

A' SZENT HÁROMSÁGNAK,

AZ, AZ,

AZ ATYÁNAK, ES FIÚNAK,

offikus ES SZENT LÉLEKNEK, *el Author*

HÁROM VALÓSÁGOS ISTENI SZEMÉLYEKNEK

Egy, Igaz, örök, és Egyenlő Istenségekről
való, Romai, Közönséges, és Apostoli Anyaszentegy-

Convent. háznak egy, igaz, tékéletes, és egyedül üdvességes, *his Bibli*

HITI, VALLÁSA, és TUDOMÁNYA:

Mellyet nem csak az Igaz Híveknek,

his Bibli *1734* AZ, AZ, *4 Junij*

A' Sz. Háromság egy bizony örök Isten-
ség Tisztelőinek oktatásokra, és az igaz Hit-
ben való állhatatos meg-maradásokra ;

Hanem annak minden Ellenkezőinek, de ki-
vált a' JESUSKrisztus, és a' Sz. Lélek örök Istensége Tagadóí-
nak lelki Szemek meg-világosítására, és az Igaz Hitre való meg-térésekre,
jeles Catholicus *Author*okból, nevezetesen JESUS Társaságabéli Pennalosa
Ambrus Irásiból ki-szedegetett, és Három Könyvekbe, Magyar Nyelven
rendben vett, a' Sz. Háromságnak, az az, Egy bizony örök Istenség-
nek egyik méltatlan, leg-kiszebbik, és együgyű Hive, Val-
lója, Szolgája, és gyarló Tisztelője.

DEMETER MARTON, KÁROLY-FEJÉRVÁRI NAGY PRÉPOST.

KOLOSVARATT, az Akadémiai bőrükkel Weichenberg Simon által, 1732.

Elöl-járó Beszéd.

A Tellyes Szent Háromságnak, és Egy meg-oszthatlan Istenségnek mélységes és elrejtett Titkáról írni, annál inkább a' felett vetekedni, majd talám vakmerőség, vagy nyughatatlanság inkább, mint-sem Keresztényi tekéletesség, kivált olyan embernek, a' minéműt fel-tészen ama' jeles lelkű Author Kempis Tamás, De Imit. Christi. Lib. I. c. I. Quid prodest tibi alia de Trinitate disputare, si careas humilitate, unde displiceas Trinitati? Mit használ te néked a' felséges Háromságról disputálni, ha nincsen alázatosság benned, a' kiért is lélsz a' Sz. Háromságnak kedvetlenségében?

De ámbár igen mélységes alázatossággal tündöklene-is valaki, még se bátorkodgyék vakmerőképpen ezt a' nagy, titkos, meg-foghatatlan, és meg-mérsékelhetetlen Szentséget csak az ő gyarló, hibás, és meg-fogyatkozott elméjével vizsgálni és mérsékelni. Elég óva, és mértékletesen próbálta ezt amaz igen éles elméjű, tudós, másképpen-is nagy szentségű Férfin Agoston Püspök és Doctor, de még-is midőn ennek a' mélységes homályban rejtezett Titoknak értelméhez nem közelíthetett volna, végre nem általlotta ez iránt való fogyatkozását az egész világ előtt, Irásban meg-vallani lib. 19. de

de Tempore, mondván: Requiris à me, quomodo Uno Nomine Tres appellentur? Nescio: & libenter me nescire profiteor: quod Christus voluit indicare, hoc solum scio, & in hoc Christianus sum. Kérded töllem miképpen egy nével Hárman neveztetnek? Nem tudom. Meg-is vallom örömezt, hogy nem tudom: a' mit a' Kristus meg-a-kart jelenteni, csak azt tudom, és abban vagyok Keresztény.

Minthogy azért illyen nagy elméjű, tudós, és Szent Atya nem általlotta ez iránt való tudatlanságát meg-vallani; a' felett pediglen a' Bölcs Ecclesiasticus-is int mindeneket c. 43. V. 34. hogy az Isten dolgainak, de kivált mélységesb Titkainak felettébb való és vakmerő vizsgálásiban ne erefszkedgyenek, mondván: Ne laboretis, non enim comprehendetis. Ne fáradgyatok, mert meg nem fogjátok: En próbállyam-é illy el-rejtett mélységes és felséges Szentséget tompa és gyenge elmém-mel, és vakmerő mérészséggel vizsgálni és mérsekélni? Mikképpen tud. ill. leheessen az örök Isten, Egy-is, három-is? Meg-vallom nyilván, különben nem tudom, hanem csak, a' mint az Isten az ő Prófétaí, és a' Kristus az ő Apostoli által a' Sz. Írásokban meg-jelentették, és a' mint a' Kristus Anyaszentegyháza (a' kinél, tud. ill. vagyon a' Sz. Írások magyarázásának kulcsa) előnkbe adgya; úgy tudom, úgy hiszem, úgy-is vallom, és azonképpen másokkal-is örömezt közlöm ez Írásomban-is.

Különben ezt sem próbáltam volna, ha, azonkívül, hogy az Isten dicsőségét, és a' Sz. Háromságnak Egy bizonyos örök Isten-ségét, és annak üdvösségre leg főképpen szükséges Hitit és Vallását, hivatalom, kötelességem, és Istentől adatott tellyes tehet-ségem

ségem szerént tartozom eléb mozdítani, más két alkalmatosság-is okot nem adott volna.

Első ez: Az el-múlt 1709dik Esztendőben, háborúság miá ki-bujdosván Erdélyből, Moldvába és Magyar Országba egy-némely Unitáriusok-is, esett társaságom és ismértségem némellyekkel közüllök: elsőben Moldvában, kikkel-is midőn a' többi között a' Hit dolgaiban-is egy-szer más-szor beszélgettem volna; azoknak kedvéért szedegettem-ki együgyüképpen az, ó és az Új Testamentomból a' Sz. Háromságnak, az az, az Atyának, és a' Fiúnak, és a' Sz. Léleknek Igaz és örök Istenségéről való Locusokat, és Bizonyosságokat, mellyeket-is vékony tudományomhoz és a' Könyveknek szűk vóltához képest, rövid magyarázásokkal-is meg-világosítottā, és olvasásra's elmélkedésre kezekbe nyujtottam. Azok között némellyek (Istennek világosító malasztja járulván hozzájuk) de kivált két, az ő rendekben tudós, nemes, és jeles Iffiak (kik-is immár a' Romai közönséges Anyaszentegyházban Papi hivatalban a' Sz. Háromságnak egy bizony örök Istenségét nem csak vallyák, hanem sokaknak meg-térítésével predikállják-is) az Igasságnak, és a' Romai Közönséges Anyaszentegyháznak kezeket, és az egy Igaz és örök, 's Tellyes, Sz. Háromságnak lelkeket-is a' Sz. Kereszttség által bé adták.

Más alkalmatosság ez Írásra adatott ilyen okból-is. Ugyan azon Háborúságnak idejében 1710dik Esztendőben, Magyar Országban isméretlenek léven az Erdélyből ki-bujdosott Unitáriusok nem csak ők magok, személyekben, de a' Vallások-is, midőn ki-tudódott volna, kik legyenek, 's azért nem csak a' Vallásoktól, de önnön magok személyektől-is isz-szonyodnának min-

den Rendek (a' mint a' Vallás-tételekben magok-is írják az Unitáriusok az utolsó Panaszban) meg-akarván azért jobban ismértetni mind magokat mind Vallásokat, Unitária Vallás-tételeket Magyar nyelven Írásban rövid summában le-tették, és némely Meltóságos Uri Rendeknek kezekbe nyújtották. Mely Unitária Vallás-tételekben minthogy a' Sz. Háromság ellen, de kiváltképpen a' JESUS Krisztus örök Istensége ellen sok bítegető, és az együgyű Keresztény lelkeket nagyon botránkoztató dolgok (mellyek-is a' Sz. Írásnak bal értelemre vont Locusival, és helytelen's vakmerő, és erőszakos magyarázással bizonyítatni láttatnak) foglaltatnak; te czett egynek azon Meltóságos Uri Rendek között, azon Unitária Vallás-tételt mingyárt akkor kezembhez küldeni, kérvén és kinszerítvén arra, hogy arról ítéletemet adgyam, és annak el-rejtett, és Sz. Írásból citált locusokkal bé-palástolt vétkeiket ki-födözsem, és tehetségem szerént Írásban meg-czáfolyjam.

E'hez képest azért, minthogy tudtam, nem csak emberi gyarlóságomat és erőtlenségemet, és elmémnek's csekély tudományomnak fogyatkozását, hanem a' Sz. Háromsághoz, Atya, Fiu, és Sz. Lélek egy bizony örök Istenhez, még a' Sz. Keresztiségemben le-tött, anél inkább Papságra való fel-szenteléskor fogadott bitemet, 's az egyházi és más sok rendbeli Hivatalomnak hűségéhez illendő köteletségemet-is, bizván az Igasságnak győzhetetlen oszlopához, és a' jó ügynek meg-mozdúlhatatlan erőfőgéhez támaszkodván, hogy ne talán valamely együgyű, sőt még tanultab Keresztények-is, azon Unitária Vallás-tételt olvasván meg-botránkozzanak, azon kívül az Unitárius Atyafiak-is (ha tud. ill. senki azon Vallás-tételeket meg nem czáfolná)

folná) magoknak igazán és józanon csak abból-is hinni és vallani, és a' meg-gyökerezett közönséges Keresztényi Igasság ellen győzedelmeskedni láttassanak, azon Unitária Vallás-tételt, Istentől adatott csekély tudományom szerént még akkor idegen Országban, nyughatatlan állapotban, és szükséges Könyvek nélkül lévén rövideden refutáltam, és hogy hamis, csalárd, és kárbozatos tudomány legyen benne, ámbár a' Sz. Írásbéli Locusokkal szímeltetett-is, meg-műtattam és ki-fő-döztem, mindazáltal kevés emberekkel közlöttem.

Minek utánna pedig az Haboruság csendesedvén Erdély-be vissza tértem, és nem csak időt, alkalmatosságot, de Könyveket-is tanúságra bővebben értem volna, igyekeztem nem csak azokat a' Szent Írásbéli Locusokat, mellyek a' Szent Háromságnak egy bizony örök Istenségét jelentik és bizonyíttják, hanem azokat-is, mellyek azt ellenzeni láttatnak, bővebben megfejtetni, magyarázni, világosítani, erősgetni, és ugyan azon alkalmatossággal az Unitária Vallás-tétel értelmét, nevezetesen pedig Enyedi Györgynek az Unitáriusok baidani Püspökének (minthogy mostani időben annak tudományát követik inkább az Unitáriusok) vakmerő, erőszakos, és nem csak az egész Kereszténységgel, de magával-is gyakran ellenkező magyarázatit meg-czáfolni és rontani.

Mely szándékomat, hogy helyesebben és hasznosabban véghez vihezzem, ezen Írásomat és munkámat Három Könyvre osztottam, úgy mint a' Szent Háromságnak, 's egy bizony örök Istenségnek Tiszteletire és dicsőítésére.

Az Első Könyvben téfzem-fel azokat, a' mik szükségesek kö-
zösségesen a' Szent Háromságnak; a' Krisztus meg-tesztelésének, és
ugyan a' Krisztus, és a' Szent Lélek örök Istenségeknak Fundamenta-
lis meg-értésére. A' Második Könyvben azon Szent Háromság-
nak valóságát, az az, az Atya, Fiú, és Szent Lélek, három egy-
mástól valósággal meg-különbözött személyeknek, egy bizony, örök és
egyenlő Istenségeket az ó és az Új Testamentumokból ki-szedegetett Lo-
cusoknak helyes magyarázásával bizonyítom; és az Enyedi György,
és a' több Unitárius Tanítóknak ezekkel ellenkező, helytelen, vak-
merő, szabados, és erőszakos magyarázásoknak és Ellen-vetéseknek
meg-czáfolásával és meg-fejtésével meg-erősítem. A' Harmadik
Könyvben pedig, ugyan a' két Első és Második Könyvekben tétetett
fundamentumokból, okokból, és bizonyosságokból, fen említett Unitá-
ria Vallás-tételt refutálom.

Mind e' Munkámban mindazáltal szánt szándékkal úgy igyeke-
zem pennámat igazgatni, hogy, a' mennyiben lehet, és a' dolog és al-
kalmatosság engedi, minden mocskos, mérges, és jőzon's csendes el-
mekket fel-gerjesztő szokat és fogásokat el-távoztassak, és csak éppen
a' tiszta és együgyű Igasságot Istennek segítségével mindeneknek ele-
jekbe terjeszszem, és minnyájokat a' Teljes Szent Háromságnak, az
Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek, egy, bizony, örök Isten-
nek igaz ismertetire, üdvösséges Híztire, szentséges
imádására, és tiszteteltire gerjesztbesssem
és vezettbesssem.

A' Ke-

A' Keresztény Olvasóhoz rövid Intések.

HOgy ne talám valakik e' csekély Irásomból, nem mondom, az én személyemet, együgyűségenmet, vagy-is vakmerőségemet, hanem a' Sz. Isteni Háromság *Mysterium*-áról való igaz Hitünket és Tudományunkat meg-itéllyék és balúl meg-nótázzák, jelenteni akarok elsöben a' Keresztény Olvasóknak bizonyos dolgokat.

Első: Csak azért, hogy én gyarló, és a' tudományban meg-fogyatkozott ember lévén, a' Keresztény Hitünkről való Igaságot cz Irásomban, vagy homályosabban, vagy gyengébben folytatni, bizonyítani és erősíteni láttatom, mint-sem a' dolgoknak mivólta és érdeme, avagy az Olvasónak elméje kívánná; azzal a' Sz. Háromságról való, úgy egyéb Hitünk ágazatiról való igaz Tudományunkat meg ne ítéllye, mintha erőtlén és nem igaz, vagy leg-aláb kétséges volna; mert nem a' Tudományunknak és Hitünknek erőtlenségéből, hanem az én vékony értékemből és értelmemből esik inkább a' fogyatkozás: 's azért Sz. Agoston *Doctor* mondása szerént: *Quisquis, cum legit hac, dicit: hoc non benedictum est: locutionem meam reprehendat, non Eadem. Lib. I. de Trinit. c. 3.* Valakik midön ezeket olvasásák, 's mondgyák: ez nem jól vagyonirva; ne a' Keresztény Hitünket, hanem a' vékony értelmemet vádollyá és *carpállyá*, mely miatt tud. ill. eshetett a' fogyatkozás.

Második: Ne véllye senki, hogy talám azért irtam volna ezeket, hogy e' világ előtt való hívságos dicsíretet és dicsőséget vadászfak; elmúlt az töllem: de ha szintén azt akarnám-is vadászni, még sem érném-el; külömben, meg sem érdemlem; minthogy semmi ujságot, nem-is magam elmémben koholt, és cziffra beszédekkel és hímekekkel varrott

találmányokat hintegetek és plántálok, hanem csak a' Régiek igaz meggyökerezett Tudományokat együgyű Irásommal mintegy öntözöm, éltetem és elevengetem; avagy inkább a' Deák nyelvből Magyar nyelvre fordítván, szaporítom, fen említett Szent Agoston *Doctornak* eme' mondása szerént ugyan ismét *Libr. 1. de Trinit. c. 3. Utile est plures à pluribus fieri libros, diverso stylo, non diversa fide etiam de Questionibus eisdem, ut ad plurimos res ipsa perveniat.* Igen hasznos dolog több Könyveket többektől azon egy dologról különb szövegszerű módgyával, de nem az Igafságnak változásával írni, hogy többeknek kezekbe juthassanak. Külömben-is ki nem tudja, mely szűkök, a' mi Magyar nyelvünkön való Könyvek, kivált a' Hit dolgairól, nevezetesen pedig a' Szent Háromságnak Mysteriumáról, úgy annyira, hogy majd nem-is találhatik a' ki erről Magyar nyelven derékasan írt, és Könyveket nyomtatott volna hiremmel; A' Szent Háromság ellenzői pedig nem régen-is nyomtattak, és ha szabadon mernének, többeket-is nyomtatnának.

Harmadik. Minthogy nem csak a' Deáki Nemes Tudományban, de akármely közönséges, sőt Paraszt Mesterségekben-is szoktak lenni bizonyos *Generalis*, az az, közönséges *Regulák*, *Ideák*, *Principiumok*, és *Fundamentumok*, mellyekhez tud. ill. szabják, iránzzák, kormányozzák, és azokon fundállyák az ő Tudományoknak, vagy Mesterségeknek tulajdon, *particuláris*, és magános dolgait, munkáit és eszközit; én-is ebben a' leg-nemesebb, és üdvösségre általlyában leg-szükségebb munkában és Tudományban tészek-fel bizonyos számú *Generalis Regulákat*, *Principiumokat*, és mintegy *Fundamentális Tanuságokat*: Mellyeket ha ki jól észében fen tart és azokhoz magát regulázza, nem csak a' Szent Háromság Titkát, és arról való magános kérdéseket és ágazatokat világosabban (a' mennyire tud. ill. az emberi elme Isten kegyelme által felérheti) meg-érti, és az ellenkezők ellen oltalmazhattya, de a' felett azoknak ezek ellen való, csalárd ellen-vetések-is könnyebben meg-fejtheti.

Negyedik. : Mivel e' Munkámban gyakran elé-hozom Enyedi György nevű Unitárius *Doctör* Irását, melyet nyomtattott a' Szent Háromság *Mysteriumát* jelentő és bizonygató Szent Irásbéli *Locusok* ellen; nem azért, nem-is a' végre cselekezzem, mintha ez volna Fő czélom és szándékom, hogy ellene, és az ő Irása ellen irjak, hanem csak akarom az ő Irásából meg-mutatni, mely helytelenül húzzák, vonnyák a' Szent Irás szavainak értelmét az Unitáriusok. Ha pedig fokszor bővebben szöllok hozzá, azért cselekezzem hogy a' mi Catholicus értelmünk világosabban ki-tessek, és az igaz Keresztényeknek elméje-is az Unitáriusok Vallásától ifszonyodván az együgyű Igasságban csendesebben meg-nyughassék. Ez az Enyedi György volt az Unitáriusok Püspöke Erdélyben, ki-is 1600. Esztendő tájban irt Deák nyelven egy könyvet; melly Könyvet azután Magyar nyelvre fordított Thoroczkai Máthé, ugyan ez-is Unitáriusok Püspöke. Ebben a' Könyvben Enyedi magyarázza Unitárius értelem szerént és el-fordíttya azokat a' Szent Irásbéli *Locusokat*, melyekkel a' Szent Háromságnak egy bizony örök Istensége bizonyítatik. Ugyan ennek az Enyedinek Tudományát követik, a' mint értetem, a' mostani Unitáriusok.

Eötödik. Valamint Szent Agoston *Doctör* *Töm. 7. Libr. 1. contra duas Epistolas Pelagij c. 1.* Es Szent Bernárd Apát-Ur *Epistol. 174. in fine*, és a' több Catholicus *Doctörök*-is az ő Irásokat, és elméjébéli munkájokat és ajándékokat, azoknak ítéletit és mértékit a' Romai Anyaszentegyházra 's annak látható Fejére a' Romai Pápára és Tanácsára bízták; noha ők az ő Irások által az Isten Templomába aranyat, czüftöt, drága kőveket, bibor és bársony 's karmasin selyéből szőtt kárpitokat, edényeket és öltözeteket ajánlottak; a' mint írja Sz. Hieronymus *in Prologo galeato*. Szintén úgy én-is, a' ki tudni illik, hozzájuk képest, azon Isten Templomában, az az, az Anyaszentegyházban, csak a' kecskék és bakokszőriből, és a' juhok gyapjából kötött, és a' barmok bőreiből durván készített fedeleket bemutat-

mutatok, ezen Írásomat, ha miben'hibáson, vagy helytelenül,
esett volna, annál inkább, ha az Igaz Hitnek és józon értelemnek
's jó Erkölcsnek sinorát, mértékét és rájáát, vagy meg-haladta,
vagy fel nem érte volna, azon szentséges Római Pápának és Taná-
csának, és a' közönséges Anyaszentegyháznak (a' kinek tud-
ni illik egyedül tisztí, minden Írásoknak igaz értel-
me felőlítéletet tenni) ítélétire hagyom
és bizom.

ELSŐ

E L S Ő K Ö N Y V.

Közönségesen az Isteni Sz. Háromságról : annak Második Személyének meg Testesüléséről : Emberi Testben való Cselekedetiről , és Tulajdonságiról : Az Atyának, és a' Fiunak, és a' Sz. Léleknek , három valósággal megkülönczett Személyeknek Egy bizony örök Istenségekről : és azoknak könnyebb megértésekre, és el-hitelekre való szükséges dolgokról , és Tanuságokról.

Első Rész.

AZ Szent Isteni Háromságnak , és egyéb Catholicus Hitbéli Agyazatoknak , de kivált az Unitáriusokkal való Controversiáknak világosb értelmére, és bizonyossáb el-hitelére , és az Unitaria Vallászetelnek 's Ellen-vetéseknek, és vastag Tévelygéseknek könnyebb megsejtésére való Generalis , és közönséges Regulák , és Tanuságok.

I. REGULA : Mint-hogy az Isten Igéje , mely a' szent Bibliában, az az , az ő és az új Testamentomban vagy on, az Igaz Hitnek Fundamentoma ; ehez képest Krisztus Urunk idejétől fogva , nem csak az Igaz Hívek, de minden Eretnekek-is az ő Tudományokat, szent Írásból vótt igéikkel bizonyítani igyekeztek , 's igyekeznek : Azért leg *Elsőben-is* azt kell jól észre venni , és első Fundamentomul vetni , hogy a' szent Bibliában le-téetett Isten-Igéje önnön magában, nem mind oly világos, és nyilvánvaló, hogy azt ki-ki csak magán , minden magyarázás nélkül megértesse ; a' mint ki-teszik

Elsőben : Magából a' szent Írásból , és annak számtalan sok helyeiből ;

nevezetesen Sz. Péter Apostól 2. Level. 1. Rész. 20dik §. a' hol így szól : *Azt értvén-meg először , hogy semmi írásbeli Profétálás tulajdon magyarázatból nem léfzen.*

Másodszor : Ha ugyan olyan világos volna a' szent Írás , a' mint az Ellenkezők vélik , nem volnának annyi külembőző , és egymással ellenkező Magyarázási , és azokhoz képest önnön magok az Ellenkezők között , annyi külembőző , és egymással csatázó vallások , és szakadások!

Harmadszor : A' jozan , és természet szerént való okosság , és minden napi közönséges Experientia-is bizonyítják , hogy nem mindenek a' kik olvasák , értik a' szent Írást. Mivel hogy azért nem olyan világos , sőt inkább naggyára homályos a' szent Írás , szükség folyamodnunk olyan szent Írás Magyarázóhoz , a' ki annak magyarázásában csalhatatlan. E' pedig ki légyen ? Nyilván nem minden együgyű tudatlan ; sőt nem-is minden Tudós embernek magános Crytirioma , az az , elméjének ítélete ; mert ez nem csalhatatlan ; mint hogy nem-is minden privatus embernek ígértetett Istentől az a' csalhatatlan Lélek a' szent Írásnak magyarázására ; sőt inkább írja Sz. Péter Ap. 2. Level. 3. Rész. 16. §. hogy sokan a' Tudatlanok , és álhatatlanok meg hamisították az Írásokat magok veszedelmére. Sz. Pál Apostolis 1. Cor. 12. §. 29. Azt kérdi mondván : *Numquid omnes Doctores ? &c. Numquid omnes interpretantur ? Vallyon minnyájan Doctorok-é ? &c. Vallyon minnyájan magyaráznak-é ?*

Vége : Az ellenkezők értelme szerént , a' régi Romai Anyaszent-egyház (akkor igaz lévén az ő Bizonyságok szerént is) meg csalatkozhatott a' szent Írás magyarázásában , hát hogy nem csalatkozhatik-meg egy privatus embernek ítélete ?

II. REGULA : Honnét a' jó-ki , hogy a' szent Írás magyarázására , és az Hitbéli dolgoknak , és Controversiáknak el-igazítására , szükséges olyan Magyarázó Birót , és olyan Regulát keresnünk , és állítanunk , a' ki azoknak el igazításában csalhatatlan légyen , úgy , hogy a' vetekedők , versengők , és a' kételkedők elméje annak magyarázásában , és végezésében 's el-igazításában , méltán , eszefen , és csalhatatlanul mind a' két részről meg nyughassék. Itt ismét az a' kérdés : Kicsoda az a' csalhatatlan Biró , és Regula ? *Elsőben* , nem minden privatus ember ítélete ; mert ez az első Regula szerént nem csalhatatlan. *Másodszor :* Nem-is a' szent Írás , egyedül csak magára : mert a' szent Írás felől , és az ő értelme felett vagyon a' kérdés , és vetekedés : és hogy többet elé ne hoz-

hozzak : csak ennek az egy Textusnak-is, *Hoc est Corpus meum. Ez az én Testem. Matth. 26. v. 26.* (a' mely-is egy fundamentális, és keresztyény Hitbéli fő ágazat) hány-féle magyarázattya, és értelme vagyon a' Keresztyények között ? Ki decidálja ezt végképpen ? és csalhatatlanul ki magyarázza-meg ? ki igazittya-el ez iránt való Controversiát ? *Harmad-szor* : Nem-is a' Természetnek, és a' Kegyelemnek Világai, a' mint az Unitáriusok vélik : melyeken mint-hogy az Unitáriusok főképpen fundálnak, és ugyan ezt a' két világosságot Hűtők fundamentomának gondollyák ; méltó, szükséges-is (mert gyakran elé-kerül a' következendőkben) ezekről bővebben Harmadik Regulában írni.

Nyilván való dolog tehát, hogy a' sz. Írásnak igaz Magyarázója, és a' Hitbéli Controversiáknak csalhatatlan Regulája, és Birója nem más, hanem a' Krisztus Anyaszentegyháza ; mert egyedül csak ennek 's nem másnak ígérte Isten a' csalhatatlanságot a' Sz. Lélek Assistentiája, és igazgatása által *If. c. 59. v. 21. Matth. 16. v. 18. Ismég 28. v. 20. Luc. 10. v. 16. Joán. 14. v. 16. Ismég 16. v. 13. Ismég 1. ad Tim. 3. v. 15. &c.* Mellyik legyen pedig az a' Krisztus csalhatatlan Ecclesiája, bőven ki-teczik az Anyaszentegyház Doctorinak Írásból (máshuná ki-fem-teczhetik, akár mint hánnyák veséik 's törjék-is elméjeket) a' kik annak bizonyos, és nyilvánvaló jeleit, és noráit a' sz. Írásból fel-jedzették. Mint-hogy pedig ezzel nem gondolván az Unitáriusok, nem csak a' Sz. Atyák, és a' Régi Doctorok, de az Anyaszentegyháznak Authoritását-is semminek tartják, az ő Hiteknek, és Vallásoknak Birójának, és Regulájának nem mást, hanem a' magok tulajdon teczéseket, melyet természet világának mondanak, tartják, a' mint ki-teczik a' következendő Regulából.

III. REGULA : Az Unitáriusok azért az ő Vallásoknak két Fundamentomot, és Principiumot állítanak, a' melly Principiumokkal (a' mint ők vélik) csalhatatlanul ítélik, mit kell hinni, 's mit nem. Egyik első Principium, *Lumen nature*, a' Természet világa ; melly-is nem egyéb, hanem a' józan értelem, és okoskodás, melly természet szerént Istentől öltatott az emberbe, minden jónak és gonosznak, igaznak és hamisnak, hasznosnak és ártalmasnak meg-vizsgálására : ezáltal (úgy mondgyák) kel meg ítélni a' Hit dolgait-is, ha tudni-illik illenek-é vagy nem illenek az Isten Természetihez, hatalmához, igaságához, és bölcseségéhez &c. avagy nem ellenkeznek-é a' sz. Írásban ki adatott Isten akaratyával. Ehez képest mondgyák, ennek a' Természet világának

vadnak bizonyos és csalhatatlan Regulái, melyekre mint-egy Rámák-ra vonnyák, és azokhoz képest vizsgállyák 's meg ítélik, ha hihető-k-e vagy nem, a' mik mondatnak.

A' Regulák pedig a' Philosophia Principiumi tudni illik : *Lehetetlen azon egy dolognak azon egy időbē, azon egyképpen lenni-is, nem-is lenni.* 2. *Min-denek léteinek oka elēb való azoknál, a' mik attól léfának :* 3. *Minden egész res, dolog, állat &c. nagyobb a' maga egygyik részénél, és tagjánál ; és több e' féle :* Mellyeket az Isten, úgy mint természetnek alkotója, nem hogy meg-rontott volna, sőt inkább a' kegyelem világa által (az az,) a' sz. Irás által meg-erősített.

Második Principiuma az Unitária Vallásnak a' kegyelem világa, *Lumen gratia;* az az, Istennek Jelentése *Revelatio,* Istennek a' sz. Irás által ki-jelentetett akarattya. Ez által a' két Principium által (*Nem külön, hanem egybe foglalva*) állíttyák az Unitáriusok, hogy meg ítélni, mit kel, és lehet hinni, 's mit nem a' Hit dolgaiban : A' mint ki-teczenek ezek az Unitária Apologiából, mely nyomtattatott Erdélyben Kolosvár Városában 1701. Ezftendőben, Mentségek első Részének 15. 16. 17. 18. 32. numerussiban.

Hogy azért ez az Unitáriusok egybe-foglalt két Principiumok-is nem lehet a' fen-forgó Hit dolgainak, és Keresztények között való Contro-verziákban bizonyos, és csalhatatlan Birája, és Regulája, ez-is nyilván ki-teczik : Mert elsőben a' Keresztény Hit dolgaiban, és a' sz. Irásban vadnak olyan dolgok, mellyek a' természet világát meg-haladgyák, sőt azzal ellenkezni láttatnak ; péld. okáért : Hogy a' Szűz szűzen szűllyön. Hogy a' Test, melly porrá lőtt, szétűl el-szélezetett, vadaktól és madaraktól 's tüztől meg emésztetett &c. fel-támadgyon : Egyik Test a' másikat penetrállyá 's általhassa olly formálag, hogy mind a' két különös mérsékű test éppen azon helyt foglallyon, és több e' féle : Mégis ezeket hiszik az Unitáriusok-is, a' mint ki-teczik Apolog. *Parte 1. num. 34. és 35.* Miért hiszik ezeket ? Hiszszük (úgy mond *num. 35. és 36.*) mert ha szintén ellenkeznek-is a' Természet világával, elménkel sem fog-hattjuk meg, mindazáltal az Isten bizonyossan meg-jelentette az Irás-ban. Hát miért nem hiszik, a' több olyan formájú Hit Agazatokat-is. Pél-d. ok. A' Szent Háromságnak egy örök Istenségét &c. holot ezt-is 's többeket-is az Isten jelentette ? Nyilván egyebet nem mondhatnak, hanem hogy nékiek úgy teczik, hogy az Természet világával ellenke-zik,

zik, elméjekkel-is fel nem érik: Nyilván való tehát, hogy csak az ők tulajdon magok teczések, az ő Hitek, és Vallások Regulája, és Principiuma 's Fundamentoma.

Még-is mondom *Elsőben*: Nem csálhatatlan tehát immár az Unitáriusok e' két Principiuma; mert az egyik, ugymint a' Természet világa ebben meg-csalatkozik, 's így immár hogy tudhattya az Unitárius, hogy a' többiben-is meg nem csalatkozik, a' mint meg-csalatkozott fok bölcs Philosophus-is. Ezt tehát Péld. okáért, hogy a' *Test, mely porrá, és mint egy semmivé lőtt, fel támadgyon*, hiszi az Unitárius csak éppen azért, hogy az szent Irás, az az, *Kegyelem Világa* jelentette-meg, ha szintén ellenkezik-is a' Természet Világával. Így tehát meg bomlik immár a' két egyben foglalt Principiumnak, kövétkezendőképpen az Unitária Vallásnak-is az ereje.

Másodszor: A' Második Regulában meg mutattam, hogy a' sz. Irás egyedül nem elégséges, nem-is lehet csálhatatlan Birája a' Hit dolgainak, kivált, (hozzá adván azt-is) ha ki tagadni akarná, hogy az Unitáriusok Bibliája (ha volna Bibliájok) mellyet Vallásoknak egyik Fundamentomának hiszik, igaz szent Irás volna: honnan bizonyítaná azt meg az Unitárius? Nyilván való tehát, hogy a' Hitbéli Controversiáknak csálhatatlan Magyarázója, Birája, és Regulája a' Krisztus Anyaszentegyháza.

IV. REGULA: A' mostani Ellenkezők közönséges Regulájok ez-is: Nem kell semmit hinni, ugy mint keresztyén Hitnek idvességes és szükséges ágazattyát, hanem, ha világoson fel van téve a' szent Bibliában. Ez ellen azt mondom *Elsőben*, hogy ez a' Regula sohul nincsen fel-téve a' szent Irásban, nem kel tehát hinni, és igaznak álitani.

Másodszor: Az a' Magyarázat, és értelem sincsen nyilván írva a' szent Irásban, a' mint tud. ill. magyarázzák, és értik ők a' szent Irást: Nem helyes tehát ez az Regula-is. Sőt *Harmadszor*: Az sincsen fel-téve a' Bibliában, még csak homályoson-is, hogy az ellenkezők Bibliája Istennek igaz Igéje, igaz Biblia és szent Irás volna. Az Unitáriusok ugyan hol egygyel, hol mással élnek, a' mint tud. ill. inkább szolgál az ő Vallásoknak.

V. REGULA: Szokások az Unitáriusoknak, nevezetesen Enyedi Györgynek-is, az ő Vallásoknak erősítésére, és bizonygatására fok Locusokat citálni a' szent Irásból, mind az által ilyen cautioval: Hogy ha a' Locusok börtü szerént Vallásoknak szolgálnak, csak ugyan börtü szerént minden magyarázás nélkül értik és vészik azokat, 's azt mond-

gyák : hogy nékiek nem szabad tovább a' szent Irásnál lépni. Péld. ok. A' Szent Lelket Isten erejének hiszik ; ha' kérdik tőlük : ez az Isten ereje , Isten-é , vagy valami külön teremtet állattya Istennek ? azt felelik ; hogy nékiek nem szabad tovább lépni a' szent Irásnál , mely a' szent Lelket Isten erejének , de nem Istennek mondgya. Ha pedig a' Locus bőű szerént Vallások ellen láttatik lenni , azt leg-ottan magok tevések szerént magyarázzák , és azon szent Irásnak más Locusival (a' mellyekről tud. ill. szintén olyan kérdés lehet) erősítik , néha ugyan Lutherust , Calvinust , Bucerust , és Bezát &c. bölcs Doctöröket (így nevezi őket Enyedi György) citállyák , és értelmekeket 's magyarázat-syokat azoknak Authoritásával-is támogattyák.

VI. REGULA: Ez-is szokások az Ünítáriusoknak ; hogy ha Vulgáta Editioban (melly az Romai Catholica Anyaszentegyházé kiváltképpen) taláttatik egy némely Textus ellenek szóllani , mindgyárt azt fogják reá , hogy ott hibás a' fordítás , és másképpen vagyon a' Sidó , Görög , Calvinus , Beza , és Tremellius &c. Fordításokban. Ha pedig ellenben , vagy Sidóban , vagy Görögben , vagy Calvinusében &c. taláttatik olyan Locus , melly ellenek harczol , arról-is azt mondgyák ; hogy nem híven , és nem igazán fordították , sőt meg-vesztegették a' szent Irást : a' mint ezt nyilván tapasztaltam Enyedi György Könyvében-is : többi-között 1. Tim. c. 3. §. 16. való Locust magyarázván pag. mihi 614. A' Vulgáta Editiót Régi , és Igaz Irásnak ; a' Göröget pedig meg változtattnak mondgya így írván : Ebben a' bizonyosságban a' Régiek , kik Arrius ellen erőssen tusakodtak , nem taláttanak semmi erősséget ; e' mostani Theologusok 's Irás Magyarázók pedig a' Kristus Istenségének kiváltképpen való erősségét helyhezttették. Az melly abból látczik , hogy történt , hogy amazok a' Régi , és igaz Irást követték , a' melly most-is a' régi Deák nyelvre való Fordításban vagyon : Ezek pedig a' Görög , és meg-változtatott Igéket kapvák fel ; mert ezek így olvasiák az Igéket : és minden vetélkedés nélkül , avagy minden okvetetlen nagy az kegyességnek tiika : Isten jelent-meg a' Testben. Eddig Enyedi. De más helyeken , a' hol tud. ill. szája ízín nem esik a' Vulgáta Editio Textussa , mindgyárt ismég azt kétségessé teszi , és a' Göröghöz vagy másokhoz ragaszkodik , a' mint péld. ok. cselekszik in 1ma Joan. c. 5. §. 20. pag. mihi 711. mondván : Ezeket akartuk mondani , ha igaz volna az Régi Deák fordítás , a' mellyet egy Görög Biblia sem erősít : de ha követjük a' kétség nélkül-való és minden Bibliák-

Bibliákkal meg-bizonyítatott fordítást, az értelem világos leszén. Ugyan azon Locusra pag. 706. még-is így szól: Egy bölcs, és eszes ember sem kételkedhetik, hogy a' Görögöt a' Deák felett kell becsülni. Nem eszes ember volt tehát Enyedi, a' ki éléb a' Régi Deákot a' Görög felett becsülte. Ismét pag. 715. in §. 5. Epist. Juda így ír Enyedi: A' Régi Deák Fordítást nem igaznak mondjuk lenni; mert az kút föben, az az, minden Görög Testamentomban nem JESUS, hanem Kyrios, Ur vagyok: Így kell tehát az Régi Deák Fordítást meg corrigálni 's meg igazítani.

Ki-teczik ezekből Elsőben, hogy Enyedi György, vagy igen feledéken, vagy álhatatlan, és magával ellenkező ember volt: En nem mondom; itéld-meg te keresztyén Olvasó. Másodszor: Ki-teczik, hogy így semmi bizonyos, és authentica, hiteles szent Irások nincsen az Unitáriusoknak: inkább élnek még-is mindazáltal a' Vulgáta Editióval. Így válogatnak az egész szent Irásbéli könyvekben-is: a' melly nékiek teczik, az Canonicus nállok; a' melly nem teczik, az Apocryphus. A' mint többi között Baruch Irását-is Apocryphusnak tartják csak azért, hogy harmadik Kézf. 34. §ben Krisztus örök Istenségéről hathatós Bizonyosság legyen. De ok nélkül tartják Apocryphusnak ezt-is, egyebeket-is; mert valamint a' több Canonicus könyvekben le-tött Controversiás locusoknak csálhatatlan Birája nem más, hanem az igaz Catholica Anyaszentegyház, a' mint a' 2dik Regulában meg írtam: úgy az szent Irásbéli könyveknek-is, mellyek tud. ill. legyenek Canonicusok, mellyek nem. Ugyan kitől vették a' több szent Irásbéli könyveknek számát? és ki ítélte hogy ezek Canonicusok, 's nem mások? nem de nem a' Romai Catholica Anyaszentegyházról-e? Olvassák az Ecclesiái Historiákat, Conciliumokat.

VII. REGULA: Sok helyekben ismét azt cselekszik, kivált Enyedi György, ha szintén hibásnak, és hamisnak nem mondják-is a' Vulgáta, és egyéb Editiókat-is, mindazáltal, hogy az Catholicusok Argumentomira, és bizonyosságokra az együgyű, és tudatlanok előtt láttassanak meg felelni, sok szent Irásbéli locusokat számtalan Tropusokkal, Metaphorákkal, és idegen magyarázatokkal, őt 's hat rendbéli egymással ellenkező értelmekre szokták magyarázni, és majd minden locusokra unalmasan azokat elérhozni. Mellyekre midőn egy helyben meg-felelek (hogy az Irásom sokra ne nőjen) az keresztyén Olvasót ha sokszor arra az helyre igazítom, nehéz néven ne vegye.

VIII. REGULA: Illyen dolgok-is nagyon az Unitáriusoknak; ha
mú

mű Catholicusok némely Locusokból, vagy a' Kristus órók Istenségét, vagy a' Sz. Háromságnak valóságát, egy némely szokott és mintegy Regula szerént bé-vőtt Rátiokkal bizonygattuk, azon Rátiokat az Unitáriusok heába valoknak, helyteleneknek, és nem igazaknak mondgyák : ő magok pedig ellenünk más Locusokat, ugyan azon Rátiokkal bizongatnak. Péld. ok. Mű ebből, *Fac. 4. Es az egyedül uralkodó*; vagy a' Görög Biblia szerént : *Es amaz egyedül Uralkodó Istent, és a' mi Urunk JEsus Kristust tagadván* : azt mondgyuk, hogy itt a' Kristus mondatik Uralkodónak, és Uralkodó Istennek : és azt ilyen ratioval, és okkal bizonyíttuk ; mert ezek előtt az *É*, és conjunctioval egybe szerkeztetett igék előtt, tud. ill. *Uralkodó Istent* : és : *JEsus Kristust* : Görög Fordításban csak egy Articulus vagyon : Szokás pedig, hogy mikor a' Görög fordításban egy, két, vagy több egyben-szerkeztetett igék előtt csak egy Articulus vagyon, hogy azok a' két, vagy több igék azon egy dologról értenek, és azon egy személyt jedzik.

Erre azt mondgya Enyedi, hogy ez heába való, pag. 714. sőt hogy hamis ok és ratio : pag. 630. még-is ő maga Enyedi így próbálja ellenünk Sz. Pál Ap. Írásit 1. Thess. 3. *Ű. 11. Eő maga pedig az Isten a' mi Atyánk, és a' mi Urunk JEsus Kristus.* és 2. Thess. 3. *Ű. 5. Az Ur pedig igazgassa, a' ti szíveteke az Isten szeretetiben, és a' Kristus béke séges türe sében,* pag. 611. mondván : csak haszontalanul keresik ez igékben némellyek a' Háromságot in Scirpo nodum ; mert ezekben nincsen semmi emlékezet Három Isteni Személyről, hanem csak az Egy Atyáról, a' ki csak egyedül itt Istennek mondatik : mely abból-is ki tezik, hogy a' Görög Fordításban mind a' két *et*, és, conjunctioval egyben szerkeztetett Igének (tud. ill. *Az Isten pedig, és a' mi Atyánk*) előtt csak egy Articulus vagyon ; a' mely azt jedzi, hogy mind a' két igét egyről, tud. ill. csak az Atyáról, és nem a' Kristusról, se nem a' Sz. Lélekről kell érteni.

Azt mondom ezekre, hogy a' kettő közül egyiknek kell lenni ; vagy az : ha nálunk heába való, és hamis ez az ok, és ratio az egy Articulusból, náluk-is hamis lészén : vagy ha Enyedinél próbál, nálunkis fog próbálni. Ugy itélem semmiképpen nem elébvaló sorsban, Autoritásban, és rendes szabadságban vagyon Enyedi Uram, a' Romai közönséges kerefsztény Anyaszentegyház Doctorinál.

IX. REGULA : Noha ezek az igék : *Háromság : Istennek állatya : Személye : Kristusnak Isteni, 's Emberi Természete ; érdeme : elég Tétele :*

tele : &c. nincsenek ki-téve így bötű szerént a' szent Írásban, mindazáltal vannak más olyan igék ; a' mellyekkel helyes Consequentiaák, és Deductiók, az az, rendes következtetések által ki-hozatik az az értelem, és az a' dolog, melly tudni illik, a' fen meg-irt jeles igék által jelentetik : A' mely-is egyet és-eleget téfzen igaz értelemre, és idvességre, kivált hozzá járulván az Anyaszentegyháznak Authoritássa, és helyes Traditioja. Így Péld. ok. Ambár valaki ne mondgya bötű szerént : *Bort ittam* : de ha azt mondgya : *Ittam szőlő gerezdből ki-sajtoltatott*, és meg-fürrott italt : hogy Bort ivot, meg-értetik. Hasonlóképpen ámbár bötű szerént ez az ige : *Háromság* : nincsen fel-téve a' szent Írásban, de vadnak ezek az igék : *Hárman vannak* -- *Mennyben*, az *Atya*, az *Ige*, és a' *Sz. Lélek*, és e' három egy : és többé-féle ; mellyeken nyilván Háromság értetik. Sőt a' mint Sz. Agoston Doctor írja *Tom. 3. lib. 7. c. 4. de Trinitate* : *Nec Tres Personas alicubi Scripturam commemorare invenimus : licuit loquendi necessitate Tres Personas dicere ; non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit.* Ha szintén a' szent Írásban ez Igéket : *Három személy* : nem talállyuk-is de még-is három személyt mondunk, nem azért ; hogy az Írás úgy szól, hanem hogy ellene nem mond, az az, nem ellenzi, hogy úgy szollyunk.

X. REGULA : Mikor meg-bizonyíttatik, hogy a' Szent Írásban mondatnak a' Krisztus felől (azonképpen vedd a' Sz. Lélekről-is) némely dolgok, cselekedetek, tulajdonságok, mellyek csak az egy bizony örök Istent illetik, nyilván következik akkor, hogy a' Krisztus egy bizony örök Isten. Hasonlóképpen valamikor meg-bizonyíttatik, hogy az Evangelisták, és az Apostolok az Új Testamentomban sok dolgokat tulajdonitnak a' Krisztusnak ; mellyeket a' Régi Proféták az ó Testamentomban az örök Istennek tulajdonítottak, nyilván akkor meg-bizonyíttatik, hogy a' Krisztus örök Isten. Meg-bizonyíttatik pedig bőven a' Sz. Írásból, hogy sok dolgok, és cselekedetek (mellyek tulajdonok csak az örök Istennek) mondatnak a' Krisztus felől, és néki tulajdonitnak : a' mint ez ki-teczeni fog számos Bizonságokból.

XI. REGULA : Minthogy Istennek minden Tulajdonsági véghetetlenek, az emberi elme pedig határozott, sokat kell az Isteni dolgokban meg-engednünk, ámbár elménkel fel nem érhettyük-is, avagy a' teremtet, és természet szerént-való dolgokban lehetetleneknek, és ellenkező dolognak láttatnak-is. Honnét-is jó-ki, hogy a' kereftény

Hitnek némely Agazati, és Titkai, mellyek a' Sz. Írásban jelentetnek, és a' Keresztényektől bé-vétettek, nem kétségesek, nem-is meg-vetésre-valók, csak azért, hogy nehezen vagy semmiképpen elménkel fel nem érjük, vagy-is hogy a' Természet Világával ellenkezni láttatnak, ha másképpen nyilván, és világosan az okos, és józan értelemmel, vagyis a' sz. Írással nem ellenkeznek. Mennyi dolgok láttattak a' Pogány Bölcseseknek lehetetleneknek, mellyeket most a' Kereszténység meg-lőtt dolgoknak vall, és hiszen a' Sz. Írás erejével. Péld. ok. Hogy ez a' látható világ időben teremtetett: hogy az Isten mindenűt jelen vagy on: mindeneket, és még a' szabad akarattól történhető dolgokat-is tud. &c.

XII. REGULA: A' Sz. Írás szavait mindenkor abban az értelemben kell vennünk, a' melly értelmet tud. illik természet szerént önnön magokban a' szók bötű szerént, külső-képpen jelentenek, hanem-ha azon sz. Írásnak más szavai, vagy a' szóknak, és a' dolgoknak környűl álló nemei, vagy azon helyben, vagy másban, másképpen és más értelemben venni kinszeritnek. Péld. ok. ezek az ígék: *Es e' Világ ő általa lött*: természet szerént, külsőképpen, és önnön magokban, sőt a' környűl álló közdebbik ígékben-is jelentik, hogy ez a' Látható materialis Világ, Meny és föld, és a' mik benne vadnak, a' Krisztus által semmiből teremtetek; nincs-is sehol a' szent Írásban más olyan hely, melly minket kinszeritene azon ígéket más értelemben venni; kivált a' mint az Unitáriusok véfzik, hogy tud. ill. a' Krisztus által a' Világ csak meg-ujtattott, de általa semmiből nem teremtetett.

Ellenben Krisztusnak ez ígéi *Joan. c. 2. Boncsátok el e' Templomot, és harmad napon fel-állatom azt.* Noha bötű szerént, és külsőképpen, sőt a' circumstantiák-is jelentik a' Salamon Templomát, a' mint a' Sidók-is értették; azért-is mondották Krisztusnak: *Negyven hat esztendeig építetett e' Templom &c.* Mindazáltal azon szent Írásnak azon helyben felderzett más szavai jelentik, hogy nem a' Salamon Templomáról, hanem a' Krisztus Testének Templomáról kell érteni.

Ez a' Regula olly szükséges, és bizonyos, hogy, hanem-ha az egész keresztény Hitünk Agazatit kétségesekké akarjuk tenni, semmiképpen meg nem vethettyük; mert e' nélkül szabadosan, csak ugy a' kinek mint teczik minden Írásbéli locusokat magyarázhat, és vesztegethet.

XIII. REGULA: Nyilván-való dolog ez, hogy nem a' fokaság hanem az erő, okosság, és Igaság győzedelmes, és a' mint az Isten Moyses által

által ki-adta *Deut.* 19. *v.* 15. *In ore duorum aut trium Testium stabit omne verbum.* Két vagy három Tanú szájában álljon minden Ige. *Matth.* 18. *v.* 16. Ehez képest, noha az igaz Keresztényeknek csak két három sz. Írásbéli bizonyosság-is elégséges lehet a' Szent Háromság egy örök Istenségének, úgy a' több Hit Agazatinak el-hitelére (mint-hogy az Isten szintén úgy nem hazudhat, és meg nem csalhat, se meg nem csalatkozhatik egyben, mint ezerekben, következendőképpen a' szent Írás-is, mint-hogy Isten ígéje) de minthogy némelyek a' sokaságban-is bizni szoktak, hogy mű-is Catholicusok ne láttassunk ebben a' részben meg fogyatkozni, Teczett én nekem-is e' munkámban azokat a' locusokat (keveseket el-hagyván) ha csak együgyűképpen-is fel-jedzeni, a' mellyeket tud. ill. a' sz. Írásban fel-kereshettem, és a' mellyekkel szokták az Igaz Catholicus Doctörök, és a' szent Atyák a' Sz. Háromságnak egy, 's egyenlő, igaz, és örök Istenségét állatni, és bizonyítani, fel-jedzeni: nem olyan véggel pedig, és szándékkal, mintha mind azokat olly világosoknak, és hathatósoknak vélném lenni, hogy mindenik magán 's külön a' többtől meg-győzné, és elégségesen meg-nyugtathatná (noha olyan-is elég vagy) az Emberi gyarló elmét; hanem azért, *Elsőben*, hogy a' több világosb locusokkal azokat-is egybe vetvén, nagyobb világosságot, és hihedelmet szereznek Isten kegyelme után az emberben. *Másodszor*, azértis nem akartam ki-hadni némelyeket, hogy ha szintén nekem, egynek, vagy kettőnek nem láttattnak-is olly hathatósoknak lenni; másoknál mindazáltal hathatóságok lehetnek. *Harmadszor*: Azért, mert némely Sz. Atyák, és Doctörök minek utánna a' világosabb locusokkal meg-bizonyították a' dolgokat, azl olyan locusokat-is, a' mellyek homályosabbaknak, és erőtlenebbeknek láttattak külső-képpen lenni, nagyobb értelem, és hihedelem, sőt ékesség okáért-is elé vették, noha én a' félék-et-is sokat el-hadtam, hogy hosszúsas ne legyen. Innen mindazáltal senki elzesen ki nem hozhattya, hogy, mivel az olyan locusok nem olyan világoson bizonyították a' fel-tett dolgot, azért kétségesnek kellene lenni a' fel-tett dolognak.

XIV. REGULA: Ezek az igék *Verum*, *Falsum*. Igaz, hamis, avagy a' mi ezek alatt értetik, *non opponuntur sibi contradictorie*: az az, nem ellenkeznek egy-mással úgy, hogy, ha azon egy dologról mondom-is mind a' kettőt, más valaki mind a' kettőt meg ne tagadhatta bizonyos értelemben: mert lehet olyan dolog a' melyről azt mondhatni, hogy

se nem igaz, se nem hamis. Így péld. ok. a' sz. Írásban Fejedelmi Emberek, Birák &c. az Istentől Isteneknek mondatnak: *Ego dixi Dii estis: Psal. 81. v. 6.* En mondtam, Istenek vattok: nyilván-való pedig, hogy ezek sem nem igaz, sem nem hamis Istenek: *Elsőben* nem igaz Istenek; mert az *Igaz* Isten önnön magától-való, Mindenható, véghe-tetlen minden tulajdonságiban, öröktől fogva-való, mindenek Teremtője. &c. A' Fejedelmi Emberek pedig nem ilyenek. *Másodszor*: Nem-is hamis Istenek; mert hamis Istenek azok, a' kik midőn természet szerint vagy emberek, vagy őrdögök &c. igaz Isten gyanánt Isteni tisztelettel tiszteltettek; a' Fejedelmi emberek pedig úgy nem tiszteltettek, vagy ha némellyek úgy tiszteltettek-is, és tiszteltetni kívántak, akkor immár igen-is hamis Istenekké lettek, és az örök Istentől példáson meg-büntettettek.

Vagyon tehát az Igaz és hamis Isten között köz a' mikor tud. ill. *Figuratè, Tropicè* &c. az az, nem tulajdon-képpen, hanem csak néminémű hasonlatosságban, némelly Isteni hatalomnak vélek közöltetett részcskéjére nézve Isteneknek mondatnak.

Innét ki-teczik, hogy az Unitáriusok Krisztusa (a' micsodást tud. ill. ők vélnék, és magoknak képeznek) se nem igaz, se nem hamis Isten, hanem csak valami hasonlatosságban, hogy tud. ill. (a' mint magok-is írják) fellyebb magasztaltatott Tisztiben &c. minden teremtet állatoknál, noha ő maga-is minden-képpen tiszta teremtetett állat. A' szent Írás pedig a' Krisztus JEsust *Igaz* Istennek mondgya 1. *Joan. 5. v. 20.* Sőt azt mondom ismét, hogy az Unitáriusok Krisztusa, a' minéműt tud. ill. önnön magoknak képeznek, nem csak *nem igaz* Isten, de *hamis* Isten volna, ha volna; mert az, az ő vélekedések és képzések szerint, nem mindenható, nem véghe-tetle, nem Teremtő és örök Isté &c. még-is ötet igaz Istenek vallyák és Isteni tisztelettel imádandónak mondgyák; a' mint ki-teczik az Unitária vallás-tételnek 2dik Rész 2. Sban 8. szám alatt, és 3. §. 4. számban.

XV. REGULA: Ehezképest az Unitáriusokkal-való vetekedésben leg-elsőben-is illik meg-kérdezni, *Mi az Igaz Isten?* és mit értettek régen, most-is mit értenek közönségesen nem csak a' Keresztények, de a' Törökök-is, sőt a' bölcsebb Pogányok-is az Igaz Istenen? Ismét a' Krisztus tulajdonképpen-é, az az *proprie*, vagy csak *impropre*, *tropicè*, *per similitudinem Juris Divini, aut humani*: az az példaképpen, hasonlatossággal képpen Isten-é? avagy *nuncupativè*, csak név szerint; mivel tud. ill. az Isté vagy

az emberek annak nevezték, a' mint a' több Fejedelmeket-is, némelly Isteni tulajdonságnak, vagy hatalomnak rész szerént-való közöltetésére nézve? Ha csak *impropiè*, az az, nem tulajdonképpen; úgy tehát, mind Igaz Istennek léfznek a' Fejedelmi Emberek-is. Ha pedig a' Krisztus tulajdonképpen Igaz Isten, úgy örök &c. és az Atyával mindenképpen Egy, és Egyenlő Isten léfzen.

XVI. REGULA: Valamely dolog önnön magában lehetetlenséget, illetlenséget, és ellenkezést nem foglal, és azon dolog az Istennek, és a' Krisztusnak, és a' Sz. Léleknek, a' sz. Írásokban olyan igékkel tulajdonítatik, a' minéműekkel tud. ill. szokott közönségesen a' sz. Írás, és más Bölcsék-is élni; nyilván azon dolgot az Istennek, és a' Krisztusnak, 's a' Sz. Léleknek, és a' több Hit Agazatoknak-is kell tulajdonítani. Ellenben: Valamely dolog önnön magában lehetetlenséget, illetlenséget, és ellenkezést foglal, a' sz. Írás-is nem szól felőle különben, hanem ellenzve, azt nem lehet el-hinni, és meg-engedni.

XVII. REGULA: Végre tudni kell, hogy a' Keresztény Hit Agazati két rendben vannak; némellyek azok, a' mellyek az Isten jelentésén kívül természet világával-is meg-ismértetnek, és egyéb helyes okoskodásokkal-is meg-bizonyítatnak: péld. ok. Hitünk Agazattya, hogy *vagyon Isten*. Ezt a' Fő Hit Agazatot természet világával-is, a' teremtet Allatoknak létiből-is meg ismérhetni, a' mint bizonyították a' sz. Írások *Sap. 13. v. 5. és ad Rom. 1. v. 19. 20.* Mindazáltal hiszszük az Isten jelentéséből-is, ugyan azon Sz. Pál Írása szerént *ad Hebr. 11. v. 6. Az Istenhez Farulónak hinni kell, hogy vagyon* (tud. ill. Isten) *és hogy az őtet keresőknek fizetője légyen.*

Más Rendbéli Hit-Agazatok azok, mellyeket csak éppen az Isten jelentéséért hiszünk, minthogy felyül haladgyák a' természet világát: Ilyen többi között a' Sz. Háromság Titka, mellyet nem hisznek az Unitáriusok; mert ők támaszkodván ama' Philosophiai Principiumhoz, tud. illik: *Quaecunque sunt eadem Uni Tertio, sunt eadem inter se. &c.* az az: Valamely két dolog egy valamely harmadikkal, az a' két dolog egy léfzen egy-mással-is; avagy azon két dolgok önnön magokkal-is eggyek léfznek &c. azt vélik azért arra nézve, hogy a' Sz. Háromság Titka ez ellen a' Principium ellen vagyon, és nem csak felyül haladgya az emberi elmét, és természet világát, de ugyan ellenkezik-is vélek. Erre nézve, ámbár majd nyilván-való bizonságot olvasnak-is a' sz. Írásban a

Sz. Háromságról, és a' Fiúnak, és a' Sz. Léleknek Istenségéről, még sem hiszik azokat; hanem magok értelmek, és teczések szerént vonszák, 's csigázzák a' Philosophiai Principiumokra, és mint-egy Rámára húzzák azokat.

Mű pedig a' kik a' Szent Háromság egy örök Istenségének vallói vagyunk, ha szintén természet szerént-való dolgoknak ratioiból, 's okoskodásiból, és az Ellenkezők ellenvetéseknek meg-fejtéséből az elménk általlában meg nem győztetik-is, hogy lehetségeknek ismerje a' természet felett-való Titkokat, azzal nem gondolunk; hanem az Istennek jelentését többre becsüljük, mint-sem a' Philosophiai Principiumokat, és csak azért a' sz. Írásban le-tétetett bizonyságoktól el nem távozzunk, vévén azokat abban az értelemben melyben, vette, és vészi a' Római Közönséges, és Apostoli Anyaszentegyház az Apostolok idejétől fogva, a' kinek tud. ill. egyedül tisztí, és hivatallja a' sz. Írások értelméről ítéletet tenni, a' kiről azt mérte mondani Sz. Agoston Doct. Lib. contr. Epist. Fundam. c. 5. *Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia commoveret Auctoritas*; az az: az Evangeliumnak hitelt nem adnék, ha az Anyaszentegyház Authoritása reá nem vinne, vagy nem indittana.

Ha mondod: Mi szükség tehát még-is annyi természet szerént-való dolgokból fel-vőtt ratiókkal és okoskodásokkal azon titkos Agazatokat állítani, és erősgetni, ha elégséges azoknak el-hitelére az Isteni jelentésnek (mely a' sz. Írásbá fel-jedzettetett,) Authoritása? Felelek: Még-is szükséges, hasznos-is mind az Hivekre, mind az Hitetlenekre nézve ez okból-is: mert tud. ill. az olyan teremtetett, és természet szerént-való dolgokból vőtt ratiók, és okoskodások disponállyák, és készitik az elméket eleintén könnyebb, idővel pedig erősebb, és tekéllertesebb hitekre az Istentől jelentetett Titkoknak, látván és tapasztalván azokból, hogy valójában nem lehetetlenek, nem illetlenek, nem-is a' természet világa ellen valók &c. a' mint első tekintettel természet szerént-való dolgokban láttattak lenni; végre el-is hívén hogy az Isten (a' ki az embert nem veszedelemre, hanem üdvösségre hja) azon értelemben (a' melyben tudnia illik előnkbe adgya az Anyaszentegyház) jelenthette, és ugyan minden bizonynyal jelentette-is azokat a' sz. Írásokban.

XVIII. REGULA: Hogy a' sz. Írásbéli Könyveknek, és leveleknek, 's azok részeinek és verseinek fokszori citálásokkal-is e' Munkám ne öregbülljön, ezen Regulát azért jedzettem fel, hogy a' citálásokat
csak

csak egy-egy bötüből-is meg-érthesse kiki. Fel-tévén azért elsőben a' Könyveknek, Leveleknek, vagy azok Authorinak, az az, Szerzőinek, és Íróinak Neveket, azután ezeket a' bötüket. K. L. R. Ű. (mellyek, ugymint K. Könyvet, L. Levelet, R. Részt, Ű. Verset: mellyéjek tétetett Számok pedig, hányadik Könyv, Level, Rész, és Vers legyen, jedzik) tézsem-fel. Péld. Ok. ha Moyses Irásából akarok valamit citálni, ugymint; *Alkossunk Embert &c.* Ezek az Igék előtt, vagy utánok ezeket jedzem: Moyses 1. K. 1. R. 26. Ű. az az: Moyses első Könyvének, első Részének, huszon hatodik Versében. Ha pedig az Apostolok Leveleiből, péld. ok. *Corint. 1. L. 2. R. 3. Ű.* az az: Corinthus Városbélielkhez irt első Levélnek, második Részének, harmadik versében. Ismét mikor így citálok 1. vagy 2dik. vagy 3dik. K. 1. vagy 2dik. 3dik. 4dik. 5dik. vagy 6dik R. 1. vagy 2dik. 3dik. &c. B. Ezeken az én Munkámnak három Könyveit, és azokban fel-tett Részeket és Bizonyosságokat értem.

Második Rész.

Bizonyos Igéknek, Neveknek, és Terminusoknak, a' mellyekkel szoktak a' Régi's mostani Bölcsék, akármi Tudományban élni, magyarázattyaik.

Minthogy az Unitáriusok nem csak azzal kérkednek, hogy ők csak a' tiszta szent Írást forgattyák, és annál tovább az Hit dolgaiban nem lépnek, sem valami új és idegen, és a' szent Írásban le nem tétetett igékkel, és terminusokkal nem élnek; hanem ellenben minket Catholicusokat méltatlanul, és ok nélkül vádolnak, hogy az Hit dolgaiban, kivált a' Szent Háromságnak magyarázásában és állításában fok új, és idegen és nem csak a' sz. Írásban le-nem tétetett, sőt azzal ellenkező igékkel és terminusokkal, az együgyű Igáságot homályosítottuk, és el-fordítottuk. Erre nézve, minek előtte a' Szent Háromságról-való Controversiába mélyebben ereszkedgyem, szükségesnek állítottam lenni azon Igéket, Neveket és Terminusokat (mellyekkel tud. ill. vádoltatunk, és a' mellyek nélkül semmiképpen nem csak mű, de önnön magok az Unitáriusok-is, nem csak a' világi Tudományhoz, de a' Keresztény Hit dolgaihoz sem szólhatunk) meg-magyarázni; és hogy (ha

(ha szintén a' sz. Írásban börtü szerént nincsenek-is feltéve) a' sz. Írással nem ellenkeznek; sőt inkább abból, helyes, rendes, bizonyos és csálhatatlan Consequentiaák által szükségesen deducáltatnak, és a' józan Philosophiából, és Keresztény Theológiából vétetnek-ki, meg-mutatni.

Első Czikkely.

A Keresztény Hit Agazatit kell némely bizonyos Igékkel, és Terminusokkal magyarázni, és világosítani.

NYilván-való, hogy nem csak a' világi Tudományok, hanem a' sz. Írás-is, és ehez képest a' Keresztény Hit Agazati-is, nem mind olyan világosok, hogy azokat minden magyarázás, és világosítás nélkül ki-ki meg-érthesse, a' mint az 1. Regulában-is fel-jedzettem; szükség azért főkatat világosb és értelmesebb, és a' Régi szent Conciliumoktól, Atyáktól, és Scholasticus Doctoroktól 's Theologusoktól találtatott, és gyakoroltatott, és a' sz. Íráson, vagy egyéb helyes és józan Tudományokon fundáltatott Igékkel, és Terminusokkal magyarázni, és ezekkel mintegy néminémű eszközökkel a' sz. Írásnak világosabb Locusból, vagy más helyes Tudományokból *per legitimam, certam, & infallibilem Consequentiam*, az az, rendes, bizonyos, és csálhatatlan következtések által ki-hozni. A' mellyeknek-is (minekutánna tud. ill. úgy meg-magyaráztattak, és az Anyaszentegyháztól definiáltattak és el-végeztettek) el-hitelére szintén olyan kötelesek vagyunk, a' mint azoknak, az mellyek nyilván, világoson, és börtü szerént a' szent Írásban meg-írattattak.

Ehez képest, ámbár sohol nem taláztatnak-is nyilván és börtü szerént a' szent Írásban ezek az Igék és terminusok: *Trinitas Unus Deus: Deus est substantia, Persona: In Deo est essentia, subsistentia: Pater est Ingenitus: Christi Divina & humana natura: Satisfactio Christi, & meritum &c.* Az az: Háromság egy Isten: Az Isten állatt, személy: Az Istenben vagyon állatbéli valóság, és különöztető tulajdon valóság: Az Atya születetlen: Krisztusnak Isteni és emberi Természete, Elégtétele, Erdeme, és ezeknél többek: mindaz által az az értelem, és azok a' dolgok, mellyek tud. ill. azon igék és terminusok által magyaráztatnak és jelentetnek meg-vadnak a' szent Írásban, más homályosabb, vagy hasonló és egyet tévő igékben, mellyeket egy-mással egybe-vet-
vén,

vén, ezek által az Igék és terminusok által nyilvánban, és értelmesebben ki-mondatnak : Így péld. ok. ez az Ige *Háromság* bővű szerént nincsen a' Bibliában, de vadnak ezek az Igék : *Az Atya, Ige, és a' Sz. Lélek, ez a' Három egy* : melyekből ki-hozatik ez Ige *Háromság*; mert a'hol *bárom* vagyon, ott *Háromság* vagyon : Ismét ezek az Igék : *az Atya, Fiú, és Sz. Lélek, bárom személyek*; noha nincsenek így a' Bibliában; de ugyan csak hiszszük, hogy az Atya-is, a' Fiú-is, a' Sz. Lélek-is személy : mert mindenikének külön-külön tulajdonítanak olyan dolgok a' sz. Írásban, melyekből helyes consequentiával ki-hozzuk, hogy mindenik személy, sőt egy-mástól külön-való személy.

Ezekből ki-teczik, hogy valamint az új Testamentumban (melyben az Isten Titkai bővebben ki-jelentettek, mint-sem az óban) az Evangelisták, és az Apostolok az Isteni Titkoknak bővebb és világosb megértésére új igéket, és terminusokat jedzettek-fel, a' minéműek nem voltak az ó Testamentomban : úgy annak utánna-is, most-is a' fok hamis Doctorok, és Eretnekek kárhozatos tudományinak, és találmányinak meg-czáfolására, és az Isten Igaságának, 's a' Keresztény Hitnek 's ágazatinak világosb értelmére, általmára, és meg-erősítésére szükség képpen találtattak-fel a' szent Conciliumoktól, Atyáktól, és Anyaszentegyház Doctoritól olyan új igék, Terminusok, és Distinctiók, melyek ha szintén bővű szerént nincsenek-is a' Bibliában; de ugyan csak azon, vagy más helyes tudományokon fundáltatnak, és azokból ki-hozatnak, és a' Keresztény Hitet nagyon világosították, erősítik, és hamis Tanítóktól ellen általmazzák, és az együgyű, csendes, és igazság 's békeféség szerető elméket convincállyák, és az Igaz Hitben meg-nyugtattyák.

Második Czikkely.

Némely *Philosophia*, és *Theologiabeli Igéknek, Neveknek, Terminusoknak, és Szóllások módgyának eredetiről, osztályjáról, és magyarázattyról.*

1. **M**I az *Ens*? Felel. Való, valóság, vagy vagyonság.
2. Az *Ens* osztatik *Substantiára*, és *Accidensre*.
3. Mi a' *Substantia*? Fel. Magán meg-álló, és meg-állásra más külső Subjectum nélkül nem szükölködő állat, vagy valóság : péld. ok. *Péter*.
4. Mi az *Accidens*? F. Nem magában, hanem a' Substantiában meg-álló,

álló, és a' Substantiához tartozó állat, és valóság; mely accidens nélkül a' Substantia magában el-lehet többire, vagy leg-alább e' nélkül a' nevezet szerint-való magától függő dolog nélkül. De ellenben az Accidens természet szerint nem lehet Substantia nélkül, péld. ok. a' feirség, édeség, kerekesség. Innét vagy on, hogy a' teremtet Substantiának két tisztí vagyó: *Első*: Magában meg-állani; *Második*, az accidenseknek Subjectumává lenni, és azokat tartani. E' másodíknak nincs helye az Istenben.

5. Osztatik *Elsőben* a' Substantia, Completa, és Incompleta Substantiára: *Incompleta* Substantia, a' test magában, minden lélek, és egyéb nemet adó állati valóság nélkül, melly a' tudófoktól *materia prima non completa substantialiter* hivattatik. Completa Substantia magában tellyes, és más Substantiának őszye szerkeztetésére természet szerint nem rendeltetett. Péld. okáért: *Pál*.

6. Completa substantia ismét osztatik *első*, és *második* Substantiára: *Első*, melly *Singularis*, & *ultimò individua*, az az, eggyes, és más Substantiára éppé nem oszolható. P.ok. Hæc Persona, e' személy. *Második* Substantia *Universalis*, az az, közönséges, melly több substantiákról mondatik. Péld. ok. *Ember*.

7. Mi az *Essentia*? F. Minden dolognak az ő tulajdon valósága's állattya, a' melyből tud. ill. áll, és a' mely által meg-különböztetik mindentől a' mi nem ő maga; péld. ok. Ember essentiája a' Test, és okos Lélek, a' mellyből áll az ő valósága, és a' mellyek által különböztetik mindentől, a' mi nem ember, ámbár azon emberi természethez mint egy külsőképpen tartozzék-is: így a' két szem &c. tartozik az emberhez-is, de az ő állattya ezekből nem szerkeztetik.

8. Mi a' *Natura*? F. Természet, vétetvén essentiáért, olyan valóságos állat-szeri Prædicatum, mellyet leg elsőben valami dologban értünk, és a' mellyből a' több attributumok, az az, tulajdonságok erednek. p. o. Péternek emberi természete az, mellyet Péterben elsőben értünk, azután a' természetből eredett tulajdonságokat; úgymint értelmet, akaratot &c.

9. Mi a' *Personalitas*, *Suppositalitas*, avagy *Subsistentia*? F. Egy olyan állat-szeri mód, állandóság; avagy állandóságnak módgya; a' mely által a' dolog, vagy p. ok. az okos állat, és személy magában meg-álló, és más személytől, és állattól meg-különböztetett, és más személyeknek nem közölthetető; magyarul személységnek mondhatnók. Így, mint-hogy Péter magában nem csak pusztá természet, in abstracto, hanem ember in

concreto, egy olyan dolgot-isgondolunk benne, a' melyet *subſtentiána* , perſonalitásnak , az az ſzemélységnek ſzoktak a' *Philophuſok* , és a' *Theologuſok* hini , a' mely által a' mely tetméſzet ő magában meg-álló , és más őtőle meg-különözött ſubſtantiáknak , és ſzemélyeknek nem közölhető ; és ugyan ſembernek , és ſzemélynek mondatik , pél. ok. *Péter*.

10. Mi a' *Perſona* ? F. Allat-ſzeri okos tetméſzetből és Perſonalitásból álló , és más ſzemélynek nem közöltethető *Személy*.

11. Azon *Terminusok*nak rövidebb magyarázattya ez lehet : *Subſtantia* , *essentia* : állat : *Subſtantialis* , *essentialis* : állat-ſzeri. *Subſtantialiter* , *essentialiter* : állat-ſzerént : *Perſona* , ſzemély : *Perſonalis* : ſzemélybéli : *Perſonaliter* : ſzemély-ſzerént : *Accidens* : külső tekintetbéli , vagy hozzá , az az , ſubſtantiához járult állat , vagy dolog : *Natura* , tetméſzet : *Naturalis* , tetméſzet ſzerént-való : *Naturaliter* , tetméſzet ſzerént.

12. Mi a' *Subiectum* és *Pradicatum* ? F. *Subiectum* az , a' miről valami mondatik. *Pradicatum* az , a' mi valamiről mondatik. péld. ok. Ez az *ember tudós* : Ebben a' *Propoſitióban* , és mondasban ez az ſzó , *ember* , *ſubiectum* ; mert ő rolla mondatik , hogy *tudós* ; ez a' ſzó pedig , *tudós* , *Pradicatum* : mert ez a' ſzó , *tudós* , mondatik az emberről.

13. Mi a' *Relatio* ? F. Egy dolognak a' másik dologhoz olyan ſzővetsége , közí , és alkalmatoſága , a' mely ſzővetség &c. miátt , tud. ill. egy-másnak ellenébe tételnek , és abban egy-mással egyek *numeró ſzámmal* nem lehetnek , hanem egy-mástól *realiter* valósággal , vagy tellyeséſen , vagy valami rész ſzerént , és formálitásban diſtinguálódnak , az az , kölönöznek , úgy mindazonaltal , hogy egyik a' másiká nélkül egéſz mi-volta ſzerént nem concipiáltathatik , és nem értethetik ; mert tetméſzet ſzerént , és ſzükségképpen egyik a' másikát jelenti. Illyen *Relatio* vagyon péld. ok. az Atya és a' Fiú között , melyet fundál és ſzerez közöttök a' nemzés : *Generatio activa* , nemzés az Atya részéről ; *Generatio passiva* , az az , nemzettetés a' Fiú részéről : a' mely *Relatio* miátt a' Fiu mint-egy ellenébe tételik az Atyának , és az Atya a' Fiúnak , úgy hogy egy-mással *numeró* , az az ſzámmal egy ſzemély nem lehetnek , hanem egy-mástól kölönöznek ; mert lehetetlen , hogy az a' ki nemz , a' légyen , a' kit nemz ; minthogy ſemmi önön magát nem nemzheti : mindzáltal mikor az Atyát emlittyük , ſzükségképpen az alatt a' Fiút-is értyük ; mert Atya , Fiú nélkül nem értethetik , és ſenki Atyának nem mondathatik , ha Fia &c. nincsen.

14. Mi a' *Syllogismus*. F. Okokkal-való rendelt beszéd, melynek bizonyos részei vadnak; mellyek ha helyesek, a' dolog belőle nyilván és bizonyosan következik.

Részei a' *Syllogismusnak*: Első *Major*. 2dik *Minor*. 3dik *Conclusio*; avagy *Consequentia*, mely a' két első Propozícióból, az az, Majorból és Minorból következik.

15. *Medius terminus*, a' köz ige, a' Majorhoz és a' Minorhoz képest, a' melyre nézve valamint a' Major, úgy a' Minor-is helyesnek mondatik és értetik.

16. *Sophisma*: Alattomban csaló, mesterséges, és fortélyos beszéd. Vadnak több ilyen forma Philosophiai és Theologiai Terminusok-is, mellyek gyakran minden materiában elé forognak; de nem mindenkor úgy magyaráztatnak, a' mint közönségesen szoktak magyaráztatni, s azért az olyanoknak tulajdon értelmeket a' circumstantiákból, az az, környül álló dolgokból kell észre venni.

Harmadik Czikkely.

Némely, Philosophia és Theologiai Distinctióknak magyarázása.

D*istinctio* nem egyéb, hanem az egy Propozícióban, az az, rövid beszédben rekesztetett több különböző értelmeknek meg-sejtése és magyarázattya, és az igaz, és fel-tett értelemnek, más nem igaz, fel nem tett, vagy a' dologhoz nem tartozandó és nem illendő értelemtől való meg-különözése, és meg-választása.

Distinctióknak Nemei.

1. *Realiter, à Parte rei*: az az: Valósággal, és a' mint a' dolog önnön magában vagon. *Formaliter, per Intellectum, Intentionaliter*. az az: csak az emberi itélettel, elme, avagy gondolatképpen. *Formaliter ex natura rei*. az az, a' dolognak természet szerént-való tulajdonsága, tisztí és állapotja szerént. Világosb értelem kedvéért: Az emberben a' test és a' lélek *realiter* distinguálódnak, mert a' test nem lélek, a' lélek-is nem test. Ellenben *Identitas realis* az, midőn valamiben két formalitas, vagy *prædicatum*, olyan formán eggyek, hogy *realiter* egymás felől mondathatnak: péld. ok. az emberben az értelem, és az akarat *realiter* eggyek; azért mondhatni: az értelem akarat, és az akarat értelem. Ez az *Identitas realis* abban vagon pedig, hogy az egyik formalitas annyira

nyira közli magát a' másik formalitásnak realiter, a' mennyire magának-is.

2. *Materialiter* és *formaliter* : péld. ok. Mikor azt mondom : A' feir édes : ennek a' mondásnak különbező értelmét így választjuk-meg : A' feir, édes *materialiter*, nem *formaliter*; az az, nem a' forma, az az, a' feirség édes, hanem a' materia, melyben vagyon a' feirség : péld. ok. a' téj édes.

3. *Efficienter* & *formaliter* : A' tűz a' magában gyökerezett meleggel melegíti a' kezét *efficienter*; mert a' tűz természet szerént-való oka a' melegnek, mely magában a' tűzben vagyon; és ezen magában okozott meleggel együtt okoz más meleget a' kézben, melyben ez a' más meleg mintegy szállást vervén, a' kezét melegíti *formaliter*.

4. *Formaliter*, *Radicaliter* : Az élő ember por és sár *radicaliter*; nem *formaliter* : az az, a' pornak és a' sárnak formája még nincs az élő emberben, de meg van a' gyökere : mert porból lőtt, 's porrá léfzen.

5. *Formaliter*, *equivalenter* : Egy garas *equivalenter*, nem *formaliter* öt pénz, az az, a' garasban nincsen ugyan öt kicsiny pénznek látható formája, de annyit ér ő magában, mint öt kicsiny pénz.

6. *Formaliter*, *Virtualiter*. A' Búza kényér; nem *formaliter* hanem *virtualiter* : mert a' búzában még nincs kényér-forma; de alkalmazos hogy kényér legyen belőle, annak rendi szerént el-készítve.

7. *Formaliter per se*, *Essentialiter* : és : *Accidentaliter*, *per Accidens*. Az ember okos, és értelmes, *rationalis*, *formaliter per se*, *essentialiter* : bűnös *accidentaliter*, vagy *per accidens* : az az; az ember értelmes természet szerént; bűnös történet szerént.

8. *Formaliter* annyit-is téfzen, mint nyilván, ki-fejezve, meg-magyarázva : *virtualiter* : mintegy titkon, homályosan, és annyit érve.

9. *Formaliter*, *Identicè* : Az emberben *Intellectus*, *Voluntas*, az az, az értelem, és az akarát *identicè*, *realiter*, valósággal egy dolog, de nem *formaliter* : mert nem egy a' formalis elme-béli conceptusok, és magyarázattyok : Az értelem conceptussa ez : *Intellectus intelligit* : az értelem ért : az akarát conceptussa pedig, *Voluntas vult*, az akarát akar : noha az értelem, és az akarát valósággal egy lévén, mind a' kettő *identicè* és valósággal ért-is akar-is, de nem *formaliter*. Avagy így-is : az értelem, a' mennyiben értelem, ért, a' mennyiben akarát, nem ért, hanem akar. Melyről mindgyárt nyilvánban.

10. *Reduplicativè*, & *Specificativè* : Ennek a' *Distinctión*nak az ő reduplicáló és kettőztető igéi és formái ezek : *Quatenus*, *quà tate*, *quà*, *in quantum*. Ugy *mint* ; *mint olyan* ; a' *mennyiben*. Mert ezeknek az igéknek kettőztetése jelenti azt az okot, *ratiót*, a' mely okra nézve *prædicatur*, az az, mondatik valami a' *subjectumról*. *Specificativè* annyit téfzen, mikor valami mondatik a' *subjectumról*, nem az önnön maga tulajdon *formalitására* nézve, hanem a' más *formalitásra* nézve (a' mellyel tud. ill. valósággal egy) Péld. ok. az emberben az akarát *akar reduplicativè*, *in quantum* az az, a' *mennyiben* akarát, és azért hogy akarát : Ugyan az értelem-is akar, de csak *specificativè*, az az, nem annyiban, a' *mennyiben* értelem, hanem a' *mennyiben* egy valósággal az akarattal.

11. *Formaliter*, & *Eminenter* : az az : A' mi jóság's tekéletesség formája vagyon az emberben, az meg vagyon az Istenben-is : de nem *formaliter* ; mert az emberben minden jóság hejános ; hanem *eminenter*, az az, fellyől-haladó-képpen, véghetetlen tekéletességgel, úgy mint fő cselekedő okban.

12. *Intrinsècè*, *Extrinsècè* : *ex natura rei*, & *essentialiter*, az az, Természet szerént övé, 's benne vagyon az emberben az eszezség, az értelem &c. *Intrinsècè* okos és eszes : *Extrinsècè* pedig, az az, történet szerént, és csak külsőképpen *visus*, láttatott valakitől.

Vedd észre ; hogy némely Forma, tulajdonság's állapot vagyon valamiben ; és egy valamivel *per Unionem Intrinsècam*, az az, belső eggyezés, és szerkeztetés által, mint péld. ok. a' fallal a' feirség, és a' test a' lélekkel. Némely *per Identitatem*, valóságos belső egység által ; a' mint az értelem az akarattal. Ennek a' kettőnek ellenébe tétetik *Unio extrinsèca*, az az, külső tekintetbéli eggyezés, péld. ok. hogy én látom az embert, az az én látáfom csak külsőképpen eggyez a' töllem. láttatott emberrel.

13. *Physicè* & *Moraliter* : A' mely ember testiben vastag, mondatik a' Philosophusoktól *physicè* vastagnak ; a' mely ember pedig durva maga-viselesű, tehát *moraliter* vastagnak mondatik.

14. *Physicè* & *Metaphysicè*; *moraliter*, *Fidè certum est*. *Physicè* bizonyos vagyok arról, a' mit p. ok. szemellátok : *Metaphysicè* bizonyos vagyok olyá dolog felől, mellyet józan és okos értelemmel csalhatatlanúl által-látok. Így vagyok bizonyos az Isten felől, hogy vagyon, hogy véghetetlen teké-

tekéleteségű. *Moraliter* bizonyos vágyok arról a' mit fok észes, és igazmondó emberek bizonyítanak, ha magam nem látom-is. Péld. ok. hogy *Roma* vagyon. *Moraliter* bizonyos vágyok arról-is, a' mi bizonyos circumstantiákban gyakran szokott meg-lenni: Igy bizonyos vágyok a' részeges ember felől, a' ki tud. ill. két kupa bortól meg-szokott részegedni, hogy, ha most-is annyit iszik, ismég meg-részegszik. *Fide*, az az, hittel bizonyos vágyok arról, a' mit Isteni hittel hiszek.

15. *Positivè & Negativè*: Az aluvó ember, jó *negativè*, mert aluván, semmi rosszat nem cselekezik. *Positivè* jó ember, a' ki jót cselekezik.

16. *Adequatè, inadequatè*: *Adequatè* annyit téfzen mint egész-szen, mindenben, tellyeséggel, avagy minden része szerént. *Inadequatè*: nem egészen, &c. hanem csak rész szerént, vagy csak némely forma és tulajdonság szerént. Az Angyal *adequatè*, az az, egészfzen lélek: Az ember pedig csak *inadequatè* az az, csak az egy rész, az az, lélek szerént; mert a' teste nem lélek.

17. *Absolutè, comparatè*: *Absolutè*, az az: Altalýában, tellyeségsen, egészfzen jó az Isten. *Comparatè* nagy az ókór-szem nevű madár a' balhához képest, noha *absolutè* és magában kicsiny állat.

18. *Directè, Indirectè*: *Directè*, az az: Elsőben, igyenesen, és magára a' dologra nézve, és annak kedvéért. *Indirectè*, az az: Másra nézve, és más kedvéért nem önnön magáért: Péld. ok. A' ki lábait akarja mosni kezeivel, lábait *directè* lábaira nézve; a' kezeit pedig *indirectè*, csak a' lábai kedvéért mossa. Hasonlók ezek: *Principaliter, Primariò*: az az, főképpen, elsőben &c. *Secundariò* Másodszor.

19. *Absolutè, Simpliciter*; és *Secundùm quid. Simpliciter* annyit téfzen ebben az értelemben, mint: egészfzen, mindenestől, minden részeiben, tellyes voltaképpen feír a' hó. *Secundùm quid*: az az, némely rész szerént feír a' Szerecsen, az az, a' fogaiban.

20. *Actu & Potentiâ*: *Actu*, az az, most jelen vagyon, valóság-gal, magában: *Potentiâ*, az az, hatalomban vagyon, és jelen lehet: Ez a' világ most jelen vagyon: Ezer világ pedig Isten hatalmában: mert az Isten, ha akarna, ezer világot, 's többet-is teremthetne. *Actu* ismét annyit-is téfzen, mint valóságos külső cselekedet szerént.

21. *In actu primo, In actu secundo*: *In actu primo* mondatik Mercuriusnak a' faragatlan tőke, azért hogy lehet belőle faragni Mercurius képét. *In actu secundo*; mikor immár ki-faragtatott, és el-készítettet.

22. *In actu primo proximo* mondatik, mikor szintén el-készítterik a' tőkéből a' Mercurius. *In actu primo remoto*: mikor még semmi ollyas formája nincsen a' tőkének, hogy Mercuriust képzené.

23. *In actu signato, & exercito*. A' bűnös ember vétkezvén, *in actu signato*, az az, szántszándékkal, nem igyekezik pokolba: *de actu exercito*, cselekedettel, igyekezik: mert ollyan dolgot cselekelzik, a' mi-ért pokolba mégyen, ha poenitentiát nem tart rólla.

24. *In sensu composito, & diviso*. A' fekete fal, feir *in sensu diviso*; nem *composito nigredinis*: az az: A' mely fal most feir, más időben, ha bé-festik feketével, fekete lehet; de együtt nem lehet feir-is, fekete-is.

25. *In abstracto & in concreto*. *In abstracto*, az az, tulajdonságitól elvonva, avagy azoktól el-válva 's külön értett dolog. *In concreto*, tulajdonságival és részeivel együtt értett dolog.

26. *Essentialiter, Integraliter, Accidentaliter*. Péld. ok. *Essentialiter* egyesülnek az emberben a' Lélek és a' Test; mert ezek az essentialis részek és felek az emberben, és ezek nélkül nem ember. *Integraliter* egyesülnek az emberben, kéz, láb, &c. mert ezekből léssen az egész és ép ember: mindazáltal ha keze nem léssen-is az embernek, ember léssen, de nem ép ember. *Accidentaliter* egyesülnek az emberrel feir-ség, feketeség, szépség, &c. mellyek nélkül is ép lehet mindazáltal az ember, azért *Accidensek*.

27. *Mediatè, Immediatè*. *Mediatè*, az az: közben-vetéssel; péld. ok. közben-vetett és annak előtte semmiből teremtetett földből mondatik hogy *mediatè* teremtetett semmiből az ember testére nézve. *Immediatè* pedig, az az, minden közben-vetett állat nélkül tiszta semmiből teremtetett az ember lelkére nézve. A' test sárból, a' sár semmiből: a' lélek is semmiből, *Immediatè*.

28. *Ut quo, és ut quod*. *Ut quo* jelenti a' formális okot, a' melly-ért avagy a' mely által ismértetik-meg valami. *Ut quod* pedig, jelenti a' dolgot, mely léssen a' formális ok által, avagy ismértetik formális ok által.

29. *Per absolutam Dei potentiam, & ordinariam Dei potentiam*: *Per ordinariam Dei potentiam*, az az, az Istennek mostani szabott törvénye, hatalma, és munkájának rendi szerént nem lehet, hogy valaki, a' ki soha Irást nem tanult, ollyan tudós légyen, mint volt Aristo-
teles:

teles : de lehet *per absolutam Dei potentiam*, az az, Istennek általlýábaló hatalma szerént, a' mint voltak némely Apostolok.

Negyedik Czikkely.

Bizonyos Szóllás Módgyainak (mellyekkel szoktak a' Theologusok az Istenről és Isteni dolgokról szóllani) magyarázattya.

1. **DEUS est Ens à se, perfectissimum in se** : Az Isten egyetlen egy lelki véghetetlen tekéleteféség, állat, kinek léte, magától vagyon.
2. *Persona Divina*. Isteni Személy ; az az, magában meg-álló, vagy magán meg-álló valóság az Istenben.
3. *Subsistentia*, sive *Personalitas Divina*. Allat-szeri mód, avagy természetnek különözó módgya azon egy örök Isteni állatban ; úgy hogy arra a' módra nézve, személye Istennek nem közöltetik személyében más és több Isteni személyeknek, noha közöltetik az Isteni állattyára nézve.
4. **DEUS est purus & simplicissimus Actus** : Az Isten egy, tiszta, egyes valóság, melly nem szenved semmit a'hoz a' valóságához járulni olyan formán, hogy az Isteni valóságot tekéletefésébbé tenné.
5. *In Trinitate Divina non est partium Compositio, Divisio, Accidens, Pluralitas essentialis*. Az Isteni Háromságban nincs részekből-való szerkeztetés, nincs osztály, nincs történet, nincs állatszeri töbéség.
6. *In Trinitate Dei est Pluralitas Personalis* : Vagyon az Istenségben személybéli töbéség, kivált egymástól-való eredetre nézve.
7. *Naturam Divinam seu Essentiam accipiunt Filius & Spiritus Sanctus à Patre per Communicationem*. Az az : A' Fiú és a' Sz. Lélek vészik az Istenséget öröktől fogva-való közöltetés által az Atyától. *Filius Filiationem per generationem* : a' Fiú Fiúi személyét vészí születés által az Atyától : a' Sz. Lélek pedig, *spirationem passivam à Patre & Filio per eandem numero actionem spirativam*. Személye szerént-való létét vészí az Atyától és Fiútól azon egy Ihlés által.
8. *Filius, & Spiritus Sanctus quoad esse Absolutum, seu quoad Essentiam, sunt à se ipsis : quoad esse Personale à Patre*. A' Fiú és Sz. Lélek Isteni állattyokra nézve magoktól valók : Személyekre nézve, a' Fiú ugyan csak az Atyától : A' Sz. Lélek pedig az Atyától és Fiútól-való.

9. *Pater non est prior tempore, aut dignitate, aut Majestate, aut &c. sed tantum origine vel ordine.* Az Atya nem első a' Fiúnál és a' Szent Léleknél, időre, méltóságra és állat-szeri tulajdonságokra; hanem csak eredetre vagy rendre nézve.
10. *Communicatio Idiomatum*: az az, A' két magában különböző, de egy Személyben (a' Krisztusban tud. ill.) állat-szeri Unio által meg-eggyesült Isteni és Emberi Természeteknek, tulajdonságoknak, és cselékedeteknek, in *Concreto*, nem in *Abstracto* egymásról-való helyes mondása. Lásd erről bővebben és értelmesebben ez Első Könyvnek, 5dik Résznek, 2dik Czikkelynek, 2dik §ban.
11. Az Istenről mondatik hogy *Essentia*. 2. hogy *Substantia per se subsistens, completa, singularis*. 3. Az Istenben egyet téfszen *Substantia, Natura, Essentia*. 4. Egyet téfszen ismét *Persona, Hypostasis, Suppositum*. 5. Az Istenségben vagyon, avagy az Istenben vagyon, *Personalitas, Subsistentia*. Mit tegyenek pedig ezek, immár meg-irattak.

Ötödik Czikkely.

Hogy a' *Personalitas* a' *Természettől*, mind *Isteni*, 's mind *Teremtett Személyekben* *distingválódik*, *bizonyittatik*.

AZ Unitáriusok nem híven az Istenségben három Személyeket; nem csak az Istenben, de a' teremtett okos állatokban-is nem engedik, hogy a' *personalitas* a' *természettől* valami módon *distingválód*nék, vagy hogy valamit hozzá tenne a' *természethez* a' *personalitas*. Mert, úgy mond, az okos természet, nem egyéb, hanem önnön maga a' *személy*; ezért a'hol több a' *natura rationalis*, az az, okos természet, több a' *személy*-is, és a'hol több a' *személy*, több a' *természet*-is. Erre nézve a' Krisztusban-is ha két természet volna (a' mint a' Háromságosok hiszik) két *személy*-is volna. Az Istenben pedig, minthogy egy a' *természet*, egy a' *személy*-is.

Mű pedig Catholicusok, nem csak az Aristoteles tudománya, hanem a' Sz. Lélek tanítása szerént-is, közönségesen úgy tartjuk, hogy a' *personalitas* az *essentiától*, és a' *természettől* *distingválódik*, tud. ill. az Istenben; foka érték e' *distingtiót*, az az, különbözött a' teremtett *rationalis személyekben*-is, és többet téfszen és jelent a' *természet* a' *Personalit*-

nalitással, mint-sem magán csak a' puszta természet. Mert az *essentia* magában olyan állat-szeri *predicatum*, melyet akármiben elsőben concipialunk és értünk, és a' melyből több *passiók*, *attributumok*, és tulajdonságok erednek, és mint-egy származnak és ki-folynak: a' personalitás pedig olyan állat-szeri substantialis mód, mely által a' természet csak magán meg-áll, és személy; és más személynek incommunicabilis, az az, nem közölhető. Péld. ok. az Adám *essentiája* 's természete *humanitas* emberség; mert ezt a' *predicatumot*, az emberséget tud. ill. értyük leg-elsőben-is Adámban, melyből mint-egy származnak gondolatunk szerint az értelem, az akarát, és más emberi tulajdonságok. Azon felyül mint-hogy Adám nem csak a' puszta emberség *in abstracto*, hanem ugyan ember *in concreto*: azért Adámban egy állat-szeri módot-is gondolunk, melyet personalitásnak és subsistentiának neveznek a' Theologusok, mely által az emberség *subsistit* meg-áll, és más személyeknek nem közöltetik, és ugyan személynek mondatik. Ehez képest szokták mondani: *talis, hec, illa humanitas, &c.* ez, ilyen emberség van Adámban: mely mondással jelentetik, hogy az Adám személye ez ilyen emberségen kívül egyebet-is foglal magában, különben ha többet nem foglalna, valamint nem szoktuk mondani; Péter vagyon Péterben, úgy nem mondhatnók helyesen, hogy ilyen, vagy ez az emberség vagyon Péterben.

Bizonyítatik ez, a' több accidentalé concretumokból, az az, történet szerint egybe-szerkeztetett dolgokból. p. o. A' feirben nem csak a' feirséget úgy mint a' feirnek denomináló formáját, a' melyről feirnek mondatik valami, concipialyuk; hanem a' subjectumot-is, az az, azt a' dolgot-is, mely feirnek mondatik a' feirségtől. Tehát a' substantiale concretumokban-is minémű a' *persona, homo, személy, ember &c.* nem csak *in abstracto*, a' formát, az az, personalitást, humanitást; hanem a' subjectumot-is, mely *personának*, és *homonak* mondatik, az humanitáért, és personalitáért concipialyuk.

Bizonyítatik 2dszor így-is: nem lehetetlen Istennek teremteni (nem-is illetlen) egy olyan okos állatot, mely állyon *ex natura substantiali, & modo aliquo substantiali natura superaddito*; az az, állat-szeri természetből, és egy olyan állat-szeri módból, mely nélkül a' természet csak magán nem áthatna (*per se non subsisteret*) se mástól nem különböztetnék, személynek sem mondathatnék: miért nem lehetne tehát most is ilyen ítéletet tennünk az Isteni és emberi személyekről?

Ha azt mondod, hogy sem Aristoteles, sem a régi Keresztény Bölcssek nem tanították, hogy a' természet, és személyiség között distinctio volna. *Felel.* Sokat tanítunk hiszünk-is mű keresztények, a' mit a' régi, kivált a' Pogány Bölcssek nem tudtak, sőt lehetetlennek ítétek; magunk-is természet szerént-való okokból nyilván nem bizonyíthatunk. P. o. a' Világ kezdetit, teremtetét, Szűz szülését &c.

Csak ez okból azért, hogy a' régi Pogány Bölcssek valami dolgot nem tudtak, vagy lehetetlennek ítétek, nem illik nekünk Keresztényeknek meg-vetni, vagy kétségeké tenni, kivált mikor a' keresztény Doktorok és Sz. Atyák a' sz. Írásból állatttyák. Külömben-is a' dolog (a' minémű tud. ill. a' természet és a' personalitas-között-való distinctio-is) magában semmi illetlenséget, és lehetetlenséget nem foglal, és nem jelent.

Vedd észre k. o. hogy ez a' szó *persona*, személy, főképpen jelenti a' *personalitást*, úgy hogy ennek több vagy kevesebb számára nézve, több vagy kevesebb léfzen a' személy-is. Pél. o. Ha egy okos természetben három personalitás volna, azonnal az az egy természet három személy volna. Valamint, ha a' *materiának* azon egy részében két, vagy több *substantialis forma*, péld. ok. kő és fa *forma* tétetnék, (a' mely sok bölcs *Philosophusok* ítélete szerént, természet felett, Istentől meg-lehet) két, vagy több *compositum physicum* volna: úgy, hogy mondhatnók: *Ez fa, és kő*; de még sem mondhatnók: *Ez a' fa kő*; vagy: *Ez a' kő fa*.

Ellenben: ha egy personalitas három okos természettel volna egyesülve, az a' három természet csak egy személy volna. Nem külömben, mint az *accidentale concretum*ban, mely *elsőben* jelenti a' *subiectumot*, *másodszor* a' *formát*, és nem a' *formához*, hanem a' *subiectumhoz* képest több, vagy kevesebb a' *concretum*. P. o. Az egy fal, ámbár három külömb színű festékkel festik-is; de csak egy fal: és három-féle Mester-seget tudó ember, csak egy Mester ember.

Mind ezeknek pedig ez az oka: hogy úgy tevezett az embereknek, hogy, a' mire nézve több vagy kevesebb a' személy, azt *substantialitának*, vagy *personalitásnak* hiják, és ez jelentésük elsőben, a' személyben.

Harmadik Rész.

Az Isteni Szent Háromságról közönségesen, és az Atyáról tulajdonképpen, de rövideden.

Minthogy az Istenben a' Természetnek egységét, és a' Személyeknek többségét vallyuk mű Catholicusok: *Elsőben* rövideden szóllok a' Természetnek egységéről csak egy cyikkelyben, minthogy ezt az Unitáriusok-is vallani láttatnak; (noha azt mondhatnám, hogy az olyan ember, a' ki két külön természetű, és két külön személyű Igaz Istent vall, nem egy hanem két Istent vall) annak utánna az Isteni személyek többségéről. *Másodszor* az Atya Isten személyéről.

Első Czikkely.

Az Igaz Isten Egységéről.

Hitünk fő ágazattya, hogy *Egy az Isten. Deut. 6. 4. 1ma Cor. 8. 6.* Az Isten azért egyetlen egy lelki, véghetetlen, megmérhetetlen, magától, és öröktől fogva-való tekéletesség: egy szóval; a' kinek minden Isteni tulajdonsági olyan tekéletesek, mint ő maga az Isten, mert azok mind önnön maga az Istenség.

Olyan tulajdonsági az Istenségnek, az igazság, irgalmaság, jószág, mindenhatóság, véghetetlenség, s örökké-valóság: nem csak Erejének, és hatalmának, de valóságos Isteni Allattyanak-is mindenüttvaló jelen-léte: Mindeneknek, nem csak a' jelen valóknak, de az elmultaknak, következendőknek, sőt azoknak-is, a' melyek lehetségesek, jóllehet soha nem léznek, és az emberi szabad akaratból függenek, vagy függnének-is, tekéletes tudása.

Mind ezek pedig önnön magok véghetetlen tekéletességek miatt meg-foghatatlanok, és meg-mérsékelhetetlenek, minden teremtetten emberi és Angyali elmétől, úgy annyira, hogy nem csak Aristoteles és más Pogány Bölcs Philosophusok, de még némely az igaz és tekéletes Hitben meg-fogyatkozott keresztény Bölcsök sem hitték, hogy az Istenség állattya szerént mindenütt jelen volna, és kivált minden történhető, és szabad akarattól függő jóvendő, és csak tiszta lehetséges, de valósággal soha nem léendő dolgokat tudna.

Mű mindazáltal Catholicusok, kik Sz. Pál Apostol intése-szerént 2. Cor. 10. 5. a' mi értelmünket a' Krisztusnak, és az ő Hitinek engedelme mint-egy fogságba vetettük, azon Hitnek ereje által mind azokat el-híszszük, és a' meg-fogyatkozott, és meg-határozott, és természet-szerént-való elménkel az Istennek véghetetlen dolgait, és tuajdonságit mérsékelni, és mint-egy rá-mára vonni nem akarjuk; tudván azt-is *Elsőben*, hogy *Finiti ad infinitum nulla proportio*, nincsen semmi proportiója 's egyenlősége, a' meg-határozott dolognak a' véghetetlenhez, és határ-nélkül-való dologhoz. *Másodszor* azt-is, hogy Hitünk érdemes nem léfzen, ha inkább a' mi elménknek gyarloságával, mint-sem az Isten jelen-tésének erejével mérjük az Isteni dolgokat, ama' Sz. Atyának Sz. Gergely Papának mondása-szerént. *Hom. 26. in Evang. Fides non habet meritum, cui humana ratio prabet experimentum.* Ha valaki csak azért ad hitelt valamely Hit ágazatnak, hogy természet szerént-való tudománnyal fel-érte, és nem egyszer 's mind, sőt leg-főképpen azért, hogy Isten meg-jelentette, Hitinek ez iránt nem léfzen érdeme.

Második Czikkely.

Mit hiszünk az Isteni Személyeknek többségéről.

Híszszük, hogy az örökké-való igaz Isten, a' ki egy az *Allattában*, Három az Isteni Syeményekben. Ez a' három Isteni Személy minden egyéb Isteni tulajdonságban egyenlő, csak éppen személyekben különböznek egy-mástól a' Relatio miatt a' szerént a' mint fel-jedzettem e' Könyv. 2. R. 2. Czikk. 13. numerusában. Ennek utánna-is bővebben.

Ezek között az Isteni személyek között *első* az Atya, nem időre, méltóságra, tekéletességre; hanem csak eredetre, vagy rendre nézve: *második* a' Fiu; *harmadik* a' Szent Lélek.

Ha okát kérde, Miért hiszszük ezt a' nagy és teremtet elmével meg-nem fogható titkot? *Felel. elsőben*; azért hiszszük, mert az Isten meg-jelentette a' sz. Írásban. *Másodszor* azért, mert a' Sz. Atyák, Doktorok, régi Conciliumok, és az egész Catholica Anyaszentegyház (úgy-mint *Igasság oszlopa* 1. Tim. 3. 5. 15. mely ellen erőt nem vehetnek a' pokol kapui. Matth. 16. 5. 18. Véle lévén a' Krisztus világ végezeté-ig, Matth. 28. 20. a' ki semmiképpen meg-nem csalhat, se meg-nem csaltatkozhatik.) az Apostolok idejétől fogva előnkbe adta. *Harmadik*

Oka,

Oka, ez-is, mert a' két okon kívül ebben a' Titokban semmi lehetetlenséget és illetlenséget, sőt inkább végzetetlen illendőséget tapasztalunk, a' *tizen-hatodik* Regula szerént. Továb ilyen okokból-is:

Nem lehetetlenség, se nem illetlenség, a' dologban-is nincsen valóságos ellenkezés, hogy az egyetlen egy Isteni természetben légyen három egy-mástól meg-különözött személy, avagy három olyan mód, melyeket Subsistentiának, és Personálitásnak hívunk, a' melly módok által a' három személyek *realiter*, valósággal egy-mástól azon egy-területben nem *adequatè*, hanem *inadequatè* különözzenek, a' mint kitéczik az ötödik Generális Conciliumnak C. 1. a'hol átok-is mondatik azokra, a' kik nem vallyák az Atyának, és Fiúnak, és a' Sz. Léleknek egy Természetit és állattját három subsistentiákban.

Hogy pedig lehetetlenség nincs a' dologban így-is okoskodunk: *Elsőben*: Nem lehetetlen, három valósággal egy-mástól meg-különözött subsistentiákkal azon egy természetet modificálni. *Másodszor*: Nem lehetetlen három egy-mástól *realiter* meg-különözött subsistentiákat egy természetben nem csak vélni, de hinni. *Harmadszor*: Nem lehetetlen azon egy Isteni állatnak, három egy-mástól meg-különözött személyekben lenni.

Az első nem lehetetlen: mert tapasztallyuk, hogy azon egy teremtet állatnak egy természetit modificallyák több egy-mástól meg-különözött substantialis és accidentalis módok; péld. ok. Azon egy okos lélekben vagyon értelem-is, akarát-is, &c. látás, hallás, &c. holott ezek egy-mástól leg-aláb *inadequatè*, vagy *realiter*, vagy *formaliter ex natura rei*, az az, a' dolognak természet-szerént-való állapotja és tulajdonsága szerént (mert más és külön tisztí, hivatallya, és állapotja vagyon az értelemnek, más az akaratnak &c. az értelem ért, az akarát akar &c.) vagy ha ezek nem teczenek: vallyon nem lehet-e az Istentől, az emberi okos lelkét több Uniokkal a' testhez kapcsolni, vagy azon egy állatot több helyekre azon egy időben helyheztetni?

Második sem lehetetlen. Mert, ha nem lehetetlen három egy-mástól meg-különözött personálításoknak azon egy természetet modificálni; miért volna lehetetlen három egy-mástól meg-különözött személyeknek-is lenni azon egy természetben? holott, a' mint meg-írtam ide fellyebb, a' személyek a' personálitás által vagy többek, vagy kevesebbek.

Harmadik sem lehetetlen : mert az emberben-is az okos Lélek megoszolhatatlan lévén magában , egészen vagyon az egész testben , és egészen vagyon azon testnek minden leg-kisfebb tagjában-is : sőt az Istenség-is (a' mint ezt-is Hitünk tartja) jelen vagyon tellyes Istenségre szerént nem csak e' világ univérsumában , és tellyeségében , de annak leg-kisfebb helyecskéjében-is ; miért nem lehet tehát úgy lenni az egy Isteni természetnek-is , tud. ill. három egy-mástól meg-különözött személyekben ? holott sokkal nehezebb meg-érteni a' teremtet , és meghatározott Léleknek több egy-mástól valósággal meg-különözött tagokban úgy lételet , mint-sem a' véghetetlen tekéletességű Istenségnek az három meg-különözött személyekben ? nem de nem többet kell-é engednünk az Isten véghetetlen tekéletességének , mint-sem a' tiszta természetnek ?

Némely Keresztény Doctörök azt álityák , hogy *Móyses* 1. K. 18. R. az Isten három egy-mástól meg-különözött testben jelent volna-meg Abrahamnak : ki mond illene , hogy ez lehetetlen , vagy illetlen volna , vagy hogy ebben egy-mással nyilván-való ellenkezés volna ?

Ha mondod : ámbár meg-lehetnének e' dolgok a' teremtet állatokban , de nem lehetnek az Istenségben ez okokból : *elsőben* azért : hogy elégséges az egy Isteni természetnek és állatnak az egy személy. *Másodszor* azért , hogy az ilyen három egy-mástól meg-különözött személyeknek száma ellenkezik az Isteni simplicitással , az az , egyetlen egy , tiszta , eggyes valósággal.

Mind a' kettőre a' következő harmadik Czikkelybé meg-Felelek.

Harmadik Czikkely.

Azon kívül , hogy e' Titkot a' Sz. Doctöröknek , és az egész Anyaszentegyháznak a' szent Iráson fundált Tanításokból hiszszük , a' természet-szerént-való okokból-is erősíttyük , és mondgyuk.

E*lsőben* : Nem elégséges egy (ámbár véghetetlen) Isteni subsistencia , az egy Isteni véghetetlen természetnek tellyes és tekéletes terminálására és modificálására.

Ennek kettő az oka : az első vagyon az egy Isteni természet részéről ; a' másik pedig az Isteni subsistentiák részéről.

Az egy Isteni természet részéről-való ok az egy Isteni természet for-

cunditása és bővsége, melyre nézve szükség-képpen több személyeknek communicáltak, a' mint erről elmélkedtek a' régi és Apostolok idejébéli Sz. Atyák-is, Dionysius Areopag. C. 13. *de Divinis Nominibus*, és Gregorius Nazianz. a' ki-is Orat. 23. így szól: *Creatrix in tribus maximè consistit Patre, Filio, & Spiritu Sancto: qua quidem non ita inter se sunt diversa, ut naturâ incidi; neque ita coangustata, ut unâ circumferibi possint Personâ.* A' Teremtő Isteni természet és hatalom háromban foglaltatik, az Atyában, és Fiúban, és Sz. Lélekben; a' kik ugyan nem olyan formán különböznek egy-mástól, hogy a' természet bennük részekre osztatnék, nem-is olyan formán meg-szorítottak, hogy egy személlyel azon egy természetben környülvéteffenek és termináltassanak. Nem-is ok nélkül: mert ha az egész emberi teremtett, és határozott természet egy Personalitástól nem termináltatik, a' mint mondgya azon Sz. Doctor; az Isteni véghetetlen természetet hogy szorittjuk egy személyre?

Azt mondgyuk tehát, hogy az Isteni természet az ő tekéletes együgyű valóságára, és az egységére nézve *indivisibilis*, *immultiplicabilis*, oszlohatatlan, és fokositathatlan több individuumokra, több egy-mástól tellyeségesen és általlyában különözött részekre, dolgokra, és állatokra, és több Istenekre, annál inkább *in partes incompletas*, vagy-is *substantias incompletas*, az az, olyan részekre, a' mely részek természet szerént más egész substantiának öszve szerkeztetésére rendeltetnének: Föcunditására és efficacitására nézve mindazáltal, *communicabilis* és *multiplicabilis*, az az, oszloható, közölthetető, és terjeszkedhető több személyekre, az ő véghetetlen bővségére és hathatóságára nézve, úgy hogy egészfzen és tellyeségesen 's azonképpen, azon egy véghetetlen természet úgy légyen több személyekben, a' mint vagyon egy személyben.

A' Subsistentiák részéről pedig (hogy tud. ill. egy subsistentia egészfzen nem terminálhattya az Isteni természetet) ez az oka: Hogy azon Isteni subsistentiák 's personalitások *Relativák*, 's egy-mástól a' Relatio miatt különöznek, a' mint ezt közönségesen az egész keresztény Anyaszent-egyháznak Conciliumi, és Doctori taníttják: Vasquez 1. Part. Disp. 157. c. 31. és a' szent Irást-is jelenti, Atyának és Fiúnak nevezvén az Isteni személyeket, a' mely személyek között szükségképpen Relatio vagyon. Mint-hogy azért a' Relatio szükségesképpen és természet szerént distinctus Terminusokat kíván, azért az Atyának subsistentiáján kívül (mely

E

az Atyá-

az Atyának, úgy-mint eredetre nézve első személynek, constitutivuma) más hasonló véghetetlen subsistentiát (mely a' 2dik személynek tud. ill. a' Fiúnak, és a' melyre az Atya Relativa subsistentiája referáltasék) kell engedni: mert Atyát, Fiút nélkül nem gondolhatni. Így szólunk a' Sz. Lélek ihléséről és származásáról-is, kit az Atya és a' Fiú egy activa spiratióval, az az, ihléssel ihlik, a' mely ihlésre nézve az Atya és a' Fiú, a' Sz. Lélektől relativé különböznek és distinguálódnak.

Vedd észre, hogy nagy különbség vagyon az Isteni értelem, és akarat, és a' több Absoluta tulajdonságok között egy részről, és a' subsistentiák között más részről; mert az Isteni értelem, akarat, jóság, bölcseség &c. *Absoluta* és nem *Relativa* potentiák 's tulajdonságok, 's azért-is nem szükség azoknak realiter többülni és egy-mástól distinguálódnak. Az Isteni subsistentiák pedig *Relativák*, és külön rendűek, és egy-mással *Oppositák* ellenben-tétettek, szükség tehát azoknak többülni és lokasodni.

A' mi a' másik Punctumot illeti, hogy tud. ill. az Isteni személyek többsége nem ellenkezik az Isteni együgyű valósággal, &c. ez-is bizonyos: Mert a' 2. R. 4. Czikk. 5. Számban meg-irtam, hogy az Istenségben nincsen részbéli egyben szerkeztetés, és alkotó részek, mint-hogy egy tiszta együgyű valóság. Kihez-képest ha szintén azt taníttuk-is, hogy az Isteni Personalitások egy-mástól különböznek, még-is mindazáltal az Istenségnek egységével nem ellenkeznek; mert a' Personalitások nem alkotó, és nem egybe szerkeztető részek, nem-is csinálnak, úgy, mint részekből egybe szerkeztetett compositumot, hanem valósággal eggyek az Istenséggel; valamint péld. ok. mikor az Isteni értelmet és akaratot két dolognak mondjuk, azzal az Istent *Compositum Ensnek*, az az, részekből egybe szerkeztetett dolognak nem értyük: mert azon Isteni értelmet, és akaratot az Istenséggel *realiter* eggyek lenni hiszszük.

Nagyob értelemnek okáért: Ha az Isteni Personalitásokat egybe vettyük akár az Isten állattyával, akár a' Personákkal, akár pedig mindenik Personalitást egy-mással; egyképpen sem ellenkeznek az Isteni együgyű valósággal. *Elsőben*, ha az Isten állattyával, vagy *Másodszor* a' Personákkal egybe vettyük, nem ellenkeznek; mert a' Personalitások valóságosan eggyek az Isten állattyával, és mindenik Personalitás az ő Personájával, nem különben, mint az Isteni bölcseség, &c. az Istenséggel. Ha pedig a' Personalitásokat külön vesszük csak magokra,

úgy

nem állattyák, és nem alkuttyák az Isten állattyát, hanem csak a' személyek számát : ez pedig nem ellenkezik semmi-képpen az Isteni egyűgyűséggel; mert ugyan csak azon egy Isteni oszlohatatlan és egyűgyű természet vagyon *per Identitatem realem* mindenik személyben.

Negyedik Czikkely.

Közönségesen a' Szent Háromság-ellen-való, Unitáriusok ellenvetései és Argumentomi meg-féjtetnek.

Elsőben azt vetik : Hogy a' valóságos és tekéletes Egynek, valóságos és egy-mástól meg-különdözött Háromnak lenni, a' természet világával ellenkezik : mert, úgy mond a' természet világának Regulája-is azt dictálja, és ugyan Principiuma : *Quaecunque sunt eadem Uni Tertio, sunt eadem inter se* : Valamely dolgok más egy némely harmadik dologgal eggyek, azon dolgok önnön magokkal-is eggyek : mint-hogy azért a' háromságofok tudománya szerént, az Atya, és a' Fiú, és a' Sz. Lélek valósággal eggyek az Istenséggel, és az Isten állattyával, mely magában csak egy, azon Atya, és Fiú, és Sz. Lélek-is eggyek, a'vagy egy léznek önnön magokkal-is személyekben.

Felelet. A' Sz. Háromság Titka ámbár láttatik-is ellenkezni a' természet világának regulájával ; valóban mindazáltal nem ellenkezik. Mert elsőben ez a' természet világának regulája szól csak a' teremtettség természetnek dolgairól, a' melyekből tud. ill. vétetett ; nem az Isteni természetről-való dolgokról, melyek sokkal külömben vannak, mintsem a' teremtettség dolgok, a' mint jelesen tanították Sz. Athanasius in *Epl. de Decretis Synodi Nicana* ; és Nazianzenus *Orat. 4. Dionisius c. 1. Mystica Theologia.*

A' természet világa dictálja, hogy nem mindent, a' mint a' teremtettség állatokban látunk, tapasztalunk, gondolunk, vagy tudunk, &c. úgy és hasonlóképpen a' Teremtőről, és a' természet felett-való dolgokról értsünk, itéllyünk, és okoskodgyunk, ama' Regula szerént : *Finito ad Infinitum nulla proportio* : az az, a' határozott dolognak nincs semmi egyenlősége, a' véghetetlen dologgal. *Arist. 3. Physic. T. 72.*

De hogy e' dolgot, a' mennyiben lehet, jobban meg-értsük ; tudni kell, hogy nagy külömbség vagyon az Isteni, tellyes és önnön magokban véghetetlen tekéleteségű formálítások között, és a' teremtettség, és

természettől meg-határozott, és tekéletességben meg-fogyatkozott formálítások között : mert a' teremtetett formálításnak tulajdona, hogy akár-mi kicsiny rendű *pradicatum* adásfék hozzája, és véle egyesülyön, nem csak perfiállya, és bősöfőbbé téfzi, azt az hozzá adatott, és véle meg-egyesült *pradicatumot*; de a' felett ő maga-is perfiálódik, és bősöfőbbé, és tekéletesebbé lészén annak a' *pradicatumnak* egyesüléséből, és így mind a' kettő tekéletesebb lészén egyesülve, mintsem mikor csak magokra külön voltak.

Külömben vagyon az Isteni formálítások dolga : mert az Isteni formálás, mint-hogy önnön magában véghetetlen tekéletesség, ha valami *pradicatummal* egyesül, azt ugyan véghetetlenül perfiállya; de ő maga attól nem perfiáltathatik : mint-hogy immár, úgy szólván, annak előtte 's azon kívül-is végetlenül tekéletes volt, és semminémű nagyobb tekéletesség hozzá nem járúlhat.

Ha mondod : Mi végre egyesül tehát azzal a' más formálítással, vagy *pradicatummal*, ha véle-való egyesülésből nem tekéletesebb?

Felelet. Az ő Isteni végetlen tekéletességének simplicitásáért, effiacitásáért, jóságáért, és fecunditásáért, a' mint az előbbi *harmadik Czikkelvényben*-is meg-irtam.

Azomban az Unitáriusok-is velünk együtt a' természet világa és bölcsesség regulájának és principiumjának tartják ezeket : *Omne bonum est communicabile, & communicativum sui.* Es : *Ens quò simplicius, ed efficacius* : az az : Minden jó, magát közlő, és nem csak közlethető; külömben haszontalanul volna az a' közlésre-való erő : és minden állat mentől együgyűeb, annál hathatósabb. Az Isten pedig véghetetlen jó, és merő tiszta együgyű valóság, tehát végetlenül, neccsarió és szükség-képpen magát közlő, és a' cselekedetekben végetlenül hathatós; az az, végetlen jóságára, együgyűségére, és hathatóságára nézve neccsarió, szükség-képpen kel magát végetlenül közleni valakinek.

Ad extra, az az, külső teremtetett állatoknak olyan formán magát nem közölheti, mert nem *capaxok* az végetlen jóságnak és tekéletességnek véghetetlen közlettetésére : külömben, volnának, és nem volnának teremtetett állatok; volnának, a' mint supponállyuk; nem-is volnának; mert végetlen tekéletességűek volnának : mely tellyeségesen ellenkezik az teremtetett állatnak mivóltával. Szükség-képpen tehát kel olyan formán magát az Istenségnek közleni *Ad Intra*, az az, olyan dolog-

dolognak, mely *capax* legyen olyan végetlen tekéletefiségre, és hasonló legyen a'hoz, a' ki azon végetlen tekéletefiséget végetlenül, mint szintén önnön magával, úgy ő vele-is közöllye : ez a' dolog pedig nem más, hanem az Isteni három személyek.

Ezek így lévén, azt mondom immár : Mint-hogy minden nehézség a' Sz. Háromság Titkának conceptusában, ez iránt vagy : hogy lehessen az egy, és együgyű Istenségnek három valóságosan megkülönböztett személyekkel eggyesülni, még-is azért három személyeknek vagy-is personalitásoknak egy-mással nem eggyesülni valójában, személybéli eggyesüléssel, ama' Principium ellen : *Quaecunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*. Erre azért azt mondom elsőben : hogy, ámbár helyben hadgyuk-is ezt a' Principiumot a' teremtet és a' természet szerént-való dolgokban és formálításokban ; de helyben nem hagyhatjuk minden módon az Isteni dolgokban és formálításokban, a vagy Prædicatumokban. Mely különbségnek leg-főveb oka és fundamenta az Isteni természetnek végetlen tekéletefisége : mert ez iránt a' végetlen Isteni természetnek tekéletefisége iránt vagy, hogy valamint az Istenség csak magára nézve-is olyan tekéletes, a' minémű-képpen tekéletes más formálításokkal és prædicatumokkal - is eggyesülve, a' melyek tud. ill. nem tartoznak az Istenségnek conceptusához ; úgy szintén az iránt vagy, hogy magát annyira communicálhassa valamely prædicátumnak, csak magára nézve, az az, csak azokra nézve, melyek tartoznak csak az Istenségnek formális conceptusához, és ne communicállya ugyan azon prædicátumnak minden más, Istenséggel eggyesült, de az Istenség formális conceptusához nem tartozandó formálításokat és prædicatumokat, az az, a' Personalitásokat : Mivel *Először* a' Personalitások nem tartozandók az Istenség formális conceptusához. *Másodszor* : A' Personalitásokkal eggyesülvén az Istenség, a' Personalitásokat végetlenül perficiállya, de ellenben a' Personalitások az Istenséget nem perficiállyák, mint-hogy supponáltatik, hogy az Istenség *pro illo priori* immár magán mindenképpen, és végetlenül tekéletes, és többé hozzája nagyob tekéletefisége nem járulhat. *Harmadszor* : A' Personalitások nem eggyesülnek mindennel azzal, a' mi az Istenséggel eggyesülve vagy ; mert péld. ok. Az Atyaság nem eggyesül a' Fiúsággal personaliter, az az, személybéli eggyesüléssel ; noha az Atyaság eggyesül az Istenséggel, melly Istenséggel vagy eggyesülve a' Fiúság.

Azt mondom *Másodszor* : Ez a' természet világa Regulája : *Quaecunque sunt eadem Uni Tertio : &c.* még a' teremtetett dolgokban sem áll meg általlýában ; hanem csak limitációval , az az , meg-határozással. Hogy azért helyes és igaz légyen , és meg-álljon ez a' Regula , és hogy a' dolgok , mellyek az harmadik dologgal egyek , egy-más között-is egyek legyenek , szűkség , hogy *Elsőben* azzal az harmadik dologgal *adequatè* egyek legyenek , és nem csak *inadequatè* , a' mint taníttya Aquinum-béli Sz. Támas Quæst. 28. Art. 3. Így hogy a' test , 's a' lélek csak *inadequatè* egyek az emberrel , vagy emberséggel , a' test , 's a' lélek nem egyek magok között identicè , az az , a' test nem lélek , és a' lélek nem test. Némelylek azt-is tanítták , hogy az emberség egy minden embereken *specificè* , még-is az emberek egy massal nem egyek leg-alább *adequatè* : Ha azért ezt állítván a' teremtetett állatokról , nem ellenkezünk a' természet világa Regulájával , annál inkább nem ellenkezünk , ha azont mondjuk az Istenről , úgy mint véghetetlen te-kelésességről.

Az ELLEN-VETÉSRE harmadik Felelet *in Forma* : *Quaecunq; sunt eadem Uni Tertio solum Finito & incommunicabili pluribus* , sunt eadem inter se : *Concedo : Infinito & communicabili : Subdistinguo* : sunt eadem inter se vel *adequatè* , vel *inadequatè* : *Concedo : semper adequatè : Nego.* Az az : valamely két dolog egy az harmadik dologgal olyannal , mely határozott és nem közlethető többekkel , azon két dolog egy-mással-is egy : de ha a' két dolog egy olyan harmadik dologgal , mely véghetetlen és többekkel magát véghetetlenül közlethető , az a' két dolog egy egy-mással-is , avagy egy-más-közt-is , vagy *adequatè* , vagy *inadequatè* , de nem mindenkor *adequatè*. Az Istenségben azért ez így teczik-ki : az Atya Isten személye egy az Isteni állattal , a' Fiú-is , a' Sz. Lélek-is ; de sem az Atya sem a' Fiú , sem a' Sz. Lélek nem egy *adequatè* azon Isteni állattal ; mert az Atya nem egy mind azzal , a' mi Isten , avagy nem egy mind azzal , a' mi egy az Isteni természettel , tud. ill. a' Fiúval és a' Sz. Lélekkel ; mert a' Fiú-is , a' Sz. Lélek-is Isten , és egy az Isteni természettel , és Isteni állattal : a' Fiúval pedig és a' Sz. Lélekkel az Atya azért nem egy , hogy Relatio vagyon köztök , úgy-mint az Atya és a' Fiú és Sz. Lélek között : Sőt egy ugyan az Atya a' Fiúval , de csak *inadequatè* , nem *adequatè* ; azért , mert nem egy a' Fiú személyével : egy pedig *inadequatè* ; mert egy a' Fiú állattýával természetivel 's essentiajával , mely közönséges mindenik három Isteni személyekkel.

4. *Felelet* : Hát ha mondgyuk Scotussal igen elmés Doctorral, hogy az Isteni személyek, különböznek az Isteni természettől, az az, *Essentiától*, nem *physicè realiter*, hanem *formaliter ex natura rei* : az az, nem úgy, mint két egy-mástól valóban el-válható dolgok, hanem mint el-válthatatlanok, és egy-más-nélkül nem lehetők; mindazáltal a' Relatio miatt, és külön-külön-való személybeli valóságos tulajdonságoknak természetek miatt, az elmébéli gondolat előtt-is meg-különböztettek.

2. ELLEN-VETÉS : A' Fiú nem Atya, az Isteni természet Atya; tehát az Isteni természet nem Fiú. *Felelek a' Majorra distinctioval* : A' Fiú nem Atya, az az, a' Fiú nem egy az Atyával, sem azzal a' természettel, mely egy az Atyával : *Nego*; Tagadom. Nem egy az Atya személyével, avagy a' Fiú subsistentiája nem egy az Atya subsistentiájával; *Concedo*, meg-engedem. Vagy így : A' Fiú nem egy az Atyával személyében; meg-engedem; nem egy természetében; tagadom. Hasonló ez-is : Ez az Isteni természet nem születik, a' Fiú pedig, ez az Isteni természet; a' Fiú tehát nem születik. Ismét ez-is : Az Isteni természet nem szül, az Atya pedig ez az Isteni természet, mely nem szül, az Atya tehát nem szül. *Felelet* : Ez az Isteni természet se nem szül, se nem születik, mindazáltal ez az Isteni természet egy az Atyával a' ki szül, és a' Fiúval a' ki születik.

3. ELLEN-VETÉS : A' mikor a' Fiú született, akkor, vagy annak előtte, vagy volt a' Fiú, vagy nem volt? ha volt miért és minek kellett születnie? ha pedig nem volt, tehát valamikor nem volt; és így öröktől fogva nem volt. *Felelet* : Sz. Basiliussal, és Sz. Agostonnal : A' Fiú nem volt minek előtte született, de volt akkor a' mikor született, öröktől fogva pedig és mindenkor született, tehát mindenkor és öröktől fogva volt. *Semper gignit Pater, semper nascitur Filius.* Szent Agoston Epist. 174. ad Pascentium így szól : Mindenkor szül az Atya, mindenkor születik a' Fiú. Noha ismét azon Sz. Agoston Doctor Lib. 83. Quæstion. Quæst. 73. azt írja, hogy helyesebb az a' mondás : *Mindenkor született a' Fiú* : ennél; *mindenkor születik a' Fiú*. Mert született az örökkévalóságban, mely magában változhatatlan, és oszthatatlan, noha jelen vagyon egészen minden részeiben a' mi el-folyó, változó, osztható, és el-múló időnknek.

4. ELLEN-VETÉS : Blandráta Olasz nemzet Medicus Doctor, ki-jö-vén Olasz országból Német országba, ott lőtt Lutheránussá; az-után
Kal.

Kalvinistává; onnét ment Lengyel országba, 's ott adván magát Socinushoz, lőtt Socinianussá; végre, öregbik Zápolyai János özvegyével bé jött Erdélybe, a'hol-is a' II. Zápolyai Jánost Istíú fejedelmet vesztegette-meg, és az ő gonosz tudományával nem csak szabados életre, de az Sociniánusságra - is reá vette Erdélynek majd nagyobb részével. Ez a' Blandráta azért a' Sz. Háromság titkos értelmét így ellenzette: Egy igaz Isten a' Krisztus Attya; de az Háromság, nem a' Krisztus Attya: tehát az Háromság nem egy igaz Isten. *Felelet.* A' mennyiben ez az ige: *Isten*, vétetik, és jelenti mind a' három Isteni személyt, annyiban az Isten nem Attya a' Krisztusnak: a' mennyiben pedig ez ige: *Isten*, vétetik, és jelenti csak az egy személyt, tud. ill. az Atyát, annyiban az Isten Attya a' Krisztusnak: és így való, hogy nem a' Háromság, hanem csak az egy Isteni személy, az az, az Atya a' Krisztus Attya. Abból pedig ki nem sül, hogy a' Sz. Háromság, egy igaz Isten nem volna.

Nagyobb értelemnek okáért vedd észre k. o. hogy a' sz. Írás két képpen él az Isteni névvel; néha arról *állat-szerűen* szól, és olyankor mind a' három Isteni személy közönségesen értetik. Néha pedig személy-képpen szól, és olyankor (per Synchdochen) az Isteni nevezeten csak az egy személy értetik: Péld. ok. *Ad Hebr.* 1. §. 5. 6. 7. értetik az Atya. *Act.* 20. §. 28. értetik a' Fiu. *Act.* 5. §. 4. értetik a' Sz. Lélek.

5. ELLEN-VETÉS: A' Krisztus annak az Istennek Fia, a' ki egynek mondatik; Krisztus tehát ő maga, nem az az Isten, a' ki egynek mondatik: mert különben úgy ő, önnön-maga Fia volna; e' pedig lehetetlen. *Felelet:* Itt ezt az igét, *Isten*, két értelemben vehetni: *elsőben* közönségesen és tágasan, értvén tud. ill. mind az három Isteni személyt. *Másodszor* *Stricté* szorosan értvén csak az egy bizonyos személyt; így azért a' Krisztus, Fia annak az egy Istennek, *szorosan* értvén ezt a' szót *Istennek*, az az, Atyának: de nem Fia a' Krisztus annak az egy Istennek tágasan és közönségesen vévén ezt a' szót *Istennek* mind a' három Isteni személyekre. Nem maga Fia tehát a' Krisztus, hanem az Atyaé.

Ötödik Czikkely.

Még-is Unitárius Ellenvetéseknek meg-fejtési.

6. ELLEN-VETÉS: Dávid Ferencz Kolosvári Unitáriusok Tanítója vőlt: ezzel nem alkatván Blandráta a' Tudomány felett, Dávid

vid Ferenczet tömlőczbe tétetvén, végét érte. Dávid Ferencz azért így argumentált: Az Irás csak egy Istent mond: *Deut. 6. 4. Marc. 12. 29. &c.* Nincsen tehát három Isteni személy; mert úgy nem egy, hanem három Isten volna. *Felelet.* Az Irás az Istent egynek mondgya állattyában; de ugyan az Irás három személynek-is mondgya azt az egy Istent, *Matth. 28. 1. Joan. 5.* Mert a' személyek többsége és három száma meg nem bontja az Istenségnek egységét, a' mint fellyebb-is meg-irtam.

7. ELLEN-VETÉS. Más az Atya, más a' Fiú, más a' Sz. Lélek; de az Atya Isten, a' Fiú-is Isten, a' Sz. Lélek-is Isten: Tehát más Isten az Atya, más Isten a' Fiú, és más Isten a' Sz. Lélek: Három megkülönböztetett Isten léfzen tehát. *Felelet:* Más az Atya, személyében; avagy, más személy az Atya, más személy a' Fiú, &c. de nem más természet, vagy állat, nem-is más Isten az Atya, és más Isten a' Fiú. *Alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus;* non autem: *Aliud est Pater, aliud Filius &c.* hanem azon egy Isten az Atya, a' Fiú-is, a' Szent Lélek-is egy Isteni állatban, három személyben.

8. ELLEN-VETÉS: A' személy és a' természet, 's állat csak egy Formáltság és egy együgyű valóság az okos és értelmes állatokban; ha azért az Istenségben három személy vagyon, természet-is három léfzen; vagy ha egy a' természet, személy-is egy léfzen. *Felét. 2. Rész. 6.* Czikkelyben meg-irtam, hogy nem csak az Istenben de a' teremtettt állatokban-is a' személy distinguálódik *inadequatè* a' természettől, és többet téfzen a' személy mint-sem csak magán a' természet; mert a' személy magában foglallya nem csak a' puszta természetet, hanem a' personalitást-is, az az, olyan állat-szeri módot, a' mely által a' természet magában meg-álló, és más személyeknek nem közölthetű. A' természet azért úgy vagyon, mint-egy *subiectum*, a' personalitas mint egy forma és abstractum; a' személy pedig mint-egy *quid concretum*. Mint-hogy azért a' személy az által, a' mi a' természetén kívül és fellyül vagyon, tud. ill. a' Personalitások által többül és szaporodik, és az Istenben három Personalitást állatunk; az egy Istenség három személyben léfzen, avagy az egy Istenségben három személy léfzen; mindazáltal ez a' három személy nem három Isten léfzen; mert nem az Isteni természet többül, hanem csak a' személyek többülnek, a' Subsistentiák és Personalitások által. Ha az Isten a' természet által, vagy az Isten-

ben a' természet többülne, a' mint p. o. az ember az emberi természet által, avagy az emberben az emberi természet; az Isten-is többülne: de mint-hogy az Istenben csak egy a' természet, és az nem többül magában *per multiplicationem sui*, a' mint többül az emberekben az emberi természet, hanem csak communicáltatik *per identitatem* közöltetik a' valóságos egység által, jól és helyesen, három személynek, és nem három Istennek mondatik az egy örökké-való Istenség.

9. ELLEN-VETÉS: Sohó nem mongya az Irás, hogy az Isten személyében három volna, hanem csak mondgya, hogy egy az Isten. *Felel. Elsőben*: Sohó nem mondgya az Irás, hogy az Isten személyében egy; tehát az Isten személyében nem egy. *Másodszor Felel. Az 9. Regula szerént*: Ambár ezek az igék: *DEUS est unus in essentia, trinus in Personis*, az az: Az Isten egy, állattyan; három, személyében: nincsenek így bötű szerént fel-téve, mindazáltal vannak fel-téve más olyan igék, a' melyekből rendes magyarázat és consequentia által az az értelem ki-hozatik: *Elsőben* Hogy az Isten egy, természetben, meg-vagyon írva sok helyeken. *Másodszor*: Hogy személyében három; ez-is meg-vagyon írva értelem szerént mind azokban a' Locustokban, a' melyekben nem csak az Atyának, de a' Fiúnak-is, a' Szent Léleknek-is tulajdonítatnak olyan dolgok és cselekedetek, a' minéműket nem tulajdoníthatni senkinek másnak, hanem csak annak, a' ki igaz, valóságos és tulajdon-képpen-való személy, és igaz örök Isten.

Ha mondod még-is; hogy sohó sem mondatik ugyan csak azokban a' Locustokban, hogy a' Fiú, és Sz. Lélek személy volna. *Felelek.* Az Atyáról sem olvasuk azt az Irásban így: hogy az Atya személy, bötű szerént; még-is személynek hiszszük azért, hogy olyan dolgok, és cselekedetek tulajdonítatnak neki, melyek tulajdonok csak a' személynek; tehát hasonló-képpen kell okoskodnunk a' Fiúról-is, a' Sz. Lélekről-is.

10. ELLEN-VETÉS: Socinus (a' kiről Erdélyben az Unitáriusok Socinianusoknak-is nevezetnek) azt mondgya: Valahány-szor az sz. Irásban ez ige: *ISTEN*, Subjectum részéről tétetik a' propositioban, mind annyis-szor *substantivè* vétetik, az az, örök, állattya 's természete szerént-való Isten jelentetik: valamikor pedig azon ige: *Isten*, *predicatum* részéről tétetik, akkor csak *adjectivè* vétetik, az az, csak olyan Istent jegyez, a' kinek az Isteni név csak bizonyos tisztére és hivatallyára nézve adatott, és csak hasonlatosságban és nem tulajdon-képpen róla mondatik.

De az Írásban mindenkor csak akkor tétetik ez az ige: *Isten*, a' subjectum részéről, a' mikor az Atyáról szól; valahányszor pedig a' Krisztusról szól, mindenkor csak *adjectivè* és *prædicatum* részéről tétetik: jele tehát, hogy csak az Atya mondatik *substantivè*, az az, örök és természet szerént-való Istennek. *Felel. elsőben* Nem igaz ez, hogy valahányszor a' sz. Írásban ez az ige: *Isten*, a' *Prædicatum* részéről tétetik, akkor csak *adjectivè* vétetnék, és csak olyan Istent jegyeznè, a' ki nem állattya szerént, hanem csak név, hasonlatosság; és tisztire &c. nézve Istennek mondatnék: mert 3. Reg. 18. 5. 21. ezekben: *Si Dominus est Deus, sequimini illum*: Ha az Ur az Isten, kövessétek őtet, 's több helyeken-is ez ige: *Isten*, *prædicatum* részéről tétetett; még-is nem *adjectivè*, hanem *substantivè* vétetik, és örök és állattya szerént-való Istent jegyezz.

Másodszor Felel. Ez sem igaz, hogy valahányszor a' Krisztusnak ez a' név: *Isten*, tulajdonítatik, mindenkor csak *adjectivè* vétetnék; sőt ellenben meg-bizonyítatik, hogy sokszor ez ige: *Isten*, a' *subjectum* részéről tétetik, és *substantivè* vétetik akkor-is, a' mikor a' Krisztusról vagy a' beszéd: P. o. *Isaia* 35. 4. *Az Isten ő maga jö-el, és meg-szabadít titeket.* *Zach.* 12. 10. *Es reám néznek, a' kit által szegesztek.* *Mat.* 20. 28. *Az Isten mondatik maga Vérével keresni az ő Anyaszentegyházat.* 1. *Tim.* 3. 16. *Az Isten jelent-meg a' testben.* Mind ezekben noha *subjectum* részéről tétetik ez ige: *Isten*, és *substantivè* vétetik, még-is nem az Atyáról, hanem a' Krisztusról értetik; mert nem az Atya, hanem a' Krisztus jött-el szabadítani, nem-is az Atyát szegeszték által, nem-is az Atya kereste maga vérével az Anyaszentegyházat &c. hanem a' Krisztus.

Harmadszor Felel. Ambár ez az ige: *Isten*, a' *subjectum* részéről tétetvén, és *substantivè* vétetvén, csak mindenkor az Atyát, és nem a' Fiút, sem a' Sz. Léket jedzené-is: de még-is abból helyesen nem próbálhatná valaki, hogy a' Krisztus, és a' Sz. Lélek nem örök és állattya-szerént-való Isten: mert nem csak ez az ige: *Isten*, jelensége az örök Istennek, hanem más igék-is, tud. ill. *Végzetetlen, Teremtő, Mindenható, mindeneket tudó, Atyával egyenlő &c.* Mind ezek pedig, és több ilyenek az örök és állattya-szerént-való Istent jedzik, és nem csak az Atyáról, de a' Fiúról-is, a' Sz. Lélekről-is mondatnak a' sz. Írásban.

II. ELLEN-VETÉS: Sok helyeket citálnak sz. Írásból az Unitáriusok,

iusok, a' mely helyekből azt vitatják, hogy egyedül csak az Atya mondatik Istennek, az az, örök Istennek. Péld. ok. *Deut.* 4. *Ű.* 35. *Az Ur ő maga az Isten, és nincs más ő kívül.* *Deut.* 32. *Ű.* 35. *Lászárok hogy én magam vagyok, és nincsen más Isten kívülem.* 1. *Reg.* 2. *Ű.* 2. 3. *Reg.* 8. *Ű.* 23. *Is.* 43. *Ű.* 10. *Matth.* 4. *Ű.* 10. 1. *Cor.* 8. *Ű.* 4. *Joan.* 17. *Ű.* 3. 1. *Cor.* 8. *Ű.* 6. *Éc.* A' Krisztus tehát, és a' Sz. Lélek nem örök Isten.

Felel. Elsőben: Mind ezekben a' Textusokban, sőt az egész ó és Új Testamentomban nincsen fel-téve, hogy *csak* az Atya ő maga volna az az egy örök Isten; hanem ilyen formán szól az Irás: hogy az Ur, vagy, a' *Seregek Ura*, vagy, az *Isten*, vagy, az *Atya* (de nem *csak*) egyedül az az egy, örök Isten: az Isteni néven pedig, és az *Uron*, és a' *Seregek Urán*, nem csak az Atya, hanem a' Fiú-is, a' Sz. Lélek-is értetik. Azért az elé citált, és több Textusokban hol az Atya, hol a' Fiú, hol a' Sz. Lélek értethetik: következendőképpen egy Isten nem csak az Atya, hanem a' Fiú-is, a' Sz. Lélek-is, az egy Isteni Természetben, és állapotban.

Másodszor Felel. Olyan Textus sincsen a' sz. Irásban, a' melyben *csak* az Atya mondatnék úgy, hogy valami olyas igével ki-rekesztetnék a' Fiú és a' Sz. Lélek az örök Istenségből. Ezeket a' Locusokat nagyon citallják ugyan az Unitáriusok: *Joan.* 17. *Ű.* 3. *Ez pedig az örök élet, hogy meg-ismérjének téged, egyedül igaz Istent.* és 1. *Cor.* 8. 6. *Nékünk mind-azáltal egy Istenünk vagyon az Atya.* De egyik Textusból sem sajtollják ki, a' mit akarnak. Mert elsőben az első Textusban (a' mint a' tudós Irás magyarázok fel-jedzették) a' Görög Fordításban ez az Ige: *Solüm: egyedül; nem a' Subiectum* részéről, hanem a' *Pradicatum* részéről tétetett a' Propositióban; úgy hogy nem ehez az igéhez: *Atya*, mely elől tétetett ebben a' szóban: *Téged*, az az: *Atyát*, hanem ez igéhez: *Istent*, mely tud. ill. utól tétetett, kell foglalni; úgy hogy így olvastassék: Hogy meg-ismérjenek téged *Atyát*, avagy *Atya*, amaz igaz, egy, és egyedül-való Istennek lenni: avagy: hogy hidgyék, hogy te vagy az az egy, avagy egyedül-való igaz Isten; avagy egyedül igaz Isten. Mely szóllásnak módgya, csak azt téski, hogy az Atya az az Isten, a' ki egy, és egyedül-való igaz Istennek mondatik; de egy és egyedül-való igaz Isten nem csak az Atya, hanem a' Fiú-is, a' Sz. Lélek-is, a' mint bővebben meg-bizonyíttatik a' következendőkben. *Másodszor:* Ha szintén

ez az ige: *Solüm*, egyedül; a' Subjectum részéről tétetnék-is, még sem egyedül *csak* az Atya, értetnék egy igaz Istennek lenni, hanem a' Fiú-is, mert ez igékhez: *Hogy meg-ismérjenek téged egyedül igaz Istent*; ezeket is utánna teszi: és a' *kít küldöttél JESUS Krisztust*; mely annyit tesz: (a' mint Tertullianus-is *Lib. de Trinit. c. 24.* észre vette) hogy meg-ismérjenek téged Atya, és a' JESUS Krisztust, a' kít küldöttél, amaz egyedül igaz Istent: mint-hogy nem csak az Atya, hanem a' Fiú-is igaz Isten 1. *Joan. 5. v. 20.* és magok-is az Unitariuskok annak valylák, noha azt ismét balúl gloszálván más úttal vizsgálják tagadgyák. Egy szóval: a' Fiú-is igaz Isten; tehát nem csak az Atya egyedül igaz Isten: akár mint értsed ez igét: *Igaz*, csak az Atya nem léfzen egyedül igaz Isten.

A' másik Textus pedig 1. *Cor. 8. v. 6.* inkább nekünk használ: mert az Apostol ezzel azt jelentette, hogy noha sokan mondatnak Isteneknek és Uraknak az égen és földön, nekünk mindazáltal, a' kik Krisztus hivei vagyunk, csak egy Urunk és egy Istenünk vagyunk; az Istenséget az Atyának, az Uraságot pedig a' Krisztusnak adván; de nem olyan formán, hogy vagy az Atyát az Uraságból, vagy a' Krisztust az Istenségből ki-rekesztene; mert mikor az Atyának az Istenséget tulajdonítja, nem mondgya ilyen formán: nekünk egy Istenünk vagyunk *csak* az Atya: ismét, mikor azt mondgya: nekünk egy Urunk vagyunk, nem mondgya *csak* a' JESUS Krisztus. Valamint azért azzal, hogy azt írja az Apostol: *Nekünk mindazáltal egy Urunk vagyunk a' JESUS Krisztus*; ki-nem rekeszti az Atyát az Uraságból, úgy azzal-is, hogy azt írja: *Nekünk mindazáltal egy Istenünk vagyunk az Atya*; ki-nem rekeszti a' Fiút az Istenségből: mert valamint az Atya-is egy Urunknak mondatik: *Deut. 6. v. 4.* Ugy a' Krisztus-is akkor egy Istennek mondatik, a' mikor az Atyával egynek, egyenlőnek, igaz Istennek, Mindenhatónak, mindenek-felett-valónak, Teremtőnek &c. mondatik: mind ezek pedig mondatnak a' Krisztusról, a' mint ki-fog teczeni a' következőkből.

Ha azt mondod pedig: hogy Sz. Pál ez igékkel: *Ex quo omnia*; és: *per quem omnia*, *kiből mindenek*; és: *ki által mindenek*: meg-külömbözteti az Atyát a' Fiútól: az Atya úgymint Fő ok, a' Fiú mint egy Eszköz. Felel. elsőben: Ez nem helyes ki-fogás ezért: mert valamint azzal, hogy a' JESUS egy Ur, a' ki által mindenek; ki-nem rekesztetik az Atya az Uraságból, mint-ha ő általa-is nem volnának mindenek;

úgy azzal-is, hogy az Atya egy Isten, a' kitől, vagy kiből mindenek vannak, a' JEsus az Istenségből ki-nem rekesztetik, mint-ha tőle-is vagy belőle-is nem vólnának mindenek. Mert valamint ez igék *ex quo*: kitől, kiből: úgy ezek-is: *per quem*; ki által: azon Istennek tulajdonítottatnak a' sz. Írásban p. o. *Rom. 11. ̄: 36. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Mivel ő tőle, és ő általa, és őbenne vannak mindenek. Nem-is olyan igék ezek: *ex ipso, per ipsum*: ő tőlle, ő általa: hogy ezek csak magokra nézve vagy csak az Atyát, vagy csak a' Fiút jelentenék, hanem *indifferenter* az Atyának-is, a' Fiúnak-is, a' Sz. Léleknek-is az sz. Írásban tulajdonítottatnak.

Másodszor: Nem-is azért jedzette ez igével: *ex quo*, kitől, az Atyát az Apostol; és ezzel, *per quem*: ki által: a' Fiút; mint-ha csak az Atyát *Fő oknak*, a' Fiút pedig *Eszköznek* mondaná; hanem azért, hogy az Atyát mindeneknek születetlen *ingenitum* és eredett nélkül-való kezdetének, a' Kristust pedig öröktől fogva Atyától eredett és született kezdetnek jelentené. Mert valamint az emberben-is, avagy az emberi természetben, az Atya, a' Fiú által sokakat mondatik cselekedni, p. o. Nemzetségét szaporítani; noha a' Fiú azoknak fő és közelebbik oka, a' kiket nemz tud. ill. mindazáltal mint-hogy az Atya kezdete a' Fiúnak, és őtet a' végre szülte, hogy általa nemzetségét szaporítsa, az Atya-is mondatik azoknak nemző oka, és őket nemzeni. Ugy az Istenségben-is, noha a' Fiú, az Atyával együtt mindeneknek Fő teremő oka, méltán mindazáltal, és helyesen az Atya-is mondatik mindeneket a' Fiú által cselekedni; mert az Atya a' Fiút szülvén, az öröktől fogva-való szülés által az ő mindenható erejét és teremő hatalmát és Istenségét állattya szerént ő vele közlőtte, és így ő általa mindeneket teremtett és cselekedett. Ímét, ha ez ige: *per quem*, az Istenségben eszköznek jelensége vólna, úgy nem csak az Kristus, de az Atya-is eszköz vólna: mert az Atyának-is tulajdonítottat a' sz. Írásban.

Egy szóval a' fenn meg-irt Textusokban mondatik az Atya egy avagy egyedül-való Istennek, nem a' több Isteni személyeknek (a' kik az Atyával eggyek a' Természetben és állatban) ki-rekesztésére; hanem a' több Isteneknek (a' kiknek nincsen az Atyával semmi természet egysége által-való közök, hanem vagy Isten rendeléséből-való tisztek és elől-járok vóltak, vagy pedig ördögi és emberi találmányok és bálványok vóltak) ki-rekesztésére.

Hatodik Czikkely.

Az Atya Isten Személyéről rövideden.

Mint-hogy az Atya Istenről köztünk és az Unitáriusok között, nincsen ollyas Controversia, vagy ha vagyon-is, vagyon az inkább a' más két Isteni személyekre, tud. ill. a' Fiúra és Szent Lélekre nézve, melyekről rend-szerént akkor szólok, mikor tulajdonképpen a' Fiúról, és a' Sz. Lélekről: azért ebben az egy Hatodik Czikkelyben az Atyának csak éppen tulajdon nevezetiről és mivóltáról emlékezem.

Elsőben : A' Szent Háromságban az Atya nevezetik *Atyának* három okból kiváltképpen. *Elsőben* Természet-szerént-való Fiára, az az, a' Krisztusra nézve. *Másodszor* : A' Fogadott Fiaira nézve, a' kik nem természetből, hanem kegyelemből lettek Isten Fiaivá, tudni illik: a' Sz. Angyalok, és az emberek. *Harmadszor* : Minden teremtettt állatokra nézve, és azoknak teremtésére nézve : és noha nem csak az Atya, hanem a' Fiú-is, a' Sz. Lélek-is, egyaránt teremtettek mindeket; mindazáltal a' Sz. Írásban-is, a' Credoban-is a' teremtés kiváltképpen az Atyának; a' meg-váltás a' Fiúnak; a' meg-szentelés a' Sz. Léleknek tulajdonítatik; noha az Atya-is bizonyos értelemben Meg-váltó és Meg-szentelő. *Ad Eph. 3. v. 15. Hujus rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem D. N. JESU Christi, ex quo omnis Paternitas in Caelis & in terra nominatur.* E' dolog kedvéért hajtom-meg térdeimet a' mi Urunk JESUS Krisztusnak Atyja előtt, kitől minden Atyaság nevezetetik Menyégben és a' földön.

Másodszor : Az Atya Isten a' Sz. Háromságban első Személy; nem időre, hanem eredetre vagy rendre nézve : mert az Atyának sem léte sem eredete mástól nincsen, se természetire, se személyére nézve, hanem minden módon magától-való : *Principium sine Principio, & impropiè loquendo, Fons & origo Deitatis* : az az, Kezdet nélkül-való Kezdet, és mint-egy kút feje és eredete az Istenségnek és Háromságnak; mert tőle származnak öröktől fogva a' több Isteni személyek, a' mint ezt a' sz. Írásból közöségesen taníttják a' Sz. Atyák, és Doctörök; én-is meg-mutatom annak rendi szerént a' következőekben.

Harmadszor : Az Atya Isten igaz, és örök Isten. Ezt bizonyíttják nem csak a' szent Írások, de jelentik nyilván a' természet szerént-való okok-

okok-is : mert ha az Atya Isten , igaz Isten nem volna , teremtettt állat volna , következendőképpen valakitől mástól volna , és így mindeneknek kezdetnélkül-való kezdete és kút-feje nem volna.

Negyedszer : Az Atya Isten magában igaz és tulajdon-képpen-való személy ; az az , magában meg-álló , és mástól meg-különözött okos és cselekedő valóság.

Ötödször : Az Atya Isten , igaz , tiszta , és tulajdon-képpen-való Lélek. *Joan. 4. v. 24. Spiritus est Deus.* Az Isten Lélek.

Negyedik Rész.

A' Fiúról , a' Szent Háromságnak Második Személyéről.

A JESUS Krístust , a' Szent Háromságnak második Személyét a' sz.írás , hol az Atya Isten tulajdó Fiának , hol egyetlen egy szülöt-rinek , hol Igejének , hol Bölcseségének , hol képének és ábrázattyának &c. nevezi : mely nevezeteket így bőví szerént (mint-hogy nyilván írják az Evangelisták és az Apostolok) hiszik és vallják az Ün-táriusok-is , de azoknak igaz , tulajdon , és valóságos értelmeket sok il-letlen és helytelen magyarázatokkal egészen el-fordították , hogy a' Krístust az igaz és örök Istenségből ki forgathassák.

Ezek ellen hogy a' Krístus JESUS örök Istenségét ezekből a' neve-zetekből-is meg-bizonyítsam e' negyedik Részben , Cikkelyenként írok.
Első Cikkelyben , *Elsőben* : Közönségesen , micsoda , és hányféle magá-ban az Ige ? *Másodszor* : Mi az Isten Igéje ? és ez-is hány-féle ? *Máso-dik Cikkelyben* , *Elsőben* : Az az Isten Igéje , személy-é , avagy nem ? *Másodszor* : Az Atyától különöz-é ? és miképpen különöz ? *Harmadik Cikkelyben* : Azon Isteni Ige igaz , tulajdon , és ter-mészet szerént-való Fiá-é az Atya Istennek ? *Negyedik Cikkelyben* : Mi-csoda Potentiák által születik , vagy származik az az Ige az Atya Istentől ? és a' Sz. Lélek az Atyától és a' Fiától ? *Ötödik Cikkelyben* : Nem foglal-é magában lehetetlenséget és illetlenséget az Isteni személyeknek nemzése és származása ? *Hatodik Cikkelyben* : Az Atyának az a' belső és elmebeli Igéje , a' Krístus JESUS-é ?

Első Czikkely.

*Mi az Ige közönségesen és Hány-féle? és tulajdon-képpen,
Mi az Isten Igéje? és ez-is Hány-féle?*

§. I.

AZ Ige (a' mint közönségesen szokták veñi a' Bölcsék) az, melyet valamely dolognak meg-jelentésére belénk óltott erőnkől és tehetségünkől mondunk. Ehez képest az *ige* szükségképpen kettőt foglal magában: *Első* azt, hogy módafék és szármozzék attól a' személytől, a' kinek igéje. Innét vagyon, hogy más Személy igéje, vagy egyéb jelek-is, mellyekkel az én akaratomat másoknak jelenti, nem az én igém; mert nem én töllem, és nem az én belső erőmből származnak, nem-is én vagyok azoknak az igéknek leg-közelebbik *immediata* belső és valóságos oka. *Másodikát* azt; hogy az ige attól a' személytől, a' kié az ige, valaminek jelentésére mondafék. Ehez képest a' Mester emberek eszközi és munkái nem igék; mert nem arra a' végre készítettek, hogy az emberek szándékát 's akarattyát jelentsék, noha *per accidens* jelentik a' Mester embert.

Egy szóval: tulajdonképpen az az *Ige*, mely *immediatè, per se*, igényesen, 's magán, minden közben-vetés nélkül annak a' személynek, Pálnak péld. ok. a' kié tud. ill. az ige, szándékának 's elméjének és akarattyának jelentése; 's ezért a' Pál Fia, vagy követte, a' kik által Pál másnak jelenti akarattyát, nem Pál igéi; mert ámbár a' Pál Fia, Páltól származzék-is, és a' követ tőle küldefék-is, és azok által jelentés-is másoknak maga akarattyát; mindazáltal, mint-hogy a' Fiú és a' követ, nem *immediatè per suam substantiam*, az az, nem tulajdon magok állattya által, hanem eszközök által, vagy külső szóllás, vagy Irás által, vagy más jelek által jelentik a' Pál szándékát és akarattyát, nem ige tulajdonképpen sem a' Fiú, sem a' követ.

2. Az Ige két féle: Belső és elme-béli; külső és szó-béli. A' belső ige az elmének munkája, mellyel a' dolgot meg-isméri, magának meg-jelenti, és mint-egy mondgya: így péld. ok. szól az Istentelenekről az Irás Sap. 2. 1. *Dixerunt enim cogitantes apud se non rectè*: mert mondának (az Istentelenek) magokban, nem igazán gondolkodván.

ván. Es *Matth. 9. 3.* Es imé némelyek az *Írás-Tudók* közül mondanak magokban : Ez káromkodik : és mikor látta volna *JESUS* az ő gondolatgyakat, monda : miért gondoltok gonoszokat szívetekben? Imé ezek külsőképpen nem szóllottak, hanem csak gondolatképpen.

A' Külső és szó-béli Ige az, mellyel külsőképpen szózatnak és zengésnek hallásával szóllunk másoknak. E' két Ige között azért a' teremtetett állatokban ez a' külömbiség; hogy a' belső ige gondolat, és az elmének belső és élő *accidentalis actus* 's munkája : a' külső ige pedig zengéssel-való *accidentalis* szózat, mely a' torok és száj által ki-bocsáttatik; mind a' kettő azért csak *accidens* és nem *substantia*.

3. Vagyon külső Isteni Ige, mellyel az Isten az embereknek szól és szóllott, a' mint az *Írás* bizonyította. Ez (a' mint *Sz. Agoston Lib. 5. de Trinit. cap. 11.* írja) nem személy, hanem szózat.

Kérdés vagyon tehát köztünk és az *Unitáriusok* között, az Istennek belső és elme-béli Igéje felett. *Elsőben* : Vagyon-e olyan belső és elme-béli Isteni Ige? *Másodszor* : Az az Isteni belső és elme-béli Ige, öröktől fogva való-e? vagy csak idő szerént-való teremtetett állat? *Harmadszor* : *Substantia*-é, vagy *Accidens*? Ezekről rend szerént most szóllunk.

§. II.

Vagyon olyan belső elme-béli, tulajdon és természet szerént-való Isteni Ige, mellyel az Isten tulajdonképpen szól, és az által mindeneket cselekeztik.

Bizonyítatik *Elsőben*, a' 32. Solt. 6. 7. *Verbo Domini cœli firmati sunt* Az Ur Igéjével erősödtek-meg az egek. 7. 9. Mert ő mondotta és löttek : ő parancsolta és teremtettek. 's Több ilyen.

Ha mondod : Hogy az Isten csak a' külső, és a' levegő égből formált szókkal szól : arra azt mondom : Ez nem elég; mert hogy a' külső szó igaz szóllást tegyenek, szűkségképpen belső és elme-béli igével kel azokat elsőben mondani. Innét vagyon, hogy a' madarak, száj-kók &c. tulajdonképpen szóllani nem mondatnak, ámbár külsőképpen hallatnak formálni némely szokat; mert értelmek nem lévén, azt a' mit külsőképpen ki-fejezni hallatnak, belsőképpen nem concipiałyák, és magokban, mint egyéb értelmes állatok, nem mondgyák.

Azt se mond: Hogy illetlenség az Istennek szólni: sőt ellenben illetlenség, és nagy *imperfectio* volna az okos és értelmes állatnak, kivált minémű az Isten, nem szólhatni, és magának-is, másoknak-is az ő maga értelmét meg-nem jelenthetni 's némává lenni.

Tudni kel azért, hogy m'g az okatlan állatok-is néminémű jelek által, mint-egy valami szó által, természet szerént-való hajlandóságokat jelentik, annál inkább az okos és értelmes állatok az ő akarattyokat; de ez a' különbség vagyon közöttük; hogy az okatlan állatok mint-hogy csak testiék, és elméjük 's lelki értelmek nincsen, hajlandóságokat csak külső jelekkel és néminémű testi zengéssel jelentik. Az okos és értelmes és lelki állatok pedig, úgy-mint elsőben az ember (mint-hogy nem csak testi, de lelki-is) nem csak emberekkel 's magával, de az Angyalokkal-is, sőt az Istennel-is vagyon nyájassága, ama' Sz. Pál Ap. mondása szerént *Phil. 3. 20. A mi nyájaskodásunk pedig Mennyé-
ben vagyon: azokkal-is, sőt magával-is szól Psal. 4. 5. A miket szí-
vetekben mondotok, ágyas házatokban szánnyátok.* Ehez képest az ember két féle igéssel szól: *Elsőben* külső és testi, és zengéssel-való szózat-
tal, mellyel külsőképpen az embereknek-is, az Istennek-is jelenti aka-
rattyát. *Másodszor*: Belső lelki és elme-béli igéssel, mellyekkel az
Istennek, Angyaloknak, magának-is jelenti akarattyát.

Másodszor: Az Angyalok, tiszta lelkek lévén, magokkal 's egy-
mással és az Istennel, belső és elme-béli és lelki igéssel szólnak: az emberekkel pedig levegő égben formált külső zengő szókkal. *Har-
madszor*: Az Isten (a' kinek tud. ill. nem csak magában vagyon telyes és tekéletes gyönyörűsége, hanem a' mint irva vagyon *Prov. 8. 31. az emberekben-is*) magával és az Angyalokkal szól belső és elme-béli igével, az emberekkel pedig külsővel.

Belső és elme-béli igével szólott az Isten önnön magának e' világot teremtvén 's mondván *Gen. 1. 5. 3. Légyen világosság.* Es *5. 26. Alkossunk embert.* Magának szólott, mondám: mert akkor még Angya-
lok és emberek nem voltak, a' kiknek külső igével szólott volna: vagy ha szintén az ember teremtésekor lettek-vólna-is az Angyalok, még sem az Angyaloknak mondogta: *Alkossunk embert*: mert az Angyalok teremtet állatok lévén, semmiből nem teremthetnek.

Bizonyíttatik és erősítettetik e' dolog ezekből-is: *Psal. 32. 5. 6. Az Ur Igéjével erősödtek-meg az egek. 9. ő mondogta és lőttek: ő pa-*

rangsolta, és teremtettek. Joán. 1. §. 3. Mindenek ő általa lőttek. Rom. 4. §. 17. A' ki azokat, a' mellyek nincsenek, elő szölli, mint a' mellyek vannak. Hebr. 11. §. 3. Hittel értjük hogy teremtetett e' világ az Isten igéjével. Azt kérдем: Ezekben az Isten belső vagy külső igével szóllott-e? és a' világot külső vagy belső igével teremtetette-e? ha belsővel? meg-eggyeztünk: külsővel nem mondhatni: mert külső igével csak más okos állatnak szoktak helyesen szóllani: a' Teremtés előtt pedig nem volt más senki, hanem csak maga az Isten. Ismét: Nem-is volt Szükséges Istennek külső Igével szóllani akkor; mert az Isten a' nélkül-is teremthetett mindeneket. Illendő sem volt; mert még az emberek között-is illetlenek tartatik, csak magának szóllani külső szóval.

Másodszor: Bizonyítatik, hogy vagyon belső elme-béli Isteni Ige, ezekből-is. 1. Joán. 5. §. 7. Hárman vannak a' kik bizonyosságot téstnek menyben; az Atya, az Ige, és a' Sz. Lélek, és ugyan Joán. Evang. c. 1. A' hol tud. ill. az Isten Igéjének kiváltképpen-való dolgok tulajdonittatnak, mellyek csak a' belső Isteni Igének, és semiképpen nem a' külsőnek tulajdoníthatnak: de erről bővebben az ő helyében.

Harmadszor: Bizonyítatik ilyen okkal-is: Meg-engedik az ellenkezők, hogy Istennek vagyon elméje; miért nem azt-is, hogy vagyon belső elmebéli Igéje? holott e' két dolog minden okos és értelmes állatokban úgy vagyon egybe kötve, hogy eggyik a' másik nélkül nem lehet, hanem-ha az Isten elméjét henylőnek és heáavalonak mondgyuk. Igen jelesen szóll e'hez Sz. Agoston Doctor Lib. 15. de Trinit. c. 10. *Quisquis igitur potest intelligere verbum, non solum antequam sonet, verum etiam antequam sonorum ejus imagines cogitatione volvantur, jam potest videre per hoc speculum tanquam in enigmate, aliquam Verbi illius similitudinem, de quo dictum est: In principio erat Verbum.* Valaki megértheti az igét, nem csak midőn külsőképpen zeng, hanem mikor még csak az elmében léend az ő zengésének képzése, immár meg-ismérheti mintegy tükörben és homályban, amaz Igének néminémű hasonlóságát, melyről mondatott: Kezdetben vala az Ige.

§. III.

Az Istennek belső és elme-béli Igéje öröktől fogva-való.

HOgy az Isteni belső és elme-béli Ige e' világ előtt-való, Arrius sem

sem tagadhatta : mert ha ez ige által mindenek teremtetek , és minden *Causa*, és cselekedő ok éléb-való az ő effectusánál és cselekedeténél , az Isteni belső Ige-is , a' mely által tud. ill. e' világ lőtt , éléb-való léfzen e' világnál. Noha pedig az Unitáriusok közönségesen úgy értik , hogy az által az Ige által , melyről szól Sz. János Evang. c. 1. *Kezdetben vala az Ige, &c. mindenek ő általa lőttek, és ő nála nélkül semmi nem lőtt : csak az új világ lőtt ; az az , a' Krisztus által a' régi világ meg-újított az ő meg-vesztségéből , és az ördög birtokából az Isten kegyelmére hoztattott ; a' Krisztus Anyaszentegyháza mindazáltal eleitől fogva úgy érti , hogy ez a' látható materialis világ az ő kezdetiben semmiből teremtetett ez által az ige által , melyről szól Sz. János Evang. Könyv : 1. Rész. Kezdetben vala az Ige ; az az , öröktől fogva , minden időknek előtte : a' mint a' bölcs-is Prov. 8. ̄. 22. írja felőle : *Az Ur bírt engem az ő utainak Kezdetiben , minek előtte valamit teremteni kezdettől fogva, öröktől fogva el-rendeltem. &c.* Ezt bizonyítták a' régi Sz. Doctörök-is S. Greg. Nazianz. Orat. 2. S. Ambros. Libr. de Incarn. Domini. c. 3. S. Basilius Homil. in hunc loc. S. Chrysost. Homil. 2. in Joan. &c.*

Hogy pedig ne vélyyed az Istennek belső Igéjét világ előt-valónak ugyan ; de nem öröktől fogva-valónak lenni ; tudni kell , hogy a' szent Írásban e' szöllásnak formája : *E' világ előt-volt : annyit téfzen mint : öröktől fogva volt : mert e' világ előtt semmi teremtetett állat nem volt, 's azért valami volt e' világ előtt , öröktől fogva-való volt.* Illyen szöllásnak formája ez-is : *Joan. 17. ̄. 5. Es most dicsőíts-meg engem te Atya tennen magadnál a' dicsőséggel , mely enyim volt , minek előtte e' világ volt-na te nálad.* Ismét ̄. 24. *Mert szeretted engem e' világ alkotása előtt.*

Bizonyítták ezt tovább azok a' Locusok-is , a' mely Locusokban az Istennek egyetlen egy Fia , az Atyával együtt örökké-valónak mondatik. Lásd az 3. Könyv. 1. R. 2. ̄. 3. Num. alatt-való citációkat.

Erősítetnek és világositatnak ezek illyen okokból-is : A' belső és elme-béli ige , vagy az a' *cognitio* , az az , isméret , mellyel a' dolgok meg-ismértetnek ; vagy , valami ollyan , a' mi azzal a' *cognitióval essentialiter oonnexum* , szűkséggképpen és el-válhatatlanúl öszve foglalt , az az , Terminussa a' *cognitió*nak , a' melyben a' dolgok meg-ismértetnek. Ezek pedig az Istenben öröktől-fogva-valók ; mert az Isten öröktől-fogva *cognoscált* és ismért mindeneket az ő Isteni elméjével , mely maga az Isten ; az Isteni belső és elme-béli Ige-is tehát öröktől-fogva-való.

Erősítetik *Másodszor* : Ha az Istennek belső elme-béli Igéje öröktől-fogva-való nem volna ; következne *Elsőben* , hogy az az Ige *Accidens* volna : mert minden , a' mi a' *Substantiához* járul úgy , hogy annak előtte véle , vagy benne nem volt , *Accidens* az. *Másodszor* következne ; hogy az Atya Isten változó volna : mert valamikor a' *Substantiának* kezd valaminek lenni belsőképpen , a' mie annak előtte nem volt , változni mondatik : Ha pedig az Isten belső Igéje öröktől-fogva-való nem volna , hanem csak időben kezdetett volna , az Atya Istennek , a' mie belsőképpen öröktől-fogva nem volt volna , időben lenni kezdett volna. Egy szóval illetlen dolog volna , ha Istennek öröktől-fogva Igéje nem lett volna , és mint a' néma , nem szólott volna , az az , semmit nem ismért volna.

§. IV.

Az Isteni belső és elme-béli Ige Substantia , nem Accidens.

Tudni kell *Elsőben* hogy minden elme-béli ige , belső annak a' kinek igéje : mert *est intellectus actus vitalis* : az az , elmének belső és élő munkája , a' mint a' *cognitio*-is ; tehát az Istennek Elme-béli Igéje is belső az Atya Istennek. *Másodszor* : Az Istenben *Accidens* nem lehet ; mert véghetetlen tekéletesség , tiszta együgyű valóság , és változhatatlan állandóság : az Isteni elme-béli ige pedig az Istenben vagyon ; nem lehet tehát *Accidens*. *Harmadszor* : Ha az Istennek belső és elmebéli igéje *Accidens* volna , annak valami *Subjektumhoz* öröktől-fogva járulni kellett volna : az a' *Subjektum* , vagy teremtett , vagy nem teremtett *Substantia* volna ? Teremtett nem : mert *Elsőben* az Istennek belső és elme-béli Igéje öröktől-fogva-való , minden teremtett *Substantia* pedig időben-való. *Másodszor* : mert az Istennek elme-béli igéje , Istennek belső és élő *actus* , nem lehet tehát más külső , és Istentől megkülönböztetett *Subjektumban* , a' kinek tud. ill. nem igéje 's nem *actus*. A' nem teremtett *Substantiának* sem mondhatni azt a' *Subjektumot* olyan formán , hogy hozzá járulna az Isten belső Igéje , úgy mint *Accidens* : mert a' nem teremtett *Substantia* az örök Isten , az Isten pedig *Subjektuma* nem lehet *Accidensnek*. Nem *Accidens* tehát az Istennek belső elme-béli igéje. Honnét következik :

Hogy valóságos , és öröktől-fogva-való *Substantia* az Istennek belső

és elme-béli Igéje : mert minden a' mi vagyon , vagy *Accidens* , vagy *Substantia* : az Istennek belső Igéje nem *Accidens*, tehát *Substantia* , és ugyan maga az Isten ; mert valami vagyon az Istenben , Isten az.

Ezt bizonyítták azok a' locusok , a' mint fellyeb-is íram , a' hol az Isteni belső Igének nem csak személy-béli cselekedetek ; de ugyan az Istenség-is tulajdoníttatik. *Joan. 1. 1. Joan. 1. & 5. Apoc. 19. Psal. 32. Hebr. 11.* Mellyekből azt hozza-ki Sz. Agoston Doctor , hogy nem teremtetett , hanem öröktől-fogva-való *Substantia* az Isten igéje : mert ha teremtetett volna , más igé által teremtetett volna , az megint más által , mind addig , a' míg egy olyan igére jutna , mely nem teremtetett volna , és így végre ez ugyan csak Isten volna.

ELLEN-VETÉS : Minden igének tulajdona , hogy mondásék , és mondott legyen ; lenni kellett tehát az Isten Igéjének ; az pedig a' mi léfzen , valamiből , és időben léfzen ; ha léfzen pedig valamiből és időben , nem öröktől-fogva-való ; tehát az Isten belső Igéje nem öröktől-fogva-való , tehát nem örök Isten.

Felelet : Az Isten Igéje az Atyától öröktől-fogva lőtt , és származott , de nem semmiből , nem-is teremtés által , vagy valami előbbeni *materiából*-való csinálás által , hanem *Nemzés* , *Születés* , és származás által.

Mellyeknek nagyobb értelmére tudni kell , hogy ezek az igék között , *Creo* , *Facio* , *Genero* , *Produco* , az az : Teremtek , Csinálok , Nemzek , Szülők , &c. nagy különbség vagyon ; mert a' *Teremtés* , valaminek semmiből-való létét , a' *Csinálás* , valaminek előbbeni *materiából*-való létét , a' *Nemzés* és *Születés* az Atyának természetéből , avagy állattyaiból-való származást jelentik.

Azonban a' teremtés és csinálás által olyan dolgok léfzenek , mellyek az ő Teremtőjoktól és Alkotójoktól , úgy-mint Teremtő és cselekedő októl fügnek , és a' mellyek között , és az ő Teremtőjök között olyan köz idő vettetik , a' mellyben a' teremtett dolgok valaha nem vóltak. Ezek az igék pedig ; *Nemzés* , *Születés* , *Származás* , csak egy állatnak , más állattól-való eredetét jedzik , akár azok a' származott dolgok és állatok légyenek tekéletesek , 's akár ne ; akár fügjenek az őket Nemző októl , akár ne ; akár légyen köztök és az őket Nemző ok között valami időnek el-folyása , akár ne : egy szóval ; akár azok származzanak olyan állatból , és *materiából* , mely idővel előb-való azoknál , 's akár ne. Mellyekből következik hogy az Isten belső

belső Igéje, nem semmiből teremtetett, nem-is idővel előtte-való *materialis*ból vagy állatból alkottatik; hanem öröktől fogva az Atyától szülés által származik: mert az a' mi öröktől-fogva-való, nem lehet hogy valaha ne lett volna.

2. ELLEN-VETÉS: A' régi Bölcsék ez igék között: *Creo, Facio* &c. semmi különbséget nem tettek. *Felel.* Azok Poganyok lévén, nem csak az Isteni személyeknek öröktől-fogva-való származásokat, de még az Istent-is teljességgel nem tudták. A' Keresztény Anyaszentegyház pedig a' Krisztustól, és a' Sz. Lélektől ezeket és több Isteni mélységes Titkokat tanulta.

Második Czikkely.

Az Istennek belső és elme-béli Igeje, igaz, és tulajdonképpen-való személy-e? Másodszor: Az Atya Istentől különöz-e? Harmadszor: Miképpen különöz?

Nemely Unitáriusok meg-engedik, hogy az Isteni belső Ige öröktől-fogva-való, de nem hiszik, hogy az Atyától külön-való személy volna, hanem csak ő maga az Atya volna, nem különben, mint az Istennek több tulajdonsági, tud. ill. Igaság, Irgalmasság, Mindenhatóság. Ezek ellen azt mondom, hogy

§. I.

Az Isteni belső és elme-béli Ige igaz, és tulajdonképpen-való személy.

Bizonyítatik *Elsőben*: Az Isteni belső Ige nem teremtetett substantia, hanem örök Isten, a' mint az előbbeni Czikkelyben próbáltam: tehát igaz és tulajdonképpen-való személy.

Bizonyíttya *Másodszor*: Sz. Athanasius Doctor contra Gregales Sabellij ilyen formán: az Isten Igéje Istennél volt, és Isten volt, és mindennek az által lőttek, e' világra jött, és Testé lön; emberekkel társalkodott, és a' kik őtet befogadták, hatalmat adott azoknak Isten Fiaivá lenni *Joan. 1.* Ísmét: Az Isten Igéje eleitől fogva volt: azt hirdették az Apostolok, arról bizonyosságot tettek, hogy örök élet, és

hogy

hogy az Atyánál vólt, és hogy testben meg-jelent nekünk 1. Joán. 1. Harmadszor : Ezekből : *Hárman vannak*, a' kik bizonyosságot tesznek *Atyában*, az *Atya*, az *Ige*, és a' *Szent Lélek*. 1. Joán. 5: Negyedszer : *Apocal. 19.* A' hol Sz. János Evang. azt írja, hogy bizonyos lovon űlőt látott, és az ő neve ISTEN Igéjének hivattatik. Mind ezek pedig igaz és bizonyos jelenségi, a' tulajdonképpen-való Személynek, és nyilván tulajdonítatnak az Isteni belső Igének. Tehát azon Isteni belső és elme-béli Ige, igaz, és tulajdonképpen-való személy.

Bizonyítatik *Harmadszor* : Az *Atya* Istennek *Egyetlen egy Szülöttye*, és tulajdon *Fia*, igaz és tulajdonképpen-való személy : de az Isteni belső Ige az *Atyának* egyetlen egy Szülöttye, és tulajdon *Fia*, a' mint meg-probálok a' *Harmadik* Cikkelyben : tehát az az Isteni belső Ige igaz és tulajdonképpen-való személy.

Negyedszer : Az Isteni belső ige a' *Kristus JESUS* (a' mint meg-probálok a' *Hatodik* Cikkelyben) De a' *Kristus JESUS* igaz Személy : tehát az Isteni belső Ige igaz és tulajdonképpen-való Személy.

ELLEN-VETÉS : Az az Isten Igéje, melyről Sz. János Evang. szól, csak *metaphoricè*, az az, hasonlatoságképpen mondatott Igének, csak azért tud. ill. hogy az Isten Igéjét, akarattját, 's parancsolattját hirdette az embereknek ; a' mint Keresztelő Sz. János-is mondotta magát a' Pusztaban *Kiáltónak Szavának*, azért hogy a' *Poenitentiát* kiáltotta a' Pusztaban. Ez az hasonlatoságképpen-való Ige a' *Kristus JESUS*, kit-is igaz és tulajdonképpen-való személynek, de nem Isteni belső Igének vallunk ; Nincs-is Sz. János Evangelistánál semmi emlékezet az Isteni belső Igéről.

Felel. Még eddig azt vitattam, hogy az Istennek belső Igéje nem *accidens*, hanem *substantia* : hogy örökről fogva-való, hogy igaz személy. Ki legyen pedig az az Isteni belső Ige, az *Atya-é?* vagy az *Atyától* meg-különözött más személy ? azt leg-közelebb meg-bizonyítom. Hogy pedig a' *Kristus JESUS*, az *Atya* Istennek, nem csak hasonlatoságképpen-való és külső, hanem tulajdonképpen-való, igaz, belső, és elme-béli Igéje, azt-is az *Hatodik* Cikkelyben meg-bizonyítani igyekezem.

2. ELLEN-VETÉS : Az emberi ige nem *substantia*, se nem személy ; tehát az Isteni belső Ige sem az. *Felel.* Az Isteni és emberi ige köz-
H zött

zött nagy külömbséget jedzett-fel Sz. Athanasius *Serm. 3. contra Arrianos.* Mert az Istenben nincs helye az *accidens*nek és változásnak; azért a' mi az Istenben vagyon, csak tiszta *substantia*: az emberben pedig *accidens*eknek-is, részeknek-is, változásnak-is helye vagyon. Azért az emberi ige, mint-hogy az ember immár annak előtte, *completa substantia*, az emberben, csak hozzá járúlván, *accidens*, és nem *substantia*.

§. II.

Az Isteni belső és elme-béli Ige az Atya Istentől realiter, az az, valósággal distingválódik és különözik.

Bizonyíttatik ez Elsőben: Sz. János 1. *Level. 5. R. 7. vöböl.* Hárman vannak a' kik bizonyosságot téstnek Menyben; az Atya, az Ige, és a' Szent Lélek &c. Ha az Ige az Atyától, és a' Sz. Lélektől *realiter* nem különözne, úgy Menyben nem hárman, hanem csak egy valóság lenne bizonyosságot.

Ha mondod: hogy itt az Igén nem az a' belső és elme-béli, hanem csak a' külső szó-béli ige értetik: En ellenben azt mondom: hogy a' belső és elme-béli Ige értetik: mert *Elsőben* a' bizonyosság tételben, az Ige, az Atyával és a' Sz. Lélekkel egyűvé tételik: ezek Isteni személyek; tehát az Ige-is; mert a' külső szó-béli ige nem személy; következendőképpen abban a' rendben tanú-bizony sem lehet.

Bizonyíttatik *Másodszor*: Az-is, hogy az Ige az Atyától *realiter* különöz: az-is, hogy nem külső szó-béli, hanem belső elme-béli Ige: *Apos. 19.* Azt írja Sz. János Evang. hogy az a' személy, mellyet feir lovon ülni látott Menyben, Hivnek és Igaznak hivatattik vala, és igazán ítelt, és vérrel meg-hintettetett ruhába öltözött vala, és az ő Neve *Isten Igéjének* hivatattik vala, és az nyomja vala a' Mindenható Istennek búsult haragja borának Sajtóját. Ezek nyilván azt jelentik *Elsőben*: hogy az az Isten Igéje, nem csak külső szó-béli, hanem belső elme-béli, és ugyan személy volt: *Másodszor*: hogy az Atya Istentől valósággal külön személy volt; és hogy mind azok a' dolgok nem az Atyáról, nem-is a' külső igéről mondatnak.

Bizonyíttatik *Harmadszor* ísmét Sz. János Evang. *K. 1. R. kezdetiből.* Kezdetben vala az Ige, és az Ige *Istennél vala*: így: Valami más-

másnál mondatik lenni, ez által a' *Præpositio* által *Apud*, *Nál*, avagy : *Nél*, az attól a' mástól valóban különbözik : az Ige pedig e' *Præpositio* által : *Apud*, *Nál*, avagy : *Nél*, az Istennél, sőt a' mint az 1. Level. 1. R. 2. §. nyílvánban mondgya azon Szent János, az Atyánál volt's vala : tehát az az Ige az Atyától *realiter* különbözik.

Ha mondod : hogy azontúl ezeket írja az Evangelista : *és az Isten Ige vala* : az az ; az Ige, Atya Isten vala : avagy ; az Atya Isten, Ige vala. Erre azt mondom én ellenben : hogy ez az Ige : *Isten* ; itt, és a' felső szókban, különb értelemben vétetik : a' felső szókban vétetik ez az Ige : *Isten*, az Atyának személyéért, ezekben tud. ill. az *Ige Istennél vala* : ezekben pedig : *és az Ige, Isten vala* : vétetik az Isteni természetért, mely közönséges az Atyának-is, a' Fiúnak-is, a' Sz. Léleknek-is. Azért az Evangelista az felsőb igékben azt jelenti, hogy az Ige volt az Atyánál : ezekben pedig : az *Ige Isten vala* : jelenti hogy az Ige, Isteni természetben, igaz Isten vala.

Erősítetik ez a' *Præpositionak* *apud* ; *Nál*, avagy : *Nél*, természetiből és tulajdoságából : Valamikor ez a' *Præpositio* : *apud*, *Nál*, avagy : *Nél*, két szók között, és a' szók által jedzett két dolgok között tétetik, az bizonyos jele a' két dolgoknak egy-más között-való *realis distinctio*jának : erre nézve, mint-hogy ebben a' *Præpositio*ban : *Az Ige Istennél vala* : vagyon a' *Præpositio* : *apud*, a' két szó között : *Verbum erat apud Deum* : Istennél vala az Ige : jele, az Ige és az Atya Isten között-való *realis distinctio*nak. Ellenben : mint-hogy nincsen e' szók között : *és az Ige Isten vala* : *Præpositio apud* sem más olyan szó, a' mely *distinctior* jelentene; sőt inkább vagyon olyan, a' mely *identitást*, az az Egységet jelent : *Dens erat Verbum* : az Ige Isten vala : az Ige igaz és valóságos Isten természetiben.

Azt se mond *Másodszor* : hogy az Evangelista ezekben csak a' külső szó-béli Igéről szól, vagy az Ember JESUS Krístusról *metaphoricè*, az az hasonlatoságképpen, úgy-mint Isten akarattyának Hirdetőjéről. Mert mind azok, a' miket mond itt az Evangelista, nem illenek sem a' külső igének, sem a' JESUS Krístusnak, csak úgy-mint embernek. Elsőben : Nem illenek ezek : *Kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala* : Mert sem a' JESUS Krístus, úgy-mint ember, sem a' külső Ige *kezdetben*, e' világ teremtsé előtt, és öröktől fogva (mert az értetik itt ez szó által *Kezdetben* : a' mint meg-bizonyítom annak idejében és

helyében) nem valának. *Másodszor* : Ezek-is : és Isten vala az Ige : nem illenek sem a' Krisztusnak úgy-mint embernek ; mert a' Krisztus úgy-mint ember nem Isten , avagy nem Istenség ; hanem csak eggyesült *per unionem hypostaticam* (a' mint szokták mondani a' Theologusok) az Istennel, és Istenséggel, a' második Isteni személyben : de a' külső Isteni Ige-is nem Isten. *Harmadszor* : Sem a' Krisztus, úgy-mint ember, sem a' külső Isteni Ige, nem Teremtője e' világnak. *Negyedszer* : A' külső Isteni Ige Testé nem lőtt. &c.

Bizonyíttatik *Negyedszer* : Mind azokból a'hol az Ige, és a' Fiú az Atyának egyetlen egy szülöttének ; az Atyában, Atyánál, 's Atyával lenni, az Atyától születni, küldetni, &c. mondatik. Ismét, a'hol a' Hívek ő általa az Atyához menni, 's az ő Nevében-is (külön az Atyától) kereszttelkedni mondatnak &c. mind ezek jelentik az Igének az Atyától-való *distinctióját*.

Bizonyíttatik *ötödször* Természet szerént-való okkal-is : Valami mástól léfzen, születik, származik, &c. *realiter* különöz attól, a' kitől léfzen, születik, &c. de az Isteni belső és elme-béli Ige az Atya Istentől léfzen, születik, származik, &c. tehát az Atyától *realiter* *distin-gváltatik*.

1. ELLEN-VETÉS : Az Isten Igéje nem *realiter* léfzen és származik az Atyától, a' mint tud. ill. szokott a' mű igénk tollunk lenni : mert nagy különbség vagyon az Isten Igéje, és a' mű igénk között, és azzal hogy a' mű igénk tollunk, nem következik, hogy az Isten Igéje-is az Istentől *realiter* különöz. *Felel.* Noha nagy különbség vagyon az Isten Igéje, és a' mi igénk között az ő tekéletességére nézve, mindazáltal, *In ratione Verbi*, a' mennyiben Ige, nincsen különbség közöttök. Mert a' *Verbi*, az az, Ige *definitioja*, *essentiája*, 's állattya (a' mint szokták a' Theologusok venni) egy mind az Istenben, mind az emberben. Valamint péld. ok. noha nagy különbség vagyon az Isten értelme, akarattya, és az emberi értelem és akarat között tekéletességre nézve ; mindazáltal mint-hogy egy a' *Definitiójok* 's *Essentiájok*, a'nyiban a' mennyiben értelem, 's akarat, mindenik igaz értelem és igaz akarat. Ellenben : mint-hogy az Haragnak *definitioja* és *essentiája* (az emberi haragnak tud. ill.) az Isten haragjához nem illik, azt hiszszük, hogy az Istenben tulajdonképpen-való harag nincsen : mert az emberi harag indulattal 's változással vagyon, az Istenben pedig se indulat se változás nincsen.

2. ELLEN-VETÉS : Az Isteni Bölcsesség, Irgalmatság, Mindenhatóság, &c. egyek valósággal az Atyával, és maga az Istenség, és Atya: Tehát az Ige-is egy az Atyával és maga az Atya. *Felelet.* Nem csak a' szent Irás jelent *distinctiót* az Atya, és az Ige között, a' mikor tud. ill. úgy szól felőlek, mint a' két valósággal megkülönböztött dolgokról; de a' természet-is arra tanít, hogy az, a' ki születik, és származik (a' mint az Ige az Atyától) különbözik attól, a' kitől születik és származik. Az *absoluta* Isteni tulajdonságokról pedig, a' minéműek a' Bölcsesség, irgalmatság, sem a' szent Irás, sem más természet szerént-való ok nem jelent *realis Distinctiót* az Atya Isten, és az *absoluta* tulajdonságok között.

§. III.

Az Istennek belső elme-béli Igéje, nem adæquatè, hanem csak inadæquatè distinguálódik az Atya Istentől.

A' *Distinctiók* Nemében meg-irtam a' többi között, hogy némely dolgok *adequatè*, némelyek csak *inadæquatè* különböznek egymástól: meg-irtam azt-is, mi legyen az *Adequata* és *Inadæquata Distinctio*. *Másodszor*: Ez előtt-való Sban azt bizonyítottam, hogy az Isteni belső Ige *realiter* különbözik az Atyától: Immár ebben a' Sban azt akarom meg-bizonyítani, hogy azon Isteni belső Ige nem *adequatè*, hanem csak *inadæquatè realiter* distinguáltatik az Atyától: az az, hogy *Elsőben*: az Atyának és az Igének egy az állattyok, természetek, Istenségek, és minden *absoluta* tulajdonságok; de *Másodszor*, *distincta*, és *realiter*, valósággal megkülönböztött a' *Subsistentiájok* és *Personalitások*.

Az Első: az az: Hogy az Atyának és Igének egy *realiter* az állattyok, &c. Bizonyíttatik *Elsőben*: Azokból, melyeket irtam ez előtt a' 3. Részben. *Másodszor*: Bizonyíttatik azokból az szent Irás-béli *locusokból*, a' hol az Ige, avagy a' Fiú az Atyával egynek, mondatik. Péld. ok. *Joan. 10. v. 30. Ego & Pater unum sumus*: En és az Atya egy vagyunk. Lásd a' 3. Könyv. 1. Részét.

A' *Második*: az az: Hogy az Atyának, és az Igének *distinguálódik* a' *Subsistentiájok* és *Personalitások*: avagy: hogy az Atyának és az Isteni Igének, a' JESUS Krisztusnak tud. ill. nem egy a' személyek, meg-bizonyítottam ez előtt-való Sban.

Mely két *conclusion*nak bizonyításából az jő ki: Mint-hogy vagyom, a' miben az Ige, az Atyával valóságosan egy; tud. ill. az Isteni állatban: vagyom olyan-is, a' miben nem egy; tud. ill. a' személyben: hogy azon Isteni belső és elme-béli Ige, a' JESUS Kristus tud. ill. *Inadquate* distinguálódik az Atya Istentől.

ELLEN-VETÉS: Azt mondgyák az Unitáriusok; hogy azok a' *sz. Irás-béli locusok*, a' melyekben az Ige az Atyával egynek mondatik, csak *Metaphoricè*, az az, nem tulajdonképpen és valóságosan; hanem csak hasonlósággal értetnek: az az: hogy az Ige az Atyával egyet ért, 's egy akarattal vagyom; de nem, hogy egy volna ő véle a' természetben és állatban. Ellenben ismét azok a' *locusok*, a' hol az Ige az Atyától különnek 's *distinctus*nak mondatik, valóságosan és bőve szerént értetnek: az az: hogy az Ige sem a' természetben, sem a' személyben nem egy az Atyával.

Felelet: Ezeket mondgyák ugyan az Unitáriusok; de semmi helyes *Ratiókkal*, vagy szent *Irás-béli bizonyosságokkal*, vagy Igaz, Régi, Tudos keresztény *Doctorknak Authorításokkal* nem bizonyítták; éppen csak ama' *Philosophiai Principiumokon* magok vallásokat fundállyák: tud. ill. *Qua sunt eadem Uni Tertio, sunt eadem inter se. Impossibile est, idem esse & non esse. Causa est prior suo effectu, &c.* Az szerént a' mint ez 1. Könyv. 1. Rész. 3. Regulában fel-jedzettem.

Mint-hogy pediglen ezekre és több e' féle Unitáriusok csalfa *meferéséges*, 's tetetett, de erőten Ellen-vetésekre (mellyekkel kivált az három Isteni személyeknek valóságos Egységét a' természetben, és valóságos többségét a' személyekben ostromolják) bőven irtam ez 1. Könyv. 3. Részében; hogy többet itt írjak irántok, szükségesnek nem itéltem. A' szorgalmatos Olvasó mind azokat könnyen ide alkalmazathatja. Ennek utánna-is sok rendben léfzen felelet ezekre.

Harmadik Czikkely.

Az Isteni belső és elme-béli Ige, igaz, tulajdon, és természet szerént-való Fia-e az Atyának?

Mű Catholicusok hiszszük és vallyuk, hogy az Isteni belső és elme-béli Ige, igaz, tulajdon, és természet szerént-való Fia az Atya Istennek.

Bizonyítjuk ezt *Elsőben* a' szent Irásból ilyen formán : a' Krisztus JESUS az Atya Istennek , igaz , tulajdon és természet szerént-való Fia (a' mint ez 1. Könyv. 5. R. 3. Czikkelyében : Ismét 2. Könyv. 30. Bizonyosságban. *Matth.* 22. *Ű.* 42. Ismét 39. Bizony. *Joan.* 1. *Ű.* 14. Ismét 97. Bizony. 1. *Joan.* 5. *Ű.* 20. *Rom.* 8. *Ű.* 32. Ismét , mind azokból a' *Textusokból* , a' melyekben az Isten , Atyának , szülni , &c. és a' JESUS Krisztus születni , származni az Atyától , és az Atyának egyetlen egy szülöttinek , és igaz , és mindenek felett áldott Istennek , &c. mondatik , ki-teczik) de az Istennek belső és elme-béli Igéje , a' Krisztus JESUS (a' mint ezt-is e' 4. Rész 6. Czikkelyében meg-bizonyítom) tehát az Istennek belső és elme-béli Igéje , az Atya Istennek igaz , tulajdon , és természet szerént-való Fia.

ELLEN-VETÉS. Azokat a' szent Irás-béli *Locusokat* , a' melyekben az Isten , Atyának , és szülni ; a' JESUS Krisztus pedig születni , származni , Isten Fiának , egyetlen egy szülöttinek , &c. mondatik , nem tulajdonképpen és bőrtű szerént , hanem csak *Metaphoricè* kell érteni.

Felelet : Azon *Locusoknak* magyarázásából , azon helyekben , a' mint eléb citáltam , ki-teczik , hogy tulajdonképpen kell azokat érteni.

Erősítik azt *Elsőben* Magok az igék : *Joan.* 5. *Ű.* 18. a' Görög fordítás szerént az Atya , tulajdon Atyának , *Is.* 66. *Ű.* 9. Szülőnek , *Psal.* 109. hajnali Csillag előtt , *Psal.* 2. Ma , az az , öröktől fogva , szülni , &c. A' Krisztus JESUS pedig : Igaz Istennek , és Isten Igaz Fiának. 1. *Joan.* 5. *Ű.* 20. Tulajdon Fiának. *Rom.* 8. *Ű.* 32. és egyetlen egy szülöttinek *Joan.* 1. mondatik.

Erősíti *Másodszor* az egész régi Szent Atyáknak , Doctoroknak , és a' közönséges Keresztény Anyaszentegyháznak meg-eggyezett értelme és Athonitások.

Erősíti *Harmadszor* az Isteni Hittől meg-világosított természet-szerént-való Ratio-is ilyenképpen : Hogy valaki az Atyának tulajdon és természet-szerént-való Fia legyen , és mondassék , a' bölcs Philosophusok , és Theologusok tanítása szerént , szükség , hogy a' Fiú az Atyától , úgy , mint *à Principio conjuncto producente, vivente, in similitudinem naturæ procedat* , az az : őtet Nemző és élő októl természetinek hasonlatosságára származzék. Mert (a' mint az *Hatodik* Czikkelyben meg-írom) így származni , azt téfzi , hogy a' Nemző ok azzal , a' kit Nemz , valami belső tulajdonát közli , a' kiből , avagy melyből vagyon

és léssen léte annak, a' ki nemzettetik. Így péld. ok. Adám hogy az Nemző magvát, mely nékie belső tulajdon része volt; adta Abelnek, a' nemzésnek alkalmatosságával; melyből lőtt Abel emberré, mint Adám, Adám tulajdon és természet-szerént-való Attya lön Abelnek. Abel pedig tulajdon és természet-szerént-való Fia lön Adámnak.

Így az Isteni belső és elme-béli Ige az Atya Istentől, úgy-mint ötet Nemző Főtől természetinek hasonlatosságára *producáltatott* és származott: mert az Atya Isten az Igének az ő Isteni természetit és Istenségét, mely az Atyának belső és tellyes *Substantiája* és állattya, tellyesen és tekéletesen közölte és közli, úgy hogy az a' *Substantia*, természet, és állat olly tekéletesen és öröktől-fogva az Igéc, a' mint az Atyáé. Az Isteni belső Ige tehát az Atyának tulajdon, igaz, és természet-szerént-való Fia.

Miképpen származik pedig, avagy *producáltatik* az Isteni belső Ige az Atyától meg-fog teczeni a' 3. Ellen-vetés válfajzából; és ez után való 4. és 5. Czikkelyből. Ismét, hogy úgy származik az Atyától, mint ötet nemző belső és véle tulajdon természetit közöltető októl természetinek hasonlatosságára, sőt ugyan egyenlőségére; azt-is meg-iron ezen 4. Résznek azon 4. Czikkelyében. Ismét ugyan az *örödigben*.

Hogy ismét *Harmadszor* az Atya Istennek szülni, nemzeni, &c. és az Isteni belső Igének, születni, nemzettetni, származni, és szülni által *producáltatni*, nem lehetetlen, ezt-is az 5. Czikkelyben meg-bizonyítom.

ELSŐ ELLEN-VETÉS. Minden természet-szerént-való Fiú az Atyának állattyaából léssen, születik, nemzettetik, és származik; tehát az Isteni Igének-is, ha az Atyának tulajdon és természet-szerént-való Fia volna, az Atya Istennek állattyaából kellene születni, &c. Ez pedig lehetetlen: mert vagy az Atya állattyaának valamely részéből, vagy tellyes állattyaából származnék; az az, vagy az egész Isteni állattyaát, vagy csak némely részét közölné az Atya az Igével: de egy-képpen sem közölhet. Nem *Elsőben* némely Részét: mert úgy az Isten állattya meg-oltsztatnék, következő-képpen az Isten osztható, és változható volna, és az Istenben valóságos alkuató és egyben szerkeztető részek volna: e' pedig lehetetlen 's illetlen-is az Istenségben. *Másodikat* sem mondharri, tud. ill. hogy az Atya az egész Isteni állattyaát közlené az Igével: mert ez tulajdon maga az Atya és az ő személye, mely minde

hogy közöltethetetlen más személynek , nem közöltethetik az Igének, melyet hasonlóképpen személynek mondanak a' Catholicusok.

Minek előtte ez Ellen-vetésre meg-felellyek annak rendi szerént , ezeket jedzem-fel : Mint-hogy ez a' Titok igen mélységes , és minden teremtettt elmét és értelmet felyül halad Iſaiasnak ama' mondása-szerént c. 35. v. 8. *Az ő nemzését ki befűzelli-meg ?* Mindazáltal azon okos elmével és értelemmel nem ellenkezik ; mert noha *est supra , non contra rationem* (a' mint ennél több Hit-Agazati-is a' kereszténységnek a' 11. Regulában és ez Könyv. 2. R. Első Cikkelyében fel-tett Írásom szerént) de csak azért ezt kétségeisé nem tészük ; hanem , mint leg-fővebbik igaz , és üdvösségre szükséges , és az Istentől bizonyosan meg-jelentett keresztény Hit-Agazatot, vallyuk : mert ambár szem-látomást és nyilván-váló okokkal , és *Demonstratió*kkal meg nem mütathattjuk-is az emberi elmének , a' mint Péld. ok. az egészséges szemnek a' nap-fényt ; mindazáltal az Isteni jelentés , és a' keresztény Hitnek világosítása , és bizonyítása után , a' Kristus Hitinek engedelmes elmét és értelmet ennek a' Titoknak el-hitelére azzal-is erősittyük , hogy az Ellenkezőknek ez ellen formált minden Ellenvetéseket , Argumentumokat , és mesterséges okoskodásokat , helyesen meg-fejtyük , és hogy azon kívül semmi illetlenséget és lehetetlenséget ; sem pedig a' szent Írás és a' Keresztény Hit , és emberi okosság ellen-váló dolgot magában nem foglal , bizonyosan meg-mutattyuk.

Ezt így meg-értvén , az Ellen-vetésre immár így Felelek : Az Atya az Igének adgya és communicállya nem minden realitását , az az , nem mindent azt , a' mi az Atya ; mert az Atyaságát és Personalitását nem adgya ; hanem adgya és communicállya az álattyát , és Isteni természetit , és egyéb Isteni *absoluta* tulajdonságait , úgy-mint : Mindenhatóságát , örökkévalóságát , &c. az Ihlésnek *relatió*jával : mindazáltal inen né következik , hogy az Atyában oszlás , változás , vagy alkutó és egybe szerkeztető részek vólnának : mert oszlás , alkutó , és egybe szerkeztető részek olyan dologban vannak , melyben a' Formalitások egy-mástól *realiter adequatè* , az az , valósággal , és egészen , egy-mástól distinguálódnak , és el-válhatnak. Az Atya Istennek Allattya pedig és az *absoluta* Tulajdonságok , úgy az Spirációnak , az az , Ihlésnek Relatiója , az Atya Personalitásától *realiter* nem distinguálódnak és egy-mástól valósággal el nem válhatnak. De ez az értelem ki-teczik jobban még a' több Ellenvetések meg-fejtéséből.

2. ELLEN-VETÉS : Nyilván-való lehetetlenség , hogy akármiben-
is , két vagy több Formalitások egy-mással *realiter* eggyek eggyike
még-is azok között *communicabilis* legyen *realiter* valami más harma-
dik dolognak , másika pedig ne legyen *communicabilis*. *Felelet*. Nem
lehetetlenség kivált az Istenben ; sőt talám a' teremtet állatokban sem.
Mert lehet olyan dolog, melynek eggyik formalitásáról valamit mond-
hatnak , más formalitásáról pedig azont nem mondhatják , ámbár azon
formálítások *realiter* eggyek legyenek. Péld. ok. egy emberben a' Phi-
losophusok különbféle formálításokat tapasztalnak : tud. ill. hogy *Testi*,
élő , *érző* , *értelmes Substantia* : melyekből (jóllehet ezek mind eggyek
az emberben) különböző *prædicatumok*at hoznak-ki , úgy-mint : ab-
ból , hogy az ember *Substantia* , azt , hogy vagyon *Subsistentiája* ; ab-
ból , hogy *Testi* , azt , hogy *tapasztalható* , mint a' *kő* , *víz* , &c. abból
hogy *élő* , azt , hogy *éltető* vagy *nevelő lelke* vagyon , mint a' *fának*,
fűnek &c. abból , hogy *érző* , azt , hogy vagyon *érzékenysége* , mint a'
barmoknak ; abból , hogy *értelmes* , azt , hogy vagyon *okos értelme* , mint
az *Angyaloknak*.

Mindazáltal sok Philosophusok , kivált a' Scotisták azt tanítják
hogy noha az emberben azok a' formalitások *realiter* eggyek (mer-
azon egy ember *Testi* , *élő* , *érző* , *értelmes állat* ;) még-is az ember
okoskodásnak és értelmességnek nem mind okai *formaliter* ; hanem
csak az egy *értelme*. Okát-is adgyák : mert ha a' több *prædicatumok*
okai volnának az okoskodásnak , az következne , hogy az oktal-
állatokban-is hasonlóképpen okai volnának hasonló okoskodásnak : me-
lyet soha senki nem tapasztalt. Azt mondom azért : Hogy valamint a'
fen meg-irt Formalitások noha egy-mással *realiter* eggyek , még-is né-
mely közülök oka az okoskodásnak az emberben , úgy-mint az *értelme*
több *prædicatumok* pedig nem okai azon okoskodásnak. Ugy , sőt
még sokkal tekéleteffebben az Istenben (mint-hogy ő benne sokkal több
dolgokat kell meg-engednünk , ha csak önnön magokban valami nyil-
ván-való illetlenséget , és lehetetlenséget nem foglalnak , mint-se-
a' meg-fogyatkozott teremtet állatokban) meg kell engednünk , hogy
eggyik *realitas* , *formalitas* , és *prædicatum* , tud. ill. az Isteni természet
communicabilis és közölhető péld. ok. a' Fiúnak , az Atyáság pedig nem
communicabilis azon Fiúnak , a' Relatio miatt , mely vagyon az Atya
és a' Fiú között ; noha az Atyában az Atyaság , és a' természet *realiter*
eggyek.

3. ELLEN-VETÉS : Ha az Atya Isten Igéje , az Atya Istennek természet-szerűt-nyel való Fia ez okból , hogy az Atya természetének hasonlatosságára származik az Atyától , ama' Definitio szerént : *Generatio est origo viventis à principio vivente conjuncto in similitudinem nature. Arist. 7. Metaph. c. 8. & Ethic. c. 12.* az az : tulajdonképpen-való Nemzés az , mikor az elő , más öt nemző októl ennek természetének hasonlatosságára származik : Ugy azon okból a' Sz. Lélek-is az Atyának Fia léssen , és így az Atya Istennek két Fia léssen. *Felelet. Elsőben : A' Sz. Lélek nem Fia az Atya Istennek ez okból : A' Fiún értetik olyan személy , a' ki úgy születik az öt nemző Atya természetének hasonlatosságára , hogy az a' Fiú-is , más olyan személyt producálhasson , mint-hogy azért az Ige úgy származik az Atyától , hogy az Igétől-is más személy , tud. ill. a' Sz. Lélek , Ihlés által származik , az Ige Fiú : ellenben , mint-hogy a' Sz. Lélek nem úgy származik az Atyától és a' Fiútól , hogy tölle-is más személy származzék , a' Sz. Lélek Fiúnak nem mondatik.*

Mások így Felelnek : Hogy az igének származása per intellectum , az az , elme által vagyon : kinek ez a' tulajdona , hogy (*ex sua ratione specifica , & vi operationis intellectus , sit per se formaliter assimilativa termini producti cum suo principio*) az a' ki születik , az elmebeli születésnek tulajdon erejéből és módgyából hasonlítottatik , és hasonlóvá producáltatik természetiben a' Nemzőnek természetéhez. *A' Sz. Lélek származása pedig vagyon per voluntatem , az az , akarat által , kinek nem tulajdona , ut ex sua ratione specifica , & vi operationis voluntatis sit per se formaliter assimilativa termini producti cum suo principio ; hanem , sit impulsiva in objectum : az az ; hogy az ő akarat-béli származásának tulajdon erejéből és módgyából hasonlítottatik és hasonlóvá producáltatik természetiben a'hoz , a' kitől származik az akarat által : hanem hogy az ő akarat által-való származása által 's annak tulajdon erejéből és módgyából vitesék szeretetre annak , a' kitől akarat által producáltatik : 's azért az Ige az ő elme-által-való származására nézve Fiúnak mondatik : a' Sz. Lélek pedig nem az elme , hanem az akarat-által-való származására nézve nem Fiúnak , hanem inkább Szeretetének mondatik.*

Harmadszor Némely Doctörök így Felelnek : (noha ez a' Felelet majd egy Forma az előbbenivel) Hogy a' Fiú az öt nemző és szülő Atyához tulajdon természet-béli hasonlatosságára születtesék , szükség , hogy azt a' természet-béli hasonlatosságot az ő születésének erejével és módgy

módgyával vegye. Ez okra nézve, ha péld. ok. valamely ember, más embert semmiből teremthetne, az a' teremtett ember, ámbár természetben az őtet teremtő emberhez hasonló volna-is ; mindazáltal annak Fiának, és tőle születettnek nem mondatnék ; mert nem a' születésnek, hanem teremtésnek erejével és módgyával venné, az őtet teremtő ember természetének hasonlatosságát. Ez így lévén : Mint hogy az Ige *elme* által, a' Sz. Lélek pedig az *akarat* által származnak (a' mint a' 4. Czikkelyben fel-téstem) nem-is az *akaratnak*, hanem az *elmének* tulajdona az objectumoknak, és meg-ismért dolgoknak hasonlatosságát és képét magának ki-képzni, és jelenteni ; ez okból, nem a' Sz. Lélek, hanem az Ige, az ő származásának erejéből és módgyából, mondatik Fiúnak és az Atyától születni.

Negyedszer így-is felelhetni : A' Fiúnak az Attya képének kell lenni (a' mint Szent Athanas. *in Epist. de Decretis Synodi Nicenae* : és Sz. Gregor. Nazianz. *Orat.* 36. írják) Mint-hogy azért az Ige, Isteni elme által léfzen és származik, inkább mondatik Atya Isten képének, mint sem a' Sz. Lélek, a' ki az akarat által származik ; 's azért nem a' Sz. Lélek, hanem az Ige mondatik Fiúnak.

Örödször Ismét ezt-is mondhattuk : kettőt egybe kapcsolván : *Első* : Hogy az Ige tekéletes elme-béli és állatszeri képe a' Nemző Atyának. *Másodszor* : Hogy az Ige egyszersmind *Persona Fecunda et Productiva ad Intra*, Gyümölcsöző, és a' Sz. Lelket ihlő személy ; és azért helyesen Fiúnak mondatik az Ige. A' Sz. Lélek pedig nem elme-bélie az Atyának, se nem gyümölcsöző ; mert se nem szül, se nem ihlel más személyt, azért nem mondathatik Fiúnak.

Egy szóval : Hogy az Ige Fiú, és nem Fiú a' Sz. Lélek ; ezt legfőképpen azért mondjuk és hiszszük ; hogy a' szent Irás az Igét és a' második Isteni személyt mondgya Fiúnak, a' Sz. Lelket pedig sohse nem mondgya Fiúnak. Miért mondatik pedig az Ige Fiúnak, és nem a' Sz. Lélek, azt nem szükség hinnünk, se tudnunk Sz. Agoston Doctornak mondása szerént : *Quod Filius sit genitus à Patre, hoc credere debemus quomodo autem genitus, nihil interest scire* : Hogy a' Fiú az Atyától született, azt hinnem kell : miképpen született pedig, nem szükség tudnom : A' Test szerént-való Nemzését, mint lőtt a' Szűz Mariától, elménkel se nem éthettyük, még-is hiszszük -, mert a' szent Irás mondgya : tehát az Atya Istentől-való Nemzését is hinnünk kell, ha nem tudgyuk-is, mint lőtt ; mert ezt-is a' szent Irás mondgya.

4. ELLEN-VETÉS : Valaki mástól küldetik , kivált egy helyből másikba , az nem csak kisebb annál , a' kitől küldetik , hanem megfogyatkozott annyiból állattyában , és egyéb tulajdonságiban : De az Isteni Ige az Atyától küldetett e' világra, *Joan. 6.* Tehát az Isteni Ige kisebb az Atyánál , és határozott : Tehát nem örök Isten.

Felelet. Kőnyebb és értelmesebb feleletnek okáért, tudni kellezeket : Hogy valaki küldetni módasék, szükség *elsőb*, hogy attól, a' kitől küldetik, mint-egy ki-mennyen , és, *másodszor*, a' fel-tett helyre mennyen , avagy jöjjön , a' mint a' Theologusok taníttyák : Ez pedig kétképpen szokott lenni ; tud. ill. *Moraliter*, és *Naturaliter*. *Moraliter* küldetik és mégyen valaki akkor , mikor a' küldőnek parancsolattyából vagy tanácsából , egyik helyből a' másikba , el-hagyván az előbbi helyét, valóságosan mégyen és mozdúl. *Naturaliter* küldetik pedig és mégyen , vagy jó, mikor valami az ő Nemző principiumától és okától származik : Így Péld. ok. mondatnak küldetni , menni , és ki-jöni az ember szívéből az ő gondolati. Mert a' Krisztus mondása szerént , a' *szívükből jönnek ki a' gonosz gondolatok*, *Matth. 15. 19.* A' nap-is az ő sugárit , a' gyümölcs termő Fa-is az ő bimbóit és virágit küldeni mondatnak : *Apoc. 6. 13.* a' Deák nyelvnek szollása szerént : *Sol mittit radios.*

Ismég : Menni , jöni valamely helyre mondatik valaki , mikor *elsőben* vagy el-hagyván előbbi helyét , olly helyben kezd lenni , melyben annak előtte leg-közelebb nem volt. Vagy *másodszor*, mikor ollyan dolgot cselekeszik , causál , producál , a' mely dolog által a' cselekedő ok vagy izemély , ebben vagy amaz helyben , ebben vagy ama' formában jelenik-meg , a' mely helyben , vagy formában ez előtt leg-közelebb nem volt , nem jelent , és nem láttatott : a' mely jelenés gyakrabban jövetelnek mondatik. Az *Első* forma jövetel tulajdona a' teremtetett állatoknak ; mert ezek természetekben határozottak lévén (ha csak az Istenről csudáson nem *replicat*tnak , az az , meg nem kettőztetnek) egyik helyből másikba nem mehetnek , hanem , ha az előbbi helyt el-hagyván , új helyt fognak. A' *Másik* jövetel formán az Isten jöni , és menni mondatik akkor , a' mikor mindenütt , mindenkor jelen lévén tellyes és végetlen Istensége szerént , most vagy akármely időben , ez vagy ama' formában , emez vagy amaz helyben kezd lenni jelenése által , a' minémű formában , és a' mely helyben ennek előtte leg-közelebb nem volt , nem jelent , és nem láttatott. Így Péld. ok. *Genes. 11. 1. 5.* le-

szállott és le-jött az Isten az égből, hogy meg-lássa a' várost és a' tornyot mellyet építnek vala az Adám Fiai. Ismét *Gen.* 18. a' Sodomitákat.

Az *Első* jövetel és menés, a' *Moralis* tud. ill. mely a' teremtettt állatoké, mozdulásával léfzen, változást, határt, és *imperfeetiót* jelent, 's azért ez az Istenhez nem illik. A' *Második* küldés, menés, és jövetel, a' *Naturalis* tud. ill. semmi fogyatkozást és *imperfeetiót* nem foglal magában, és illik az Istenhez-is. Mert ennek ez a' tulajdona *Elsőben*, hogy az eggyik, a' küldetett személy tud. illik a' másik küldő személytől természet szerént származzék. *Másodszor*: hogy abban a' helyben, abban az időben, a' melyben jöni mondatik, bizonyos effectu-fokat és cselekedeteket cselekedgyék, a' minéműeket ennek előtte leg-közeleb nem cselekedett; és bizonyos formában meg-jelennyeék, a' minémű formában ennek előtte leg-közelebb nem völt, és nem jelent.

Ezek így lévén, így *Felelek* már az *Ellenvetésre*: Valaki mástól küldetik *Moralis* küldéssel, az, a' ki küldetik, kisebb annál, a' kitől küldetik: Meg lehet engedni, de ezt sem mindenkor, és minden módon. *Akt.* 8. *14.* *Samaria* bé-vévé az Isten Igéjét, az *Apostolok* hozzájok küldék *Pétert* és *Jánost*; de abból nem következik, hogy Péter és János kisebbek voltak a' több Apostoloknál; sőt elsőbbek voltak. Sokszor egy Város olyan személyeket küld követségben, a' kik a' Városnak elei. &c. Valaki pedig *Naturalis* küldéssel küldetik, a' mint az Isteni Személyek, tud. ill. az Ige az Atyától, a' Sz. Lélek az Atyától és a' Fiútól, az, a' ki küldetik, nem kisebb annál, a' kitől küldetik.

Negyedik Czikkely.

Micsoda avagy mellyik Potentiák által származnak az Ige az Atyától, és a' Sz. Lélek az Atyától, és Fiútól?

NOha e' kérdés felől semmi bizonyos végezés nincsen sem a' szent Irásban, sem a' Régi Conciliumokban, a' mint észre vette ezt Vasquez, egy bölcs Theologus 1. Parte Disp. 3. Mindazáltal illik, és szükséges holmit erről Irásomban fel-jedzeni. Mert ennek értelméből könnyebb meg-érteni, miképpen származik az Ige az Atyától, és a' Sz. Lélek az Atyától és a' Fiútól.

Elsőben azért azt mondom Sz. Irenæussal *Libr.* 2. Sz. Anselmussal *in Monol.* c. 45. Sz. Agostonnal *Lib.* 5. de *Trinit.* c. 6. és többekkel, hogy

hogy az Isteni belső Ige per *Intellectum*, az az, Atyának *Elméje* által születik és származik. Ezt így bizonyítom.

Az Isteni belső Ige *Prov.* 8. Ismét *1. Cor.* 1. *W.* 24. és 30. *Bölcsességnek*: Sz. Jánostól *Evang. Könyv.* 1. *R.* *Igénék*: Ismét: *2. Cor.* 4. *W.* 4. *Coloss.* 1. *W.* 15. *Isten képe*nek mondatik: A' *Bölcsesség* pedig, az *Ige*, és a' *kép* az *Elmének*, és nem az *Akaratnak* munkai, és cselekedeti: Jele tehát, hogy az Isteni Ige *elme* által születik és származik.

Másodszor: A' Sz. Lélek per *voluntatem*, az az, *akarat* által származik és ihleltetik az Atyától és Fiútól. Tudni illik, valamint az Atya magát ismervén, nemzi és szüli az Igét, melyben magát ismeri. Ugy az Atya és a' Fiú egy-mást szeretvén, producállyák és ihlik önnön magokban a' véghetetlen állat-szeri Szeretetet, melyet Sz. Léleknek mondunk, a' mely szeretetben, és szeretet által önnön magokat szeretik.

Hogy a' Sz. Lélek az *Akarat* által származik, jelentik azok a' szent Írás-béli *Locusok*, a' melyekben a' Sz. Lélek *Szeretetnek*, *Rom.* 5. *W.* 5. *Alasfiztok* adójának, *1. Cor.* 12. *Isten ajándékának*: *Act.* 2. *W.* 38. és *Act.* 8. *W.* 20. mondatik: Ezen meg-eggyeznek a' Régi Sz. Atyák és Doctórok, a' Sz. Lelket egyenlőképpen Szeretetnek, és szeretet által származottnak mondván.

Mint-hogy pediglen a' *Lelki Substantiák*, a' minémű kivált az Isten, csak a' két meg-nevezet *Potentiák* által, tud. ill. az *elme*, és *akarat* által, *immanenter* belsőképpen, és belső *actióval* cselekedeznek, ebből azt hozom-ki; hogy csak *Három*, és nem több az Isteni személy: az egyik eredet szerint *első* az Atya, a' ki-is *Ingenitusnak*, *improductusnak*, az az: Nem születettnek, nem származottnak mondatik; mert ő senkitől mástól se nem születik, se nem származik. A' *másik* személy az *Ige*, avagy a' Fiú, a' ki az Atyától *elme* által születik. A' *harmadik* személy a' Sz. Lélek, a' ki az Atyától és a' Fiútól *Akarat* és *szeretet* által származik és ihleltetik. E' valóságot jelentik bizonyosan a' szent Írásnak ama' jeles *Locusi*. *Matth.* 28. *W.* 19. *El-menvén azért tanítsatok minden Nemzeteket*, meg-keresztelvén őket *Atyának*, és *Fiúnak*, és *Sz. Léleknek* *Nevében*. Ismét: *1. Joán.* 5. *W.* 7. *Hárman vannak a' kik bizonyosságot téznek Menyben*, az *Atya*, az *Ige*, és a' *Sz. Lélek*: és e' *három* egy.

ELLEN-VETÉS: Ha az Atya Isten ismervén magát, nemzi és szüli az Igét: és szeretvén egy-mást az Atya, és az Ige producállyák, és ihlik

ihlik a' Sz. Lelket : miért hogy a' Sz. Lélek nem szül , és nem producál más több Isteni személyeket , holott a' Sz. Lélek-is isméri az Atyát és az Igét , és Szereti őket , sőt önnön magát-is ?

Felelet : Mint-hogy az Istenségben ezek a' *Potentiák* , *Intellectus* és *Voluntas* ; az az , Elme és az Akarat , nem *Relativa* , hanem *absoluta* *Proprietások* , és *Formalitások* , valamint az Isteni három Személynek egy közönséges állattyok , úgy egy közönséges elméjek és Akarattyok vagyon : ehez képest azt mondom : Mint-hogy az Isteni Ige születvén az Elme által , és a' Szent Lélek származván az Akarat által , úgy szólván , exhauriállyák *adequatè* , és terminállyák , az az , véghetetlenül ki-meritik , és *per communicationem essentialem* el-vészik az Istennek állattyával az Isteni véghetelen *Intelligibilitást* és *Amabilitást* az az , értelmességet , és szeretetet ; s ezért nem szükséges , nem-is lehetséges több *Productio* , *Producibilitas* az az , származás az Istenben. Sőt mint-hogy a' végetlen tekéletes szeretet , végetlen és tekéletes örömnnek és nyugalomnak oka ; azért az Isteni származásnak minden rendi végződik , és meg-nyúgszik végképpen abban a' véghetetlen szeretetben , tud. ill. a' Szent Lélek Istenben.

Ötödik Czikkely.

Nem foglal-e magában illetlenséget és lehetetlenséget az Isteni Szülés és Nemzés ?

Vedd észre K. O. hogy itt kettős lehet a' Kérdés : *Első* : Nem illetlen-e , és nem lehetetlen-e az Atya Istennek szülni és nemzeni ? *Második* : Nem illetlen-e és nem lehetetlen-e a' Fiú Istennek szülni és nemzeni ? Mely Kérdésekre a' Közönséges Anyaszentegyháznak , és az ő Doctornak értelme szerént , azt mondom :

Egyik sem illetlen , se nem lehetetlen. Bizonyítatik *Elsőben* sz. Írásbéli *Locusokból* , a' mellyekben az Atya Isten szülni és nemzeni : az Ige , avagy a' Fiú Isten szülni , és szülöttnek , és az Atyának egyetlen egy szülöttének mondatik : egy szóval , a' hol az Isten Atyának-is , Fiúnak-is mondatik. *Elsőben Atyának* mondatik *Joan.* 1. v. 14. 18. *Joan.* 5. v. 17. *Joan.* 10. v. 30. 1. *Joan.* 5. és több helyeken. *Másodszor* szülni , és nemzeni mondatik *Psal.* 2. v. 7. *Psal.* 109. v. 3. *Isaia* 53. v. 8. *Is.* 66. v. 9. &c. *Harmadszor* a' JESUS Krisztus az Atya

Atya Istennek tulajdon Fiának : Rom. 8. v. 32. Első Szülöttének Hebr. 1. Egyetlen egy Szülöttének Joan. 1. v. 14. 1. Joan. 5. v. 2. &c. Mely Locufokat Magyarázattyokkal meg-láthatsz a' 2. Könyvemben.

Bizonyíttatik Másodszor A' Szülésnek és Nemzésnek tulajdon és közönséges *Definitió*jából, és Magyarázásából ilyen formán : Aristoteles és véle együtt a' több Bölcsék-is így definiálják a' *Generatiót*, az az, a' Nemzést : *Generatio est origo viventis à principio vivente conjuncto in similitudinem natura.* 7. *Metaph.* c. 8. *Ethic.* 12. A' Nemzés az élőnek életől úgy-mint belső nemző októl természetinek hasonlatosságára - való eredete, származása. E' *Definitio* szerént az igaz, és tulajdon nemzésben ilyen három dolog kívántatik, tudni illik.

Első : hogy, az az élő és Nemző producállyon és nemzjen. *Második* : hogy az, a' mi nemzetik és születik, hasonlóképpen élő, és a' Nemzővel azon természetű legyen. Erre nézve noha a' tűz sokféle effectusokat cselekeszik; mindazáltal azokat szülni, és nemzeni nem mondatik; mert a' tűz se nem élő, se nem elevenítő. A' Mester ember a' mit Mestersége szerént cselekeszik, azt nemzeni nem mondatik, ámbár maga a' Mester ember élő legyen : mert a' mesterséges cselekedeti nem élők, se természetben hozzá nem hasonlók. *Harmadik* : hogy a' Nemző nemzván az ő természetinek hasonlatosságára valót, azzal közöllye valami tulajdon belső Részét. Erre nézve : ha valaki szóval vagy Mesterséggel embert alkotna, azzal tulajdonképpen azt szülni vagy nemzeni nem mondatnék, mint-hogy semmiét, a' mi belsőképpen övé volt, azzal az emberrel nem közlené.

Ezek így lévén, nyilván ki-teczik, hogy a' szülés és nemzés így és a' közönséges *Definitio* szerént értetvén, önnön magában nem illetlenség, következendőképpen az Istenben-is nem lehetlenség. *Elsőben*, nem illetlen azért, hogy valamit producál és cselekeszik : Mert az Eget és a' Földet producálta 's alkotta, még-is nem hogy ebben illetlenség volna, sőt nagy tekéleteség vagyon. *Másodszor* : Nem-is azért, hogy az Isten élő, és magához természetben hasonló substantiát producál : mert senki ezefel nem mondhattya azt illetlenségnek, hogy a' leg-tekéletesebb *Principium* és cselekedő ok, leg-tekéletesebb dolgot, és effectust producál és cselekeszik. *Harmadszor* : Az sem illetlenség az Atya Istenben, hogy valamiét, tud. ill. állattyát és természetit communicállyá, adgya, közli véghetetlenül és tellyesen az ő Sz. Fiának; sőt inkább ez véghetetlen és meg-bócsúlhatatlan tekéleteség. K Bi-

Bizonyíttatik *Harmadszor a' Conclusio*, az az: Hogy az Istennek szülni, nemzeni, és születni 's nemzettetni nem illetlen, se nem lehetetlen az Ellenkezők Ellenvetéseknek meg-sejtésével.

Első ELLEN-VETÉS: Enyedi György (a' kiről az Irásomnak kezdetin, kivált a' Keresztény Olvasóhoz-való rövid Intéskben emlékezetet tettem) magyarázván ez Igéket: *Te vagy a' Krisztus, az élő Istennek Fia. Matth. 16. v. 16.* azt mondgya, hogy a' születt és Nemzést az Atya Istennek tulajdonképpen nem tulajdoníthatni: mert ez, úgy mond, alá-valóságnak, gyarlóságnak, erőtlenségnek, halandóságnak, rusnyaságnak, &c. bizonyos jele, mint-hogy *materialis* és testi *Potentia* *actusa* és cselekedete, és a' Férfiúnak az Afzszony állattal, sőt a' leg-alább-való oktalan állatoknak egy-mással-való közösülése; és az elevenítő Léleknek minden részei között leg-útolsóbb és leg-alább-való tisztí és munkája.

Felelet: Ki-teczik csak ez ELLEN-VETÉSBől-is, hogy Enyedi úgy-mint testi ember, mindeneket csak testképpen értett. Avagy talám olyan sült esze-felejtett Embereknek itéli a' Catholicusokat, hogy a' Felséges Istennek olyan testi nemzést tulajdonítanak; holott, ha szemét bé nem hunta volna, meg-láthatta volna, hogy mi az Istennek tiszta Lelki, minden mocok nélkül-való tekéletes Nemzést tulajdoníunk; melly hogy Istenhez illendő, még így-is világossítyuk, és erősítyük.

A' gyarló ember az ő elméjének és akarattyának superaddált és tölle valósággal meg-különdözött actusok által ért és akar, és az szerént értelmében és akarattyában változik, úgy-mint természet szerént változandó állat: ismég mindeneket munkával és fáradsággal cselekezik; valyon azért, hogy az Isten olyan formán nem érthet, nem akarahat, nem cselekedhetik, ne engedgyük-e meg, hogy az Isten valósággal és tulajdonképpen ért, akar, és cselekezik? Tehát ebből-is, hogy az Ember az Afzszony emberrel-való közösülés által nemz, nem következik, hogy az Isten az ő Isteni tiszta Lelki módgyával nem szülhet és nem nemzhet.

A' mit azért az ember az ő gyarló és testi vóltához képest úgy-mint testi és *materialis substantia* fogyatozással cselekezik, azt az Isten úgy-mint tiszta, tekéletes Lelki *substantia*, felsőbb és véghetetlen renden-való tekéleteséggel minden fogyatozás nélkül cselekeksi.

Ezek-

Ezekre nézve azt mondom még-is ; hogy az Istenben a' Nemzés és szülés , nem hogy illetlenség , és lehetetlenség volna ; sőt inkább véghetetlen tekéletesség , és leg-tekéletesebb munkája : Mellyet még-is így bizonyítok : A' cselekedő ok mentől nemessebb és tekéletesebb dolgot és *effectust* producál és cselekezik , annál nemessebb és tekéletesebb ő maga : Ismég , mentől nemessebb és tekéletesebb a' cselekedő ok , annál nemessebb és tekéletesebb dolgokat cselekezik . Mint-hogy azért az Isten végetlen tekéletesség , végetlen tekéletességű *operatiót*-is (a' mely azon végetlen tekéletességet jelenti) kell nekie tulajdonítani , a' minémű az Isteni Igének , az az , Istenség második személyének öröktől-fogva-való , valóságos és tulajdonképpen-való szülése és nemzése.

Avagy , adgyák okát helyesen az Ellenkezők : Miért-hogy Adám péld. ok. az ő módgya szerént magához természetiben hasonló embert nemzhetet ? és miért az Isten, véghetetlen hatalmú és tekéletességű lévén, az ő Isteni módgya szerént nem szülhetne ? holott önnön maga Isaia Prof. által c. 66. v. 9. így szól : *Nem de én , a' ki egyebeket szülőkké teszek , magam nem szülök-e ? Nem de én , a' ki egyebeknek nemzést adok , magatlan leszek-e ? úgy mond a' te Urad Istened.*

2. ELLEN-VETÉSE Enyedinek : Ha , úgy mond , a' szülés és nemzés magában gyarloságnak és halandóságnak jele nem volna , úgy az Angyalok , és a' bódlogúlt Szentek-is szülhetnének : de a' mint a' K ristus mondgya *Matth. 22. v. 30.* Sem az Angyalok , sem az Szentek nem szülnek : jele tehát , hogy a' szülés halandóságnak &c. jele : nem illik tehát az Istenhez.

Felelet Elsőben Hogy az Angyalok nem szülnek , vagyon egy felől az ő annyira-való *Perfectió*jokból : tud. ill. hogy tiszta lelkek lévén nem lesznek valami elébbi-való materiából , vagy *subjectumból* , a' mint lesznek és lettek egyéb *materialis* , és testi teremtetett állatok , hanem semmiből teremtettek : Más felől ismég vagyon fogyatkozásokból-is , hogy tud. ill. nincs annyi *perfectió*jok , hogy vagy semmiből teremthetnének , vagy pedig az ő *substantiá*jokat másokkal közölhetnék. Az Istenben pedig vagyon végetlen tekéletesség minden fogyatkozás nélkül , úgy hogy , nem csak *ex praexistente subjecto & materia* , az az , nem csak elévé lőtt és teremtetett materiából producálhat a' mit akar , de semmiből-is teremt ; sőt maga végetlen állattýából öröktől-fogva az ő Isteni természetinek hasonlatosságára *Fiat*-is szül ; és ha (a' mint az régi Szent Atyák és Doctorok észre vették , úgy mint Augustinus , Athanasius ,

Nazianzenus, Hilarius, &c. apud Salmeroné Tom. 3. tr. 8. num. 3.) Az Atya Isten Fiat nem szülne, az Atyában fogvatkozásnak és illetlenségnek nagy jele volna. Mert vagy szülhetet, vagy nem szülhetet, maga természeté hasonlatosságára Fiat az Atya Isten? Ha nem szülhetet volna, nyilván az Atya Istenben ez erőtlenségnek és fogvatkozásnak jele volna; holt az Istennek szülni, születni (a' mint az ennek utánna-való Ellenvetéseknek meg-fejtéséből-is ki-teczik) nem lehetetlen, se nem illetlen. Ha pedig szülhetet az Atya, és szülni nem akart volna, ennyiben vétkez, az az, vagy irigy, vagy fősvény lett volna: (mert minden jó közli magát a' mennyiben lehet, 's maga kára és fogvatkozása nélkül, sőt sokszor maga kárával-is magát közölheti) midőn magát végetlenül és leg-tekéletefsebben közölhetné, tud. ill. természetiben magához hasonló Fiat szülvén, kivált minden maga fogvatkozása, kissebsége és illetlensége nélkül, sőt inkább maga nagy és végetlen dicsőségével és tekéletefiségével; még-is vagy fősvénységért, vagy restségért, vagy irigységért (hogy péld. ok. senki hozzá hasonló ne légyen) magát közölni nem akaró és Fiat nem szülne, hanem inkább magtalan maradna, ama' mondas ellen *Isaia 66. v. 9. Nem de én, a' ki egyebeket &c.*

Másodszor Hogy a' boldogult Szentek a' Fel-támadás után nem nemzenek; ennek okai vannak. *Elsőben* ugyan nem azért, hogy természet szerént *incapaxok* és alkalmatlanok volnának; hanem azért, hogy a' fel-támadás után, a' mint Sz. Pál Apostol írja *1. Cor. 15. v. 44. a' lelkes test vettetik-el, lelki test támad-fel*: s' azért a' testi szülésnek úgy-mint olyan gyarlóságnak helye nem léfzen, és testi kívánságban nem gyönyörködnek. *Másodszor*, hogy a' mint az Ur Krístus mond-gya *Matth. 22. v. 30. A Szentek nem házasodnak menyben, hanem léfzenek mint az Angyalok.*

3. ELLEN-VETÉSE Enyedinek: A' Bölcssek szerént az halandó állatok, mivel-hogy örökké nem élhetnek, az ő gyakorta-való nemzésekkel tartják-meg az ő Nemeket; 's azért mentől alább-valók és rövidebb életűek, az olyanok számosabban és gyakrabban szaporodnak; az Angyalok pedig mint-hogy halhatatlan Lelkek, azért nem szaporodnak. De az Isten sem halandó, hanem örökké magában élő; tehát az Isten sem szülhet, nem nemzhet, se nem születethetik.

Felelet: A' *Propositio* és ELLEN-VETÉS *Első* Részének *causalissa*, az az, oka nem helyes és nem igaz; hogy tud. ill. azért szaporodnak

az halandó állatok, hogy örökké nem élhetnek : mert péld. okáért az emberben, nem a' halandóság, sem a' halhatatlanság, *formalis ratioja* és oka a' nemzésnek, hanem a' *naturalis Potentia, Virtus és capacitas* az az, természet szerént-való erő és belé öltatott hatalom a' nemzésre, mely az emberben, ha szintén halhatatlan volna-is, meg-vólna : mert azon emberi természet volna, úgy-is. Erre nézve, a' közönséges tudomány szerént, ha Adam nem vétkezett volna, és következendőkép-pen halandóvá nem lett volna, még-is a' felől az emberi nemzet ő általa szaporodott volna.

A' honnét azt hozom-ki inkább; hogy az Isten szülhet, és szület-hetik. Mert a' szülésnek és nemzésnek leg-első és leg-fővebbik vége és czélja ez, hogy az élő állat az ő neme szerént többekre terjed-gyen, és egyedül-való ne légyen. Holott azért az Isteni természet (nem mondom állattyában) személyekben terjeszkedhető, az Atya Isten szül, a' Fiú Isten születik, a' fenn meg-irt helyes okokra nézve.

Negyedszer mondgya Enyedi : Bolondság azt a' természet-felett-valókra vinni (úgy mint péld. ok. a' Nemzést) a' mit a' természet-sze-rént-valókról mondanak. *Felelet.* Bolondság igen-is olyan formán vin-ni a' természet felett-valókra, a' mint a' természet szerént-valókról mond-gyák. Elég nagy bolondság lőtt volna Enyeditől, ha ugyan azt vélte volna valóban, hogy mi olyan testi módon hiszszük az Isteni nemzést.

Ötödször. Még-is így okoskodik : Azt írja Hypocrates *Libr. de natura humana* (kinek, úgy mond, e' dologban nem kisebb Hitele va-gyon, mint Aristotelesnek) hogy a' nemzés csak egytől nem lehet : az Isten pedig egy : nem lehet tehát az Istennek tulajdonképpen nem-zeni. *Felelet Elsőben* A' mit Hypocrates mond, nem hit Agazattya. *Másodszor* : Hypocrates mondotta a' természet szerént-valókról (az-is hihető-e, vagy nem?) nem mondgya pedig a' természet felett-valókról. Előbb azt mondá Enyedi, hogy bolondság azt vinni a' természet felett-valókra, a' mit az ember a' természet-szerént-valókról vall. Im maga meg-felelt magának. Így az Enyedi értelme szerént a' Bóldogságos Szűz MARIA nem szülhette volna az Ur Kristust férfit mag nélkül, ha Hypocratesnek többet kellene hinni, mint sem a' sz. Írásnak.

6. ELLEN-VETÉS : Ha az Isten tulajdonképpen és természet sze-rént Fiat szülne, azt vagy szabad akarattya szerént, vagy kételenség-ből szülné? Ha szabad akarattyaából szülné, úgy az a' Fiú nem Isten

lenne : mert a' mi szabad akarattól léfzen, történet szerént léfzen, és lehetett, hogy ne légyen ; a' mi pedig történet szerént léfzen, az nem lehet igaz örök Isten ; következendőkép, ha szabad akarattya szerént szülte az Atya Isten a' Krisztust, nem örök Isten léfzen. Ha pedig az Isten kételenségből szülte a' Fiút, vallyon kitől kételenítetett? avagy nem illetlenség-e azt mondani, hogy az Isten valamire kételenítetik?

Felelet Elsőben Azt kérdem én-is; az Atya Isten szabadoson, és szabad akarattyaól szent-é, boldog-é, ért-é, akar-é, magát szereti-é? vagy kételenségből? ha szabadoson, tehát történet szerént, és így lehetne az Istennek magát nem érteni, nem szeretni, szentnek nem lenni; ha pedig kételenségből érti &c. magát, kitől kételenítetik?

Másodszor Felelek Sz. Agostonnal *Libr. 15. de Trinit.* Sz. Athanasiuszal *Serm. 4. contra Arrianos* : Szent Cyrillussal *Libr. 1. Thesaur. c. 8.* az Atya valamint-hogy *necessariò* szükségképpen szent, boldog, érti és szereti magát, szintén úgy *necessariò* szükségképpen isméri magát, és az által nemzi a' Fiút 's az Igét; de ebből nem következik, hogy mind azokat az Atya maga akarattya ellen, kételenségből vagy kinszerítésből cselekedné : mert kinszerítésből az mondatik cselekedni, a' ki valami külső állattól kinszerítettetik, tulajdon maga szabad akarattya ellen. Mint-hogy azért az Atya Isten nem kinszerítésből, sőt inkább tulajdon maga kedves és tekéletes akarattyaól nemzi *necessariò* szükségképpen mindazáltal, nem történet szerént, az Igét; nem következik, hogy ez okból az Ige és Fiú nem örök Isten volna.

7. ELLEN-VETÉS : Ismég azt mondgya Enyedi : Ha az Atya Isten *necessariò* szükségképpen szüli és nemzi a' Fiút, ideje immár, hogy a' Sz. Lélek-is szülylön; mert a' Háromságosok tudománnya szerént a' Sz. Lélek-is Isten, és ő-is *necessariò* isméri és szereti az Atyát, 's magát.

Felelet vagyon erre az előtt-való Czikkelyben, az Ellen-vetés Feleletiben.

8. ELLEN-VETÉS : Az Istenségnek tulajdon természete ez, hogy mindeneknek, Első és fő oka, eredete, *Principiuma*, és kút-feje, ő maga pedig az Isten ne mástól, hanem magától-való légyen. A' Fiúnak ellenben ez a' tulajdona, hogy ne magától, hanem mástól, az az, az Atyától légyen. Mint-hogy azért az Ige, a' Krisztus, Fiú, nyilván-való, hogy nem magától hanem az Atyától-való : az Ige tehát nem örök Isten:

vagy

vagy ha az Ige örök Isten léfzen , úgy az Istenségnek nem léfzen tulajdona , hogy ne mástól , hanem magától-való légyen. Ebből ismég az következik , hogy a' Fiú-is más Istent szülhet , az ismég mást vég nélkül.

Felelet. Minck előtte erre igyenefen meg-felellyek ; két dolgot kel az Istenben meg-gondolni ; tud. ill. elsőben az Istennek állattya és természetit ; és másodszor a' *Personalitást* , az az , *személységet*. Azt mondom immár ehhez képest , hogy az Isteni nemzésben a' Fiú a' *Personalitására* és Fiúságra nézve *immediatè* minden közben-vetés nélkül producáltatik születik az Atyától *ut quo* : (a' mint a' Bölcssek szokták mondani) Az Istenség pedig , az az , az Isteni természet és állat nem producáltatik , nem születik ; hanem öröktől-fogva producaltatott és születtetett *Personalitásnak* , 's Fiúságnak öröktől-fogva közöltek.

Ez ellen ha mondod *Előszőr* : Hogy az Istenség *realiter* egy az Atyával , és a' Catholicusok értelme szerént a' Fiúval-is ; 's azért , ha egyik producáltatik és születik , a' másik-is *necessariò* születtetik. Erre vagyon Felelet e' 4. Rész. 3. Czikkélynek első és 2. Ellen-vetés-Feleletiben.

Ha mondod *Másodszor* Hogy nem képes meg-gondolni ; hogy a' Fiú az Atyától születtség , ha az állattya és természete nem születik. *Felelek.* Az Isteni természet a' Fiúban nem születik , se nem producáltatik ; hanem a' Fiúnak csak *essentialiter* öröktől-fogva communicáltatik és közletik : mert hogy a' Fiú Isten születtség és születni mondás , nem szükség , hogy mindenek a' melyekből mint-egy részekből (úgy szólván a' mű gyarló elménkhez képest) áll a' Fiú , születtség és producáltassanak ; hanem elég , ha a' Formalítások között egyik születik ; a' melyből tud. ill. a' Fiú , mint-egy *ultimò* végképpen léfzen , és Fiúnak nevezetetik ; a' mint ki-teczik az Emberi Nemzésben-is ; a'hol az ember valóságosan Fiat nemzeni mondatik , ámbár sem a' lelkét , sem a' *prima materiát* nem producállyá-is , hanem csak a' Lélek és a' Test-között-való Uniónak *modusát* , az az , azt az eggyeztetést , mely által a' Lélek a' Testtel meg-eggyezik , és a' belső Részének 's testének valami kis részét : Így az Atya Isten-is *immediatè* nemzette és szülte a' *Personalitást* és a' Fiúságot , ámbár nem szülte , hanem csak communicálta a' Fiúnak az Istenséget ; de ugyan csak igazán és tulajdon-képpen szülni és nemzeni mondatik az Fiút.

Ezek így lévén , immár Felelek igyenefen az Ellen-vetésre : Az Isten-

Istenségnek tulajdona, hogy ne mástól, hanem magától legyen: a' Fiúnak pedig tulajdona, hogy mástól legyen: Distingualtatik a' Propositionnak 2. Részé, tud. ill. Fiúnak az a' tulajdona, hogy ne *magától*, hanem *mástól* legyen, minden formalitása szerént; *Tagadom*. Némely formalitása szerént *mástól*, némely más formalitása szerént megint *magától*: *meg-engedem*. Az Ige, és a' Kristus úgymint Fiú, nem *magától*, hanem *mástól*, az az Atyától vagyon: ez-is distingualtatik: *mástól* az az, az Atyától, és nem-*magától* vagyon a' Fiúságra és Personalitásra nézve: *Meg-engedem*; Istenségére 's állattýára nézve nem *magától* hanem *mástól* vagyon, *Tagadom*. Mert az Istenség és ennek állattýa szintén olyan és úgy, 's azonképpen *magától-való* a' Fiúban, mint az Atyában.

9. ELLEN-VETÉS: Nincs abban mód, hogy valaki valamiét egészen másnak adgya, és ugyan azont magának-is meg-tartsa: vagy azért az Atya Isten a' Fiúnak az Istenséget egészen nem adta 's nem közlőtte; vagy ha közlőtte, adta, magát attól meg-fosztotta; holott azt sem mondhatni, hogy Istenségének csak némely részét adta. *Felelet*. Az Atya Isten (ki vévén az *Atyaságot*, mint-hogy *Relativa Formalitas* a' Fiúhoz képest) tellyes és tekéletes Istenségét egészen és tekéletesen közlőtte a' Fiúval, Kristusnak ama' mondása szerént *Joan. 5. v. 26. Mert miképpen az Atyának élete vagyon ő magában, azonképpen adta a' Fiúnak-is, hogy élete legyen ő magában*. Mindazáltal az Atya Isten azzal magát az Istenségtől meg nem fosztotta, sőt azonképpen egészen és tekéletesen magának-is meg-tartotta; a' mint Sz. Hilarius. *Libr. 5. in principio* jól taníttya. Melly *Mysteriumban* Istenre nézve semmi lehetetlenség nincsen, ha szintén volna-is a' teremtettt állatokban, a' mellyek az ő meg-fogyatkozott és meg-határozott természetek miatt, ha mit másnak adnak, attól magokat meg-fosztják.

Mondám: *ha szintén volna-is a' teremtettt állatokban*: mert vagyon valami példája ennek a' teremtettt állatokban-is: Az emberi okos Lélek oszolhatatlan lévén és az embert elevenítvén, egészen vagyon az egész emberi testben, és egészen vagyon az emberi testnek minden tagjaiban és részeiben. Innen vagyon, hogy mikor az ember az éltetés által nevededik és nagyobbúl, az eledel benne testé válván, a' test hosszabbúl, szélesúl, tágúl, bővúl, nagyúl, és az, a' mi az előbbi kisebb testhez járúl, újjonnan producáltatik, még-is a' lélek, a' ki az újjonnan nőtt és táplálásból lőtt testet-is informállya, eleveníti, önnön maga nem bővúl,

vül, nem nevededik, se nem oszlik, sem újonnan nem producáltatik; hanem csak azon a' Lélek mindenképpen, mely volt ez előtt-való kisebb testben, és csak mint-egy mód által az újonnan nevelt és bővűk részekre által vitetik. Péld. ok. Mikor a' gyermek ujjá nő, az okos lélek, mely volt a' gyermek ujjában annak előtte, úgy léfzen egészen önnön magára nézve a' naggyá nőtt gyermek ujjában, avagy újonnan meg-nevelt részeiben, hogy az elébbeni régi helyeit el nem hadgya, hanem egészen marad azokban-is. Mely Lélek példájából a' Sz. Háromság Titkainak világosab meg-értésére, még-is ilyen dolgot jedzek-fel: *Elsőben*: Az emberi kéz úgy közli a' lelket, az újjában nevelt résznek, hogy a' Lélek semmiképpen újonnan nem producáltatik. *Másodszor*: A' kéz úgy közli egészen a' lelket az ujjaknak és benne nevelt részeknek, hogy magának-is a' Lelket a' kéz egészen meg-tartya. *Harmadszor*: Az a' Lélek, melyet a' kéz communicált az ujjaknak, szintén olyan egész az ujjakban, mint az egész kézben, sőt az egész testben. Ha ezek meg-lehetnek a' teremtetett állatban, miért nem lehetnek hasonlók az Isteni véghetetlen tekéletességben.

Mind ezekre nézve azt hozom - ki ez Ellenvetésnek és arra-való meg-felelésnek alkalmatosságával; hogy nem ok nélkül mondotta a' Krisztus JESUS *Joan. 16. v. 15. Mindenek, valamelyek az Atyaé enyimek*: és *Joan. 17. v. 10. Atya, &c. Mind az enyimek tiéd, és a' tiéd, enyimek*. Es hogy ne szorítsa valaki ez utolsó mondását a' Krisztusnak csak a' Tanítványira, mintha csak a' Tanítványokat mondotta volna az Atyáénak, és magáénak, ugyá meg-külömböztette az ő beszédét és értelmét a' Tanítványi iránt és egyéb dolgok iránt, mely világosabban ki-teczik a' Deák Textusból, melyben így vagyon: *Non pro Mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt: & mea omnia tua sunt, & tua mea sunt*, Nem e' világért könyörgök, hanem azokért, a' kiket nekem adtál, mert tiéd: és valamik enyimek mind tiéd, és valamik tiéd enyimek: ki vévén tud. ill. az Atyaságot és Fiúságot, melyek a' *Relatio* miatt nem communicálnak egy-másnak, az ő Tulajdonságokból.

10. ELLEN-VETÉS: Ambár az Atya Isten önnön magának-is megtartaná, Fiának-is közlené az Isteni természetit és állattyt; még-is ugyan csak tekéleteseb volna az Atya a' Fiúnál: mert tekéleteseb állapot másnak adni, mint sem mástól venni, a' mint Sz. Pál Apostol-is

a' Kríztus mondásából *Act. 20. v. 35.* állattya : *Boldogb dolog adni, hogy sem el-venni.* Mint hogy azért az Atya adna, a' Fiú venne, úgy az Atya tekéletefebb volna a' Fiúnál. *Felelet* : Sem a' Kríztus, sem Szent Pál úgy nem értették ezt a' mondást, hogy közönségesen mindenkben úgy volna, hanem csak némely bizonyos állapotban, tud. ill. az alamisnalkodásban és adakozásban, mely az emberek között szokott lenni szabad akaratból és szánakodásból és irgalmaságból, olyan formán, hogy azt a' mit úgy ad másnak, attól magát meg-fosztja ; s azért az a' mondas nem az Istenhez, hanem csak teremtet állathoz illik ilyen okból : *Elsőben* : Mert a' Teremtet állatban szemlélyük nem csak a' *Vagyont* az *Adóban*, hanem a' *Szükséget-is* a' *Vérőben*. *Másodszor* : Mert adni nehezebb, és érdemesebb, mint-sem el-venni, mint-hogy az *Adó* a' mit ad, azt olyan formán el-idegeníti és el-veszti magától : az pedig, a' ki el-vészi, nyertes : az *adás* alkalmatlan, és mint-egy nehezen esik az gyarló természetnek ; a' nyereség pedig kellemetes. *Harmadszor* : *Adni* dicsőséges érdemes Isten s emberek előtt ; el-venni pedig mint-egy szégyen és kisétség : *Mendicare erubescio* : *Luc. 16. v. 3.* *Koldúlni szégyenlem* : *Negyedszer* : A' ki ad, kötelelése téfzi azt, a' kinek ad ; a' ki pedig vészen, kötelelése téfzi magát annak, a' kitől vészen. Mind ezeknek az Istenben helye nincsen ; mert az Istenben az, a' mi adatik és vétetik az Isteni Nemzésben, úgy azé, a' ki vészen ; mint azé, a' ki ad : nem-is szabad akaratból, nem-is kinszerintésből, nem-is szűkölködésből ; hanem szűkségekpen, *Necessariò, Voluntariè tamen*, akarat-szerént mindazáltal adatik és vétetik. *Másodszor* : Az Atya Istennek úgymint *Adónak* adni nem nehezebb ; mert a' mit ad a' Fiúnak, azt el nem veszti, hanem néki-is azonképpen marad. *Harmadszor* : Venni a' Fiúnak szintén olyan dicsőség, mint adni az Atyának : *Negyedszer*. Eggyaránt kötelesek egy-máshoz az örökkévaló *Essentialis* szeretetre.

Ezekén kívül : Mi-is gyarló emberek az Istennek tisztességet adunk hálaadással, magasztalással, &c. még-is azzal boldogabbak nem vagyunk az Istennél. Tehát az Atya Isten sem boldogabb és tekéletefebb a' Fiúnál azzal *praisè*, hogy adgya és közli az Igének az Istenséget.

II. ELLEN-VÉTÉS : Ha a' Fiú tulajdonképpen és természet szerint született volna az Atya Istentől, úgy születése előtt nem lett volna, valami időben tehát nem lett volna ; következendőkép a' Fiú Isten öröktől-fogva-való nem volna. *Felelet*. Az Ige avagy a' Fiú tulajdon-

donképpen és természet szerint született az Atyától öröktől-fogva minden időknek előtte. Lásd erről e' Könyv. 3. Rész. 4. Cikkelyben. 3. Ellen-vetés Feleletiben.

12. ELLEN-VETÉS : Az Isten Fia a' Bibliában nem csak születettnek, hanem teremtettnek-is mondatik a' 70. Magyarázók szerint *Prov. 8. v. 22. Dominus creavit me in initio viarum suarum.* Az Ur teremtett engem az ő útainak kezdetiben : Ismét *Eccli. 24. v. 12. & 14. Akkor parancsola és monda nékem a' mindeneknek teremője, és a' ki engem teremtett : Es : Kezdetről fogva és az idők előtt teremtettem.* Ha teremtetett a' Fiu, nem örök Isten tehát. Felelek. A' Sz. Atyák, Athanasius *Serm. 3. contra Arrianos.* Basilius *Lib. 4. contra Eunomium*, értik ezeket a' Fiúról, úgy-mint léendő emberről. Másodszor : Ez az Ige *Creatus, creavit*, nem mindenkor semmiből-való teremtetést jelent az Írásban, hanem sokszor, *simpliciter*, lételt *productum, productum*, akár a' teremtés, akár a' nemzés &c. által : a' mint ki-teczik ebből is : *Kezdetről fogva, és az idők előtt teremtettem ;* ha idők előtt, tehát nem semmiből-való teremtés által; mert a' teremtés időben volt.

Hatodik Cikkely.

Az az Isteni belső és elme-béli Ige, a' IESUS Krisztus.

Bizonyítatik ez a' Conclusio ilyen formán : Az az Ige, melyről Szent János elsőben Evangel. Könyv. 1. Rész. ismég : 1. Level. 1. és 5. R. és Titkos Látásának, 19. R. emlekezik, Istennek belső és elme-béli Igéje, a' mint bőven már meg-mutattam : de ugyan azon Ige, melyről szól Sz. János, nem más, hanem a' Krisztus JESUS, tehát az Istennek belső és elme-béli Igéje a' Krisztus JESUS.

Ennek a' fyllogismusnak, mind az első major, mind az második minor *Propositio* ki-teczenek azokból, a' mellyeket irtam Elsőben ez első Könyv. 4. Rész. az Isten Igéjéről : Másodszor : azokból a' Bizonyosságokból, mellyeket fel-jedzettem 2. K. a' Szent János Könyv. első Részére. A' harmadik *Propositio*, az az, a' *Consequencia* helyesen következik a' két első *Propositio*kból.

ELLEN-VETÉS. Látván az Unitáriusok, hogy a' Krisztus JESUS a' sz. Írásban sokszor Isten Igéjének mondatik, meg-engedik ugyan, hogy az, de nem olyan formán, hogy Istennek belső és elme-béli Igéje

vólna; hanem csak olyan formán, hogy Isten követtye, akarattyának és sz. Igéjének Hirdetője vólt, és az Atya Isten ő általa szóllott az embereknek Sz. Pál Apostol szerént; *Hebr. 1. v. 2. Végrezetre e napokban szólla nekünk (az Atya tud. ill.) az ő Fia által. Es Aét. 10. v. 36. Igét küldött az Isten az Izraél Fiainak, békeséget hirdetvén a' JESUS Kristus által.* Mellyekre nézve (úgy mondanak az Unitáriusok) nem természetire, hanem csak követsége tisztire, és az Isten Igéjének hirdetésére nézve mondatik Isten Igéjének a' Kristus JESUS.

Felelet: Hogy ez az Unitáriusok értelme nem helyes, három okból ki-teczik: *Elsőben*: hogy nem illendő a' jó és értelmes Magyarázóhoz. *Másodszor*: hogy nem illendő a' sz. Írásbéli *Locusokhoz.* *Harmadszor*: hogy nem illendő a' józan emberi elméhez.

Hogy *Elsőben*: nem illendő a' jó értelmes Magyarázóhoz, ki-teczik ez első Könyvemnek elein fel-tótt 12. Regulából. Mert a' jó, igaz és értelmes Magyarázónak akár minémű Írást, mindenkor tulajdonképpen, és abban az értelemben kell venni, a' mely értelmet az Igék önnön magokban külső bőtü szerént jelentenek, hanem ha azon Írásnak, más ott közel, vagy távúlab-való szavai, és a' dolgoknak *circumstantiai*, vagy a' *Materia* és a' dolog, melyről tractáltatik, vagy az Anyaszentegyház, és az ő Sz. Doctori, másképpen, és más titkos értelemben venni javallyák, és őtet kinszerítik. Ez igék pedig: *Isten Igéje*, kivált Sz. Jánosnál, minden értelmes Magyarázóktól, tulajdonképpen, és a' mint a' szók önnön magokban külső bőtü szerént jelentik, az Isteni *belső és elme-béli Igéért* (némely helyeket ki-vévén) és sohúl csak egyszer sem követért, vétetnek: Azon kívül azon Írásnak és igéknek sem közel, sem más távúlab-való szavai, és *circumstantiai*, sem a' *Materia*, sem a' dolgok, mellyekről ír ott Sz. János, sem az Anyaszentegyház Doctori, nem javallyák, nem-is kinszerítnek, hogy más külömb, idegen, vagy titkos, és hasonlatosságképpen-való értelemben kellene venni ez igéket: *Isten Igéje*: Tehát Sz. Jánosnál ez igék, *Isten Igéje*, a' citált helyeken nem követért, és Isten akarattyának hirdetőjéért, nem-is a' szó-béli és Írás-béli Igéért, hanem tulajdonképpen a' belső és elme-béli Isteni Igéért vétetnek.

Ugy vélem ez hofzfas syllogismusnak első *Major Propositioját* az Ellenkezők-is meg-engedik: Mert ha a' Regula szerént nem magyaráz-

rázzák a' sz. Irást, minden gonosz ember szabadoson, a' mint néki fog teczeni, fogja húzni, vonni bal, tréfas, és játékos értelemre azokat.

A' *Minor Proposition* pedig (mint-hogy több Agai vannak) ágonként meg-bizonyítom azokból, a' melyeket eddig az Isteni Igéről irtam.

Az első ága ez : Ezek szók pedig : Isten Igéje, kivált Sz. Jánosnál &c. ezen szók-ig : *Egyfzer sem követért vétetnek*. Ez első ágnak bizonyítása vagyon e' 4. Rész. 1. Czikkelyében 1. és 2. §.

A' második ága a' *Minor Proposition*nak ez : *Azon kívül &c.* ezen szok-ig : és *circumstantiái* : Ez Ágnak-is, bizonyítása vagyon e' 4. Rész. 2. Czikk. 1. §. melyben az Isteni belső Igét személynek próbáltam lenni.

A' harmadik ága ez : *Sem a' materia, sem a' dolgok melyekről ír ott Sz. János* : A' mely meg-bizonyíttatik a' 2. Könyvben le-tótt *Locusok*-nak Magyarázattokból, a' mely *Locusok*ban olyan Isteni Igéről vagyon szó, a' mely Isteni Ige igaz személy, Igaz Isten, a' mely által mindenek teremtetek, és a' mely Ige testé lón &c. Ezek pedig a' hasonlatosság-képpen-való Igének, és tiszta követnek, és úgy-mint Isten Igéje Hirdetőjének éppen nem illenek. Lásd ott bővebben.

A' negyedik ága ez : *Sem az Anyaszentegyház Doctori nem javallják, &c.* Mert ezek inkább egyetemben azt tanítták, hogy az az Ige, a' melyről Sz. János Evang. a' citált helyekben szól, Istennek igaz, tulajdon belső, és elmebéli Igéje.

ELLEN-VETÉS : A' *materia* és a' dolog, a' melyről ír Sz. János ez helyekben eléggé jelenti, hogy ezen szókon : *Isten Igéje* : *Kezdetben vala az Ige*, nem tulajdonképpen-való, és belső elmebéli Isteni Igét; hanem csak *impropiè, metaphoricè*, az az, hasonlatoson, az az : az Isten Igéjének hirdetőjét, Istennek emberekhez-való követtyét az ember JEsust kell érteni. Mert Sz. János csak azokat, a' dolgokat írta, melyeket az ember JEsus születésétől fogva éltében cselekedett; melyeknek meg-értésére nem szükség tudni, ha a' Krisztus Istennek belső elmebéli Igéje-e vagy nem, és az által teremtetten-e' látható világot, vagy nem &c. következendőképpen nem vólt szükség írni-is. Nem lehet tehát, nem-is illik arra magyarázni. Nem-is vehetni-fel más szent Irás-béli *locusokból*, hogy Sz. Jánosnak az lett volna az ő Irásában czéllya, hogy a' Krisztust Istennek belső elme-béli Igéjének, és örök Istennek állása; hanem csak, hogy Istentől hozzánk küldetett követnek, hogy az ő

szent akarattját hirdesse nekünk, és az ő Szent Fiát Krisztusnak, higgyük, a' mint ki-teszi *Joan. c. 20. v. 31.* Ezek pedig irattak; hogy higgyétek, hogy *Jesus az Istennek Fia a' Krisztus.* Maga-is *Jesus Joan. 17. v. 3.* azt mondgya: *Ez pedig az örök élet, hogy meg-ismérjenek téged (Atya) és a' kit küldöttél a' Jesus Krisztust.* Egyedül az Atyát Istennek (úgy mond:) a' *Jesust* pedig Krisztusnak, nem Isteni belső Igének, és örök Istennek kell isméri.

Felelet. A' keresztény világnak ezerszer nagyobb Része tapasztalta 's tapasztaltja, hogy Sz. János Evangélista, a' Krisztusnak nem csak emberi, hanem Isteni tulajdon dicsőséges cselekedetét is meg-írta; sőt világosan olyakat írt, hogy igaz, és örök Isten a' Krisztus *Jesus.* Az Unitáriusok csak önnön magok gyarló teczésekből vitattyák, és csak egy leg-kissebb helyes és fontos okkal és bizonyossággal, vagy authoritással nem állatták értelmeket; hanem csak a' *Philosophiai Principiumokat*, mellyek a' természet szerént-való dolgokhoz szabattak, hantorgatták, nem nézván, hogy az Isteni titkos és felséges dolgok végetlenül felyül haladgyák a' természetet. Mi pedig azon-kivül, hogy a' sz. Írásnak elég világos szavaiból bizonyítottuk értelmünket, azt a' Régi nagy szentséggel, csudákkal, és mélységes tudományokkal tündöklő Doctoroknak, és az egész Kereszténységnek (marokni Unitáriusokon kívül) Authoritásokkal 's azzal-is, hogy nem illetlenek, se nem lehetlenek mind azok, a' miket a' Krisztus örök Istenségéről, és a' tellyes Szent Háromságnak felséges és mélységes Titkáról vallunk és hiszünk, erősittyük.

De még-is tovább az ELLEN-VETÉS ellen a' mi értelmünket így bizonyítottuk: Minden Szent, és világi Író Deáknak (ha mit hasznoson akar írni) úgy kell írni, hogy ne csak maga, hanem azok-is a' kiknek ír, és a' kiknek kezekben jut az Írása, ha külömben Deákosok, és tudományok vagyon annyira, bizonyosan meg-érthessék az Írását; azért hogy meg ne csalattassanak az olvasók, nem csak közönségesen minden Író Deákoktól bé-vött szókkal szűkség néki írni; hanem azokat a' szókat-is közönségesen bé-vött értelemben kell venni.

Mint-hogy azért Szent János Evang. az ő Könyveit azért írta, hogy mindenek meg-ismérjék a' Krisztust, nem csak azt kellett néki írni, mit cselekedett a' Krisztus; hanem azt-is, ki, 's mi a' Krisztus? nyilván ez okból Sz. János Evangélistának az ő Könyveit nem csak

közönségesen bé-vőtt és szokott igékkel kellett írni, de azon kívül, azon igéket közönséges, bé-vőtt és szokott értelemben-is kellett venni: különben ha vagy idegen, vagy szokatlan szókkal írt volna, avagy: ha a' közönségesen bé-vőtt szokat, idegen és szokatlan értelemben vette volna, senki, mit akart legyen az Írásban, fel-nem nyomozhatta volna. Bizonyos pedig és nyilván-való, hogy soholt, sem az ó, sem az Új Testamentomban, sem a' Régi Sz. Doctöröknek, és Írás Magyarázóknak (ki vévén az Ariánusokat, és hozzájuk hasonló Eretnekeket) Írásiban nem talállyuk, hogy ezeket a' szokat: *Isten Igéje: kezdetben vala az Ige &c.* és több ilyeneket, csak *impropiè, metaphoricè*, tiszta és puszta emberért, úgy-mint Isten követtyéért és az ó sz. Igéjének Hirdetőjéért kellene venni és érteni. Olvasluk pedig, hogy vették és értették, a' tulajdon belső és elme-béli Isteni Igéért, mely az Atyának öröktől fogva született, tulajdon, és természet szerint-való Fia, és mindenek felett áldott örök Isten. Mi czéllya vőlt pedig Sz. János Evangelistának az ó Írásában, meg-írtam az 3. Könyvemnek 2. Rész. 6. §. végében.

Másodszor: Nem illendő az Unitáriusok értelme a' szent Írás-béli Locufokhoz-is: nem *Elsőben* a' Sz. János *Evang. Könyv. első Részében* fel-jedzett igékhez tud. ill. *Kezdetben vala az Ige &c.* A' mint ki-te-czik rövideden ez 4. Rész. 2. Czikkely. 2. §. a' 4. Bizonyítás előtt. Nem illendő *Másodszor* a' Sz. János 1. Level. 1. és 5. Részében le-tótt szókhoz-is: Mert azon kívül, hogy az 1. Részben *Abсолютè* általlyában az örök élet Igéjének (mely vőlt az Atyánál és meg-jelent nekünk) írja a' Kristust az Evangelista, az 5. Részben ezzel a' szóval: *Ige*, úgy mint Kristusnak tulajdon nevezetivel, meg-különbözteti, és különbözteti a' Kristust az Atyától, és a' Sz. Lélektől: holott ha a' Kristus csak tiszti szerént (hogy tud. ill. az Isteni Igének hirdetője és az Atyának követtye vőlt az emberekhez) Igének mondatnék, ez a' szó: *Ige*, Kristusnak tulajdon, és őtet az Atyától, és a' Sz. Lélektől meg-különböztető és különböztető Nevezete nem lehetne; mert az Atya-is, a' Sz. Lélek-is sokszor az ó Testamentóba a' meñyei Titkoknak Hirdetői és jelentői vőltak még jelessebben, mint-sem a' Kristus (ha tud. ill. a' Kristus csak tiszta ember vőlna az Unitáriusok vélekedése szerént) de azért sem az Atya, sem a' Sz. Lélek Igének nem mondatnak a' szent Írásban. Nem illendő *Harmadsz.* a' *Titkos Látásn. Könyv. 19. Rész.* fel-tótt szókhoz. **Mert**

Mert ott-is a' személy (a' Krisztus tud. ill.) a' ki csúdálatos állapotaiban meg jelent , Neve szerént Isten Igéjének hívattaték , hogy az által mint-egy néki tulajdon neve által meg-ismértetnék , és másoktól meg-külömböztetnék. Melyre nézve , azt kérdem az Ellenkezőktől : Az a' Név Isten Igéje , vagy tulajdona volt Krisztusnak úgy-mint Isteni belső és elmébéli Igének , vagy csak *Metaphoricè* mondatott felőle , úgy-mint az Atya követtyéről , és Isten Igéje hirdetőjéről ? Ha az elsőt mondod , úgy a' mi értelmünket állatod : ha pedig a' másikat mondod : erre azt felelem : hogy úgy ezek a' szók : *Isten Igéje* ; nem léznek tulajdon Nevezete a' Krisztusnak , és ezek által úgy meg nem különböztethetik másoktól ; mert az Angyalok-is , a' Proféták , és az Apostolok-is olyan formán Isten Igéjének méltán hívattatnak ; mert ezek Isten követtyei voltak , és Isten Igéjét hirdették.

ELLEN-VETÉS : A' Krisztus méltóságosb és nagyob Isteni titkoknak volt hirdetője , mint sem az Angyalok , Proféták , és Apostolok : erre nézve ő egyedül csak hívattatik *Isten Igéjének* ; valamint Kereszelő Sz. János egyedül mondatik *Főnek* , az az , a' *Pusztábankiáltó szavának* : *Marci 1.* Noha nem ő egyedül , hanem más Proféták-is hirdették a' Pœnitentziát.

Felelet : Noha a' Krisztus tekéletesebben világosította e' világot , prédikálván az Isten Igéjét , mint-sem az Apostolok , de még-is a' Krisztus egyedül nem mondatik világosságnak , Doctornak , Mesternek , hanem az Apostolok-is : *Világ világosságának* : *Marth. 5. v. 14.* Doctornak , és Tanító Mestereknek. *1. Tim. 2. v. 7. Act. 13. v. 1. 2. Tim. 1. v. 11.* Tehát azon Krisztus , ha csak tiszti szerént , és nem tulajdonképpen volna Isten Igéje , noha méltóságosbb-képpen és tekéletesebben volt az Atyának követtye , és Sz. Igéjének és parancsolattyanak hirdetője , mint sem az Angyalok , Proféták , és az Apostolok ; mindazáltal csak az okból , egyedül Isten Igéjének olyan általlýában nem hívattatnék ; mert az Angyalok-is , a' Proféták-is , az Apostolok-is Istentől adatott hivatalyok szerént követtyei voltak az Istennek , és hirdetői az ő Szent Igéjének , jöllehet nem olyan méltóságoson , mint volt a' Krisztus. Jele tehát , hogy a' Krisztus nem azért hívattatik *Isten Igéjének* , hogy tiszti szerént követtye volt az Atyának az emberekhez , és Szent Igéjének hirdetője ; hané , hogy az Atyának tulajdonképpen-való , belső , és elmébéli Igéje.

Keresztelő Sz. Jánosról vett példa pedig inkább rontya, mint sem segíti az Ellenkezőket. Mert *Elsőben* Keresztelő Sz. János mondatik ugyan *Voxnak*, de *cum addito*: *Clamantis in deserto*, az az, nem együgyűképpen és általlyában, hanem a'hoz adatott más igekkel, *Pusztában kiáltó szavának*: a' Krisztus pedig *Isten Igéjének*, és sokszor csak általlyában, és együgyűképpen *Igénék*. Jele tehát, hogy a' Krisztus tulajdonképpen *Ige*, azért, hogy az Atyának belső és elme-béli Igéje; Sz. János pedig csak példaképpen *Vox*, szó; mert tud. ill. a' pusztában hirdette kiáltván a' Poenitentiát.

Rontya *Másodszor* az Ellenkezők értelmét Keresztelő Sz. János példája: Mert ha a' Krisztus csak azért mondatnék *Isten Igéjének*, hogy tisztí szerént külsőképpen hirdette az Isten Igéjét, úgy nem *Igénék*, hanem csak, mint Keresztelő Sz. János, *Szózatnak*, sőt az Isten Igéje Hirdetőjének mondatnék.

Harmadszor az Unitáriusok értelme nem illendő a' józan elméhezis. Mert, a' mint a' 4. Részn. 1. Czikk. 1. Sban meg-irtam, az *Ige* a' közönségesen bé-vótt *Definitio* szerént az, melyet a' belénk óltott erőnkől mondunk, és töllünk *per se*, *immediatè*, magán, minden közben-vetés nélkül akaratumk ki-jelentésére származik. A' Krisztus pedig, ha csak tiszta ember volna, és csak külső követtye volna az Atyának, nem mondathatnék az Atyának belső eréjéből mondatni, és tölle minden közben-vetés nélkül, Isteni akarattyának jelentésére származni, következendő-képpen nem-is mondathatnék Isten Igéjének. *Másodszor*. Így nem csak a' Krisztus, hanem az Angyalok, Profétak, és Apostolok valóságos Igének mondatnának; sőt a' Sz. Lélek-is kiváltképpen; mert ő általa szóllott az Isten: még-is nem mondatnak Isten Igéjének. Nem hivatalnak és Tisztnek nevezete tehát a' Krisztusban ez a' szó: *Ige*; hanem mivóltának, és csak néki tulajdona, azért, hogy ő egyedül származik az Atyától úgy-mint az ő belső és elme-béli Igéje, és ez által úgy-mint mivóltának tulajdon neve által különböztetik az Atyától, és a' Sz. Lélektől.

ELLEN-VETÉS: Sz. Péter Ap. *Act.* 10. *v.* 36. így szól: *Igét küld az Isten Izraél Fiainak, békeséget hirdetvén JESUS Krisztus által*: itt meg különböztetik a' küldött Ige a' Krisztustól; az a' küldött Ige tehát, mely a' Krisztustól hirdettetett, léfzen Istennek belső és elme-béli Igéje, és nem a' Krisztus. *Felel. Elsőben* Mondhatni, hogy az a' küldött Ige nem belső

Igéje az Istennek, hanem csak a' békeségnek külső kirdetése a' Krisztus által: *Másodsz.* Mondhatni azt-is: hogy csak az írott, avagy külsőképpen mondott szó-béli Ige. *De Harmadsz.* Ha szintén azt mondjuk-is, hogy az a' küldött Ige, ugyan belső és elme-béli Igéje az Istennek, a' Krisztus tud. ill. honnan bizonyították-meg ellenünk az ellenkezők, hogy nem az? Talán azt mondják, hogy onnan; mert hirdettetni mondatik az a' küldött Ige a' Krisztus által, úgy-mint megkülömböztetett, és más eszköz által. Mindazáltal onnan semmit nem érnek ellenünk; Mert több ilyen szövegszerűségnek formája-is található a' szent Írásban. Péld. ok. 1. Cor. 1. 7. *A' Krisztus bizonyossága erősítettetett ti bennetek: úgy, hogy semmi-némű malaszt beával ne legyetek, várván a' mi Urunk JESUS Krisztusnak megjelenését, a' ki meg-is erősít titeket mind végig vétek nélkül, a' mi Urunk JESUS Krisztusnak, eljövetele napján.* Itt, a' mint Sz. Athanasius *Orat. contra Arrianos* észre vette, noha kettőztetik ez a' szó: *Krisztus*, és egyik helyt erősíteni mondatik a' híveket; a' másik helyt mindazáltal azon Krisztust értette az Apostol, tud. ill. eljövetele napján; és a' mint szól Sz. Athanasius: *Non alter Christus, diem alterius Christi expectantes confirmat: ita quoq; Verbū misit Pater carnem factū, ut cum jam homo esset, ipse Pater per ipsum Verbum evangelizaret.* Nem más hanem azon Krisztus erősíti a' Krisztus napját váró híveket, úgy itt. is nem más, hanem azon Ige hirdeti a' békeséget, a' mely az Atyától küldetvén testé lett.

Mind ezekből azért, mű Catholicusok a' régi igaz, és közönséges Keresztény Anyaszentegyházat, és az ő Szent Atyáinak 's Doctorinak meg-egyeztet Tudományát követvén, azt mondjuk; hogy az Istennek az a' belső és elme-béli Igéje vette-fel az emberi természetet, és azzal úgy meg-eggyesült *Substantialis*, az az, állat-szerű *Unio* egygyezés által, hogy abból az Isteni belső és elme-béli Igéből, és véle meg-eggyesült emberi természetből, egy, igaz, és tulajdonképpen - való *Compositum*, az az, egygyűvé szerkesztett valóság 's egy személy lett, melyet JESUS Krisztusnak, együtt Istennek és embernek, és az Atya Istennek Isteni természetre nézve, igaz, tulajdon és természet-szerű - való Fiának; emberi természetre nézve pedig, az embernek, az az, a' Boldogságos Szűz Máriának igaz, tulajdon, és természet-szerű - való Fiának valljuk.

Ötödik Rész.

A Fiúnak, az az, a Szent Háromság Második Személyének, Meg-testesüléséről, Isteni természet-szerént-való Fiúságáról, Tiszteiről, Cselekedetiről, Tulajdonságiról, és végre, örök Istenségeről.

Mint-hogy a Sz. Athanasius Püspök Symboluma szerént a' keresztény embernek nem csak a' Sz. Háromságot, hanem a' Sz. Háromságnak második Személyének, az Isten Igéjének, az az, a' JESUS Krisztusnak Meg-testesülését-is hinni kell; illendőnek és szükségesnek ítéltem lenni, hogy azon Meg-testesülésről, és a' meg-testesült Igének, a' Krisztus JESUSnak Tiszteiről és Cselekedetiről-is bővebecskén írjak.

Az Első Czikkelyben azért tészem-fel Elsőben: Hogy nem lehetetlenség, se nem illetlenség az örök Istennek testi formában meg-jelenni. Sőt Másodszor: Nem lehetetlenség, se nem illetlenség az örök Isteni személynek az Emberi természetet valósággal fel-venni, és azzal valóságos és állat-szeri Unio által meg-eggyesülni. Harmadszor: Ezek ellenvaló Ellen-vetések meg-fejtetnek. Negyedszer: Hogy a' Szent Háromságnak Második Személye az Atyának belső Igéje az emberi természet valósággal fel-vette, és azzal valóságos és állat-szeri Unio által meg-eggyesült, és valóságos emberre, és JESUS Krisztusá lőtt bizonyittatik.

A' Második Czikkelyben tészem-fel Elsőben: Hogy az a' meg-testesült Ige a' Szűz Méhében-is Isten vőlt. Másodszor: Es ugyan örök Isten vőlt. Harmadszor: Ennek világosb értelmére némely szükséges dolgokat jedzek-fel. Negyedszer: Ellen-vetésekre felelek.

A' Harmadik Czikkelyben: Minémű értelemben légyen a' JESUS Krisztus az Istennek, igaz, tulajdon, és természet szerént-való Fia?

A' Negyedik Czikkelyben: Minémű értelemben, és mikor vőlt a' Krisztus JESUS, Doctor és Proféta?

Az ötödik Czikkelyben: A' Krisztus Papságáról; Melyben Elsőben az Aldózatnak, és a' Papságnak tulajdonságáról. Másodsz. A' míg halandó vőlt-is igaz, és valóságos Pap vőlt-e a' Krisztus JESUS?

A' Hatodik Czikkelyben: A' Krisztus Elég-tételéről, és érdemiről: és Elsőben: hogy a' Krisztus azért holt-meg, hogy a' mi bűneinként eleget

tégyen az ő Sz. Attyának, és az ő halálának áldozattya által velle minket meg-békéltesse. *Másodsz.* A' Krisztus Halála a' mi Igazulásunknak, és minden jóknak igaz, tulajdon, és leg-alább érdemlő oka. *Harmadsz.* Hogy a' Krisztus eleget-tött érettünk, minémű okokból bizonyíttatik. *Negyedsz.* Hogy a' Krisztusnak bűneinkért-való Elég-tétele, nem ellenkezik az Istennek ingyen-való kegyelmével; és hogy az az Elég-tétel *condigna ad equalitatem*, bőven elégséges, és véghetetlenül érdemes. *Ötödször:* Hogy a' Krisztus az egész emberi Nemzetért meg-hólt, és eleget tött. *Hatodsz.* Mind ezekből a' Krisztus örök Istensége bizonyíttatik.

Első Czikkely.

Nem lehetetlenség, se nem illetlenség az örök Istennek, nem csak együgyűképpen valami Testi külső Formában az embereknek meg-jelenni; hanem ugyan valósággal fel-is venni az Emberi Természetet.

§. I.

E' Dolognak meg-értésére két dolgot kell elsőben észre venni: *Elsőt:* Hogy a' Lelkek leg-alább két-képpen vehetik-fel az emberi testet, és abban az embereknek láthatóképpen meg-jelenhetnek: *Elsőben* per solam *Assistentiam* az az, a' Testben csak külsőképpen, úgy-mint köntösbe öltözvén, és véle valósággal meg nem eggyesülvén: mint péld. ok. Gabriel Archangyal a' Szűz Mariának jelent-meg. *Másodsz.* Veheti-fel a' Lélek az emberi testet, az igaz és valóságos állat-szeri *Unio* az az, eggyesülés által; úgy meg-eggyesülvén, hogy egy állat, (*unum ens per se*) és egy személy légyen.

Másodikát észre kell venni; hogy az olyan *Unio*, a' mely által a' két fél meg-eggyesül, kétféle: Egyik *Intrinsicca substantialis*, belső és állat-szeri: Másik *Extrinsicca accidentalis*, külső és csak történet-szerént-való. A' külső és *accidental* az, a' mely által a' két fél úgy eggyesül, hogy abból a' két félből, sem egy állat, sem egy személy valósággal nem létszen. Így péld. ok. az ember eggyesül az igaz szeretet által más emberrel; az Isten a' szent Malaszt által az Igazzal; de azért sem az ember a' más emberrel, sem az Isten az Igazzal nem egy személy. A' Belső és állat-szeri *Unio* az, a' mely által a' két fél úgy eggyesül, hogy

hogy azokból egy személy és egy állat léfzen. Így egyesülnek az emberben a' Test és a' Lélek.

Ezek így Léven; kettős kérdés lehet: *Első*: Fel-veheti-e az Isten az emberi Testet és formát úgy, hogy csak külső és *accidentalis Unio*-val egyesüljön azzal, és meg-jelennék abban a' testben az embereknek? *Második Kérdés*: Fel-veheti-e úgy az emberi testet és lelket, avagy a' természetet, hogy azzal valóságosan *Intrinsicè* és *Substantialiter* meg-egyesülvén, egy személy, és egy állat légyen, és az embereknek úgy meg-jelenhessék? Ezekre Felelek, és

Mondom *Elsőben*: Az örök Isten fel-veheti az emberi testet és formát, úgy hogy csak külső és *accidentalis Unio*-val egyesülvén véle, meg-jelenhessék abban az embereknek. Bizonyítatik e' *Conclusio* a' sz. Írásnak sok helyeiből: Mert kétség kívül úgy jelent-meg emberi Formában Ádámnak, Évának *Gen. 3.* Cainnak *Gen. 4.* Noénak *Gen. 6.* Ábrahámnak *Gen. 18.* &c.

Ha mondod, hogy ott nem az Isten az ő maga személyében, hanem az Angyalok jelentek-meg. Erre azt Felelem: Az Angyalok tisztá lelkek lévén, emberi képet és testet fel-vehettek, és abban az embereknek meg-jelenhettek minden illetlenség nélkül; Miért nem tehát az Isten-is? holott ő Mindenható: másképpen-is abban semmi illetlenség nincsen.

Mondom *Másodszor*: Az örök Isten az emberi testet és lelket a' természetet valósággal fel-veheti, és azzal valóságos belső és *Substantialis Unio* által egyesülhet, az embereknek meg-jelenhetik, 's vélek nyájaskodhatik.

Mint-hogy pedig az emberben kettőt tapasztalunk, tud. ill. a' Termetzetet és a' *Subsistentiát*, avagy *Personalitást*, melyekből léfzen az emberi személy, a' mint a' 2. Rész. 5. Czikkelyében meg-jelentettem: ehhez képest e' *Második Conclusio* iránt kétképpen kérdezősködhetünk.

Elsőben: Fel-veheti-e az Isten az olyan emberi természetet, melynek tulajdon maga emberi *Personalitása* volna? *Másodszor*: Fel-veheti-e az olyant, melynek tulajdon maga emberi *Personalitása* nincsen, és azzal meg-egyesülhet-e valóságos *substantialis Unio* által, úgy, hogy az Istenből és abból az emberi tulajdon *Personalitás* nélkül-való természetből egy valóságos állat és valóságos személy lehesse?

Az első kérdésre azt mondhatni inkább, hogy *Nem*; ez okokból:

M 3

Mert

Mert *Elsőben* mindenik személy maga állapotjában *Ens completum*, az az, tellyes állat volna; a' két *completum* *Ens*ből pedig nem lehet egy valóságos *completum* *Ens*nek lenni. *Másodszor* azért, hogy a' személy az okos természetnek olyan állattya, mely miatt más személynek nem közölthetetik, külömben az olyan personált két félből egybe szerkesztett *compositum*, nem egy *individuum*, se nem egy személy volna. De mint-hogy most nekünk nem a' Nestorianusokkal (a' kik a' Krisztusban két természetet-is, két személyt-is vélték) hanem az Unitáriusokkal vagyon dolgunk, békét hagyván e' kérdésnek, Felelek a' második kérdésre.

Azt mondom azért *Harmadszor*: hogy az örök Isteni személy felveheti valósággal az olyan emberi természetet, melynek tulajdon emberi Personalitása nincsen, és azzal, valóságos állat-szerű *Unio* által úgy meg-egyesülhet, hogy az Isteni személyből, az az, az Isteni Personalitásból és természetből, és az emberi Personalitás nélkül-való, emberi természetből egy valóságos állat és személy léfzen, melyet helyesen, és valósággal igaz Istennek, és igaz embernek mondhatni.

Bizonyíttatik ez a' *Conclusio* *Elsőben* az ő világosításából. *Másodszor* az Ellen-vetéseknek meg-fejtésével. Melyhez képest négy dolgot kell fel-vennünk e' *Conclusio*ban. *Elsőt*, hogy minden teremtetett személy okos természetből és Personalitásból áll, a' mint e' Könyv. 2. Részéb. 5. Cikk. meg-írtam. *Másodikát*, hogy a' Mindenható örök Isten meg-foszthattya, avagy teremtheti az emberi természetet az ő Personalitása nélkül, melyet természet-szerűen kívánhatna: 's miért nem? avagy mi-csoda illetlenség, és lehetetlenség volna abban? a' tüzet melegétől, a' *Substantiát* *Accidentstől* meg-foszthattya, és azok nélkül conserválhattya; miért nem az emberi természetet-is az ő Personalitása nélkül, kivált mikor tekéletesebbel ki-pótollja? *Harmadikát*, Az olyan emberi természet úgy egyesülhet az Isteni hatalom által az Isteni személlyel, hogy az az emberi természet az által az Isteni Personalitás által *subsistál*, és azzal léfzen személy. Ennek-is ki-mondhat ellene, hogy az Istentől meg-nem lehetne? holott magában sem foglal illetlenséget, és lehetetlenséget. *Negyedikét*: Hogy az olyan emberi természetből és Isteni személyből lőtt *substantiale compositum* egy személy volna: mint-hogy a' személy, nem a' természetnek, hanem a' Personalitásnak, több

több vagy kevesebb számára és vóltára nézve, több vagy kevesebb, a' mint ezt az első Könyv. 2. Rész. 5. Czikkelyében fel-jedzettem.

Mind ezek ellen ki mondhattya, hogy vagy a' szent Írás, vagy a' régi Sz. Doctörök, vagy a' józan elme ellen vólnának? de még-is bővebben ki-teczik az ELLEN-VETÉSEK meg-fejtéséből.

S. II.

Az Ellen-vetések meg-fejtetnek.

ELSŐ ELLEN-VETÉS : Istennek emberi természettel valóban 'eggyesülni úgy, hogy az Isteni személyből és az emberi természetből mint-egy alkotó részekből egy *Ens per se*, az az, egy állat és egy személy legyen, tellyes lehetetlen ez okból. Mert minden állatnak, a' mely több alkotó részekből szerkeztetik; tulajdona, hogy olyan részekből szerkeztessék, mellyek magokban *incompleták*, *imperfecták*, az az, nem tellyesek és nem tekéletesek, hanem egyben szerkeztetvén, egy-mást compleallyák, és úgy tellyes és el-készült állatot tegyenek : Az Isteni személy pedig; úgy az emberi természet-is csak magokra nézve külön-külön, tellyes és kész *Ensek* és állatok : nem lehetnek tehát egy-mással egybe szerkeztetve.

Felelet : Vedd észre : az Alkotó Részek osztatnak in *Partes propriæ & impropriæ* dictas, olyan részekre, mellyek tulajdonképpen azoknak mondatnak; és olyanokra, mellyek csak hasonlatossággéppen Részek : *Tulajdonképpen-való* Részek azok, mellyek magokban nem tellyesek; hanem, hogy meg tellyesedgyenek, természet szerént arra rendeltetnek, hogy állat belőlők szerkeztessék : Péld. ok. az emberi lélek és test természet szerént arra rendeltetnek, hogy belőlők egy emberi személy legyen. *Hasonlatossággéppen-való* rész pedig olyan, mely magában tellyes és tekéletes *Entitas* és természet szerént nem arra rendeltetik, hogy ő maga tellyesedgyék és perfiálódgyék; hanem inkább, hogy ő mást tellyesítsen és perfiállyon. Illyen formán a' Szent Atyák és a' Theologusok tanítása szerént az Isteni személy *impropriè* Parsnak, az az, Résznek mondatik. Kiben-is semmi illetlenség és lehetetlenség nincsen : Mert nyilván-való dolog, hogy, mikor az Isteni személy az emberi természetet valóban fel-venné, és véle meg-eggyesülne, az Isteni személy nem magát hanem csak az emberi természetet, és a' belőlők löte *Compositumot* tellyesítené és perfiálná.

Vilá-

Világosíttatik e' dolog még-is : A' mint a' *Conclusioban* fel-tertem, az emberi természet csak magán, Personalitása nélkül volna, és az Isteni tekéletesb *Personalitas* által subsistálna, és attól compleáltatván, és perficiáltatván személlyé lenne : az Isteni személy pedig azzal a' szerkezetéssel semmi tekéletességet el-nem vesztené, tekéletesb állapotra sem jutna : következendőképpen semmi belső változást magában nem szenvedne.

Tovább, az sem szükség, hogy minden *compositum*ban mind a' két alkotó fél *incompleta* és *imperfecta* legyen; elég, ha egyike közülök *incompleta* : péld. ok. Noha a' feirség, és több accidensek magokban *incompleta* és *imperfecta*ak, ellenben pedig Péter állat-szerént *completissimus*, az az, teljes az ő állattyában, még-is a' feirségből és Péterből egy *accidentale completum* léfzen : úgy noha a' tulajdon *subsistentia* nélkül-való emberség *incompleta* rész volna, és hogy subsistállyon és személy leheffen, más idegen Personalitást kívánna; az Isteni személy pedig, mely az emberi természettel egyben szerkeztetnék, véghetetlenül teljes és tekéletes; mindazáltal az Isteni személyből, és az emberi természetből minden illetlenség nélkül egy állat-szeri *compositum* lenne.

2. ELLEN-VETÉS : Ha az Isten emberi természettel egyesülne valósággal, változást szenvedne; mert úgy új *prædicatumok*, részek, és dolgok, mellyek addig nem vóltak, lennének az Istenben : e' pedig változásnak jele, holott az Isten változhatatlan. *Malach. 3. Fac. 1. v. 17.*

Felelet : Változás valamiben kétképpen eshetik : *intrinsecè*, *extrinsecè*, az az : *belső és külsőképpen* : *belsőképpen*-való változás akkor esik valamiben, mikor az, a' mi ennek előtte nem vólt, hanem ujonnan jött, úgy jó és adatik a' dologhoz, hogy a' dolgot belsőképpen afficiállyá, compleállyá és perficiállyá, az az, tekéletessé téfzi : így perficiáltatik minden teremtetett állat az accidensektől, a' viz a' melegségtől, az ember a' tudománytól. &c. *Külső változás* akkor esik a' dologban mikor nem belső, hanem csak külsőképpen, azért tud. ill. hogy azok a' külső, és tőlle valóban meg-különözött *Entitások*, mellyek hozzá adattatnak, és véle egybe szerkeztetnek, magokban változnak, s a' dolog-is, a' kihez járulnak, azokra nézve külsőképpen változni mondatik, noha valójában belsőképpen nem változik : Így péld. ok. Az Isten hogy a' Világot teremtetete, Teremtőnek mondatik, a' minémű, és a' mi a' teremtetés előtt nem vólt : mindazáltal azzal az Istenben semmi

semmi belső változás nem lőtt, hanem csak külső : ez pedig nem illetlenségnek jele : mert nem maga az Isten, hanem inkább azok a' dolgok, melyek az Istentől teremtetek, változnak.

Mikor azért az Isten az emberi természetet fel-venné, semmi belső változást nem szenvedne; mert attól az emberi természettől semmi belső realitást és tekéletességet nem venne : hanem belsőképpen változna csak az emberi természet, mint-hogy ő perficiálná az Isteni személytől, és az által subszisztálna : erre nézve ismét az Isteni személy külsőképpen változni mondatnék úgymint *perficiens*, a' minémű annak előtte nem volt, azért, hogy az emberi természetet perficiálná. Ez pedig nem jelent semmi illetlenséget az Istenben.

Hogy pedig ebben a' Cásusban nem az Isteni személy, hanem az emberi természet perficiálnék, és ez venne belső realitást; ez így világosodik. Mert *Elsőben* úgy supponáltatik és úgy tétetik-fel a' dolog, hogy az emberi természet maga tulajdon subszistentiája nélkül teremtetnék. *Másodszor* : Producálnék az emberi természetben subjectált *Unio*. *Harmadszor* : Az Isteni Személy az emberi természettel meg-eggyesülne, és belőlök egy állat, és egy személy lenne. Melyekhez képest, valamint hogy az Isten e' világot teremtén Teremtőnek mondatik, mindazáltal azért belsőképpen nem változik; mert az nem az Istenben, hanem inkább a' világban lőtt, a' mely tud. ill. nem lévén, lenni kezdett : szintén úgy, hogy az emberi természet, melyet az Isten fel-venne, teremtetnék, nem az Isten, hanem az emberi természet belsőképpen változna; mert nem az Isten, hanem az emberi természet, mely annak előtte nem voltból, letté lenne. *Negyedszer* : Abból-is; hogy az Isten az *Uniót* producálná, és az által az emberi természettel eggyesülne, az Istenben változás nem lenne : mert az az *Unio* nem az Istenben, hanem az emberi természetben subjectálnék. Egy szóval, az Isteni személy, csak azért, hogy az emberi természet belsőképpen változnék, úgy változni nem mondatnék, hanem csak külsőképpen.

3. ELLEN-VETÉS : A' régi Philosophusok csak három-féle belső *Uniót* tudtak : *Essentialist*, *Integrálist*, és *Accidentalist*. Az Istenhez pedig ezek nem illenek : mert az *Essentialis Unio* által *essentialis* részek eggyesülnek, péld. ok. a' Lélek a' testtel, az *Integrális Unio* által az *Integrális* részek, péld. ok. a' kezek és lábak egy-mással : az *Accidentalis*

Unio által pedig az *Accidenšek* a' *subjectummal*. Az *Isten* pedig, úgy az emberi természet-is se nem *Essentialis*, se nem *Integralis*, se nem *Accidentalis* részek, hanem *totalis completa* substantiák. Nem eggyesülhetnek tehát egy-mással.

Felelet : Való, hogy az *Istenhez* egyik sem illik a' három *Unio* közül : de az *Isten* teremthet más olyan *Uniot*, mely által eggyesülhetnek, a' mint teremtett-is, valóban meg-eggyesülvén az *Isteni Második Személy* az emberi természettel; mely *Uniót*, a' *Catholicus Doctörök*, *Hypostatica Unionak* mondanak azért, hogy ez által a' két különböző, az az, az *Isteni és emberi természetek* az egy *Isteni Személyben* természet felett úgy eggyesülnek, hogy belőlök csak egy állat és egy személy léssen. Hogy pedig a' régi *Pogány Bölcsék* erről az *Unioról* nem tudtak semmit, nem csuda; mert ez természet felett-való titok, és azért a' természet-szerént-való dolgokban nem tapasztaltatott, hanem csak a' szent Írásokból ismértetett-meg.

4. ELLEN-VETÉS : Ha az *Isten* az emberi természettel úgy eggyesülhetne; abból az következne, hogy az *Isten* ember; az ember *Isten*; a' halandó halhatatlan; az örök, időtől fogva volna; &c. Ez pedig illetlen-is, lehetetlen-is.

Felelet : Mondhatni minden illetlenség nélkül, nem-is lehetetlen; azon egy személynek, *Istennek és embernek*, halandónak és halhatatlannak &c. lenni : mert azon egy személynek nem azon egy, hanem két különböző, de meg-eggyesült természetire nézve mondatnak azok az ellenkező *pradicátumok*. Azért az az egy személy *Isteni természetire* nézve *Isten*, következendőképpen halhatatlan, és örök &c. az emberi természetire nézve pedig ember, következendőképpen halandó, és időtől fogva-való. A' mint az ember-is lelki és testi : lélekre nézve lelki, testre nézve testi &c.

§. III.

Az *Isteni belső Ige valóságosan*, a' tulajdon emberi *Personalitás* nélkül-való emberi természetet fel-vette, és azzal az állat-szeri *Unio* által meg-eggyesülvén, valóságos emberré lőtt : ki-is a' *Krisztus IESUS*, *Isten's Ember*.

Bizonyítatik ez a *Conclusio*, a' szent Írásnak mind azon locusiból, a' melyekben a' Krisztus JESUS Istennek, Igaz Istennek, Isten Fiának &c. Attyával egynek, egyenlőnek &c. Ismég Igaz Embernek, Ember Fiának &c. mondatik, és a' melyekben a' Krisztusnak Isteni és Emberi cselekedetek &c. tulajdoníttatnak. Mind azon szent Írásbéli locusok vannak a' 2. Könyvemben.

Bizonyítatik *Másodszor* azokból-is, melyeket eddig e' Könyvben fel-jedzettem, és ez után-is, sőt a' 3. Könyvemben-is fel-jedzek.

Azokra nézve ilyen Argumentumot formálok. Az a' személy, a' mely a' szent Írásokban nem csak Istennek, és Igaz Istennek, Isten tulajdon Fiának; hanem egyszersmind, Embernek és Ember Fiának-is &c. mondatik, és nem csak Isteni, hanem emberi cselekedetekből-is ismértetik, Igaz Isten, és Igaz Ember. De az Isteni belső Ige, a' Krisztus JESUS, nem csak Igaz Istennek, hanem igaz Embernek-is mondatik, és nem csak Isteni, de emberi cselekedetek-is valóban tulajdoníttatnak néki. Tehát az Isteni belső Ige, a' Krisztus JESUS, Igaz Isten, és igaz Ember.

Az első *Major Propositio* bizonyos: a' második *Minor Propositio* bizonyítatik az elébb meg-irt helyekből. A' szorgalmas Olvasó tudom nem sajnállya fel-keresni: mert itt azokat ismét mind fel-jedzeni, igen fökra menne. A' Harmadik *Propositio* pedig helyesen következik a' két első *Propositió*kéből.

Bizonyítatik a' *Minor Propositio* másodszor és világosíttatik avagy erősíttetik az Ellen-vetések solutiojából.

I. ELLEN-VETÉS: Valamie vagyon a' Krisztusnak, azt mind az Atya Istentől vette. *Matth. 11. v. 27. Mindenek nékem adattak az Atyától.* Ismét *C. 28. v. 18. Philipp. 2. v. 9. 1. Cor. 15. v. 27. Sőt Urrá, és Krisztussá Act. 2. v. 36. az Atya törte.* Az örök Istennek pedig nem adhat senki; mert mindenek övé, és ő ad mindeneknek. A' Krisztus tehát nem örök Isten.

Felelet: A' fel-tört tudomány szerént, a' Krisztusnak két természete vagyon, tudni illik; Isteni és emberi: e'hez képest a' Krisztus, úgy-mint Isten, és Isteni természetire nézve semmit nem vett ajándékon az Atya Istentől, hanem mindeneket vett öröktől fogva, *necessariò* és *essentialiter* a' természet szerént-való nemzés által, olyan formán a' mint e' Könyv.

Könyv. 4. Rész. 5. Cikk. 6. Ellen-vetésre. Ismét 3. Könyv. 2. Rész. 4. §. 6. Numerusban, egyébút-is sokszor fel-jedzettem. Ugy mint Ember pedig igen-is mindenekezt ajándékon vett az Atyától a' Krisztus, de ez szerént nem örök Isten.

2. ELLEN-VETÉS: Minden cselekedetét, nem magának, hanem az Atyának tulajdonítta a' Krisztus. Jele tehát, hogy nem örök Isten a' Krisztus.

Felelet: Nem csak az Atyának, hanem magának-is tulajdonította minden cselekedetét a' Krisztus, sőt az Atyának minden cselekedetét hasonlóképpen magának tulajdonította. *Joan. 5. §. 17.* mondván önmaga: *Az én Atyám mind ez ideig munkálódik, én-is munkálodom &c.* Bizony bizony mondom néktek; nem cselekedhetik a' Fiú ö magától semmit, hanem a' mis lát, hogy az Atya cselekezik; mert valamiket az cselekezik, azokat a' Fiú-is hasonlóképpen cselekezik. *Hasonlóképpen*, mondgya: mert egy az Atyával úgy-mint Isten.

3. ELLEN-VETÉS: Ha a' Krisztus Ember-is, Isten-is volna, úgy az Atya Istennek két Fia volna; egyik Isten, másik Ember; egyik örök és halhatatlan, másik halandó és idő-béli. *Felelet:* A' Krisztus úgy-mint Isten's ember csak egy személy: mert, a' mint fellyeb meg-irtam a' Krisztusban az emberi természet, nem a' maga tulajdon emberi, hanem az Isteni *Personalitás* által subszisztál: 's azért valamint hogy a' személyek a' Personalitásra nézve többek vagy kevessebbek; úgy a' Fiak-is: tehát a' Krisztus csak egy Fiú.

4. ELLEN-VETÉS. *Apoc. 5. §. 12.* Az Angyalok és a' Mennyei Szentek ezt kiáltották: *Méltó a' Bárány a' ki meg-öltetett, hogy erőt és Istenséget vegyen.* Nem volt tehát a' Krisztusnak öröktől-fogva Istensége; mert ha lett volna, nem azt kiáltották volna, hogy méltó el-venni; hanem: méltó birni.

Felelet. Elsőben azt kérdem az Ellenkezőktől: Az ő értelmek szerént minémű Istenséget kiáltottak a' Lelkek, hogy méltó el-venni a' Bárány? örök Istenséget-é? De azt nem mondgyák: Ha azt mondgyák, hogy azt a' nagy méltóságot, melyet halálával keresett: de ezt sem lehet helyesen mondani; mert azt akkor immár el-vette volt, birta-is.

Felelek immár Másodszor: hogy ezeket az Igéket: *Méltó a' Bárány &c.* a' Tudosok így magyarázzák: *Bellarminus Lib. de Christo c. 6.* Méltó a' Bárány (ki-is különben örök Isten) hogy mindenektől Men-
nyen

nyen és földön erősnek és Istennek ismértessék, és mint Isten tiszteltessék. Mint péld. ok. mikor valamely örökös királyt az országbéliek elsőben nem akarják királlyoknak ismérni, és királyi tiszteletet néki adni; annak utánna királynak ismervén őtet és tisztelvén, mondhatták: méltó a' királyságot el-venni. Ugy a' Krisztus-is, a' ki örök Isten vőlt, de addig az emberektől kivált, annak nem ismértetett, nem-is tiszteltetett, a' Mennyei lelkék azt kiálták, hogy ennek utánna mindenektől annak ismértessék és tiszteltessék.

Innen inkább ki-teczik, hogy a' Krisztus örök Isten: mert ha az' nem vőlna, a' mennyei lelkék néki Isteni tiszteletet nem kívánhattak vőlna, mert az csak az egy örök Istent illeti.

Az Igéket: *Méltó a' Bárány*, &c. így-is érthetni: Méltó a' Bárány, hogy örökké Isten légyen: mint mikor mű emberek az Istent áldván, azt mondgyuk az Istennek: örökké Isten légy, örökké ély, és örökké áldott &c. légy.

5. ELLEN-VETÉS: A' Krisztus soha magát örök Istennek nem mondotta: nem örök Isten tehát. *Felel. Elsőben A' Krisztus Idvezítőnek: Világ Meg-váltójának, Szabadítójának, Profétának, &c. Szűz Fiának, &c. sem mondotta magát így bőtű szerént. Még-is a' vőlt. Felelek Másodsz. Annak mondták a' Proféták, az Apostolok, és Evangélisták; sőt maga-is a' Krisztus, ha szintén nem így bőtűről bőtűre-is: én vagyok az örök Isten. De mondták, 's irták olyan igékkel, a' melyekből bizonyoson következik és ki-teczik, hogy örök Isten a' Krisztus, mikor tud. ill. olyan Isteni dolgokat és cselekedeteket tulajdonítottak néki, a' mi néműeket csak az egy örök Istennek tulajdoníthatni; a' mint ki-teczik ez egyűgyű Írásomnak rendiből-is.*

Második Czikkely.

A' meg-tesztelést Ige a' Krisztus IESUS, még a' Szűz mébében'; sőt, Másodszor: öröktől fogva igaz, és örök Isten vőlt. Harmadsz. Az Isteni belső Ige meg-teszteléseiről-való világosb tudomány. Negyedsz. Ellen-vetések meg-fejtetnek.

§. I.

A meg-tesztelt Ige a' Kristus IESUS , még a' Szűz 'méhében Isten volt.

Mint-hogy egynéhány helyeken világosan Istennek mondatik a' sz. Irásban a' Kristus; péld. ok. *Isa. 9. v. 6. Joan. 1. v. 1. Rom. 9. v. 6. 1. Joan. 5. v. 20.* Meg-engedik az Unitáriusok , hogy Isten, sőt ugyan , hogy igaz Isten a' Kristus JESUS. Enyedi György, in *Psal. 80. ez igekre, v. 9. Uj Isten nem léfzen te közted:* a' végén. Ismét in *1. Joan. c. 1. v. 20.* Ismét: Az Unitaria Vallás-tétel 2. Rész. 2. és 3. Sban. De ehez azt-is mondgyák 's írják *Elsőb.* hogy azon Kristus az Anya méhében, születésekor, és gyermek-korában még nem volt Isten, hané anak utánna , hogy pradikállani és csudákat kezdett tenni , lőtt Istenné. Noha e' felett sem egyeznek-meg , a' mint ki-teczik Enyedi könyvéből. *Elsőben Pag. 64. in cap. 9. Isaia v. 6. A' mi Krísfusunk (úgy mond) először született , az után a' szenvedés és engedelmeség által lőtt Isten és Ur. Másodszor in Psal. 2. v. 7. Pag. 92. így szól : Mert noha a' Fogantatásnak idején-is mondta az Angyal, hogy a' születendő JEsus, Isten Fia léfzen; mindazáltal jövendőben mondgya hogy léfzen. Ugyan ott írja azt-is; hogy a' Kristus , a' természet szerént és külső születés után , mely volt a' Szűztől, Istentől-is három-szor született : Elsőben , mikor a' Jordán Vízében Jánosnál meg-mosattatott. Másodszor , mikor őtet az Atya Isten fel-támasztotta. Harmadszor : mikor menybe ment , és az Atya Istennek jobbjára ült. és akkor Isten Fiává és Istenné lett.*

Harmadjz. Ismét Pag. 527. 528. 539. 540. 545. in C. 2. ad Phil. v. 5. ez igekre : Ki mikor Isten formában volna &c. azt írja : hogy nem csak ember-kort, a' mikor tudni illik nagyságos dolgokat és csudákat cselekedett , hanem gyermek korában-is, a' mikor-is immár Királyi &c. Méltóságra jussa volna, Isteni formában, és Istennel egyenlő volt; noha azt az Isteni formát annak utánna (úgy mond Enyedi) a' szenvedés által, dicsőségesb Isteni formával meg-cserélte.

Az Unitaria Apologia pedig Part. 3. N. 78. ismét N. 79. és 80. azt írja; hogy a' Kristus nem pusztá ember; mert ő Istentől Szent Lélek által származott.

Azt mondgyák *Másodszor* az Unitáriusok : hogy *Igaz* Isten a' Krisztus, de nem örök és természet-szerént-való Isten. Mert, úgy mond, ez *Ige Isten*, *proprie*, az az tulajdonképpen vétetvén, jelenti nem csak az örök Istent, hanem olyan Isteneket-is, a' kiket az Isten tett Istenné, tud. ill. az ő Isteni hatalmát és némely tulajdonságait közölve vélek, és a' Népök között Fejedelmekké tévén őket, a' mint a' Krisztus-is : néki mindazáltal bővebben, és az örök Istenhez leg-hasonlatosabban. Igaz Istennek mondatik pedig a' Krisztus, nem azért, hogy természet-szerént-való örök Isten volna; hanem azért, hogy nem hamis és csak gondolatképpen-való, és az örök Istennek ellennében tétetett Isten, a' minéműek voltak a' Pogányok bálvány Istenei; hanem azért, hogy örök Istentől tétetett 's rendeltetett, és Isteni hatalommal, nével, &c. meg-ajándékoztattott, és meg-dicsőítettet : olyan Isten mindazáltal, a' kit az *Atya annyira meg-halad, a' mennyire ismét ő-is meg-halad egyebeket*. Enyedi Pag. 189. in Caput Isaie 43. §. 10.

Minek előtte e' fok-féle Unitarius értelem ellen, a' Catholicus értelmünket le-tegyem : azt téfzem kérdésben, Enyedinek itt leg-közelebb le-tétetett szavai ellen : A' Krisztus egyéb Isteneket vagy vég nélkül, vagy csak határozott móddal és véggel halad-meg. Ha vég nélkül? örök Isten tehát; mert csak egyedül az örök Isten halad-meg mindeneket vég nélkül. Ha pedig csak határozott móddal? tehát Enyediként az Isten-is csak határozott móddal haladgya-meg a' Krisztust : mely ha úgy volna, az örök Isten, örök és vég nélkül-való Isten nem volna : holott az örök Istennek, minden, akármi nagy tekéletességben lévő teremtetett állatokat vég nélkül kell meg-haladni : ezokon volna, 's nem volna, örök Isten.

Azt mondom azért *Elsőben* az Unitáriusok értelmek ellen, hogy a' Krisztus JESUS még a' Szűz méhében-is Isten volt.

Bizonyíttatik *Elsőben* : A' Krisztus JESUS Istennek belső és elmebeli Igéje, mely a' Szűz méhében testé lön : de az az Isten Igéje, mindenkor volt, sőt öröktől fogva Isten volt, a' mint eddig-is a' 4. Rész. bizonyítottam, és majd a' 2. *Conclusioban*-is meg-bizonyítom. Tehát a' Krisztus a' Szűz méhében-is Isten volt.

Bizonyíttatik *Másodszor* 1. Tim. 3. §. 16. a' Görög fordítás szerént (a' mint a' régi Sz. Atyák Chrysostomus, Theophil. Cyrillus olvasták) ezek az Igék vannak : *Az Isten jelent-meg a' testben* : mely-is annyit

annyit téfzen (a' mint bővebben írtam a' 2. Könyv. 76. Bizonyságban) hogy az Isten Igéje, a' Krisztus tud. illik, a' Szűz méhében meg-teszt-sülvén és tölle születvén, emberi testben jelent-meg az embereknek, Pásztoroknak, Magusoknak, a' kik őtet még akkor-is úgy mint Istent emberi testben ajándékokkal tisztelték és imádták. *Matt. 2.*

Bizonyíttatik *Harmadszor* *Hebr. 1. v. 6. Es ismég* (úgy ír Sz. Pál Apost.) *mikor bé hozza az ő első születését a' föld kerekiségére, azt mondgya: és imádgják őtet az Istennek minden Angyali : az az, mikor bé hozza emberi testben a' Szűztől-való születés által a' Krisztust e' világra az Atya Isten, akkor, mondá az Isten, hogy imádgják a' Krisztust az Istennek minden Angyali. Ha akkor a' Krisztus Isten né lett volna, Angyalinak az Isten né parancsolta volna, hogy a' Krisztust imádgják. Lásd a' 2. K. 75. Bizonys.*

Bizonyíttatik *Negyedszer* *Isaiás Prof. szavaiból, C. 7. v. 14. Imé egy Szűz méhében fogad és Fiat szül, és a' Neve Emmanuelnek hívattatik. Sz. Mathé Evang. citálván a' Profétát, az ő jövendölését a' Krisztus születése idejére alkalmaztattya, hogy tudni illik mingyárt akkor a' Krisztus Isten velünk léfzen. Lásd a' 2. Könyv. 27. Bizonyságát. Erősítik ezt Isaiásnak más szavai-is C. 9. v. 6. 7. Mert Kisded született nékünk &c. ki-is Istennek neveztesik.*

Bizonyíttatik *ötödször* : Mikor még a' Krisztus a' Szűz méhében volna, Sz. Ersébet őtet *Urának, Luc. 1. Az Angyal pedig, születésekor Idvezítőnek és Ur Krisztusnak és Isten Fiának, Simeon, Isten Idvezítőjének Luc. 2. mondták. Mellyeket, ha akkor Isten nem lett volna, nem mondhattak volna.*

Azt mondom *Másodszor* : Hogy a' Krisztus JESUS igaz és örök Isten. Noha e' valóságot eddig-is több helyeken bizonyítottam, és a' 2. Köny. 97. Bizonyságban-is in 1. Joan. 5. 20. bizonyítom : de még-is a' dolognak nagy voltaért itt-is bizonyítom.

Elsőben : Minden Keresztények (ki-vévén az Unitáriusokat) sőt a' Sidok, és Törökök-is ez igéken : *Igaz Isten* : olyan Istent értenek, a' ki egyedül örök mindenható, véghetetlen &c. és természet-szerént-való Isten. A' Krisztus pedig Igaz Istennek mondatik. 1. Joan. 5. v. 20. Tehát igaz örök Isten.

Másodszor : Valahányszor a' sz. Írás *Igaz Istent* említ, mind akkor az örök Istent adgya előnkben. Péld. ok. 2. Paralip. C. 15. v. 3. Igy jövendöl vala Azarias Proféta : *Sok napok múlnak pedig el Israelben Igaz Isten*

Isten nélkül. Sap. 12. 7. 27. mondatik, hogy az Istentelenek végre az Igaz Istent meg-ismérték. Jerem. 10. 7. 10. Az Ur pedig Igaz Isten. Jo-an. 17. 7. 3. Ez pedig az örök élet, hogy meg-ismérjenek téged egyedül igaz Istent. 1. Thessalon. 1. 7. 9. Mi módon tértetek-meg az Istenhez, a' bálványoktól, az élő, és Igaz Istennek szolgálni. 1. Jo-an. 5. 7. 20. Es tudjuk hogy az Isten Fia el jött, és értelmet adott nekünk, hogy meg-ismérjük az Igaz Istent, és légyünk az ő igaz Fiában. Ez az igaz Isten, és az örök élet.

Harmadszor : Az egész sz. Írásban másnak senkinek nem adatik ez a' Titulus; igaz Isten : hanem a' Teremtő, Mindenható, &c. örök Istennek, és a' JESUS Krisztusnak. Mellyet kétség kívül tulajdonított volna másoknak-is az Írás, ha az örök Istennek egyedül tulajdona nem volna.

Negyedszer : Az Atya Isten azért mondatik tulajdonképpen és természet-szerént-való Igaz Istennek, hogy ő benne meg-vannak az Igaz Istennek természet-szerént-való tulajdonsági, tudni illik, hogy öröktől fogva való, Véghetetlen, Mindenható, Magától-való, Teremtő &c. De ezek a' Krisztusban-is meg-vannak, a' mint az Unitaria Vallás tétel ellen való 3. K. 1. Rész. 2. §. bőven és rend szerént fel-jedzettem.

Eődször : Ha az Atya Isten tulajdonképpen Igaz Isten, a' Krisztus-is az léfzen. Mert a' Krisztus állattyában egy, egyenlő az Atyával; és valamie vagyon az Atyának, az mind a' Fiú-is, és valamiket cselekeszik az Atya, mindeneiket hasonlóképpen cselekeszik a' Fiú-is; és ugyan a' Fiú-is mindenek felett áldott Isten, Igaz Isten, és valamint az Atyában, úgy a' Krisztusba-is meg-vagyon az Istenségnek teljes Vólta. A' mint ki-teczik mind az Három Könyvemben gyakran fel-jedzett szent Írásbéli Locusokból.

Hatodsz. Ha a' Krisztus JESUS csak hasonlatosságképpen volna Igaz Isten, a' mint péld. ok. más Fejedelmek, ámbár nagyobb mértékben, úgy Augustus, Nero, Diocletianus, Herodes, Pilatus, Caifas, Luciper, mind igaz Istennek lettek volna : Mert ezeket-is az Isten emelte és rendelte vólt a' Méltóságra, &c. Mert a' mint Sz. Pál Apost. írja ad Rom. 13. 7. 1. Nincs hatalmasság, hanem az Istentől. Mindazáltal azt nem olvassuk sehol-is, hogy ezeket valaki valaha igaz Isteneknek mondotta volna, hanem ha a' Pogányok. De mit mondok? Socinus Unitarius Uraimék Fő Doctora in Institutione Christiana Religionis Fol. 25. Nem csak, úgy mond, az Angyalok, de az emberek-is, a' kik valami

Tisztben és hatalomságban vannak, *simpliciter & absolute Dii esse dicuntur*; általlyában Isteneknek mondatnak. *Smalcius* pedig második Doktorok sok ízben írja, hogy nem csak az örök Isten, Igaz Isten, hanem Igaz Istenek mind azok-is, a' kiknek vólt 's vagyon valami hatalomságok, még az ördögök-is. *Valentinus Smalcius: in Refutatione Monstrorum fol. 4. Lib. de erroribus fol. 43. In Lib. de Divinitate ad Sigismundum III. Regem Poloniae.*

Hetedszer: Igaz Isteni imádással nem szabad mást hanem csak az egy igaz és örök Istent imádni. *Matth. 4. v. 10.* A' Kristust pedig a' Mágusok igaz Isteni imádással, és az Igaz Istent illető ajándékokkal tisztelték: Az Angyaloknak-is *Hebr. 1.* parancsoltatik: *Imádják őtet az Istennek minden Angyali.* Sőt az Unitária Vallás-tétel-is 2. Rész. 2. §. 8. Numerusban vallyá, hogy az Unitáriusok a' Kristust Isteni tisztelettel, és szentséges imádással imádják. A' Kristus tehát örök Isten.

Noha igen kétséges, mit értenek itt az Unitáriusok; és inkább vélem, hogy csak azt az Isteni tiszteletet és imádást értik, mellyel szokták tisztelni és imádni a' Földi Isteneket és világi hatalomságokat. Miért csallják hát az együgyű embereket tettetvén előttök, hogy ők a' Kristust úgy-mint Igaz Istent Isteni tisztelettel tisztelik? holott az Isteni tisztelet csak az egy igaz és örök Istent illeti, az ő mindeneken-való szabados Uralkodásának bizonyos jelére és *recognitiojára*. Avagy miért kárhoztatták a' Catholicusokat, hogy a' Mennyei szenteket tisztelik? holott a' Catholicusok, nem úgy tisztelik a' szenteket, mint az igaz Istent, hanem csak úgy, mint Istennek barátit, nem-is Isteni tisztelettel, a' mint ők a' Kristust, holott a' Kristus, az ő Vallások szerint, csak tisztán tiszta teremtetett állat, a' mint egyéb emberek. Avagy ha csak azért, hogy egyéb embereknél fellyeb-való rendben vagyon a' Kristus, és az Istenhez közeleb-való, úgy, mint Igaz Isten tiszteltetik az Unitáriusoktól, miért nem a' több szentek-is azon igaz Isteni tisztelettel tiszteltetnek tőllek? holott a' szentek-is az Unitáriusok vallása szerint Igaz Istenek, jóllehet nem olyan nagy mértékben, a' mint a' Kristus JEsus. Mindazáltal lássák az Unitáriusok, hogy tisztelhetnek több Istent, igaz Isteni tisztelettel; Mű Catholicusok csak az egy igaz örök Istent (a' ki egyedül tulajdonképpen és természet szerint Igaz Isten) igaz Isteni tisztelettel tiszteljük és imádjuk: *Mert ámbár Sz. Pál Apostol írása szerint 1. Cor. 8. v. 5. 6. 7. Vannak a' kik Isteneknek mondatnak akár az égben,*

égben, akár a' földön (mivel hogy sok Istenek és sok Urak vannak) nekünk mindazáltal egy Istenünk vagyon, az Atya, a' kitől mindenek, és mi-is ő benne, és egy Ur JEsus Krisztus, ki által mindenek, és mi-is ő általa. De nem mindenekben vagyon Tudomány.

Bizonyítom Nyolczadszor a' második Conclusiót az Unitáriusok értelmének meg-czáfolásával, és azt mondom; hogy ez Ige: *Isten*: tulajdonképpen vétetvén jelenti csak az egy örök Istent. A' szent Irás majd semmit szorgalmatosabban nem ad előnkbe, mint azt, hogy a' tulajdonképpen-való Igaz Isten egy és egyedül-való Ur, és Isten. Deut. 6. 4. Hallyad Israhel, a' mi Urunk Istenünk, egy Ur. Deut. 32. 4. 39. Látsátok hogy én egyedül vagyok, és nincs kivülem más Isten. Isaia 43. 4. 10. Matth. 4. 4. 10. Joán. 17. 1. Cor. 8. 4. &c. Jele tehát, hogy ez az ige, *Isten*: tulajdonképpen vétetvén, csak az egy örök Istennek tulajdona és jelensége: mert ha ez az ige, *Isten*, tulajdonképpen vétetvén nem csak az örök Istent, hanem másokat-is, tud. ill. tiszta teremtetett állatokat-is, a' kik az örök Istentől valami hatalmat vettek, jelentené, a' szent Irás nem mondaná annyiszor általlyában és együgyűképpen, hogy csak egy az *Isten*, és más nincsen kivüle, holott többen is volnának Istenek és ugyan Igaz Istenek, Unitáriusként; hanem cum addito, melléje adván, így szóllott volna a' szent Irás: Csak egy az igaz és örök Isten, &c. és más olyan nincsen kivüle. Valamint péld. ok. mivel-hogy ez a' szó: *Substantia*, állat, tulajdonképpen vétetvén jelent minden magában meg-álló állatot, és nem csak az Istennek, de a' teremtetett állat-szeri Individuumoknak-is illik; senki nem mondgya általlyában, hogy csak egy a' *Substantia* e' világon, az Isten tud. ill. mert a' több Individuumok-is *Substantiák*.

Másodszor: Minden Igének és szónak tulajdon significatioja és jedzése az, a' melyre elejétől fogva az emberektől rendeltetett, és közönségesen mindenektől bé-vétetett. Metaphorica significatioja pedig, az az, hasonlatosságképpen-való jegyzése az, a' melyre annak utánna, a' tulajdonképpen-való dologgal-való hasonlatosságért fel-vétetett. Péd. ok. ez a' név Lázár; tulajdonképpen jelenti azt a' Lázárt a' ki az Evangeliumban Luc. 16. fel-tétetik: hasonlatosságképpen pedig jelent, minden nyomorult beteges embert a' Magyaroknál: Mint-hogy azért elejétől fogva minden Keresztényeknél, Sidoknál, Törököknél-is ez az Ige *Isten*, tulajdonképpen az örök Istennek jegyzésére rendeltetett és közönsé-

ségefen bé-vétetett, úgy annyira, hogy valaki mondgya ez Igét: *Isten*; azon mingyárt az örök Istent érti; (ámbar azon Ige, *Isten, secundario, per accidens, & quandam participationem similitudinis Divine*, az az, *másodszor*, történetképpen és csak éppen az Isteni tekéletességnek valami kicsiny hasonlatosságára, és hatalmának részeltetésére nézve embernek is, az Unitáriusok értelme szerint Krisztusnak-is adatik) azért a' Krisztus a' szent Irásban együgyűképpen, *simpliciter* Istennek hivattatván, azzal az ő igaz és öröktől-fogva-való Istensége jegyeztetik.

Ha mondod még-is: hogy a' Krisztusnak, nagyobb hatalom &c. adott az Istentől, mint-sem a' több hata' máságoknak, 's azért *igaz* Isten: *Felelet.* E' csak olyan beszéd, péld. ok. Sz. Péter Apostol nagyobb Isteni ajándékokkal, csudákkal, hatalommal tündöklött, mint-sem Sz. Thadæus Apostol; tehát Sz. Thadæus csak hasonlatosságképpen, Szent Péter pedig igaz Apostol léfzen. Vagy Aristoteles bölcsőbb Philosophus volt, sok Philosophusoknál: tehát csak az Aristoteles volt igaz Philosophus, a' többi nem. Nyilván az igaz Istenség nem ál kissebb vagy nagyobb tekéletességben, hanem a' Véghetetlenben; és ámbár mentől nagyobb tekéletessége légyen valakinek, de ha csak nem véghetetlen, véghetetlenül távozik az igaz Istentől; mert az igaz Istennek tulajdona a' véghetetlenség minden ő tekéletességiben.

§. II.

Egyébány szükséges dolgok az Isteni belső Igének Meg-teszteléséről jegyeztetnek.

ELSŐ: A' JESUS Krisztus személyéről méltán és helyesen mondatnak minden prædicatumok, mellyek természet szerint erednek nem csak az halandó Emberi, hanem az halhatatlan Isteni természettől-is. P. ok. A' Krisztus személyéről nem csak mondatik, hogy *halandó, határozott 's ember &c.* hanem ezek-is: *véghetetlen, halhatatlan, és örök Isten.* Mert minden személyről méltán és helyesen mondatnak az ő természeti tulajdonsági; mint-hogy azért a' Krisztus személyének tulajdona, mind az Emberi, mind az Isteni természet, méltán és helyesen mondatnak ő felőle, nem csak az Emberi és Isteni természet, hanem azon két természetnek tulajdonsági-is.

Második: Nem csak a' Krisztus személyéről, de a' Krisztusban lévő két

két természettről-is helyesen mondatnak mind a' két természetnek az ő tulajdonsági ; sőt a' természetek-is egy-másról *in Concreto* : az az ; személyről el nem vonva. Péld. ok. helyesen mondatik : az *Isten Ember* : az *Ember Isten* : Ismét : az *Isten balandó* : az *Ember halhatatlan* : Sőt a' két természetnek tulajdonsági-is egy-másról *in Concreto*. Péld. ok. a' *halhatatlan* , *balandó* : a' *balandó* , *halhatatlan* : Mert valahányszor különböző tulajdonságok , tulajdonképpen mondatnak valamely dologról , azon különböző tulajdonságok egy-másról-is méltán mondatnak : Péld. ok. ha mondhatom ; hogy az *alma édes és veres* , mondhatom azt-is ; hogy az almában az *édes* , *veres* : és a' *veres* , *édes* : Hasonlóképpen ha mondhatom , hogy a' *Kristus Isten's ember* , mondhatom azt-is , hogy az *Isten* , *Ember* : és az *Ember* , *Isten* : &c. Ezzel mindazáltal nem mondgyuk azt , hogy az Isten magában , avagy a' *Kristus Isteni természetire nézve ember* , vagy *balandó* volna : vagy az ember magában , avagy a' *Kristus emberi természetire nézve halhatatlan és Isten* volna. Ismét : hogy az *halandó* azon egy természetben *halhatatlan*-is volna és ellenben : hanem csak azt jelentyűk ezzel a' mondással , hogy az a' *személy* , a' *Kristus* tud. ill. azon egy személyben *Isten és Ember* lévén , *Isteni természetire nézve halhatatlan* , *Emberi természetire nézve halandó*. Mint péld. ok. azon egy ember lelki-is , testi-is : lelki , lelkére , testi testére nézve.

ELLEN-VETÉS : Ez a' Tudomány (írja Enyedi Pag. 103. *in Psal. 44.*) csak a' *Háromságosoktól* talált *nem tudom micsoda Idiomatum communicatio* , az az , természeteknek közösülése , hogy nagyobbat ne mondgyak. Egy szóval , azt mondgyák az Unitáriusok , hogy lehetetlen az az *Idiomatum communicatio*. Vagy ha szintén egyesülhetne-is egy-mással a' két különböző természet , még sem lehetne az egyik természetet a' másíkról , és egyik természet tulajdonságait , a' másik természet tulajdonságairól mondani. Péld. ok. *Ambár a' Lélek és a' test* között egyesülés legyen úgy hogy a' kettőből áll egy ember , de még-is nem mondhatni helyesen , hogy a' *Lélek test* , és a' *test lélek* : vagy : a' *Lélek vastag* , *magas* , &c. Tehát azt sem mondhatni helyesen , hogy az *ember* , *Isten* , és az *Isten* , *ember*. &c.

Felelet : Elsőben ki-teczik Enyedi szavaiból , hogy ő csak a' rusnya testi közösüléshez szokván , mindenben hasonló közösülést gondol és ítél. Másodsz. Hogy más-is valaki Enyedihez hasonló ilyen rusnya ítéletben ne legyen Tudományunk felől , minek előtte meg-mutassam , hogy

nem csak nem lehetetlen, hanem valósággal vagyon, és a' szent Iráson fundáltak az *Idiomatum communicatio*, erről rövideden.

Elsőben : Mi az *Idiomatum communicatio* ? A' két, magában különbözö, de egy személyben, a' Krisztusban tud. ill. állat-szeri *Unio* által meg-eggyesült Isteni és emberi természeteknek és azok tulajdonságainak, azon egy személyről, és ugyan egy-másról *in Concreto* helyes mondása, és affirmálása.

Másodszor : Az *Idiomatum communicatio* két képpen vagyon ; tud. ill. a' természetekből és a' természetek tulajdonságiban. A' *Természetekben* vagyon akkor, a' mikor a' Krisztusról a' két természet *in Concreto* mondatik : péld. ok. A' *Krisztus Isten's Ember* : Ismét : Az *Isten Ember* : és : az *Ember Isten*.

Vedd észre : ebben a' mondásban : az *Isten*, *ember* : ez a' szó *Isten* ; mondatik helyesen csak az Isteni Igében, a' Szent Háromságnak második Személyében, tud. ill. a' Fiúban : mint-hogy az Isteni természet az Emberi természettel eggyesült csak ebben a' második Isteni Személyben.

Ismét : Ezek a' Propositionok : Az *Isten Ember* : a' *Jesus Ember* : a' *Krisztus Ember* : helyesen mondatnak, és azon személyt jelentik ; de különbözö móddal : Az *első* Propositionban tud. ill. az *Isten ember* : ez a' szó *Isten*, jelenti az Isteni Igét, úgy-mint az Isteni természetnek *Suppositumát*. A' *másik* Propositionban ez a' szó *Jesus*, jelenti ismét az Isteni Igét úgy-mint Emberi természetnek *Suppositumát*. Az *harmadik* Propositionban ez a' szó *Krisztus* jelenti az Isteni Igét úgy-mint Isteni és emberi meg-eggyesült természeteknek *Suppositumát*.

Megintén : Helyesen mondatik : *Isten Emberré lőtt* : de nem : *Ember Istenné lőtt* : ha tud. ill. ez a' szó, *Ember*, személyt jelent. Mert a' Krisztusban csak az egy Isteni *Personalitás* vagyon. Ha pedig ezt a' szót, *Ember* : csak a' puszta, és emberi *Personalitás* nélkül-való, emberi természetért vészted, úgy mondhatni : Az *Ember Istenné lőtt*, az az : az Emberi természet az Isteni természettel az Isteni Igének *Personalitásában* meg-eggyesült.

Harmadszor : A' második *Idiomatum Communicatio* vagyon a' két, Isteni és emberi természetek tulajdonságiban, a' mikor tud. illik a' két természetnek tulajdonsági a' Krisztus Személyéről, vagy a' tulajdonságok egy-másról mondatnak. Pél. ok. a' Krisztus halhatatlan és halandó : vagy : a' *halhatatlan halandó* : és a' *halandó halhatatlan* : Az *Isten szenvedett* &c. az *Isten vérével kereszte az ő Anyaszentegyházát*. Adl. 20.

28. Az

28. Az az : a' Krisztus halhatatlan Isteni természetire nézve ; halandó az emberi természetire nézve. Az Isten halandó ; az az : az Isten, a' ki magában és Isteni természetiben halhatatlan, az emberi természetben, mellyel meg-eggyesült, meg-hólt, szenvedett, &c.

Negyedszer : Ambár a' Krisztusban a' két természet, és a' természetek tulajdonsági a' Krisztusról ; és ismét a' természetek tulajdonsági egymásról *in Concreto* helyesen mondatnak-is, de nem *in Abstracto* az az, nem a' személytől el-válva. Péld. ok. helyesen mondatik a' Krisztusban való *suppositum*nak avagy Personalitásnak egy-voltáért : az Isten Ember : és az Ember Isten ; de nem mondhatni : az Istenség Emberség : és ellenben : ismét jól mondatik : az Isten halandó, szenvedett, meg-hólt ; de nem mondhatni : az Istenség halandó, szenvedett, 's meg-hólt. Mondhatni : az Ember halhatatlan ; de nem mondhatni : az Emberség halhatatlan, a' Krisztusban-is.

Ötödször : Ha kérde : hogy, miért lehet ez a' *Communicatio Idiomatum* a' Krisztusban *in Concreto*, és nem *in Abstracto* ? Azért, hogy minden állatnak az ő tellyes essentiája és valósága az, hogy semmi más tőlle valósággal meg-különözött állatnak ne tulajdoníthatásék, mint-hogy az által minden más állattól különöztetik : külömben, ha más tőlle meg-különözött állatnak-is tulajdoníthatnék ; volna, nem-is volna néki tulajdona. Mint-hogy azért az Isteni természetnek és abból származott tulajdonságoknak az ő essentiája véghetetlenül és *essentialiter* külömböz és különöz, az emberi természetnek, és abból származott tulajdonságoknak *essentiájától*, és sem az emberi természet *essentialiter* nem *capax*, hogy ő Istenség, halhatatlan &c. lehesse ; ellenben az Isteni természet, halandóvá, emberséggé, &c. nem lehet, 's ezért *in Abstracto*, az az, személytől el-válva, egyiket a' másikáról nem mondhatni. Ha pedig *in Concreto* veszed, a' mint fellyeb meg-irtam, mondhatni.

Felelek immár Másodszor az Enyedi Ellenvetésére, és azt mondom Elsőben. Hogy az *Idiomatum communicatio*, az szerént, a' mint immár bőven meg-magyaráztam nem lehetetlen, se nem illetlen ; hanem inkább lehetséges, illendő, és való dolog a' Krisztus JESUS személyében. Másodsz. Az Ellen-vetésben fel-tótt példára azt mondom : Mű nem azt mondgyuk, hogy a' természetek, és azok tulajdonsági egymásról mondatnak *in Abstracto*, hanem csak *in Concreto*. Az Ellen-vetés példája pedig vagyon *in Abstracto* ; 's azért nem mondhatni : hogy a' Lélek
test :

test : és a' Test lélek : de mondhatni *in Concreto* : az ember lelki , testi , magas &c.

Harmadszor azt mondom : hogy az *Idiomatum communicatio* , a' sz. Iráson fundáltatik ; kivált azokon a' *Locus*okon , a' hol a' tulajdon Isteni dolgok és cselekedetek embernek , és a' tulajdon emberi dolgok 's cselekedetek az Istennek tulajdonítatnak : Mint , péld. ok. mikor az Ember JEsus *Abrahám előtt-valónak* idővel &c. *Joan.* 8. Együtt egy időben *Menyben-is 's földön-is* lenni. *Joan.* 3. v. 13. Mikor az Atyával mindenekeket hasonlóképpen cselekedni. *Joan.* 5. v. 19. Az Atyával egynek. *Joan.* 10. v. 30. Egyenlőnek. *Philipp.* 2. Igaz Istennek. 1. *Joan.* 5. v. 20. mondatik. Ismég , mikor az Ige , *Testé* lenni. *Joan.* 1. *Testben* meg-jelenni. 1. *Tim.* 3. v. 16. Az ő *Anyaszentegyházát* vérével keresni. *Act.* 20. v. 28. *Lelkét* éreztünk le-tenni. 1. *Joan.* 3. v. 16. mondatik. &c.

§. III.

Egynébány Ellen-vetésekre-való Feleletek.

1. ELLEN-VETÉS : A' szent Irásban a' *Kristus embernek* , *halandónak* ; *Atyánál* kisebbnek. *Joan.* 14. v. 28. Atyától lőtnek 's tőttnek. *Act.* 2. v. 26. mondatik. Nem örök Isten hát. Mert az örök Isten nem ember , nem kisebb , nem halandó , &c.

Felelet : A' *Kristus Ember* , *halandó* &c. *Emberi* , de nem *Isteni természetire* nézve ; a' mint bőven meg-irtam.

2. ELLEN-VETÉS : Ezek a' szent Irásbéli *Locus*ok : 1. *Az én jobomra állni vagy balomra* , *nem enyim* , *hogy néktek adgyam.* *Matth.* 20. v. 23. 2. *Arról pedig a' napról &c. senki nem tud* , *sem az Angyalok Menyben* , *sem a' Fiú* , *hanem csak az Atya.* *Marc.* 13. v. 32. 3. *Miért mondasz engem jónak ? senki nem jó* , *hanem eggyedül az Isten.* *Luc.* 18. v. 19. 4. *Bizony mondom néktek* , *nem cselekedhetik a' Fiú ő Magától semmit.* *Joan.* 5. v. 19. Ezek nem csak azt jelentik , hogy ember a' *Kristus* , de azt-is , hogy nem örök Isten általlyában. Mert a' *Logicus*ok *Regulája* szerént , ez a' *particula Negativa NON* , az az , ez a' tagadó szó : NEM : *malignantis natura est* , olyan romtó természetű , hogy valami utánna tétetik a' *Propositióban* , azt tagadgya : a' *Citált Locus*okban pedig fel-van téve az a' szó , NEM. Az *Elsőben* : NEM ENYIM , a' *másikban* : *senki nem tud* , *sem a' Fiú* , a' *harmadikban* : *senki nem jó.* &c.

Fele-

Felelet. A' Citált *Locusok* azt nem jelentik semmiképpen, hogy a' *Kristus* nem örök Isten volna általlyában; a' mint ez ki-teczik azon *Locusok* helyes magyarázásából. *Másodszor.* A' *Logicusok* Regulája-is általlyában és közönségesen a' NEM szó iránt, nem igaz. Mert ámbár sokszor tagadgya és rontya az utánna-való értelmet, de nem mindenkor, nem mindenképpen, nem-is minden értelmet: esik néha, hogy az egyiket tagadgya, a' másik értelmet pedig alattomban csak el-halgattya, a' mellyet annak utánna, más *Locus* vagy nyilván, vagy homályosabbá ki-adgya. Péld. ok. Ebben: *Az Atya nem ítél senkit, hanem minden ítéletet a' Fiúnak adott.* *Joan. 5. 22.* Ez a' *Locus* nem azt jelenti, hogy az Atya általlyában, és semmiképpen senkit nem ítélne. Mert Sz. Pál Ap. *Act. 17. 31.* azt írja: hogy *az Isten napot rendelt, a' melyben megítéli e' világot.* *Rom. 2. 16.* Hogy kel hát ezeket érteni és meg-egyeztetni: Az Atya-is ítél, a' *Kristus*-is ítél: az Atya ítél, nem a' maga személyében, hanem a' *Kristus* által, a' mint írja Sz. Pál mind a' két *Locus*ban. Ki-teczik *Másodsz.* Ezekből: *Ti mennyetek-fel ez innep napra, én pedig fel nem megyek ez innep napra.* *Joan. 7. 8.* holott a' mint írja azon *Évang.* a' 10. versben, fel-ment azon innep napra, de nem nyilván, hanem csak titkon, nem-is az Atyafiaival. *Harmadsz.* Ezekből: *Joan. 5. 31.* *Ha én tészek bizonytságot magam felől, az én bizonytságom nem igaz.* Holott *Joan. 8. 14.* ismég így szól: *Ha én bizonytságot tészek-is magam felől, igaz az én bizonytságom.* Az első *Locus*-nak ez az értelme: ha én csak mint ember szokott, hívságból, magam, 's magamra tészek bizonytságot, úgy nem léssen igaz az én bizonytságom: de én nem olyan formán tészek bizonytságot, nem-is csak magam 's magamra, hanem az Atya-is, a' ki engem küldött, velem egyűt bizonytságot téssen, sőt a' cselekedetek mellyeket én cselekekszem, az én Atyámnak Nevében, azok bizonytságot téssnek én felőlem. *Joan. 10. 25.* Azért igaz az én bizonytságom. Ezekben a' példákban ki-teczik, hogy ez a' szó: NEM, nem mindenkor, nem mindenképpen rontya a' maga után-való értelmet; hanem vagy alattomban ugyan azon *Propositió*ban, vagy nyilván, a' közelebbikben ki-adgya.

Hasonlóképpé vannak az Ellen-vetésből fel-tött *Locusok*. Az Elsőb. nem mondgya: hogy általlyában és semmiképpen nem enyim: hanem értette így: Nem enyim úgy, hogy néktek adgyam, a' kik csak vagy vérségre nézve, vagy gondolatlanul kéritek az első üléseket: vagy-is: nem enyim egyedül,

de enyim az Atyával együtt, hogy azoknak adgyam, a' kiknek az Atyámtól velem együtt készítettett. Lásd erről bővebben 3. Könyv. 2. Rész. 3. §. 10. Num. alatt-való Feleletben.

A' második Locust sem érthetni általlýában: hanem az szerént, a' mint erről irtam az elébb citált 3. Könyvb. &c. A' harmadik Locust-is nem úgy, hogy az Isten kívül semmiképpen jó nem volna senki; mert azon szent Írásban mások-is jóknak mondatnak az ő Nemekben és határookban 's rendekben. Péld. ok. Gen. 1. §. 31. *Es Láta az Isten mindeneket, a' mellyeket alkotott vala, és igen jók valának.* 1. Tim. 4. §. 4. *Mert az Istennek minden teremtetett állattya jó.* Luc. 23. §. 50. *Es ime egy József nevű Férfit, ki Tizedes vala, jó és igaz Férfit.* Akt. 11. §. 24. s' Tób e' féle: Jók voltak tehát ezek-is. A' Kristus azért nem mondgya önnön magáról, hogy jó nem volna (talám az Unitáriusok magok-is nem értik olyan szorosán) hanem azzal a' mondással: *Miért mondasz engem jónak?* csak mint-egy meg-czáfolni akarta az Írás-tudókat, mintha mondotta volna: Mint-hogy általlýában és tekéletesen csak az egy Isten jó, és senki más nem olyan formán; miért mondasz te engem jónak, holott nem hiszed, hogy én Isten vagyok, és olyan jó vagyok? Honnét okot vesznek némely Sz. Doctörök, Cyrillus, Epiphanius, Origenes &c. *apud Maldonatum in C. 19. Matth.* mondván, hogy ezzel a' mondásával a' Kristus az ő Istenségét jelentette volna az Sídoknak, mint-ha mondotta volna: *Miért mondasz engem jónak, ha Engem Istennek lenni nem hiszsz?* mert az Isten egyedül tekéletes jó: 's azért vagy' hidgyed, hogy Isten vagyok, vagy pedig ezzel a' titulussal dicsőítsd azt, a' ki tekéletes jó, az Istent t. i.

A' 4. Locusta Lásd 2. Könyv. 44. Bizonyosságában *in C. Joan. 5. §. 19.* és a' 3. Könyv. 2. Rész. 3. §. 9. Feleletben.

Ezek így lévén észre veheted az Unitáriusok magok nagy gondolatlanságokat: hogy tud. ill. nékiek szabados legyen azt vitatni, hogy a' Kristus nem örök Isten, azért és ez okokból, hogy a' szent Írásban *Embernek, Atyánál kisebbnek*, és némely értelemben, nem tudni, nem cselekedhetni és nem adhatni &c. mondatik: Nékünk pedig Catholicusoknak, ne legyen szabad ellenben hinni, hogy a' Kristus örök Isten, holott mű sokkal bővebben olvassuk a' szent Írásban a' Kristusról, hogy *Isten, Igaz Isten, Atyával egy, egyenlő, az Atyával mindeneket hasonlóképpen cselekecszik; mindennek felett áldott Isten, az Atyának tulajdon Fia. &c.*

3. ELLEN-VETÉS : Inkább szabad , úgy mond , az Unitáriusoknak azt vitatni , hogy a' Krisztus nem örök Isten ; mert a' szent Iráson kívül a' természet-is azt diótállja , hogy csak egy mindenképpen az örök Isten ; az pedig az Atya. Ellenben : az Irás-is , a' Krisztusnak külső ábrázattya és állapotja-is jelenti , hogy ember a' Krisztus , és nem örök Isten : Ezekre nézve azokat a' Locusokat , a' mellyekben a' Krisztus embernek , halandónak , szenvedni mondatik , börtüképpé értyük : azokat pedig a' hol Istennek , az Atyával egynek &c. mondatik *figuratè* , hasonlatosságképpé magyarázzuk.

Felelet : az Irás-is , a' természet-is , nem csak azt , hogy egy az örök Isten , de azt-is hogy egy az igaz Isten javallja , még-is az Unitáriusok természetekben különböző két igaz Istent vallanak és imádnak , tud. ill. az Atyát , és az Fiút. Mű pedig Catholicusok állatyaiban és természetiben csak egy Istent vallunk a' három személyben.

Hogy pedig a' Krisztusnak külső ábrázattya , állapotja , és cselekedeti csak embernek jelentik a' Krisztust ; el-hiszem az Unitáriusoknak : Mert ők azok között valók , a' kik a' Krisztus idejében-is olyan vélekedésben voltak a' Krisztus felől , hogy csak pusztá ember , tud. ill. vagy keresztlő Sz. János , vagy Illyés , &c. a' mint írja Sz. Máthé Evang. 16. Részéb. a' kiknek vélekedésekről midőn kérdezte volna a' Krisztus az ő Tanyitványit , mondván a' 13. §. *Kinek mondanak engem az emberek?* azt felelték a' Tanítványok : *Némelylek , keresztlő Jánosnak , némelylek pedig Illyésnek , némelylek Jeremiásnak , avagy egynek a' Profeták között.* Hogy mint emberek tud. ill. külső emberi ábrázattyaiból csak embernek vélték a' Krisztust ; úgy most-is az Unitáriusok. Mű pedig Catholicusok azok között valók vagyunk , a' kik Sz. Péter Apostollal , nem csak úgy mint emberek , nem-is úgy mint a' kiknek a' test és vér jelentették volna , hanem úgy mint a' kiknek a' Mennyei Atya jelentette , a' Krisztus felől azt itéllyük 's hiszszük nem csak a' pusztá szóból , hanem a' Krisztusnak sok Isteni , és a' természetet meghaladó munkáiból és cselekedetiből &c. a' szent Irásnak okos elmét meg-győző sok erős bizonyosságiból , az egész keresztyénségnek meg-eggyezéséből , sok bölcs és Sz. Atyáknak , Doctoroknak , Martyroknak , és Confessoroknak vallásokból , hogy ő a' Krisztus az elő Istennek Fia , igaz , és az Atyával egy , egyenlő , örök és mindenek felett áldott Isten.

Tovább : hogy azokat a' Locusokat , a' hol a' Krisztus embernek mondatik , *börtü szerént* : a' hol pedig *Istennek* , csak *figuratè* kellene érteni ;

nem hogy helyes, de még tettetes okokkal, annál inkább Authoritásokkal nem próbálhatták, ha csak Arriust, Eunomiust, régi Eretnekeket segítségül nem hívják. Sőt inkább szégyenlhetnék, hogy egy maroknyin lévén a' több kereszténységhez képest, és csak minapiak, annyit tulajdonítanak magoknak; annál-is inkább hogy a' Meg-váltó Krisztusokhoz (noha Meg-váltónak sem hiszik tulajdonképpen) olyan hálaadatlanok, nem különbben mint a' Sidók, hogy, ha lehetne tollók, az örök Istenségéből ötet ki üresítenék.

Mert ugyan-is azt kérdeim tollók: Rendes és jó Fiúhoz illendő dolog volna-e világi példában-is? ha egy Méltóságos, dicsőséges, Isten-felő és tekéletes ember meg-halván, és temetésekor egy hires, és igaz mondó *Orátor orálván*, ötet dicsőné Méltóságáról, dicsőségéről, jó erkölcséről, és tekéletes életéről; az alatt, mint gyarló embernek, egy némely kis fogyatkozást-is elé hozná, nem gyalázattára, hanem inkább mentségére: annak utánna az el-temettetett embernek az ő két Fiai, a' kiknek Testamentomban sok jókat hagyott, találván az *Oratort*, mely az Attyok temetésén mondatott, egyik Fiú azt mondaná; hogy a' mit az *Orator* az ő Attyának fogyatkozásáról mondott, azt el-hízi ugyan, hogy úgy voltak, és úgy érti, a' mint börtű szerént írva vannak: de a' miket dicsőretire mondott az *Orator*, azokat csak úgy hízi hogy *figuratè*, *tropicè*, és *hyperbolicè*, az az, hasonlatossággéppen, és hitel-felett, a' mint szokások az *Oratoroknak*, mondotta és orálta.

Szintén úgy cselekedeznek az Unitáriusok az Ur JEsus Kristussal. A' mit a' sz. Írásban a' Proféták, az Apostolok és Evangelisták, a' Kristusnak úgy-mint embernek halandoságáról, gyalázatos szidalmiról és szenvedéséről írtak, azokat ők úgy hiszik, a' mint börtű szerént meg-írtak; de azokat, a' mellyeket az ő Istenségéről és Méltóságos Isteni cselekedetiről írtak, csak úgy hiszik, hogy *Figuratè*, *Tropicè*, *Hyperbolicè*, (a' mint Enyedi György egynéhány helyben fel-tette) írták.

Mi pedig Catholicusok, hogy a' mi Meg-váltó Krisztusunkhoz hálaadatlanok és hitetlenek ne légyünk, követvén az ő Anyaszentegyházát, (a' kinek úgy-mint Krisztus igaz és meg-csalhatatlan Jegyesének adatott hatalom és értelem az Istentől a' sz. Írásoknak értelméről ítéletet tenni) mind a' két rendbéli írásokat, mind azokat tud. ill. a' mellyekben *Istennek*, mind azokat, a' mellyekben *Embernek* mondatik a' Krisztus, úgy, a' mint a' *Locusok*, vagy magokban értelmesen, vagy más

Locusokkal egyben vetvén jegyzik, vesszük, értjük, és úgy magyarázzuk, és a' Krisztus JESUS-t nem csak igaz embernek, de igaz és örök Istennek - is lenni hiszszük és valljuk.

4. ELLEN-VETÉS : A' Krisztus JESUS, Isten, és ember között közben-járó. 1. Tim. 2. Ű. 5. Tehát nem örök Isten. Mert a' közben-járónak azoktól a' Felektől, a' kik között közben-járó, különbözni kell, mint-hogy senki nem lehet magához közben-járó. Vagy, ha örök Isten, közben-járó nem létezik.

Felelet : Hogy valaki két Felek között közben-járó lehessen, nem szűkség, hogy a' két Felektől, a' kik között közben-járó, *adequatè*, az az, mindenképpen különbözzön, elég ha *inadequatè*, az az, valami módon vagy állapotban. Oka ennek : mert a' közben-járónak az ő Tiszti az, hogy vagy könyörgésével, vagy szószóllásával, vagy valami ollyas móddal, a' két Feleket meg-alkuttassa; a' könyörgés pedig és szószóllás &c. az elmének és az akaratnak élő munkái : E'hez képest az ollyan személy, az mely személynek a' két alkutandó Felektől megkülönböztött elméje és akarattya vagyon, azon alkutandó személyek között, lehet közben-járó. Mint-hogy azért a' Krisztus Isten és Ember, és nem csak Isteni, hanem Emberi természettel elmével és akarattal bír, és az szerént Istentől *inadequatè* különbözik ; azért, úgy, mint Ember az Atyának könyöröghet és esedezhet szószólló lehet, úgy-mint tőle *inadequatè* distinguált Személynek, következendőképpen az szerént közben-járó-is lehet az Isten és ember között, ámbár Isteni természetire, elméjére és akarattyára nézve örök Isten legyen.

Harmadik Czikkely.

Minémű értelemben természet szerént-való Fia az Atya Istennek a' Krisztus IESUS, magyaráztatik.

§. I.

Tudni kel, hogy ez iránt több külömbféle értelmek voltak az Unitáriusok között. *Elsőben*, hogy a' Krisztus JESUS Isten Fia, minyájan vallyák : de minémű Fia legyen ; ebben magok között sem egyeztek meg : 's azért

Másodszor. Voltak némely Unitáriusok ollyan vélekedésben, hogy a' Krisztust mondhatni, az Atya Istennek tulajdon és természet szerént-

való Fiának, de nem öröktől-fogva-való Isteni és állat-szeri nemzésre nézve (mellyet Istenben lehetetlennek vélnek) hanem a' Szűz Mariától-való testi születésre nézve ; ez okból : Hogy a' Sz. Lélek vagy az Isten (a' mint az Angyal *Luc.* 1. mondgya) az ő Isteni erejével megárnýékozván a' Szűzet, az ő Méhében Férfiú helyett formálta a' Krisztus testét az ő módgya szerént. Ezt láttatik mondani az Unitária Apologia-is. *Part.* 3. *Pag.* 106. *Num.* 79.

Harmadszor. Mások azt vélték Ismég : hogy a' Krisztus természet szerént-való Fia az Istennek ez okból és annyiból : Hogy az Isten a' Krisztussal, az ő Isteni bölcseségét, szentségét, hatalmát &c. közölte néminéműképpen, noha nem végetlenül és állattya szerént, de ugyan csak mérték nélkül.

Negyedszer. Mások általlyában azt mondgyák, hogy a' Krisztus, nem természet szerént, hanem csak kegyelem szerént-való fogadott Fia az Istennek ; hogy tud. ill. az Isten közölte vele az ő Isteni ajándékot és hasonlatosságot, de sokkal bővebben, és ugyan mérték nélkül a' Sz. Lelket-is, (*Joan.* 3. *Ű.* 34.) mint sem a' több teremtetett állatokkal és fogadott Fiakkal.

A' Mostani Erdélyi Unitáriusok mellyik vélekedésben legyenek világoson nem tudhatom. Mert noha az Unitária Apologia Mentsége ké-születinek 4. Numerusában azt írja. *Hogy most immár* (tud. ill. 1701. Esztendőben) *a' mi eddig szabad nem volt, nap fényre hozzák, és ki-terjesztik világoson, miben álljon hitek és vallások :* Mindazáltal az bizonyos, hogy ugyan csak most-is, ebben a' szabados időben-is az ő vallásoknak minden Titkait olyan nyilván mindeneknek még magok között-is ki nem adgyák, csak mint az Iffibbik Zapolyai János Idejében Blandráta György és Dávid Ferencz Erdélyi Unitáriusok első és Fő Doctori és Apostoli ki-adták volt : Noha Dávid Ferencz tulajdon maga Híveitől lakolt érte holtig a' Dévai Tömlöczben, hogy tud. ill. igen karó hegyére tette volt ki az Socinustól vött vallások titkait. Ugyan azon Apologiájok nem homályoson jelenti e' dolgot, mikor a' fen meg-irt Mentsége ké-születinek 3. Num. azt írja : Hogy nem csuda, hogy nem tudgyák most-is az ő hiteket és vallásokat, az emberek, mivel nem volt szabad minden Agazatit ki-nyomtatni és mindenűt-való szabados hirdetés által ki-terjesztetni, a' mint az Apostoloknak-is a' Krisztusét. *Act.* 4. *Ű.* 16. 17.

De az Apologista ezt a' Mentséget bár el halgatta volna. Mert ám-bán

bár tilalmazták-is az Apostoloknak a' Sidók, hogy ne predikállanának a' JESUS Nevében, de ők arra nem hajtván, annál inkább predikállották, és a' Papi Fejedelmeknek szemekbe mondották *Ű. 19, 20.* Mondván: *Itéllyétek-meg, ha méltó-é, az Istennek színe előtt, titeket inkább halgatni, hogy sem mint az Istent. Őc.* Sőt minek utánna meg-is verettettek volna, *Att. 5. Ű. 40.* a' predikállásért, az után-is örülvén mentek-el a' gyülekezetből, hogy méltókká lettek a' JESUS Nevéért gyalázatot szenvedni, és annál inkább sem szűnnek vala meg a' Templomban és házonként tanítani és hirdetni a' Kríztus JESUST. Ti pedig buzgó Unitárius Apostolok féltvén börtönöket, nem meritek nyilván most-is hirdetni a' vallástok titkait; holott a' Kríztus nem azt hatta az ő Apostolinak: *jura, per jura, secretum prodere noli.* hogy hamissan-is meg-esküdgyék valaki, még se adgya ki a' vallása titkait, és csak a' suttóban közöllye, némely Titkosokkal; hanem inkább meg-parancsolta. *Matth. 10. Ű. 27.* mondván: *A' mit néktek a' sötétben mondok, mondgyátok a' világosságban, és a' mit fűletekben hallotok, predikálljátok a' hejazatokon.* A' Kríztus Hiti Martyrok vérével öregbült és terjeszkedett e' világon. Nem csuda tehát, hogy nem terjed a' ti vallástok; mert csak egy csepp vért nem öntötök vallástokért. De ezt itt el-hagyván:

Mondom *Elsőben.* Hogy a' Kríztus JESUS nem mondattathatik az Istennek természet szerént-való Fiának a' Szűz Mariától-való testi fogantatására és születésére nézve. Mert (a' mint a' 4. Rész. 3. és 5. Cikelyében fel-tettem) hogy valaki az Attyának tulajdon és természet-szerént-való Fia légyen, és mondasék, szűkség hogy az úgy, mint elő élőtől, és úgy, mint belső, és valóban nemző októl természetinek hasonlatosságára származzék: az az: hogy a' nemző ok, azzal a' kit nemz, és szül valami belső tulajdonát, *Substantiáját*, és természetit közöllye a' nemzésnek erejével, hogy abból a' *Substantiából* légyen léte annak a' ki nemzettetik: *De a' Kríztusnak a' Szűz Mariától-való testi fogantatására nézve az Isten, és a' Sz. Lélek,* a' mikor a' Kríztus testét formálta a' Szűz méhében, semmi belső tulajdonát, *Substantiáját* és természetit nem közölte, nem-is az Isteni természetinek hasonlatosságára nemzette. Tehát a' Kríztus a' Szűztől-való testi fogantatására nézve Istennek nem természet-szerént-való Fia. Az első, tud. ill. *Major Propositio*, a' természet-szerént-való Nemzésnek igaz és minden Philosophufoktól, és Theologusoktól bé-vett *Definitioja* és magyarázattya. A' második, tudni ill.

a' *Minor Propositio* az Unitáriusoké. Az harmadik *Propositio*, az az, a' *Consequentia in forma* helyesen jó ki.

Első ELLEN-VETÉS : Hogy valaki természet-szerént-való Atya legyen, elég, ha rend szerént-való Atya helyett, *authora* és oka a' Nemzésnek, azt véghez vivén, a' mit a' rend szerént-való Atya véghez vitt volna, ámbár nem olyan formán, a' mint közönségesen szokott lenni a' Nemzés. A' Krisztus Nemzésében pedig azt véghez vitte a' Sz. Lélek a' Szűz méhében bizonyos *substantiát* teremtvén, melyből, és együtt a' Szűz *substantiájából* a' Krisztus teste formáltatott, és igaz ember nemzetetett. Nem-is szükség az Isten Fiának illy csudalatos és természetfelett-való Nemzésében, a' természet-szerént-való és közönséges Nemzésnek *Conditioit* vitatni, hogy Istennek természet-szerént-való Fiának hívattasék.

Felelet : Nyilván ha a' természetnek Reguláit és minden Bölcséknek meg egyezett törvényét nem akarjuk meg-rontani, semmiképpen nem lehet, nem-is elég csak akármilyen módon okának lenni a' nemzésnek, hogy valaki természet-szerént-való Atyának, és olyan Fiúnak hivattasék : Mert a' természetnek és minden Bölcséknek bé-vett értelmét nem lehet meg-vetni : különben, ha kiki magának annyit tulajdonít, hogy a' dolgoknak természeteket másképpen, mint sem közönségesen bé-vetett, magyarázza, és tevése szerént változtattya, úgy minden helyes Tudománynak, és az emberek között-való egyes értelemnek vége szakadna.

Ismég ; Ebből *Elsőben* az következnek, hogy Adám az első ember Istennek Természet-szerént-való Fia lett volna ; Hasonlóképpen a' több emberek-is, inkább Istennek természet-szerént-való Fiai volnának, mint-sem a' testi Atyáknak. Mert az Isten többet cselekeszik az ő módgya szerént az Ember nemzésében, mint sem a' testi Atya és Anya : Mert *Elsőben*, az Isten egyedül teremti a' Lelket ; *Másodszor*, az Isten teremti a' *prima materiát*, melyből léfzen minden testi *substantia*, úgy az Emberben-is a' test az Emberi nemzés által. *Harmadszor* a' Testnek formálásában-is nagyobb és főb munkás az Isten az embernél az ő módgya szerént.

Másodszor. Az-is következnek, hogy a' tetvek és balhák, melyek léfzenek az emberi testből és vérből, természet-szerént-való Fiai volnának az embereknek ; mert ezek életinek és nemzésének okai, va-

lami módon az emberek. *Harmadszor.* Ha szintén meg-engedtetnék-is, hogy a' Krisztus testi nemzésére nézve, természet-szerént-való Fia volna az Istennek; úgy-is nem az Atyának, hanem a' Sz. Léleknek volna Fia; mint-hogy nem az Atyától, hanem a' Szent Lélektől fogantatott. Mert azt-is meg-bizonyítom a' következő *Hatodik Részben*, hogy a' Sz. Lélek, nem egy az Atyával Személyében, noha egy az állat-tyában.

Második ELLEN-VETÉS: Az az *Actio* és cselekedet, mellyel a' Krisztus Szűztől nemzettetett, igaz és tulajdon nemzés volt, és a' Krisztus igazán és tulajdonképpen nemzettetett: De az az *Actio* tulajdonképpen volt az Istené. Tehát a' Krisztus testiképpen, igazán, tulajdonképpen, és természet-szerént Istenről született: következőképpé Istennek igaz és tulajdonképpen, és természet-szerént-való Fia ez úttal és móddal.

Felet. Elsőben. Az az *Actio*, mellyel az áruló Judás nemzettetett, igaz, tulajdon és természet-szerént-való nemzés volt: De az az *Actio* tulajdonképpen az Istené volt. Tehát Judás Istennek tulajdon és természet-szerént-való Fia volt. *Felelek Másodszor.* Az az *Actio*, mellyel a' Krisztus testiképpen szűztől nemzettetett, igaz és tulajdonképpen-való Nemzés volt a' bódogságos Szűz Annyára nézve, de nem az Istenre nézve; mert az által az *Actio* által a' Krisztus úgy-mint Ember a' Szűz Annyára nézve, az Anya *substantiájából*-való, és az Anya természetinek hasonlatosságára nemzetterett; azért-is tulajdon, és természet szerént-való Fia a' Szűz Anyának: az Istenre nézve pedig úgy-mint Ember nem az Isten belső *substantiájából*-való a' Krisztus, nem-is az Atya Isten természetinek hasonlatosságára nemzettetett. Arra nézve, nem tulajdon és természet-szerént-való Fia az Istennek.

Harmadik ELLEN-VETÉS: Az Angyal szólván a' Szűzhöz, azt mondá *Luc. 1. Es azért a' Szent-is, mely tőled születterik, Isten Fiának hívattatik.* Azért tudni illik, hogy a' Szent Lélektől fogantatik, Isten Fiának hívattatik.

Felelet. Ez a' szó azért, nem mindenkor valóságos cselekedő oknak a' jele, hanem szokszor csak illendőségnek, mely illendőségre nézve tud. ill. szokott valami dolog lenni vagy jelentődni. Mint péld. ok. Ha mondom: *Pál kőpönyegben vagyon, 's azért vagy ési, vagy havaz, vagy ő fázik, vagy utra készül:* nyilván, Pálnak kőpönyegben-való léte, nem oka az elsőnek, havazásnak, &c. hanem csak jelensége. Hason-

lőképpen azért, mint-hogy a' Szent Lélektől fogantatni olyan formán, a' mint a' Krisztus fogantatott, nem pusztá embernek jelensége; nem-is a' pusztá emberhez illendő, hanem inkább az Istenhez; jól mondotta az Angyal: *Azért a' Szent-is &c.* Másodszor: Az Angyal né mondotta: hogy az Istennek természet szerint-való Fiának az emberi nemzésre nézve hívattatik. Harmádszor: Ha szintén ez a' szó: *Azért*, itt cselekedő oknak jele volna-is; még sem következne, hogy a' Krisztus, emberi nemzésre nézve, Istennek természet szerint-való Fia volna, a' természet szerint-való nemzésnek Atyának, és Fiúnak *Definitiojára* és Magyarázására nézve.

§. II.

A' Krisztus nem mondathatik tulajdonképpen Istennek természet szerint-való Fiának csak ez okból; hogy az Isten az ő bölcsességét, hatalmát, szentségét, halhatatlanságát, &c. közlötte néminemiképpen (ámbar merték nélkül, ha végetlenül és állattya szerint nem közlötte) a' Krisztussal.

Mint-hogy némely Unitáriusok azt vélik, hogy a' Krisztus nem az Anyja méhében, se nem születésekor, és gyermekségében, hanem nagy Ember korában, tud. ill. a' mint Enyedi írja in *Psal. 2. V. 7. Pag. 92.* vagy mikor Jordánban Keresztelő Jánostól meg-mo-
sattatott; vagy mikor halottaiból fel-tamadott; vagy mikor Meny-
be menvén az Atya Istennek Jobjára ült, Istentől születetett, követ-
kezendőképpen Istennek természet szerint-való Fiává-is csak akkor lőtt.
Vagy, ha lőtt-is a' gyermek korában a' Sz. Lélektől-való fogantatásért;
de nem olly tekéletesen, mint annak utánna, kivált mikor az Atya
Jobjára ült: Mert naponként valamint idővel, úgy bölcseséggel, szent-
séggel, és Isten's emberek előtt-való kedveséggel nevededik vala. *Luc. 2.* és végre, hogy az Atya Jobjára üle, akkor emeltetik te-
kéletesb Istenségre és természet-szerint-való Isteni Fiúságra: mert ak-
kor ajándékoztaték meg az Atyától halhatatlansággal, és minden te-
remtett állatokon-való birodalommal és Urasággal.

Unalmas dolog nem csak olvasni és czáfolni, de csak hallani-is il-
lyen kábaságokat, és útat vesztő rendetlen fogásokat: De hogy az együ-
gyű elmék előtt (kiket ilyen hallatlan Isteni Fiúsággal jádztatnák) *magokat nyertesekké ne véllyék; azt mondom*

Első-

Elsőben. Mi legyen a' természet-szerént-való Fiúság bőven, meg-irtam: csak ez okból pedig, hogy az Isten valakit teremtet; bölcseséggel, szentséggel, &c. meg-ajándékoz, ámbár mérték nélkül-is (ha csak Isteni állattyaiból öröktől-fogva-való születés által nem közli véle mind azokat) nem léssen Istennek tulajdon és természet-szerént-való Fia; mert semmi belső tulajdonát nem vészi az Istennek, nem-is a' természetinek hasonlatosságára születik az Istennek úgy-mint nemző Atyának.

Másodszor. Azzal, hogy a' Bölcsesség, hatalom, szentség, halhatatlanság, &c. adatott az Angyaloknak és fok embereknek, nem mondatnak Istennek természet-szerént-való és tulajdon Fiainak, hanem inkább Fogadott Fiaknak. *Rom. 8. v. 15. 23. Gal. 4. v. 5. Eph. 1. v. 5.* A' Krisztus sem mondathatik tehát csak ez okból.

Harmadszor. Sőt, Bölcsesség, hatalom, halhatatlanság, &c. még a' csudatételeknek, nyelveknek és a' Profetalásnak ajándéki-is. Még csak Istennek fogadott Fiává sem téfznek senkit. *Matth. 7. v. 22. hanem ha az Isté szereteti-is mellették léfzék. Rom. 8. v. 15. Gal. 4. v. 5. Eph. 1. v. 5.* Mert a' Bölcsesség, és hatalom, csuda tételek, &c. halhatatlanság, &c. Gonosz embereknek-is, sőt az ördögöknek-is adatott az Istentől, még sem Isten Fiai. A' Krisztus sem lehet tehát csak azokra nézve.

ELLEN-VETÉS: A' Krisztus meg-halad azokban az ajándékokban mindeneket mérték nélkül. Tehát csak a' Krisztus egyedül Istenhez közelebb hasonlítván, léssen Istennek tulajdon és természet-szerént-való Fia.

Felelet. Az ajándékoknak kisebb vagy nagyobb volta nem tehet senkit Istennek természet-szerént-való Fiává. Mert *Elsőben.* Az Ellenkezők értelme szerént-is a' Krisztus még halála előtt-is Isten Fia volt, nohá még nem olyan nagy mértékben mint az után, hogy az Atya jobbjára üle. Miért nem lehetnének tehát az Angyalok-is, az emberek-is azokká, ha szintén nem olyan nagy mértékben adatnának-is nékiek ezereknek-is olyan mértékben ilyen ajándékokat, a' minéműeket az Unitáriusok szerént a' Krisztusnak? és miért nem adhatna a' mindenható Isten azon renden, mind Istennek természet-szerént-való Fiai? *Másodsz.* Ha péld. ok. egy Atyának és Anyának három Fiai vólnának, bölcsék, okosok, &c. de egyike közülök bölcséb vólna jóval-is a' más kettőnél, vallyon

vallyon csak azért az az egy volna-é természet-szerént-való tulajdon Fiok? Avagy abból, hogy *Aristoteles* és *Plató* bölcsesebbek voltak több Philosophusoknál, csak ők voltak-é tulajdonképpen Philosophusok?

Az ellen pedig; hogy a' Kristus, nem a' Szűz méhében se nem gyermek korában, &c. hanem nagy ember korában, kereszttelésekor, &c. született volna Istentől, és akkor lett volna Istennek hová tovább tekéletesebben természet-szerént-való Fia; Azt mondom: hogy ez minden igaz ok nélkül-való észkeskedés. A' Kristus még az Annya méhében, sőt öröktől-fogva Isten volt, a' mint 2. Czikk. 1. §. 's több helyekben-is bőven meg-bizonyítottam.

Arra pedig: hogy a' Kristus az Isteni természet-szerént-való Fiúság tekéletességében úgy nevededett volna, a' mint az Időben, a' bölcseségnek &c. nevededésére nézve: Azt mondom *Elsőb.* Hogy úgy-mint Isten semmiképpen nem nevededett; mert öröktől-fogva mindenekben szintén olly tekéletes mind az Atya Isten. *Másodsz.* Ugy-mint ember, hogy láttatott bölcseségben, &c. nevededni külsőképpen, azzal sem gyermek, sem nagy korában, sem Fel-támadásakor, sem az Atyának jobbjára-való ülésakor Istennek természet-szerént-való Fiává nem lőtt.

Harmadsz. Az Ur JESUS Kristus még születésekor, Isten | *Fiának*, *Luc. 1: Malasfátal és igazsággal teljesnek*, *Joan. 1. Ur Kristusának*; *Luc. 2.* mondatik az Angyaloktól, és a' Mágusoktól *Matth. 2.* imádtatik. Még halála és Menybe menetele előtt, *Istennel egynek*, *Joan. 10. Egyenlőnek*, *Philip. 2.* Maga a' JESUS. *Joan. 16. és 17.* mondgya: *Mind az anyimék tiéd, és a' tiéd enyimnek* Atya. *Ism. Matth. 28. v. 18. Adott nékem minden hatalom Menyben és a' földön.* Angyaloktól imádtatott. *Hebr. 1, v. 6.* Tehát a' Kristus, még gyermek korában, sőt az Annya méhében-is örök Isten volt, és Istennek tulajdon és természet-szerént-való Fia, idővel tehát az Istenségben, és a' természet-szerént-való Fiúságban nem nevededett.

Negyedsz. Ember embertől születvén természet-szerént, még az Annya méhében természet-szerént-való tulajdon Fia az embernek; és azzal hogy idővel, erőben, vagy bölcseségben, &c. nevededik *in ratione Filii naturalis* a' természet-szerént-való Fiúságban nem *naturalior*, nem inkább természet-szerént-való. Tehát a' Kristus-is Istentől fogantatván az Annya méhében, mindgyárt akkor mikor fogantatott és születtetett, Istennek tulajdon természet-szerént-való Fia lett, tud. ill. Unitárius értelem

telem szerént, és azzal hogy az után idővel, szentséggel &c. tellyesedett &c. természetesb Fiává nem lett.

ELLEN-VETÉS: Az Irás mondgya *Act. 13. v. 32. Rom. 4. v. 1.* hogy a' Kristus az ő Fel-támadásakor született Istentől, és akkor lett Isten Fiává. *Felel.* Az Irás azt nem mondgya; hanem azt, hogy fel-támadásakor és menyben menetelekor 's utánna, világosabban jelentődött-ki, hogy a' Kristus Isten Fia: Mert világoson Fel-támadása előtt-is, az Angyaltól. *Luc. 1. Sz. Pétertől. Matth. 16. v. 16. Nathanaeltől. Joan. 1. v. 46.* Sőt az űrdógtól-is. *Luc. 4. v. 41.* Isten Fiának ismértetett, és mondattatott.

§. III.

A' IESUS Kristus nem fogadott; se nem valami barmadik, a' természet-szerént-való és a' fogadott Fiúság között-való Fiú; hanem igaz és tulajdonképpen természet-szerént-való Fia az Istennek, de nem a' szűztől-való születésére, hanem az öröktől-fogva-való Isteni nemzésére nézve.

A' JESUS Kristus, Isten, és a' Bölcsőságos Szűz MARIA Fia; csak egy, és nem két Fiú. Atya Istennek egyetlen egy tulajdó, és természet-szerént-való Fia, az Atya Istentől-való Isteni természet-szerént-való nemzésére nézve. Szűz Mariának egyetlen egy tulajdon, és természet-szerént-való Fia a' Szűz Mariától-való emberi természet-szerént-való nemzésére nézve. Ez így lévén.

Bizonyítom immár *Elsőben*, hogy a' Kristus Istennek nem fogadott Fia: Az Irás sohol sem mondgya a' Kristust fogadott Fiúnak: sőt inkább mondgya, hogy a' Kristus által léfznek mások Istennek fogadott Fiai. *Gal. 4. v. 6. Hebr. 2. v. 10.* És hogy a' Kristus adott hatalmat másoknak, hogy Istennek fogadott Fiai lehessenek. *Joan. 1.* Az Unitáriusoknak egyik hit ágazattya pedig, hogy nem kell hinni, a' mi az Irásban nincsen nyilván fel-téve. Miért hiszik hát a' Kristust fogadott Fiúnak, ha nincsen az Irásban fel-téve, hogy fogadott Fiú volna?

Másodszor: Az a' ki Istennek állatryából, úgy-mint ötet belső nemző okból természetinek hasonlatosságára születik és származik, úgy, hogy annak a' születésnek erejével az Istennek tulajdona közöltek véle,

az nem fogadott Fia, hanem természet-szerént-való Fia az Istennek : Lásd a' 4. Rész. 3. Czikkelyét. De a' Krisztus JESUS az Atya Istentől úgy születik öröktől fogva : a' mint e' Könyv. 4. Részén. 3. 4. 5. Czikkelyében meg-irtam. Tehát a' Krisztus nem fogadott, hanem természet-szerént-való Fia az Istennek.

Enyedi, a' Sz. János Evang. Könyv. 5. Rész. 18. Versére Pag. 356. és 358. azt mondgya : hogy a' Krisztus JESUS nem természet-szerént-való Fia, de nem-is fogadott Fia az Istennek, hanem valami Harmadik. Mert úgy-mond ez a' kettő : *Természet-szerént-való Fiú, és Fogadott Fiú* : nem *opposita immediata* : az az, nem úgy vettettnek egy-más ellenében, hogy többet hozzájuk nem találhatnánk. Így Gen. 45. 7. 8. Josef Patriárka nem szülte természet szerént Pharaót, se Fiának nem fogadta, még-is Pharaó Attyának mondgya magát Josef. Luc. 2. 7. 48. Szűz Maria Josefet maga Férjét, JESUS Attyának mondotta, holott Josef se nem nemzette, se nem fogadta Fiának a' JESUST. Így azért, noha a' Krisztus JESUS, az Istennek se nem természet-szerént-való, se nem fogadott Fia ; de még-is vagyon a' Krisztusban valami olyan, melyre nézve Istennek kiváltképpen-való és tulajdon Fiának mondatik, a' minémű sem az Angyalokban, sem az emberekben nem találtatik, tud. ill. Hogy Sz. Lélektől fogantatott ; hogy szűztől születtetett : hogy tisztet, hatalmat felette igen nagyot vett : hogy minden teremtetett állatoknál fellyebb Szent Lelket mérték nélkül nyert ; Messiásá tétetett : Az Egek és az Angyalok felett fel-magasztaltatott : minden hatalmafságon birodalmat és Uraságot vőtt Istentől. Ezekre nézve, úgy mond, az Apologia-is Part. 3. Num. 80. nem puzta Ember a' Krisztus, hané Istenhez hasonlítottatott, a' kiből semmi fogyatkozás nincsen, a' kinek Istenhez közelítő állapotja fellyül múlt minden emberi állapotot, a' szenvedésen, és meghalhatáson kívül : mind ezekre nézve tehát a' Krisztus JESUS Istennek *tulajdon Fia*, és *Igaz Isten*. Eddig az Enyedi és az Apologia bölcseskedése.

De ez merő álmadozás : mert olyan Fiúról, a' ki se nem fogadott Fiú, se természet-szerént-való nemzés szerént nem származott az Istentől ; hané valami harmadik, még-is tulajdon és Igaz Fia volna az Istennek ; más senki talám Enyedin kívül észesen nem álmadozott : Hányják-fel ám-bár minden Bölcsék Irásit, ha találnak valamit olyat. Mert a' mely példákot citál a' szent Irásból, nem hogy segítenék, sőt inkább rontyák az ő szándékát. *Elsőben*. Josef, Jákob Patriárka Fia, se nem fogadott, se nem

se másképpen-való Attya nem volt Pháraonak ; hanem csak mondgya hogy őtet az Isten rendelte , *quasi Patrem Pharaonis : mint-egy Atyává Pháraonak*, az az Gondviselő Attyává. *Másodsz. Sz. Josef a' Szűz Maria Férje* csak az emberek vélekedése szerént volt Attya , avagy *Nutritius* dajkálkodó Attya a' Krisztus JESUSnak : *ut putabatur Luc. 3. v. 23.*

Arra pedig : hogy a' Krisztus Sz. Lélektől fogantatott és szűztől született &c. 's azért volna tulajdon Fia Istennek , vannak Feleletek ez előtt-való 1. és 2. Sban. Azon kívül másutt , tud. ill. Pag. 92. in *Psal. 2. v. 7.* Enyedi maga írja ; hogy a' Krisztus nem fogantatásakor , se nem szűztől-való születésekor , hanem nagy emberkört , &c. lőtt Isten Fiává ; a' mint a' leg-közelebbik 2. Snak elején fel-jegyzettem.

Végre azt kérdehetném Enyeditől még-is : Ha az ő Attyának csak két , természet-szerént-való nemzés szerént , fia lőtt volna , és azok közül , egyik ő maga lőtt volna : az alatt az Attya , más két idegen fiatis fogadott volna , 's azokat még inkább kedvelte 's ajándékozta &c. volna , mint-sem a' kiket természet szerént nemzett : Annak idejében az Attyok halálozván Testamentomot tött volna ilyen formán : Minden ingó , bingó jószágomat &c. a' mellyek egészen keresményim , hagyom 's testálom az én igaz és tulajdon Fiaimnak : vallyon adott volna-é részt Enyedi abból a' Testamentom-béli hagyott jószágból törvény szerént a' két fogadott Fiaknak ? ismérte volna-é azokat-is igaz és tulajdon Fiaknak az Attyához képest ? csak azért , hogy inkább kedvelte , ajándékozta &c. az Attya azokat , mint-sem őtet ?

Mindazáltal , ha szintén Enyedi annak ismérte volna-is ; de más ezes és a' világ törvényét Tudó ember annak nem ismérte volna. Heában mondgya tehát Enyedi , és a' több Unicáriusok , hogy a' Krisztus JESUS Istennek , Igaz , és tulajdon Fiának hiszik , ha azt nem nemzés által született.

Negyedik Czikkely.

Elsőben : *Minémű értelemben , és mikor volt Doctör és Proféta , a' IESUS Krisztus ?* Másodszor : *Minémű értelemben , és mikor volt Ur és Király ?* Harmadszor : *Minémű értelemben volt az Anya-szentegyháznak Feje , és mikor tétetett annak ?* Negyedszer : *Minémű*

némű hatalma volt , és mikor kezdett lenni a' jelekre és csuda tettekre ?

Olly alacson értelemben vannak a' Krisztus felől az Unitáriusok , kivált a' míg harmincz esztendő nem lett , mint-ha addig még csak Proféta , Doctör , Ur , Király , Fő-Pap , Anyaszentegyház Feje &c. sem lett volna : az az : sem Profétiai lelke és tudománya , sem Uri és Királyi birodalma , sem Fő-Papsága , sem a' csuda-tettelekre-való hatalma nem lőtt volna ; sőt a'nak utána-is valóságos üdvezítő , 's Meg-váltó nem lőtt volna , és valóban érettünk eleget nem tölt volna , se üdvességünket nem érdemlette volna , &c. a' mint ki-teczik önuon magok Írásokból , mellyeket annak helyében citálni fogok.

Ne-is csudált ezt keresztyén Olvasó : mert valamikor azt merték mondani , hogy nem örök Isten a' Krisztus , sőt azt-is , hogy a' míg nagy ember kort nem ért , semmiképpen Isten nem volt , hanem a' keresztsége után kezdett Isten lenni , és az Istenséget tekélesebbé Menyben az Attya jobján érte ; annál inkább el-mondhatták , hogy sem Proféta , sem Doctör addig , az az , harmincz egy esztendőskorá-ig nem volt.

Hogy azért a' Krisztusnak az ő örök Istensége , és Meg-váltói és Messiási &c. Tiszti 's hivatallya ; és ez hívságos embereknek az ő temérdek tévelygéseknek vastagsága nyilvánban ki-terjedgyen e' világon , e' Negyedik , ötödik , és Hatodik Czikkelyekben szóllok azokról , mellyek tartozandók a' JESUS Krisztus Tisztinek és Hivatallyának állapattyához.

§. I.

Minémű értelemben , és mikor volt Krisztus Doctör és Proféta ? avagy minémű értelemben és mikor kezdett lenni tellyes Profétiai és Doctori Lélekkel , bölcseséggel és tudománnyal ?

NOha olyan nyilván és bötű szerént (a' mint az Unitáriusok szokták kívánni) önnön maga a' Krisztus magát , sem Profétának , sem Doctornak nem mondotta ; de mint-hogy vannak olyan *Locusok* a' szent Írásban , a' mellyekből helyesen ki-hozhatni , hogy nem csak együgyű képpen Doctör és Proféta (*Deut. 18. 7. 15. 18. Profétát támaszt te néked a' te Urad Istened. &c.* Mellyet Sz. Phülep Ap. *Joan. 1. 7. 45.* és Sz. Péter Ap. *Act. 3. 7. 22.* a' Krisztusról magyaráznak : Más emberek-től-is.

tól-is. *Matth. 21. v. 11. Marc. 6. v. 15. Luc. 13. v. 33. Luc. 7. v. 16. Luc. 24. v. 19.* nyilván Profétának mondatott, ismét *Joan. 4. v. 19.* a' Samariai Afzfzony-is Profétának mondván ötet, ellene nem mondott egynek-is) hanem ugyan minden Profétáknál nagyobb (a' mint ki-te-czik, *Joan. 1. v. 17. és 27. Ismét Joan. 3. v. 31. Hebr. 3. v. 3.* a'hol a' Krisztus nagyobnak mondatik Moysesnél-is, keresztelő Sz. Jánosnál-is, a' kik a' Proféták között nagyobbak voltak. *Deut. 34. v. 10. Matth. 11. v. 11.*) Proféta és Doctör volt a' JESUS Krisztus. Es noha ezt meg-engedik így az Unitáriusok Apolog. Part. 3. Num. 8. Pag. 65. Mindazáltal azt vitattyák; mint-hogy, úgy mondanak, a' Krisztus gyermek korában, nem mindeneket tudott, és, a' mint Sz. Lukács írja Evang. Könyv. c. 2. v. 52. bölcseségben &c. úgy a' mint az időben-is naponként nevedett, 's azért a' mennyei dolgoknak tudománya tellyesebben nem elébb, hanem harmincz esztendő korában (a' mikor tud. ill. Jordánban Jánostól meg-mosattatott, a' Sz. Lélek reá szállott, és az Atya szózatya hallatott; tud. ill. *Ez az én kedves Fiam, kiben nekem kedvem tőlt. Matth. 3. v. 13.*) a' Krisztusnak adatott, és akkor 's nem elébb Doctör és Proféta lett. Mert, úgy-mond Enyedi, tulajdonképpen Istentől akkor 's nem elébb született. in *Psal. 7. v. 2. Pag. 92.* és ugyan Istentől akkor küldetett. in c. 4. v. 8. *Epist. ad Galat. Pag. 503.*

Azt mondom azért ezek ellen: Hogy a' Krisztus, noha a' Profétai és Doctori tisztt és hivatallyát 30. esztendő korában *Luc. c. 3. v. 23.* kezdette nyilvánban és bővebben gyakorolni, és ugyan az Atya és a' Sz. Lélek akkor ötet Isten Fiának mind szóval, mind jelekkel nyilvánban kezdette jelenteni; mindazáltal néki nem csak úgy-mint Isteni belső Örök Igének, öröktől-fogva-való véghetetlen bölcsesség, de úgy-is, mint Embernek igen tellyes és tekéletes tudomány és bölcsesség még a' Szűz méhében Istentől adatott. *Bellarm. Lib. 4. de Anima Christi.*

Az első Részt csak így rövideden bizonyítom. A' Krisztus JESUS még a' Szűz méhében, sőt öröktől fogva Isten Igéje, Isten Fia volt, a' mint bőven meg-bizonyítottam. Tehát öröktől fogva nékie úgy-mint Istennek, véghetetlen bölcsesége &c. volt: tehát úgy-mint Isten, bölcsességben és tudományban nem nevedett, hanem mindeneket tekéletesen vég-hetetlenül, mindenkor és öröktől fogva tudott.

A' másik Részt, hogy tud. ill. úgy-mint Embernek-is, még gyermek korában, sőt a' Szűz méhében-is igen tekéletes és tellyes bölcsesség

ség adatott Istentől, ismét így bizonyítom. A' Krisztus JEsussal úgy-mint Emberrel, avagy a' Krisztusban-való Emberséggel még a' Szűz méhében meg-eggyesült állat-szeri *Unio* által az Istenségnek második Személye minden ő Isteni tulajdonságival együtt, a' mint ez 5. Rész. 1. és 2. Czikkelyeiben meg-bizonyítottam. Tehát a' Krisztusnak úgy-mint Embernek adatott és közöltetett következendőképpen Isteni tekéletes, sőt véghetetlen tudomány és bölcsesség. Noha pedig itt nem vitatom, ha ezek véghetetlenül adattak-é úgy-mint Embernek, mindazáltal azt mondom keresztelő Sz. Jánosnal. *Joan. c. 3. v. 34.* nem mérték szerént, hanem mérték nélkül, a' mint ezt helyben hadgya Enyedi is. *Pag. 356. és 358. in cap. 5. Joan. v. 18.* Tehát a' Krisztus úgy-mint Ember nem nevedett minden bölcsességben, hanem még gyermek korában-is mérték nélkül-való bölcsesség által mindeneket tekéletesen tudott; következendőképpen Profétai és Doctori lélekkel és tudománnyal 's bölcsességgel telyes lévén, gyermek korában-is Proféta és Doctor volt, ám-bár gyermek korában olly nyilván és bőven, mint az után, hogy megkereszteltetett és prädikállani kezdett, a' Doctori és Profétai tisztit nem gyakorlotta-is.

Es ha az Unitáriusok igazat akarnának látni, 's mondani, azt-is olvasák *Luc. 2. v. 46.* hogy a' Krisztus még tizenkét esztendő korában-is (ki tudja, ha annak előtte-is, az után-is nem? mert nem mindennek irattattak-meg, mellyeket cselekedett a' Krisztus. *Joan. 20. v. 30. és 21. v. 25.*) a' Templomban a' Doctörök között ülven olly bölcsen halgatta és kérdezte a' Doctöröket, hogy álmélkodnak vala minnyájan, a' kik hallják vala őtet az ő okosságán és feleletin. De a' Szent Annához-való feleletiből-is erősítették a' mi értelmünk, mikor azt mondgya *v. 49. Mi dolog, hogy engem kerestek vala? nem tudgyátok vala-é, hogy azokban, mellyek az én Atyámé, kell nekem lennem?* Mint-ha mondaná: nem tanultatok-é meg eddig-való gyakorlatosságimból, mi légyen az én hivatalom, hogy tud. ill. most-is az Atyám dolgait, és az emberek üdvességét munkálodgyam?

Tovább még-is a' *Conclusiokat* így-is erősitem: *Elsőben*: A' Krisztus JESUS még születésekor Isten Fiának, Ur Krisztusnak, Meg-váltónak, Isten üdvezítőjének; *Luc. 1. v. 35. &c.* mondatott: jele tehát, hogy akkor-is telyes-volt bölcsességgel. *Másodsz.* Keresztelő Sz. János ollyan formán nem volt Isten Fia, mint volt a' Krisztus, hanem csak Isten Fiának

nak elől-járója, még-is az Anya méhében Szent Lélekkel és bölcsességgel mérték szerént tellyes volt. *Luc. 1. 5. 15.* Ki-teszik abból-is, hogy még az Anya méhében lévén, meg-ismérte a' Krisztust a' Szűznek méhében, és ugyan röpöse annak örömben, hogy láthatta: Annál inkább tehát tellyes volt a' Krisztus, a' ki-akkor-is Isten Fia és Ura volt nem csak Ersébetnek *Luc. 1. 5. 43.* hanem Szent Jánosnak-is. Mert ámbár nem természet-szerént-való-is minden gyermeknek, hogy csöcsömös korokban bölcsék és tudósok legyenek; mindazáltal ilyen gyermeknek, a' minémű volt a' Krisztus, az Istennek igaz és tulajdon Fia, világ Meg-váltója, sőt örök Isten &c. illendő volt és természet-szerént-való, hogy tellyes legyen bölcseséggel, és tudománnyal.

§. II.

Ellen-vetésekre-való Feleletek.

1. **E**LLEN-VETÉS: Szent Pál Ap. ad Hebr. 2. 5. 17. így ír: *Azokért mindenekben hasonlónak kellett lenni (a' Krisztusnak) az Atya-fiaihoz, az az, az emberekhez, hogy irgalmas lenne. Ismét c. 4. 5. 15.* Mert nincs olyan Fő-Papunk, a' ki nem szánakodhatnék erőtlenységünkön, hanem a' ki meg-késértetett mindenekben hasonlóképem a' bűnön kívül. Ezek azt jelentik, hogy a' Krisztus tudatlanságban-is (mint-hogy a' tudatlanság nem bűn) hasonló volt az emberekhez.

Felel. Elsőben: Ebből az Ellenkezők *Consequentiájából* sok illetlen dolgok következnek. *Elsőben:* Hogy a' Krisztus szintén olyan tudatlan lett volna, mint a' több emberek: *Másodsz.* Es nem csak gyermek korában, hanem az után-is, hogy meg-kerefsztetett. *Harmadsz.* Nem adatott volna hát nékie mérték-nélkül-való Szent Lélek és bölcsesség. *Negyedsz.* Következnék az-is, hogy nem a' Sz. Lélektől, hanem Férfitől fogantatott volna. *Eötödsz.* Hogy nem Szűztől született volna. *Harodsz.* Hogy sokféle testi és meg-romlott természet nyavalyáitól, betegségektől, hidegleléstől, kólikától, &c. háborgattatott volna, mint-hogy ezek nem bűnök.

Felel. Másodsz. A' Krisztus mind azokat, mellyek szükségeket voltak az Emberi természetnek valóságára és perfectiojára, és az Emberi nemzetnek váltságára, fel-vette, és azokban hozzánk hasonló lőtt: Mint-hogy pedig a' tudatlanság azokra nem szükséges, sőt inkább azoknak

kisfebbítője ; azért azt a' Krisztus fel nem vette. *Ha azt mondd*, hogy az Apostol *universaliter* és általlýában szól : meg-késértetett mindenekben , hasonlóképpen a' bűnön kívül : csak az egy bűnt veszi-ki ; a' tudatlanság pedig nem bűn. *Felelet.* Ez ígék : meg-késértetett mindenekben : nem azt téfzik , hogy minden fogyatkozásokat fel-vett , ámbár bűn nem vóltak-is : hanem a' szenvedésekben , testi szűkségekben , szegénységben , gyalázatokban , meg-vetett állapotban , halálban &c. meg-késértetett , a' mint más emberek ; de nem a' bűn-ig és a' bűnre , a' mint a' több emberek ; az az , nem győztetett-meg a' késértetektől a' bűnre , a' mint a' több emberek meg-győztettek , és a' késérteteknek bűnre engedtek.

2. ELLEN-VETÉS : Szent Lukács Evang. Könyv. 2. R. 52. V. írja , hogy a' *JESUS* 12. esztendő lévén nevededik vala bölcsességben , és időben , és kedvességben Istennél és embereknel. Ha nevededett ; nem vólt hát tellyes és tekéletes bölcsesége gyermekségében , valamint nem vólt tellyes ideje.

Felelet. Ámbár a' Krisztus emberek előtt idővel és kedvességgel nevededett , de Isten előtt sem bölcsességgel , sem kedvességgel valóban nem nevededett , hanem csak az embereknek láttatott nevededni Istennél-is : Mert látván az emberek a' Krisztus bölcseségének és kedvességének nagyob 's nagyobb jeleit naponként , álmélkodva vélték (mint-hogy csak puszta embernek lenni gondolták) hogy nevededik a' bölcsességben nem csak az emberek előtt , hanem Isten előtt-is.

Hogy ez légyen pedig az Evangelista mondásának az értelme ; jelentik *Elsőben* a' Keresztelő Sz. János szavai *Joan. 3. V. 34.* A' kit Isten küldött (érti a' Krisztust) az Isten Igéjét szállja ; mert nem mérték szerént adgya Isten a' lelket , a' Krisztusnak tudni illik. Jeleltik *Másodszor* ezek-is : *Luc. 2. V. 40.* A' Gyermekek pedig nevededik és erősödik vala , tellyes bölcsességgel , és az Isten malasztja vala ő benne. Ha tellyes vólt bölcsességgel , hogy-hogy nevededett még-is bölcsességben ? úgy kell tehát érteni , hogy láttatott nevededni. *Harmadsz.* Jeleltik ezek-is *ad Rom. 12. V. 3. 1. ad Cor. 12. V. 8. Eph. 4. V. 7.* Mivel az Apostol írja , hogy az embereknek mérték szerént adgya Isten az ő Sz. Lelkét és ajándékit. *Negyedsz.* Jeleltik ezek-is *Luc. c. 2. V. 48. és c. 3. V. 23.* A'hol Sz. Josef a' Krisztus Attyának mondatott és hívattatott , holott nem az vólt , hanem csak , a' mint ott magyarázza az Evangelista , az embe-

emberek annak vélték. Ugy a' Krisztus-is a' bölcseségből valósággal nem nevedett ; hanem csak láttatott az embereknek nevedni ; mert a' Krisztus hová tovább jelentette az ő bölcsességét , mely benne volt mérték nélkül gyermek korában-is. *Ötödik.* Jelenti maga-is Enyedi. Pag. 356. és Pag. 358. in c. Joán. 5. v. 18.

Ha még-is mondod , hogy Sz. Lukácsnál c. 1. v. 28. az Angyal a' Szűz Mariát-is *malasztal tellyesnek* mondgya : sőt keresztfelő Sz. Jánost-is v. 15. Sz. Ersebetet-is v. 41. még-is nem mondgya senki, hogy ezek a' malasztban nem nevedtek. *Felelet.* Meg-irtam fellyebb, hogy a' több embereknek mértékkel adatott a' Sz. Lélek malasztja, és azért nevedkedhettek benne , és ha szintén tellyesek voltak-is , csak mérték szerént voltak tellyesek , a' mint nekik illett : A' Krisztus pedig mérték nélkül és felettébb tellyes volt , 's azért nem nevedkedhetett.

De ha szintén meg-engednök-is , hogy a' Krisztus valósággal nevedett a' bölcseségből és kedvességben az Isten előtt-is , még-sem jöki hogy *Universaliter* általtyában tudatlan volt a' Krisztus némely dolgokban. Mert *Elsőben* tudni kell , hogy a' *Scientia*, az az , a' Tudomány kétféle : egyik *Infusa* és *Supernaturalis* ; az az , természet-felett-való , mely az Istentől mint-egy ontatik az emberbe az ő munkája nélkül : *Másik Experimentalis* : mellyet az ember gyakorlatossággal és idővel keres magának : Azt mondom azért a' Theologusokkal (*Soarius Tom. 1. in 3. Part. Disp. 30. Sect. 2.*) hogy a' JESUS Krisztus gyermek korában tellyes volt a' természet-felett-való bölcsességgel ; de nem azzal mellyet idővel szerzett gyakorlatossággal és *Experientiával* , 's azért-is ebben *Fia* volna , meg-tanulta azokból , a' miket szenvedett , az engedelmeséget. *Másodszor* tudni kell , hogy a' Szentség és a' Malaszt , a' mellyek által *Actualis*, az az , olly mennyei ajándék , mely magában ugyan múló ; de cselekedetekre. *Habitualis*, az az , egy néminémű *permanens qualitas* ; az az : olly lelki állandó malaszt , mely a' lélekbe öntetvén azt szenté , és Isten előtt kedvessé téfzi. : mely szeretnek-is , szentségnek-is nevezetik a' Theologusoktól.

Azt mondom azért *Másodszor* , hogy noha a' Krisztus az *Actualis* Szentségben és Isten előtt-való kedvességben valóságosan *extensivó* ne-

vekedett, az az, naponként gyakorolta magát a' jó cselekedetekben, és azok által fokasította malasztját és érdemit Isten előtt Isten kegyelméből; de nem nevededett a' *Habitualis* szentségben és kedveltségben. Honnét immár ki-teczik, hogy az Evangeliista Irása-is helyben marad; az Ellenkezők-is a' Krisztusban tudatlanságot méltatlanul keresnek.

3. ELLEN-V. *Marci 13. v. 32.* A' Krisztus maga mondgya: *Arról pedig a' napról (az az, Itélet napjáról) vagy orárról senki nem tud, sem az Angyalok Menyben, sem a' Fiú, hanem csak az Atya.* Leg-alább tehát a' Krisztus úgy-mint Ember nem tudta az Itélet napját. Erre Felelek a' 3. Könyv. 2. Rész. 3. §. 10. Num. alatt.

4. ELLEN-V. *Matth. c. 26. v. 39.* így könyörgő a' Krisztus az ő Sz. Attyának: *Atyám, ha lehetséges, máltyék-el e' pohár töllem:* melly könyörgésében nyilván jelenti, hogy nem tudta akarattját az Attyának a' halála felől, vagy pedig hatalmát, ha el-veheti-e tölle a' szenvedés pohárát: külbmben, ha tudta volna, miért könyörgött volna olyan formán.

Felelet: A' Krisztus jól tudta az Attya akarattját, hatalmát-is; nem-is azért könyörgött, hogy nem tudta volna; hatalmát ugyan tudta; mert Sz. Márk Evang. szerént így-is könyörgött: *Abba Atyám, mindennek lehetségesek néked, vedd-el töllem e' pohárt. c. 14. v. 36.* Az a' mondas azért: *ha lehetséges: annyit téfzen, mint: ha akarod: ha néked teczik, Luc. 22. v. 42.* Másodszor: az Attya akarattját-is tudta halála iránt; mert ha nem tudta volna, olyan világos szókkal az ő Tanítványinak elévé annyiszor nem tudta volna beszélni. *Matth. 20. v. 18. Marc. 10. v. 32. Luc. 18. v. 31.*

Ha kérde: Miért könyörgött tehát olyan formán, ha tudta? *Felel.* Az emberi természetét önnön magának hadta olyan formán, mintha ugyan semmit nem tudott volna Isten akarattja felől; a' mint mikor a' Keresztfán-is ezeket mondotta: *En Istenem, én Istenem, miért hadtál-el engem? Matth. 27. v. 46.* Jól tudta a' Krisztus, hogy őtet az Attya el nem hadta; és hogy így mint-egy panaszkodott, azzal csak jelenteni akarta az embereknek az ő kinyainak nagy vóltát, mint-ha ugyan az Isten őtet el-hadta volna. Hasonlóképpen Tanyitványitól-is gyakorta olly dolgokat kérdezt, mellyeket jól tudott: még-is kérdezte azért, hogy vagy a' Tanítványok értelmét ki-vegye, *Matth. 16. v. 13.* vagy hogy meg-késértse, a' mint Phülópet *Joan. 6. v. 5.* *Honnan vészünk kenyéret hogy ezek (a' Seregek) egyenek?* jól tudta ezt, a' mint mingyárt ott

ott írja azon Evangelista mondván: *Ezt pedig mondgya vala, késértvén őtet; mert ő tudgya vala, mit volna cselekedendő.* E' félekről szépen és bölcsen ír Sz. Ambrus Doctor *Lib. 5. in cap. 5. Luca. Quando Dominus orasse praemittitur, non utique propter suffragium, sed propter exemplum: imitandi enim speciem dedit, non precandi ambitum requisivit.* Az az: a' mikor a' Krisztus vagy könyörgött, vagy valamit ollyat cselekedett, nem azért könyörgött, hogy a' nélkül-is meg nem cselekedhette volna; hanem hogy azzal példát adgyon az ő Híveinek, hogy úgy cselekedvén őtet kövessék. A' mint maga-is jelenti üdvözítőnk *Joan. c. 11. v. 41.* Lázárt fel-akarván támasztani: *Atyám, halálat adok néked, hogy meghalgattál engemet; én pedig tudom vala, hogy mindenkor meghalgaatsz engem; de a' népért, a' mely környűl áll, mondám azt; hogy meghidgyék, hogy te küldöttél engem.* Szintén hasonló ez-is *Joan. 12. v. 30.* *Nem én érettem jött e' szózat (az égből) hanem ti érettetek: hogy tud. ill. hidgyetek.*

§. III.

Minémű értelemben? és mikor vólt Király a' Krisztus IESUS?

MInd a' Világi, mind az Ecclesiái Historiákban olvassuk, hogy mindenkor, nem csak az Isten Népe között, de a' Pogányok között is majd mindenkor két rendbéli Hatalmaság, Ország, birodalom és Directio vólt: Egyik Világi, külső és Testi, a' mely által a' Test javára való világi dolgok kormányoztattak; és különbözésnek okáért *Politicum Dominiumnak* és *Direktionak* mondatik. Másik Lelki, mely a' lelki dolgoknak, és az Isteni Tiszteletnek vezérlésére rendeltetett. Vannak ezekről sok példák. Ugy a' Krisztus idejétől-fogva-is eddig különböznek ezek a' világi *Politicum*, és *Spirituale Ecclesiasticum Dominiumok* a' Keresztények között, hogy ne szólyak a' több Nemzeteokről. En azért, hogy rendet tartsak az Irásomban, ebben az 3. és 4. §ban szóllok a' Krisztus külső Világi és *Politicum Dominiumban*-való Királyi &c. Tisztiről és hatalmáról: az 5. §ban pedig a' Lelkiről.

Ezekhez képest, itt kettős a' Kérdés: Első: Vólt-e a' Krisztus valóságos Ur és Király a' világi és *Politicum Országban* és *Dominiumban*? Második: Mikor lótt azzá? Az első Kérdésre, azt

Mondom: hogy a' Krisztusnak valóságos és tulajdonképpen való jussa, Urasága, és Királysága vólt a' vagy a' világi *Politicum Dominiumban*.

niumban, és az szerént Mennyen s' Földön mindeneken, mint igaz és tekéletes Ur és Király uralkodik.

Ezt bizonyítták világosan a' sz. Írálok elsőben *Matth. 28. v. 18.* maga a' Krisztus így szól: *Adott nékem minden hatalom Mennyben és a' Földön.* Sz. Péter Apost. *Act. 2. v. 36.* Nagy bizonynyal tudgya azért Israelnek egész háza, hogy Urrá-is, és Krisztusá-is tölte az Isten ezt a' JEsust, a' kit ti meg-feszítettetek. *Act. 10. v. 36.* Ez mindenek Ura. *ad Eph. 1. v. 20.* Fel-támasztván őtet halottaiból, és helyheztervén őtet az ő Job-jára mennyégben, minden Fejedelemségnek &c. felette, mely neveztetik nem csak e' világon, hanem a' következendőn-is; és mindeneket az ő lábai alá vetett. *Apocal. 19. v. 16.* Az ő ruháján (az az, a' Krisztusén, mert ő értetik ott az Igén) és ágyékán írva vagyon: Királyok Királya, és Uralkodók Ura. Eddig az Unitáriusok-is velünk értenek.

Második Kérdés ez: Mikor lőtt Urrá és Királya a' Krisztus? és mikor kezdett lenni *Jussa*, és hatalma, 's *Dominiumja* ebben az világi *Politicum Dominiumban* és országban? Erre

Az Unitáriusok azt mondgyák: hogy csak a' halottaiból-való fel-támadás után, de leg-tekéletefsebben Menybe menetele és az Atyának Job-jára-való ülésekor. Mert, úgy mond, a' fellyebb meg-irt *Locusok* bizonyítták csak akkorra, és nem előbb, hogy a' Krisztus Urrá és Királya lőtt e' világon.

Mondom ez ellen: Hogy a' Krisztus nem csak fel-támadása után, és Menybe menetelekör &c. lőtt Ur és Király e' világi külső Politiai országban, hanem Születésétől fogva, mind Mennyen, mind földön; jóllehet az ő Uri és Királyi hatalmát olyan formán és olyan láthatóképpen, 's dicsőséggel nem gyakorlotta, a' mint más hívságos, vagy jó Királyok-is szokták gyakorlani.

Bizonyíttatik ez *Elsőben* azokkal, a' mellyekkel ez előtt-való Sban a' Krisztusnak, még gyermekségében-való bölcseségét és Profétai Tisztit bizonyítottam.

Bizonyíttatik *Másodszor* azoknak szavaiból, a' kik a' Krisztust, még fel-támadása előtt-is Urnak 's Királynak mondozták, és úgy-mint Urat és Királyt tisztelték és imádták. Szent Ersébet, midőn még a' Szűz méhében vólna Krisztus, *Urának* mondogta *Luc. 1. v. 43.* Az Angyal a' Pásztoroknak így szóllott *Luc. 2. v. 11.* Ur Krisztus született néktek: Az Apostolok-is Urnak hitták nem csak azért, hogy Mesterek vólt, ha-

nem hogy tulajdonképpen és valóságosan Urok volt, a' mint maga-is a' Krisztus annak mondotta magát *Joan. 13. v. 13. Ti engem Mesternek és Urnak hítok, és jól mondjátok, mert az vagyok.* Natanaél pedig *Joan. 1. v. 49. Királynak mondotta: Rabbi, te vagy Isten Fia, te vagy Izraél Királya.*

Bizonyított. Harmadsz. Sz. Pál Ap. Leveléből *ad Hebr. c. 1. v. 6. a'* hol nem azt írja, hogy, minek utánna az Isten a' Krisztust halo-aiból fel-támasztotta; vagy Menybe fel-menése és Attya jobbjára-való ülése után, az Angyaloknak azt parancsolta volna, mondván: *Es imádják őtet Istennek minden Angyali: hanem így írja: Ismét mikor bé-hozza az ő első szüldöttét (az Isten tud. ill.) a' Föld kerekiségére, azt mondgya: és imádják őtet az Istennek minden Angyali.* Az az; mikor bé-hozza születésekor e' világra, nem fel-támasztásakor Mennyországba.

Bizonyítom Negyedsz. Keresztelő Sz. János szavaiból. *Joan. 3. v. 35. a'* hol így szól a' Krisztusról: *Az Atya szereti a' Fiát: és mindeneket a' kezébe adott. Ismét Joan. c. 13. v. 3. Tudván (JESUS) hogy mindeneket kezébe adott neki az Atya. Ismét, Joan. 5. v. 19. mondgya JESUS: Valamiket az Atya cselekeszik, azokat a' Fiú-is hasonlóképpen cselekeksi: Joan. 16. v. 15. Mindenek valamellyek az Atyáé, enyimek: Mind az enyimek tied, és a' tied enyimek, &c. Ha mindenek a' Krisztusé, valamellyek az Atyáé; és ha mindeneket a' miket az Atya cselekeszik, a' Fiú-is hasonlóképpen cselekeksi, és az Atya világnak Ura léven és Királya e' világot vezérli, következendőképpen a' Krisztus-is vezérteni fogja és Ura és Királya léfzen. Mind ezek pedig mondattak Krisztus felől még a' halála előtt. E' Locnsoknak értelmét Lásd a' 2. Könyben az ő Rendeiben.*

Bizonyítom Ötödször: A' négy Evangelisták meg-írják, mint kiáltottak a' seregek Istentől indíttatván, hogy JESUS volna az a' Király, a' kiről Zakariás Proféta c. 9. v. 9. jövendölt mondván: *Igen vigadgy Sion Leánya: örvendezz Jerusálemnek Leánya; Ime a' te Királyod el-jő neked igaz és üdvözítő. &c. Ezt-is hozzá adván: Ez pedig mind meg-lött, hogy bé tellyesednek a' mi meg-mondott a' Proféta által. Matth. 21. v. 4. Marc. 11. v. 10. Luc. 19. v. 38. Joan. 12. v. 15. Jóllehet pedig a' Proféta jövendölése szerént, szegényül és szelidül viselte magát a' Krisztus, mindazáltal olyan Coeremoniákkal és szelidül viselte magát a' seregektől, a' minéműekkel addig az ideig egy Király sem.*

Bizonyítom *Hatodszor* Azokból a' cselekedetekből, melyekben kiváltképpen jelentődik Krisztusnak valóságos Uri és Királyi *actualis* Urasága fel-támadása előtt-is: Tud. ill. Hogy halottakat támasztott, valamint az Atya-is *Joan. 5. v. 19. és 21.* Szombatokon betegeket gyógyított, mint-hogy Ura volt a' Szombatnak a' mint az Atya-is *Matth. 12. v. 8.* Ördögökön-is hatalma volt. *Luc. 11.* A' Bűnöket megbocsátotta. *Matth. 9. v. 6.* Arra Tanítványinak-is hatalmat adott. *Matth. 10. v. 1.* Ismét. *18. v. 18.* *Marc. 16. v. 17.* Mind ezeket halottaiból-való fel-támadása előtt cselekedvén, valóságos Uraságának és Királyi hatalmának bizonyos jeleit adta.

Hetedszer Bizonyítatik: Ha szintén semmi jelenségét nem adta volna-is Uraságának a' Krisztus fel-támadása-ig, még sem lehetne mondani, hogy nem volt Ura és Királya e' Világnak addig. Mert ugyan csak fel-támadásáig-is, Istennek Igaz és tulajdon Fia és Örökösfe volt; az Igaz tulajdon Fiú pedig, a' mint Sz. Pál Apost. írja *ad Galat. 4. v. 2.* ha szintén kisdéd-is és Tutorok alatt vagy-on-is; ha szintén semmit nem disponál-is a' Józsgában, ugyan csak ő az Ura a' Józsgának. Mostani időben kisdéd gyermekeket Királyságra koronáznak, és valóságos Királyok, ámbár, csöcsömősek lévén, az országban semmit nem disponálnak. Miért nem tehát hasonlóképpen a' Krisztus-is.

Enyedi ollyat-is ír, hogy a' Krisztus Gyermekek korában-is Ur és Király volt, *Pag. 527. in c. 2. ad Philipp.* midőn azt írja, hogy az Isten formája a' Királyi méltóságot jedzi. Ismét *Pag. 528.* azt írja, hogy a' Krisztus, szenvedése előtt-is volt Isten formájában: csak hogy *Pag. 539.* azt írja, hogy addig csak a' Sidók Királya volt. Ismét *Pag. 540.* úgy mond: nem csak heába viselte a' Királyi Nevet (a' Krisztus tud: ill.) és az Isten képét és formáját; hanem ugyan bizonyoson volt hatalma akármit cselekedni, és valamikor kellett és akart, meg-cselekedte, és vól-taképpen meg-mutatta, hogy Israëlnak bizonyos Királya. Ezért a' Királyságért mindazáltal fel-támadása és Menybe menetele után halálával nagyob és tekéletesb Királyságot szerzett magának.

§. IV.

Ellen-vetések meg-fejtetnek.

ELSŐ ELLEN-VETÉS: Azok a' sz. Írásbéli *Locusok*, melyek az első Kérdés feleletiben citáltaknak, jelentik csak, hogy a' Krisztus fel-táma-

támadása és Menybe menetele után lőtt mindeneknek Ura és Királya. *Másodszor.* Hogy az a' Királyi hatalom akkor-is jutalomúl adatott a' Krisztusnak az ő haláláért &c.

Felelet : Azok a' *Locusok* nem azt jelentik, hogy *csak* a' fel-támadás, és Menybe menetel után &c. lőtt volna Urrá és Királya a' Krisztus; hanem, minekutánna a' más Kérdésre és *Conclusión*nak bizonyítására meg-írt *Locusok* azt próbálják, hogy a' Születésétől fogva Ura és Királya volt e' világnak; az első Kérdésre citált *Locusok* inkább azt jelentik, hogy a' Krisztus Urasága és Királysága, melyben immár volt gyermekségétől fogva, bővebben és világosabban ki-jelentődött az ő fel-támadása és Menybe menetele után. *Másodszor :* A' Krisztusnak nem Királyi hatalom, hanem a' Királyi hatalomnak Mennyeen és földön való ki-terjedése adatott jutalomúl a' haláláért.

Avagy ha szintén a' Királyi hatalom &c. adatott volna-is, az Ellen-vetés még sem téfzen semmit-is ellenünk; mert közönséges értelem szerént lehet azon egy dolgot több úttal és titulussal-is érdemelni és el-venni. Péld. ok. Valamely Király az ő örökös országát, melyet más erőszakoson el-vett, pénzével-is meg-válthattya, törvénnyel-is, fegyverével-is vizsgálja nyerheti. Hasonlóképpen a' Krisztus, mivel-hogy az Istenség ő benne még a' Szűz méhében meg-egyesült az emberi természettel, és arra nézve, Istennek természet szerént-való Fia volt akkor-is, következőképpen mindeneknek Ura és örökös Királya-is volt. Azon Uraság és Királyság annakutánna a' haláláért-is jutalomúl adatott a' Krisztusnak, és az elébbeni *mintegy* meg-erősítettett.

2. ELLEN-VETÉS : Vannak más sz. Írás-béli *Locusok*, a' mellyek nem *csak* azt jelentik, hogy fel-támadása után lőtt Krisztus Urává és Királyává e' világnak; hanem azt-is jelentik, hogy fel-támadása előtt nem volt Ur és Király. Péld. ok. *Első :* Luc. 12. v. 14. mikor egy ember azon kérte volna a' Krisztust, hogy osztassa-meg az örökségét az Attyafiával; Krisztus azt felelte nékie : *Ember, ki rendelt engem Bíróvá vagy Osztoszává ti közöttetek?* Holott, ha a' Krisztus Ur és Király lőtt volna akkor, nem azt felelte volna; mert a' Király tartozik az alatta valóinak Törvényt szolgáltatni.

Másod. Matth. 26. v. 53. Mikor a' Vitézek a' Krisztust meg-fogták volna, Pétert meg-intette, hogy ne kardoskodgyék mellette, mondván : *Véled-é, hogy nem kérhetem az Atyámat, és ad én nékem most többet tizen-*

két Legió Angyalnál? Ha Krisztus Ura lett volna akkor az Angyaloknak, miért kellett volna őket az Atyától kérni, holott maga-is parancsolhatott volna nékik? Harmad. Joán. 18. §. 36. Pilátus kérdvén Krisztustól, *ő volna-e a Sidók Királya?* Felele JEsus: *Az én országom nem e' világból való: ha e' világból volna az én országom, az én szolgálaim harczolnának ugyan hogy kézbe ne adattatnám a' Sidóknak: most pedig az én országom nem innét való.* Ha a' Sidók királya nem vólt, annál inkább nem vólt másoké. Erősíti ezt a' *Locust* ez is: mikor a' Fő-Pap a' Krisztust az élő Istenre kényszerítette, hogy mondaná-meg, *ha ő-e a' Krisztus, az Isten Fia?* Felele JEsus: *Te mondád;* mely felelet a' Sidóknál annyit tett: A' mit kérdezs, az vagyok; és ha még sem hiszitek meg-fogjátok tapasztalni, *hogy Isten Fia vagyok, a' mikor meg-látrjátok az Ember Fiát ülni az Isten erejének jobján, és eljöni az égnek felhőiben.* Imé mint-hogy Isten Fia vólt, meg nem tagadta, jóllehet által-látta, hogy azért káromkodónak mondgyák, és halálra ítélik: szintén úgy Pilátus előtt-is meg nem tagadta volna, hogy ő Sidók Királya, ha az lótt volna.

Felelet. Hogy értelmesebben esék ezekre való Felelet, *elsőb.* szövegek közönségesen mind a' három citált *Locusokra*. Elsőre kell azért venni, hogy egy felől vannak olyan *Locusok* a' szent Írásban, mellyek azt jelentik, hogy a' Krisztus fel-támadása előtt-is mindeneknek Ura és Királya vólt. Más felől ismég vannak olyanok, mellyek azt láttatnak jelenteni, hogy nem vólt. Mint-hogy azért mind a' két rendbéli *Locusok* sz. Írásbeliek, mindenkének igaznak kell lenni. Hogy lehet pedig az? Külömben nem lehet; hanem meg kell egyeztetni az igaz értelmeknek ki-fejezésével.

Az Ellenkezők ugyan szokások szerint, (a' mint az 5. Regulában-is fel-jedzettem) azt mondgyák *elsőben*: Hogy azokat a' *Locusokat* mellyek nékik teczenek, bővű szerint kell érteni, azokat pedig, a' mellyek az ő értelmekkel láttatnak ellenkezni, *tropicè*, az az, csak hasonlatossággéppen kell venni. *Másod.* (a' mint megint az 6. Regulában fel-tettem) Hogy a' *Locus*, ha ellenek vagyon, nem helyesen fordítottatott a' kút-főből: és hogy a'nál inkább nyertesebbeknek láttassanak lenni a' köfség előtt, más fok rendbéli *Locusokat* egybe hordván, azokat-is hasonlóképpen tetczések szerint magyarázzák, nem gondolván azzal, ha annak utánna a' Tudósok őket utól érik-is, csak az együgyű köfséget csalhassák-meg.

Mű pedig Catholicusok az Anyaszentegyháznak (a' kinek Tisztai a' sz. Irás értelme felől igaz ítéletet tenni) és a' régi Sz. Atyáknak (a' kik bölcseséggel, szentséggel, és idővel közelebb érték az Apostolokat, mint-sem az Unitáriusok Fő Doctori, Socinus, David Ferencz, Blandrata, Enyedi, &c.) meg-eggyezett értelmekből, mind a' két rendbéli *Locus*okat úgy vészük 's úgy értyük, hogy a' Krisztus minden időben mindeneknek Ura, Királlya, Birája volt *eggyik* értelem szerént, nem volt pedig a' *más* értelem szerént. Péld. ok. Ura, Királlya, és Birája volt mindeneknek Istenségére nézve, nem volt emberségére, csak egyedül emberségére nézve: nem különben, mint halandó volt emberségére nézve, halhatatlan Istenségére nézve.

Sőt a' Catholicus Doctöröknek nagyobb részével, *Másodszor* azt mondom, hogy a' Krisztus úgy mint Ember-is, nem csak fel-támadása után, hanem születésétől fogva mindeneknek Ura, és Királlya volt. E'hez képest immár így felelek a' citált *Locus*okra és Ellen-vetésekre.

Elsőben: Azzal a' mint egy kérdéssel: *Ki rendelt engem Birórá? Luc. 12. v. 14.* nem azt jelentette Idvezítőnk, hogy általlyában, semmi értelemben nem lőtt volna Birája senkinek akkor-is; hanem csak azt akarta jelenteni, hogy abban az időben nem arra a' végre jött volt, hogy a' világnak veszendő javait osztotta ssa a' perlekedő fősvények között, vagy itéllyen valakit. Mert noha, az *Atya* minden ítéletet a' *Fiúnak* adott, mert embernek *Fia*. *Joan. 5. v. 22. 27.* Mindazáltal akkor azért küldötte Isten az ő *Fiát* e' világra hogy itéllye e' világot, hanem hogy üdvözöllyön e' világ ő általa. *Joan. 3. v. 17. és 12. v. 47.* Helyes okait-is adgyák a' sz. Irás Magyarázó Doctörök, miért tud. ill. nem akart e' világ Urának. *Első oka*, hogy a' Sidók értetlen vélekedését meg-czáfolná, a' kik azt vélték és reménlették, hogy a' Messiás olyan világi formán jöne, és úgy uralkodnék, mint egyéb Királyok. *Második oka*: *Politicum* vezérléstől. *Harmadik*: hogy az ötet követőinek okot ne adna a' fősvénységre és kereskedésre. Azért-is fordúlván a' Tanyitványihoz *v. 15.* azt mondá nékik: *Meg-lásítatok és őrzékedgyetek minden fősvénységtől: mert senkinek élete nincs azoknak bővelkedésében, a' miket bír.* Mellyre a' 16. versben példát-is mondott a' Gazdagról. *Negyedik*: hogy valóban meg-mutatná, hogy nem a' testi, hanem a' lelki jóknak közlésére jött

jött e' világra. Sz. Ambrus, Euthymius, Beda. Tyrinusnál e' *Locusra*.
Másod. Locusra Matth. 26. 7. 53. azt mondom : Mint-hogy a'
 Kristus az Atyával állattyában-is akarattyában-is egy és egyenlő, és
 azért nem cselekedhetik csak ő magától semmit, *hanem a' mit lát, hogy*
az Atya cselekszik, mert valamiket az cselekszik, azokat a' Fiú-is ha-
sonlóképpen cselekszi. Joan. 5. 7. 29. 'sazért az Atya híre és akarattya
 nélkül semmit nem cselekedhetett. E'hez képest valamikor a' Kristus
 valami kíváltképpen-való dolgot akar cselekedni vagy jelenteni, mely-
 ben az Isteni erő és hatalom jelentődött, azokban az Atyát szokta kér-
 ni, és az Atyának szokta tulajdonítani, hogy az emberek inkább el-
 hidgyék, hogy nem csak emberi erőtől (a' mellyet láttak csak külső áb-
 rázattyában a' Kristusnak) hanem ugyan Istentől lőttek azok a' cseleke-
 detek : noha ha a' Kristus akarta volna, kérelem nélkül-is parancsolha-
 tott volna az Angyaloknak. Így mikor az hohériért *Luc. 23. 7. 34.* kő-
 nyörgött az Atyának mondván : *Atyám bocsásd-meg nekik &c.* Ismét
Joan. 11. 7. 42. Lázárt halottaiból támasztván nem azért könyör-
 gött, hogy azonkül-is a' bűnöket maga meg-nem bocsáthatta volna,
 vagy hogy Lázárt fel nem támaszthatta volna; mert volt hatalma mind
 a' kettőre akkor-is. *Matth. 9. 7. 6.* és *Joan. 5. 7. 21.* és sokszor kő-
 nyörgés nélkül bűnöket bocsátott, halottakat-is támasztott; *hanem*
a' Népért, melly környül állott, hogy meg-hidgyék, hogy az Atyától kül-
detett. Joan. 11. 7. 41. és 12. 7. 30.

Harmad. Locusra Joan. 18. 36. azt mondom, hogy ott-is nem
 azt értette a' Kristus, hogy a' Sidóknak vagy világnak Királya nem vol-
 na, hanem hogy olyan formán nem volna, a' mint a' több világi Kirá-
 lyok, a' kik nem a' Népek hasznát, hanem csak magok világi dicső-
 ségét, testi kívánságoknak akarván eleget tenni, uralkodnak rajtok;
 hanem ő olyan Király, a' ki az Istennek dicsőségét és az ő Népének
 üdvességét alázatofságával, szegénységével, szörnyű kínoknak szenvedé-
 sével, és a' Keresztnek gyalázatos halálával keresi. Azért-is nem mon-
 dotta : *Regnum meum non est in hoc mundo*, hanem, *de hoc mundo* : az az,
 Az én országom nem e' világban vagyon; hanem, *nem e' világból való* :
 az az : e' világban vagyon, de nem e' világ szerént vagyon. Ezt észre
 vévén Pilátus-is, hogy tud. ill. nem tagadná álcallyában a' Kristus,
 hogy ő Király volna, ismét monda Pilátus : *Tebát Király vagy te?* a' Kri-
 stus is meg nem tagadta, nem-is monda : *Nem vagyok; hanem, Sidó*
 szokás

szokás szerént meg-vallotta mondván : *Te mondd, hogy Király vagyok én.* Ugyan-is az vagyok, de nem olyan formán, mint a' több Királyok, hogy fegyverrel harczoljak, &c. hanem hogy bizonytságot tegyek az Igaságról, mellyet meg-vesztegettek a' földi Királyok, és meg-dorgállyam őket hamisságokról, és kegyetlenségekről. &c.

3. ELLEN-VETÉS : Azt mondgya *Matth. 20. v. 28.* a' Krisztus, hogy az *Ember Fia nem azért jött, hogy szolgállyanak néki, hanem hogy ő szolgállyon és Lelkét adgya sokakért váltságul.* Ismét *Joan. 6. v. 15.* mikor a' Seregek Királya akarták tenni, el-futa előttük, hogy Királya ne tegyék : jele tehát, hogy nem volt akkor Király, nem-is kapott rajta.

Felelet : az elsőre : a' Krisztus szavaiból meg-kellett volna tanulniok az Unitáriusoknak, hogy az igaz Királynak az a' kötelessége, hogy mindeneknek közönséges szolgálja legyen, a' mint azon Résznek 25. versében jelenti : Tudgyátok hogy a' Pogányok Fejedelmi uralkodnak rajtok, és a' kik nagyobbak, hatalmaskodnak azokon. Nem úgy léfzen ti közöttetek, hanem valaki közöttetek nagyobb akar lenni, legyen inastok, és a' ki közöttetek első akar lenni, legyen szolgátok : Ezek után például adgya magát mondván ; A' mint az Ember Fia nem jött &c. Tehát ebből nem jó-ki, hogy Krisztus Király nem volt, hogy szolgált. *Másodikra : Hogy pedig el-futott, mikor Királynak akarták tenni, azért cselekedte, hogy nem akart olyan formán-való Király lenni, a' minéműnek akarták a' Seregek tenni.*

§. V.

Minémű értelemben volt Krisztus Anyaszentegyházának Feje ; és mikor lett azaz ? 2. Minémű hatalma volt a' csodatételekre, és mikor kezdett lenni az az Hatalma ?

Első Kérdésre azt mondom. Az Isten Anyaszentegyházának, úgy mint lelki országának, nem csak Menyben a' Győzedelmesnek, de a' Földön vitézkedőnek-is valóságos lelki Feje és Fejedelme volt gyermekségétől fogva 's most-is az, a' JESUS Krisztus.

Bizonyíttatik e' *Conclusio elsőb.* azokból, a' melyekből bizonyíttatott a' Krisztusnak a' világi országban-való Fejedelemsége és királysága.

Bizonyítt. *Másodszor.* Sz. Pál Apost. Leveléből : ki ad *Ephes. 1. v. 22.* ezeket írja : *Az Isten mindeneke az ő (az az, a' Krisztus) lábai alá vetett, és őtet tette Fejévé az egész Anyaszentegyháznak, mely az ő Teste.*

Ismég

Ismég c. 4. §. 15. Igaságot cselekedvén pedig a' szeretetben, mindenestől fogva nevékedgyünk abban a' Krisztusban, a' ki a' Fő: kiből az egész test egybe kötöztetvén &c. Ugyan c. 5. §. 13. A' Férfiú feje az Afzszonynak, a' mint a' Krisztus Feje az Anyaszentegyháznak. Ismég ad Coloss. 2. §. 10.

Bizonyitt. Harmadszor Ratioval-is: A' ki a' világi Birodalomban téfzi a' Tiszteket, szabja a' Törvényeket, adgya a' Parancsolatokat, és azok szerént kormányoz és kormányoztat mindeneket, bünteti a' bűnösöket, és engedetleneket 's ajándékozza az engedelmeseket, &c. az Feje és Fejedelme a' Birodalomnak: Használóképpen a' Lelki Birodalomban, a' ki lélekképpen azonokat cselekefzi, az léfzen Lelki Feje a' Lelki Birodalomnak: de a' Krisztus JESUS az Anyaszentegyházban tött még fel-támadása előtt Tiszteket; tud. ill. Apostolokat. Joán. 6. §. 71. c. 15. §. 6. Matth. 10. §. 1. Ismég c. 28. §. 18. Törvényeket szabott. Joán. 3. §. 5. &c. Parancsolatokat adott. Joán. 13. §. 34. &c. Szent Sacramentumokat Szerzet. Matth. 28. Joán. 6. &c. végre; gonoszoknak büntetést, jóknak jutalmat ígért. Matth. 25. egy szóval, mind azokat szerezvén 's fel-állitván, ugyan halálával meg-is erősítette, a' mint Sz. Pál Apostol jelenti ad Hebr. 9. §. 16.

Első ELLEN-VETÉS. Matth. 28. §. 18. Ephes. 1. §. 20. és több helyeken olvassuk, hogy az Isten a' Krisztust fel-támadása után tötte az Anyaszentegyház Fejévé &c. Felelet. Mint-hogy a' szent Írásban tapasztallyuk olyan cselekedetit Krisztusnak még halála előtt-is, mellyek az Anyaszentegyháznak vezérlését jelentik; ezeket az ellenvetésben citált *Locus*okat arról kell érteni, hogy Krisztusnak az ő Anyaszentegyházában való Fejedelemségét az Isten nyilvánban ki-jelentette és meg-erősítette. Másodsz. Azzal, hogy a' Krisztus azt mondotta fel-támadása után: *Adott nekem minden hatalom*; nem mondotta, hogy most fel-támadásom után adatott. Ismég. Hogy Sz. Pál azt írja: hogy az Isten a' Krisztust az Anyaszentegyház Fejévé tette, helyheztervén az ő Jobbjára, nem azt téfzi, hogy éléb az nem lett volna, hanem hogy mind a' Menyei Angyalok előtt, mind emberek előtt, az után bővebben és nyilvánban ki hirdettette. Vannak ilyen rendbéli példák a' szent Írásban Saul, David, és több Királyokról, a' kik több rendben-is Királyi Méltóságban állítottak, és a' kik elsőben csak kevés népektől Királyoknak ismértettek, más rendben pedig nyilvánban és többektől bé-vétettek. Ugy a' Krisztusnak-is az ő Anyaszentegyházában-való Fejedelemsége

sége elsöben csak az Apostolokban és kevés Tanítványokban, de fel-támadása után idővel minden nemzetségekben nyilvánban ki-jelentődött.

Második ELLEN-VETÉS: A' Kristus *Joan. 20. v. 23.* az Apostoloknak a' bűnök bocsánattýára-való hatalmat, Sz. Péternek pedig a' juhokra-való lelki Pásztor-ságot *Joan. 21. v. 15.* Fel-támadása után adta. *Felelet.* Mind a' bűnök bocsánattýára-való hatalmat, mind az Lelki Pásztor-ságot adta fel-támadása előtt-is. *Matth. 16. v. 18.* Ismég *c. 18. v. 18.* Fel-támadása után csak meg-erősítette őket azokban. *Másodszor.* Ambár az Apostoloknak fel-támadása után adta volna-is azon hatalmat, abból nem következik, hogy a' Kristusnak fel-támadása előtt nem lett volna hatalma.

A' *Második Kérdésre* azt mondom; hogy a' Kristusnak fel-támadása előtt-is tellyes és tekéletes hatalma volt a' csuda-tételekre.

Bizonyítt. *Elsöben* azokkal, a' mellyekkel bizonyíttattak a' több Tízftei. *Másodsz.* azokból a' csuda-tételekből, mellyeket fel-támadása előtt cselekedett.

ELLEN-VETÉS: Ha a' Kristusnak tellyes és tekéletes hatalma lett volna Fel-támadása előtt a' csuda-tételekre többeket cselekedett volna.

Felelet Elsöb. Nem mindent írtak-meg az Evangelisták, a' mit Jesus cselekedett. *Joan. 21. v. 25.* *Másodsz.* Nem mindent cselekedett a' Kristus, a' mit cselekedhetett volna; még az Isten sem cselekszik mindent a' mit cselekedhetik; külömben ha Isten mindent meg-cselekedne, a' mit cselekedhetik, egy Unitárius sem volna e' világon.

Ötödik Czikkely.

Az Ur IESUS Kristus Papságáról.

VAlamint a' Kristusnak dicsőségére és méltóságára néző több tulajdonságokban, úgy a' Papságban-is, nem az ő öregbítésére, hanem kisebbítésére igyekeznek az Unitáriusok; 's azért azt vélik nékíppen való Pap, és tulajdonképpen nem-is áldozott volna halandó életében, és menybe menerele előtt. *Apologia Unitaria Pag. 118. c. Num. 94. c.* Ennek okáért e' Czikkelyben ízöllok *Elsöben* az Aldozatnak és a' Papságnak természetiről és *Essentiájáról.* *Másodsz.* A' Kristus tulajdon-

donképpen-való Papságáról és Aldozattyáról; és, hogy nem csak meny-be menetele után, de halálakor, és halandó életében-is, mint tulajdonképpen-való Pap, tulajdonképpen áldozott az Istennek.

§. I.

Az Aldozatnak, és a' Papságnak természetéről és állattyról.

NOha ez a' Szó : *Aldozat*, gyakran akármely jó cselekedetért-is; mellyel az Istent tiszteljük, vétetik a' szent Írásban, és közönségesen lelki Aldozatnak mondatik; mint péld. ok. a' *Töredelmes Sziv. Psal. 50. v. 19. az Igaság. Psal. 4. v. 6. Az Alamisna. Hebr. 13. v. 16. Philip. 4. v. 18. A' testi Sanyargatás. Rom. 12. v. 1. Mindazáltal tulajdonképpen vétetvén az áldozat neve, a' több jóságos cselekedetektől különböző Isteni Tiszteletet téfszen, és e'hez-képest a' több jóságos cselekedetek ebben az értelemben nem áldozatok. Illyen tulajdonképpen-való Aldozatról szóllott Samuel Proféta, midőn 1. Reg. 15. v. 22. Saul Királyt engedetlenségéért feddette mondván: *Fobb az engedelmeség, hogy sem az Aldozatok, az az, a' barmok áldozati.* Illyenről szól David-is *Psal. 50. v. 18. Ofeas 6. v. 6. Eccles. 4. v. 17. A' Krisztus Matth. 9. v. 13. és 12. v. 7. Sz. Pál Apost. ad Hebr. 5. v. 1. és 8. v. 3. midőn azt írja, hogy a' Papok arra választattak, hogy az Istennek áldozatokat mutatának-bé.**

Erről az Aldozatról és annak *Ceremoniáiról* bőven irt Moyses, kivált a' 3. Könyvében; melynek-is a' Lelki Aldozatoktól-való külömbisége ki-teczik az ő *Definitiójából-is*, a' hozzá tartozandókból-is. *Definitiója*, az az, fő summás magyarázattya ez : *Sacrificium est Oblatio externa DEO facta, per mutationem alicujus rei sensibilis, & permanentis in signum supremi Dominii ex publica & legitima Institutione.* Az Aldozat valamely külső érzékenség alá vettetett, és az áldozás által meg-változtatott állatnak, az Istennek rajtunk-való Uraságának jelentésére, törvény-szerént-való bé-mutatása. Mely *Definitio* ámbár bötű szerént nincs-is a' szent Írásban; de egyben szedvén az Isten Tiszteletire rendeltetett tulajdonképpen-való Aldozatnak az ő tulajdonságait, ki-tanúlhatni mit kellyen tulajdonképpen-való Aldozatnak tartani.

E'hez-képest a' tulajdonképpen-való Aldozatban Szükséges *Elsőben*; hogy valami bé-mutatassék. *Másodsz.* hogy az Istennek bé-mutatassék.

sék. *Harmadsz.* hogy valami külső érzékenség alá vettetett állat műtattasék. *Negyedz.* hogy az az állat áldozással valamiképpen, az az, vagy valósággal, vagy *Mysticè*, az az, lelki értelemképpen el-változzék.

Másodszor : A' tulajdonképpen-való Aldozathoz szükséges az Oltár-is, a' melyre az áldozandó állat tétetik és azon áldoztatik : azért-is az áldozat és az Oltár együtt értetnek, úgy hogy Oltár nélkül nem lehet, nem-is szabad tulajdonképpen áldozni. Innét vagyon, hogy majd mindenkor valahol tulajdonképpen-való áldozatot olvasunk a' sz. Írásban, Oltárt-is olvasunk. *Gen.* 8. 20. egyébűtt-is száma nélkül. Egyéb lelki áldozatoknak nem szükséges az Oltár.

Harmadszor : A' tulajdon áldozathoz, tulajdonképpen, és törvény-szerént-való Pap-is kel, úgy hogy a' tulajdonképpen-való Papság nélkül, tulajdonképpen-való Aldozatot véghez nem vihetni; a' mint írja Sz. Pál-is a' Sidókhoz, és ki-teczik Justinus Martyr *Dialogussából*, és e' szóknak, *Sacerdos, Sacrificium, sacrificus, sacrificare* : Déák és Görög nyelvek szerént-való *Derivatio*jokból.

Következik ezekből, hogy nem minden jó cselekedet és Isteni tisztelet tulajdonképpen-való áldozat; péld. ok. az alamisna, könyörgés, nem az; mert ezeket, akármely közönséges ember-is gyakorolhattya; a' tulajdonképpen-való Aldozatot pedig csak a' tulajdonképpen, és törvény szerént-való Pap. Az O Testamentomban csak az, a' ki az Ááron Nemzetségéből-való volt. *Exodi* 28. *Ű.* 1. Ismég 2. *Paral.* 26. *Ű.* 18. *Hebr.* 4. *Ű.* 5.

Eddig az Aldozat természetiről, &c. Immár a' Papságról. Az Igaz és tulajdonképpen-való Papságnak Tiszti egynihány : péld. ok. Az Isten Igéjét hirdetni, a' szent Sacramentumokat szolgáltatni, az Isten Népet oktatni, érette könyörögni, &c. tulajdonképpen mindazáltal, és főképpen Istennek Aldozatot bé-mutatni, a' mint közönségesen taníttyák a' Theologusok Svarezzel *Tom.* 1. *in 3iam part. Disp.* 46. *sect.* 1. ex Justino *in Dialogo cum Tryphone*; & Augustino *Epist.* 49. *Quaest.* 3. Ehez képest ha szintén volna-is valakinek hatalma az Isten Igéjét hirdetni &c. de ha nincs hatalma tulajdonképpen áldozni, Papnak tulajdonképpen nem mondhatni; mert Sz. Pál Ap. Írása szerént *ad Hebr.* 5. *Ű.* 1. Minden Fő-Pap, a' ki az emberek közül választatott az emberekért rendeltetik, azokban, a' mik az Istenhez tartozók, hogy ajándékokat és Aldozatokat mutasson-bé a' bűnökért. Ismég *ad Hebr.* 8. *Ű.* 3.

Ne-is mondgyad, hogy Sz. Péter Apost. *első Lev. 2. Rész. 9. v. 2.* a' Krisztus hiveit közönségelen Királyi Papságnak hja; Sz. János Evang. ismég *Apoc. 5. v. 10.* azt írja; hogy a' mennyei seregek a' többi között azt énekeltek, hogy a' Krisztus őket Isten Papjaivá tette. Mert azok nem tulajdonképpen való Papoknak mondattak, mint-hogy nem-is tulajdonképpen-való Aldozatokat, hanem csak a' lelkieket *múttattak-bé Istennek.*

§. II.

A' Krisztus IESUS, a' míg halandó volt-is, igaz, valóságos és tulajdonképpen-való Fő-Pap volt.

Voltak olyan Unitárius Tanítók (*Osterodus in Instit. c. 40. §. 8. Smalcius*) a' kik azt vitatták, hogy a' Krisztus soha nem volt tulajdonképpen-való Pap, és hogy nem áldozott tulajdonképpen. Többen mindazáltal azt mondgyák, hogy, ha szintén a' míg halandó volt a' Krisztus, tulajdonképpen-való Pap nem volt-is, és tulajdonképpen nem áldozott; de Menybe menetele után azzá lett, és ott tulajdonképpen most-is áldozik. Mint-hogy, úgy mond, Sz. Pál *ad Hebr.* nem csak azt írja együgyűképpen, hogy Pap a' Krisztus, hanem hogy Melchisedek rendjén való Fő-Pap *c. 5. v. 5. 6.* Es ugyan erőssen bizonyította mind a' sz. Írással, mind egyéb ratiókkal-is, nem csak azt, hogy könyörgéset, &c. hanem valóságos Aldozatúl magát-is bé-mutattra Istennek bűneinkért *cap. 7. 8. 9. 10.* sőt most-is mit mutasson-bé *c. 8. v. 3.* és örökké-is mutat *c. 7. v. 24.*

Mű pedig Catholicusok mind a' két Fél ellen azt mondgyuk, hogy a' Krisztus nem csak Menybe menetele után lőtt Fő-Pappá, hanem a' míg halandó volt-is, igaz, valóságos, és tulajdonképpen-való Fő-Pap volt, most-is az, és a' míg halandó volt-is tulajdonképpen áldozott, most-is áldozik az Istennek.

Bizonyítom *Elsőben* ezeket így: Sz. Pál Apost. *ad Hebr. 5. v. 1.* és *cap. 8. v. 3.* azt írja; hogy az a' Fő-Pap, a' ki az emberekért rendeltetik azokban, a' mik az Istenhez tartozók, hogy ajándékokat és áldozatokat mutasson-bé a' bűnökért, a' ki szánakodhassék a' tudatlanokon, &c. az az, áldozzon-is, oktassa-is a' tudatlanokat, könyörögjön-is éretttek, &c. Ezeket pedig a' Krisztus míg-halandó volt-is, mind véghez vitte. Tehát míg halandó volt-is, Pap, és Fő-Pap volt.

Hogy

Hogy a' tudatlanokon szánakodván, őket tanította, 's értek könyörgött, &c. bőven írják az Evangelisták: Hogy pediglen áldozott érettek, még élteben, nem-is egyebet, hanem magát, *Elsőben* pedig a' Vég-Vacsorán, vérontás nélkül a' kenyér és bor szín alatt; *Másodsz.* véresfen, vért ontván a' keresztfá oltárán, ezt-is írják azon Evangelisták: *Matth.* 26. *Ű.* 26. és 27. *Ű.* 34. *Marc.* 14. *Ű.* 22. és 15. *Ű.* 24. *Luc.* 22. *Ű.* 17. és 23. *Ű.* 33. *Joan.* 19. *Ű.* 18. Sz. Pál Apost. *1. Cor.* 11. *Ű.* 24. *Hebr.* 7. *Ű.* 27. és 9. *Ű.* 14.

Ha mondod; hogy ezek nem voltak tulajdonképpen-való Aldozaatok; *Ez ellen* bizonyítom, *Elsőben*, hogy a' Vég-Vacsorán-való, tulajdonképpen-való áldozat volt, a' tulajdonképpen-való Áldozatnak *Definió*jából. Mert *Elsőben* a' Kristus vévén a' kenyeret, és meg-áldván, és hálákat adván az Istennek, hasonlóképpen a' pohárt, mikor ez Igeket: *Ez az én Testem*: és: *Ez az én Vérem*, mondotta, az ő látható és érzékenség alá vettetett testét és vérét a' kenyér és bor színek alatt bűneink bocsánatnyára Istennek ajánlotta, és bé-mútatta, és a' kenyeret valóságos Testé, a' bort pedig valóságos Vérré változtatta; melyben-is noha olyan külső érzékenség alá vettetett változás nem lőtt, mindazáltal, a' mennyiből a' külső szók által szereztetett a' változás, érzékenség alá vettetettnek mondatik.

Annak okáért ez Áldozatban két-féle dolog mutatott-bé; egyik a' kenyér és bor, mellyek az áldozás előtt voltak, és ezek az Áldozás által el-rontattak és el-változtak: másik a' Kristus Teste és Vére, mellyek az Áldozásnak, az az szentelő igéknek általa jelen lettek. Elég pedig, hogy e' kettőnek egyike eléb volt, 's el-is változott: mivel-hogy pedig ez a' változás, a' Kristus Teste és Vére jelen-létére, és a' Kristus véres Áldozattyának emlékezetire, és bé-mutatására rendeltetett, ez okon mondatik itt a' Kristus Teste és vére tulajdonképpé áldoztarni.

Másodszor: Hogy a' Kristus az utolsó Vacsorán tulajdonképpen áldozott, így-is bizonyítom. A' sz. Írás a' Kristust Melchisedek rendén-való Papnak hja *Psal.* 109. *Ű.* 9. *Hebr.* 7. *Ű.* 17. 21. Mivelhogy azért Sz. Pál Ap. Írása szerént *Hebr.* c. 5. *Ű.* 1. c. 8. *Ű.* 3. minden Pap arra rendeltetik hogy áldozzon az Istennek; következik, hogy Melchisedek rendén-való áldozatot mutatott-bé a' Kristus az Istennek; Melchisedek rendén-való áldozatot pedig különbet nem olvasunk, hanem a' kenyér és bor áldozattyát: mert *Gen.* 14. *Ű.* 18. és *Hebr.* 7. azt olvassuk, hogy

Melkifedek az Istennek Papja vólt; Papságának pedig egyéb jelét nem talállyuk, hanem hogy kenyeret és bort elé hozott azért, mert a' Fel-séges Istennek Papja vala: mintha mondaná: minthogy Istennek Papja vala, és kenyérrel és borral szokott áldozni, akkor-is az Abrahám győzedelméért Istennek háláadásúl kenyérrel és borral áldozott. Ha azért a' Kristus Melkifedek rendén-való Pap, úgy-mint azon a' rendén-való Papnak, kenyérrel és borral kellett áldoznia; mikor áldozott pedig kenyérrel és borral, ha az utolsó Vacsorán nem áldozott?

Harmadsz. Bizonyítom: A' Keresztények között tulajdonképpen-való áldozatnak kell lenni, mellyel az Ur Isten tiszteltetésék. Egyéb pedig nincsen az Utolsó Vacsorán-való áldozaton kívül. Hogy áldozatnak kell lenni a' Kereszténységben, jelenti *Elsőben Malakias Proféta Könyv. 1. Rész. 10. v.* a' hol meg-fedvén elsőben az Ááron rendén-való Papokat így szól. *Nem kedvellek titeket, úgy mond a' Seregeknek Ura, és az ajándékot bé nem vészem a' ti kezetekből: mert nap keletstől fogva nap nyugatig nagy az én nevem a' Pogányok között, és minden helyen áldozat mutattatik-bé az én nevemnek.* Mint-ha mondaná: a' ti áldozatotokat meg-szűntetem, és a' helyett a' Pogány Nemzetségből meg-tért hívek áldozattyával mindenütt tiszteltetem; ez az áldozat pedig a' Kristustól a' vég-Vacsorán szerzettetett, és a' kereszt-fán-való véres áldozatnak emlékezetire, kenyér és bor színek alatt rendeltetett áldozat.

Ha mondod *Elsőben*; hogy a' Proféta szól a' kereszt-fán-való áldozatról; nem helyes: mert az csak az egy Calvaria hegyén még a' Pogányok meg-térése előtt lőtt. De *Másodsz.* Nem-is a' Lelki áldozatokról szól; mert a' Proféta olyan áldozatról szól, mely az ó Testamentombéli áldozatok helyett rendeltetett, az az, új áldozatról, a' minémű az ó Testamentomban nem vólt, szól; lelki áldozatok pedig az ó Testamentomban-is vóltak. Szól azért a' Proféta az Utolsó Vacsorán-való Áldozatról, melyről a' Kristus parancsolt az ő Apostolinak, és azok után Törvény-szerént-való Papoknak, hogy azonképpen azt gyakorolják az ő emlékezetire.

Erősítetik ez *Daniel Prof. Könyv. 8. Rész. 11. v. Ismét 9. Rész. 27. v. Ismét 11. Rész. 31. v.* és ugyan *12. Rész. 11. v.* a'hol a' Proféta azt jövendőlte, hogy az Antikristus idejében el-vész a' szűnetlen áldozat: nyilván, nem a' lelki áldozat; mert akkor-is lesznek, a' kik leg alább a' szí-

a' szívekben fognak áldozni az Istennek , ámbár a' külső áldozat megszűnik-is ; szóllott tehát Daniel az utolsó Vacsorán-való Áldozatról.

Negyedsz. Bizonyítom a' Papságnak és az Áldozatnak *Connexiójából* így : A'hol Pap vagyon , áldozatnak-is kell lenni , Sz. Pál Ap. írása szerint *Hebr. 5. v. 1. és 8. v. 3.* Isaiás Proféta pedig *cap. 66. v. 21.* az Isten képében mondgya , hogy minek utánna meg-térnek fogan a' Nemzetségek között , *azokból Papokat választ.* Ha Papokat választ , áldozatokat-is , mellyekkel áldozzanak ; egyéb áldozatot pedig nem választott , hanem a' kenyér és bor színek alatt-való áldozatot.

Örödsz. Bizonyítom az Oltár és az Áldozat *Connexiójából.* Az Oltár nem egyébert rendeltetett , hanem az áldozatokért ; azt jövendőlte pedig Isaiás Proféta *cap. 19. v. 19.* Hogy az Ur Oltára Egyiptusban létszen , és hogy meg-ismérvén az Egyiptusok az Istent *v. 21.* áldozatokkal fogják tisztelni . Sz. Pál Apostol-is *Hebr. 13. v. 10.* azt írja ; hogy olyan Oltárunk vagyon , melyről nem szabad enniük a' sátorhoz szolgálóknak . Mint-hogy azért Oltárunk vagyon , áldozatunknak-is kell lenni , mert az Oltár heába-való az áldozat nélkül ; Oltárhoz-való áldozat pedig más nincsen , hanem az Utolsó Vacsorán-való áldozat . Áldozott tehát még életében-is a' Krisztus.

Bizonyítom immár azt-is , hogy a' Krisztus a' kereszt Oltárán-is véres áldozatul tulajdonképpen áldozta magát az Istennek .

Elsőben az Áldozatnak *Definió*jából : Valamik szükségesek a' tulajdonképpen-való áldozathoz , azokat mind el-követte a' Krisztus az ő halálakor ; nem-is mondhatnak semmit olyat az ellenkezők a' mi hejával volna a' Krisztus keresztfán-való áldozattya .

Másodszor : Sz. Pál Ap. *ad Eph. 5. v. 2.* így ír : *A' Krisztus szeretett minket , és önnön magát adta érettünk ajándékul és áldozatul az Istennek gyönyörűséges illatra.* Kétség kívül adta magát áldozatul a' kereszt Oltárán .

Harmadszor : A' szent Írás többször-is hozza úgy elé a' Krisztus halálát , mint Istennek érettünk bé-mutatott áldozattját . Tud. ill. *1. Pet. 2. v. 24.* *Krisztus a' mi bűneinket hordozta az ő testében a' fán.* *Coloss. 1. v. 19.* *Teczett az Istennek , hogy a' Krisztus által meg-békeltetne magát az ő keresztfának vérével.* *Hebr. 9. v. 11.* mondatik a' Krisztus magát a' Sz. Lélek által az ő vérében Istennek áldozni , a' mi lelki ismertetünknek tisztulására . *Ismég v. 26.* írja , hogy a' *Krisztus egyfűz e' vilá-*

világnak utollyán meg-jelent a' bűnnek el-törlesztére az önnön áldozattya által. Egyszer mondgya, nem többször: mert egybként szükség lett volna néki gyakorta szenvedni világ kezdetiről fogva. Szenvetni mondgya, érti tehát a' szenvedés áldozattját. Ismét §. 28. A' Krisztus egyszer áldoztatott-meg, hogy sokaknak bűnöket ki-meritené; másodszor bűn nélkül jelenik-meg az ötet váróknak üdvességére. Nyilván mikor azt mondgya, hogy másodszor jelenik-meg bűn nélkül, azt jelenti azzal, hogy elsőben-is a' mi bűneinkel e' világon jelent-meg azokért meg-áldoztatván.

Negyedsz. Azon Sz. Pál Ap. Hebr. 7. 8. 9. és 10. derekassan abból vitattya, hogy az Új Testamentom éléb-való az ó Testamentomnál azért-is, hogy az ó Testamentomban csak a' barmok vérével áldoztak az Istennek a' testnek tisztulására cap. 9. §. 13. Az Új Testamentomban pedig a' Krisztus maga vérével áldozott a' Sz. Lélek által lelki ismérünknek tisztulására. Ha vérével áldozott, élében áldozott.

Ötödsz. Ugyan Sz. Pál Ap. a' többi között ilyen külömbséget-is téfzen az ó Testamentom-béli Papok, és a' Krisztus között, hogy am azok sokszor a' tulkok vére által, a' Krisztus pedig csak egyszer tulajdon vérével áldozott. Hebr. 7. §. 27. c. 9. §. 12. 25. 26. és 28. Ismét c. 10. §. 10. Nyilván-való pedig Elsőben, hogy Menyben nem vér-ontással áldozik; Másodsz. nem egyszer, hanem szüntelenül menyben áldozik. Szóllott tehát az Apostol a' Krisztusnak halandó életiben-való véres áldozatjáról.

Hatodsz. Bizonyos az-is, hogy az Apostol a' Krisztust úgy-mint Új Testamentom-béli Papot és áldozatot, az ó Testamentom-béli Papokkal és áldozatokkal, a' kik ugyan a' Krisztust példázták, egybe veti: De az ó Testamentom-béli Papok az Aldozatra-való állatokat, nem a' Szentek szentiben, hanem az előtt ölték, és véreket vették és áldozták, és annak utánna az áldozatok vérét a' suorláton belől a' Szentek szentibe vitték és azt a' felelő hely ellenében hintván a' meg-lőtt, és véghez ment áldozatot bé-múttatták az Istennek. Levit. 16. §. 7. 11. 15. A' Krisztus-is tehát, úgy-mint Példáknak valósága, elsőben az ő vérét a' kereszti Oltárán ki-öntötte a' bűnök tisztulására, az után ment-bé a' Szentek szentibe, az az, Menybe. Hebr. 9. §. 12. hogy ott ujonnan bé-múttatván magát Szent Attyának azon vére ki-ontásának érdeme által esedezzék értünk.

Mind ezekből ki-teczik, hogy a' Krisztus a' míg halandó volt-is, igaz valóságos és tulajdonképpen-való Pap volt és tulajdonképpen áldozott.

§. III.

Az Ellen-vetések meg-fejtetnek.

ELSŐ ELLEN-VETÉS. Sz. Pál Apost. a' Sidókhoz irt Levelének egy-néhány helyeit citálván, nevezetesen *Cap. 4. v. 14. cap. 6. v. 20. cap. 7. v. 24, 26. cap. 8. v. 1, 3, 4. cap. 9. v. 24. cap. 10. v. 12.* az Ellenkezők, azt mondgyák, hogy azokban világosan jelenti az Apostol, hogy a' Krisztus nem halandó életében, hanem Menyben dűcsőséges testében áldozik az Istennek.

Felelet. Csak egy szóval sem jelenti mind azokban Sz. Pál Ap. hogy Krisztus halandó éltében Pap nem lőtt volna, és nem áldozott volna. Az Elsőben tud. ill. *cap. 4. v. 14.* ezt írja: *Azért nagy Fő-Papunk lévén, ki az egeket által hatotta, a' JEsus az Istennek Fia.* Ebből egy okos ember is azt ki nem hozza, hogy minek előtte az egeket által hatotta volna a' Krisztus, Fő-Pap nem lett volna. A' *Másik Locus c. 6. v. 20.* ez: *A' leg belső suporlát-ig &c. bé-ment az előjáró JEsus mi érettünk, ki Melkisedek rendi szerént Fő-Pappá lőtt örökké.* Ebből sem hozza-ki senki-is helyesen, hogy csak az után lőtt volna Fő-Pappá, hogy bé-ment a' belső suporlát-ig. A' *Harmadik Locus* csak azt jelenti, hogy a' Krisztusnak örök Papsága vagyon. A' *Negyedik-is* azt, hogy a' Krisztus Menyben-is Pap, és ott-is vagyon mit bé-mutasson. Ötödik, azaz 8. Rész. 4. verse azt teszi, hogy ha a' Krisztus még e' földön volna, és úgy paposkodnék a' mint a' régi Papok, Pap sem volna, olyan formán, a' mint volt míg élt, és a' mint most-is Menyben, az ott fel-tett okból. A' 9. Rész. 24. verse, úgy a' 10. R. 10. verse-is azt jelentik, hogy a' Krisztus a' mi Fő-Papunk, Meny-mind meg-engedgyűk. Hogy pedig a' citált *Locusok* azt-is jelentenék, hogy a' Krisztus minek előtte Menybe ment volna dicsőségesen, Pap nem lett volna, azt nem láttunk.

2. ELLEN-VETÉS. Az ellen, hogy a' Krisztus az utolsó vacsorán kenyér és bor színek alatt vér ontás nélkül áldozott. *Első.* Sz. Pál azt írja *Hebr. 9. v. 12.* Hogy a' Krisztus az *egyszer* meg-lett véres áldozattal örök váltságot nyert nekünk. *v. 26, 28.* *egyszer* áldozott bűnünk bocsánatya-ért, és egy áldozattal *c. 10. v. 10, 12.* elégséges váltságot szerzett minden bűneinknek; és *v. 14.* Egy áldozattal tekéletesekké tette a' meg-

szenteltetteket, és 5. 18. A' hol a' bűnnek bocsánattya meg-vagyon nyerve *egyszer*, ott nem szükséges többször a' bűnért-való áldozat. Jele tehát, hogy a' Krisztus az utolsó Vacsorán nem áldozott a' kenyérrel és borral; mert úgy nem csak egyszer, hanem többször-is áldozott volna.

Felelet. Az utolsó Vacsorán-való áldozat egy azzal, mely a' keresztfán lón; mivel-hogy azon Krisztus Pap áldozott mind a' Vég-vacsorán, mind a' keresztfán. Sz. Pál Ap. azért jól írja, hogy egyszeri véres áldozattal örök váltságot nyert nekünk: mi sem mondjuk, hogy többször vére ontásával áldozott volna; Azt sem mondjuk, hogy azzal örök váltságot nem nyert volna; azt sem, hogy a' Vég-vacsorán-való áldozat a' keresztfán-való áldozatnak elégtelenségét bé-töltötte volna: hanem csak mondjuk; hogy a' Vég-vacsorán-való áldozat, a' keresztfán-való áldozatnak emlékeztető, és az ő gyümölcsinek reánk szállító eszközeinek szereztetett a' Krisztustól, ama' mondása szerint: *Luc. 22. 5. 19. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre*; az az, a' mint Sz. Pál Apost. 1. Cor. 11. 5. 26. magyarázza, az Krisztus halálának, szenvedésének és a' keresztfán-való véres áldozatjának emlékeztetire.

Ezekre nevezve azt mondom, hogy valamint nem jól okoskodnék az, a' ki abból, hogy az egy áldozattya a' Krisztusnak elégséges váltságunkra, ki-hozná, hogy nem szükséges a' Hit, a' Reménség, 's a' Szeretet, &c. üdvességünkre: szintén úgy az sem jól okoskodnék a' ki abból, hogy a' Krisztus keresztfán-való áldozattya elégséges váltságunkra, ki-hozná, hogy nem szükséges a' Vég-vacsorán szerzett áldozat, a' keresztfán való áldozatnak emlékeztetire, és annak az ő hasznának velünk-való közlésére. Egy szóval: olyan áldozat, a' minéműről ott Sz. Pál Ap. emlékezik, a' mely által tud. ill. a' mi váltságunknak dija meg-fizettetett, csak egy volt, egyszer ment véghez a' keresztfán oltárán; a' Vég-vacsorán-való áldozat pedig annak emlékeztető, és érdeminek velünk közöltető Eszköze, mely most-is gyakoroltatik a' Krisztus Anyaszentegyházában a' Melkifidek 's a' Krisztus Rendén-való Papoktól, 's azért, hogy a' Krisztus parancsolta, mondván *Luc. 22. 5. 19. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre*; 's azért-is, hogy a' keresztfán végbe ment áldozatnak érdemét, ez által mint-egy Eszköz által reánk szállítsuk.

Hatodik Czikkely.

A Krisztus IESUS Erdemiről, és Elég-tételéről.

V Edd észre k. ol. hogy itt a' Krisztus érdemén, és elég-tételén mű nem egyebet értünk; hanem, hogy a' Krisztus az ő szent Vére ontásával, szenvedésével, és halálával valóságosan érdemlette Sz. Attyánál e' világ bűneinek bocsánattját, bé-mutatván magát, sz. véret, szenvedését és halálát azon Sz. Attyának, kedves, kelemetes, és tekéletes áldozatul, úgy-mint bűneinkért, adósságinkért és ezekkel érdemlett büntetésünkért, és büntetésünkre való kötelességünkért, nagy, drága, elégséges, sőt felettébb-való árrát, a' mellyel tud. ill. a' Szent Attyának bőven, elégségesen, sőt bővebben *ad Rom. 5. v. 15. &c.* meg-fizetett, eleget tött, ellenünk-való haragját meg-engesztelte, velünk meg-békéltette, kegyelmét nyerte. &c.

Az Unitáriusok ezt általlyában és közönségesen tagadgyák (a' mint a' többi között ki-teczik az 1701. esztendőben Kolosvárott Magyar nyelven költ *Apologiá*joknak 3. Rész. 75, és 87. és következő *Numerusiból*) 's azt vallyák; hogy a' Krisztus nem érdemlette bűnünk bocsánattját, nem-is tött azokért eleget, nem-is azért holt-meg; mint-hogy, úgy mond az *Apologia*, az Isten csak ingyen engedé-meg a' bűneinket, a' mi hitünkért; nem fizetésért, nem-is valaki érdeméért. &c. Külömben, mondgya tovább az *Apologia*, nem lehet meg-eggyeztetni, hogy valaki, sőt az Isten-is, meg-is vegye az adósságot, még-is ingyen-is, elengedgye: de a' sz. Írásban-is nincsen sohol fel-téve az a' Krisztus érdeme és elég-tétele. Hanem azért, még-is azt mondgya az *Apologia*, holt-meg a' Krisztus, hogy *elsőben* az Isten bizonyos jelét adgya mi hozzánk-való nagy szeretetinek, és azzal kötelezni akarta magát nekünk és elhíttetni velünk csalhatatlanúl, hogy bűneinket meg-bocsátotta, és az örök életet-is meg-adgya nekünk: *Másodszor*: hogy annál inkább vonhasson minket önnön maga szeretetire és a' Krisztus követésére. *Harmadszor*: Hogy azzal meg-akarta mutatni az Isten, hogy igen felette gyűlöli a' bűnt, hogy mű-is inkább azt el-távoztatni igyekezzünk.

§. I.

*Kristus az ő halálával érdemlette az egész világ bűne bocsánat-
tyát, igazulását és válttságát.*

Azt mondom *Elsőben*. Hogy a' Kristusnak szent vére, szenvedése, és halála, nem csak azon okokból, mellyeket az Unitária Apologia elé-fzámblál, adatott, és az ő halála nem csak jele, bizonyítása, példája az Isten ígéretinek és szeretetének, hanem a' mi igazulásunknak és válttságunknak, és minden lelki jóknak egyedül-való, igaz, valóságos tulajdon, egy szóval, leg-alább érdemlő oka.

Bizonyittatik *Elsőben*. *Isaia 53. 7. 11.* így szól az Istennek Sz. Lelke: *Mivel-hogy munkálódott az ő lelke (a' Kristusé tud. ill.) meg-láttya, és meg-elégedik : az ő tudományával ő az én igaz szolgálom meg-igazít sokakat, és azok hamisságát ő hordozza. Act. 20. 7. 28.* az Isten, az az, a' Kristus maga vérevel mondatik keresni az ő Anyaszentegyházát. Sz. Pál Ap. Rom. 3. 7. 24. azt írja; hogy az emberek minnyájan ingyen igazulnak-meg az Isten kegyelméből, a' JEsus Kristusban-való válttság által, kit az Isten engesztelőnek rendelt az ő véreben-való hit által. Rom. 5. 7. 10. Midőn ellenségi volnánk, az Istennek, meg-békéltettünk az Istennel az ő Fiának halála által. 7. 18. Mert a' mint egy ember engedetlensége által sokan bűnösökké lettek, úgy egynék engedelmeisége által-is, sokan lesznek igazakká. Adám valóságos oka volt bűnös állapotunknak; tehát a' Kristus is valóságos oka igazulásunknak. 1. Cor. 1. 7. 30. A' Kristus JEsus nekünk az Istentől bölcsesség lőtt, és igazság, és meg-szentelés és válttság. 1. Cor. 6. 7. 20. Nem vattok magatoké, mert nagy árron vétette-tek-meg. Ismég. Cap. 7. 7. 23. 2. Cor. 5. 7. 18, 19. Eph. 1. 7. 7. Coloss. 1. 7. 14, 20, 22. Hebr. 5. 7. 9. cap. 9. 7. 14. cap. 10. 7. 10. 1. Petri 1. 7. 18. Tudván hogy nem meg-veszendő aranyon 7. c. válttatatok-meg 7. c. hanem a' Kristusnak, úgy-mint makula nélkül-való és ferezetlen báránynak drágalatos vérén. 1. Joan. 1. 7. 7. cap. 2. 7. 2. cap. 4. 7. 10. Apoc. 1. 7. 5. cap. 5. 7. 9. 7. c.

Mind ezekből világosan ki-teczik, hogy a' Kristus érdemlő oka a' mi igazulásunknak, és válttságunknak; mert ámbár bőtü szerént nincs-is fel-téve egy Locusban-is ez az Ige, érdemlette: de ugyan csak az érterik ezeken: ő általa: az ő Vérevel, vére, halálával, lön békéltetésünk az Istennel

nel; Isten haragjának engesztelése, lelkünk meg-szentelése, váltsága; és hogy nagy árron, nem aranyon hanem maga vérevel váltott, keresett, és szerzett minket a' Krisztus Jésus &c. és ő igazított minket bűneinkből.

Bizonyíttatik Másodsz. ad Rom. 5. 12. &c. a' hol az Apostol Adám, és a' Krisztus között hasonlítást-is, különböztetést-is tészen-fel, mondván: Azokéért a' mint egy ember által jött-bé e' világra a' bűn, és a' bűn által a' halál: és miképpen az egynek vétké által minden embereknek kárhozattára az halál uralkodott, és ugyan egy embernek engedetlensége által sokan bűnösökké lettek, &c. Ugy az egynek igazsága által-is minden embereknek az életnek igazulására; és egynek engedelmesége által sokan lesznek igazakká. &c. De nem a' mint a' bűn, úgy az ajándék-is; mert ha egynek vétké által sokan meg-bóltak, sokkal inkább az Isten kegyelme, és ajándéka az egy embernek a' Jézus Krisztusnak malasztja által többekre el-hatott: és sokkal inkább a' kik bővségét vették a' malasztanak &c. és a' hol a' bűn bővelkedett, fellyebb bővelkedett a' kegyelem.

Adám és a' Krisztus között - való egyben vetés ebben vagyon: Valamint Adám oka volt a' kárhozatnak, úgy ellenben a' Krisztus oka volt a' váltságnak: De Adám valóságos, és érdemlő oka volt a' kárhozatnak; tehát a' Krisztus valóságos és leg-alább érdemlő oka volt az igazulásnak, és váltságnak; sőt Krisztus bővebben és hathatósabban volt oka a' váltságnak, mint-fem Adám a' kárhozatnak. és ebben teszi-fel az Apostol az Adám és a' Krisztus között - való különböztetést.

Ísmég: Adám nem csak példa volt a' bűnre, nem-is csak jele a' kárhozatnak, hanem valóságos és érdemlő oka: mert minek előtte születtünk, és a' jót a' gonosztól meg-választjuk, immár bűnben fogantatunk, és kárhozatnak kötelei vagyunk, noha akkor még Adámról semmit nem ra, és nem csak jele az Isten szeretetinek, és ígéretinek csálthatatlan meg-ségünknek, és váltságunknak.

Bizonyítt. Harmadsz. Ad Hebr. 9. 13. és 14. így ír Szent Pál Apost. Mert ha a' bakok és túlkok vére &c. a' tisztátalanokat meg-szenteli a' testnek tisztulására, mennyivel inkább a' Krisztus vére &c. meg-tisztítja lelki ísméretünket. Itt-is az Apostol hasonlítást-is, különböztetést-is tészen az ó Törvénybéli véres áldozatok, és a' Krisztusnak véres áldozattya között: a' hasonlítás ebben vagyon, hogy mind a' kettő tisztít: A' különböztetés,

bőzés, *elsőben*; hogy az ő Törvénybéliek csak a' testet, a' Krisztusé pedig a' lelket. *Másodszor*; Hogy a' Krisztus vére sokkal inkább tisztítja a' lelket, mint-sem amazok vére a' testet. Nem-is írja az Apostol, hogy a' Krisztus vére csak jele és példája a' lelki tisztulásnak; hanem, hogy tisztítja: sőt, ha azt írná-is, hogy az ő Testamentombéli áldozatok csak külső példái és jelei a' lelki belső tisztulásnak, még sem mondhatnók, hogy a' Krisztus vére csak külső példája és jele a' lelki tisztulásnak. Mert az ő Törvénybéli áldozatok voltak jelei és példái nem csak a' Krisztus véres áldozatjának; hanem ez által léendő lelki tisztulásoknak-is. A' Krisztus véres áldozatja tehát, azok által példázatatott valóság, valósággal meg-tisztítván lelki ismérteünket, és nem csak jelentvén, és példázván: a' mint ezeket-is írja azon Apostol *ad Hebr. 8. 5. és cap. 9. 23, 24.* Ismét *cap. 10. 5. 1.* és a' következőkben.

Egyébként ha a' Krisztus Vére-is csak külső jele és példája volna a' lelki tisztulásnak, amazok-is hasonlóképpen; miben különböznének egymástól? avagy miben volna munkásabb és hathatósabb a' Krisztus vére a' bakok és tulkok vérénél? az Apostol-is mi végre írta volna *Hebr. 9. 23.* ezeket: *Szükség azért ugyan, hogy a' Mennyeieknek példájuk ezekkel tisztuljanak; az az, a' bakok és tulkok vérével: ő magok pedig a' Mennyeiek ezeknél jobb áldozatokkal:* tud. ill. a' Krisztus vére áldozatival. Ismét *cap. 10. 5. 1. &c.* *Mert a' Törvény árnyéka lévén a' következő jóknak, nem valóságos ábrázatja &c. a' 14. vers-ig.*

§. II.

A Krisztus IESUS leg-főképpen azért bört-meg, hogy a' világ bűnei-ért eleget tégyen az Istennek, és minket véle halála által meg-békéltessen: Eleget-is tölt, meg-is békéltetett.

Bizonyíttyák ezt *Elsőben* azok a' Szent Írásbéli *locusok*, a' mellyekben mondatik a' Krisztus e' világot az ő Szent Vérével és halálával *üdvözíteni.* *Matth. 18. 5. 11. Luc. 9. 56. Joán. 3. 5. 17. üdvözítőnek.* *Isaia 62. 5. 1, 11. Zach. 9. 5. 9. Luc. 2. 5. 11. Joán. 4. 42. Act. 5. 5. 31. és 13. 5. 23. Tít. 1. 5. 4. 2. Petri 1. 5. 11. 1. Joán. 4. 5. 14. Venni; Nagy árral meg-venni.* *1. Cor. 6, 5. 20. és 7, 5. 23. 2. Pet. 2, 5. 1. Apoc. 14. 5. 3, 4. Meg-szabadítani; meg-váltani, váltságának, meg-váltás-*

váltásnak, és Meg-váltónak. Rom. 3. ̄. 24. Ímét cap, 5. ̄. 9. 1. Cor. 1. ̄. 30. Gal. 3. ̄. 23. és c. 4. ̄. 5. Eph. 1. ̄. 7. Coloss. 1. ̄. 14. 1. Tim. 2. ̄. 6. Tit. 2. ̄. 14. Hebr. 9. ̄. 12, 15. 1. Petri 1. ̄. 18. Apoc. 5. ̄. 9. Magát, Lelkét váltságul adni. Matth. 20. ̄. 28. Marc. 10. ̄. 45. Joán. 10. ̄. 15, 17. 1. Tim. 2. ̄. 6. Egy közben-járónak. 1. Tim. 2. ̄. 5. Hebr. 8. ̄. 6. és 9. ̄. 15. és 12. ̄. 24. Halála által Istennel meg-békelteni. Rom. 5. ̄. 10, 11. 2. Cor. 5. ̄. 18, 19. Coloss. 1. ̄. 20, 22. Engesztelőnek: Rom. 3. ̄. 25. 1. Joán. 2. ̄. 2. és 1. Joán. 4. ̄. 10. Mind ezek, 's többek-is világosan előnkbe adgyák, hogy a' Krisztus azért holt-meg, hogy halálával meg-váltson minket a' bűntől és kárhozattól, és Sz. Attyának eleget tegyen érettünk.

Ha mondod: hogy miad ezekben nem olvassuk az érdemet, és az elég-tételt. Felelet. Ugy vagyom hogy bötű szerént nem olvassuk, de olvassuk értelmét azoknak; mert ezek a' szók: Váltság, váltás, vőtt, Ár, Meg-váltó, engesztelés, &c. azokat jedzik, és téfzik. Valamint azért, mikor valaki másnak fogolyért és rabért a' sarczot le-teszi akár pénzül, akár jószágát, akár magát, vagy fiát adgya zálogul, vagy rabul érte, a' foglyot és a' rabot meg-venni és váltani, és a' fogoly, és a' rab az Urának, a' kinek rabja vőtt, eleget tenni mondatik, ámbár ne mondgyák-is mások ez igékkel: Eleget-tőtt. Ugy a' Krisztus-is mikor érettünk magát, verét, lelkét, életét arrúl, váltságul adni, minket drága árral meg-venni, 's váltani mondatik, 's iratik a' Szent Írásban; üdvességünket nyilván érdemleni, és érettünk eleget tenni méltán értetik, ámbár ez igékkel bötű szerént a' Szent Írásban Erdem, érdemlette, elég-tétel, eleget-tőtt, ki nem fejeztetik-is.

Ha mondod Másodszor; hogy a' tulajdonképpen-való meg-váltás abban ál, hogy a' rab, avagy fogoly árra, és sarcza annak fizetése, a' kié a' Rab; mint-hogy azért az ember az ördög rabja vőtt, következ-nék, hogy a' Krisztus Jéhus az ördögnek adta volna az ember sarczát, az az, az ő Szent Vért, hogy az embert el-bocsássa: Ezt pedig illetlen dolog meg-is gondolni. A' Krisztus tehát és az ő Szent Vére, 's halála nem tulajdonképpen, hanem csak *Metaphoricè* az az, hasonlatossággéppen, és igen tágas értelemben léfzen árra, és váltsága az embernek, melly semmiképpen elég-tételt nem téfzen.

Felelet. A' rabok sarcza és árra, nem a' tömlőcz-tartóknak, hanem a' rabok és foglyok Urának szokott adatni; itt pedig a' rabok Ura az Isten, a' ki az emberektől meg-bántatott, az ördög pedig csak mint-egy tömlőcz-

lőcz-tartó, ki-is az Isten engedelmeiből és parancsolatgyából a' bűnös embert fogva tartotta. Azért a' Krisztus nem az ördögnek, hanem az Istennek a' rabok Urának adta-bé árrúl és sarczúl az ő Szent Véré, Lelké, és egészen magát a' bűnös rabokért.

Ha még-is mondod *Harmadszor* ; hogy ámbár azokban a' *Locusok*-ban a' Krisztus e' Világot nagy árral venni, meg-váltani, magát érettek váltásgúl adni mondásék-is ; mindazáltal azok a' szóllásnak formái nem azt teszik, hogy valóságos árral meg-vette, és váltotta volna, és Istennek fizetett és eleget tett volna ; hanem csak azt teszi ; hogy a' Krisztus meghalván és vére ontván, azzal az Isteni ígéreteknek nekünk hitelesékké tette, és az Istennek hozzánk-való szeretetinek jelenségét előnkbe adta &c. melyeket mű el-hívén, és az Isteni szeretetre, 's a' Krisztus követésére, és a' bűnnek irtózására fel-gerjedvén, Istennek ingyen-való kegyelméből, hit által szabadulunk az ördög rabságából, és tisztulunk 's igazulunk a' bűnnek mocskából.

Felelet. Elsőben ; A' Szent Írás csak egy szóval sem jelenti ezt az értelmet, és ez csak merő fogás. Mert ámbár *Matth. 9. Luc. 7. és 8. Rom. 10.* és másutt, az Hitnek ígértésék-is az Igazulás, és üdvesség, de még-is sohol nem jelenti a' Szent Írás, hogy a' hit volna a' mi váltáságunknak árra, hanem a' Krisztusnak tulajdon maga cselekedeti, szenvedése, Vére, és halála ; &c. a' mikor tud. ill. mű még ingyen sem tudnánk arrólgondolkodni, sőt a' mikor még nem-is volnánk e' világon, vagy-is itt lévén, a' Krisztusban sem hinnénk, őtet nem-is szeretvén bűnösök volnánk, immár-is meg-vett, és meg-váltott minket. Egyébként ha a' Hit, és nem a' Krisztus vére, szenvedése és halála volna a' mi váltáságunknak árra, semmiképpen nem mondhatná az Írás, hogy a' Krisztus nagy árron vött és váltott meg minket, nem-is a' Krisztusnak és az ő halálának, hanem a' mű Hitünknek kellene váltáságunkat tulajdonítani. Egy szóval sohol sem mondgya az Írás, hogy a' Krisztusban-való Hit a' mi váltáságunk, és azt adta volna váltásgúl a' Krisztus érettünk ; hanem inkább azt mondgya az Írás, hogy a' Krisztus Vére, 's halála, és lelke, melyeket le-tött érettünk, mint drága árrát a' mi Lelkünknek : Péld. ok. *Matth. 20, 28. Az ember Fia nem jött hogy szolgállyanak nékie, hanem hogy lelkét sokakért adgya váltásgúl. 1. Tim. 2, 6. Ki önnön magát adta mindenekért váltásgúl. 1. Petri 1, 18. Tudván hogy nem veszendő aranyon &c. váltattatok meg, hanem a' Krisztusnak &c. dragalatos Véré. Apoc. 5, 9.*

Bizonyít-

Bizonyíttatik *Másodszor* a' mű Conclufiónk azokból a' Szent Írás-béli locusokból, a' melyekben a' Krisztus magát Istennek áldozni, áldoztatni, éretünk eszedezni, könyörögni, könyörgését Istennek ajánlani, Szent Vért bűneink bocsánatjára ki-ontani, éretünk meg-halni &c. mondatik *Isaia* 53. *Matth.* 26. ̄. 28. *Luc.* 22. ̄. 20. *Act.* 22. ̄. 20. *Rom.* 5. ̄. 8. *Hebr.* 5. ̄. 7. és 7. ̄. 27. és 8. ̄. 3. és 9. ̄. 12. &c. *Ismét:* 10. ̄. 10. &c. *cap.* 12. ̄. 24. és 13. ̄. 12. 1. *Petri* 1, ̄. 19. Mind ezekből ki-teczik, hogy a' Krisztus az ő Vért ontotta, testét, lelkét, magát adta, ajánlotta, 's bé-mutatta Istennek a' mi bűneinkért áldozatul, drága árrúl, és váltságul lelkeinkért, és ugyan ezekkel meg-vőtt, és meg-váltott minket, és a' mint még-is írja Szent Pál Apostol *Coloss.* 2, 14. *El-törölvén a' vége-zésnek kézi írását, melly mű ellenünk vala, és a' Keresztre szegezvén, Szent Attyának haragját meg-engesztelte, és minket véle meg-békéltete.*

Bizonyíttatik *Harmadszor* azokból, a' hol a' Krisztus Jéhus a' mi vétkeinket és fájdalminkat maga testében viselni, és hordozni; és a' mi bűneinkért meg-verettettnek, és sebesítettnek iratik. *Isaia* 53. ̄. 4. &c. 1. *Pet.* 2. ̄. 24. és 1. *Pet.* 3, ̄. 18. 1. *Cor.* 15, ̄. 3. *Rom.* 4, ̄. 25. 2. *Cor.* 5, ̄. 21. Az Isten a' Krisztust, a' ki bűnt nem tudott, mi éretünk bűnétette, az az, bűnért-való áldozattá: avagy meg-bűntette úgy-mintbűnöst, noha ő bűnt nem cselekedett, hanem a' mi bűneinket viselte, hogy mű a' kik bűnösök völtünk, lennénk az Isten igazsága ő általa, midőn tud. ill. a' mit nekünk kellett volna fizetni örök szenvedéssel azt magára vállalván ő szenvedett, és szenvedésével olly bőven fizetett, hogy az Atya többet nem kívánhatott tőle, hanem azzal meg-elégedett.

Bizonyíttatik *Negyedszer* Szent Pál Apostol *Rom.* irt *Level.* 5. *Rész.* jelesen 15, 17. és 20. *verseiből*, a' hol azt téfzi-fel: Hogy, ha egy ember által bővelkedett, és el-hatott a' bűn minden emberekre, sokkal inkább, és felette igen bővelkedett, és bővebben el-hatott az Isten kegyelme a' bűn el-törlésére minden emberekre, az egy ember JESUS Krisztus által. Ha a' Krisztus eleget nem tőtt volna bűneinkért, nem tudom, hogy mondhatta volna az Apostol, hogy a' Krisztus halála hathatósabb volt a' mi lelkünknek az ördög rabságából-való meg-váltására, mint-sem vőlt hathatós az Adám bűne az ördög rabságába-való meg-ejtésre. Ha én annyit fizetek péld. ok. Pálnak, a' mennyivel tartozom, nyilván eleget teszek nékie; hogy nem fizetett tehát a' Krisztus eleget az ő Szent Attyának, ha bővebben fizetett-meg, mint-sem tartozott?

Bizonyíttatik *ötödször* ísmég Szent Pál Apostol *Sidokhoz írt Level. 7. Rész. 26, 27, és 28. verseiből*; az az, az ó Törvénybéli Papok 's áldozatok, és a' Krisztus, és az ó áldozattya között-való egybe-vetésből; és ellenben az áldozatok Méltóságoknak és hathatóságoknak külömbségéből, mikor így ír: *Mert illett hogy olyan Fő-Papunk lenne nekünk, Szent, &c. a' kinek nem szükség minden nap, mint a' Papoknak először a' maga vétkeiért áldozatokat tenni, az után a' népéért; mert cselekedte ezt önnön magát megáldozván: mert a' Törvény erőilen embereket rendelt Papokká (a' kik tud. ill. sem a' magok vétkeiért, sem a' másokéért, sem egyszer, sem mászszor Istennek tisztelet nem tehettek, sem azokat el nem törölhették, noha minden nap áldoztak) De a' Törvény után-való esküvéstnek beszédgye az örökké-való tekéletes Fiat, tőtte tud. ill. tekéletes Pappá, a' ki-is magát adta tekéletes és elégséges áldozatul, nem a' maga, hanem a' világ bűneiért, úgy hogy az Atya, annál nagyobb contentumot és elég-tételt nem kívánhatott.*

Bizonyíttatik *Hatodszor* azon *Level 10. Részéből*, a' hol hasonlóképpen egybe-veti az Apostol elsőben az ó Törvénybéli áldozatokat a' Krisztus áldozattyaival, azonban külömbözést-is téfzen közötttek irván az *1. versben &c. Mert a' Törvény árnyéka lévén a' következendő jóknak (a' mellyek tud. ill. a' Krisztus által lőttek) nem valóságos ábrázattya a' dolgoknak; ugyan azon áldozatokkal, mellyeket minden esztendőben szüntelen áldoztak, sőt a' hozzá járulókat tekéletessé nem teheti: mert egyébként megszüntek volna az áldozattól: azért hogy az egyszer meg-tisztult áldozóknak lelki ísméretit semmi-bűn az után nem vádolta volna; de azokban, minde-nik esztendőben emlékezeti léfzen a' bűnöknek: de nem azért, mintha meg-tisztulnának azokkal, ha minden esztendőben áldoztatnának-is, sőt ha minden nap-is; mert a' mint tovább írja az Apostol; lehetetlen a' tullok és bakok vérével el-vétetni a' bűnököt: hanem azért a' többi között, hogy példája, és emlékeztetője lennének a' Krisztus következendő áldozattya-nak, a' melly által valósággal el-vétetett a' bűn; azért írja még-is tovább az Apostol: *Azokéért e' világra bé-jövéen (a' Krisztus, mondgya az Atyá-nak) áldozatot és ajándékot nem akartál, testet alkotál pedig nekem (tud. ill. kedves áldozatra valót) a' bűnökért való éppen égő áldozatokat nem kedvelted. Akkor mondék: Ihol jóvők: a' könyvnek kezdetiben írva va-gyon felőlem, hogy cselekedgyem Isten, a' te akaratodat. Mellyet nyilván-ban magyarázván, Sz. Pál még-is így ír; Oda fel-mondván hogy áldozato-
kat,**

kat, és ajándékokat, és a' bűnért-való éppen égő áldozatokat nem akartak, se nem kedvesek néked, a' mellyek a' Törvény-szerént áldoztatnak, akkor mondd: Ihol jövök, hogy cselekedjem, Isten, a' te akaratodat: (tud. ill. a' maga áldozásában) el-vészi az első (az az, az 6 Törvény-béli áldozatokat úgy-mint árnyékokat, elégteleneket) hogy a' következőt állassa (az az, a' Krisztus az önnön maga valóságos, tekéletes és elégséges áldozatyát) a' melly akaratban meg-szenteltettünk a' JESUS Krisztus Testének egyszer lőtt áldozatjával. Mind ezek után így fejezi-bé irását az Apostol: Es minden Pap jelen vagyon ugyan minden nap szolgálván, és azon áldozatokat gyakorla áldozván, mellyek soha a' bűnököt el nem vehetik (mert nem kedvesek az Istennél, és azért az Isten haragját nem engesztelhetik, és akarattjának eleget nem tehetnek) Ez pedig (a' Krisztus tud. ill. kedves lévén az Istennél úgy-mint Fiú) egy áldozatjával áldozván a' bűnökért (magát, tud. ill.) kedvet talált Szent Attyánál haragját, meg-engesztelte, bűnünket el-törölte, és akarattjának eleget tévén, és bővségesen fizetvén, a' világot véle meg-békéltette &c. kiért-is örökké az Istennek jobbján ül.

Ezek világosan bizonyítták a' Krisztus JESUSnak bűneinkért való elég-tételét. De még-is bizonyítom az Unitáriusok értelmek illetlen következéséből.

§. III.

Bizonyíttatik Hetedszer a' mi értelmünk a' Krisztus elég-tételéről, az illetlen következtetésekből, mellyek következnek az Unitáriusok értelméből.

Elsőben az Unitáriusok értelméből következne, hogy a' Krisztus halála nem lőtt volna szükséges e' világ váltására: mert azokra az okokra nézve, mellyeket az Unitáriusok forgatnak, elégséges lőtt volna akármely Proféta, vagy Angyal, vagy ugyan a' Krisztus által lőtt jelentése az Isten akarattjának, és azok által lőtt csudálatos, és természet felett-való cselekedeteknek mívelése, és életeknek igen tekéletes maga viselése: ismég a' Bűnösöknek példás, kemény és szemlätomást-való büntetések, és azokhoz az Isten kegyelme-is: sőt talám inkább használtak volna azok, mint csak az egy ártatlan tiszta embernek (minéműnek hiszik az Unitáriusok a' Krisztust) olyan ifszonyú halála:

sőt még-is (a' ki nagyobb) elégségesek lettek volna a' törvény-béli áldozatoknak gyakorlási-is Sz. Pál Ap. írása ellen *Hebr. 10. v. 4. Mert lehetetlen a' tulokok &c.* és ugyan a' Sidoságon gyakoroltatott büntetések-is. Mert ha az Isten csak ingyen-való kegyelméből, minden váltság és Elég-tétel nélkül bocsátotta-meg a' világ bűneit most-is, hogy a' Krisztus meg-hólt; miért nem bocsáthatta volna-meg a' Krisztus halála nélkül-is azonképpen véghez vévén mind azokat az ó Törvény-béli áldozatok által, és a' példás büntetések által?

Másodsz. Következnek : hogy úgy a' Krisztus halála semmit nem használt volna azoknak, a' kik a' Krisztus előtt, sem azoknak, a' kik most kicsiny korokban meg-hóltak, és meg-halnak : úgy a' Pogányoknak-is, a' kik Krisztus felől soha semmit nem hallottak, és mind azokért meg nem hólt volna : mert mind azok közöttül egy sem tapasztalta azokat, a' miket az okokban forgatnak az Unitáriusok; mint-hogy egy sem tud, 's nem-is tudott semmit a' Krisztus halála felől. Egy szóval; így a' Krisztus csak azokért hólt volna-meg, és csak azoknak használt volna, a' kik Krisztus élteben és hólta után ember-kort értek, és a' Krisztus felől valamit hallottak és értettek. mely-is hogy nem igaz legyen, a' következőkban meg-bizonyítom.

Harmadsz. Ez szerént az-is következnek, hogy a' Krisztus nem a' világnak üdvözítője, Közben-járója és Meg-váltója, hanem csak ember-kort ért Keresztényeknek, a' sz. Írásnak világos bizonyági ellen, mely elsőben 2. ad Cor. 5. v. 15. azt adgya előnkben, hogy *Mindenekért meg-hólt a' Krisztus.* Es 1. ad Tim. 2. *A' Krisztus JEsus önmön magát adta mindenekért váltságúl.* *Hebr. 2. v. 9. és ima Joán. 2. v. 2. Szószóllónk az Atyánál az igaz JEsus Krisztus, és ő a' mi bűneinkért engesztelő, nem csak a' mi bűneinkért pedig, hanem az egész világeért-is* 1. Joán. 4. v. 14. Es hogy ne mondgyad : hogy a' Krisztus csak az ő általa meg-újítatott világnak üdvözítője; Sz. Péter Ap. nyilván írja, hogy azoknak-is, és azokért-is meg-hólt, a' kik el-kárhoztak, és el-kárhoznak, modván : 2. Lev. 2. *Rész. 1. v. Vóltak pedig hamis Proféták-is a' Nép között, a' mint köztetek-is léfennek, hazug mesterek, a' kik veszedelmes szakadásokat hoznak-bé; és azt a' ki őket meg-verte az Urat (a' Krisztust tud. ill.) meg-tagadgyák.*

Negyedsz. Az-is következnek : hogy úgy a' Krisztus a' mi váltságunknak és üdvességünknek igaz és tulajdonképpen-való oka nem volna; holott a' sz. Írás annak mondgya *Hebr. 5. v. 9. Krisztus meg-áldoztatván örök üdvé-*

űdvességnek oka lőtt minden ő neki engedőknek : 'stöbb helyeken-is, a' mint az első Sban : hanem csak (a' mint az első okban fel-tézi az Apologia) tiszta külső jele volna, mind péld. ok. Noénak vőlt a' szivárvány Gen. 9. 13. hogy az Isten e' világot többször viz-özönnel el-nem veszti. Vagy, a' mint vőlt Saul Királynak ama' két férfiú, a' kiket Samuel Proféta 1. Reg. 10. jelöl adott, hogy talállya, és abból meg-isméri és meg-hiszi, hogy az Isten őtet Izraelnek Királyává tette. Bizonyos pedig, hogy sem a' szivárvány nem oka a' világ viz-özöntől-való meg-maradásának, sem a' két férfiú a' Saul királyságának. A' Krisztus sem lenné tehát úgy valóságos oka a' világ váltságának, ha csak külső jelöl adatott és valóságosan nem *influalt*, és belsőképpen nem munkállotta az emberek űdvességét.

Ne-is mondgyad : hogy a' Krisztus valóságos oka az ember űdvességének, azért, mert ő olyan jelöl adatott, mely az embereket szavával-is, példájával-is, cselekedetivel-is, halálával-is indította azokra, mellyek az okokban vannak fel-téve; a' több külső jelek pedig azt nem cselekefszik; mint péld. okaért : a' szivárványt mű látván, vagy hiszszük, vagy nem, hogy lészén viz-özön, ugyan csak nem lészén. Ha pedig hiszszük, hogy a' Krisztus a' fel-tött okokra nézve meg-hőlt, és az ő példáját követtyük, és parantsolatit cselekefszük, meg-lészén a' mit Isten ígért. Oka tehát a' Krisztus az űdvességnek.

Mert erre azt mondom: hogy csak éppen azért még valóságos oka nem volna a' Krisztus a' mű űdvességünknek: valamint szintén valóságos okai nem vőltak a' Proféták és az Apostolok és sok lelki Tanítók, a' kik hasonlóképpen külső szavokkal, predikálásokkal, és példájokkal &c. intették, oktatták, és gerjesztették az embereket az Isten szeretetre, a' Krisztus követésére, és az örök élet meg-nyerésére. Mert a' mint Sz. Pál Ap. írja 1. Cor. 3. 7. *Nem az a' ki plantál, valami; sem az a' ki öntöz: hanem a' ki nevedéft ad, az Isten.* Az az : Nem az az oka az űdvességnek, a' ki keresztelt, a' ki predikállott, Pál péld. ok. vagy Apollo &c. hanem az Isten, a' ki belsőképpen kegyelmet-is ad. Azért senki még eddig &c. e' világ űdvezítőinek, és Meg-váltóinak nem mondotta. Azonképpen tehát a' Krisztust sem mondhatnók annak, ha csak külsőképpen példájával, szavával, cselekedetivel és kinos halálával indított, gerjesztett volna minket az Isten szeretetre, maga követésére, és minden jóknak mi-
X 3
velésére

velésére 's üdvesség keresésére, azonban valóságosan maga nem influált volna tulajdonképpen és belsőképpen váltságunkra.

§. IV.

A' Krisztus nem csak balandó életiben lévő, és utánna való Hívekért, hanem az egész világért; és előtte való régi, és Adámtól fogva való emberekért-is megholt: és mind azokért-is az ő sz. halálával eleget tett az Istennek.

E Nnek világos bizonyoságit bőven előnkbe adgya a' sz. Írás. Elsőben: *Luc. 19. v. 10.* Azt mondgya üdvezítőnk: *Az ember Fia azt jött keresni és üdvezíteni a' mi el-veszett vala: De az egész világ az első emberben el-veszett vala. 1. Cor. 15. v. 22.* Tehát az egész világot keresni és üdvezíteni jött. Másodszor: *Joan. 3. v. 17.* Mert nem küldötte Isten az ő Fiát e' világra, hogy ítéllye e' világot, hanem hogy üdvezüllyön ő általa a' világ. Harmadsz. *Joan. 4. v. 42.* Tudgyuk hogy ez (az az, a' Krisztus) bizonyára e' világ üdvezítője. Negyedsz. *1. Cor. 5. v. 15.* Mindenekért megholt a' Krisztus. Ötödsz. *1. Tim. 2. v. 6.* Az Ember Krisztus JEsus önnön magát adta mindenekért váltságúl. Hatodsz. *Ismég cap. 4. v. 10.* Az élő Istenben bizunk, ki minden embereknek üdvezítője, főképpen a' Híveknek. Hetedsz. *Hebr. 2. v. 9.* Azt pedig a' JEsust, a' ki egy kevesé meg-kissebbült az Angyaloknál, látrjuk hogy a' halálnak szenvedéséért, dicsőséggel és tisztelettel meg-koronáztatott, hogy az Isten kegyelméből mindenekért meg-köszölné a' halált. Nyolczadsz. *1. Joan. 2. v. 2.* Szószóllónk az Atyánál az igaz JEsus Krisztus, és ő a' mi bűneinkért engesztelő, nem csak a' mi bűneinkéért pedig, hanem az egész világéért-is. Kilenczedsz. *Ismét cap. 4. v. 14.* Es mi láttuk és bizonyoságot tészünk, hogy az Atya el-küldötte az ő Fiát, e' világ üdvezítőjét.

De mint-hogy az Unitáriusok mind ezeket úgy magyarázzák; hogy a' Krisztus csak új világnak üdvezítője volna, és csak az új világért holt volna-meg; az az, a' ki a' Krisztus által meg-újított; Bizonyítom azt-is azon sz. Írásból, hogy nem csak az új világért, hanem a' régi világban-való emberekért-is, valakik Adámtól származtak, megholt a' Krisztus, és minnyájokért eleget tett, és mindeneknek üdvezítője és Meg-váltója.

Elsőben:

Elsőben : Iakob Patriárka fokkal eléb élt a' Krisztusnál emberi életben, még-is *Genef.* 49. §. 18. így szól : *A' Szabadítót várom Uram* : a' Krisztust tudni illik, a' ki néki-is az ő magvából ígértetett *Gen.* 26. §. 4. és 28, 14. Hasonlóképpen *Isaiás cap.* 45. §. 8. a' régi Atyák képében azon fohászkozott, hogy nyillyék-meg a' föld, és teremje az üdvezítőt. *Apoc.* 5. §. 9. írja Sz. János Ev. hogy Menyben a' Szentek azt éneklék vala a' Báránynak : Méltó vagy Uram el-venni a' könyvet &c. mert meg-ölettettél, és meg-váltottál minket az Istennek a' te Véreddel. Kétség kívül azok között voltak régi Patriárkák-is, Proféták-is. &c.

Mind ezeknél még-is nyilvánban ír Sz. Pál Ap. *ad Rom.* 5. a' §. 12. mondván : *Az okáért a' mint egy Ember által jött-bé e' világra a' bűn, és a' bűn által a' halál, és úgy minden emberekre el-hatott a' halál, a' kiben minnyáján vékeztek &c.* De nem a' mint a' bűn, úgy az ajándék-is; mert ha egynek vétke által sokan meg-bóltak, fokkal inkább az Isten kegyelme és ajándéka az egy embernek a' JESUS Krisztusnak malasztja által többekre el-hatott : mert ha egynek vétke miatt a' halál uralkodott egy által; fokkal inkább a' kik bűnségét vették a' malasztanak, és az ajándéknak, és az igazságnak, az életben uralkodnak az egy JESUS Krisztus által. Annak okáért miképpen az egynek vétke által minden embereknek kárhozattjára, úgy az egynek igazsága által-is minden embereknek az életnek igazulására. Világosok ezek, hanem ha azt mongyák még-is az Unitáriusok, hogy az egy ember által jött csak az új világra a' bűn, és az egy ember által igazult-meg csak az új világ.

Még-is 1. *Cer.* 15. §. 21. és 22. Mivel-hogy ember által vagyon a' halál, ember által a' bóltaknak fel-támadása-is; és a' mint Ádámban minnyáján meg-bálnak, úgy a' Krisztusban-is minnyáján meg-elevenítettnek.

Bizonyítom Urólszor ilyen okkal-is : A' JESUS Krisztus halála szükséges volt azoknak igazulására és váltságára, a' kik a' Krisztus idejében, és utánna voltak 's vannak; tehát azoknak-is, a' kik előtte voltak. Egyébként, ha a' Krisztus előtt-valóknak nem volt szükséges a' Krisztus halála, és a' nélkül üdvezülhettek, miért nem üdvezülhettek a' nélkül a' Krisztus után való-k-is?

Noha mind ezek világos bizonytsági a' Krisztus érdeminek, és az egész világ bűneiért-való elég-tételének, még-is mindazáltal, minthogy tagadgyák a' Krisztus Istenségét, mellyből származik a' Krisztus cselekedetinek véghetetlen érdemessége, következendőképpen tagadgyák vakmerő-képpen

képpen elég-tételét-is ; kéméletlenül, rendetlenül, és erőszakoson magyarázván a' Szent Írásbéli *Locus*okat, mellyek azt nem csak homályosan, de szemlátomást, és világosan bizonyították, és azok ellen fok ellen-vetések formálnak.

§. V.

A' IESUS Kristus érdeme, és a' világ bűnéért-való elég-tétele ellen-való Unitáriusok Ellen-vetési meg-féjtetnek.

ELSŐ ELLEN-VETÉS. Az *Unitaria Apologia* 3. Rész. 87. Num. így szól ; A' Sz. Írásban nem olvassuk, hogy a' Kristus a' mi adótságinkat megfizette volna, és azokért eleget tött volna ; hanem olvassuk inkább, hogy az Isten ingyen és ajándékon meg-engedte, a' mint mű-is meg-bocsátunk ellenünk vétkezteknek, semmi fizetést, és elég-tételt nem kívánván tőlök. *Matth.* 6. és a' mint ísmég *Matth.* 18. példában-is adatik előnkbe, mellyben a' Király a' szolgának ingyen engedte volt még minden adótságát: *Másodszor*: Nem-is lehet meg-eggyeztetni e' két dolgot, tud. ill. elengedni, meg-is venni azon adótságot azon személynek, és személy-től.

Felelet. Az első Részre : Elég bőven olvassuk a' Szent Írásban mind azt, hogy a' Kristus meg-fizetett, és eleget tött érettünk az Istennek, mind azt, hogy ingyen-való kegyelméből bűneinket meg-bocsátotta : Mindazáltal még-is e' két dolog, ha szintén láttatik-is egy-mással ellenkezni, valóban nem ellenkezik, hanem helyes értelemmel meg-eggyeztetik. Azt mondom azért *Másodszor* : Hogy lehetetlen valakinek elengedni ajándékon az adótságot, még-is meg-fizettetni véle, egészszén, tulajdon 's önön maga tehetségéből, és minden más külső *Creditornak*, az az, őtet meg-fizető, és érte meg-fizető személynek kegyelme, közben járása, megfizetése és elég-tétele nélkül ; de nem lehetetlen az olyan *Creditornak* kegyelme, és közben-járása által. Mert péld. ok. történhetik olyan dolog, hogy egy ember summa pénzel adótsá marad a' Királynak, vagy halállal-is a' párt-útésért. Véven észre a' Király, hogy az adósnak nincs mivel fizetni, adat azon adósnak annyi pénzt, mellyből meg-fizetheti az adótságot a' Király Kamarájának. A' párt útőnek pedig adhattya a' Király maga kedves emberét, sőt Fiát-is ajándékul, a' ki vagy meg-hal-
érte,

érette, vagy pedig közben-járásával, szolgáltyával, vagy költségével, meg-nyeri életét a' párt-útónek a' Királynál. E' példákban a' pénzbéli, és halálbéli adótság meg-is fizetődik, el-is engedtetik : Meg-fizetettik *elsőben* az Igaságnak kötelelsége szerént a' Királytól adatott pénzből, és a' Király kedves emberének, vagy-is Fiának közben járásával, vagy halálával-is; el-is engedtetik *Másodszor*, mert a' mivel fizetne az adós, az a' Király ajándékából való volna.

Nilvábban ki-teczik ez az embernek Istenéhez való kötelelségéből: fokban adósfodott-meg az ember az ő Istenének az ő bűneivel, melyeknek meg-fizetésére és azokért-való elég-tételre tehetetlen vőlt tellyeségesen; látván ezt az irgalmas Isten, adta néki az ő Szent Fiát a' JESUS Krisztust ajándékul *Joan. 3. v. 26.* Ismég *1. Joan. 4, 9.* a' kívül, és a' ki által bőven meg-fizetett, és eleget-tött minden adótságáért az Istennek.

A' mi a' Szent Máthé Evangeliomából fel-vett példákat illeti; azok nincsenek ellenünk: mert azokban a' Krisztus csak arra ínt, hogy meg-bocsássunk ellenünk vétkeztéknek, *prascindélván* attól, az az, nem említvén azt, tésznek-é eleget a' vétkesek nekünk, avagy nem. Az Istennek Igasága pedig nem akarta külömben a' mi ő ellene-való bűneinket meg-bocsátani, hanem ha azokért, vagy személyünkben (mellyet mi nem cselekedhetünk) vagy a' Krisztus által bőven meg-fizetünk, és néki eleget tészünk.

2. ELLEN-VETÉS. Azon Apolog. 3. Rész. 89. és 90. *Numerusi-*ből az ellen, hogy a' Krisztus tulajdonképpen Meg-váltó, és valóságosan meg-fizetett, és eleget tött érettünk: így okoskodik azért: A' tulajdonképpen-való meg-váltásban ezek szükségesek; *Elsőben* a' fogoly. *Másodszor*, a' ki a' foglyot fogva tartya, vagy tartatya. *Harmadszor*, a' ki a' foglyot ki-váltya. *Negyedszer*, a' fogoly árra, vagy sarcza. *Ötöd-ször*, a' ki a' fogoly árrát és sarczát a' fogolytól, vagy mástól fel-vegye: De az ember meg-váltásában mind ezek nincsenek: mert nincs a' ki a' fogoly sarczát, 's árrát el-vegye; mert ha volna, az vagy az Isten, vagy a' Krisztus volna: Az Isten nem; mert az Isten maga váltott-meg minket a' Krisztus által. *Luc. 1. v. 68.* *Rom. 3, v. 24, 25.* *Gal. 4. v. 45.* A' Krisztus sem; mert senki magának magából másért nem szokott fizetni. A' Krisztus tehát nem tulajdonképpen-való Meg-váltó, hanem csak szabadító, a' mint az Isten-is *Exod. 6. v. 6.* az Izraél népet meg-váltani

mondatik, Moyfes-is *Act.* 7. *W.* 35. de nem tulajdonképpen: mert sem az Isten, sem Moyfes, nem fizettek Pharaónak az Izraél Népének szabadulásáért: úgy a' Krisztus-is nem fizetett az Istennek, az Isten sem vett-el semmit-is a' Krisztustól fizetésül az emberi Nemzetért. Ennek okáért, valahol a' Krisztus Meg-váltónak, vagy meg-váltani mondatik, annyit téfzen csak, mint Szabadító. &c.

Felelet. Hogy Krisztus tulajdonképpen Meg-váltó, azonkívül hogy bőven meg-bizonyítám, bizonyítom még a' Meg-váltónak *Conditio*iból, mellyek a' Krisztusnak illenek. 1. *Fogoly* az ember. *Másodszor* a' ki a' foglyot fogva tartatta, az Isten. *Harmadszor*, a' ki a' foglyot meg-váltotta, és a' farczot le-tette, a' Krisztus. *Negyedszer*, a' fogoly arra és farcza a' Krisztus Vére, 's halála. *Ötödször*, a' ki a' fogolyért-való farczot el-vette, 's *acceptálta*, 's kedvellette, az Isten. Hogy pedig azt mondgyuk, hogy az Isten a' Krisztustól értünk a' farczot *acceptálta*; mű abban semmi illetlenséget, se lehetetlenséget nem látunk; a' Szent Írás-is nem mond ellene. Arra pedig: Hogy a' Krisztus úgy magának-is fizetett volna, mellyet senki soha nem hallott &c. azt mondom: A' ki csak egy természetű, egy elméjű, egy akaratú okos személy, hogy az maga, magának, magából fizetett volna, igen-is olyat senki nem hallott; de hogy olyan, a' kinek egy személyében két természete, két elméje, és két akarattya vagyon, maga magának, magából nem fizethetne; ez nem hallatlan dolog. A' Krisztusnak egy Isteni személyében két természet, két eggyező elméje és akarattya vagyon, tud. ill. Isteni, és emberi; ezekhez képest a' Krisztusban az emberi természet fizetett, úgy szólván, az Isteni természetnek; Az Isteni természet pedig a' fizetést, azaz Krisztus Vérért és halálát mint-egy farczot *acceptálta* az emberi természettől. Ebben pedig nincsen semmi illetlenség, sem lehetetlenség.

Arra ísmég: Hogy az Isten meg-szabadítván Izraelt Egyiptomból, úgy Moyfes, tulajdonképpen voltak-e Meg-váltók, vagy nem, most nem disputálok; minthogy az sem bizonyos, ha a' tulajdonképpen-való Meg-váltóhoz szükséges-e valósággal a' fizetést fel-venni, avagy nem. Elég az, hogy a' világ meg-váltásában, és a' Krisztusnak Meg-váltói tisztiben minden *Conditio*k meg-vannak az *Apologia Praescriptio*ja szerént-is.

3. ELLEN-VET. Az *Apologia Unitaria* 3. Rész. 81. és következő *Numerusok*ban így ír: Az Isten haragjának engesztelése felől az Isten Könyvében írást nem találunk, azt sem láttyuk, hogy az Isten reánk ha-

ragutt

ragutt volna, sőt inkább ki-befélhetetlen szeretettel viseltetett mi hozzánk: Igaz dolog, úgy mond, hogy a' Krisztus mondatik engesztelő Al-dozatnak 1. *Joan.* 4. 10. de nem azért, hogy valóban haragutt volna; mert akkor-is szeretett minket; hanem azért, hogy meg ne haragudgyék; mint-hogy ellenkeznek egymással, meg sem egyeztethetni ezeket; tud. ill. valakire valóságosan haragudni, és szeretni-is ötet. Azt-is írja Szent Pál *Eph.* 2. 3. *Hogy mű-is haragnak fiai voltunk mint egyebek-is.* De nem olyan értelemben, hogy valóságosan meg-haragutt volna, hanem, hogy meg-haraghatott volna; mert arra méltók voltunk, ha az ő szeretete az ő haragját el nem fordította volna, melyre nézve az ő Sz. Fiát adta halálra.

Felelet: Az Isten valóságos haragjáról, és a' Krisztusnak valóságos engeszteléséről, olyan világos *locusok* vannak a' Szent Írásban, hogy azoknál világosabbakat ezies ember nem kívánhat. Vallyon e' világ kezdetitől fogva-való példás büntetési Istennek nem haragból származtának-e? Hihető, maga-sem hitte a' miket írt az Apologista ezek iránt; de mikor az ember egyszer az utat el-veszti, mind addig mégyen, míg veszedelembé esik. De ámbár engednők-meg, hogy az Isten valóságosan nem haragutt reánk; hanem csak méltó oka lett volna arra, a' mi bűneink miatt, még-is ugyan csak a' Krisztus tulajdonképpen-való Engesztelő volna úgy-is: mert nem csak az a' tulajdonképpen-való Engesztelő, a' ki a' jelen-való haragot el-fordította; hanem az-is, a' ki a' jövődőt, az az, a' ki nem csak a' fel-lobbant haragot el-fordította; hanem az-is, a' ki ok valami módon, hogy más meg ne haragudgyék a' vétkes ellen: valamint péld. ok. nem csak az a' tulajdonképpen-való szabadító, a' ki a' vízben haló embert a' vízből ki-vonnyá; hanem az-is, (még fő-képpen) a' ki az embert, hogy vízbe ne esék meg-örízi, és meg-tartya. Miképpé lehet pedig meg-eggyeztetni; hogy az Isten szeretett-is minket, haragutt-is reánk, ki-teczik minden-napi példákból. Az Atya szereti az ő fiát, de ha vét a' fiú meg-haragszik reá, haragjában meg-is bünteti, és azzal mindazáltal az ő szeretetét meg-nem vonnyá a' fiától, hanem ha meg-térni nem akar. Világosan írja ezt elsőben Sz. Pál Apostol *Hebr.* 12. 3. *Mert a' kit szeret az Ur, meg-sanyargattya: meg-ostoroz pedig minden fiát, a' kit hozzája fogad.* Ismét *Apocal.* 3. 19. *En a' kinek szeretek, meg-feddem, és meg-ostorozom.* Vallyon haragutt-e az Isten valóságosan Dávidra az Házasság törésért, és az Uriás meg-ölettetéséért? 2. *Reg.*

12. Ha haragutt; hogy-hogy bocsátotta-meg a' vétkét? ha nem haragutt; hogy-hogy büntette még-is annyiképpen? Haragutt az Isten Dávidra, de még-is Náthánt hozzája küldötte: Haragutt e' világra-is, de még-is az ő Szent Fiát e' világra Engesztelőnek küldötte.

4. ELLEN-VETÉS. Az Isten az emberektől az ő bűnökért soha nem kívánt és nem kért elég-tételt, hanem csak Penitentiát, és meg-térést; jele tehát, hogy nem szükséges az elég-tétel; különben azt-is kívánt volna. *Felelet.* Az Isten arra a' végre sem malasztot, sem szabad akaratot, sem üdöt, &c. nem kért az emberektől, még-is ezek nélkül, senki nem tarthat Pœnitentiát. *Felelet másodszor.* Az Isten arra a' végre az emberektől csak olyat kért és kívánt, a' mit ők Isten kegyelme által cselekedhettek, tud. ill. Pœnitentiát, és meg-térést; Az elég-tétel pedig, akár a' Krisztus által, akár önnön magok által, nem az emberek hatalmában volt, valamint a' malaszt-is, az idő-is, &c. mellyeket az Isten nékiek (mint-hogy arra a' végre szükségesek voltak) ingyen-való kegyelméből adta, és nyújtotta.

5. ELLEN-VET. A' miben kegyelem vagyok, abban nem kell, nem-is lehet elég-tétel: és a' miben elég-tétel vagyok, abban né lehet kegyelem; de a' bűn bocsánatnyában kegyelme vagyok, a' mint az Írás bizonyítja. *Psal.* 24. *Ű.* 11. *Jerem.* 31. *Ű.* 34. *Rom.* 3. *Ű.* 24. *Hebr.* 8. *Ű.* 12. Nem lehet tehát elég-tétel. Vagy ha elég-tétel léfzen, nem léfzen kegyelem.

Felelet elsőben. Illyen formán sem hit, sem Pœnitentia, sem jó cselekedet nem kellene; ezeket pedig az Isten az embertől kívánja, és különben bűnét senkinek meg-nem bocsátja. Még-is igaz, hogy a' bűn bocsánat kegyelem által léfzen, ámbár amazok nélkül nem léfzen-is: hasonlóképpen kegyelem által léfzen a' bűn bocsánat, ámbár elég-tétel nélkül né léfzen-is. Minden bizonnal nagy az Isten kegyelme, hogy az ő Szent Fiát adta érettünk, és ő a' mi bűneinkért engesztelő. 1. *Joan.* 2. *Ű.* 2. *Ismég cap.* 4. *Ű.* 10. Adta Meg-váltóul, váltáságul, hogy meg-halván érettünk, eleget tenne és fizetne bűneinkért az ő Szent Attyának. *Mar.* 10. *Ű.* 45. *Rö.* 3. *Ű.* 24, 25. *1. Cor.* 1. *Ű.* 30. *Gal.* 3, 13. *Ismég* 4. *Ű.* 5. *Eph.* 1. *Ű.* 7. *Colos.* 1. *Ű.* 14. *1. Tim.* 2. *Ű.* 6. *Tit.* 2. *Ű.* 14. *1. Petri* 1. *Ű.* 18. *Hebr.* 9. *Ű.* 12, 15. *Apoc.* 5. *Ű.* 9. Nagy az Isten kegyelme ez iránt-is, hogy midőn mű volnánk adófok, nem töllünk, hanem az ő Szent Fiától vött elégséges *contentumot* érettünk. Es ugyan sokkal inkább nagyobb kegyelmét mutatta Isten az emberhez, hogy az ő Szent Fiát

át adta váltságul érte, mint, ha csak egészízen ingyen a' Krisztus nélkül engedte volna meg az ő bűnét. *Másodszor:* Minden bizonyly a' bűn bocsánatjában elég-tétel-is vagyon, mert (a' mint a' Bizonyosságokból itt, 's bővebben pedig ez előbbeni *Szokból* ki-teczik) meg-halván a' Krisztus elegendő váltságul adta magát Szent Attyának érettünk.

Egy szóval Istennek e' cselekedetiben kiváltképpen ki-teczik az ő végetlen Bölcsésége, Igasága, és Irgalma: Bölcsésége, hogy módot talált abban, miképpen leheffen helye az ő szent Igaságának-is, Irgalma: Igaságának-is az emberek bűneinek meg-bocsátásában. Igaságának helye volt, mikor a' bűn ellen-való haragját, és gyűlölségét ki-jelentette abban, hogy a' bűnt büntetlen nem akarta hadni, hanem büntetéssel akarta el-töröltetni, és az által magának eleget tétetni. Irgalma: Irgalma: Igaságát jelentette ismét abban, hogy midőn tudná, hogy az emberi Nemzet magán a' bűnért Isten Igaságának elégségesen meg nem fizethetne, küldötte az ő Szent Fiát, és az egész világ bűneit mintegy vállaira rakván, (*Isai. 53. v. 6. úgy-mint kezefre 1. Petr. 2. v. 24. 1. Cor. 15, 3. Rom. 4. 22. 2. Cor. 5, 21.*) néki nem kedvezett, hanem minnyájunkért halálra adta őtet, *Rom. 8. 32.* hogy tud. ill. ő benne a' bűn-is meg-rontásék, az Isten igazságának-is elég-tétel adásék, az emberi Nemzet-is az örök kárhozattól meg-szabadittasék. Jelentette végre az emberi Nemzethez az ő végetlen kegyelmét, szeretett, és bocsúllását, midőn annyira szerette, 's bocsúlte, hogy nem csak a' mint érdemlette, nem kárhoztatta, nem is csak ingyen, és semmi nélkül azon bűneit engedte-meg; hanem az ő Szent Fiának sok fáradságos munkáinak és kínos halálának drága árráért. Mellyben az Istennek az emberi Nemzethez való szeretete, irgalma: igazsága, 's bölcsésége véghetetlenül inkább ki-teczik, mint, ha csak tiszta ingyen bűneit meg-bocsátotta, és el-engedte volna.

6. ELLEN-VETÉS. Lehet, hogy valaki más emberért (a' ki tud. illik pénz, vagy egyéb marhával adós a' *Creditor*nak, vagy az Urának) fizessen, és néki pénz, vagy egyéb marhával eleget tégyen; de nem lehet, hogy testi kinnal, és halállal. *Felelet.* Nem lehet igen-is testi kinnal és halállal, ha a' *Creditor* vagy az Ur, bé nem akarja venni, de lehet, ha bé-veszi és *acceptálja*. Vallyon ha te a' Király ellen *Notában* esnél, és azon Királynak kedves fia magát érettöd halálra adná, a' Király-is halálát azért *acceptálná*, nem de nem elégséges fizetés volna-e az te érettöd? Így cselekedett az Isteni Bölcsőség az embernek meg-váltásában.

7. ELLEN-VETÉS. Egy ember más emberért Isten előtt szenté, és igazza nem lehet. Tehát egy ember, más ember bűneiért-is Istennek eleget nem tehet. *Felelet* Egy ember más emberért szenté, és igazza nem lehet azért, hogy a' szentség és igazság belső *intrinsicca qualitas*a az embernek, mellyet, ha akarna-is, az ember mással né közzethet. Másért pedig szenvedni, meg-halni, és azzal a' meg-bántódott félnek *contentumot* tenni, csak külső *extrinsicca denominatio*. Valamint péld. ok. egy ember másért vastag nem lehet; mert az nékie belső állapotja, 's formája; de lehet másért kezes &c. Mert ez csak külső *denominatio*.

8. ELLEN-VETÉS. Senki másért a' meg-bántódott félnek eleget nem fizethet, hanem ha azon büntetést szenvedi, mellyet a' meg-bántó félnek kellene szenvedni. Pél. ok. Ha te valakinek száz pénzel vagy adós, annak más éretted tiz pénzel *contentumot* nem térsen. Minthogy azért az ember az ő bűneiért pokol örök kínnyára kötöles volt az Istennek, a' Krisztus különben az emberért Istennek eleget nem fizethetett, hanem ha a' pokol kínnyait szenvedte. Ezt pedig hallani-is igen illetlen.

Felelet. Hibás az első *Propositio*; Oka ez: mert a' meg-bántódott Félnak nem kell egyéb, hanem hogy a' mennyiben a' meg-bántó Féltől meg-bántódott, annyiban tölle, vagy mástól, a' kit tud. ill. a' meg-bántódott személy, *acceptál* érette, akár azon, akár más rend-béli büntetés-fel, (csak hasonló legyen és illendő nem a' bűnösnek érdemlett büntetéséhez mondom, hanem a' meg-bántódott Félnak meg-bántódásához, avagy meg-bántódásának *compensatio*jához) *contentalódgyék*, és megelégedgyék. Így vagyon pedig az Istennek a' Krisztus által a' bűnös emberért lőtt *satisfactio*, az az elég-tétel: Mert ámbár a' Krisztus kínszenvedése egybe vettetvén a' pokolbéli kínokkal, mellyeket a' bűnös ember érdemlett, sokkal kissebb a' pokolbéli kínoknál, (mert a' többi között a' pokolbéli kínok örökkévalók, a' Krisztus kínszenvedése pedig ideig tartó volt) de ha a' Krisztus személyét, és méltóságát az emberekkel egybe vettyük, a' Krisztus személye és méltósága végetlenül nagyobb, méltóságosb, és érdemesebb az ő kínnyainak szenvedésénél, elég-tételre és meg-fizetésre tehetősebb és fogatosb, mint sem a' bűnös emberek pokolbéli kínnyai lettek volna. Így péld. ok. A' Királynak egy pofoncsapást egy rozsfz alá való embertől szenvedni, többet térsen, mint sem százat egy paraszt embernek; nem fájdalomra nézve, hanem a' személy-nek

nek méltóságára nézve. Ugy a' Krisztusnak-is, úgy-mint Isten Fiának, 's örök Istennek, lator módgyára gyalázatosan kínoztatni, és kereszt-fan meg-halni többet téfzen, mintsem az egész világnak örökké pokolban égni.

Ha mondod. Az Isten nem személy válogató. *Rom. 2. v. 11. Felelet:* Nem személy válogató a' külső világi méltóságra, és gazdagságra nézve; de igen az a' belső szentségre és igazságra nézve; mert az Isten-nél kedvesebbek a' Szentek és Igazak, ha szegények-is, (úgy az ő Imád-ságok, szenvedések, és egyéb jó cselekedetek-is) a' hatalmas bűnösök-nél, és azoknak cselekedeténél. A' pénzbeli adósságban né helyes a' hasonlatosság; mert abban nem a' méltóságra, hanem a' pénznek egész meg-fizetésére szokott tekintet lenni.

9. ELLEN-VETÉS. Senki azon cselekedettel és fizetéssel másért eleget nem tehet, mellyel másképpen-is vagy magáért, vagy másért tartozik: A' Krisztus pedig az halállal másképpen-is tartozott; mert az Isten néki azt meg-parancsolta, kinek-is tartozott engedelmeskedni.

Felelet Elsőben. Minden ember tartozik jól cselekedni, mert Isten parancsolja; még-is jutalmát veszi az ő cselekedetinek. *Matth. 10. v. 42. Felelet Másodszor:* Valamikor az embernek akárkiktól, annál inkább az Istentől az ő cselekedetieért, mellyel különbben-is tartozik, jutalom ígértetik, azt meg-cselekedvén méltó a' meg-ígért jutalomra: mint-hogy azért a' Krisztusnak (ha tud. ill. meg-halván lelkét le-tétfzi a' bűnösökért) a' többi között *Isaia 53. v. 10. Psalm. 2. v. 8.* a' Nemzetségek üdvességét és örökkéosságát: a' több embereknek-is (ha szentül élnek) örök életet jutalomúl ígért az Isten; a' Krisztus-is arra való nézve az ő lelkét le-tette, azzal a' bűnösök üdvességét, úgy maga dicsőségét-is méltán meg-érdemlette, és a' többi között jutalomúl azt-is az Istentől el-vette. Külömben-is, ámbár az Isten parancsolta-is a' Krisztusnak, hogy meg-halért fizessen, és eleget tégyen. Vallyon ha a' te Atyádfiai adók lévén a' Királynak, 's ők meg nem fizethetvén, néked parancsolná a' Király, hogy fizess érettek, 's meg-fizetnél; nem de nem eleget tennél-e a' Királynak Atyádfiaiért?

10. ELLEN-VETÉS. Szent Pál Apost. *ad Philip. 2.* azt írja, hogy az Isten a' Krisztust az ő haláláért bőven meg-jutalmazta, fel-magasztalván őtet, és adván néki olyan nevet, melly minden név felet-való.

A' Kri-

A' Krisztus halála tehát, nem vólt elég-tétel érettünk : avagy ; a' mű üdvességünk tehát, és váltságunk nem adatott jutalomúl a' Krisztusnak.

Felelet : Ez azt tenné leg-aláb, hogy a' Krisztus az ő haláláért meg-elégéttetett vólna azzal, hogy Isten őtet fel-magasztalta &c. 's azért nem vólna szűkség, hogy elég-tételül-is a' bűnösökért bé-vétedőgyék azon halála : De ez sem helyes okoskodás : mert a' Krisztusnak minden cselekedeti, úgy mint, nem csak embernek, hanem örök Istennek-is cselekedeti, véghetetlen érdeműek, 's azért véghetetlen jutalomra érdemelek : Ennek okáért az ő szent halálával nem csak magának fel-magasztalást, hanem nekünk-is bűneink bocsánattját, és örök életet érdemlett.

II. ELLEN-VETÉS. Nagy gonofság és igazságtalanság az ártatlannak a' gonoszokért büntetődni, 's meg-halni. *Ezech.* 18. 20. Mint-hogy azért a' Krisztus ártatlan vólt, hogy érettünk szenvedgyen, fizessen, és eleget-tegyen, azért nem illett néki bűnhedni, szenvedni, és meg-halni.

Felelet Elsőben. Ha szintén az Unitáriusok értelmé szerint a' Krisztus érettünk eleget nem tett vólna-is, ugyan csak talám hiszik, hogy érettünk szenvedett és meg-hólt, a' mint az Írás bőven bizonyítja *1. Pet.* 2. 21. *2. Cor.* 5. 15. Miért hiszik, ha ártatlan vólt. *Felelet másodszor.* Nem gonofság, se nem igazságtalanság az ártatlannak meghalni a' bűnösökért e' két *Conditio* alatt : *elsőben* : Ha az, a' ki az ártatlannak javallya és parancsollya a' bűnösökért-való szenvedést és halált, örök Isten, életnek és halálnak Ura. *Másodszor.* Ha az ártatlan a' bűnösökért-való halált, és szenvedést jó kedvéből, akarat szerint *acceptállyá* és fel-válallya, és azon kívül az ő szenvedése és halála nagyon sokaknak hasznára. Minthogy azért az örökké való Isten akarta az ő Szent Fia halálát, a' Krisztus-is akarat szerint, és jó kedvéből *acceptálta*, és a' mint Isaiás Proféta írja *cap.* 53. maga jó akarattjából halálra ajánlotta magát érettünk, és ugyan bé-mutatta és áldozta, vétek nélkül, sőt szentül cselekedte.

Hatodik Rész.

A Szent Léleknek, az az, a Szent Háromságbeli Harmadik Isteni Személynek Allatjáról, Személyéről, Istenségéről, és némely Isteni Tulajdonságairól, és cselekedetiről; a melyekből igaz örök Istennek ismértetik, és bizonyítottatik.

Minek előtte a' dolognak velejéhez fogjak, azt jedzem-fel; hogy ez Igék, *Szent Lélek*: Kivált három értelemben vétetnek. *Először*. Közönségesen, minden tiszta lelki, az az, test nélkülváló, *Szent Substanciáért*; a' minémű az Atya Isten-is: *Joan. 4. v. 24. Spiritus est DEUS: Lélek az Isten.* Sőt az Angyalok-is, az üdvözült emberek Lelkei-is. *Másodszor*. Vétetnek valami külső, mozdító, ébresztő és gerjesztő Lélekért, a' melly által az Isten szokta az embereket kivált hirtelenséggel indítani, mozdítani, és belsőképpen léleken igazítani. Így olvassuk *Jud. 14. v. 19.* Hogy az Ur lelke Sámsonra rohana; és *1. Reg. 10. v. 10.* Saulra. *Harmadszor*: Vétetnek azért a' Szent Lélekért, melyet a' Krisztus (*Joan. 14. v. 16.*) többször-is *Paracletusnak*, az az Vigasztalónak nevez, és a' mellyről azt mondgya *Joan. 14. v. 26.* hogy az ő Nevében az Atyától, sőt magától-is a' Krisztustól, *Joan. 15. v. 26. és cap. 16. v. 7. küldetik*: és az Atyától, és a' Fiútól-is származik, mint-hogy tölle-is küldetik és az övéből-is venni mondatik, *Joan. 16 v. 15. és a' Krisztus JESUS Lelkének-is mondatik, Rom. 8. v. 9. Gal. 4. v. 6.* A' ki Keresztelő Szent Jánostól galamb képében a' Krisztus felett láttatott, *Joan 1. v. 32.* Es a' ki Pünkösdi napján ugyan az Apostoloknak, *Act. 2.* annak utánna pedig több híveknek-is *Act. 8. v. 10, 19.* szemlátomást adatott. Erről azért a' Szent Lélekről léssen immár irásom következő Cikkelyekben.

Az első Cikkelyben azt írom; hogy a' Szent Lélek nem *Accidens*: A' Másodikban, Hogy ez a' Szent Lélek, lelki értelmes, és tellyes, 's tekéletes *Substantia*, és Személy. A' Harmadikban, Hogy az Atyától, és Fiútól származik, és töllok valósággal, mindazáltal csak *inadequáté*, distinguáloodik. A' Negyedikben, Hogy igaz, és örök Isten.

Első Czikkely.

Az az Isteni Vigasztaló Szent Lélek, nem Accidens.

Mint hogy a' Szent Lélek iránt magok között sem egyeznek az Unitáriusok; mert némellyek azt mondgyák, hogy csak valami teremtetett állat; Némellyek, hogy Isteni belső *Accidens*; Némellyek pedig, hogy nem más, hanem maga az Atya Isten: azért bizonyítom.

Elsőben, hogy a' Szent Lélek nem *Accidens*. Mi legyen az *Accidens*, meg-irtam az Első Könyv 2. Rész. 2. Czikk. 4. Numerusában. Tulajdonsági pedig az *Accidens*nek ezek: *Első*: Ugy függni az ő *Substantiájától* és *Subjektumától*, a' mellyben vagyon, hogy attól el-válva, természet szerént, csak magán, ne lehessen. Péld. ok. A' feirség nem lehet, ha valami *subjektumban* nem lézen. *Második* tulajdonsága: hogy abból a' *Subjektumból*, a' mellyben egyszer a' természettől helyhezretik, más *Subjektumban* nem mehet a' természetnek rendi szerént. *Harmadik*: Hogy ugyan a' természet rendi szerént, két különbözőt, annál inkább egymástól távul lévő *Subjektumokban*, egyszersmind nem lehet. *Negyedik*: Hogy minden *Accidens* (minthogy természet szerént *Substantiában* vagyon és annak ékesítésére rendeltetett, 's attól függ, és a' nélkül nem-is lehet) aláb-való a' *Substantiánál*, kivált az ollyannál, a' ki lelki, tellyes, értelmes és több teremtetett *Substantiáknál* tekéleteseb; *ötödik* tulajdonsága az *Accidens*nek: hogy ambár valamit mivellyen-is az *Accidens*, ő mindazáltal mivelésére eszközül nem veheti-fel a' *Substantiát*, kivált az értelmest, és a' tekéletesbet. Ellenben az *Accidens*, rendeltetik arra a' természettől, hogy ő legyen eszköze a' *Substantiának*, és ha valamit láttatik-is mivelni az *Accidens*, nem magán, nem-is a' maga erejéből, hanem a' *Substantiaéból* mivel.

Mondom azért *Elsőben*; hogy az *Accidens*nek, első, második, és harmadik tulajdonságira nézve, a' Szent Lélek nem lehet *Accidens*. Mert *elsőben* a' Szent Lélek attól a' *Substantiától* péld. ok. az embertől, a' ki-ben vagyon el-válhatik, és magán el-lehet az ember nélkül. Vannak ez iránt, fok példák a' Szent Írásban; többi között; Miklósban a' ki a' hét első *Diáconusok* közül-való volt *Act. 6.* volt Szent Lélek, de az igaz hittől el-pártolván annak utánna, a' mint bizonyították *Irenaus Libr. 1. cap. 27. Epiph. Harefi 25.* és ki-tegzik *Szent János Evang. Jelenese Könyv.*

Köny. 2. Rész. 6. verséből, a' Szent Lélek el-távozott tőle. A' félek-ről emlékezik Szent Pál Apostol Hebr. 6. v. 4. Szent Péter Apost. 2. Le. vel. 2. Rész. &c. a' kik tudnia illik elsőben Szent Lélek Templomi vól-tak, az után pedig az igaz Hittől és tekéletes élettől el-fszakadván, a' Sz. Lélektől el-hagyattak, és ördög tagjai lőttek: kétség kívül vagy-on pedig, hogy azokat el-hagyván a' Szent Lélek, el nem veszett, és semmi-vé nem lőtt, hanem meg-maradott.

Ha mondd: Hogy a' Szent Lélek ugyan semmivé nem lőtt, de más Hívekbe szállott; Ez ellen

Azt mondom *Másodszor*; Az *Accidens*nek második tulajdonsága az, hogy egyik *subjectumból* másba nem mehet a' természet rendi szerént. De a' Szent Lélek másba mehet; tehát nem *Accidens*.

Mondom *Harmadszor*: Az *Accidens* harmadik tulajdonsága az, hogy a' természet rendi szerént két meg-különözött, annál inkább egymás-tól távúl lévő *subjectumokban* nem lehet egyszersmind: Olvassuk pedig a' Szent Írásban, hogy a' Szent Lélek azon időben, és egyszersmind vólt, nem csak két, de több egymástól meg-különözött, és távúl lévő embe-rekben-is. *Act. 2. v. 8. 10.*

Mondom *Negyedszer*: Az *Accidens* negyedik tulajdonsága szerént aláb való a' *Substantiánál*, a' mellyben vagy-on, kivált ha a' *Substantia* lel-ki, tellyes, értelmes, és sok többeknél tekéletesb. De a' Szent Lélek éléb való, és tekéletesb minden teremtet *Substantiáknál*. Mert *elsőben*, éléb való, és tekéletesb az embereknél, minthogy Szent Pál Apostol írása szerént *1. Cor. 3. v. 16. és cap. 6. v. 19.* a' Hívek Szent Lélek Tem-plomi, lakó-házai; bizonyos pedig, hogy a' Lakos éléb-való, és teké-letesb a' háznál, ugyan Szent Pál írása szerént. *Hebr. 3. v. 3.* A' Sz. Lélek tehát úgymint lakos a' Hívekben, éléb-való, és tekéletesb az Hí-veknél, úgy-mint Lakóházainál. *Másodszor*. Éléb-való, és tekéletesb a' Szent Lélek az Angyaloknál. Mert az Angyalok csak szolgáló Lelkek az embereknek-is; *Hebr. 1. v. 7. Psalm. 103. v. 4.* A' Szent Lélek pedig Ura, Vezére, és Igazgatója &c. a' Híveknek *Act. 13. v. 2. cap. 15. v. 28.* Item *20. v. 28.* Nyilván való pedig, hogy a' ház Ura, Vezére, és Igazgatója éléb-való a' szolgálknál. Szent Péter Apo-stol-is *első Lev. 1. R. 12. v.* olyan méltóságát jelenti a' Sz. Léleknek, hogy az Angyalok látni kívánnák. Ísmég (a' mint tovább ki-teczik) a' Szent Léleknek tulajdonittatik mindenek tudása, vesék vizsgálása, világ te-remtése.

remtése, Mindenhatóság, és több Isteni felséges tulajdonságok. 1. *Cor.* 2. *Ű.* 10. és 11. Minéműeket az Angyalokban nem tapasztalunk. Sőt *harmadszor* tekéletesb, és élébvaló a' Szent Lélek a' Krisztus emberségénélis. Mellyet így bizonyítok: A' Krisztus JESUS emberségére nézve a' Szent Lélektől fogantatott, *Luc.* 1. fel-kenettetett, *Isaia* 61. *Ű.* 1. *Luc.* 4. *Ű.* 18. Pusztába vitetett; meg-erősítettett, *Matth.* 12. *Ű.* 28. &c. Az pedig a' ki erősít, fel-ken &c. éléb-való annál, a' kit meg-erősít, és fel-ken. Ismét *Matth.* 12. *Ű.* 32. a' Krisztus JESUS maga mondgya: *Valaki az ember Fia ellen szól (magát érti a' Krisztus) meg-bocsáttatik neki; a' ki pedig a' Szent Lélek ellen szól, meg nem bocsáttatik neki, sem e' világban, sem a' jövőendőben.* Illyen *Substantiáknál* tehát tekéletesb lévén a' Szent Lélek, nem lehet hogy *Accidens* legyen.

Mondom *örödször*: Az ötödik Tulajdosága szerént az *Accidens* nem veheti munkájában eszközü, kivált a' tekéletesb *Substantiát*; sőt ellenben ő az eszköze a' *Substantiának*. De a' Szent Léleknek eszközi voltak az Apostolok az ő munkájában, a' mint írja Szent Lukács *Act.* 20. *Ű.* 28. Szent Péter 2. *Level.* 1. *Rész.* 21. *Ű.* Azt-is írja Szent Lukács *Act.* 2. *Ű.* 4. hogy a' Szent Lélek indította az Apostolokat a' Népnél meg-térésére. Mellyekre nézve azt mondom: Minden munkában az a' dolog mondatik eszköznek, a' melly dolog más felsőbb októl indíttatik a' munkára, a' mellyre az eszköznek magától nincs módgya és ereje, hatalma &c. Példok. Az Író Deáknak eszköze a' penna az Írásban, mert az Író Deák mozgattya a' pennát az írásban, mellyre a' Penna csak magán tehetetlen.

§. II.

Az Ellenkezők Fogási meg-rontatnak.

HOgy némelly Unitáriusok, nevezet szerént Blandráta, a' Szent Lélek iránt-való *Difficultásokból* ki-felvehessenek, arra fogtak, hogy a' Szent Lélek nem csak egy, hanem több állat, tud. ill. a' mennyi Híveknek adatik, úgy, a' mint a' Hit, Reménség, és Szeretet-is, a' mellyek a' Hívekkel vagy szaporodnak, vagy el-enyésznek, a' mint az *Accidensek*-is. Ebből a' Fogásból azt hozzák-ki, hogy ugyan csak *Accidens* a' Szent Lélek; mert, úgy mond, ez értelem szerént valószínű, hogy *Előben* a' Szent Lélek csak magán *Subjektum* nélkül nincsen, az *Accidensek*

nek első tulajdonsága szerént, minthogy péld. ok. így az a' Sz. Lélek, a' ki Ananiásban vólt *Act. 5.* az ő családsága miatt benne meg-nem maradt, hanem el-enyészett. Másodszor így egyik *subjectumból* másba nem költözik az *Accidensnek* második tulajdonsága szerént. De Másodszor nincs is egyszersmind azon egy Szent Lélek, több egymástól meg-különözött, és távúl-való *Substantiákban* az *Accidensnek* harmadik tulajdonsága szerént, mint-hogy minden emberben más más Szent Lélek vagyon, a' mint a' Hit, és Szeretet-is.

Felelet: Ebből a' fogásból fok illetlen dolgok következnek. Azonban elsőben, a' nehézségből azzal ki nem feshelhetnek, minthogy így is a' Szent Lélek ugyan csak az *Accidensnek* negyedik, és ötödik Tulajdonsági ellen, fok tekéletes *Substantiáknál* tekéletesb volna, és a' *Substantiákkal* úgy-mint eszközzel mivelne; melyekre nézve *Accidensnek* nem mondhatni. Az-is következne e' fogásból hogy a' Sz. Lélek, mint más *Accidensek*, romlandó, és veszendő volna, holott a' Szent Írás *Joan. 14. v. 16.* a' Szent Lelket örökké meg-maradandónak mondgya. Ugyan azon Szent Írás sohol nem emlekezik a' Szent Léleknek többségéről, hanem csak egységről.

2. Fogás: A' Szent Lélek egynek mondatik csak *specificè*, az az, egy neműnek, azért, hogy mindenekben, a' kikben vagyon csak egy nemű, a' mint a' Hit-is; és nem *numericè* és *in Individuo* egynek, az az, nem szám szerént, és az el-választhatatlanságban.

Felelet. A' Sz. Írás. *1. Cor. 12. v. 4.* Világoson egynek, *in individuo*, és *numericè* mondgya: Külömbiségek vannak pedig az ajándékekban; de ugyan azon a' Lélek; és külömbiségek vannak a' szolgálatokban, de ugyan azon az Ur: és külömbiségek vannak a' cselekedetekben; de ugyan azon az Isten, a' ki mindeneket cselekeztik mindenekben. Valamint azon egy *Numericè*, az Ur és azért mondatnék Szent Páltól egynek, hogy egy nemű mindenekben, a' mint a' Hit-is, Kereszttség-is következne, hogy a' különbözö ajándékokat-is egynek kellett volna mondani; mert ezek-is egy neműek. Harmadszor. Világoson írja Szent Pál a' Szent Léleknek *numerica individualis* egységét azon *Levél. 12. Rész. 8. v.* Némelynek ugyan a' Lélek által adatik a' bölcseségnek befűede, másnak pedig a' tudománynak befűede, azon Lélek szerént, &c. Az után így fejezi-bé az Írását a' 11. versben. Ezeket pedig mind azon egy Lélek cselekeztai, osztogatván mindennek.

a'mint akarja. Negyedszer. Joán. 14. v. 16. így szól a' Krisztus az Apostoloknak: *En kérem az Atyát, és más Vigasztalót ad néktek, hogy örökké veletek maradjon. Nem mondgya: hogy más Vigasztalókat. Ismét ott a' 26. versben: A' Vigasztaló Szent Lélek pedig, kit az Atya az én nevemben küld, az titeket meg-tanít. Nem mondgya in plurali, hanem in singulari, holott ha a' Szent Lélek több volna, úgy kellett volna mondani: A' Vigasztaló Szent Lelkek pedig meg-tanítanak titeket.*

3. Fogás: Szent Pál Apost. Eph. 4. v. 5. Egynek írja a' Hitet-is, a' Keresztiséget-is, még sem egy a' Hit, és a' Keresztiség *numericè*, hanem csak *specificè*. Tehát ámbár egynek mondatik a' Szent Lélek-is, nem egy léfzen *numericè*, hanem csak *specificè*.

Felelet Elsőben: Ugyan ott azt-is írja Szent Pál, hogy egy az Ur, és Isten: tehát, vagy az Ur, és az Isten nem léfzen egy *numericè*, hanem csak *specificè*: Vagy pedig, ha az Ur, és Isten egy *numericè*, a' Hit-is, és a' Keresztiség egy léfzen *numericè*. Vélem egyiket sem enged-meg.

Alafődszor Felelek Arany-szájú Szent Jánossal, és többekkel: Az Hit, és a' Keresztiség egynek mondatik, nem azért, hogy minden Keresztényben lévő Hit, és Keresztiség egy volna *numericè*, hanem azért hogy egy *specificè*; mindazáltal mikor azon helyben egyben szerkeztetvén azon igékhez, azt írja, hogy egy az Ur, és egy az Isten-is; ezeket nem úgy értette, hogy az Ur-is, az Isten-is csak egy volna *in specie*, hasonlóképpen a' Szent Lélekről-is nem úgy érti, hogy egy volna csak *specificè*.

Melly szükséges elmeknek külömbségét veszszük a' természet szerint-való okokból-is, a' Szent Írásból-is. *Elsőben.* A' természet dítállyá hogy azokat a' szókat, mellyek jelentik a' Hitnek, és a' Keresztiségnek egységét, értsük nem a' *numerica*, hanem *specifica* Egységről; minthogy a' Hit, úgy-mint elmének hitele és jóvá hagyása azoknak, a' mellyek az Istentől mondattak; a' Keresztiség pedig bizonyos Igék formájában vizzel-való mosódás, a' Hivek számára, és külömbségekre számofodnak, és külömböznek, a' kik nem *numericè*, hanem csak *specificè* eggyek. Ellenben, minthogy természet szerint való okkal meg nem mutathatni, hogy a' Szent Lélek *Accidens* volna, vagy hogy több volna egynél, méltán, és helyesen azokat a' *Locus*okat, mellyekben, a' Szent Lélek egynek mondatik, nem a' *specifica*, hanem a' *numerica* egységről

ségről értyük. *Másodszor.* A' Szent Irásból-is veszfzük így : Mert mikor Szent Pál szól a' Hitről, és a' Keresztiségről, nem téfzen ezek mellé olyan igéket, a' mellyekből pél. ok. a' Hit cfelekedetinek &c. külömbségét 's töbtségét, a' Hitnek pedig azon egységet kellene értenünk : De mikor a' Krisztus, és ugyan Szent Pál Apostol-is a' Szent Lélekről szoltanak, a' Sz. Lélek ajándékit és cfelekedetit többeknek és külömbözőknek, de a' Szent Lelket csak azon egynek 's egy Vigasztalónak mondgyák ; holott, ha a' Szent Lélek-is csak *in specie* egy volna, a' mint az ajándék-is, nem lett volna oka kivált Szent Pálnak, miért mondotta volna inkább egynek a' Szent Lelket, mint sem az ajándékit : Vagy-is nem lett volna oka, miért mondgya inkább többeknek és külömbözőknek az ajándékit, mint sem magát a' Szent Lelket.

Vévén észre más rendbéli Unitáriusok, hogy a' Szent Lelket teremtet *Accidens*nek nem mondhatni, azt találták fel, hogy teremtetlen *Accidens* volna, melly az Istennel belsőképpen egyesült volna, és benne laknék 1. Cor. 2. 5. 11. Melly *Accidens*nek, úgy mond, külömb tulajdonsági vannak, mint sem a' teremtet *Accidens*nek, mellyhez képest a' teremtet *Accidens*eknek tulajdonságiból fel-vett argumentumok semmit nem érnek arra a' végre, hogy a' Szent Lélek *Accidens* nem volna.

Felelet : Ez a' Fogás-is csak annyit ér, mint az előbbeniek. Mert elsőben. Az Istenben semmi *Accidens* nem lehet, hanem valami az Istennel belsőképpen egyesül, az *Substantia* ; a' mint e' Könyv 4. Részében, 1. Cikk. 4. Sban-is fel-jedzettem. *Másodszor.* A' mint majd a' 2dik Czikkelyben meg-bizonyítom, a' Szent Lélek *Persona*, az az, Személy, a' személy pedig nem *Accidens*. *Harmadszor.* Szent János Evangelista Irása szerént *cap. 15. 5. 26. és cap. 16. 5. 13.* a' Szent Lélek az Atyától, és Fiútól származik, és küldetik, nem olvassuk pedig, sőt józan elmével fel-sem érhettyük, hogy Istentől olyan belső *Accidens* küldetnék, és származhatnék ; minthogy az a' mi mástól származik és küldetlik, attól szükségképpen *realiter* különbözik. Ezekre azért, és több okokra nézve a' Szent Lelket *Accidens*nek semmiképpen nem mondhatyuk.

ELLEN-VETÉS. A' Szent Lélek ajándék, *Rom. 5. 5. 5.* az ajándék pedig *Accidens*. Ismét a' Szent Lélek az Atyában mondatik lenni, 1. Cor. 2. az pedig, a' mi másban vagyon, *Accidens* ; a' Szent Lélek tehát *Accidens*.

Felelet. A' Szent Lélek állat-szeri ajándék. *Másodszor* : A' Krisztus-is ajándék, mert őtet-is az Atya nekünk ajándékozta : *Isaia* 9. *Ű.* 6. *Joan.* 3. *Ű.* 6. *Harmadszor.* A' Krisztus-is az Atyában mondatik lenni, az Atya-is a' Krisztusban. *Joan.* 14. *Ű.* 10. De még sem *Accidens* a' Krisztus.

Második Czikkely.

A' Vigasztaló Szent Lélek, tellyes, értelmes, és tekéletes Substantia; következendőképpen Persona, az az, Személy.

Bizonyíttatik *Elsőben.* A' Szent Lélek (a' mint az első Czikkelyből ki-teczik) se nem külső teremtet, se nem belső Isteni *Accidens*. Tehát *Substantia* : Mert (a' mint a' 4. Rész. 1. Czikkely. 4. §. fel-jedzettem) minden valami vagyon, vagy *Substantia*, vagy *Accidens*: a' Szent Lélek nem *Accidens*, tehát *Substantia*.

Bizonyíttatik *Másodszor.* A' Szent Írás tulajdonít személy-béli cselekedeteket a' Szent Léleknek, úgy-mint szállást, dorgálást, értelmet, akaratot, vezérlést, igazgatást, mindeneknek vizsgálását, és tudását, &c. Ezeket pedig senki efszen *Accidens*nek nem tulajdoníthat, hanem *Substantiának*, sőt értelmes, és minden teremtetett *Substantiánál* tekéletesb *Personának*.

Hogy pedig ezek tulajdoníttatnak a' Szent Léleknek, bizonyíttják főképpen a' Krisztus szavai *Joan.* 14. *Ű.* 26. *A' Vigasztaló Szent Lélek pedig, kit az Atya az én nevemben küld, az titeket meg-tanít mindenekre, és eszetekbe jutat mindeneket.* Ismét *Joan.* 15. *Ű.* 26. és 16. *Ű.* 8. Ismét *Apostolok Cselekedet. Könyv.* 13. Rész. 2. *Ű.* és 15. Rész. 28. *Ű.* Ismét Szent Pál. *Act.* 20. *Ű.* 28. 1. *Cor.* 2. *Ű.* 10. &c.

ELLEN-VETÉS. Dávid Ferencz többekkel így okoskodik. Tulajdoníttatnak úgy mond, olyan cselekedetek a' Szent Léleknek, nem azért, hogy ő maga cselekedné, hanem azért, hogy az Isten ő általa mintegy teremtet, indító, és gerjesztő eszköz által cselekezzik. Mert a' Krisztus *Joan.* 3. a' közönséges szélnek-is akaratot tulajdonít, de még sem *Persona*.

Felelet : Abból, hogy a' Szent Lélek által szállani mondatik az Isten, nem hozhatni-ki, hogy *Accidens*, sőt inkább, hogy *Substantia*, és élő, értelmes, és lelki Személy a' Szent Lélek; mert nem csak az emberek, hanem

hanem az Isten-is rend-szerént értelmes állatok és személyek által szokott tulajdonképpen szólni.

Arra pedig ; hogy *Joan. 3.* a' Krisztus a' közönséges szélnek-is akaratot tulajdonított volna, és arról a' szélről ott szóllott volna mondván : *Spiritus ubi vult spirat*, az kétséges. Mert Szent Agoston Doctor többekkel azt állítja, hogy itt-is a' Szent Lélekről szóllott a' Krisztus. De ámbár a' közönséges szélről mondotta volna-is, de nem azért, hogy a' szélnek értelme és akarattya volna, és azok szerént ott fúna a' hol akar : Hanem ezzel csak akarta jelenteni, hogy a' szélnek természet szerint-való hajlandósága vagyon a' fúvásra, és minthogy nem ember hatalmában vagyon annak igazgatása, azért nem tudja, honnét jó 's hová mégyen a' szél : Azért csak mint-egy hasonlatosságképpen tulajdonítatik az ő fúvása a' szélnek, mert különben a' természettől indítatik, a' mint a' több oktalán állatok-is. A' Szent Lélekről pedig nem csak azt olvassuk, hogy természet szerint hajlandó bizonyos cselekedetekre ; hanem azt-is, hogy értelmes, és szabad akarat szerint cselekezik, és az ajándékokat úgy osztja, a' mint akarja. Azon kívül ; tanít, dorgál, szól, parancsol, rendel, és vezérel, a' mint fellyeb meg-bizonyítottam.

Tovább : Ha mind annyi bizonyságokat meg-vetvén (mellyek tud ill. a' Szent Léleknek személybéli cselekedeteket tulajdonítanak) csak azért valami indító és gerjesztő *Accidens*nek, és *accidentalis moti*ónak, és nem *Substanti*ának, és Személynek mondod lenni a' Szent Lelket, hogy egyszer és mászor a' természet szerint-való szélről-is, avagy más teremtett állatról-is hasonló *moti*ók mondatnak ; ebből az következik, hogy e' formán azont költhetni az Angyalokról-is, az őrdögökről-is, hogy ezek-is nem személyek, nem *Substanti*ák, hanem csak *accidentalis moti*ók, a' mellyek által az Isten cselekezik, ámbár mondgya-is az Irás felőlek, hogy szóllanak, értenek, akarnak, és cselekeznek.

Harmadszor. Hogy a' Szent Lélek valóságos, tellyes, és értelmes *Substantia*, és személy, bizonyíttatik Krisztusnak ezen szavaiból, *Matth. 28. v. 19.* El-menvén azért, taníttatok minden Nemzeteket, meg-keresztelvén őket Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek nevében. Ismét ezekből *1ma Joan. 5. v. 7.* Hárman vannak, a' kik bizonytságot téstnek Menyben, az Atya, az Ige, és a' Szent Lélek, és e' három egy. Az első *Textus*ban a' Krisztus parancsol azonképpen keresztelni a' Szent Lélek nevében, a' miképpen az Atya, és a' Fiú nevében-is. Tehát jelenti

azzal, hogy a' mint az Atya, és az Ige, *Substantia*, és személy, úgy a' Szent Lélek-is az léfzen; külömben ha a' Szent Lélek személy, és *Substantia* nem volna, hanem csak *Accidens*, nagy illetlenség volna egy *Accidens*-t leg-tekéletesebb teremtetlen *Substantiával* egybe vetni, és egy rendben állítani, és azzal egynek mondani, és azon egy Név alatt öt- is érteni. *Másodszor*: Ha a' Szent Lélek *Accidens* volna, a' Kerefztség Formájában, nem *in Nomine*: az az, nem *Nevében*, hanem *in Nominibus*, *Nevekben* kellene mondani. Mert egy teremtet *Accidens*-nek, sőt ha teremtetlen volna-is, nem lehet egy nevének lenni az örök-ké-való Istennel; annál inkább, hogy ez alatt az ige alatt: *Nevében*: nem csak a' puszta szó, hanem az Isteni erő, és hatalom értetik, ezek pedig nem lehetnek eggyek az Istenben, és az *Accidensben*.

A' másik *Textusban* hasonlóképpen, a' Szent Lélek a' Bizonyiságtételben egyenlővé tételik az Atyával, és az Igével, melly-is (ha a' Szent Lélek *Accidens* volna) illetlenség nélkül nem lehetne; mint-hogy a' teremtet állatnak, kivált az *Accidensnek* a' Teremtő Istennel nem lehet egyenlősége semmiben-is. Ha pedig mondanád; hogy a' Sz. Lélek Isteni *Accidens* és az Atyával belsőképpen eggyesült. Arra azt felelem. *Elsőben*, Hogy az Istenben olyan *Accidens* nem lehet. *Másodszor*. Ha szintén volna-is, úgy ismét nem irhatta volna az Evangelista, hogy *Hárman vannak*; mert úgy az Atya, és a' Szent Lélek nem *kettő*, hanem csak *Egy* volna; és így valóságos háromra ki nem telnék a' Mennyei bizonyiságtétel. *Harmadszor*. Olyan formán nem csak három, hanem több-is volna a' mennyei bizonyiság, tud. ill. az Isteni Igaság, Bölcsesség, Irgalmasság, &c. mert ezek-is eggyek az Atya Istennel.

Negyedszer. Bizonyítom még-is, hogy a' Szent Lélek valóságos személy, ilyen okkal: Eddig bizonyítottam, hogy a' Szent Lélek nem *Accidens*, hanem *Substantia*, mellyhez képest immár azt mondom: Minden *Substantia* vagy értelmes és okos, a' minéműek tud. ill. az Isten, az Angyalok, 's az emberek: vagy értetlen, és okatlan, a' minéműek a' barmok, fák, füvek, kővek? A' Szent Lélek-is tehát *Substantia* lévén, vagy értetlen és érzéketlen állat léfzen; mellyet meg-gondolni-is illetlen: Vagy, ha okos és értelmes *Substantia*, Személy léfzen; mert minden értelmes *Substantia* valóságos személy.

Harmadik

Harmadik Czikkely.

Az a' Vigasztaló Szent Lélek, az Atyától és a' Fiútól származott, és töllek inadaquate meg-különözött Személy.

Hogy a' Szent Lélek az Atyától és a' Fiútól származott Személy, bizonyítja az Irás *Joan. 14. v. 26. Ismét cap. 15. v. 26. és cap. 16. v. 7, 14, 15. &c.* a' mely helyekben származni-is, küldetni-is, venni-is mondatik az Atyától, és a' Fiútól a' Szent Lélek. Az Isteni Személyek között egyiknek a' másiktól küldetni, és venni, annyit téfzen, mint egyiknek a' másiktól származni.

Másodszor: Hogy a' Szent Lélek az Atyától, és a' Fiútól *realiter* különös, meg-engedik azok az Unitáriusok, a' kik ötet teremtett állatnak vélik: De a' kik ötet Atyának, és az Atyával mindenképpen egynek hiszik, a' mint az Isten igaságát, irgalmaságát, &c. semmi *distinction* nem engednek az Atya, és a' Szent Lélek között.

II. Ezek ellen mŕ Catholicusok, noha a' Szent Lelket az Atyával, és a' Fiúval állatgyában egynek, mindazáltal személyében különbözni *realiter* hiszfűk. Erről ugyan bőven irtam kívált a' 4. Résznek 2. Czik. 2. és 3. Sban. a' hol tud. ill. az Igének az Atyával-való egységéről és különözéséről bizonygattam: Itt-is mindazáltal tulajdonképpen, de csak rövideden.

Bizonyítják ezt *Elsőben* Krisztusnak ama' szavai, *Joan. 14. v. 16. En kérem az Atyát, és más Vigasztalót ad néktek. &c.* Itt világogát: mikor azt mondgya: *En kérem.* *Másodszor*, az Atyát: *Harmadeczik azért; mert a' Krisztus elsőben: kérvén Vigasztalót az Atyától, Szent Lelket; Másodszor: az Atyától kérvén Vigasztalót, nem kérte, hogy az Atya maga magát adgya, hanem mást, a' Vigasztaló Sz. Lelket, tudnia illik, külömben inkább azt mondotta volna: En kérem az Atyát, hogy adgya magát néktek helyettem más Vigasztalóul.*

Bizonyítják *Másodszor* azok a' *Locusok*, melyekben a' Szent Lélek az Atyától, és Fiútól származni, küldetni, és venni, &c. mondatik. Mert az a' ki mástól származik, küldetik, és vészen, valósággal

különözik azoktól ; a' mint bőven meg-irtam a' 4. Rész. 2. Czikk. 2. §ban.

III. A' Vigasztaló Szent Lélek az Atyától, és a' Fiútól nem *adequatè* hanem csak *inadequatè* distinguálódik. Ennek-is bizonyysága vagyon azon 4. Rész. 2. Czikk. 3. §ban.

IV. A' Vigasztaló Szent Lélek az Atyával, és a' Fiúval azon egy állatú, és természetű. Mert (a' mint a' következő 4. Czikkelyben, és ugyan a' 2. Könyv végében meg-bizonyítom) a' Szent Lélek Isteni végzetetlen, mindenható, mindeneket tudó, és teremtetlen *Substantia*, a' kinek-is valóságos Isteni dolgok, és cselekedetek tulajdoníttatnak olyan formán, hogy azon formán semmi teremtetett állatnak nem tulajdoníttathatnak: 'S azért-is, hogy az Atyát, és a' Fiút, és a' Szent Lelket több Isteneknek ne mondgyuk, a' Szent Lelket az Atyával, és a' Fiúval egy Természetűnek, és egy állatúnak hiszszük.

V. Azon Szent Léleknek elméje, akarattya, és minden állatszeri Tulajdonsági közönségesek az Atyával, és a' Fiúval. Mert az előbbi *Conclusio* szerént, egy, és közönséges az Allattyok, és Természetek ; az elme pedig, és az akarat, eggyek az Isteni Természettel. Külömben-is, ha az elméjek, és az akarattok egy nem volna, vizsgálkodhatnának ; ez pedig, nem fér az Istenséghez.

VI. A' Szent Lélek *Subsistentiája*, és *Personalitása* különözik az Atya, és a' Fiú *Subsistentiáitól*. Külömben, ha nem különözne, külön személy nem volna. Láss erről 2. Rész. 2. Czikk. 9. Num. és 3. Rész. 3. Czikkelyében.

VII. Az Atya, Fiú, és Szent Lélek, a' három személyben, és egy állatban egy Isten. Láss erről bőven az 3. Rész. 1, 2, 3, 4, és 5. Czikkelyében. Ismég azokban a' *Locus*okban, melyekben az Isten eggynek, de több személynek-is mondatik.

VIII. Az Atya, Fiú, és Szent Lélek egymástól *inadequatè* distinguálnak. Mert a' mint a' *Distinction*nak nemében, és a' Fiúról a' 4. Rész. 2. Czikk. 2. és 3. §. irtam : az *Inadequata Distinctio* az, a' mikor valami mással eggyez-is, különöz-is. Az Atya, Fiú, és Szent Lélek pedig a' Természetben eggyek, Személyekben különöznek.

ELLEN-VETÉS. A' Szent Lélek test nélkül való lelki Szent *Substantia*. De az Atya-is az : Tehát az Atya-is Szent Lélek. *Felelet*. Szent Agoston *Libr. 15. de Trinitate cap. 19.* azt írja : hogy ezzel a' Nével,
Szent

Szent Lélek, a' többi között két dolog jelentetik: *Elsőben*, közönségesen, minden test nélkül való lelki *Substantia*. *Másodszor*. Tulajdonképpen a' Vigasztaló Szent Lélek, a' ki az Atyától, és Fiútól származik, és a' ki az Apostoloknak adatott Pünkösdi napjaiban. Ezt azért (a' több lelkektől-való különbözésnek okáért) az Irás Vigasztaló, és az Atyától, és Fiútól származott Léleknek szokta mondani; melly jedzésben, sem az Atya Isten, sem a' más Lelkek né vétetnek, ámbár ezek-is tiszta, és test nélkül-való Lelkek.

Negyedik Czikkely.

A Vigasztaló Szent Lélek igaz, és örök Isten.

E*lsőben* Bizonyítatik ez a' *Conclusio* azokból a' Szent Irásbéli *locusokból*, mellyekben a' Szent Lélek bötű szerént Istennek mondatik.

Első: 2. Reg. 23. 5. 2, 3. így szól Dávid a' Királyi Proféta: *Az Ur Lelke, szállott én általam, és az ő beszéde a' nyelvem által: monda az Izraél Istenének, szólta az Izraél Erősse az embereken Uralkodó. Éc. Az Ur Lelkét Izraél Istenének mondgya; az az Ur lelke pedig a' Szent Lélek; mert ugyan a' Szent Lélek szállott a' Proféták által, a' mint írja Szent Pál 1. Aét. 28. 5. 25. Szent Péter Epist. 2. cap. 1. 5. 21.*

Második Aét. 5. 5. 3. Szent Péter Apost. fedvén Ananiást az ő családságáról, így szól. Anania miért kísértette-meg a' sátán a' te szívedet, hogy hazudnál a' Szent Léleknek. 5. 4. utánna mondgya: Nem embereknek hazudtál, hanem Istennek, a' mikor tudnia ill. a' Szent Léleknek hazudtál.

Harmadik. 1. Cor. 3. 5. 16. így ír Szent Pál Apost. Nem tudgyátok-e hogy a' ti tagjaitok a' Szent Lélek Temploma, a' ki bennetek vagyon? dicsőítsetek és hordozzatok az Istent a' ti testetekben. Mindenik helyen az Istent a' Szent Léleken, és a' Szent Lelket az Istenen érti.

Másodsz. Bizonyítatik a' Szent Lélek Istensége abból; hogy a' mit a' Szent Irás egy helyben mond az Istenről, ugyan azt más helyben tulajdonítja a' Szent Léleknek. *Első*: Igaz Isten szállott Moysésnek *Levit. 16. 5. 2. mondván. Szólly a' Bátyádnak Ááronnak, hogy ne mennyen minden időben a' szent helybe. Még-is Szent Pál Apost. ezeket ad Hebr. 9. 5. 6. a' Szent Léleknek tulajdonítja mondván. Az első sátorban ugyan mindenkor bé-mentek a' Papok Éc. a' másikon pedig egyszer eszennében*

döben egyedül a' Fő Pap. &c. Melly által azt jelentette a' Szent Lélek, hogy még meg nem nyilatkozott volna a' Szentek uta, az első sátor még fen állván.

Második: Isaiás Prof. így szól az Istenről *cap. 6. v. 1.* Láttam az Urat ülni egy magas fel-emelt Királyi Széken; a' melly Urat a' Serafimok *v. 3.* Seregek Urának, és Istenének kiáltják vala. azt mondgya ismét *v. 9.* hogy a' Seregek Ura küldötte őtet mondván: Eredgy-el, és mondgyad e' népnek; halván hallyátok, és ne féljétek. Még-is azon dolgot Szent Pál Apost. *Act. 28. v. 25.* fel-vévén, így szól: Föl szólott a' Szent Lélek Isaiás Proféta által a' mi Atyáinknak, mondván: Menny e' Néphez, és mond-meg néki: Füllet hallotok, és nem értitek.

Harmadik: Igaz örök Isten szólott Jeremiás által mondván: *cap. 31. v. 33.* Ez leszén a' szövetség, mellyet az Isráél házával szerzek azok a' napok után, úgy mond az Ur: az én Törvényemet az ő belső részekben adom. Ezeket-is azon Sz. Pál ad *Hebr. 10. v. 15.* a' Szent Léleknek tulajdoníttya: Bizonyoságot tévesen nekünk a' Szent Lélek-is, mert minck utánna ezt mondotta: Ez pedig a' szövetség, mellyet szerzek vélek a' napok után, úgy mond az Ur: Az én Törvényem.

Negyedik: Igaz Isten szólott a' Proféták által, azért-is gyakrabban így szólottak a' Proféták: Ezeket mondgya az Ur: még-is Szent Péter Apostol azokat a' Szent Lélekre magyarázza, *1. Petr. 1. v. 11.* A' Krisztus Lelke, meg-jövendölvén a' Krisztusnak szenvedését &c. Ismét *2. Petri 1. v. 21.* Mert soha emberi akaratból nem származott a' Profétálás, hanem a' Szent Lélektől ihleltervén szólottak az Istennek Szent emberi. Használóképpen Szent Pál Apost. *Act. 28. v. 25.* *Hebr. 3. v. 7.*

Ezekből tehát ki-teczik, hogy igaz Isten a' Szent Lélek: mert különben, ha igaz Isten nem volna, az Isten szözlását néki nem tulajdoníthatták volna.

Harmadszor: Bizonyíttatik ebből-is a' Szent Lélek igaz Istensége; hogy a' melly Isteni Tulajdonságok tulajdonok csak az Igaz, és örök Istennek, azonok mondatnak, és tulajdoníttatnak a' Szent Irásban a' Szent Léleknek-is. Elsőben: Tulajdona az igaz Istennek, hogy mindenütt vagyon, és mindeneket bé-rölt. Még-is a' Proféta *138. Solt. 7. v.* azt éneкли, hogy a' Szent Lélek mindenütt vagyon: Hová mennyek a' te lelked előtt? és hová fussak a' te színed előtt? Ha fel-menendek az égbe, ott vagy: ha alá-szállok pokolba, jelen vagy. Ismét *Sapient. 1. v. 7.* Az Urnak

Urnak Lelke bé-töltötte a' föld kerektségét. Ez helyből bizonyították a' Szent Lélek igaz Istenségét a' régi Szent Atyák-is, Basilius *Epist.* 141. Athanasius *Epist. ad Serapium.* Cyrillus Alexandr. *Libr.* 7. és 8. de *Trinit. contra Julianum.*

Másodszor: Egyedül az igaz Istené a' szívek és vesék vizsgálása. *Psal.* 7. *Ű.* 10. *Ferem.* 17. *Ű.* 10. *Rom.* 8. *Ű.* 27. Még-is Szent Pál Apost. írja, 1. *Cor.* 2. *Ű.* 10, 11. hogy a' Szent Léleké-is, mondván: *Né-künk pedig meg-jelentette az Isten, az ő lelke által: Mert a' Lélek min-deneket meg-vizsgál, még az Istennek mélységes dolgait-is.*

Harmadszor. Örök Isten az, a' ki azt tudja, a' mi van az Istenben; Szent Pál Apostol pedig nyilván írja, 1. *Cor.* 2. *Ű.* 11. *A' mik az Istenben vannak, senki nem tudja, hanem csak az Isten Lelke; az az Isten Lelke pedig, a' ki az Apostoloknak adatott, a' mint ki-teczik a' következendőkben: Mű pedig nem e' világ lelkét vőttük, hanem a' Lelket, melly az Istenről vagyon.* Ugyan ezzel a' *Locus*-sal bizonyította Szent Athanasius Arius ellen a' Nicæabéli Conciliumban, hogy igaz örök Isten a' Szent Lélek.

Negyedszer: Egyedül az Igaz Isten Mindenható. Még-is a' Bölcs *Sap.* 7. kivált *Ű.* 27. azt írta: hogy a' Szent Lélek-is mindent cselekedhetik; sőt ugyan a' 22. *vers*-ből fogva olyanokat mond az Isten Lelke te-lől, mellyeket senkinek másnak nem tulajdoníthatni, hanem csak az igaz Istennek.

Eötödösör: Csak az igaz Isten Teremtő: Még-is nem csak Eliu a' Jób baráttya, *Jób.* 33. *Ű.* 4. tulajdoníttya a' teremtetést a' Szent Léleknek, szól-ván így: *Az Ur Lelke alkotott engem, és a' Mindenható lehelléje elevenít-tett engem: de maga Jób-is cap.* 26. *Ű.* 13. így szól: *Az ő (az az Is-ten) Lelke ékesítette az Egeket.* A' Soltáros Proféta-is *Psal.* 32. *Ű.* 6. így énekel: *Az Ur Igéjével erősödtek-meg az Egek, és a' szájának lelke által azoknak minden ő erejek.* Teremtő lévén tehát a' Szent Lélek, igaz Isten-is.

Bizonyítatik Negyedszer: hogy a' Szent Lélek igaz Isten, olyan cselekedetekből, és munkákból, mellyek csak az egy igaz Istent illetik.

Elsőben. Az Anyaszentegyház vezérléséből, és igazgatásából. *Akt.* 10. *Ű.* 19. a' Szent] Lélek küldi Szent Péter Apostolt a' Cornelius Szá-zados meg-térésére. *Akt.* 13. *Ű.* 2. a' Szent Lélek választotta Saulust, és Barnabást a' Pogányoknak predikállani. *Akt.* 15. *Ű.* 26. az Aposto-lok a'

lok a' Szent Léleknek teczése szerint végezték, a' mellyek szükségeselek voltak az Anyaszentegyházban - való rend-tartásra. *Act.* 16. *Ű.* 6. a' Szent Lélek tiltotta-meg, hogy Szent Pál Ásiába ne mennyen. *Act.* 20. *Ű.* 28. Szent Pál Apostol nyilván írja, hogy a' Szent Lélek vezérli az Anyaszentegyházat.

Másodszor. A' Szent Léleknek tulajdoníttya ugyan Szent Pál Apostol az Isteni ajándékoknak akarattya szerint - való osztogatását. 1. *Cor.* 12. *Ű.* 11. Az Isten szeretetinek ki-ontását a' hívek szíveiben. *Rom.* 5. *Ű.* 5.

Harmadszor. A' jövőendő dolgoknak tudását, jövőendőlését Szent Péter Apostol *Act.* 1. *Ű.* 16. és maga a' Krisztus az őrdögöknek ki-űzését *Matth.* 12. *Ű.* 28. a' Szent Léleknek tulajdoníttya.

Ha ki jó Isteni Lélekkel bír, meg-ismérheti, hogy mind ezek bizonyos jelenségi a' Szent Lélek igaz, és örök Istenségének.

§. II.

Az Ellen-vetésék meg-fejtetnek.

ELSŐ ELLEN-VETÉS. Az a' ki küldetik, kissebb annál, a' kitől küldetik, (mert a' nagyobb, és éléb- való szokta küldeni az aláb- valót, a' mint az Ur-is a' szolgáját) a' Szent Lélek pedig küldetik az Atyától: *Joan.* 14. *Ű.* 26. Sőt a' Fiútól-is, *Joan.* 15. *Ű.* 26. Ismét 16. *Ű.* 7. A' Szent Lélek tehát kissebb mind az Atyánál, mind a' Fiúnál. Tehát nem Isten: Mert Istenben nincsen kissebb, és nagyobb.

Felelet: A' Küldés kétféle: *Egyik,* mikor valaki parancsolattal küldetik, és köteles a' parancsolónak engedni, mint a' szolga az Urának. *Másik* Küldés, mikor a' természet magához hasonló gyümölcsöt terem, és magát annak közli az ő tulajdon bővségéből: a' mint a' Nap-is az ő sugárit, a' Gyümölcs-termő fa az ő bimbóit, és gyümölcsit szokta küldeni, ki-tolyni, kivált a' Deák nyelven- való szólások tulajdonsága szerint: *Sol mittit radios: Arbor mittit flores.*

Ez így lévén, azt mondom: hogy az első Küldés, melly a' parancsolathból vagy, azt, a' ki küldetik, kissebnek jelenti. Ennek a' küldésnek nincs helye az Istenségben. A' második Küldés (melly nem parancsolathból, hanem a' származásból, és a' természetnek bővségéből, és *communicatiójából*, léfzen) mind azt a' ki küld, mind azt a' ki küldetik, jelenti

lenti természetekben, és méltóságokba egyenlőnek lenni. Illyen forma pedig mind a' Fiúnak, mind a' Sz. Léleknek küldése, mellyben az a' Személy, a' melly küldeni mondatik, úgy küld, hogy azzal az ő tulajdon természetét vagy szülés által, vagy ihlés által közli azokkal, a' kik küldetni tőle mondatnak. Ki-teczik a' Krisztus szavaiból, hogy az Istenségben, küldetni annyit téfszen mint születni, avagy származni: *En az Istentől származtam és jöttem: mert nem-is jöttem én magamtól, hanem ő küldött engem. Joán. 8. v. 42.* Imé egybe foglalja e' két szót: *Származtam és jöttem:* mint-hogy az Istenségben egyet téfszenek.

Felelek Másodszor. Az sem helyes általlýában, hogy mind az, a' ki küld, eléb-való és nagyobb annál, a' kit küld. Mert sokszor az emberek között-is azon méltóságban lévő ember küldetik másoktól, sőt néha aláb-valóktól-is. Péld. ok. el-küldik a' közönséges Vitézek az ő Hadnagyokat *Generalisokhoz*; a' Nemesség az ő Fő-Iszányokat Fejedelmekhez. A' Szent Írásban-is olvasunk olyan példát: A' Krisztus Tanítványi el-küldötték Pétert, és Jánost Samariába *Act. 8. v. 14.* Holott Szent Péter, és Szent János voltak elsők, és nagyobbak az Apostolok között.

Második ELLEN-VETÉS. Macedoniussal (a' ki hitte a' Krisztus Istenségét, de nem hitte a' Szent Lelket) mondhatnák ezt-is az Unitariuskok, hogy nem igaz és örök Isten a' Szent Lélek, ez okból-is. Mert, úgy mond, az Istenség csak két képpen és módon cselekezik valamit; tud. ill. *teremtven*, és *szülven*. Angyalokat, embereket, 's egyebeket *teremtven*, az Igét pedig *szülven*. Mellyekre nézve mondatik az Isten *Atyának* az Igére nézve; Teremtőnek a' több teremtetett állatokra nézve: *Atyának* a' Fiára nézve, azért, mert maga állattýából magához hasonló Fiat szült, és nem semmiből teremtetett: Teremtőnek a' több teremtetett állatokra nézve, azért, mert azokat nem maga állattýából szülte, hanem semmiből teremtetette. Mint-hogy azért a' Szent Lélek nem szülötte az Atya állattýából (csak egy szülöttye lévén, a' Krisztus tud. ill.) jele, hogy semmiből teremtetett, nem lévén harmadik mód, mellyel cselekednék az Isten: a' Szent Lélek tehát nem Isten.

Felelet: Az Isten nem csak két módon, hanem három módon cselekezik, tud. ill. *Generazione, Spirazione, Creatione*; Szüléssel, ihléssel, és teremtéssel: Szüléssel szülte az Igét; ihléssel ihlelte a' Szent Lelket; teremtéssel teremtetette e' világot. Mert az Istenben szintén olyan fogatós,

natos, bő, és tenyésző az akarat (melly-is kút-feje a' szeretetnek) valamint bő, foganatos, és gyümölcsöző az elme, és az értelem. Valamint azért az Atya az Elme által magát ísmérvén, és maga magát magában mint-egy tükörben meg-tekintvén, maga képét, tudn. ill. az Igét szűli: úgy szintén az Atya, és a' Fiú véghetetlen állat-szeri szeretettel szeretvén egy mást, azon egy ihléssel ihlik a' Szent Lelket: és valamint az Atya mikor a' Fiút szűli, nem más természetet, hanem a' tulajdon magáét közli véle; szintén úgy az Atya és a' Fiú, mikor a' Szent Lelket producállyák és ihlik, nem más, hanem a' magok közönséges természetit és állattyt közlik véle. A' Szent Lélek azért az Atyától, és a' Fiútól vagyon nem teremtés által, a' mint vannak az Angyalok, &c. Nem-is a' szülés által, a' mint az Ige, hanem a' *Spiratio*, az az Ihlés által: azért-is küldetni mondatik, de nem úgy, a' mint a' szolga az Urától, hanem a' mint a' Lélek attól, a' kitől származik.

Harmadik ELLEN-VETÉS. Ha a' küldésen a' Fiúnak, és a' Szent Léleknek öröktől fogva-való származások értetnek, miképpen lehetne tehát, hogy a' Szent Írás mind a' Fiúról, mind a' Szent Lélekről egynéhány helyben mondgya, hogy *in tempore*, az az, Időben küldettettek. Péld. ok. a' Krisztus akkor, a' mikor Szűztől született; a' mint Sz. Pál Apostol írja *ad Gal. 4. 4. De minek utánna el-jött az időnek helyes volta, el-küldé az Isten az ő Fiát*: a' Szent Lélek pedig mikor az Apostoloknak küldettetett *Act. 2.*

Felelet. Ugy lehet, hogy a' Fiú, és a' Szent Lélek (a' kik öröktől fogva-való szülés, és ihlés által Istenségek szerént mindenütt jelen voltak, vannak, és léfznek) időben küldettetvén, kezdettek ott lenni olyan módon, és formán, a' minémüképpen, és módon öröktől fogva nem voltak. Péld. ok. Az Ige, noha az Atyától születvén, öröktől fogva volt mindenütt Istensége szerént, testben mindazáltal olyan formán nem volt addig, a' míg az Atyától e' világra nem küldetett, hogy a' Szűz méhében fogantassék, születessék, &c. Hasonlóképpen a' Sz. Léleknek-is e' világra küldettetni, annyit téfzen, mint magát az embereknek olyan módon és formán közleni, a' minémüképpen péld. ok. Pünkösdnapi-g magát nem közlőtte.

Lásd Keresztény Olvasó a' Szent Lélekről 2. Könyvnek 6. egész Részében. Ísmég 3. Könyv 3. Részén. 1. §. Mellyekben, ha mit talál-
tam

tam ez első Könyvben ki-hadni, vagy nem éppen értelmessen meg-fejteni, igyekeztem csekély tehetségem-szerént ki-pótolni.

Vége Isten segítségéből ez ELŐ KÖNYVNEK, melyben a'Szent Háromságnak Mysteriumáról-való Catholicusok közönséges Tudományokat, Hiteket, és Vallásokat együgyűképpen le-tettem.

Következik ez után a' MÁSODIK KÖNYV, melyben azon Szent Háromságról, a' Krisztus és a'Szent Lélek Istenségéről-való *Locns*okat, azon Isten segítségéből az O és az Uj Testamentomból ki-szedvegetvén, meg-magyarázni, és azokkal kivált, és bővebben a'Szent Tudományunkat, és közönséges Hitünket, nem az én tetczésem szerént, hanem a' Romai Catholica Anyaszentegyház értelme szerént meg-bizonyítani, és az ellenkezők értelmeknek meg-rontásával erősíteni igyekezem. Amen.

M Á S O D I K K Ö N Y V.

Ellyben foglaltatnak azok a' Szent Írásbéli Locufok, mellyekkel a' Romai Catholica Anyaszentegyház Doctori szokták a' Szent Háromság Mysteriumát, az az, az Atya, Fiú, és Szent Lélek Istennek az egy állatban, és három személyben-való igaz, és örök Istenségét, az Apostoloktól fogva eddig, minden Ellenkezők ellen bizonyítani, és erősíteni; és azon Lokusoknak igaz, és közönséges értelmek, és magyarázattyok, és az Ellenkezők értelmének meg-fejtési, és czáfolási.

Első Rész.

Ez első Részben magyaráztatnak az ó Testamentombéli Locusok, Moyses Első Könyvétől fogva, Isaiás Proféta Könyvé-ig, a' mellyek a' Szent Háromság mélységes Titkát, vagy világossabbban, vagy homályosabbban jelentik.

Moyes Első Könyve.

I. **M**oyes 1. Könyv. 1. Rész. 26. v. így szól az Isten: *Alkossunk embert a' mi képünkre, és hasonlatosságunkra.* Ismét 2. Rész. 18. v. *Nem jó az embernek egyedül lenni, teremtsünk neki hozzá hasonló segédet.*

gíró. Ísmég : 3. Rész. 22. ű. Imé Adám lőtt mint egyik kőzűllyünk, és 11. Rész. 7. ű. Fertek azért szállunk alá, és ott veszessük egybe &c.

Kérdés : Kikkel szóllott itt az Isten ? Mű Catholicusok azt állíttyuk, hogy szóllott a' több Isteni Személyekkel, tud. ill. a' Fiúval, és a' Szent Lélekkel ; mint-hogy a' Fiúnak-is, a' Sz. Léleknek-is hasonló teremő hatalmok és erejek vőlt, és vagyon őróktól fogva. Némely Unitáriusok azt vélik ; hogy az udvarló Angyalokkal szóllott akkor az Isten, mint-ha őket-is hitta vőlna az ember teremésére.

Ez ellen *Cathol. Felel. Elsőben*. Egyedűl az Isten teremthet semmiből, és csak néki tulajdona a' teremés. *Másodszor* Nem az Angyalok képerre, hanem az Istenére teremtetett az ember : és teremő Isten az embert az ő képerre, az Istennek képerre teremő őret. Gen. 1. ű. 27.

Más Unitáriusok azt vélik ; hogy ott az Isten nem tulajdonképpen, hanem *figuratè, tropicè*, mint-egy pompáson szóllott, a' mint most szoktak a' Fejedelmi emberek szóllani. *Nos Dei gratià* : Mű, Isten kegyelméből &c.

Cathol. Felelet : Honnan bizonyíttyák e' mondások az Unitáriusok ? holott régenten a' Fejedelmi emberek-is nem szoktak úgy szóllani.

Az Unitáriusok erre azt mondgyák ; hogy Daniel Proféta úgy szóllott. *cap. 2. ű. 36.* Nabuchodonosor Királynak : *Annak magyarázatját-is* (úgy mond Daniel) *meg-mondgyuk előtted Király.* Isaiásnál hasonló olvasunk *cap. 6. ű. 8.* *Kie küldgyek ?* (úgy mond az Isten) *és ki mégyen-el nekünk ?*

Cathol. Felel. Az elsőre : Daniel ott nem csak maga személyében hanem Ananiás, Azariás, és Misaél képeben-is szóllott, a' kiket tudnia illik, annak előtte ű. 18. kért, hogy a' titoknak, melyet a' Király látott vőlt, meg-jelentéséért ők-is könyörögnének az Istennek. *A' másodikkra felel* : Külömböznek ezek : *Fer teremésünk* : és : *Ki mégyen-el nekünk ?* Ezt mondhatta az Isten az Angyaloknak-is, nem amazt ; mert az Angyalok semmiből nem teremthetnek. De azt mondom *másodszor* ; hogy ezeket : *Ki mégyen-el nekünk ?* mondotta az egyik Isteni Személy, a' több Isteni Személyeknek ; a' mint ki-teczik *elsőben* azokból, melyeket meg-írt azon Isaiás Prof. c' 6. *Résznek* 3. ű. hogy kiáltnak vala a' Seregi-mok egy-másnak áldván az Istent : *Szent, Szent, Szent a' Seregek Ura Istene.* Háromszori *Szent*-kiáltás, három Személyt jelentett, a' mint

közönségesen értik a' Catholicus Doctörök, és ugyan bizonyították Szent János Ev. Könyv. 12. Rész. 39. verséből, a' hol így ír: *Ezt mondotta Isaiás, mikor látta az ő dicsőségét* (az az, a' Krisztusét) *és szállott ő felőle.* *Ismét Aét. 28. v. 25. a' hol Szent Pál Apost. így szól vala a' Sidóknak: Föl szállott a' Szent Lélek Isaiás Proféta által a' mi Atyáinknak, mondván; Meny-el e' Néphez &c.* Mind ezekben három Isteni Személy szépen jelentetik.

Harmadszor, így-is szállanak az Unitárusok: Hogy noha ezek a' szók: *Alkossunk, teremtsünk, egyik közzüllünk, jertek, szálljunk, veszessünk:* külsőképpen *in plurali*, az az, sokaság formán, mondatnak, de jedzéssel *in singulari* értetnek. Bizonyították ez (úgy mond Enyedi) a' következő versekből, melyekben az Isten *in singulari*, az az, egynek számában teremteni mondatik *v. 27. és teremte Isten az embert; és cap. 11. v. 5. Le-szállott pedig az Ur &c.*

Cathol. Felel. Azon Versekből inkább erősítetik a' Catholicus értelem. Mert szólván *in plurali* elsőben az Isteni Személyeknek többségét, az után *in singulari*, az Isteni Természetnek és állatnak egységét jelenti.

ELLEN-VETÉS: Ha ez igékből: *teremtsünk, alkossunk, &c. a' Személyek többségét kellene érteni, miért nem több személyeket, hanem csak hármat? Cathol. Felel:* Azért hogy a' Szent Íráásokban háromnál többet nem olvasunk.

Vedd észre Keresztény Olvasó; hogy az Isteni Személyek többségét jelentik némely Doctörök ezekből-is: *Moyse 1. Könyv. 1. v. Kezdetben teremte Isten a' Menyet:* és, *2. v. és az Isten Lelke leveg vala &c. E' szó Kezdetben;* jelenti a' Fiút, a' ki magát *Joan. 8. v. 25. Kezdetnek mondotta.* Ezek: *Teremte Isten:* jelentik az Atyát: Ezek pedig: *Istennek Lelke;* jelentik a' Szent Lelket. En, mint-hogy ezeken kívül-is világosabbak vannak, ezeket el-hagyom, és többekkel nem vitatom.

Ismég ugyan Moyse 1. Könyvének 18. Részéből, a' hol az Isten megjelené Abrahamnak három férfiúnak képében, hol úgy szól Abrahamnak, mint egy személy, hol úgy, mint több Személyek. Ellenben Abraham-is, hol úgy szól, mint egynek, hol úgy, mint többeknek. Ezeket azért sokan úgy vészik, mint-ha azon férfiúnak képében, három Isteni Személy jelent volna meg Abrahamnak. Hasonlóképpen amazokat *Gen. 19. v. 24. Bocskája azért az Ur Sodomára &c. esőt az Urtól az égből:* mint-ha ezekben két Isteni Személy jelentetnék. En ezeket-is el-hagyom.

Soltárok

Sóltárok Könyve.

II. **M**Afodik Soltárnak 7. §. (melly-is bötű szerént Dávidról, de Lélek szerént való értelemben a' Krisztusról magyaráztatik. *Act.* 4. §. 25. *Isinét Act.* 13. §. 33. és *Hebraor.* 1. §. 5.) így szól a' Proféta a' Krisztus képében: *Az Ur mondotta én nekem: én Fiam vagy te; én ma születek téged.*

Ez igéknek a' Catholicus Doctorok három értelmét adgyák; Első ez: *Az Ur*: az az, az Atya Isten; mondotta *én nekem*: az az, a' Fiának Krisztusnak: *En Fiam vagy te*: az az, természet szerént-való fiam vagy te: *En ma születek téged.* *Ma*: az az, öröktől fogva, 's az örökké-valóságnak minden ideiben, tulajdon magam Isteni erőmből, Isteni Természetnek állattyaiból születek téged.

Oka pedig, hogy a' Szent Lélek e' Tíkot e' szó által, *Ma*, adta-ki, ez: mert ez által jelentetik-ki inkább az Isten Fiának az Atyáról öröktől fogva-való születése, mint-hogy az örökkévalóság, noha minden időt foglal magában, az el-múltat, a' jelen valót, és a' jövőndőt; Isten előtt mind-azáltal mindenkor jelen vagyon. Ezt az értelmet jelenti Szent Pál Apost. *ad Hebr.* 1. §. 5. Így magyarázza Szent Agoston Doctor-is.

Mások, úgy-mint Origenes, Cyrillus, Theodoretus, Euthymius értik, ez igéket: *Ma születek*: a' Krisztusnak Szűz Máriától-való születéséről emberi természetre nézve. *Hebr.* 5. §. 5. Szent Ambrus pedig, Szent Pál Apost. *Act.* 13. §. 33. Mert azon egy *Textust* lehet több értelemben-is venni; a' mint írja Szent Agoston Doctor *Lib. 3. Doctrin. Christian. cap. 27.*

Unitáriusok értelme. Enyedi azt mondgya itt, hogy ez igen *Ma*: nem öröktől fogva való időt, nem-is minden időt, hanem más Három rendbéli időt kell érteni, melly időben (úgy mond) a' Krisztus az Atya Istentől nem természet, hanem csak kegyelem szerént született. *Elsőb.* Mikor a' Jordán vizében Szent Jánostól meg-mosogatott: mert akkor mondotta az Atya: *Ez az én szerelmes Fiam.* *Matth.* 3. §. 17. *Másodsz.* Mikor halottaiból fel-tamadott. *Rom.* 1. §. 4. *Act.* 13. §. 33. *Harmad.* Mikor Menybe fel-ment, és az Atyának jobbjára ült. *Hebr.* 1. és 5. §. 5. így magyarázván, és igéket: *én ma születek téged.*

téged : az az; ezekben az három időkben kivált, mert ezekben az én szeretetemet, óltalmamat, veled közlöttem kiváltképpen, Királyi Méltóságra, és Fő-Papságra fel-emeltelek, és mindeneket lábaid alá vetettem : Ez idők előtt (úgy mond) a' Krisztus nem volt Istennek Fia; mert ámbár fogantatása előtt mondgya-is az Angyal *Luc. 1. 22.* hogy a' születendő JESUS *nagy léfzen, és a' Magaságbélinek Fiának hívattatik*: de azt a' jövőendő időre, az az, mofogatására, Fel-támadására és Menybe menetelére kell érteni, és nem a' születésére; azért mondgya az Angyal, *léfzen, hívattatik* jövőendőben tud. ill. Igy okoskodik Enyedi, Calvinus János Doctor után.

Ez okoskodásnak helytelensége ki-teczik több okokból. *Elsőben.* Az Angyal azt a' három időt nem jelentette, sőt ellenben a' Szent Írás több helyekben bizonyította, hogy a' Krisztus még minek előtte meg-kereszteltetett volna Sz. Jánostól, Isten Fiának hívattatott, nem csak a' jövőendő időkre, de akkori jelen-valóra-is, és ugyan akkor-is Isten Fia, és Isten volt.

Bizonyítatik ez *elsőben* ilyen okkal : *Joan. cap. 1. 13.* Az emberek fiai, noha test szerént, bűnben, vérekből, férfúnak és testnek akarattyából születnek; de minek utánna a' Krisztusban hisznek, és a' kegyelem által újonnan Istentől születnek, azonnal Isten fiai léfznek. Hát a' Krisztus JESUS, a' ki nem bűnben, nem-is vérnek és testnek és férfúnak akarattyából, hanem Szent Lélektől, és a' Magaságbélinek erejéből a' Szűznek méhében fogantatott, Szűztől születetett, test szerént-is nem léfzen-e Isten Fia azonnal?

Másodszor. A' Krisztus JESUS Szűz Máriának Fia volt, mihelyt Szűz Máriától születetett: tehát Isten Fia-is volt, mihelyt Istentől születetett: De a' Krisztus Istentől fogantatott, és születetett nem csak keresztelés-kor, fel-támadásakor, &c. hanem akkor-is, a' mikor Szűz Máriától fogantatott és születetett; Mert Afiszony állat csak magán méhében nem fogadhat, hanem vagy Férfútól, vagy Isten erejétől. *Luc. 2. A' Szent Lélek szól te reád és a' Magaságbélinek ereje meg-árnyékoz téged, és azért, a' Szent-is mely tölled születetik, Isten Fiának hívattatik*: és azért (úgy mond az Angyal) hogy a' Magaságbélinek erejéből méhedben fogadsz, &c. és szűlsz, Isten Fiának hívattatik; né azért, hogy meg-mofogattatik. Csak azért, hogy valamely Atya mondgya más embernek: Ez az én jó kedvem kereső Fiam; nem mondhatni efzesen, hogy csak akkor lótt volna fiává annak az embernek, a' mikor azt mondotta; úgy a' Krisztus-is
nem

nem azért, nem-is akkor kezdett lenni Isten Fia, a' mikor meg-kerefszteltetett, és mikor azt mondotta az Isten: *Ex az én szerelmes Fiam. ezekkel* akkor csak jelentette az Atya, hogy az ő Fia a' JESUS.

Harmadszor. Szent Máthé 1. Rész. 22. §. így szól. *Ex pedig mind azért lön, hogy bé-teljesedjék, a' mi meg-mondatott az Uról a' Proféta által, mondván: Imé a' Szűz méhében fogad, és fiat szül, és az ő nevét Emma-nuelnek hívják, mely így magyaráztatik: velünk az Isten. Tehát minnek előtte meg-kerefszteltetett, immár JESUS velünk Isten volt. Isaiás-is így szóllott cap. 9. §. 6. Mert kisded született nekünk, és hívattatik az ő Neve &c. Istennek &c.*

Negedszer. Matth. 2. §. 11. a' Mágusok még gyermek korában imádták Jést; Istennek tehát, leg-alább Isten Fiának, ismérték akkor-is.

Eördször. Matth. 2. §. 15. Kristusnak tulajdoníttatik Oseáknak ama' mondása Cap. 11. §. 1. *Egyptusból hittam az én Fiamat. Isten Fia volt hát akkor.*

Hatedször. Luc. 2. §. 11. Mihént JESUS Szűztől születetett, mingyárt az Angyaltól Ur Kristusnak hivattatott. *Natus est vobis Salvator, qui est Christus Dominus. qui est, in presenti; nem, qui erit, in futuro. Mert született nektek üdvözítő, ki az Ur Kristus: nem: Ki Ur Kristus leszen.* Simeon-is Luc. 2. §. 26. a' Jést úgy látta, mint Ur Kristust, mikor még JESUS gyermek volna. Ugyan Luc. 2. §. 49. *Jé-hogy engem kerestek vala? nem tudjátok vala-e, hogy azokban, melyek az én Atyámé kell nekem lennem? Fia volt hát akkor a' JESUS az Atya Istennek; nem-is olyan közönséges értelemben, a' mint egyéb emberek, hanem kiváltképpen; a' mint ezt a' Kristus szóllásának módgya-is jelenti.*

III. A' 44. Soltár. *Az én szívem jó beszédet öntött-ki &c.* Mint-hogy ez a' Soltár egészen, és jelesen a' Profétiai Lélekben iratott a' Kristus-ról, és az ő Jegyeséről, az Anyaszentegyházról; és Szent Pál Apostol ad tására fel-vette mondván. *A' Te Királyi széked Isten, örökkön örökké: igazságnak pálczája a' te Országodnak pálczája. Szeretted az igazságot, és gyűlölted a' hamiságot, azért kent-meg téged az Isten, a' te Istened örventot fog a' Háromságosokra; a' mellett maga értelmét-is ki-adgya: azért,*
Cc
én-is

én-is itt elsőben, az ő hamis fogását, másodikzor, az ő Unitárius értelmét, Harmadszor, a' Catholicusokét le-térfzem, és ebből a' Soltárból-is Szent Pál Apostollal a' JESUS Kristus igaz, és öröktől fogva-való Istenségét bizonyítom.

Azt fogja azért Enyedi a' Háromságosokra, hogy ők így magyarázzák ezt a' Soltárt: *Az én szívem jó beszédet öntött-ki.* mint-ha az Atya Isten mondotta volna ezeket, és a'nyit te'nének: én Atya Isten természetből szültem jó Igét a' Kristust tud. ill. *En meg-mondom az én cselekedetemet a' Királynak:* mint-ha az Atya Isten valami Királynak Notáriusla, vagy Cántora lett volna, a' kinek kedvéért az igét szülte, és azt az Igét elsőben-is mint egy gyors író a' Király előtt le-írta és el-énekelte volna. Ismét ez Igéket: *Hallyad Leányom, &c.* A' Háromságosok (úgy-mond Enyedi) a' Kristusra értik; holott Kristus nem leány, hanem férfiú; és annak a' leánynak mondotta volna, hogy felejtse-el az ő Népét &c. Végre parancsollja néki, hogy a' Királyt imádgya, mint Urát, és férjét. De a' Kristus Völegény, nem Meny-aszfzony, 's az örök Isten nem imádkoztatja, &c. Hogy Enyedi vagy hazugnak, vagy tudatlannak ne ítéltetett volna, azoknak a' Háromságosoknak Írásokat, *citálni* kellett volna a' mellyekben hogy ilyen kábaságok volnának, ő írja.

Másodszor. Enyedi maga Arrianus értelmét így adgya elé: Ennek okáért tudnunk kel, hogy ezek az Igék, sőt az egész *Psalms*, irattatnak Salamonról, az ő Méltóságáról, 's menyekezőjéről, de Lélek szerént a' Kristusra kapcsolhatni, de nem amaz örökké valóra, hanem a' Mária Fiára.

Harmadszor. A' Catholicusok értelme e' Soltár iránt. Elsőben ezt a' Soltárt valamellyik Proféta írta, és énekelte lelkében, a' Kristusnak és az ő Jegyesének az Anyaszentegyháznak tud. ill. azon Proféta módotta: *Az én szívem, &c.* né az Atya Isten, a' Kristus Királynak: *ékes ábrázatú az emberek fiai felett.* éppen addig: *A' Királyné jobb kezéd felől;* és értette az Ecclesiát és azt szólatta mind vég-ig. Mint-hogy pedig én hosszúas itt nem akarok lenni, ha ki akarja e' Soltárnak igaz és rendes magyarázatát tudni, megtalálja a' Catholicus Írás-magyarázó Doctoroknál, többi között Tyrinusnál *Comment. in Libr. Psalmorum, Psalm. 44.* 's akkor tapasztalja-meg, ha nem hibázott-e Enyedi, ha a' Háromságosokon Catholicusokat akart érteni.

De ezt most fel-hagyván, lássuk, mellyik igékben jelenti ez a' Soltár a' Krisztus örök Istenségét? Elsőben a' 7. versb. *A' te széked Isten örökön örökké.* A' Krisztusnak 's a' Királynak mondgya ezeket a' Proféta: Szent Pál-is *ad Hebr. 1. v. 8.* a' Krisztusról érti. *Másodszor a' 12. vers. Halljad leányom &c. Meg-kívánnya a' Király (a' Krisztus) a' te ékeségedet;* az Anyaszentegyházét tudnia illik: *Mert ő a' te Urad Istened, és imádják őtet.*

Ezekre azt mondgya Enyedi, hogy noha Szent Pál Apostol láttatik a' Krisztusra ezeket mondani, mindazáltal az Isteni nevezet senkit örök Istenné nem téstén, mert a' Fejedelmek-is Isteneknek mondatnak *Psal. 81. Joan. 1.*

Felelet. Minémű Istent kel érteni itten, a' több igék világosan jelentik; és minden Catholicus Doctörök, az egy Enyedi ellen fen-tartják.

IV. 67. Soltár: 18. és 19. v. (Melly-is ha nem egészen-is, de nagy részént a' Krisztustól irattatott) így szól a' Proféta: *Az Isten székeri tiz ezernél többek, fel-mentél a' magasságba, meg-fograd a' fogságot, aján-dékokat vettél az emberekért.* Itt kivált ez igékben szól a' Soltár az Istenről általlyában; Szent Pál Apostol pedig szabja a' Krisztusra *ad Ephes. 4. v. 8.* jele tehát, hogy a' Proféta-is e' Soltárban jövendölte ezeket a' Krisztusról úgy-mint igaz, és általlyában-való Istenről.

Enyedi kétségeisé akarván tenni ezt a' *Locust* azt mondgya; hogy bizonytalan dolog, ha Szent Pál Apostol azon Soltárból vette-é fel az ő szavait; mert, úgy mond, itt az igék külömben vannak, hogy-sem-mint Szent Pálnál: Még a' Háromságos Doctörök-is (hihető Luthera-nusokat és Calvinistákat ért, a' mint ki-teczik más írásából, mellyet irt Szent Pál Apost. szavaira *ad Eph. cap. 4.*) azt mondgyák, hogy Szent Pál Apost. az ő szavait, nem vette ebből a' Psalmusból, hanem csak reá példázott. *Másodszor.* Azt mondgya: Ha szintén ez igéket ebből a' Soltárból vette volna-is Szent Pál, de nem abban az értelemben vette, mellyben a' Proféta. *Harmadszor.* Ha abban az értelemben vette, na-is, még sem hozhatni ki azokból a' Krisztus Istenségét; mert Enoch-is, Illyés-is fel-mentek a' magasságba, de még sem Istenek. Ezeknél többeket ír Szent Pál Apost. szavaira *Eph. 4. v. 7.*

Ezek ellen *Catholicus Felel.* Bizonyos az, hogy a' Proféta az örök Istenről szól, az-is bizonyos, hogy az Apostol azon szokat a' Krisztusra szabja, és vak,

és vak, a' ki ezt nem látta. De nem-is azért bizonyítottuk ezekből a' Krisztus Istenségét, hogy fel-ment a' Magaságba, a' mint Enok és Illyés, (noha ők nem-is mentek, hanem vitettek) hanem azért, hogy a' mit a' Proféta e' Soltárban az örök Istenről mondott; azt az Apostol szabja a' Krisztusra, mint-hogy tudta az Apostol, hogy a' Proféta-is a' Krisztusról ezeket Lélekben jövőképpen mondotta, másról nem-is mondhatta. De ezekről bővebben, midőn a' Szent Pál Apost. szavait ad Eph. 4. v. 7. fel-vélszem.

V. 80. Soltárn. 9. és 10. versei. *Hallyad én népem, és tudományt téfszék neked: Isráel, ha engem halgatsz, nem léssen te benned új Isten, se nem imádsz idegen Istent.* Cathol. értelem: A' ki nem örök Isten, még-is Isten, az új Isten: De az Unitáriusok értelmé szerint a' Krisztus igaz Isten, és nem örök Isten, tehát új Isten. Tehát benne új Isten vagyon, és idegen Istent imádnak; mert magok vallyák Vallás-tételekben, hogy a' Krisztust Isteni tisztelettel tisztelik, és szentséges imádással imádják.

Enyedi itt nem hadgya helyben a' régi vulgata Bibliát, hanem *Pag-ninus, Munsterus, Musculus, Bucerus, Tremellius, és Calvinus* Fordításához ragaszkodik a' 6. Regula szerint; azonban kétféle új Istenről álmodozik: egyik, úgy mond, a' bálvány; ez tilalmaztatik; más féle új Istenek, a' kiket az örökké-való Isten, igaz Istenekké tett, úgy-mint a' népek Fejedelmet, a' minémű a' Krisztus-is: Ezek nem tilalmaztatnak.

Cathol. Felel. Ezekből az következik, hogy a' Pogány Fejedelmi emberek igaz Istenek voltak, mert azok-is az Istentől tétettettek Fejedelmekké *Rom. 13. v. 1. Mert nincsen hatalom, hanem csak az Istentől.* Nem vétkeztek tehát a' Pogányok azokat Isten gyanánt imádván, mint-hogy az Unitáriusok értelmé szerint azok-is igaz Istenek voltak. Vétkeztek, úgy mond az Unitárius, mert Isteni tisztelettel imádták. *Felelet.* Igaz Istent Isteni tisztelettel kell imádni, azok pedig Unitárius-ként igaz Istenek voltak. A' Krisztust-is azért tisztelik, és imádják Isteni tisztelettel, hogy igaz Isten, ámbár nem örökké-való Isten. Mondgy különbséget.

VI. 96. Soltár. 7. v. így szól a' Proféta: *Imádgátok ötet Istennek minden Angyali.* tud. ill. az igaz örök Istent. Ez igéket Szent Pál ad Hebr. 1. v. 6. nyilván szabja a' Krisztusra mondván: *és: imádgátok ötet Istennek minden Angyali.* Jele tehát hogy a' Krisztus igaz örök Isten, mint-hogy a' Krisztusnak azt, a' mi az örök Istennek tulajdona, tulajdonította.

Erre azt mondgya Enyedi *elsőben*: Ha ki tagadná, hogy itt Szent Pál a' Proféta szavait hozná elé, ki szólhatna ellene? mert a' Proféta azt mondgya: *Imádgátok*: Sz. Pál pedig: *Imádgák*: nem csak, úgy mond, az igének módgyát, és a' személyét változtatta-meg; de még egybe kapcsoló igécskét-is vetett melléje: és *imádgák*. Ísmét: a' Soltárban a' Proféta szól, az Apostolnál pedig az Atya Isten mondatik szólni.

Cathol. Felel. az elsőre: Elzes ember azt nem tagadhattya: Ha Enyedi az ő Halgatóinak azt mondotta volna: *A' Kristust imádgátok*; egy a' hivei közül a' piacra ki-menvén, azt mondotta volna: Enyedi Püspök azt prädikállotta, hogy az ő hivei *a' Kristust imádgák*: vallyon nem az Enyedi szavait mondotta volna-é? A' kapcsoló igécske jelenti csak a' több citált helyeknek azon egy Kristusra-való czéllját. Ísmég Szent Pál nem mondgya, hogy az Atya Isten mondotta volna azon igéket.

Mondgya *Másodszor* Enyedi, lehet hogy Szent Pál, nem ebből a' Soltárból, hanem más helyből vette-fel ez igéket, melly hely most nem találtatik az Szent Írásban: és ha szintén ebből a' Soltárból vette volna-is, csak lélek szerént alkalmaztatta a' Kristusra, hogy imádgák ötet az Angyalok, nem úgy mint örök Istent, hanem mint teremtettt állatoknak első szülöttét: és az imádást itt nem kell szorosan érteni, hanem csak becsület-tételért venni, mely szabad a' Fejedelmeknek-is.

Mint-hogy ezen *Locus*ról bővebben szóllok *ad Hebr.* 1. §. 6. ott kitéczik Enyedi kétséges Feleletinek helytelensége.

VII. 101. Solt. 26. §. így vagyon: *Kendetben te fundálad Uram a' Földet, és az Egek a' te kezeidnek munkái.* Szól a' világ Teremtőjéről, a' ki örök Isten; Szent Pál Apostol pedig *ad Hebr.* 1. §. 10. ezt felvé-szi, és tulajdonyítja a' Kristusnak; igaz Teremtő Istennek ísmérte tehát Szent Pál a' Kristust.

Miképpen szól etről Enyedi, meg-válik akkor, a' mikor Szent Pál Apostolnak Sidokhoz írt Levelére jutunk.

VIII. 109. Soltár. 1. §. így szól a' Proféta: *Monda az Ur az én Uramnak, úgy az én jobbomra.* *Elsőben.* Tudni kell, hogy ezt a' Soltárt Ista Dávid Király, a' mint ki-teczik *Matth.* 22. §. 43. *Luc.* 20. §. 41. *Act.* 2. §. 34. *Másodszor.* Ista a' Messiásról, az az, a' Kristusról, nem más-ról valakiről, se nem magáról, a' mint akarja Enyedi a' régi Rabbinau-sokkal.

Ezek így lévén ; a' Catholicusok, sőt az Eretnek Doctörök-is minnyájan, (Az Arianusokon, és más Krisztus örök Istenségét tagadó Bölcséken kívül) ezeket az igéket : *Monda az Ur, az én Uramnak* : így értik : *Monda az Atya Ur Isten, az én Uramnak Krisztusomnak*, és ez értelemből azt hozzák-ki, hogy a' Krisztus örök Isten ; Mert másképpen Dávid nem mondhatta volna Urának, ha csak pusztá ember lett volna a' Krisztus, mint-hogy a' Krisztus emberi természetire nézve Fia volt Dávidnak ; senki pedig eddig az ő természete szerént-való fiát Urának nem hitta. Ezt az értelmet adta előnkbe maga a' Krisztus JESUS, *Matth. 22. v. 42.* Meg-czáfolván a' Sadduceusokat ; meg-felelvén az Phariseusoknak az ő késértő kérdésekre-is, egyben gyűjtván a' Phariseusokat, a' Krisztus ilyen kérdést tőn nékik : *Mit álitotok ti a' Krisztus felől ? ki Fia ?* mondának néki : *Dávidé.* Monda nékik : *Miképpen hja tehát Dávid ötet lelkében Urának, mondván : Monda az Ur az én Uramnak &c. ? Ha azért ötet Dávid Urának hja, mi módon ő Fia ? és erre senki egy igét sem felelhet néki.* Most sem felelhetnek az Unitariusok ; Mi pedig a' kik a' Krisztust nem csak Dávid Fiának, hanem Isten Fiának-is vallyuk Szent Péterrel *Matth. 16. v. 16.* így felelünk : Ura Dávidnak a' Krisztus, úgy-mint, avagy a' mennyiben az örök Atya Istennek természet szerént-való Fia, és örök Isten : Fia pedig Dávidnak, úgy-mint ember.

Enyedi, nem akarván a' Sidókkal e' Krisztus kérdésére halgatni, azt mondgya a' többi között ; hogy ezek az igék : *Monda az Ur &c.* Nem úgy vannak, a' Sidó kút-főben ; mert ott, úgy mond, így vannak : *Monda a' Jehova az én Adonaimnak* : Jehova annyit tészén mint, *Ur Isten* ; Adonai pedig csak együgyűképpen *Urat* tészén. Nem következik tehát abból, hogy azért a' Krisztus Isten volna, és azért Dávidnak Ura volna.

Cathol. Felel. Elsőben Szabad Enyedinek válogatni a' Bibliában, ki-vált mikor meg-akad a' szoros korlátban ; Mű Catholicusok inkább hiszünk az egész Anyaszentegyházról bé-vett fordításoknak, mint-sem a' meg-vesztegetett Sidó bötűknek ; mert noha eleinten igaz volt a' Sidó bötű, de sok idővel sok Bibliákban meg-vesztegetettek azok a' *Locusok*, a' mellyekben a' Keresztények titkos Agazati voltak, nem csak a' Sidóktól pedig, de a' Krisztus Istensége ellen viaskodó Eretnekektől-is.

Másodszor

Másodszor azt mondom : Ha úgy volna-is , a' mint Enyedi mond-gya , hogy volnának ezek az igék a' Sidó Bötűben , ugyan csak fen-ma-rad a' Krisztus kérdésének nehéz értelme , és arra való felelet . Ugyan csak Ura Dávidnak ; ha Ura , miképpen ő Fia ? Ha Fia , miképpen ő Ura ?

IX. Azon 109. Soltár. 3. Ű. Még-is így szól Dávid Lélekben és az Atya Isten képében a' Krisztushoz : *Te veled az elsőség , a' te erődnek nap-ján a' Szentek fényességiben : méhemből a' hajnali csillag előtt születlek té-ged.* Jelentik ezek-is Krisztusnak örök Istenségét : *Méhemből* : az az , az én Isteni Természetemnek állatgyából , végetlen bővségéből : *Hajnali csillag előtt* : az az : minek előtte , a' hajnali csillagot , vagy az eget te-remtettem volna ; egy szóval , *öröktől fogva születlek téged.* Öröktől fog-va mondom : mert valami vólt világ teremtese előtt , az öröktől fogva vólt , mint-hogy az előtt semmi teremtetett állat nem vólt , következén-dőképpen az , a' mi vólt , Isten vólt.

Enyedi sok tétovázó vélekedési után azt írja : hogy a' Sidó kút-fő-ben , nem úgy vagyon ez a' *Textus* , nincs-is semmi emlekezet a' hajnali csillagról , és a' születésről : annak utánna elé hozza Bucerus , Musculus , Calvinus &c. egymástól különböző fordításokat , és így fejezi-bé véle-kedéfit : Mint-hogy ezek igen homályosok , és a' Bölcsék között , ez igék felett , és azoknak magyarázattya felett viszsa-vonás vagyon , semmi bizonyost nem állathatni . Ez a' többi között , Enyedinek derekassabb Felelete.

Cathol. Felel : Ebből az jó-ki , hogy a' Keresztény Hitnek minden Agazati bizonytalanok : mert csak egy Hit ágazat sincsen , a' kinek ma-gyarázattya felől vagy most , vagy régenten vissza-vonás nem lett vol-na , kivált olyan Bölcsék között a' minéműek voltak Calvinus , Mu-sculus , Bucerus &c. kik nem a' Krisztus Anyaszentházának értelme sze-rént (a' kinek egyedül hivatalya arról ítéletet tenni) hanem magok te-czésék szerént szokták az Írások magyarázni . Következendőképpen a' Keresztény Vallás-is bizonytalan volna . Rendes , és valóban Enyedi Vallásához-való bé-fejezés.

Példa-Beszédek Könyve.

X. **P**Élda-Beszédekről írt Könyv. 8. Rész. kivált a' 22. versétől fogva , 9. Rész. 6. versé-ig , az Isten Bölcsességéről miket íratott az Is-tennek

tennek Szent Lelke, ha ki elméfen, és a' Szent Lélek által meg-visgál-
 lya, nem kicsiny értelmet talál a' Krisztusnak öröktől fogva-való Istensé-
 géről, kivált ha több hasonló *Locus*okkal egybe-veti. *Az Ur birt en-
 gem az ő útjainak kezdetiben, minék előtte valamit teremtene kezdetől fog-
 va, öröktől fogva rendeltettem. &c.* Szent Pál Apost. pedig 1. Cor. 1. §.
 23. a' Krisztust mondgya Isten Bölcseségének. *Mű pedig a' meg-feszítte-
 zett Krisztust predikállyuk &c. az Isten erejét, és az Isten Bölcseségét.* Örök-
 től fogva-való tehát a' Krisztus, mint-hogy ő az Isten Bölcsesége. Hogy-is
 lehetne Isten ereje és Bölcsesége a' Krisztus, ha öröktől fogva-való nem
 volna, és Isten nem volna? Bizonyítatik ez tovább 1. Cor. 2. §. 7. Coloss.
 2. §. 3.

Hasonló igék vannak *Ecclesi. 24. §. 5. én a' Magasságbelinek szájá-
 ból származtam, minden teremtetett állatok előtt első szülőt vagyok.*

Enyedi ez ellen a' Szent Könyv ellen noha nyilván nem merte itéle-
 tit adni, hogy *Canonius* nem volna, de még-is kételkedik iránta: Az-
 után *Pagninus*, *Mercerus*, és *Castalio* Fordításit elé-hozván, azt mond-
 gya, hogy azokban nem bölcsesség, hanem értelem nevezeti vagyon, 's
 azért a' Példa-Beszédek Könyve inkább szól az értelemről, mint-sem a'
 Bölcseségről; az értelem pedig nem Bölcsesség; Szent Pál szól Bölcsesség-
 ről; következendőképpen ez a' *Locus* nem néz a' Krisztusra. Ezen kívül,
 hoz-elé egyéb magyarázatokat, mentségeket, és helytelen feleleteket:
 Végre így fejezi-bé beszédét: Végezetre a' bölcs Magyarázók-is Melan-
 chton, Munsterus, Bucerus, &c. meg-mútatták az ő *Commentariu-*
sokban, hogy ezek az igék nem a' Krisztusról szólnak.

Cathol. Felel: Ki-teczik ezekből elsőben, kik voltak Kalauzi az Uni-
 tarius Vallásnak. *Másodszor:* Hogy nem a' Szent Iráson, hanem ez ilyen
 Doctorokon fundállyák Vallásokat, el-szakadván egyfzer az Istentől, és
 az ő Ecclesiájától. *Harmadszor.* Nagyobbára el-akarja vetni magáról a'
 terhet Enyedi csak azzal, hogy a' Példa-Beszédek Könyve csak példás és
 igen homályos, mellyet sokféle-képpen érthetni és magyarázhatni, és
 belőle semmi bizonyost nem lehet ki-hozni.

Jól-is mondgya maga felől, és hozzá hasonló Doctorok felől: Mert
 az Isten bölcsesége nincs náluk, a' ki meg-értetné vélek, és annak ér-
 telmében meg-eggyeztetné, a' mint vagyon a' Krisztus Anyaszentegyházá-
 ban, a' ki-is a' Szent Lélektől, és az örök Bölcseségtől vezéreltetvén
 eggyező

eggyező értelemmel ezeket a' Kristusról érti, és magyarázza, és hogy ugyan nem másról lehet érteni, az ő Doctóri által így-is bizonyította:

Az a' Bölcsesség, melyről szól a' Példa-Beszédek Könyve, nem valami *Accidens*, hanem *substantia intellectualis*, az az, Okos állat és személy: Mert szállani, embereket oktatni, és tulajdon személyi cselekedeteket cselekedni mondatik. Az-is mondatik felőle, hogy öröktől fogva-való, és a' világ teremtésében ő-is munkálódott. &c. Mellyből így okoskodhatni.

Semmi teremtetett állat nem volt világ teremtése előtt, annál inkább öröktől fogva. A' Bölcseségről pedig mondatik, hogy volt világ teremtése előtt, 's öröktől fogva, és hogy az Istennel mindent alkotott. E' mellett Jésus Sirák Fia-is ezt a' Bölcsésgét a' Magaságbélinek szájából származottnak, és minden teremtetett állatok előtt első szülöttnek; Szent Pál Apostol pedig a' Kristust Isten Bölcsességének mondgya. Mellyekből nyilván az jó-ki, hogy a' Kristus JESUS az a' Bölcsesség, és következendőképpen, a' Kristus örök Isten. Erről a' Bölcseségről szól, a' Bölcsesség Könyvének Hetedik Része-is kivált a' 21. versről hathatóson.

Jésus Sirák Fia Könyve.

XI. Jésus Sirák Fia Könyv. 51. Rész. 14. v. így könyörög az Urnak: *Segítséggül hírtam az Urat, az én Uram Attyát.* Az az, a' Kristusnak Attyát, az Atya Istent; kit a' Profétiai Lélekkel meg-ismért, hogy Istennek Fia volna, és Ur, és Isten volna; kit-is az Atya Messiásnak küldendő volna.

Enyedi ezt a' könyvet *Apocryphus*nak mondgya több új hit-faragókkal együtt, csak azért, hogy a' Sidók *Cánonnyában* nem volt.

Cathol. Felel: Ugy és ez úttal az Uj Testamentom-béli könyvek-is *Apocryphusok* volnának; mert ezek sincsenek a' Sidók *Cánonnyában*. A' mely Anyaszentegyház *Cánonnyába* vette az Uj Testamentom könyveit, ugyan az vette *Cánonba* a' Jésus Sirák Fia Könyvét-is. Erről többet most nem szölok.

Második Rész.

Magyaráztatnak az ó Testamentomból, *Isaiás Proféta Könyvé-*
től fogva, *Szent Máthé Evang. Könyvé-ig* a' *Szent Három-*
ságot bizonyító Locusok.

Isaiás Proféta Könyve.

Kezdődik *Isaiás Proféta*, ki-is, mint-hogy (a' mint *Szent Hieronymus* írja; *Præfat. in Isaiam, ad Paulam & Eustochium*) nem annyira Profétának, mint inkább mint-egy Evangelistának láttatik lenni azért, hogy a' *Kristusnak* és az *Anyaszentegyháznak* titkos dolgait, majd nem úgy-mint a' jövendőket, hanem mint a' jelen-valókat, vagy el-múltakat írja-le; sok szép és jeles tanú-bizonyságokat ad előnkbe, a' *Kristus* örök *Istenségéről*.

XII. *Isaiás Prof. Könyv. 6. Rész. 1. 2. és 3. v. így szól: Láttam az Urat ülni egy magas és fel-emelt Királyi széken: Serafimok állnak vala &c. és kiáltanak vala egyik a' másikra, és mondnak vala: SZENT, SZENT, SZENT a' Seregek Ura Istene.*

Mint-hogy ezt a' *Locus* akkor fogom magyarázni, midőn *Szent János Evang. Könyv. 12. Rész. 41. Versére* jutok, itt semmit nem írok többet felőle.

XIII. *Isaiæ 7. v. 14. Imé egy Szűz méhében fogad és fiat szül, és a' Neve Emmanuelnek hivattatik. Emmanuel annyit térszen, mint Isten velünk. Lásd erről Matth. 1. v. 23.*

XIV. *Isaiæ 8. v. 13. és 14. A' Seregek Urát ötet szentellyétek. és ő nektek szenteléstekre létszen; meg-botlásnak kőve pedig, és botránkozásnak kősziklája gyanánt az Isráél két házának, tör és romlás gyanánt, a' Jerusaleem lakóinak.*

Simeon ezeket *Luc. 2. v. 34. Szent Pál Apost. ad Rom. 9. v. 33. Szent Péter Apost. Epist. 1. cap. 2. v. 6, 7. a' Kristusról* értik: jele tehát, hogy *Isaiás-is* a' *Kristusról* mondotta, és ötet *Seregek Urának*, és *Istennek* lenni hitte.

A' mint e' *Locus* ellen okoskodik *Enyedi*, láttatik nem érteni, vagy-is nem akarja; mert mű nem ez okból mondgyuk, hogy *Isten a' Kristus*

Kristus, hogy itt kősziklának mondatik; hanem ez okból, hogy a' mit Isaiás a' Seregek Uráról (a' ki-is örök Isten) mond, azt Simeon, Sz. Pál, Szent Péter Kristusra magyarázzák; jele tehát, hogy Isaiás-is a' Kristusról mondotta, és a' Kristust Seregek Urának, ki-is örök Isten, lélekben ismérte, a' kiról-is ez előtt-való 7. és ez után-való 9. *Részekben* nyilvánban szól. A' 7. *Rész.* ugyan 14. vers. *Imé egy Szűz méhében fogad, és fiat szül, és a' neve Emmanuelnek hivattatik. Az az; Isten ve-lünk.*

XV. 9. *Rész.* 6. és 7. verseiben pedig ezeket mondgya: *Mert Kised születt nekünk, &c. és hivattatik az ő neve csudálatosnak &c. Istennek, &c.*

De erre-is Enyedi *Elsőben* azt feleli, hogy a' Bölcsék, tud. ill. Musculus, Munsterus, Tremellius, Calvinus, ez igének: *Isten*, értelme felett meg nem eggyezhetnek. *Másodszor*, mondgya, hogy ha a' Kristusról kellene érteni ezt a' *Locust*, azt a' Kristus, vagy az Apostolok az új Testamentomban citálták volna: nem citálták; tehát jele, hogy nem a' Kristusról kell érteni. *Harmadszor*: Ha szintén a' Kristusról kell-is érteni, abból még-is, hogy Istennek mondatik, nem következik, hogy örök Isten a' Kristus; mert más emberek-is mondatnak Isteneknek. Eről-való mély bölcseségét sokszor forgattya elé Enyedi.

Cathol. Felel: Fellyebb meg-irtam, hogy nem csuda, ha azok a' Bölcsék, a' kiket citál Enyedi, ezek értelme felett meg nem eggyeznek, mert az eggyeségnek lelke nincsen velek: a' Catholicus Doctörök pedig meg-eggyeznek; külömben-is olly világos, hogy ez a' *Locust* a' Kristusról szól, hogy egy nem lehet világosabb. A' *Másodikra*. Ha mind azokat elé hozták volna az Apostolok az új Testamentomban, a' mellyek vannak meg-irva az ő Testamentomban a' Kristus felől, két annyi volna a' Biblia: Nagyobbára az ő Testamentom a' Kristust, vagy az ő Anyaszentegyházát, vagy cselekedetét, dicsőségét &c. jelenti, és mint-gelista. Azonban mutassák-meg Enyedi Hívei, hol, és kinél vannak meg-irva azok a' dolgok, mellyekről szóllott a' Kristus a' két Emmausba menő Tanítványoknak, magyarázván az Írásokat mellyek ő róla voltak írva Mojséstól, és a' Profetáktól el-kezdvén mind végig. *Luc. 24. 7.*

A' Harmadikra azt mondom : Mikor a' Szent Írásban, némely emberek Isteneknek mondatnak , majd mindenkor a'hoz az ígéhez *Isten* , vagy *Istenek* ; olyan *Epithetumok* , az az , meg-ismértető és meg-különböztető szó , vagy értelem tétetik , hogy a' tanult ember meg-ismérheti és észre veheti , hogy nem tulajdonképpen , hanem csak néminémű hasonlatosságban mondatnak *Isteneknek*. Így Moyses Pharaó Istenének mondatik *Exod. 7. v. 1.* a' csuda-tételnek hatalmára nézve , úgy hogy Pharaó-is félt tőle , és a' Pharaó bűbájosi-is azt mondották felőle *Exod. 8. v. 19.* *Az Isten Uja ez.* Ismét mikor *81. Soltárn. 6. v.* *Isteneknek* mondatnak az emberek. *7. v.* utánna mondatik : *Ti pedig mint emberek meg-haltok.* A' Bálványok pedig Pogányok Isteninek mondatnak ; mely környűl álló *Epithetumokból* ki-teczik mindgyárt , hogy nem örök Istenek azok. Mikor pedig a' Krisztus Istennek mondatik , vagy általlyában annak mondatik , vagy olyan jedző ige , vagy értelem tétetik e'hez az ígéhez *Isten* , hogy nem mást , hanem örök Istent érthetünk rajta , a' mint ez helyben-is. Ugy *ad Rom. cap. 9. v. 5.* ugyan a' Krisztus , *mindenek felett , mind örökké áldott Istennek* , *1. Tim. 4. v. 10.* *első Istennek* , *Tit. 2. v. 10.* *űdvéztető Istennek* , *1. Joan. 5. v. 2.* *Igaz Istennek* mondatik : mellyek mind az örök Istent jelentik.

XVI. *Isaia 35. v. 4.* Vigasztalván Isaiás az Isráél Népét , így szól : *Erősödjetekek-meg , és ne félljetekek : imé a' ti Istenetek el-hozza a' bősztűállót szíztést , az Isten ő maga jő-el , és meg-szabadít titeket.* Hasonlót mond *52. Rész. 5.* és *6. v.* , *szüntelen nap-estig káromlattatik az én nevem ; azok-káért meg-isméri az én népem az én nevemet azon a' napon ; mert én magam , a' ki szöllok vala , imé jelen vagyok.* Ezeket eggyező értelemmel minden régi és mostani Catholicus Doctorok úgy értik , hogy az Isten ő maga személyében el-jő , úgy-mint Messiás , az az , a' Krisztus JESUS , és mikor Keresztelő Szent János az ő Tanítványit Krisztushoz küldötte volna , kérdvén : *Te vagy-e a' ki el-jövendő vagy ?* &c. a' JESUS Krisztus felelvén nékiek , monda : *El-menvén jelentsétek-meg Jánosnak a' miket hallottatok , és láttatok : a' vakok látnak , a' sánták járnak ;* &c. erre az Isaiás Profétálására ezélezott volna , hogy tud. illik ő felőle jövendölte , és ő benne bétölt az a' jövendölés.

Ezeknek nagyobb értelmére , kettőt kell itt észre venni. Elsőben : Mint-hogy itt az Isten ő maga mondatik el-jöni , a' ki maga állattyában láthatatlan , nem-is mondattathatik tulajdonképpen egy helyből másba menni ,

menni; mert menés nélkül mindenütt jelen vagy on; két képpen mind-azáltal, és két formában jöhet, és jelenhetik-meg láthatóképpen az em-bereknek; tud. ill. vagy levegő égből, és egyéb valamiből formálván magának valami testnek formáját; a' mint-is az ő Testamentomban, és az Újban-is sokszor jelent-meg maga az Isten, és az Angyalok-is: vagy tulajdonképpen testet formálván magának, 's azt fel-vévén, és azzal meg-egyesülvén, úgy hogy abból a' testből, és benne lévő lélekből, és az Isteni személyből, mely azt a' testet fel-vézi, egy állat, vagy egy személy légyen, természet felett-való meg-egyesülés által. Ez így lé-vén,

Mikor a' Proféták hirdetik az Isten jövetelét, nem értik az első for-mában-való jövetelét, hanem a' válóságos, tulajdon és egyesülés által fel-vett testben-való jövetelét: mert a' Proféták olyan formán-való je-lenésről és jövetelről szólnak, a' minémű addig nem volt, és szokat-lan, és új; a' mint Barnab-is Profetiai Lélekkel előnkbe adgya mond-ván: cap. 3. v. 36. *Ez a' mi Istenünk, és nem hasonlított más ő hozzá-ja; ez találta a' tudományt minden útyát, és adta azt Jácobnak az ő szol-gájának, és Izráelnek az ő szerelmesének: ezek után a' földön láttatott, és az emberekkel nyájaskodott.*

Másodszor: Azt kell észre venni, hogy a' miket itt a' Proféták mon-dottak, mind azok a' Krisztusban bé-töltek, a' mint ki-teczik *Matth. 11. Luc. 4. v. 17. Luc. 7. v. 22.* A' hol a' Krisztus mint-egy citálván Iſaiás szavait, szól a' Szent János Tanítványinak, hogy azok ő benne, 's ő ál-tala bé-töltek, és telnek; 's azért-is, és azokból-is ötet kell igaz Messi-ásnak, olly Messiásnak pedig, a' ki igaz Isten, isméri; mert ollyat jö-vendöltek a' Proféták a' Sidóknak: *Imé a' ti Istentek ő maga jö-el; a' Si-dók Istene tud. ill. A' Sidók Istene pedig igaz és örök Isten, a' ki tud. ill. eddig csak Profétákat, Birákat, és Királyokat szokott küldeni szabadú-lásokra, és azok által szólott nékiek. De immár ennek utánna ő ma-ga jö-el, az az, tulajdon maga személyében, nem a' Profétákban mint eddig, hanem a' fel-vett és látható emberi testben, úgy hogy az em-berektől meg-láttatik, és vélek nyájaskodik, vakokat, sántákat &c. gyógyít, ördögöket űz, az Evangeliumot predikállyá, &c. Mind ezeket jelenti Szent Pál Apostol-is *ad Hebr. cap. 1. v. 1, 2.**

Itt Enyedi lassan felel; leg-fővebbik mentsége ez, hogy az Isten a' Krisztusban úgy-mint közben járóban jelent-meg, kibén-is, úgy mond,
Dd 3
az Atya

az Atya mindeneket cselekedett. De így jelent-meg a' Profétákban-is, és hasonlóképpen cselekedett benne-is; a' Proféta pedig így szól: *ő maga az Isten el-jő, és meg-szabadít titeket.* Eddig nem maga jött, hanem csak a' Profétáit küldötte.

XVII. Isaia 40. 3. ezek vannak: *A kiáltónak szava a' Pusz-tában, készítsétek-el az Ur útját 3. és ki-nyilatkoztatik az Ur dicsősége, és meg-láttya minden test egyenlőképpen, hogy az Ur szája szóllott.* Itt a' Proféta örök Istenről szóllott, az Evangelisták pedig, *Matth. 3. 3. a' Kristusra* magyarázzák. Így szól azért Keresztelő Szent János: *Penitentiát tartsatok, mert el-közelgetett Mennyeknek Országa; mert ez az, a' ki meg-mondatott (a' Kristust érti Szent János) Isaiás Proféta által, mond-ván: a' Pusztában kiáltónak szava &c.* Ismét, *Marc. 1. 3. 2. Irva va-gyon Isaiás Profétában: Imé én el-küldöm az én Angyalomat a' te orczád előtt, ki el-készíti a' te, (az az, a' Kristus uttyát) útadat. A' Pusztá-ban kiáltónak &c.* szól az Atya a' Kristusnak. *Luc. 3. 3. Joán. 1. 3. 23.* Világosok ezek.

Még-is Enyedi hol azt mondgya, hogy ezeket nem Kristusról és Keresztelő Szent Jánosról kell érteni; hol idegen és homályos magyarázatokkal vesztegeti, és Calvinussal vélekedését támogatgya: Hol ismét meg-engedi, hogy Keresztelő Szent János utat készített az Urnak-is, a' Kristusnak-is; a' Kristusnak *immediatè*, közben vetés nélkül; az Urnak *Mediatè* a' Kristus által, úgy-mint közben-járó által: mert (még-is úgy mond) a' ki Kristusnak irt útát, Istennek irt, ama' mondás szerént, *a' ki engemet fogad, fogadgya azt a' ki engem küldött; az Atyát tudnia illik.*

De mind ezek hogy merő fogások, kiki meg-itélheri, valaki az Evangelistáknál le-tett Keresztelő Szent János szavait jól fel-veszi.

XVIII. Isaia 41. 3. 4. Ismét 44. 3. 6. és 48. 3. 12. az Isten ezeket mondgya: *En az Ur, első, és utolsó én vagyok.* Azonokat mondgya a' Kristus-is ő maga felől. *Apocal. 1. 3. 8, 17, 18. és cap. 22. 3. 13.* De erről akkor, a' mikor az *Apocalypsista* jutok.

XIX. Isaia 43. 3. 10. így szól az Isten: *En előttem nem formáltott Isten, én utánam sem lesz: én vagyok, én vagyok az Ur, és én kivülem nincs üdvözítő: Ismét. Cap. 44. 3. 6. En vagyok első és utolsó, és én kivülem nincs Isten.*

Ha ezek igazak, miképpen léfzen a' Krisztus igaz Isten, és üdvezítő? Mi Catholicusok azt hiszszük, hogy a' Krisztus-is igaz Isten és üdvezítő, olyan igaz Isten, mint az Atya-is, sőt az Atyával egyenlő, és egy állatú Isten. Mert a' Krisztus, sem az Atya előtt, sem utánna Istennek nem formáltatott, se nem téterett Istennek; hanem az Atyával öröktől fogva Isten: nem-is az Atyán kívül valami más külön Isten, hanem az Atyával állattyában azon egy, noha személyében más.

Az Unitáriusok-is azt mondgyák, hogy a' Krisztus igaz Isten, de nem örök Isten, hanem az után lőtt igaz Isteanné, a' mikor Szent Jánostól meg-kereszteltetett, &c. Igaz Istennek pedig csak annyiból mondgyák, hogy nem hamis Isten, a' minéműek voltak a' Pogányok bálvány Istenei; mindazáltal ugyan csak *figuratē per fictionem* nem tulajdonképpen, hanem csak hasonlatosság-képpen igaz Isten, a' minéműek a' Fejedelmi emberek-is, a' kiket az Isten tölt Istenekké; mindazáltal azoknál nagyobb mértékben-való igaz Isten a' Krisztus; mert nagyobb hatalommal, és dicsóséggel ajándékoztatott-meg az Atya Istentől.

De ez merő kábaság: mert minden igaz Keresztény ember, még a' Sidok-is, Törökök-is, a' bölcsebb Pogányok-is azt tartották igaz Istennek, a' ki magától való, Mindenható, vég nélkül-való és öröktől fogva-való, Teremtő Isten. A' Fejedelmi embereket-is sohol az Irás igaz Isteneknek nem mondgya, hanem csak hasonlatosság-képpen, azért, hogy bizonyos mértékben az Isten az ő hatalmát közlőtte vélek.

XX. Isaia 45. v. 22. ismég így szól az Isten: *Térjetez hozzám &c. mert én vagyok az Isten, és nincs más: én magamra esküttem, ki-mégyen az én számból az Igaság Igéje, és viszsza nem tér: mert nekem hajol-meg minden térd, és esküszik minden nyelv.*

Ezt Sz. Pál Ap.. ad Rom. 14. v. 10, 11. nyilván a' Krisztusra magyarázza, mondván: *Minnyájan a' Krisztus ítélő széke elejbe fogunk állani, mert irva vagyon: élek én, úgy mond az Ur, hogy nekem hajol-meg minden térd, és minden nyelv vallást téfzen az Istennek.* Ismég ad Philipp. 2. v. 10. *Hogy a' JESUS nevére minden Mennyeieknek, földieknek, és föld alatt-valóknak térdek meg-hajoljon.* Csuda dolog, Isaíasnál azt mondgya az Isten: *én vagyok az Isten, és nincs más; Isten, tud. ill. nekem hajol-meg minden térd: és nem másnak, még-is a' Krisztusnak-is hajol.* Így okoskodik azért Szent Pál Apost. Ne ítélj az Atyádfiát; mert te-is megítéltetel a' Krisztustól: Ezt pedig honnan bizonyította? innen: mert minnyájan

nyáján a' Krisztus ítélő széke elejbe fogunk állani. Ezt ismég honnan bizonyította, vagy állattya? innen: mert írva vagyon Isaiásnál: *élek én, úgy mond az Ur, hogy nekem hajol-meg minden térd.* Vallyon jól és helyesen állattya-e? Isaiás szól az igaz és örök Istenről, a' kin kívül más, vagy több nincsen, Isten tud. ill. és a' kit egyedül illet a' térd hajtás, és az Isteni imádás, a' mint a' Krisztus mondgya, *Matth. 4.* citálván Moyses 5. Könyv. 6. Készén. 16. versét: *A' te Uradat Istenedet imádod és csak neki szolgálsz.* Szent Pál Apost. pedig azt mondgya a' Krisztusról; tehát Szent Pál Apost. azon Istennek tudta lenni a' Krisztust, a' kiről ott Isaiás írt; külömben nem helyesen hozná-bé Szent Pál Apost. hogy a' Krisztustól meg-ítéltetünk, és ok nélkül citálná azt a' *Locust* az ő mondásának bizonyítására.

Itt Enyedi térül, fordúl, mesterkedik, hogy a' világos igazságot meg-homályosíthassa: *Elsőben* azt mondgya, hogy itt Szent Pál Apostolnak nem egyéb czéllya volt, hanem hogy el-hiteffe, hogy a' Krisztus minnyájokat meg-ítél, és noha ezt Isaiásból ez igékkel állattya: *Nekem hajol-meg minden térd:* mindazáltal általlyában nem következik, hogy a' Krisztusnak hajolna-meg minden térd; hanem hogy valami *Consequentiákkal* hozhatni-ki abból, hogy a' Krisztus eleibe kell ítéletre menni mindeneknek.

Cathol. Felel. Szintén ez a' dolgoknak a' veleje: hogy Szent Pál azt írja: *hogy minnyáján a' Krisztus ítélő széke elejbe fogunk állani.* Ezt pedig nem más okkal állattya itt, hanem ezzel: *Mert írva vagyon, élek én úgy mond az Ur, hogy nekem hajol-meg minden térd.* Es ezzel az okkal akarta el-hitetni am azt, hogy minnyáján meg-ítéltetünk és jelen léfzünk előtte, mint-hogy az Irás mondgya, hogy minnyáján térdet hajtunk neki.

Mondgya *Másodszor* Enyedi: hogy Krisztus ítélő széke előtt álván, másnak valakinek, de nem a' székből ülőnek hajtunk térdet, hanem a' kinek helyében székből ül. *Harmadszor.* Lehet hogy a' Krisztusnak hajtunk térdet, de nem úgy-mint örök Istennek; hanem mint méltónak tiszteletre. *Negyedszer.* Nem úgy-mint első és kiváltképpen-való Fő-ítélő Birónak, hanem úgy-mint *secundariusnak*, a' ki arra az Atyától rendeltetett.

Cathol. Felel. Mind ezek nem tudós emberez-való magyarázatok: külömben-is mű ebből a' *Locustból*, nem azért állattyyuk a' Krisztus
örök

örök Istenségét általlýában, hanem azért (a' mint többször-is immár feljeddtem) hogy a' mi Isaiásnál az örök Istentől mondatik, azt Szent Pál Apostol úgy veszi-fel, mint-ha a' Krisztusról mondatnak volna; különben ha Isaiásnál a' Krisztusról nem mondatnak volna, Szent Pál a' Krisztusra nem szabhatta volna; mint-hogy azért a' Krisztusra szabta, jele, hogy a' Krisztus az az Isten, a' kiről Isaiás szól; Isaiás pedig az örök Istentől szól; tehát a' Krisztus örök Isten.

E' felett, azt mondgya itt az Isten: *En vagyok az Isten, és nincs más*; az az, olyan Isten mint én, a' kinek minden térd meg-hajollyon: sok térd hajol földi Isteneknek-is, Pogányok Isteneinek-is, de nem minden térd, mint nékem: De a' Krisztusnak, Szent Pál Apost. argumentoma szerént, minden térd meg-hajol; tehát a' Krisztus olyan, az az, örök Isten, mint amaz, a' ki mondotta: *én vagyok az Isten, és nincs más*: kivált hogy a' Krisztus nem más, hanem az az egy Isten állatýában, a' ki az Atya. Ha pedig a' Krisztus az Unitáriusok vallása szerént, más Isten, nem tudom mi okból mondhatta Szent Pál, hogy néki hajol-meg minden térd; mert az egyedül csak az örök Istent illeti; és hi-hető, hogy az Unitáriusok azért nem hajtának térdet a' JESUS Nevére, (ámbar mondgya-is Szent Pál *Philipp. 2. v. 10.*) hogy nem hiszik JEsust örök Istennek.

XXI. Isaiás 53. Rész. 8. v. szólván a' Krisztusról, a' többi kö-zött álmélkodván azt kérði: *Az ő nemzését ki-beszéli-meg?* Az emberi természetiben-való nemzését, (noha ez-is csudálatos) meg-beszélték, az Evangelisták *Matth. 1. Luc. 3.* szól tehát a' Proféta az Isteni termé-fzete szerént-való nemzéséről, mert ez általlýában ki-beszélhetetlen.

Isaiás 66. v. 9. még-is így szól az Isten. *Nem de én, a' ki egyebe-~~ket~~ szülőkké téflek, magam nem szülők-e? úgy mond az Ur: Nem de én, a' ki egyebeknek nemzést adok, magtalan leszek-e, úgy mond a' te Urad Iste-ned?* Ezeket-is némely Bölcsék úgy értik, hogy az Isten itt tulajdon ma-stust öröktől fogva szülte, jelentette volna; mint-hogy a' több terem-ga Isteni és természet szerént-való szülését és nemzését, mellyel a' Kri-rett állatokat tulajdonképpen nem szüli, hanem inkább szülőkké téfzi. En mindazáltal ezt többel nem vitatom, lévén több világosabb Lo-cusink-is.

Jeremiás Proféta Könyve.

XXII. **J**erem. 10. v. 10. így szól a Sidókhoz: *Az Ur pedig igaz Isten; ő az élő Isten v. 12. a' ki a' földet az ő erősségével alkotta, el-készíti a' föld kerekességét. v. 11. Az Istenek, kik az eget és a' földet nem alkották, veszfzenek-el a' földről, és az ég alatt-valók között.*

Az Ur, úgy mond, igaz, és élő Isten; mert ő alkotta az eget, és a' földet: A' Bálványok pedig, noha a' pogányoktól igaz Isteneknek tartatnak, nem igaz Istenek; mert az eget és a' földet nem alkották; veszfzenek-el tehát a' földről, és az eget alatt-valók között. De az Unitáriusok Kristus-fa-is az ő Vallások szerént az eget, és a' földet nem alkotta; Tehát az ő Kristusok (ha volna olyan) nem igaz Isten, ámbár ők annak vélik-is; és ha volna olyan, el-kellene veszni: de olyan nincsen.

Az Unitáriusok azt mondgyák, hogy a' Proféta a' Pogányok hamis Isteneiről a' bálványokról szól, és nem *generaliter*, az az, közönségesen minden Istenekről, a' miclodások a' fejedelmi emberek, a' kiket az Isten tett Istenné, nem-is ezekről mondotta, hogy veszfzenek-el, ámbár az eget, és a' földet nem alkották-is. Ezek között leg-fővebbik a' Kristus.

Cathol. Felel. A' Proféta mondásának ereje ebben vagyon: Az az igaz és élő Isten, a' ki az eget és a' földet alkotta; úgy hogy az igaz Istennek egyik fő tulajdonsága a' semmiből-való teremtés; ez a' szó, igaz, itt annyit télsen, mint valóságos Teremtő Isten, nem azt pedig, hogy nem hamis: A' Fejedelmi emberek-is, a' kiket az Isten rendelt, nem hamis Istenek (hanem-ha az Isteni tiszteletet tulajdonítanak magoknak) mert hasonlatossággéppen-való Istenek annyiból, hogy az Isten bizonyos mértékben hatalmát közlőtte vélek; de ugyan csak nem amaz igaz és valóságos Istenek; mert az eget és a' földet nem alkották: Mellyik ez ember mondgya azt, hogy az Angliai Király igaz Isten?

Baruk Proféta; avagy Jeremiás Író Deákja.

XXIII. **B**aruch 3. v. 34. &c. *A' csillagok világoskodtak, és örvendeztek: hívattattak, és azt mondották: jelen vagyunk, és vidám-*

vidámsággal világoskodtak annak, a' ki őket teremtetten. Ez a' mi Istenünk, és nem hasonlítatik más ő hozzája. Ez találta a' tudománynak minden útját, és adta azt Jákobnak az ő szolgájának, és Izraelnek az ő szerelmesének: Ezek után a' földön láttatott, és az emberekkel nyájaskodott.

Ezek után: az az, minek utánna ez a' mi Istenünk Moyses által kiadta volna az ő Törvényét, és a' Profeták által ki-jelentette volna az üdvösségnek útját az ő népének, maga az Isten a' földre le-szállott, és a' földön láttatott, akkor tud. ill. a' mikor az ő Szent Fia, a' ki egy az Atya Istennel állatványban, emberi testben öltözvén, az emberekkel 33. esztendeig tárfalkodott, és kegyesen nyájaskodott. Így értik, így magyarázzák ezeket Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Athanasius, Eusebius, Hilarius, Nazianzenus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, Cyrillus, Bernardus, &c. régi Szent Atyák, és Doctörök Tyrinusnál ezen *Locus*ra: jelentik pedig Szent János *Evang. Könyv. 1. Rész. 14. 5.* Szent Pál Apostol. *1. Tim. 3. 5. 16. Titum 2. 5. 11. Hebr. 1. 5. 1.*

Mikæás Proféta.

XXIV. **M**ichæa 5. 5. 2. *Es te Efratának Bethleheme, kicsiny a' Judának ezere között, te belőled származik nekem a' ki Uralodó legyen Izraelben, és annak ki-jövele eleitől fogva, az örök napoktól fogva.* Ezt a' Profetiát az Evangelisták Szent Máthé *cap. 2. 5. 6.* Szent János *cap. 7. 5. 42.* úgy írják, hogy a' Sidok-is közönségesen a' Messiás-avagy származását jelenti; egyikét idő szerént-valót Betlehemből a' Szűz Máriától: *Te belőled származik nekem &c.* Másikát az öröktől fogva-valót az Atya Istentől: *és annak ki-jövele eleitől fogva az örök napoktól fogva.* Az első embersége szerént-való, a' másik Istensége szerént-való. Mint-ha mondotta volna a' Proféta: Hogy ne véllýetek, hogy a' Messiás, a' ki Bethlehemből származik, csak pusztá ember leszen, azért adom az első szókhöz tud. ill. *te belőled származik:* ezeket: és annak ki-jövele eleitől, és örök napoktól fogva, hogy meg-tudgyátok, hogy ugyan az a' Messiás egyersmind Isten-is, velem egy állatú; mert őtet eleitől, az az, örök napoktól fogva Isteni természetemből szültem. Így magyarázzák ezeket a' Catholicus Doctörök, Tyrinusnál ez helyben.

Enyedi azt írja, hogy ez utolsó szókat: *Es annak ki-jövele Őc.* a' Krisztusra nem vonhatni; mert az Evangelisták - is ki - hatták 's nem citálták; micfoda okból vonnyák hát a' Krisztusra az Háromságosok?

Cathol. Felel. Ez okból, hogy a' Proféta ezeket-is nem másról, hanem a' Krisztusról mondotta. Hogy pedig az Evangelisták ezeket-is nem citálták, oka ez, hogy nem volt szükség többet citálni, hanem a' mint a' Papi Fejedelmek, és Törvény-tudók feleltek Herodes kérdésére, ki nem kérdezett egyebet, hanem hol születnék a' Krisztus. Mikéas Proféta mint-hogy a' Krisztusról, és az ő személyéről jövendölt, ki akarta fejezni, ki légyen az a' Krisztus; hogy tud. ill. nem csak Ember, hanem Isten-is.

Másodszor azt írja Enyedi; hogy ezeket az igéket: *Eleitől, örök napoktól*, nem kell mindenkor szoros értelemben venni; 's azért itt csak határozott időt jelentnek, tud. ill. a' miképpen kezdettől, régi időktől fogva támadtanak Bethlehemből Izraélnek Hadnagyi, azonképpen támad ez-is.

Harmadszor: Az ő ki-jövele (úgy mond) az ő születése felől való Isten ígéretit jelenti, melyet eleitől és örök napoktól fogva, az az, a' régi Patriárkák idejében tött. Vagy *Negyedszer*. Az ő jövele és születése öröktől fogva volt az Isten tanácsában, és végezésében.

Mind ezek az értelmek vakmerők-is, erőszakosok-is; mint-hogy sem a' Szent Írásban, sem egy jeles Authorban nem találhatik, hogy ezeket az igéket: *és annak ki-jövele eleitől, és örök napoktól fogva*; ilyen formán kellene érteni, és magyarázni.

Zakariás Proféta Könyve.

XXV. **Z**akariásnál *cap. 12. v. 10.* ezeket mondgya az Ur Isten: *és ki-öntöm a' Dávid házára, és a' Jerusalemlakóira a' Malasztanak, és a' könyörgésnek lelkét: és reám néznek a' kit által szegeztek, és sirnak ő rajta.* Ezeket, a' mint a' fellyebb-való versekből ki-teczik, az örök Isten mondotta: Sz János pedig *Ev. Könyv. 19. Rész. 36. és 37. v.* azt írja, hogy kivált ezek az Igék: *és reám néznek, a' kit által szegeztek*: a' Krisztusban tölték-bé mondván: *Mert ezek azért lőttek, hogy az Írás beteljesednék: Csontot meg ne rontsatok ő benne. Es ismég más Írás mondgya:*
Meg-lát.

Meg-látták kit versenek által. Krisztus tehát az az Isten, a' ki Zakariás Proféta által szóllott, az pedig örök Isten : a' Krisztus tehát örök Isten.

Malakiás Proféta Könyve.

XXVI. **M**alachiæ 3. §. 1. így szól az Ur Isten : *Imé én el-küldöm az én Angyalomat, és el-készíti az úrat az én orczáma előtt, és mindgyárt el-jő az ő Templomába az Uralkodó, a' kit ti kerestek, és a' szövetségnek Angyala, a' kit ti akartok.*

Elsőben : Az Angyalon a' *textus*nak első részében értetik Keresztelő Szent János, a' mint a' Krisztus maga bizonyította *Matth. 11. §. 10.* *Másodszor :* Az Uralkodón, és a' szövetség Angyalán értetik a' Krisztus JESUS itt. Mert *elsőben* a' Sidók ötet várták, mint-hogy ígértetett nékik : *Másodszor in Epist. Juda §. 4.* *Dominátornak,* az az, *Uralkodónak* mondatik : ő a' szövetségnek Angyala ; ő Keresztelő Sz. János után jött, a' ki-is előtte penitentiát hirdetvén a' népeknek, az útyát készítette ; ő a' ki az ő Templomába ment, és meg-jelent *Luc. 2. §. 22, 41.* és ugyan *Luc. 4. §. 16, 17.* a' Synagógába bé-menvén, ezeket mondotta : *Az Ur Lelke én rajtam, azért kent-meg engem, el-küldötte engem Evangelizomot hirdetni.*

Mind ezekből ilyen argumentumot formálok : Az a' személy, a' ki azt mondgya, hogy el-küldi az ő Angyalát az ő orczája előtt, hogy az útyát el-készítse, és hogy el-jő az ő Templomába az Uralkodó, és hogy a' szövetségnek Angyala, kit kerestek és akartak a' Sidók, örök Isten. De mind ezek mondattak a' Krisztusról és ő benne töltek-bé. Tehát a' Krisztus örök Isten. Ki-teczik ez ebből-is : Malakiásnál mondgya az Isten : *El-küldöm az én Angyalomat, (az az, Keresztelő Szent Jánost) az én orczáma előtt.* Szent Máthénál pedig a' Krisztus citálván azon ígét, magára fordította, mint-ha az Isten néki mondotta volna : *Imé én az én Angyalomat küldöm színed előtt, ki el-készíti előtted a' te útdat.* Amott : *Orczáma előtt, az az, előtttem : itt színed előtt, előtted, a' te útdat.* Ezek azt jelentik nyilván, hogy az Isten orczája, a' Krisztus orczája, avagy színe ; és azt mondani : *Orczáma előtt, 's előtttem,* annyit tévesen, mint *színed előtt, előtted,* melyet általlyában nem lehetne mondani, de a' Krisztusnak-is az Isten szavait úgy el-fordítani szabad nem lett volna, ha

na, ha a' Krisztus az Atyával egy Isten nem volna. Ezekből-is tehát kitéczik, hogy a' Krisztus örök Isten.

Eddig vannak a' Szent Háromságról, és a' Krisztus JESUSnak örök Istenségéről-való, O Testamentomból ki-szedetetett *Locusok*, együtt az Anyaszentegyház értelmé szerént-való magyarázatokkal: Ezeknél többeket-is talál a' szorgalmatos Szent Írást olvasó, és vizsgáló Ember; én mindazáltal az első KÖNYBEN fel-tótt 13. Regula szerént, ezeket sem mind olly véggel jedzettem-fel, mint-ha mind, és általlyában ollyan világosoknak vélném lenni, hogy mindeneknek, a' kik olvassák, vagy hallják, elméjeket meg-nyúgtatnám, és *convincálnám*, hanem hogy a' homályosabbak a' nyilvánabbakkal egybe vettervén, nagyobb hihedelmet szerezzenek az emberben.

Következnek ennek utánna az új Testamentombéli *Locusok*, melyek nem csak számossabbban, de nyilvánban-is mint-egy újjal mutatják a' Szent Háromságnak *Mysteriumát*, és a' JESUS Krisztusnak, 's a' Szent Léleknek örök, és az Atyával egyenlő, és egy állatú Istenségét.

Harmadik Rész.

Magyaráztatnak az új Testamentombéli Locusok, elsőben Szent Máté Evangelista Könyvétől fogva, az Apostolok Cselekedetiről írt Könyv-ig.

Szent Máté Evangelista.

XXVII. **M**inek utánna meg-írta volna *Evang. Könyv. 1. Rész.* mi képpen bátorította az Angyal Szent Józsefet, hogy ne félne el-venni a' Szűz Máriát, mert a' mi benne fogantatott, Szent Lélektől volna, az után a' 22. §. ezeket írja: Ez pedig mind azért lön, hogy bétellyesednek a' mi meg-mondatott az Uról a' Proféta által mondván: *Isaie cap. 7. §. 14. Imé a' Szűz méhében fogad, és fiat szül, és az ő nevét Emmanuelnek hívják; mely így magyaráztatik: Velünk az Isten.*

Hogy *Isaías Proféta* ezeket a' Krisztusról jövendőlte Szent Máté nyilván bizonyította, még-is Enyedi itt azt meri mondani; hogy kétséges ha itt a' Krisztus mondatik-e Emmanuelnek, avagy nem. Mert, úgy mond, az Evangelista nem bizonyította, hanem csak kicfny okból, és az ígéknek

nek igen kicsi hasonlatosságokból hozta-bé Isaiás mondását ; nem-is hitta senki az új Testamentomban *Emmanuelnek* a' Krisztust ; az Angyal-is nem azt , hanem a' JESUS nevét parancsolja , hogy adgyák néki.
Luc. 1. 31.

Mű Catholicusok úgy hiszszük , hogy Isaiás ezeket a' Krisztusról jövendölte , az Evangelista-is arra citálta.

Kérdés : Miért mondotta Isaiás , hogy a' Krisztus *Emmanuelnek* hivattatik , az az : *Velünk az Isten* ? Talám addig , a' míg a' Krisztus nem született , nem volt a' Sídókkal az Isten ? Vólt ; de nem olyan formán : addig vólt csak az Angyalok , Patriárkák és Proféták által , azok által tud. ill. szólván nekik , és vezérelvén őket ; Krisztus születésétől fogva pedig vólt maga Isteni személyében meg-eggyezvén az emberi testben valóságos természet-felett-való állatszeri *Unio* által az emberi természettel. Ezt nyilván jelentette Baruk Prof. *cap. 3. 34.* Szent Pál *ad Heb. cap. 1. 1.*

Enyedi ez ellen így okoskodik. *Elsőben.* Ambár *Emmanuelnek* , és Istennek mondasék-is a' Krisztus , azzal még nem örök Isten ; több Istenek-is mondatnak a' Szent Irásban , de még sem örök Istenek. *Másodszor.* Báránynak-is , Orozlánynak-is &c. mondatik a' Krisztus , még sem valóságos Bárány &c. *Harmadszor.* Több emberek-is mondatnak *Emmanuelnek* , még sem vóltak örök Istenek. *Negyedszer.* Mond a' Proféta , hogy a' Fiú születik , vaját , mézet eszik ; az örök Isten pedig né születik , se nem eszik. *Eödördör.* Ha szintén a' Proféta Krisztusról mondotta volna-is hogy *Emmanuelnek* hivattatik , csak úgy kell érteni , hogy az Isten ő benne léssen mint Közben-járónkban.

Cathol. Felel. *Elsőben* arra , a' hol mondgya Enyedi , hogy *kicsiny okból* &c. Ez eretneki vakmerőségnek mondása. A' kik a' Szent Lélektől vezéreltettek , úgy-mint a' Proféták és az Evangelisták , a' mit mondogunkra irattak. *Rom. 5. 4.* Ez pedig nem kicsiny ok ; mert ettől függ a' mi üdvességünk. Arra *másodszor* , hogy a' Krisztust nem *Emmanuelnek* , hanem JESUSnak hitták az új Testamentomban , mondom : Isaiás nem azt jövendölte , hogy a' Krisztus neve , mellyel közönségesen , és bőtü szerént hivattatik az emberektől , *Emmanuel* léssen ; hanem , hogy az léssen , a' mi ez által a' Név által : *Emmanuel* , jelentetik , az ő Isteni cselekedetire nézve , mellyek senkiben másban nem találtnak , tud. ill. hogy örök Isten velünk léssen.

Felelek

Felelek harmadszor az Enyedi okoskodására: Az *első*t gyakran nyeli Enyedi az ő könyvében. *Elsőben*, maga Enyedi vallyá az övéivel, hogy a' Krisztus igaz Isten; ha igaz Isten, tehát örök Isten. Lássad erről az Első Könyv. meg-írt 15. Regulát. *Másodszor*: Nem abból állattyük, hogy örök Isten a' Krisztus, hogy együgyűképpen *Emmanuelnek* hivatattott; hanem hogy azok a' dolgok, melyek e' Név által jelentettek, néki tulajdonítottak. A' *másodikra*: Krisztus nem valóságos Bárány; mert nem illik hozzá a' báránynak valóságos állattya, melyet közönségesen és természet szerént jelent elsőben ez a' szó, *Bárány*: hanem Bárány, csak a' báránynak némely tulajdonságira nézve, melyekhez hasonlatosok voltak a' Krisztusban: pél. ok. a' szelidségre, ártatlanságra nézve Ugy Oroszlány-is &c. Ellenben mint-hogy illik a' Krisztushoz az *Emmanuel* Név által jelentetett Isteni valóság, mely tapasztaltatott az ő Isteni cselekedetiben, és meg-íratott fok helyekben az Szent Írásban, 's azokra nézve hiszszük hogy valósággal Isten, igaz és örök Isten. A' *harmadikra*: Az emberekben, Császárokban, Királyokban nem tapasztaltak olyan cselekedetek, melyekre nézve Isteneknek kellene vallani, és a' Proféták-is nem jelentettek semmit olyat felőlek: Ismét Isaiás nem a' puszta névre czélozott Emmanuelnek mondván a' Krisztust, hanem a' Név által jelentetett cselekedetekre, melyek csak az egy Istentől lehettek. A' *Negyedikre*: A' Krisztus JESUS nem csak Isten, hanem ember-is vólt, úgy-mint ember született, ett, ivott, eledelekkel nevekedett, és a' jót gonosztól *experimentalis*, az az, tapasztaló tudomány által tanulta meg-külömböztetni. Az *ötödikre*: Ha csak úgy kellene érteni ezt a' szót: *Emmanuel*, semmi új és derék dolgot nem jövendőlt volna Isaiás a' Krisztusról; mert úgy az Isten vólt minden Profétákban-is: Azonban a' Proféta nem mondgya, hogy Isten léfzen a' Krisztussal, avagy a' Krisztusban; hanem hogy a' Krisztus *Emmanuel*, az az, Isten velünk léfzen, személyében velünk társalkodik.

XXVIII. Matth. 2. 8. 11. A' *Mágusok* le-borúlván imáddák a' Krisztust. Vagy úgy imáddák, mint igaz, örök, teremő Istent, vagy úgy, mint tisztá teremtettt állatot? Az első tagadgyák az Unitáriusok: a' másikat pedig nem mondhatgyák; mert úgy a' Mágusok az Isten parancsolattya ellen vétettek volna, a' ki erőssen tiltja, hogy semmi teremtettt állatot ne imádgunk Isteni tisztelettel. *Exod. 20. 5. 5.* A' JESUS Krisztus-is azt mondotta az őtet késértő, és tőlle imádaft kéro sátánnak:

A' te Uradat Istenedet imádgád, és csak néki szolgálj. *Matth. 4. 10.* Szent János Evangelistának - is azt mondgya az Angyal, *Apocal. 22. 9.* Az Istent imádgád.

Ellenben mikor a' bél-poklos imádtá volna a' Krisztust, *Matth. 8. 10.* egy fejedelem, *Matth. 9. 18.* a' Tanítványok *Matth. 14. 33. és c. 28. 17.* Egyikét sem tiltotta a' Krisztus, hogy ne cselekedgyék, és ne imádgják őtet.

Az Unitáriusok azt mondgyák: hogy a' Mágusok, és egyebek a' Krisztust imádták, úgy-mint tiszta teremtettt állatot, de úgy-mint azok között fölségesbet, a' kit az örök Isten Istennek tött; mű-is (írják Unitária Vallás tételeknek, 2. Részén. 3. S. 4. Num.) a' Krisztust igaz Istennek lenni örömezt valljuk. és (2. S. 8. Num.) Isteni tisztelettel tiszteljük, és szentséges imádással imádgjuk.

Cathol. Felel. Tudni-való dolog, hogy az Isteni tisztelet és imádás csak az egy igaz Istent (a' ki egyedül örök Isten) illeti, és arról kemény parancsolatot adott-ki az Isten, hogy senkit mást, hanem csak őtet, azzal az Isteni tisztelettel és imádással ne tisztelyenek és ne imádgyanak: Tehát, mint-hogy a' Krisztust Isteni tisztelettel és imádással tisztelték és imádták a' Mágusok és egyebek, és az Unitáriusok-is úgy tisztelik és imádgják, a' Krisztus örök Isten léfzen: noha inkább hiszem, hogy az Unitáriusok azt szájjal mondgyák, de nem hiszik, nem-is cselekefzik.

XXIX. *Matth. 9. 12. &c.* Vitetvén egy inaszakatt ember a' Krisztus eleibe, monda néki: *Bizzál fiam, meg-bocsáttatnak néked a' te bűneid:* melyet halván némely Írás-tudók mondának magokban: *Ez káromkodik. Látván pedig JESUS az ő gondolattokat, monda: miért gondoltok gonoszokat szívetekben? Mitcsoda könnyebb; mondani-e &c. Hogy pedig meg-tudgyátok, hogy az ember Fiának hatalma vagyon a' földön a' bűnök meg-bocsátására. &c.*

Ezekben a' szókban két képpen jelentette Krisztus az ő örök Istenséget. Elsőben, mikor mondotta, hogy hatalma vagyon a' bűnök meg-bocsátására, melyekkel tud. ill. az Isten ellen vétkezik az ember: Másodszor abban, hogy az Írás-tudók titkos gondolattokat tudta. Mind a' kettő pedig tulajdonképpen csak az Istent, a' mint mingyárt meg-bizonyítom.

Az első így bizonyítom Elsőben: Senki mást igazságképpen meg-nem szólthat más valaki ellen-való igazán keresett jussától és hatalmától,
Ff
hanem - ha

hanem-ha vagy Ura, vagy Elöl-járója, vagy olyan, a' kinek ő reá hatalma vagyon: mint-hogy pedig az Isten senki hatalmában nincsen, álltallyában senki az Istent az ő jussától meg nem foszthattya. Vagyon pedig az Istennek az őtet meg-bántó bűnös ellen, az ő bűne miatt olyan jussa, hogy, mint akarja, vagy meg-bocsáttya, és le-hadgya a' bűnös ember-ellen-való jussát, vagy meg-tartya; és eggyikre sem kényszerítheti az Istent senki, se tőllel nem veheti. Tehát tulajdonképpen, ez a' jus, és hatalom csak magáé az örök Istené.

Másodszor bizonyítom a' Szent Írásból: *Isaia 43. v. 25.* így szól az Isten: *En vagyok, én magam vagyok, ki el-törölöm a' te hamiságodat magamért.* Rom. 8. v. 33. ezt írja Szent Pál Apost. *Ki vádollya az Isten vádoltattit?* arra felel: *Az Isten a' ki meg-igazít.* tud. ill. bűnöket meg-bocsátván, szíveket malasztja által meg-tisztítván.

Harmadszor bizonyítom minden Szenteknek, bűnösöknek, Tudó-foknak, és Nemzetségeknek közönséges értelmekből, kik minnyájan mindenkör nem máshoz, hanem az Istenhez folyamodtak bűnöknek bocsánattyaért. Ebben az értelemben voltak az Írás-tudók, kik mint-hogy nem tudták és nem hitték, hogy a' Krisztus Isten volna, és hallották volna, hogy a' bűnöket bocsáttya, azért mondták szíveikben: *Ez káromkodik*, hogy nekik láttatott a' bűn bocsátására-való hatalmat magának tulajdonítani, holott az az egy Istené, mondván: *Ki bocsáthattya meg a' bűnöket, hanem egyedül az Isten?* Marc. 2. v. 7.

A' második tudni illik: Hogy az Isten egyedül a' szívek gondolatinak tudója, bizonyíttatik 1. *Paral. 28. v. 9.* *Psal. 7. v. 10.* *Jerem. 17. v. 10.* *Rom. 8. v. 27.* *Apocal. 2. v. 23.* Ezek így lévén, immár hogy a' Krisztus örök Isten, így állatom:

Az embereknek bűnöket meg-bocsátani, tulajdon maga hatalmával, és a' szíveknek titkos gondolatit tudni, tulajdon csak az örök Istené: De a' Krisztus tulajdon maga hatalmával az embereknek bűnöket meg-bocsátotta, és hogy arra hatalma vagyon maga mondom, mondasát's hatalmát csuda-tétellel, az az, az inaszakatnak gyógyításával mentéft bizonyította és erősítette, a' szíveknek gondolatit-is tudta. Tehát a' Krisztus örök Isten.

A' Majort, az az, első *Propositiót* meg-bizonyítottam. A' *Minor*, az az, második *Propositió* a' Krisztus szavaiból és az Evangéliista szavaiból ki-teczik; a' harmadik a' kettőből helyesen jő-ki.

Ezek

Ezek ellen Enyedi az övével azt mondgya; hogy bűnöket meg-bocsátani nem tulajdona csak az örök Istennek: okait írja: *Elsőben*; A' Krisztus, úgy mond, ember fia léven, mondgya, hogy vagy on néki hatalma a' bűnöket meg-bocsátani. *Másodszor*. A' *Mi-Atyánkban*-is bocsáttyák. *Harmadszor* Az Apostoloknak - is hatalom adatott a' Krisztustól a' bűn bocsánatra, *Matth.* 18. v. 17. *Joan.* 20. v. 22. Nem tulajdona tehát az örök Istennek a' bűn-bocsátás.

Cathol. Felelet: Meg-irtam, meg-is bizonyítottam, hogy tulajdon maga hatalmával, bűnöket bocsátani, tulajdon az örök Istené: Azt-is hogy a' Krisztus tulajdon maga hatalmával bocsátotta a' bűnöket. Az okokra, *elsőben* az elsőre azt mondom: Krisztus nem csak ember fia, de örök Isten-is; 's azért néki tulajdona a' bűnöket meg-bocsátani. A' *másodikra*: A' *Mi-Atyánkban* jelentetett emberi bűn-bocsánat, nem *Potestas sacramentalis*, az az, nem olyan hatalom, mely által csak magán belsőképpen az ember lelkében a' bűn mocska el-töröltetnék, és Isteni malaszt szereztenék; hanem *necessitas Legalis*, az az, természet, és Isten Törvénye-szerént-való köteletség, mellyel ki-ki az ő felebaráttyának; nem Isten ellen, hanem az ember ellen tött vétkét köteles meg-bocsátani: és gyakortáb történik, hogy az ember, p. ok. Péter Pálnak maga ellen tött vétkét meg-bocsáttya, még-is Pál Péter ellen a' haragot fen tartván, Pál Isten előtt bűnös léfzen. Ezért-is ez a' *necessitas legalis* egymásnak bűnét meg-bocsátani minden embert kötelez. *Potestas sacramentalis* pedig *per se*, az az, maga hatalmával a' bűnöket meg-bocsátani az örök Istent, az Apostolokat pedig *per delegationem*, az az, a' Krisztustól adatott hatalom illeti.

Mondgyák *másodszor* az Unitáriusok: Krisztusnak, nem *per se*, hanem csak *delegata potestás*sa, az az, Atya Istentől adatott hatalma volt a' bűn-bocsánatra, a' mint maga bizonyította *Matth.* 28. v. 18. Adatott nékem minden hatalom, *Menyben és a' földön*.

Cathol. Felel. Krisztusnak adatott Istentől minden hatalom úgy-mint Istennek az öröktől-fogva-való szülés által *necessario, naturaliter, essentialiter*, az az, Isteni természetnek tekéletes, és véghetetlen, és állatszeri közlése által: úgy-mint embernek, az Istenségnek Isteni személyben-való *substantialis* meg-eggyesülés által; de ez mindenik nem *delegata*, hanem *per se*,

per se, az az, nem másnak képében és személyében, hanem általlýában maga személyében-való hatalom.

Kristus tehát maga Isteni hatalmával bocsátotta a' bűnöket: különben-is, ha csak olyan formán, a' mint a' *Mi-Atyánkban*, jelentetik, vagy a' mint az Apostolok Kristustól adatott hatalommal, bocsátotta volna a' bűnöket, semmi új és addig hallatlan dolgot nem mondott és nem cselekedett volna a' Kristus, a' mikor az inaszakatnak mondotta: *Biz-zál fiam, meg-bocsáttatnak te néked a' te vétkeid*; és: *hogy pedig tudgyátok, hogy az ember fiának hatalma vagyon a' földön a' bűnök meg-bocsátására &c.* Az Irás-tudók-is nem gondolták volna szívekben mondván: *Ez káromkodik*; tudván ok-is elsőben, hogy olyan formán minden ember köteles az ő felebaráttjának bűnét meg-bocsátani. *Másodszor.* Azt-is, hogy Isten az embereknek adhat olyan hatalmat, a' melly által az Isten képében meg-bocsáthassák az emberek az Isten ellen tört bűnöket. Szóllott tehát a' Kristus akkor olyan bűn-bocsátásról, és hatalomról, a' mely által az embereknek Isten-ellen-való vétkek tulajdon Isteni hatalommal meg-bocsáttatnak; mellyet halván az Irás-tudók (mint-hogy nem tudták, hogy Isten volna a' Kristus) azért mondták: *Ez káromkodik*; mint-ha magának Isteni hatalmat tulajdonított volna: A' Kristus-is, hogy az Irás-tudók itéletit (ha helyes nem lett volna, magokban mondván: *ki bocsáthatta meg a' bűnöket, hanem egyedül az Isten?*) meg-czáfolná, vagy azt mondotta volna, hogy ő nem magától-való, hanem Istentől adatott hatalommal bocsátta a' bűnöket; vagy azt, hogy nem egyedül az Isten bocsátta, de azokat nem mon-dotta, hanem inkább azt mondotta, hogy néki vagyon olyan hatalma, és hogy el-hidgyék, úgy mond, hogy vagyon, ennek az inaszakatnak meg-gyógyításával bizonyítom.

XXX. Szent Máthé Könyv. 12. Réf. 8. 7. így szól a' Kristus: *Ura az ember Fia* (a' Kristus tud. ill.) *a' Szombatnak-is.* A' Törvénynek közönséges *Regulája* szerént, senki nem *dispensálhat*, az az, fel-nem bonthatja a' fővebb Hatalmasságoktól rendelt, és szabott törvényt vétkek nélkül, a' ki pedig rendelte, az bizonyos okokra nézve fel-bonthatja: *In Lege superioris nemo potest dispensare.* A' Szombat Törvényét pedig az örök Isten rendelte, még-is a' Kristus *dispensált* benne, és, a' mint a' Sidók mondgyák, fel-bontotta, maga pedig a' Kristus Szombat Urának mondgya magát: jele tehát, hogy a' Kristus, vagy az Atya Istennel egy-gyütt

gyűtt rendelte a' Szombatot, és így örök Isten léfzen; vagy pedig elbontotta magánál főbb Hatalmafságnak Törvényét, és úgy törvény-szegő léfzen. Ísmég: Miért Ura a' Szombatnak az örök Isten? Azért hogy azt ő teremtetten, és rendelte. Tehát mint-hogy a' Krisztus-is Ura, a' Szombatnak; jele, hogy ő-is rendelte, és teremtetten; tehát következendőképpen jele, hogy a' Krisztus-is örök Isten.

XXXI. *Matth. 22. 42.* ilyen kérdést téfzen a' Krisztus a' Pharisausoknak: *Mit álitotok ti a' Krisztus felől? ki Fia? mondanak neki, Dávidé. Monda nekik: Mikképpen hja tehát Dávid őtet lelkében Urának, mondván: Monda az Ur az én Uramnak. &c. Ha azért Dávid őtet Urának hja, mi módon ő Fia? Ha Fia, mi módon ő Ura? Mint-ha mondotta volna: Nem illik, nem-is szokás, hogy az Atyák az ő fiokat Uroknak hják, Dávid pedig a' Krisztust 's az Unokáját és Fiát Urának hja. A' Pharisausok e' kérdésre nem tudtak felelni; azonképpen az Unitariusok-is soha helyesen meg nem felelhetnek. Mű pedig Catholicusok a' Krisztus, az Apostolok, és az Anyaszentegyház tanításából így felelünk: Ura Dávidnak a' Krisztus Isteni Természetire nézve, Fia pedig emberi természetire nézve.*

Hogy Enyedi telleyeségesen meg-némúlnak ne láttasék a' Pharisausokkal egynéhány feleletekkel törté heában magát mondván *Elsőb.* Ura, úgy mond, Dávidnak a' Krisztus annyiban, a' mennyiben nagyobb hatalma és méltósága vagyon a' Krisztusnak, mint sem volt Dávidnak: mert Dávid csak a' Sidóság Királya és szabadítója volt, a' Krisztus pedig az egész világnak: Fia pedig Dávidnak; mert test szerént Dávidnak magva.

Cathol. Felel. Elsőben: Azzal, hogy Nagy Sándor hatalmasb volt Fülöpnél az ő Attyánál, Nagy Sándor nem volt Ura Fülöpnek. *Másodszor.* Ha csak ilyen értelme volna a' Krisztus kérdésének, úgy a' Pharisausok ellen semmi ereje nem lett volna a' Krisztus *argumentomának*, sőt merő *sophisma*, jádzottatás és tréfa lett volna a' kérdése; mert arra könnyen a' Sidók-is, a' mint most Enyedi meg-felelhettek volna; mint-hogy úgy-is hitték a' Sidók, hogy a' Krisztus az egész világ Ura, és szabadítója léfzen, és sokkal meg-előzi Dávidot dicsóséggel, és méltósággal.

Többet akart tehát a' Krisztus ezzel jelenteni, tud. ill. az ő örök Istenségét, és Isteni természetit, mellyel természet rendén meg-haladta Dávidot, és melyben Ura Dávidnak, noha Fia-is az emberi természetben.

Mert előzze-is meg akár mint a' Fiú az ő Attyát tisztségben, dicsőségben, &c. ugyan csak természet törvénye ellen vagyon, hogy a' Fiú Ura legyen az Attyának.

Más természetet tehát, és sokkal fellyebb-valót látott Dávid a' Szent Lélek által a' Krisztusban az emberi természetnél, tud. ill. az Isteni természetet, melyre nézve Dávid méltán Urának, úgy-mint Teremtő, és őtet Meg-váltó Istenét hitte a' Krisztust.

Másodszor Azt mondgya Enyedi, hogy a' Sidó börtüben különben vannak az ígék tud. ill. *Monda a' Jehova az Adonainak: Jehova*, Istent jelent, *Adonai* pedig, csak Urat: *Jehova*, Isteni természetet; *Adonai*, tisztet, méltóságot. *Citál* erre példákat-is.

Cathol. Felel. Mint 's hogy vagyon a' Sidóban, arról nem szóllok: elég az, hogy úgy-is ugyan csak való, hogy Urának mondotta Dávid, a' Messiást, és úgy-is fen marad a' Krisztus kérdése: *Ha Ura, mi módon ő Fia?* A' természet Regulája csak nem engedi, hogy a' Fiú, ámbár nagyobb méltóságban legyen az Attyánál, Ura legyen az Attyának. Hogy pedig (a' mint példákat *citál* Enyedi) Jofefet az ő Attya és Anya imádta volna valóban, azt soha meg nem bizonyította, sőt ha szintén imádta volna-is, még sem lett volna azzal Urok: Az emberek egymásnak *reverentiát* téstnek, azzal egy-másnak nem Urai. Hogy ugyan Jofef az ő Attyának Jákobnak Ura lőtt volna, azt nem jól írja, és soha meg nem bizonyította. Hogy Jákob Jófesnek, *Genes. 47. v. 31.* Salamonnak az ő Anya 3. *Reg. 2. v. 20.* könyörögtek, azzal nem voltak Urai Attyoknak 's Anyoknak: sokszor könyörög az Atya, és az Anya az ő gyermekének, hogy jobbítsa-meg magát, tanullyon, ezt amaszt cselekedgye: vallyon azzal Urok-é? Vallyon mellyik nagyobb? az-é a' ki meg-áld, vagy a' ki meg-áldatik? Szent Pál Apost. ad *Hebr. 7. v. 7.* azt mondgya: *Minden ellen-mondás nélkül, a' mi kissebb, a' Főből áldatik meg.* Jofef áldatott-meg pedig Jákobtól: kissebb volt tehát Jofef Jákobnál, hogy lehetett volna hát Ura Jákobnak különben-is, ha szintén Fia nem lett volna-is? Olvassuk ismég 3. *Reg. 2. v. 19.* hogy Salamon fel-kelvén Királyi székből eleibe méne az Anyjának és imádá őtet, és Királyi szék tetették az Anyjának, ki az ő jobbjára ült, és monda neki Salamon: *Kérj édes Anyám, mert nem méltó hogy meg-veffem a' te orczádat: hogy pedig Salamont az ő Anyja imádta volna, azt nem olvassuk, avagy, hogy Urának hitta volna.*

Azt-is

Azt-is mondgyák némely Unitáriusok, hogy Dávid abban a' Soltárban börtű szerént nem a' Messiásra, hanem vagy Abrahámra, vagy valakire másra czélozott. De ezt csak meg-gondolni-is merő eretneki vakmerőség. A' Krisztus önnön maga magára, *Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.* az Apostolok-is *Act. 2. Hebr. 1.* hasonlóképpen a' Krisztusra magyarázták, sőt nem-is lehet femmiképpen valakire másra magyarázni kívált ezeket: *Ílly az én jóbbomra: Hajnali Csillag előtt szűltelek: Te vagy a' Melchisedek rendén-való Pap; és a' többi.*

Enyedi még-is azt mondgya: Dávid látván lélekben a' Krisztus Dicsőségét, és úgy-mint el-ragadtatván, és a' testi szövetségről (mely tud. ill. vagyon a' Fiúnak az Atyához) el-selelkezvén, Urának találta mondani a' Messiást.

Cathol. Felel. Ugyan úgy szoktak a' Szent Lélek által profétálni a' Proféták. Az bizonyos, hogy ezt Enyedi, de nem Szent Lélek által találta írni.

Még-is mond Enyedi: Az Isten parancsol a' Messiásnak; kissébb tehát a' Messiás. *Cathol. Felel:* Kissébb mint ember, nem mint Isten.

XXXII. Sz. *Maté c. 27. v. 9.* írja: *Akkor bé-teljesedék a' mi meg-mondott Jeremiás Proféta által mondván: és vévék a' harmincz. ezüst pénzt, a' meg-becsültetnek arrát, kit becsúlve vettek-meg az Izrael Fiaitól.* Krisztusnak tulajdonítván, a' mit Jeremiás, avagy Zakariás Isten képeben mondott *Zachar. cap. 11. v. 12.* *Es meg-fizeték az én jutalmomat harmincz. ezüst pénzt; és monda az Ur nékem: Vessd azt a' kép-formáló eleiben, ékes bér a' melyre becsültettem töllek.* A' Profetánál az igaz Isten magáról szól, hogy 30. ezüst pénzre becsültetett; Az Evangélista pedig a' Krisztusra magyarázza: jele tehát, hogy a' Krisztusról szólott a' Proféta-is; avagy a' Krisztus úgy-mint igaz örök Isten szólott önnön magáról a' Profetánál, hogy tud. ill. annyira fogják becsülleni a' Sidók, a' mikor emberré léfzen.

XXXIII. *Matth. 28. v. 19.* Ezeket mondgya az ő Tanítványinak a' Krisztus: *El-menvén azért tanítanak minden Nemzeteket, meg-keresztelvén őket Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek nevében.*

Tudni kell elsőben, hogy nem valami külső jel csak, és ceremonia, az Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek nevében való keresztesítés; hanem Istennek olyan munkája és találmánnya, mely által valósággal a' bűnők meg-bocsáttatnak. Ezt nyilván jelenti Szent Péter Apostol.

Act. 2. §. 38. Penitentiát tartfajok (úgy mond a' meg-tért Sidóknak) és mindenitek keresztteltesék-meg a' JESUS Krisztus nevében bűneiteknek bocsánattá. Tudni kell Másodszor , hogy ez alatt a' Forma alatt, az az, ezekkel az igékkel : Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek nevében parancsolt a' Krisztus kereszttelni.

Ez így lévén : Ha a' Krisztus nem örök Isten, és az Atyával természetben nem egyenlő, hanem természetiben csak tiszta ember, hogy lehet minden különbözős nélkül szintén úgy a' Fiúnak, a' ki tiszta ember, mint az Atyának, a' ki örök Isten, nevében kereszttelni? *Másodf. ki látta, 's halotta, hogy a' mi az örök Istennek tulajdona, a' minémű a' bűn bocsánat, szintén olyan tulajdona legyen a' tiszta teremtetett állatnak-is? Harmadszor : Ha a' Krisztus csak tiszta teremtetett állat ; miért nem mondotta inkább ; In nominibus Patris, & Filii &c. az az, Atyának, és Fiúnak &c. neveiben, hanem in Nomine, Nevében ? lehet-e, hogy illy különböző természetű, állatú, hatalmú személyeknek egy nevek 's egyenlő erejek legyen, és azokban egyenlőképpen keresztteltesse az emberek ? Mert nyilván-való, hogy nem a' pusztá névben, hanem a' mi a' Név alatt értetik, az az, Istennek tekéletes erejében keresztteltünk. Mint-hogy azért egyenlőképpen az Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek nevében, nem Neveiben, keresztteltetünk, jele, hogy az Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek egy nevek alatt egyenlő erejek, hatalmok, és tekéletes egy örök Istenségek jelentetik, és hogy azt mindenek előtt hidgyúk, illyen forma Keresztség által előnkbe adatik.*

Enyedi ezek ellen azt mondgya *Elsőben.* Hogy a' Sidók-is Mojsesben, avagy Mojses nevében keresztteltettek-meg. *1. Corin. 10. §. 2.* Mert, úgy mond, *Mojsesben, és Mojses nevében* egyget téfzen, mint *Jeszesben, és JESUS nevében.* De azzal Mojses nem örök Isten : Tehát a' Krisztus sem léfzen örök Isten csak azért, hogy az ő nevében-is kereszttelkednek. *Felelet elsőben :* Való dolog hogy sokszor, de nem mindenkor egyget téfzen, valakiben és valaki nevében cselekedni ; mellyet a' környűl álló dolgokból, és a' dolognak mivóltából észre vehet az ember : Így péld. ok. hogy Szent Pál *1. Cor. 10. §. 2.* azt írja, hogy a' Sidók Mojsesben kereszttelkedtek-meg, nem azt téfzi, hogy Mojses nevében ; úgy a' felhő és tenger nevében-is kereszttelkedtek volna, mert azt-is írja ott Szent Pál, hogy felhőben-is, tengerben-is keresztteltettek ; hanem hogy, Mojséstól, vagy Mojses által, úgy-mint Istentől rendeltett

tett vezér által, a' tengeren által száraz lábbal el-hozattatnak, és a' felhőnek árnyékában és kalauzságában a' pufztán hordoztatának, a' mint az első versben maga meg-magyarázta értelmét Szent Pál: mellyeket-is jóvendőbélieknek példájának mond a' 6. Ű. Ísmét: ha a' keresztelezés vízben-való mosogatást téfzen, Mojszesben tulajdonképpen nem-is kereszstelkedtek a' Sidók: mert száraz lábbal mentek által a' tengeren; a' felhőből sem esett eső rájuk. Ok nélkül-való tehát itt az Enyedi okoskodása, és semmi ereje ninesen.

Másodszor azt mondgya Enyedi: Kereszstelni: valaki nevében kereszstelni; valakiben kereszstelni: egyet téfzen. Cathol. Felel. Tehát valahányszor Enyedi kereszstel, maga nevében kereszstel.

Harmadszor azt mondgya: Nem szűkség, nem-is parancsolta a' Krisztus, hogy a' Keresztelezésben ez igéket: Atyának, és Fiúnak, és Sz. Léleknek nevében, elő-számlálják, hanem, hogy a' Keresztség a' háromnak nevében legyen; de más, úgy mond, a' neveket elé számlálni, és más valakinek nevében valamit cselekedni. Szent Lukács Evange-lista-is valahányszor elé-hozza az Apostolok idejében-való kereszstelkedést, nem írja, hogy az Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek nevében, hanem hogy a' JESUS nevében kereszstelkedtek: azt kell tehát inkább hinni; mert amaz csak egyszer Szent Máthénál, ez pedig többször Szent Lukácstól az Apostolok cselekedetiben irattatott-meg. Azonban ez okból-is inkább kell hinni, hogy a' JESUS nevében kell kereszstelni; mert a' Krisztus Tanítványinak-is az vólt a' fő okok, és igyekeztek, hogy a' JESUST Messiásnak, Krisztusnak, és Isten Fiának lenni elhitefsék a' Sidokkal, és a' Pogányokkal, és nem a' Háromságot; A háromnak emlekezete csak arra-való vólt, hogy a' háromnak tanúbizonyosságával bizonyíttatott, hogy a' JESUS Messiás és Krisztus és Isten Fia amaz igék szerént: 1. Joán. 5. Hármán vannak a' kik bizonyosságot résznek.

Cathol. Felel. Okos ember meg-ítélheti, ha okos felelet-e ez Enyeditől: Krisztus parancsolja mondván: El-menvén tanítsatok &c. eleikben adván módgyát és formáját a' Keresztelezésnek, elő-számlálván, hogy háromnak nevében legyen, ő pedig azt írja, hogy nem kell elő-számlálni, hanem cselekedni néma módon. Miért nem kell elő-számlálni? nem szűkség, úgy mond; mert az Apostolok-is nem számlálták-elé. De ezt Enyedi meg nem bizonyíttya: mert hogy Szent Lukács azt írja, hogy

hogy a' JESUS nevében keresztteltek, egyebet nem akart ezzel, hanem, hogy a' JESUSTól rendeltetett Kereszttségben, és nem a' Keresztelő Sz. Jánostól rendeltetettben keresztteltek. Inkább-is illik így meg-eggyeztetni az Evangelisták értelmét, mint-sem a' Szent Máté irását kétségeffé tenni, csak azért, hogy ő csak egyszer, Szent Lukács pedig sokszor írja a' dolgot. Mind ketten Szent Léleknek oktatásából irtak, valamit irtak, 's azért egyben sem hibázhattak.

Hogy pedig Szent Lukács írást úgy kell érteni, a' mint meg-irtam, ki-teczik ugyan Szent Lukács Apostolok cselekedetiről irt *Könyv*. 19. Rész. 2. és 3. verséből a' hol írja, hogy Szent Pál Apost. Ephesusba érkezvén, és egynéhány Tanítványt találván, kérdé őket; *ha el-vették-e a' Szent Lelket; minek utánna hittek? azok pedig mondanak: De még azt sem hallottuk, ha vagyon-e Szent Lélek: ő pedig monda: ki-ben keresztteltettetek-meg tehát? Mint-ha mondaná: Hogy vagyon az, hogy a' Szent Lélekről nem hallottatok, holott meg-kereszteltettetek, a' hol vagyon emlekezet a' Szent Lélekről-is: mert, azt mondgyák, mi nem keresztteltettünk a' JESUS kereszttségében és nevében, mellyben vagyon emlekezet az Atyáról-is, Fiúról-is, Szent Lélekről-is; hanem csak a' János kereszttségében a' Poenitentiára. Ezeket halván Szent Pál, meg-kereszteltetének az Ur JESUS nevében, az az, JESUS Kereszttségében, avagy a' JESUSTól rendeltetett, és parancsoltatott Kereszttségben.*

Ki-teczik *Másodszor*, hogy az Atyának, és Fiúnak, és Szent Léleknek nevében kell keresztelni az Apostolok 49dik *Canonnyából-is*. Végre: Miért-hogy az Unitáriusok-is nem együgyüképpen csak a' JESUS nevében, hanem az Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek nevében keresztelnek?

Ir többeket-is erről Enyedi, de mind semmit érnek, mert csak maga vélekedést írja, és semmi hiteles okokkal nem bizonyítja.

Mint-hogy Szent Márk Evangelistánál-való *Locusok* egygyeznek Szent Máté Evangelistánál meg-irt *Locusokkal*, nem szűkség többé azokat elé-hozni.

Szent Lukács Evangelista.

XXXIV. **E**Vang. Könyv. 1. Rész. 16. és 17. §. Gábiel Arkangyal születendő Szent Jánosról így szól Zakariásnak Sz. János Attyának : *Nagy léfzen* (tud. ill. János) *az Ur előtt, és az Izraél fiai között sokakat az ő Urához Istenekhez térít, és ő előtte mégyen.* Azt mondom ezekre:

Az Angyal azt mondgya itt, hogy az, a' ki előtt mégyen János, és a' kihez sokakat meg-térít az Izraél fiai közül, Izraél fiainak Istene, és örök Isten. De Szent János a' Krisztus előtt járt, és a' Krisztushoz térítette, készítette az Izraél fiait; tehát a' Krisztus az Izraél Fiainak örök Istene. Az első *Propositio* bizonyos: A' másodikát bizonyították *Isaiás* cap. 40. §. 3. *Malakiás* cap. 3. §. 1. *Szent Máté* cap. 3. §. 3. *Szent Lukács* cap. 3. §. 4. *Szent János* cap. 1. §. 22. *Ismég Luc.* 1. §. 76.

Enyedi azt mondgya, hogy János a' Krisztus előtt járt, és néki-is készítette a' népet, hozzája-is térítette, de csak Másodszor, nem elsőben és főképpen. Főképpen pedig, és elsőben az Atyához, úgy-mint *Principalishoz*, a' Krisztushoz úgy-mint *Legatusához*; nem jó-ki tehát ebből, hogy a' Krisztus Izraélnek Istene, és örök Isten volna, hanem annak csak Követtye.

Cathol. Felel: Az Új Testamentomnak Író Deákjai mind a' Krisztusra magyarázzák a' Proféták, és Gábiel Angyal mondását, egyik sem magyarázza pedig az Atya Istenre. Szent Pál Apostol-is *Act.* 13. §. 23. így szól: *Ennek* (az az, Dávidnak) *magvából az Isten az ígért szerént hozza Izraélnek üdvözítőt a' JEsust, predikálván János az ő el-jövedele előtt.*

Azt mondgya még Enyedi: Az Atya Istennek-is készítette a' Népet, és hozzája térítette *principaliter* főképpen. Tehát az Angyal mondását az Atya Istenről kell érteni. *Ismég az Apostoloknak-is készítette; de azért az Apostolok nem Izraél Istenei.*

Cathol. Felel. Itt nem azt kell forgatnunk, ki előtt járt így, vagy amúgy, kinek készítette, *Universaliter*, közönségesen az útát Keresztelő Szent János; hanem kire czélozott Gábiel Arkangyal az ő beszédében szólván Zakariással: tagadhatatlan pedig, hogy az Angyal czélozott a' Krisztusra; hogy tud. ill. János a' Krisztus előtt mégyen, és a' mint Szent Pál *Act.* 13. §. 23. érti, a' Krisztus el-jövedele előtt el-készíti

szíti a' népet prædikálván. De leg-nyilvánbban maga Szent János adgya előnkbe, hogy a' Krisztus előtt küldtetett. *Joan. 3. 28. Ti magatok bizonysgot téstek felőlem, hogy meg-mondottam: Nem vagyok én a' Krisztus, hanem hogy előre küldtettem.*

Még-is így okoskodik Enyedi: Soha, úgy mond, Keresztelő Szent János nem igazította az ő halgatóit a' Krisztushoz, úgy-mint ő Istenekhez. *Másodszor*: ő maga-is Szent János nem lött Tanítványa Krisztusnak, tudván, hogy a' Krisztus-is Isten szolgája, noha nálánál méltóságosb. *Harmadszor*: Ha Szent János az ő halgatóinak úgy adta volna elejekbe, hogy a' Krisztus az ő Istenek, minnyájan követték volna, de kevesen követték, jele tehát, hogy nem úgy adta elejekbe.

Cathol. Felel. Az elsőre: Kí tezik az Evangelisták Írásiból *Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Joan. 1. és 3.* ha nem igazította-é Szent János az ő halgatóit a' Krisztushoz, úgy-is mint Messiáshoz, úgy-is mint Isten Fiához, és ő Istenekhez. A' *másodikra*: Nem volt rendi, hogy Szent János, úgy-mint Tanítvány, Krisztussal járt volna; mert *elsőben* az Elöl-járó, 's a' *Legatus* nem a' *Principalis*-ával szokott lenni és járni, hanem előtte. *Másodszor*: Mondhatták volna a' Sidok: Tanítványa és cselédgye-féle vagy te JESUSnak; azért nem lehet hiteles a' te bizonysgod JESUSról. A' *harmadikra*: Elég világoson adta elejekbe az ő Halgatóinak Szent János, hogy JESUS az a' Messiás, a' kit az Isten ígért nékiek, hogy Isten Fia; még sem követték minnyájan. *Ísmég*: Az Evangelisták és az Apostolok elég világoson írják, hogy igaz, mindenek felett áldott Isten, hogy egy, egyenlő az Atyával a' Krisztus, még sem szégyenli tagadni Enyedi, hogy az volna.

Luc. 10. 22. 18. így szól a' Krisztus: *Láttam a' sátánt, mint a' vilámlást az égből le-esni*: Ha a' Krisztus Szűztől-való-születése előtt nem volt úgy-mint Isten, hogy, és mikor láthatta a' sátánt az égből le-esni?

Szent János Evangelista.

Mint-hogy Szent János Evangelista bővebben, és nyilvánbban ír a' IESUS Krisztus örök Istenségéről, én-is bővebben fogom elő-bozni, és magyarázni arról-való Írást, és bizonysgit.

XXXV. **E**Vang. Könyv. 1. Részét így kezdi Szent János : Kezdetben *vala az Ige, és az Ige Istennél vala, és Isten vala az Ige ; ez vala kezdetben az Istennél.*

Elsőben. Ez igéket : Kezdetben *vala az Ige.* Minden régi Szent Atyák így magyarázzák : Kezdetben : az az ; Mindeneknek , avagy minden időknél kezdetiben , minél előtte tud. ill. lőttek és teremtetek volna , immár *vala* öröktől fogva az Ige. Mondom : öröktől fogva : mert valami volt mindeneknek teremtetése előtt, *necessario*, szükségképpen öröktől-fogva-való volt. *Vala*, írja az Evangelista, nem : lőtt. holt, ha csak akkor a' mikor mindenek teremtetek , az Ige-is lőtt vagy teremtetett volna ; helyesebben írta volna : *In Principio factum est verbum* : Kezdetben lőtt az Ige.

Hasonlóképpen nem írja : Az Ige Isten lőtt, avagy Istennél lőtt, avagy : Isten Igéjévé lőtt : hanem Isten *vala az Ige* : mert immár kezdetben Isten *vala* : az az : Az Ige nem csak a' kezdetben , hanem ugyan Isten-is *vala* a' kezdetben.

Enyedi e' szót : Kezdetben : így magyarázza : Kezdetben, az az : az Evangelium hirdetésének 's az új teremtetésnek , az ember meg-újításának kezdetiben lőtt az Istennek Igéje , szava, beszéde az emberekhez a' JESUS Kristus által. Egy szóval : az Evangelium igazán kezdet.

Ez értelem ellen, *Cathol. Felel.* Azon kívül, hogy a' Kristus idejétől fogva senki még addig ezeket úgy nem magyarázta , azt mondom *elsőben*, hogy ez a' szó : *Principium, Initium*, az az, kezdet, általlýában vétetvén és tétetvén, az örök időnek mi voltát illeti és jelenti , a' mint ki-teszik *Példa-beszéd.* Könyv. 8. Rész. 22. verséből : *Az Ur bírt engem az ő útjainak kezdetiben, minél előtte valamit teremteni kezdettől fogva.* Ismét *Michae 5. 2.* *Es annak ki-jövele eleitől fogva az örök napoktól fogva.* Mind a' két helyen meg-magyarázza, mit akart ez igék által ; kezdésben, kezdetben, eleitől fogva : az az, örök napoktól fogva. Itt-is azért hasonlóképpen, nem az Evangelium hirdetésének kezdetit, hanem inkább kezdet-nélkül-való örök időknél idejét kell érteni , mellyben az Ige nem csak *vala*, hanem Isten-is *vala* : nyilván-való azért , hogy az Evangelium hirdetésének kezdetit itt nem lehet érteni csak ebből-is , hogy azt az Evangelium hirdetését nem mondhattuk, hogy Isten *vala*, ámbár mondjuk-is, hogy Istentől *vala*.

Mondgya *másodszor* Enyedi: Ez a' szó: *kezdet*, ellene tétetik, az örökké-valóságnak, melynek kezdete nincsen; 's azért ha az Ige kezdetben lön, nem lön öröktől fogva.

Cathol. Felel. Elsőben. Az Evangelista nem írja: kezdetben lön az Ige: hanem: *vala az Ige.* *Másodszor:* Noha az örökké-valóságnak kezdete 's vége nincsen; mindazáltal az örökké-valóság mondatik mindennek kezdetinek. Az Istennek kezdete 's vége nincsen; még-is kezdetnek, és végnek mondatik *Apoc. 1. 8. és 22. 13.* *Harmadszor:* Szent János Evangelistának czéllya, és írásának rendi-is jelenti, hogy itt e' szón: *kezdetben*, nem az Evangelium hirdetésének kezdetit kell érteni. Egyéb Irók szokása szerint az ő Evangeliumának kezdetiben *elsőben* azt írta-le a' mi vőlt és a' mi vala Krisztus, tud. ill. hogy Ige vala, Istennél vala, és hogy Isten vala kezdetben örök napoktól-fogva, és mint lőttek általa mindenek. &c. *Másodszor*, azt írja, mint jött e' világra, mint lőtt testé, mint lakott az emberek között &c. *Harmadszor*, az Evangeliumának több Részében írja-le az Evangeliumának hirdetését.

Másodszor. Kezdetben vala az *IGE.* Catholicus értelem szerint, az olyan Ige, *per se subsistens substantia*, az az, magán meg-álló állapot, és személy; *Verbum mentis aterna*, az az, az örök elmének Igéje. Ez az *IGE* tehát a' Krisztus JESUS, az örök Istenségnek második személye, melyet mond az Atya a' Fiúnak, a' ki-is ki-fejezett, és ki-ábrázoltatott tökéletes képe az Atyának, tökéletesen példázván és ki-mutatván az Atyát minden Isteni örök tulajdonságiban, mint-hogy a' mint írja Szent Pál Apostol. *Coloss. 2. 9.* vőltaképpen benne vagyon az Istenségnek minden tellyes vőlta.

Ez ellen azt mondgya Enyedi: Ez a' szó *IGE*, nem jelent semmi olyas lelket, sem személyt, mely lőtt vőlna Máriától- való születése előtt állattya szerint; hanem jedzi csak az ember JESUS Krisztust, a' kit *Mat. 10. 4. 36.* így fejez-ki Szent Péter Apost. *Igét küldött az Isten az Izrael fiainak, békeséget hirdetvén a' JESUS Krisztus által; ez mindeneknek Ura.* Ismét Szent Pál Apost. *Mat. 13. 16.* *Ti néktek küldetett ennek az üdvösségnek Igéje.* Ismét Szent János Evang. 1. Level. 1. Rész. azt írja: *hogy az Isten Igéjét szemekkel látták, és kezekkel fogdozták. Apocal. 19. 13.* *hogy az Isten Igéje vérrel meg-hintetett ruhában vőlt.* Mind czeket, úgy mond, nem mondhatni semmiképpen a' Lélekről, és Isteni személy-

személyről; 's azért a' Krisztust annyiból és csak attól fogva mondhatni Igének, hogy, és mikor az Isten Igéjét kezdette hirdetni, és nem a' Máriától-való születése előtt, annál inkább nem öröktől fogva.

Cathol. Felel. ezekre. *Elsőben* általlyában írja Szent János, hogy az Ige Isten vala; az Isten pedig Lélek *Joan.* 4. v. 24. személy-is. Tehát az Ige Lélek-is, személy-is. *Másodszor:* Igen-is az Ige, jedzi az Ember JESUS Krisztust, de ez természetiben és állattyában örök Isten-is. *Harmadszor:* Az Apostolok sohol nem írják, hogy az az Ige nem lélek, és nem személy. *Negyedszer:* Ambár a' citált helyekben nem arról az örök Igéről, hanem csak annak beszédéről irtak volna-is az Apostolok (noha arról-is érthettyük) de még-is abból nem jö-kí, hogy az örök Ige, nem Lélek, és nem személy; külömben valami érzékenség és lélek nélkül-való állat mondatnék Istennek lenni. *Örödször.* Az az Ige, mely Isten vala kezdetben, emberré, és testé lött; láhatták tehát szemekkel, kezekkel-is fogdoshatták az Apostolok. *Hatodszor.* Minek előtte az Evangéliomot hirdetni kezdette volna, nyilván írja az Evangelista, hogy az Ige Isten vala, hogy ő általa mindenek löttek, hogy testé lött, &c. *Hetedszer.* Miért nem lehetett volna az Ige vérrrel hintetett köntösben, ha lehetett testben? *Nyolczadszor.* Ha csak azért mondatott volna JESUS Igének, hogy az Igét hirdette, úgy a' Proféták-is és Apostolok, és valakik Isten Igéjét hirdetik mind Igék volnának.

Harmadszor: *Es az Ige Istennél vala:* az az, Atyánál vala, a' kirtől tudni illik: állattya szerént öröktől fogva született, és véle egy volt állattya szerént, külön-való személye szerént.

Enyedi azt mondgya: hogy a' míg a' Krisztus prädikállani nem kezdett, addig az emberektől el-vala rejtve, és csak Istennél tudva vala elejétől fogva amaz Irás szerént 1. *Joan.* 1. *Hirdettyük mű ti-néktek amaz örök életet, a' mely vala az Atyánál, és meg-nyilatkoztatott mindenknek.*

Cathol. Felel. Minek előtte Krisztus prädikállani kezdett volna, immár sokaknál tudva vala, Pásztoroknál, Mágusoknál, Simeonnál, Annánál, Szent Jósefnél, Szűz Máriánál, Keresztelő Szent Jánosnál. &c.

Negyedszer. *Es Isten vala az Ige:* az az: örök Isten vala. Enyedi azt mondgya, hogy az Isteni nevezet méltóságnak, és tisztségnek neve inkább, hogy-nem-mint Természetnek, *Essentiának,* és *Allatnak;* 's azért nem következik, hogy minden, valaki Istennek mondatik, mindgyarást örök Isten légyen.

Cathol.

Cathol. Felel: Hogy az Isteni nevezet inkább Méltóságnak &c. Neve volna, mint-sem a' Természetnek, egy általlýában nem igaz. Mert ámbár az Írás némelykor embereknek-is adgya az Isteni nevezetet, de inkább majd mindenkor az Isteni nevezeten az örök Istent jelenti. Mű Catholicusok, hogy e' szón *Isten*, itt 's másutt-is (ki-vévén kevés helyeket) mindenütt az Írásban tulajdonképpen az örök Istent kell érteni, bizonyíttjuk a' régi Szent Atyák, Doctorok, és az egész Anyaszentegyház meg-egyezett értelmeiből, a' szóknak értelmes tulajdonságából, azoknak *circumstantiá*jokból, a' *materiá*knak alkalmatosságából, kivált Szent János Evang. czéllýából, a' szónak természetiből, az az, a' minék jelentésére a' természetből elsöben, és főképpen fel-vétetett, és rendeltetett, és a' mi értelmünk 's magyarázatunk rendes folyásából. Az Unitáriusok pedig csak azért nem akarják tulajdonképpen venni és érteni, hogy elméjekkel fel-nem érhetik, miképpen lehessen egy, három-is, egy-is; többet építvén a' *Philosophiai* természet szerént-való Regulákon, és *Principium*okon; mint-sem hogy az Istennek csálhatatlan, és természetét meg-haladó befzédének, és hitinek engedgyenek.

XXXVI. Joan. 1. §. 3. *Mindenek ő általa löttek, és nála nélkül semmi nem lött.* Az az, a' mint Szent Pál Apostol írja *ad Coloss. 1. §. 15.* *Mindenek az, egekben, és a' földön láthatók, és láthatatlanok, ő általa teremtetek,* tud. ill. e' látható világnak teremtetékor.

Enyedi így magyarázza ezeket: *Mindenek*, az az, az emberek a' Krisztus által meg-újúltak, újoñan teremtetek. Mert, úgy mond, ez ígék: *Minden, Mindenek*: nem mindenkor közönségesen értetnek, hanem gyakran csak némely meg-határozott dolgokra: citál erre Szent Írásból némely textusokat: mint mikor, úgy mond, Beza amazokat. 2. Cor. 5. §. 17. *Imé mindenek újakká löttenek;* így magyarázza: *mindenek*, az az, a' *Választottak*. Hasonlóképpen ezek: *Teremteni*, csinálni, szülni, születni, nem mindenkor állatott, avagy állat-szerént-való származást, jelentnek; hanem sokszor az állatban valami meg-történt dolgot, valami változást, és újúlást. Erre-is citál némely helyeket. Azért, úgy mond, mikor a' Krisztus által mondatik valami lenni, vagy teremtetni, nem úgy kell érteni, mint-ha állat szerént semmiből teremtetten volna, hanem csak meg-újította, és meg-változtatta, vagy általa meg-újított.

Cathol. Felet. Elsőben. A' ki valami új, és minden, előtte-való Bölcsék értelmével ellenkező dolgot és tudományt akar valakivel el-hítenni, azt helyes okokkal kellett állítani, és a' régi ellenkező közönséges tudományt meg kell hiteles bizonyságokkal rontani. Régi közönséges Tudománnya pedig az egész Kereszténységnek, hogy a' Krisztus JESUS által itt ez a' látható világ femmiből teremtetett; hogy pedig csak meg-újítatott volna némely el-választatott emberekben, ez új, és mostani *Socinianusoktól* ki-gondolt Tudomány; 's hogy Enyedi ama' közönséges régi tudományt el-rontsa, és a' maga új találmányát meg-állítsa, és józanúl el-hítesse, azt rendes, helyes, és hiteles okokkal, bizonyságokkal, szükség, hogy véghez vigye. Azt pedig nem cselekefzi; nem helyes tehát, nem-is hiteles az ő magyarázása.

Másodszor. Ha így szabad volna mindeneknek magyarázni az Írásokat, a' Keresztény Hitnek minden Agazati fel-bomolnának. Így elsőben *Aristotelessel* mondhatná ki-ki, hogy ez a' látható világ nem teremtetett, hanem öröktől-fogva-való; és mikor *Mojstes Gen. 1.* azt írja: *Kézdertben teremte Isten a' Mennyet és a' földet*: így magyarázhatná, hogy csak meg-újítatott akkor. A' *Manichæusok* ismég azt mondhatnák, hogy az Isten mindeneket, az az, a' *Lelkieket* teremtetette; mert a' testlieket az ördög alkotta.

Harmadszor. Vannak más sok Szent Irásbéli *Textusok*-is, a' mely *Textusokból* világosan ki-teszik a' mi *Catholicus* értelmünk e' látható világ teremtetése felől. *Joan. 5. v. 19.* Valamellyeket az Atya cselekefzik, azokat a' Fiú-is hasonlóképpen cselekefzi. *Coloss. 1. v. 16.* ő általa (az az, a' Krisztus által) teremtettek mindenek az egekben és a' földön, a' láthatók és a' láthatatlanok, akár Királyi székek, akár Uraságok, akár Fejedelemségek, akár Hatalmaságok: mindenek ő általa és ő benne teremtettek: Ismég: *Joan. 1. v. 10.* Es a' világ ő általa lött.

Negyedszer. Bizonyíttjuk a' mi értelmünket ezekből-is: *1. Cor. 8. 6.* Nekünk mindazáltal egy Istenünk vagyon, a' kiből mindenek, és egy Urunk JESUS Krisztus, a' ki által mindenek. Az egy Istentől vannak nem csak az új teremtetésben, hanem az első teremtetésben-is; tehát az egy Ur JESUSTól, avagy JESUS által vannak mindenek hasonlóképpen, nem csak az új de a' régi teremtetésben-is.

XXXVII. *Joan. 1. v. 10.* E' világon vala, és a' világ ő általa lött, és a' világ őres meg nem isméré. Az az: E' látható világon vala elsőben
Hh
még

még a' Szűztől-való születése előtt-is Isteni természetire nézve (mert ugyan az a' látható világ ő általa lőtt) az után-is, hogy Szűztől született ; de sem annak előtte, sem azután az a' világ, az az, a' világ fia, és szeretői meg nem ismérték őtet, az az ; nem hittek benne. Ezekre nézve azt mondom : Az a' világ lőtt az Ige által, a' mely világban volt az az Ige, és a' mely világ azt az Igét meg nem ismerte ; de abban, az az, Adámban meg-veszett világban volt az az Ige, és a' meg-veszett világ nem ismerte-meg az Igét : Tehát az az első meg-veszett világ lőtt az Ige által. Mert nyilván-való, az Unitáriusok szerént-is, hogy az új világ, tud. ill. a' meg-újított, a' Krístust meg ismerte.

Enyedi magyarázása : A' Krístus, úgy mond, az emberek között vala, és őket meg-újította ; mindazáltal azoknak nagyobb része, (a' kiket tud. ill. a' kevés jókhoz képest világnak mondhatni) a' fétetséget meg-szokván, tudományát nem akarták bé-venni, és benne hinni. *E' világban vala* ; az az, mondgya Enyedi, mind az el-választott, mind az el-vettetett emberek között vala : *és a' világ ő általa lőtt* : az az ; a' választottak ő általa meg-újítottak : *és a' világ őtet meg nem ismért* : az az, és az el-vettek, őtet meg nem ismérték.

Ha kérde : Min fundálja az ő magyarázattát ? *Socinus*, és más olyan új Arriánusok Authoritásán, és maga mély tudományán 's akarattán, nem gondolván azzal-is, hogy a' Görög Börtüben (mellyet ő néha fellyeb becsül a' Deák Fordításnál) így vannak ez igék : *E' világban vala, a' mely világ ő általa lőtt, és a' mely világ őtet meg nem ismért*. Ezt a' szót-is : *factus est : lőtt* : így fordítgya Enyedi : meg-újította tud. ill. a' világot ; vagy-is ő általa meg-újított a' világ. Egy Pogány Bölcs vizsgálván ezeket, meg-ítélné, hogy nem igaz, nem helyes az Enyedi tudománya, és értelme csak ebben-is.

XXXVIII. *Joan. 1. V. 14. Es az Ige testé lön.* Az az : Az Ige emberré lön, emberi testet és természetet fel-vón, 's azzal meg-egyesülé tizta Szűznek méhében.

Socinus egyik fő Unitárius Doctor írja, hogy ez igéket a' Görög Börtüből így kell érteni : *Az Ige test volt.* Második Doctor *Statorius*, ismét így okoskodik a' Catholicus értelem ellen : Ha az Ige testé lön, úgy az Atya-is, a' Szent Lélek-is testé lön ; mert (úgy mond) a' Háromságosok azt hiszik, hogy az Atya, Ige, és a' Szent Lélek valóban eggyek ; tehát a' mit eggyik cselekezik, a' többinek-is azt kell cselekedni.

Cathol.

Cathol. Felel. az Elsőre : Egyedül *Socinus* volt olly szemes, és tudos a' Görögben; mert azokat senki ő kivűle nem olvasta, 's nem értette. A' másodikra : Az Atya, az Ige, és a' Szent Lélek eggyek állattokban nem személyekben; e'hez-képest, valamik tulajdoníttatnak egynek állattyára nézve, tulajdoníttatnak másnak-is : ellenben a' mik tulajdoníttatnak egynek csak a' személyre nézve, nem tulajdoníttatnak másnak-is. Így péld. okáért mondatik : hogy az Ige szűletik, de nem mondatik, hogy az Atya szűletik. Ismég : az Atya szűl : az Ige nem szűl. Azonképpen mondatik : az Ige testé lön : az az : az Isten emberre lön; de nem az Atya személyében, hanem az Ige, az az, a' Fiúében; mert egyedül a' Fiú személye terminállyá *immediatè*, minden közvetés nélkül az Istenséggel meg-eggyesült emberi természetet, és az teszi személlyé. *Mediatè*, az az, a' Fiú személyében, avagy a' Fiú személyének közben vetése által az Atya-is, az az, az Atya Istensége-is meg-eggyesült az emberséggel; mert azon egy Istenség vagyon az Atyában, és a' Fiúban, és a' Szent Lélekben-is, és nem más.

Ha monddod : *Opera Trinitatis ad extra sunt Communia* : az az : A' Szent Háromságnak külső cselekedeti közönségesek mind a' három Személynek. *Cathol. Felel.* Igen-is : azok, *qua effectivè, non autem qua formaliter, & terminativè ab aliquo tantum Persona fiunt* : az az : olyan cselekedeti az Istennek, mellyeket úgy-mint *Causa efficiens*, cselekedő, vagy teremő Ok cselekezik, közönségesek mind a' három Isteni Személynek; de nem azok, mellyeket csak az egy személy *formaliter terminál*, az az, mint-egy benne lélnék, benne munkálottatnak. Így az Igének meg-testesülését *ut causa efficiens* munkálotta a' tellyes Szent Háromság; de csak az Igében lőtt-meg a' meg-testesülés *formaliter*, és *terminativè*, és *immediatè*. Erről léssen szó a' 67dik Bizonyosságban-is.

Enyedi ezeket : *Az Ige testé lön*, így fejti : az Ige, a' Krisztus tud. ill. minek utánna *prædikállott* volna, *testé lön* : az az meg-rontatott, megölettetett. Mert, úgy mond, ez a' szó, *Test* : az Írásokban sokszor erőtlenséget, nyavalyát, romlandóságot jelent : 's azért *Testé lenni*, annyit térszen mint erőtlenné, nyavalyássa, 's halandóvá lenni. Erre citál sok *Locus*okat, mellyeket azonképpen teker és csigáz, a' mint ezt-is. Mint-hogy pedig attól-is tartott, hogy azt vetik-elé néki; hogy e' szó után : az *Ige testé lön* : ezek vannak; és *bennünk*, avagy *közöttünk lakék* az Ige, ez a' lakás pedig halála előtt volt. Erre azt mondgya, hogy a' fel-támasztása

dása után-való 40. napi lakást kell érteni : és látnuk az ő dicsőségét. Menybe meneteliben, úgy mond, és a' Szent Lélek küldésében, és a' Pogányok meg-térésében.

Cathol. Felel. A' mint az Irás-tudók fel-jedzették, ámbár találtaik-is másoknál, de Szent János Evangelistánál egyszer sem találtaik, hogy ez a' szó : *Test*, nyavalyáságot jelentene ; sőt azok a' *Textusok*-is, melyekből azt akarja bizonyítani ; merő vakmerő, és példa-nélkül-való méréség, maga kedve, és szája íze szerént a' Szent Irásokat így magyarázni. Az-is, hogy a' Krisztus fel-támadása után az Apostolok között lakott volna, csak hasonlós : mert azzal, hogy egynéhányszor meg-jelent az Apostoloknak és csak hamar el-tűnt előlök, tulajdonképpen lakásnak nem mondhatni.

Felette fokakat ír erről itt Enyedi, hogy maga értelmét állíthassa, és a' mi értelmünket ronthassa ; de mint-hogy mind azok csak az ő maga, és hozzá hasonló Regula nélkül-való Doctoroknak vakmerő fogái, én azokkal a' Papirost nem foglalom ; ha ki tudni akarná (noha unalmas) meg-talállya Pennalosánál *Disput.* 9. cap. 12. & 13.

XXXIX. Bizonyíttyák némely Catholicus Doctorok, Krisztus örök Istenségét ezekből-is : és látnuk az ő dicsőségét, mint az Atyának egyetlen egy szülöttinek dicsőségét. *Joan.* 1. §. 14. állítván, hogy a' Krisztus az Atyának egyetlen egy szülöttje, az ő Isteni állatttyából-való születésére nézve, *naturalis*, az az, természet-szerént-való : különben, ha csak Lélek, és malaszt-szerént-való fogadott Fia volna az Atyának, nem mondhatná egyetlen egy szülöttinek ; mert olyan módon sok szülötti vannak az Istennek. De erről nem többet.

Másodszor ismég ezekből : *En vala a' kit mondtam : a' ki utánam jövendő, előttem lőtt ; mert előbbeni vala nálomnál.* §. 15, 27, 30. Míképpen lőtt a' Krisztus Keresztelő Szent János előtt, és míképpen lehetett előbbeni, holott Szent János után született Szűz Máriától ? Azt mondgyák a' Catholicus Doctorok ; hogy Szent János előtt lőtt, és előbbeni nálánál a' Krisztus Isteni természetére nézve. Enyedi azt mondgya, hogy János előtt lőtt Méltósággal, és ugyan azzal volt előbbeni Jánosnál, és nem idővel. En ezt sem vitatom, mint-hogy némely Catholicus Doctorok-is így magyarázzák, tud. illik Augustinus, Chrysothomus, Theophilactus apud Tyrium.

Harmadszor Ezekből: Az ő tellyes vóltából, vórtünk mi minnyájan. *Ű. 16. Mi minnyájan*, az az; én, és minden előtttem-való Proféták, és Atyák, az ő Isteni tellyes vóltából vettünk minden malasztokat, és profétiai ajándékokat; vólt tehát a' Krisztus emberi születése előtt; különben hogy vettek volna az ő tellyes vóltából a' régi Atyák, ha nem lótt volna?

Negyedszer Ezekből-is: Az Istent soha senki nem látta: az egyetlen egy született Fiú, a' ki az Atyának kebelében vagyon, ő beszélette-meg. *Ű. 18.*

Catholicus Doctörök értelme: Az Istent az ő állattya szerént, a' mint önnön magában vagyon, senki az emberek közzül, sem Moyses, sem a' Proféták nem látták; az egy JESUS Krisztus, a' ki az Atyának egyetlen egy, és természet-szerént-való szüldöttje, és öröktől fogva az Atyának kebelében, az az, Istenségének tökéletességében és rejtekében vagyon, ő látta, és a' mint látta, úgy beszéllette-meg.

Nagyobb értelemnek okáért, tudni kell; hogy a' kebelnek két része vagyon, egyik felső a' mellynél, mely-is tulajdonképpen *sinus*, kebelnek; másik alsó, a' hasnál, mely *Gremiumnak*, az az *ölnek* mondatik. A' felső, titkos tanácsoknak helye és széke: ehez képest, mikor mondatik a' Fiú lenni az Attya kebelében, annyit téfszen, hogy részes és tudós az Attya titkos tanácsiban. Az alsó az *öl* tud. ill. avagy mikor mondatik valaki az Attya ölében lenni, azt jedzi, hogy származik az Attya öléből, és természetiből. Így szólnak Augustinus, Cyrillus, és Chrysostomus Ty-rinúsnál. Mind a' két értelem tulajdonképpen illik a' Krisztushoz.

Enyedi azt mondgya, hogy más emberek-is mondattak az Isten kebelében lenni, és kebelében hordoztatni, avagy méhében; *Isaia 46. Ű. 3.* úgy az emberek-is az emberekében. De azzal még-is az emberek-nél, 's az Istennél-is az a' mondásnak formája nem állatnak és természetnek egységét, hanem szeretetnek öszve szerkeztetését jedzi.

Cathol. Felel. Nem tagadgyuk, hogy ez a' szóllásnak formája az emberek közt, sőt az Istennél-is a' pusztá emberekhez képest, szeretetnek, és Atyai gondviselelőnek ki-jelentése; mindazáltal azon kívül az Istennek a' Krisztushoz képest a' természetnek egységét-is hitelesen nem csak e' szókból, a' ki az Atyának kebelében vagyon; hanem ezek előtt, és ezek után valókból-is állattjuk.

XL. *Joan. 2. Ű. 19.* Ezeket mondgya JESUS Krisztus a' Sidóknak
Hh 3
önnön

őnnön maga felől : *Bontsátok-el e' Templomot, és harmadnapra fel-állatom azt.* A' 21. *Űben* utánna írja az *Evangelista* : ő pedig a' magatestének templomáról mondgya vala. Mellyekből a' Catholicus Doctörök közönségesen azt tanítták, hogy a' Krisztusnak hatalma volt maga fel-támasztására, és ugyan halála után harmad napon maga támasztotta-fel magát halottaiból, következendőképpen hogy örök Isten, és nem csak pusztá ember; úgy-mint ember meg-hólt, úgy-mint örök Isten magát fel-támasztotta. Külömben nem-is érthetni; mert az bizonyos, hogy a' mi megromlik, az maga magát nem újíthattya-meg, és a' mi meg-hal, magát meg nem elevenítheti; bizonyos jele tehát a' Krisztus örök Istenségének; mint-hogy úgy-mint ember meg-halván, magát úgy-mint ember meg nem eleveníthette; úgy-mint Isten (mint-hogy úgy meg nem hólt) magát meg-elevenítette, fel-támasztotta, az az, az ő lelkét, mely a' halál által a' testétől meg-vált volt, újonnan az ő Szent Testével úgy-mint Isten, meg-eggyesítette. Erről többet szöllok, a' mikor Szent János *Evangel. Könyv. 10 Rész. 18. versére* jutok.

XLI. *Joan. 3. Ű. 13.* Nicodemus-sal szólván a' Krisztus így szól őnnön maga felől: *és senki fel nem ment Menybe, hanem csak az, a' ki le-szállott Menyből az ember Fia, ki Menyben vagyon.* Mellyekben a' Krisztus az ő örök Istenségét tapasztalóképpen jelentette, a' mint majd ki fog teczeni.

Mennyei dolgokról beszélván Krisztus JESUS Nicodemus-sal, azokat nem érthette Nicodemus, azért monda néki JESUS : *Te Mester vagy Izraelben és nem tudod ezeket? Bizony, bizony mondom néked, hogy a' mit tudunk, azt mondgyuk; és a' mit láttunk, azt bizonyítjuk, és a' mi bizonyágunkat bé nem veszitek. Ha földieket mondtam néktek, és nem hiszitek; mint hiszitek, ha mennyeieket mondok néktek?* és hogy azt ne vessé néki Nicodemus elé : hogy hidgyem a' Mennyeieket, holott magad mondod; hogy a' mit tud az ember, és hall, és lát, azt mondgya, és bizonyította; Te pedig azokat a' Mennyeieket nem láttad, hogy bizonyítod tehát, és én hogy hidgyem? azért azt mondá a' Krisztus Nicodemus-nak : *Nicodemus, senki fel nem ment, &c.* Mint-ha mondotta volna: Nékem hidgy Nicodemus, mert a' mit mondok, tudom, mert láttam, és én kivülem senki nem tudgya, nem-is látta az emberek közzül, mert senki közzüllök eddig Menybe fel nem ment, hogy láthatta volna; láttam, mondom, mert onnan jöttem-le, és most-is ott vagyok. E'hez képest azt mondom: A' Krisztus

A' Krisztus azt mondgyá : hogy *Menyből le-szállott* ; Menybe kellett tehát lenni, minek előtte le-szállott : embersége szerént addig Menyben nem volt, tehát volt Istensége szerént, következendőképpen Istenségére nézve kell érteni, hogy Menyből le-szállott. Mondgya még-is a' Krisztus : *Ki Menyben vagyon* : Mikképpen vagyon Menyben, holott a' földön szól? lehet-e hogy egyfzersmind menyben-is, e' földön-is? Lehetett mind a' kettő a' Krisztustól : Menyben volt Istensége szerént, e' földön pedig Istensége és embersége szerént.

Enyedi azt írja, hogy ezeket : *Menybe fel-ment* ; *Menyből alá szállott* 's *jött*, sem emberségről, sem Istenségről tulajdonképpen nem érthetni. Elsőben emberségről nem : mert a' Krisztus teste nem Menyből bocsattatott alá, hanem a' Szűznek méhében formáltatott. De az Istenségről sem : mert az az Istenség, a' melyet tulajdonítanak a' Krisztusnak véghetetlen, és mindenütt jelen vagyon ; De az, a' mi olyan, sem alá, sem fel nem mehet, helyét sem változtathattya-meg. *Másodszor* : A' Háromságosok azt mondgyák, hogy valahányszor a' Krisztus az Írásban ember fiának mondatik, akkor az emberi természetit kell érteni, arról pedig, hogy fel-ment volna addig, és le-jött volna nem érthetni. *Harmadszor* azt mondgya : hogy azokat az igéket csak *figuratè* kell érteni tud. ill. *Menybe fel-ment* : az az : a' Mennyei dolgokat gondolta : *Menyből le-jött* az az : Mennyei emberré lott : *Menyben vagyon* : az az : Mennyeieknek elmélkedésében vagyon, a' mint amazok : *A' mi nyájaskodásunk Mennyeiben vagyon*. Philipp. 3. 20.

Cathol. Felel. Igen-is ezeket : *Menybe fel-ment, le-szállott &c.* az Istenségről olyan formán nem érthetni, a' mint a' teremtetett dolgokról szoktuk érteni ; mint-hogy ezek nem véghetetlenek, 's azért, a' honnan le-szoktak jöni, azon helyt természet szerént el-szokták hadni, és a' hová szoktak menni, az előtt az idő előtt leg-közelebb nem szoktak ott lenni; azért-is a' helyt olyankor szokták változtatni. De úgy és olyan formán, a' mint az Istenségnek tulajdona (mint-hogy véghetetlen, és mindenütt jelen vagyon) Enyedi értelméhez képest azon igéket érthetjük az Istenségről : találunk-is olyan példákat a' sz. Írásban : *Gen. cap. 11. v. 5. Le-szállott pedig az Ur : Ismég Gen. 17. v. 22. Fel-méne az Isten Abrahámtól, &c.* nem helyt változtatván, vagy a' Mennyet elhagyván, hanem magát olyan látható *Species*ekben 's ábrázatokban, formáktan, példákban és cselekedetekben ki-jelentvén abban a' helyben,

ben, a' mely helyben az előtt-való időkben, abban az ábrázatban, példában, és cselekedetekben nem volt és úgy nem láttatott; noha az Istenségnek tellyes volta szerént mindenkor ott-is, másutt-is, sőt mindenütt jelen volt 's vagyon, 's lézen-is. Így azért a' Krisztus-is Istensége szerént Menyből le-szállott, midőn olyan formában kezdett lenni, és magát olyan ábrázatban és cselekedetekben ki-jelentette az embereknek, a' minémű formában addig nem volt 's meg sem jelent senkinek.

Miképpen kell érteni ezeket tulajdonképpen tud. illik: *Senki fel nem ment Menybe*, és: *ki Menyben vagyon*, meg-irtam eleintén.

A' *Második Punctumra* azt mondom: Hogy a' Krisztus Istennek 's Embernek Fia. azért mondhatni, hogy az Ember Fia akkor Menyben volt tud. illik Istensége szerént. A' *Harmadikra* mondom: Ha Enyedi magyarázattya szerént a' Krisztus csak *figuratè* elméjével ment volna csak Menybe, és csak *figuratè* lett volna akkor Menyben; olyan formán magyarázhatná valaki a' Krisztusnak több helyeken meg-irt Menybe menetelét, és ott létét: tud. illik: *Marci 16. v. 19. Luc. 24. &c.* Ha mondgya Enyedi, hogy azokat nem lehet úgy magyarázni; mert azok világosok: erre én-is mondom, hogy ezek-is világosok, még-is ő más-képpen merte magyarázni. *Másodsz.* Ha csak *figuratè*, az az, elmélkedésével lett volna akkor a' Krisztus Menyben, a' mikor szállott Nicodemussal, és elmélkedésével szállott volna-le oñan, semmi olyas dolgot nem mondott volna, mellyel el-hitette volna Nicodemussal, a' mit mondott neki az újonan-való születésről: hasonlóképpé ereje né lett volna ezeknek-is: *Es senki fel nē ment Menybe*: és: *A' ki &c.* Mert nem csak Krisztus elmélkedett a' Menyieiekről, hanē több Istenes emberek-is. Egy szóval bizonyítyák a' mi Catholicus értelmünk, (hogy tudni illik a' Krisztus nem csak lelki és mennyei dolgoknak elmélkedésével, hanem valóságoson, (az szerént a' mint fellyeb meg-irtam) le-szállott Istensége szerént, és azon szerént Menyben-is volt, mikor Nicodemussal szállott) Keresztelő Sz. János szavai-is. *Joan. 3. v. 31. és 32. A' ki, úgy mond, onnan fellyül jött, mindenek felett vagyon; a' ki a' földből vagyon, földi az, és a' földről szól. A' ki Menyből jött, mindenek felett vagyon, és a' mit látott és hallott azt bizonyítya.* Mellyeket, noha szintén olyan formán glossálhatnak a' szabados elmék, mind az előttenieket; mindazáltal azok, a' kik a' Krisztus és az ő Anyaszentegyházának Reguláját követik, különben nem értik, hanem a' valóságos le-jövetelről, látásról, és hallásról. &c.

Bizonyítyák

Bizonyíttyák Másodsz. ezek : A' kit Isten küldött, az Isten Igéjét szállja; mert nem mérték szerént adgya Isten a' lelket. Az Atya szereti a' Fiát, és mindeneke az ő kezébe adott. Mind-ha mondaná Keresztelő Sz. János : A' több Profétáknak mérték szerént adott Isten Profétiai lelket, és egyéb lelki ajándékokat; az ő Fiának pedig, a' kit e' világra küldött, és a' kit szeret, nem mérték szerént, hanem az Istenségnek tel-lyes volta szerént, és mérték nélkül 's véghetetlenül, mint-hogy min-deneket kezébe adott néki : a' kinek pedig úgy adatik, nem pusztá te-remtett állat, hanem örök és véghetetlen tekéletességű Isten. *August. Tract. 4. in Joan.*

XLII. *Joan. 5. v. 17.* így szól a' Krisztus : *Az én Atyám mind ez ideig munkálkodik : én-is munkálkodom.* *Cathol. értelem :* Noha, úgy mond a' Krisztus, az én Atyám meg-szűnt ama' közönséges teremtetéstől, melyről írt Moyses, mindazáltal azon teremtetett állatoknak meg-tartásában, és fokaknak teremtésében-is, mind ez ideig munkálkodik; én-is hasonló-képpen munkálkodom, még-is az Atyám azzal, hogy Szombatokon-is munkálkodik, nem Szombat-szegő; mert ő szabados Ura lévén min-deneknek, 's azért a' Szombatnak-is; magát Törvény szerént a' Szombat-nak meg-tartására olyan formán nem kötelezte, hogy azon-is ne mun-kálkodgyék : De én-is hasonlóképpen Ura vagyok a' Szombatnak) mert Ura, az embernek Fia a' Szombatnak-is. *Matth. 12. v. 8.)* a' mint az Atyám-is; én-is tehát azzal a' Szombatot meg nem szegem, hogy Szombaton munkálkodom, és gyógyítok. Honnét-is ki-teczik (annál bővebben a' következőkből) hogy a' Krisztus magát az Atyának példájával mente-getvén a' Szombatnak a' munkálódás miatt-való meg nem szegéséről, az-azal bizonyíttya, hogy ő hasonló, és egyenlő hatalmú örök Isten az Atyával.

Enyedi azt írja, hogy ezekben a' Krisztus nézett csak arra az időre, melyben praedikállani kezdett, és arról mondotta, hogy ő-is munkálko-dik, de nem úgy mint az Atya, a' ki fő *Author*, hanem mint eszköz, nem-is maga akarattýából, hanem az Atya parancsolattýából.

Cathol. Felel. Ennek az értelemnek helytelensége ki-fog teczeni, a' következőkből. Hogy pedig a' Krisztus, nem a' maga akarattýából, hanem csak tisztán az Atya parancsolattýából munkálkodnék, meg-czá-follják ugyan a' Krisztusnak ezen beszédi : *Mert miképpen az Atya balot-takat támaszt, és elevenít, úgy a' Fiú-is, a' kiket akar, meg-elevenít.* *Joan. 5. v. 21.*

XLIII. *Joan. 5. §. 18.* ezek vannak írva a' Krisztusról: *Annak okáért, inkább kéresek vala őtet (a' Krisztust tud. ill.) a' Sidók meg-ölni: mert nem csak a' Szombatot szegi vala meg, hanem Attyánik-is mondgya vala az Istent, egyenlővé tévén magát az Istenhez.*

Cathol. Ertelem. Hármát téfzen-fel az Evangeliista, miért akarták a' Sidók a' Krisztust meg-ölni, és egyyikből sem mentette magát olyan formán magyarázván a' szavait, hogy gonofz indulattyekat, azzal csendesítette volna, hanem még inkább gerjesztette, többekkel állítván, és bizonyítván az ő örök Istenségéről-való egyenlőségét következő 19. 20. 21. 22. 23. és a' több versekben végig. Ugy cselekedett ismét *Joan. 10. §. 34.* Az Evangeliista-is hasonlóképpen ezekről írván nem menti a' Krisztust, mondván, hogy a' Krisztus, nem úgy mondotta, és nem úgy értette volna, a' mint a' Sidók vélekedtek a' Krisztus szavaiból, és mondták, *hogy egyenlővé teszi magát az Istenhez*: hanem csak, hogy Attya néki-is, a' mint a' több Isten-félő Sidóknak; holott pedig menteni kellett volna, és a' Krisztus mondását meg-magyarázni, hogy ne csak a' Sidók, hanem mások-is ne véllyék a' Krisztust örök Istennek, és az Atyával egyenlőnek lenni, ha ugyan az nem lett volna. Nám mikor a' Krisztus *Joan. 2. 19.* mondotta volna a' Sidóknak: *Bontsátok-el e' Templomot &c.* és a' Sidók a' Salamon Templomát vélték volna, hogy mások-is azt ne véllyék, Krisztusnak azt a' mondását, hogy kell érteni, meg-magyarázta, hogy tud. ill. nem a' Salamon Templomáról, hanem a' Krisztus Testéről kell azokat érteni. Hasonlóképpen, *Joan. 7. §. 8 és 10.* még-is ugyan *Joan. 21. §. 23.*

Enyedi ellenben ezekhez így szól: Hogy nem azért akarták meg-ölni a' Sidók a' Krisztust, mint-ha az Istent természet szerént-való Attyának, és magát egyenlőnek véle mondotta volna lenni; hanem azért, hogy midőn ők-is Abrahám maradéki lévén Isten fiai volnának (*Joan. 8. §. 41. Egy Atyánk vagyon nekünk az Isten*) a' Krisztus őket azoknak nem tartotta, hanem csak magát Isten Fiának lenni mondotta, nem gondolván semmit a' természet szerént való Fiúságról, és az Atyával-való egyenlőségről; azért ha szintén nem természet szerént, mindazáltal különben volt Istennek Fia a' JESUS Krisztus, hogy-sem mint voltak a' Sidók; Mert a' Sidóknak csak név szerént-való Attyok volt, mint-hogy nem tisztelték őtet igazán, és illendőképpen, és úgy, mint igaz Fiai, hanem csak kép-mutatóképpen. A' JESUS Krisztus pedig az Attyának igaz Fia volt,

és az Isten néki valóságos Attya volt. Mert Szent Lélektől fogantatott, szűztől születtetett, a' Sz. Leleket mérték nélkül vette. &c. Azért tehát tulajdonképpen, és nem úgy, a' mint a' Sidóknak, Attya volt az Isten, a' Krisztus JESÚSNAK.

Ezekre pedig: *Egyenlővé tévén magát az Istennel.* Az írja elsőben, hogy az Evangelista ezeket nem maga képeben, nem-is a' maga értelméből írta, hanem csak elé hozza a' Sidók patvarkodását: Mert noha, úgy mond, a' Krisztus semmit olyat nem mondott, se nem cselekedett, melyből vélhették volna a' Sidók, hogy magát az Istennel egyenlővé tenné, ők mindazáltal, hogy valami színt találhassanak a' Krisztus meg-öletésére, azt magoktól gondolták. *Másodszor* azt mondgya, hogy ámbár úgy volna-is, hogy az Evangelistaa' maga értelméből mondotta volna-is azokat az ígéket; még-is mindazáltal abból nem következnek a' Krisztusnak az Atyával-való egyenlősége, hanem csak *secundum accidentia*, az az, külsőképpen némely cselekedeteknek hasonlatosságára nézve: péld. ok. *A' miképpen az Atya halottakat támaszt, és elevenít, úgy a' Fiú-is; és a' miképpen az Atyának élete vagyon ő magában, úgy a' Fiúnak-is.* Mert ezek, úgy mond, az Atyának magától vannak, a' Fiúnak pedig nem magától, hanem az Atyától. Nem az a' tekéletes egyenlőség tehát, a' mellyet az Háromságosok vélnek.

Mindezekre nem szükség hosszafason felelni; mert a' Krisztus és Evangelista szavai, önnön magokra-is ki-adgyák, mellyik legyen az helyes, és igaz értelem; Azért merő szem látomást-való hamiság, mikor azt mondgya Enyedi, hogy azért gyűlölték a' Sidók, és azért üldözték a' Krisztust, hogy csak magát láttatott nékiek Isten Fiának, és kedvesének tartani nem gondolván semmit-is a' természet-szerént-való Fiúságról, és az Atyával-való valóságos egyenlőségéről; holott mind azok, a' miket ebben az *örök Részben* írt Szent János Evangelista, tapasztalóképpen jelentik, hogy a' Krisztus-is, nem csak azt a' Fiúságot tulajdonította magának, mely közönséges minden Isten kedvesével; az Evangelista nem csak arról írt, a' Sidók sem arról vélekedtek, hanem arról, hogy magát tekéletesb természetű, és ugyan az Atyával egyenlő Istenségű Fiúnak mondotta lenni.

Külömben-is, ha csak olyan Fiúságot, és Istenséget tulajdonított volna magának, a' minéműt vélnek az Unitáriusok, könnyű lett volna a' Krisztusnak magát a' Sidók dühöltségétől meg-menteni, mondván: *Nem*

de nem írva vagyon-e a' ti törvényetekben : En mondtam : Istenek vartok : ez szerént én-is Isten, és Istennek Fia vagyok, 's azért mit üldöztök ? De ennél többet mondott önön maga felől a' Krisztus, 's azért üldözték, 's azért ölték-meg : mert ezeket mondotta : *Ha azokat mondotta (Isten a' Proféta által Pſal. 81. 7. 6.) Isteneknek, a' kikhez az Istennek beszéde lőtt (úgy-is hiszitek józan értelemben hogy Istenek, az az, Isten kedvesi voltak) mert az Írás fel nem bontathatik, A' kit pedig az Atya (azoknál inkább) meg-szentelt: és e' világra külföldben, mint-sem azokat el-küldött, nem akarjátok hinni, hogy Isten; és Istennek tulajdon, és egyetlen egy szülött Fia vagyok; sőt azt mondgyátok, hogy káromkodol. Ha nekem nem akartok hinni, a' cselekedeteknek hidgyetek, hogy megismérjétek és hidgyetek, hogy az Atya én bennem vagyon, és én az Atyában.* 'S azért még-is meg-akarták kövezni, hogy ezt-is mondotta : én, és az Atya egy vagyunk : és a' káromlásért, (az ő vélekedések szerént) és hogy, holott ember volna, Istené tenné magát : Pilátus előtt-is azzal kárhoztatták Joán. 19. 7. mondván : *Nekünk Törvényünk vagyon, és a' Törvény szerént meg-kell halnia, mert Isten Fiává tette magát. Marc. 14. 61. & seq.* Mind ezekben, ha jelen lettek volna az Unitáriusok, vagy ők-is a' Sidókkal kárhoztatták volna a' Krisztust e' mondásáért; vagy így mentették volna, mondván : Nem méltó kárhoztatásra és halálra, &c. mert nem úgy mondotta, mint-ha Istennek természet-szerént-való tulajdon, és állattyában az Atyához hasonló, és véle egyenlő Fia volna; hanem csak a' mint a' 81. Soltár. 6. versében vagyon; vagy olyan Isten, a' kinek az Atya nagy hatalmat adott Menyben, és földön, de magában ugyan csak puszta ember; vagy olyan, a' minéműek azok, a' kik az Istent szeretik. De lépjünk immár a' többire.

XLIV. Joán. 5. 19. Ismét azt mondgya Krisztus a' Sidóknak : *Bizony bizony mondom nektek; nem cselekedhetik a' Fiú ő magától semmit, hanem a' mit lát hogy az Atya cselekeszik; mert valamiket az cselekeszik, azokat a' Fiú-is hasonlóképpen cselekeksi.*

Cathol. Errel. Nem cselekedbetik a' Fiú magától : az az, csak magán 's az Atya nélkül, hanem együtt az Atyával, mint-hogy egy állatú, egy akaratú, és egy értelmű az Atyával, együtt cselekeszik mindeneket; 's azért mondgya még-is : *Mert valamiket az Atya cselekezik, azokat a' Fiú-is hasonlóképpen cselekeksi* : nem csak mondgya : azokat, de : hasonlóképpen-is; mert valamint egy a' természetek és állattyok, úgy egy az Altió-
jok

jok és cselekedetek. Hasonlók ezek-is a' 20. *Ű. Mert az Atya szereti a' Fiát, és mindeneket meg-mutat néki. Ű. 21. Mert miképpen az Atya, halottakat támaszt és elevenít, úgy a' Fiú-is, a' kiket akar meg-eleveníteni. és 23. Ű. Hogy minnyájan tiszteljük a' Fiút, a' mint tisztelik az Atyát. Az Atyát tisztelik úgy-mint örök Istent, igaz Isteni tisztelettel, és imádással; tehát a' Fiút-is azzal.*

Enyedi azt mondgya, hogy ezek a' szók : *Valamiket, azokat, hasonlóképpen, mindeneket, miképpen, úgy a' mint*; nem egyebet jelentnek, hanem hogy az Istennek és a' Krisztusnak hasonló dolgok és munkák tulajdoníthatnak, az az : *cselekedés, támasztás, elevenítés, tisztelet*; de nem *cselekedésnek, elevenítésnek, támasztásnak egyenlősége. Másodszor* : hogy ugyan azon igék : *Hasonlóképpen, miképpen, úgy a' mint*, nem annyira *comparatívák*, az az : *össze-vető és hasonlító* igék, mint *copulatívák*, az az, *össze szerkeztetők* : az az : hogy az Atya, és a' Fiú mindeneket, a' mellyek az ember meg-váltásának állapottyához szükségesek, együtt munkálódgyák; de nem egyenlő erővel, móddal, és állapattal; valamint (úgy mond) az együtt-való munkások, és egymást segítők azon egy munkának el-végezésében, ha szintén együtt munkálódnak-is; mindazáltal nem mondatnak *egyenlőknek*, avagy ugyan azoknak lenni szellemlyekben, avagy állatokban, vagy erejekben és hatalmokban.

Cathol. Felel. Azt kérdem; azok a' munkák, cselekedetek, halottak támasztása, elevenítése, az a' tisztelet, mellyel tisztelték az Atyát, tulajdonok voltak-e az Atyának, avagy nem? Ha tulajdonok, hogy lehet még-is, hogy azokat a' Fiú-is hasonlóképpen, mint az Atya, cselekedeszi; még-is a' Fiú nem hasonló erejű és hatalmú az Atyához? Ugyan Enyedi példáját veszem elé : Ha két együtt-való munkások azon egy munkának véghez-vitelében nem csak együtt munkálódnának, de hasonlóképpen-is, nem-de nem egyenlő hatalmúak volnának-e azon cselekedeteknek véghez-vitelében? Még-is nyilvánban : ha péld. okáért Péter mindeneket a' miket tud cselekedni, meg-mutatna Pálnak, és Pál mind azokat hasonlóképpen meg-cselekedné, nem-de nem hasonló volna-e Péterhez tudományban, erőben, 's hatalomban azon cselekedetek véghez-vitelében? Hát minek utánna az Atya Isten mindeneket meg-mutatott a' Fiúnak, a' mellyek tulajdonok az Atyának, és a' Fiú mind azokat hasonlóképpen meg-cselekedeszi, nem léssen-e hasonló mind azokban az Atyához?

A' mit mond pedig Enyedi, hogy azok az igék: *Valamiket, hasonlóképpen, &c.* a' munkát jelentik ugyan, de nem a' munkának egyenlőségét; *Ismég*: hogy mind azok nem öszve-vetők, és hasonlító, hanem csak öszve szerkeztetők, és ugyan *harmadszor*, azokat csak az ember megváltásáról kellene érteni; *negyedszer*, hogy nem-is egyenlő erőt téfsznek; mind ezek ok nélkül-való fogások: mert *elsőben*, maga az igéknek tulajdonsága; *másodszor*, a' régi közönséges tudományú embereknek értelme, *harmadszor*, a' Kristusnak a' Sidókkal-való beszédének rendi jelenti, hogy mind azokban az igékben hasonlatosságot, és a' cselekedeteknek egyenlőségét kell érteni. Nem csak mondgya: *mind azokat, mindeneiket cselekedeti*, hanem *hasonlóképpen*, 's úgy a' mint az Atya. Ez az értelem ki-teczik bővebben a' következőkből.

XLV. *Joan. 5. v. 26. Mert miképpen az Atyának élete vagyon ő magában; azonképpen adta a' Fiúnak-is hogy élete légyen ő magában.* Miképpen vagyon az Atyának élete ő magában? nem de nem azt téfszi-e ez a' mondás; hogy, *immanenter, essentialiter, à se ab aeterno*, az az: önnön magától, állat szerént, és öröktől fogva; és nem valami külső életétől, és történet szerént, 's el-múlhatóképpen vagyon élete az Atyának; mely élet egy szóval maga az Istenség és Istenségnek tulajdon állattya? Ezt adta pedig az Atya, a' Fiúnak azonképpen, a' mint magának vagyon: adta pedig öröktől fogva-való szülés által közölvén vele azon Isteni életét.

XLVI. *Joan. 6. v. 33. v. 38. v. 51. azt mondgya a' Kristus, hogy Menyből alá szállott.* Menyben kellett tehát néki lennie, minek előtte le-szállott; embersége szerént nem vólt; kellett lenni tehát Istensége szerént. Bizonyíttjuk ezt a' 41. és 47. *versekből-is*: *zúgolód-nak vala* (úgy mond az Evangelista) *a' Sidók* azért, hogy menyből alá szállott kenyérnek mondotta magát a' Kristus; mert Jofef Fiának vélik vala lenni: és noha vette észre a' Kristus, hogy azért zúgolódnának, és nem csak az ellenkező Sidók, de a' maga Tanítványi-is, némellyek meg-botránkoztak volna szavaiban; mindazáltal még-is ugyan csak azt állatta, hogy Menyből alá szállott, és többekkel-is erősgette mondván: *Ez botránkoztat-meg titeket? Tehát ha láttjátok az ember Fiát fel-menni, a' hol az előtt vólt?* (v. 62. & 63.) Istensége szerént tudni illik, nem embersége szerént; mert a' Kristus, a' míg halottaiból fel nem támadott, menyben embersége szerént nem vólt; noha minden igaz ok nélkül mondgya

mondgya Enyedi, hogy még halandó testben menybe ragadtatott volna, és onnan ísmég le-jött volna: melyet sohol a' Szent Írásban nem olvasunk; sőt inkább ellenkezőt, *Luc. 24. v. 26. Nem ezeket kellett-e szünnedni a' Krisztusnak, és úgy menni-bé az ő dicsőségebe: Ísmég Joan. 20. v. 17. Ne illesz engem (Magdolna) mert még fel nem mentem az Atyámboz. és ad Hebr. 9. v. 12. A' Krisztus, tulajdon maga vére által menti-bé egyszer a' sz. helybe; az az, Menybe. A' mit mond ísmég másodszor azon Enyedi, merő játék, és csufság; hogy tud. ill. a' Krisztus ez utolsó szavait (mel-lyekkel állatta az elsőket) tud. ill. Tehát ha láttjátok az ember Fiát &c. ér-tette volna, nem Menybe-való fel-meneteliről, hanem vagy Jerusálemben, vagy valamelyik hegyre-valóról, a' hol ez előtt a' beszéd előtt volt. Ha-sználk ezek-is: hogy ha Menyben-való létéről, és fel-meneteléről kel-tene-is érteni, azt-is nem úgy kell venni, hogy személyében és valóság-gal Menyben lett volna, hanem csak elmélkedésével. Melyről irtam a' 41. Numerus alatt bővebben.*

Bizonyíttyák még Krisztusnak Menyben való létét Istensége szerént, emberi halandó életben ezek-is: *A' hol én vagyok, ti oda nem jöhettek, Joan. 7. v. 34.* Ezeket ha Menyből való létéről nem értyük, külömbben nem érthettyük. Embersége-szerént-való létéről sem érthettyük: Mert elsőben ha másutt-való létéről mondotta volna, akár-hol e' világon, miért nem mehettek volna oda a' Sidók-is? Másodszor, embersége sze-rént, 's emberi testben, míg halandó volt, menyben nem volt, kivált akkor, a' mikor ezeket 's többeket a' Sidóknak beszélett. Jele tehát hogy akkor Istensége szerént menyben volt, a' hová a' Sidók, kivált halandó életekben nem mehettek.

XLVII. *Joan. 8. v. 58.* így szól a' Sidoknak a' Krisztus: *Bizony, bizony mondom néktek, minckelőtte Ábrahám lenne, én vagyok.* Mondotta volt Kri-stus, hogy: *a' ki az én beszédemet meg-tartja, soha meg nem hal örökké;* az az, az örökké való halált meg nem látta. Ezt a' Sidók nem értvén, azt vélték, hogy a' Krisztus a' test-szerént-való halálról szóllott, 's azért eze-ket mondták a' Krisztusnak: *Ábrahám meg-holt, és a' Proféták; és te azt mondog: Ha ki az én beszédemet meg-tartja, a' halált meg nem kóstollja örökké. Vallyon te nagyobb vagy-e a' mi Atyánknál Ábrahámnál, a' ki meg-holt? a' Proféták-is meg-holtak. Mivé térszed magadat? Mellyekre felel-vén azt mondá a' Krisztus. Ábrahám az Atyátok örvendezett, hogy látná az én napomat: látta, és örült. Mint-ha mondotta volna: én ugyan eddig*

eddig-való beszédemben azt nem mondtam, hogy nagyobb vólnék Abrahámnál, akár idővel, akár méltósággal; de most mondom, hogy igen-is nagyobb vagyok mind idővel, mind méltósággal; mert én vagyok, az a' néki meg-ígirt Mag és *Messias*, a' kiben meg-áldatnak minden nemzetségek, 's azért-is örvendett, hogy látta az én napomat. Ezért a' mondásért inkább fel-gerjedtek a' Sidók, és mondának: *örven esztendődd még nincsen, és Abrahámat láttad?* Noha Krisztus nem mondtotta, hogy ő látta Abrahámot, hanem Abrahám látta a' Krisztus napját, az az, a' Krisztust; de Krisztus arra nem néz vén, mint-hogy annyira ki-fakadtak a' Sidók, nyilván meg-mondotta nekik: *Bizony, bizony mondom nektek; minnek előtte Abrahám lenne, én vagyok.* Mint-ha mondtotta volna: én nem mondtam ugyan azt, hogy Abrahámot láttam, hanem hogy ő látta testben lévő napomat; mindazáltal tudgyátok-meg, hogy én annak előtte láttam Abrahámot; mert minek előtte Abrahám lett volna e' világon, én immár vagyok, öröktől fogva tudni illik úgy mint Isten. Hogy pedig azt mondgya: *Vagyok, és nem voltam.* (a' mint észre vették Sz. Agoston, Beda, Aranyfajú Sz. János, &c.) czélozott Istennek ama' beszédgye formájára: *En vagyok a' ki vagyok.* Exod. 3. 14. Valamint azért ott az Isten, ez igék által Moysesnek örök Istenségét, és minden időben való létét, mely volt, vagyon, és leszén, jelenttette, úgy a' Krisztus-is ezekben: *én vagyok.*

Hogy Enyedi ezt az értelmet meg-veztegethesse, sok képpen szól. *Elsőben* a' szent-írás Fordítókat és Magyarázókat okozza, hogy nem jól fordították ezt az igét; *Fieret, lenne*, mert e' helyett ezt kellett volna tenni: *Fiat, légyen*: másképpen *Barbarismus* leszén a' beszédben. *Másodszor* azt mondgya, hogy a' Krisztus többet felelt a' Sidóknak, mint-sem az ő ellen-vetések Kívánta volna, hogy inkább meg-sebesítse őket, és szokása szerént fel-gerjeszse. *Harmadszor*: Sok idegen és illetlen értelmekre húzta a' szent igéket, miképpen tudni ill. kívánta látni, és látta Abrahám a' Krisztus napját, és nem magát a' Krisztust; és miképpen, 's mi-ben vólt öröme Abrahámnak. *Negyedszer* azt mondgya: hogy sokszor a' Krisztus a' testi dolgokat lelki értelemre fordította; 's azért itt-is, midőn azt mondgya a' Krisztus: *Minnek előtte Abrahám lenne, én vagyok;* nem úgy kel érteni, mint-ha idővel előbb vólna Abrahámnál; hanem *Missias* lévén, előbb méltósággal. *Ísmég*: így-is magyarázza: *Minnek előtte Abrahám Nemzetségeknak attya leszén, én vagyok immár Attyok,* és

és Ábrahám-is én általam léfzen Attyok ; nálam nélkül pedig nem lehet : azért én előtte vagyok , és elsőb Attyok a' Nemzetségeknek Ábrahám-nál ; mert én immár most az vagyok , ő pedig ez után léfzen általam Attyok.

Cathol. Felel. Elsőben. Szokása Enyedinek , ha néki nem szolgál a' Szent Írás-béli *Textus* , vagy egyik , vagy másik fordítást hibásnak mondan , és az egész *Antiquitást* , az az , a' régi Sz. Doctorakat hamisítani , 's kárhoztatni ; mintha ő egyedül lett volna leg tudóssabb kivált a' Sidó és Görög nyelvekben. Azért , hogy ez ige helyett : *Fieret* , lenne , ezt kellett volna írni : *Fiat* , légyen : külömben *Solacismus* és *Barbarismus* léfzen ; azt Enyedi nem jól mondgya , meg sem bizonyította. De ha szintén *Barbarismus* volna-is , magának Enyedinek penna által-való nyelve vallása (ha el nem felejtette volna magát) mikor amaz igéket magyarázza. 1. *Joan. 5. v. 20. Hic est verus Deus: Ez az igaz Isten* : végre azt mondgya Magyar Editiojának 713. pagin *Sacri Scriptores elegantiam loquendi & has exactas Grammaticorum Regulas nihil morantur.* A' Sz. Írók semmit nem vigyáznak a' beszédnek ékezetgére , és a' *Grammaticusok* szoros Reguláira : még-is itt , hogy *Barbarismus* ne esék , a' *vulgata Editio*t hamisította. Tremelliusnál-is , *existeret* vagyon , nem *existat*. A' miért akarná pedig Enyedi *Fieret* helyet a' *Fiatot* : tudni ill. ez értelem kedvéért : Minek előtte Ábrahám légyen Nemzetségek Attya , én immár vagyok Attyok : e' csak fogás : mert akkor nem az volt a' kérdésben : ki volt elsőben Nemzetségek Attya , Kristus-é vagy Ábrahám ? hanem az , ha Kristus volt-é előbb idővel ; a' mint ki-teczik ezekből : *még nincs 50. Esztendőd , és Ábrahámot láttad ?*

A' *Másodikra Felel* : Méltatlanul vádolgya Enyedi üdvezítőnket ; mintha az ő homályos beszédével szokása szerént , inkább gerjesztette volna haragra a' Sidókat , és ezeket vesztette volna , mint sem enyhítette , és oktatta volna meg-magyarázván az ő beszédének értelmét ; holott inkább , azért jött e' világra világosságul , hogy minden e' világra jövő embert meg-világosítsa. *Joan. 1. v. 9.* és hogy az embereket szelídségre , békeségre egymáshoz-való szeretetre nem csak szóval , de példájával is oktassa. Mert ámbár néha (a' mikor tud. ill. méltatlanul botránoztak a' beszédében) homályosabban felelt-is nékiek , az ő meg-általkotságok miatt , nem-is fejtette-meg az ő beszédit , magoknak hagyván őket , mindazáltal hogy szántszándékkal , és arra a' végre szállott volna homályos-

máyoosan, hogy őket haragra gerjeszse, és ezeket veszeffe, azt nem cselekedte; hanem inkább fokszor halgatott és nem felelt nékik, tudván, hogy ha szól-is, nem hisznek néki, sőt inkább fel-gerjednek ellene. Példa többi között, Luc. 22. 5. 67. Midőn a' Sidóknak Vénei az ő Gyülekezetekben kényszergették volna a' meg-fogattatott JESUST, mondván: *Ha te vagy a' Krisztus, mond-meg nekünk, Monda nekik JESUS: ha néktek meg-mondom nem hisztek nekem: ha pedig kérdelek-is, meg-nem feleltetek nekem, se el-nem bocsátotok: a' mint úgy-is történt vele; mert hogy a' Fő-Pap kényszerítésére meg-vallotta volna, hogy igen-is ő volna az Isten Fia; mindgyárt mintha cáromkodott volna, halálra méltónak ítélték.*

A' Harmadikra Felel. úgy a' *Negyedikre-is.* Semmi helyes okkal nem állathattya Enyedi az ő magyarázattját; sem a' környűl álló dolgok, sem az akkori beszéd egy cseppnyiben nem jelenti az ő értelmét, tud. ill. a' Nemzetségek Atyaságáról, hanem csak arról, hogy 's mint látta Abrahám a' Krisztus Napját, és együgyűképpen, Krisztusnak Abrahám előtt-való létéről, idő szerént tud. ill. nem méltóság, vagy tisztség szerént.

ELLEN-VETÉS. A' Háromságosok tudománnya szerént, a' Krisztus nem csak Isten, hanem ember-is, és különbben nem Krisztus, hanem ha ember-is: De a' Krisztus ember Abrahám előtt idővel nem volt; Tehát semmi nem volt.

Felelet Elsőben: Úgy azt-is mondhatnók, hogy Szent Pál nincsen Meny-Országban, vagy-is Paradijsomban; mert Szent Pál Apostol, nem csak lélek volt, hanem test-is, teste nincsen Menyországban, sem Paradijsomban; hanem csak a' Lelke: tehát Szent Pál nincsen Menyországban. Ha mondod: Hogy ha ez az ige: *Pál*, úgy vétetik, hogy egyszer'smind Szent Pál Apostol lelkét és testét jedzi; úgy Szent Pál nincsen Menyországban; ha pedig ez ige: *Pál*, csak a' Lelkét jedzi; úgy Menyországban vagyon. *Felel,* azonképpen: Ha e' szót: *Krisztus*, úgy vészed, hogy egyszer'smind Isten 's ember, úgy Krisztus nem volt Abrahám előtt; mert akkor még ember nem volt: ha pedig e' szón érted csak az Istenségét, úgy volt Abrahám előtt. Egy szóval: Az a' Krisztus, a' ki a' Szűz Máriától-való születése után nem csak Isten, hanem ember-is, Isteni természetire nézve Abrahám előtt volt; mert öröktől-fogva

fogva Isten volt, emberi természetire nézve Abraham előtt nem volt; mert Abraham után sokkal emberi természetet vőn-fel magára.

XLVIII. Joán. 10. v. 18. így szól a' Krisztus: *Senki el nem vé-
szí az én lelkemet tőlem, hanem én önmőn magamtól téfzem-le, és hatalmam
vayon le-tenni azt, és hatalmam vayon ísmég fel-venni azt.* Mellyektől
a' Krisztus Istenségét így bizonyittjuk: Ha Krisztus csak puszta ember lett
vólna, és nem örök Isten-is, miképpen lőtt vólna hatalma az ő lelkének
fel-vételére, mellyet a' halál által le-tőtt? vallyon a' mi meg-hólt és el-
romlott, maga magát meg-csinálhattya-é és fel-támaszthattya-é? Az
Unitáriusok szerént Lelkén kívül, mi vőlt a' Krisztus hólta után? nem
de nem hólt test-é? 's annak a' meg hólt testnek vőlt-é hatalma magától
a' lelket fel-venni, és magával *substantialiter* meg-eggyesíteni, a' mint
vőlt hatalma az élő Krisztusnak magától le-tenni? Péternek vőlt-é hatal-
mában az ő lelkét hólta után fel-venni, a' mint vőlt hatalma le-tenni?
Ha mondod: nem vőlt hatalma magától fel-venni: Miért? mert hólt
vőlt, és a' mi meg-hólt, magát fel-nem támaszthattya; külömben úgy
valami lenne, minek előtte lenne. *Idem, secundum idem, se ipsum fa-
cere non potest.* Tehát a' Krisztus-is ha csak puszta ember lett vólna,
magát fel-né támaszthatta vólna, és a' lelkét hólta után magától fel nem
vehette vólna, miot-hogy csak hólt test vőlt vólna; Mert *actiones sunt
suppositorum.* Arist. L. 1. Methaph. cap. 1. kivált *Vivorum.* Ísmég *Actio-
nes denominativè tribuuntur toti composito, non soli parti qua actionem ef-
ficat, multò minùs illi parti soli, qua actionem non efficit.* Az az: Vala-
melly állatnak cselekedeti tulajdoníttatnak nem csak egy résznek, a'
melly rész, tud. ill. azokat főképpen cselekefzi, hanem az egész *compo-
situm* állatnak; annál inkább nem tulajdoníttatnak csak annak a' résznek,
a' mely rész nem cselekefzi. Mert az emberben a' Lélek fő cselekedő:
Anima est principium actionum. még sem tulajdoníttatnak egyedül a' lé-
leknek *denominativè* az ember cselekedeti, hanem az egész *compositum*nak,
az az, egész embernek; 's azért-is nem így szólunk: a' Lélek jár, 's
eszik &c. hanem az ember jár, 's eszik, cselekefzik. Tehát a' meg hólt
Krisztus testének-is (ha csak puszta ember vőlt) nem vőlt hatalma, lel-
két fel-venni 's véle egyesülni, 's magát fel-támasztani.

Hamég-is mondotta vólna: Vayon hatalmá testemet fel-veñi; inkább
mondhatnók; mert a' Lélek, mint-hogy meg-nem hal, ha el-válik-is
a' testől, inkább cselekedhetné magán-is, azért a' testet inkább fel-vehet-

né, ha a *substantialis Uniót* teremthetné : De úgy-is nem a' Krisztus cselekedne ; mert a' Lélek egyedül nem Krisztus, hanem a' testtel meg-egyesült lélek.

Mű azért Catholicusok azt mondgyuk : hogy a' Krisztusnak (a' ki meg-holt embersége szerént) úgy-mint Istennek (mert úgy-mint Isten meg nem holt) hatalma volt az ő Lelkét fel-venni, újonnan meg-egyesítvén azt az ő testével, valamint hatalma volt azt le-tenni a' halál által önnön magától.

Az Unitáriusok Enyvedivel azt mondgyák *Elsőben* : Hogy a' Krisztus magát fel-támaszthattya, de az Attyától adatott erővel ; azzal mind-azáltal úgy élt mint magáéval : valamint mikor az ember magától mozdúlni mondatik, noha arra való erőt Istentől vött. De az erre adott erővel a' Krisztus örök Isten nem lészén.

Cathol. Felel. Krisztus meg-halván, ha csak ember lett volna, azt az erőt meg-holt testében nem birhatta volna, hogy az által a' lélekkel meg-eggyesüllyön magától ; mert különben-is pusztá emberi teste lett volna ; holott még az élő ember-is semmit, annál inkább *substantialis Uniót*, kívált maga, lelke és teste között nem teremthet. Az ember magától mondatik mozdúlni, nem az Istenhez képest ; hanem más külső mozditó teremtetett *Substantiára*, vagy *Accidensekre* nézve. Péld. ok. ha maga akarattya ellen, más embertől mozdíttatik, nem mondatik magától mozdúlni.

Másodszor : Azt mondgyák az Unitáriusok : Adhatott az Isten Krisztus Lelkének erőt maga fel-támasztására ; Ezekielnél-is cap. 37. 7. 11. a' Lelkek elevenítették a' csontokat.

Cathol. Felel. Elsőben : Halottakból-való fel-támasztás egyedül az Istené ; Ezekielnél nem a' meg-holtak lelkei ; hanem az Isten Lelke, és ereje támasztotta-fel a' meg-holtakat. Azon-kivül-is Ezekielnél-való, támasztást sokan csak lelki-látásnak mondgyák, nem valóságos fel-támasztásnak.

Másodszor. A' fen meg-irt okokból-is ki-teczik, miért nem lehet a' Léleknek magát magától testtel meg-egyesíteni és testtel-való életre fel-támasztani.

Harmadszor. A' közönséges Tanítás-is azt tartya, hogy a' teremtetett Lélek *tanquam causa efficiens*, életet nem adhat ; mert ha szintén közelíthet-is a' testhez ; de nincs hatalma, hogy a' porrá vált cson-
tokat

tokat meg-építfe, hússal bőrrrel, és hozzá-való *qualitasokkal* meg-újítfa, és az állatfzeri *Unióval* magához kapcsollya. Ez tulajdona csak az Istennek; mert teremtés munkája.

Negyedfzer: Ha a' Lélek magát fel-támaszthatná, magától meg-egyesülvén a' testtel, amaz Athenásbéli Bölcsék annyira nem csudálkoztak volna Szent Pál Apost. tanításán. *Ath. 17.* a' fel-támadásról. Szent Pál Apostol-is el nem halgatta volna ezt az hatalmát a' Léleknek akkor, a' mikor elé-fzámálta fok okait és lehetségét a' fel-támadásnak *1. Cor. 15.* A' Krisztus-is semmi újdolgot csudát, és jelt nem mutatott volna a' Sidóknak az ő hatalmának bizonyítására, midőn azt mondotta nékiek, hogy azt adgya jelül az ő hatalmának, hogy ha el-bontyák az ő testének templomát, ő azt harmad napra fel-támasztja. *Joan. 2. v. 19.*

Vége; hogy a' Krisztus az Atyától adatott erő, és hatalom által támasztotta fel-magát, vallyuk; de azt hiszszük, hogy az az erő és hatalom adatott néki öröktől fogva-való szülés által, minden Isteni tulajdonságokkal és tekelleteségeekkel, 's azért szintén olyan tulajdona és sajáttya a' Krisztusnak, mint az Atyának az erő és hatalom a' több Isteni tulajdonságok.

1. ELLEN-VETÉS. Az Isten meg nem halhat, 's azért fel sem támaszthattya magát: A' Krisztus pedig meg-hólt, fel-is támasztotta magát. Tehát nem örök Isten. *Felelet.* Az Isten magában halhatatlan, de fel-vett emberi természetben halandó volt, 's meg-hólt.

2. ELLEN-VETÉS. Az Irás az Atyának tulajdoníttya a' Krisztus fel-támasztását *Ath. 2. v. 24.* Ismég: A' Krisztus az Atyának esedezett, hogy halottaiból fel-támasztja. *Ath. 2. v. 27.* *Felelet.* Az Atya-is támasztotta, a' Szent Lélek-is: mert *Opera Dei ad extra sunt communia toti Trinitati*: az az, az Istennek külső cselekedeti közönségek a' tellyes Szent Háromságnak. A' Krisztus esedezett az Atyának, fel-támasztásáért, úgy-mint ember; de ebből nem következik, hogy úgy-mint Isten fel nem támaszthatta magát. Ismég: Magának-is tulajdoníttya a' fel-támasztását a' Krisztus itt, és Szent János-is *2. Rész. 19. v.*

XLIX. *Joan. 10. v. 30.* így szól a' Krisztus: *En, és az Atya egy vagyunk.* tud. ill. természetben és állatban; úgy értyük mű Catholicusok követvén a' régi Bölcs és Szent Atyákat, és a' közönséges Anyaszentegyházat. *Egy,* jelenti a' természetnek egységét: *Vagyunk,* a' személyeknek különönségét.

Enyedi pedig követvén Ariust, Socinust, &c. így magyarázza : Azon erő és akarat vagyon bennem, melly az Atyában juhaimnak megtartásában ; mert , úgy mond, a' juhainak megtartásáról volt akkor a' beszéd : mindazáltal nem minden-képpen azon erő ; mert az Atyának ereje magától-való, az enyim pedig az Atyától-való. &c.

Kérdés : Mellyik az igaz értelem ? *A'* mi értelmünket bizonyíttyák *Elsőben* a' régi Szent Doctörök, és az egész *Catholica* Anyaszentegyháznak meg-eggyezett értelme. *Másodszor :* A' Krisztusnak a' Sidókkal-való beszédének *connexiója*, kivált a' 29. verstől fogva a' 39. vers-ig. *Harmadszor :* A' Sidók meg-akarják kövezni a' Krisztust ; miért ? azért, hogy magát Istennek téfzi, az Atyával egynek mondván magát : a' Krisztus nem menti magát, könnyen menthette volna pedig az Unitarius értelem szerént ; sőt inkább többekkel állattya, hogy igen-is egy az Atyával, nem csak juhainak megtartásában, hanem ugyan állattyanban is : állattya pedig három okkal : *Elsőb* a' 81. Soltárból : *En mondtam : Istenek vattok*, tud. ill. Proféták, hatalmasságok, a' kikhez Isten szava lőtt ; hát a' kit az Isten meg-szentelt, és e' világra küldött, nem léfzen Isten ? *Másodszor :* az ő Isteni cselekedetiből, mellyeket más senki nem cselekedhetett. *Harmadszor :* *Mert az Atya én bennem vagyon, és én az Atyában.* Mire valók lettek volna ezek, ha csak a' juhok megtartására-való eggyező akaratot, és erőt akart volna érteni ezen : *En és az Atya egy vagyunk.* Nem-de nem szenteltettek-é meg a' Proféták-is, és Istentől e' világra nem küldettek-é ? miért *argumentál* tehát még-is a' Krisztus *à minori ad maius*, mondván : ha azok Isten fiai, én annál inkább ; miképpen inkább ? lám azok-is meg-szenteltettek, Istentől küldettettek, Isteni cselekedeteket cselekedtek ; az Isten benne volt, és ők az Istenben : miért tehát még-is inkább a' Krisztus, Fia az Istennek, ha nem természet-szerént-való Fia ? Miért kellett a' Krisztusnak olyanokat mondani, és a' Sidókat, nem csendesíteni ; hanem még többekkel (a' mint Enyedi szól) gerjesztetni, eszeket vesztetni, és szíveket sebesíteni ; hollott kevés szóval meg-magyarázván mondásának értelmét, meg-csendesítette volna őket, úgy hogy nem keresték volna őtet meg-fogni ? jele tehát, hogy a' Krisztus nem csak Enyedi értelme szerént-való eggyeséget az Atyával akart jelenteni a' Sidóknak, hanem természetében és állattyanban való egységét, és a' Sidók-is nem ok nélkül úgy értették, 's azért akarták meg-kövezni, és meg-fogni.

Még-is

Még-is Enyedi a' maga értelméért ellenünk fel-veszi Krisztusnak amaz szavait: *Joan. 17. v. 11.* a' hol a' tanítványiért így könyörgött az Atyának: *Szent Atyám, tartsd-meg őket a' te nevedben, a' kiket nekem adtál: hogy eggyé legyenek a' mint mű-is.* Ha, úgy mond, a' Krisztus az Atyával egy volna állattyában, úgy a' Tanítványok-is állattyokban eggyé lennének az Atyával, és a' Krisztussal. Vagy ha a' Tanítványok nem, a' Krisztus sem; jele tehát, hogy a' Krisztus valamin a' Tanítványokról nem értette az állat-szeri egységet, hanem csak az akarat-szeri eggyeséget értette, midőn mondotta; *úgy legyenek eggyé a' mint mű-is.*

Cathol. Felel. A' Krisztus nem mondgya: *úgy legyenek eggyé, a' mint mű-is*: hanem csak, hogy; *legyenek eggyé a' mint mű-is*: eggyé legyenek *in ratione Unitatis, non in perfectione Unitatis*, az az, egységre nézve, nem egységnek tekéletességére nézve. Erről bőven irtam a' 3. Könyv. 2. Rész. 5. §. Azért, hogy azon dolgot ne kétszerezsem, ide nem irtam.

L. Joan. cap. 12. v. 41. Ezeket írja a' Krisztus felől: *Ezeket mondotta Isaiás, midőn látta az ő, (az az a' Krisztus) dicsőségét; és ő felőle (az az a' Krisztus felől) szóllott.* Minémű dicsőségét látta Krisztusnak Isaiás, le-írja *Könyvének 6. Rész. az első versstől fogva a' 8. vers-ig*; miket hallott pedig és miket mondott néki az Isten, azt-is le-írja a' következendő versekben. Az világos, hogy az Istent, és az Isten dicsőségét látta, és az Istentől, 's az Istennek dicsőségéről szóllott: Még-is az Evangelista azt írja, hogy akkor Isaiás a' Krisztus dicsőségét látta, és Krisztusról szóllott. Jele tehát hogy a' Krisztus az az Isten, a' kinek dicsőségét látta, és a' kiről szóllot Isaiás. Az pedig Seregeknek Ura, és örök Isten: a' Krisztus tehát örök Isten.

Enyedi ez ellen azt mondgya *Elsőben*: hogy Isaiás úgy-mint Proféta lelkében el-ragattatván látta a' Krisztusnak jövendőbeli dicsőségét, a' mint Abrahám-is a' napját, de nem valóságos-képpen.

Cathol. Felel. Mind azok, a' miket ír Isaiás *Könyv. 6. Rész.* jelentik, hogy valóságos-képpen látta az Urat magas Királyi székekben ülni, &c. és valóságosképpen mondotta néki az Isten a' Seregek Ura: *Mennyel, és mondgya a' népnek &c.* Lelkében látta igen-is és hallotta mind azokat; de a' miket látott 's hallott, valóságosok voltak. Az Evangelista pedig azt írja, hogy Isaiás akkor a' Krisztus dicsőségét látta, és ő felőle írta azokat.

Másodszor: Azt mondgya Enyedi; hogy az Evangelista irván ezeket, nem czélozott azokra, melyeket írt Ifaiás a' 6. Részben, hanem azokra, a' miket írt 53. Rész. 1. v. *Uram ki hitt a' mi hallásunknak?*

Cathol. Felel. Ambár az Evangelista elsőben citálván ezeket: 12. Rész. 38. v. *Uram ki hitt a' mi hallásunknak?* czélozott Ifaiásnak 53. Rész. 1. versére; de az után a' 40. versben czélozott Ifaiásnak 6. Rész. 9. és 10. verseire; a' 41. versben pedig czélozott Ifaiásnak 6. Rész. 1. 2. 3. és 4. verseire.

LI. *Joan. 14. v. 1. & 7.* monda a' Krisztus az ő Tanítványinak: *Híztetek az Istenben, én bennem-is hidgyetek.* Igen hathatósan szól ezekről Szent Agoston Doctor *Tract. 67. in Joannem. Creditis in Deum, & in me credite: consequens est enim, ut, si in Deum creditis, & in me credere debeatis; quod non esset consequens, si Christus non esset Deus. Creditis in Deum & in eum credite, cui natura est non rapina esse aequalem Deo: semetipsum enim exinanivit, non tamen formam Dei amittens, sed formam servi accipiens.* Híztetek az Istenben, én bennem-is hidgyetek; következik hogy, ha híztetek az Istenben, én bennem-is higgyetek; nem következnék, ha Krisztus Isten nem volna. Híztetek az Istenben, abban-is hidgyetek tehát, a' kinek természet, nem ragadománya, az Isten nel egyenlőnek lenni; mert noha magát ki-üresítette de nem úgy, hogy az Isteni formát el-vesztette volna; hanem a' szolgai formát fel-vette.

Mit télsen, és mint kell érteni ezeket: *Híztetek az Istenben: Híztetek az Istennek: Híznem az Istent;* és hogy különböznek ezek, és hogy csak az Istenben, és semmi egyéb teremtet állatban nem hihetünk; neha teremtet állatoknak-is és azokat-is hihettyük, meg-írtam a' 3. Könyv. 1. Rész. 3. §. a' 4. Kérdésre-való feleletben.

LII. *Joan. 14. v. 9.* Filep Apostol így szól a' Krisztusnak: *Uram mutasd-meg nekünk az Atyát, és elég nekünk.* *Adonda neki JESUS: Ennyi ideig vagytok veletek, és nem ismértetek-é engem? Filep a' ki engem lát, láttya az Atyát-is. &c.* Csudálatos dolog! Filep arra kéri a' Krisztust, hogy az Atyát mutassa-meg nekik; a' Krisztus pedig, mint-ha nem-is a' kérésére felelne (holott valóban arra felelt) a' mire Filep kérte, azt, mondgya neki: *Ennyi ideig vagytok veletek, és nem ismértetek-é engem?* Nem de nem mondhatta-é volna ismét Filep; Nem azt kérem én tőled Uram, hogy mutasd-meg magadat, és ismérted-meg magadat velünk, hanem az Atyát; mert téged mi látunk, ismérünk; az Atyát pedig
nem

nem láttuk ; de Krisztus meg-előzvé Filep feleletit , azért mondotta : *Filep a' ki engem lát , láttya az Atyát-is* : Mint-ha mondotta volna néki : Ne csudáld Filep , hogy mikor azt kéred , hogy meg-mutassam az Atyát , én magamra mutatok ; *Mert a' ki engem lát , az Atyát láttya ; Mert én az Atyában , és az Atya én bennem vagyok ; és ugyan én , és az Atya egy vagyunk* , Joan. 10. §. 30. tud. ill. természetben , 's állatban ; mellyet , ha nem hisztek különben , leg-alább a' cselekedetekért , mellyeket cselekekszem , hidgyetek. Nyilván azért jelenti ezekben , magát nem csak az akaratban , és a' cselekedetek művelésében , hanem a' természetben és hatalomban-is egynek lenni , különben , csak az egy akaratért , és a' cselekedetekért , nem mondhatta volna ; *A' ki engem lát , láttya az Atyát-is*.

Még-is mindazáltal Enyedi így magyarázza ez igéket : *A' ki engem lát , az az ; a' ki az én cselekedetimet , nem magamat , és személyemet láttya , meg-vizsgálja , meg-láttya azokban mint egy tükörben , és meg-isméri az Atyát-is , hogy tud. ill. ő cselekeksi azokat én bennem , és általam*.

Cathol. Felel. Elsőben : Az előbbeni versekben , és az után valóokban-is e' szók által : *én , engem , én általam , én bennem* : maga személyét érte a' Krisztus , és nem a' cselekedeteket ; tehát itt-is : *A' ki engemet lát , &c. Másodsz.* Ha nem maga személyét , hanem a' cselekedeteket értette volna a' Hristus ez igében : *A' ki engem lát* : jádзи beszéd formán szólott volna mondván : *Nem hiszitek-e , hogy én az Atyában , és az Atya én bennem vagyok ? ha különben nem , a' cselekedetekért hidgyetek ; az az : hidgyétek a' cselekedeteket , mellyeket látván , az Atyát láttjátok*.

Harmadszor. Így az Apostolok-is mondhatták volna önnön magok felől : *A' ki engem lát , az Atyát láttya* ; az az : a' ki az én cselekedetimet láttya , mellyeket az Atya cselekeksi én bennem 's általam , meg-láttya azokban az Atyát ; de úgy semmi fontos dolgot nem mondott volna a' Krisztus Filepnek , sőt a' tanítványit mint-egy meg-jádzottatni láttott volna.

Ha mondod : Az Apostolok úgy nem szólhattak ; mert ők olyan cselekedeteket nem cselekedtek. *Cathol. Felel.* Miért mondotta tehát a' Krisztus : itt a' 12. versben : *Bizony , bizony mondom néktek ; a' ki én bennem hiszen , mely cselekedeteket én cselekekszem , ő-is cselekeksi , 's nagyobbakat-is cselekeksi ezeknél*. Való dolog , hogy az Apostolok cselekedet

ván az emberek, hittek az Istenben, és a' Krisztusban, és azok által-is meg-ismérték az Atyát-is, a' Krisztust-is; de még sem mondhatták magok felől, a' mint a' Krisztus maga felől; A' ki minket lát, az Istent és a' Krisztust láttya, olyan formán, a' mint mondotta a' Krisztus maga felől, a' természetben-való egységért az Atyával.

LIII. *Joann.* 16. §. 14. 15. ezeket mondgya JESUS az ő Tanítványinak. *Eő, (az az, a' Szent Lélek) engem meg-dicsőít : mert az enyimből vész, és meg-hirdeti néktek : mindenek valamelyek az Atyáé, enyimek : Az okáért mondtam : hogy az enyimből vész. Valamint Joann.* 14. cap. és 15. mondatik, hogy a' Szent Lélek az Atyáról származik, küldetik, vészen : úgy itt cap. 16. §. 7. 14. 15. Ez előtt-is cap. 15. §. 26. mondatik, hogy azon Szent Lélek a' Krisztuséból vészen, a' Krisztustól küldetik; melyet maga a' Krisztus így bizonyít : *Mert mindenek valamelyek az Atyáé, enyimek. Az okáért mondtam : hogy az enyimből vész. Ha mindenek a' Krisztusé, valamelyek az Atyáé, tehát az öröké-való tekéletes Istenség-is.*

Enyedi azt mondgya; hogy a' Krisztus itt *Hyperbolicè*, az az: Hitel felett-való-képpen, és Példa beszéd formán szóllott; nem-is azt jelentette, mintha az Atyának semmi különé 'stöbbé nem volna a' Fiúnál. Erre példát citál: *Luc.* 15. a' tékozló fiú Atyának mondásából, ki is (úgy mond Enyedi) hasonlóképpen szóllott a' nagyobb fiának: *Fiam te mindenkor velem vagy, és mindenem tiéd.* Ez, úgy mond, nem azt jelentette, mint-ha néki semmi különé nem volna a' fiától; mert eszendeje-is több vala, irgalmasága-is a' tékozló fiához nagyobb, mintsem a' nagyobb fiának az öcséhez, &c. Jele tehát hogy e' beszéd formájával, csak a' nagyobb fiához való szeretetet, és minden jószágán-való birodalomnak közlését akarta jelenteni. Ugy kell a' Krisztus szavait-is értenünk: Mert ezekkel-is csak az Atyának magához-való nagy szeretetet, és az akarattyának egységét, minden jóknak némünémű közlését, nem állattyának, Mindenhatóságának, és örök Istenségének; valamint a' Háromságosok tudománya szerint, nem az Atyaságnak, *Innascibilitás*nak.

Cathol. Felelet: Itt Enyedi nem csak hibáson, de igen mérészen-is eszeshedik, mondván, hogy a' Krisztus hitel felett szóllott, és magának, kellenél többet tulajdonított. Hibáson; mert azonképpen más Eretkek-is azt mondhatnák, mind a' Krisztus, mind az Apostolok szavairól, hogy

hogy *hyperbolicè* szólottak, midőn a' Krisztusnak Méltóságát, dicsőségét, és Moysefnél 's Angyaloknál-való felsőbségét nagyzották.

Másodszor. Ezen szóknak: *Mindenek, valamellyek az Atyámé, enyimek*; tulajdon természetek, hogy *Universales* az az, közönségesek önnön magokban; *mindenek valamellyek*, úgy hogy mindeneket magokban foglalnak, hanem csak azokat nem, mellyek mással nem közölhetők, és lehetetlenséget, és ellen-mondást egymással jelentnek: Minden Isteni tulajdonságok, az az: *Absoluta, & essentiales, non relativa, & Personales*, az az: Allatbéliek, nem Személybéliek, úgymint: *Mindenhatóság, örökké-valóság, halhatatlanság &c.* a' Fiúval közölhetők, nem-is jelentetik, valami lehetetlenség, vagy ellen-mondás abban, hogy ezeket az Atyának, és a' Fiúnak, és a' Szent Léleknek közönségeseknek mondgyuk, mint jelentetik a' *Relativa* és *Personalis* tulajdonságokban; mert más a' ki szól, más a' ki születik, senki magát nem szólheti.

A' tékozló fiú attyának mondásában nem lehet hasonlítás a' Krisztus beszédéhez: mert a' mint a' körül-való dolgok jelentik, a' tékozló fiú Attya szólott csak a' külső józagról, tud. ill. barmairól, szántó földeiről &c. nem a' belső testi vagy lelki állapotáról, tud. ill. az elztendő számról az Atyának méltóságáról, irgalmaságáról &c. Mert ezek természet szerint nem közölhetők másokkal. A' Krisztus pedig mondván: *Mindenek valamellyek az Atyámé, enyimek*: értette minden külső, és belső jószágokról, és Isteni tulajdonságokról; mert mind azok (az Atyaságtól ki-válva, és ha volna még azon kívül olyan, mely lehetetlenséget, és ellen-mondást jelentene) közölhetők a' Fiúval, a' fen meg-írt okokra nézve.

ELLEN-VETÉS. *Joann. 17. v. 10. és 24.* így szól az Atyának a' Krisztus: *Mind az enyimek tiéd, és a' tiéd enyimek*: azzal mindazáltal nem következik, hogy a' Krisztus embersége, és halandósága, húsa, csontya, lelke &c. Az Atyáé volnának: tehát azzal-is, hogy azt mondgya, *a' tiéd enyimek; és mindenek valamellyek az Atyáé, enyimek*, nem következik, hogy az örök Istenség, a' Krisztusé volnának. *Felel.* Krisztus Isten, 's ember, 's azért valamellyek a' Krisztusé, és tulajdoni, úgymint Istennek, mind azok az Atyáé-is. Azomban a' Szent Írásban olvassuk, hogy a' Krisztus emberré lőtt, csontya, húsa volt; de nem olvassuk, hogy az Atya-is emberré lőtt volna. Ellenben ísmég olvassuk,

hogy a' Fiú, Isten, az Atyával egy, egyenlő, &c. a' mint bőven meg-irtam sok helyeken, nevezetesen 3. Könyv. 1. Rész. 2. §.

Vannak több *textusok*-is, a' kik e' 16. Részben jelentik a' Krisztus örök Istenségét, tud. ill. a' 27. és 28. űben. *En az Istentől jöttem-ki: Ki-jöttem az Atyától &c.* melyeken a' régi Szent Doctörök értik a' Krisztusnak az Atyától-való örök származását. Hasonlóképpen Joan. 17. ű. 5. és most dicsőíts-meg engem te Atya tennen magadnál a' dicsőséggel, mely enyim volt minnek előtte e' világ volna te nálad. Es 24. ű. Atyám a' kiket nékem adtál, azt akarom, hogy a' hol én vagyok, ők-is velem legyenek, hogy lássák az én dicsőségemet, melyet nékem adtál, mert szeretttél engem e' világ alkotása előtt. Ezekből-is Szent Hilarius, Libr. 9. de Trinitate, Cyrillus, Theodor. Cyprianus 's többen Maldonatufnál, hasonlóképpen bizonyíttyák a' Krisztus örök Istenségét: elsőben mondgya a' Krisztus, hogy a' dicsőség, mely az Atyánál volt, övé volt, minnek előtte e' világ volt: A' kinek nincsen magának; személyének, 's állattyanak léte, annak egyebe sincsen: ellenben, a' kinek vagyon valamie magán kívül, annál inkább vagyon maga léte: Krisztusnak pedig volt dicsősége e' világ előtt, tehát annál inkább volt maga léte, nem emberi, tehát Isteni; ha volt e' világ előtt, következik, hogy volt öröktől fogva. Másodszor mondgya a' Krisztus: Azt akarom, a' hol én vagyok, tanítványim-is ott legyenek: az az: a' hol én vagyok, most-is Istenségem szerént, Menyben tud. ill. azt akarom, hogy ők-is jövendőben ott legyenek. Harmadszor: Mondgya: hogy lássák az én dicsőségemet, melyet nékem adtál: nem mondgya, melyet nékem ígértél, vagy készítettél; hanem adtál. Mikor adta azt a' dicsőséget? öröktől fogva úgy-mint Istennek; mert úgy-mint Embernek Menybe menetele után adta. Negyedszer: ísmét azt mondgya a' Krisztus a' 10. ű. Mind az enyimek tiéid, és a' tiéid enyimek. Melyről irtam fellyeb.

Ísmég Joann. 19. ű. 7. Azt kiálttyák vala a' Sidók Pilátusnak a' Krisztus felől: Nékünk törvényünk vagyon és a' törvény szerént, meg-kel balnia, (a' Krisztusnak tud. ill.) mert Isten Fiává tette magát. Vallyon nem minnyájan a' Sidók Isten fiainak tartották-é magokat lenni? Miért kárhoztattyák tehát még-is a' Krisztust? Azért, hogy a' Krisztus szavai-ból úgy értették, hogy ő magát nem olyan formán, mint ők magok felől ítélték, Istennek fogadott, és kegyelem-szerént-való fiainak lenni mondotta; hanem fellyebb-való-képpen tulajdon, és természet-szerént-való

való Fiának : A' Krisztus-is nem mentette magát, holott menthette volna, ha csak fogadott fia lett volna az Istennek, és csak azt a' fiúságot értette volna; a' mint erről bővebben írtam a' 43. Bizonyságban. *Joannis* 5. §. 18.

Mint hogy ezekből a' *Locusokból*-is bizonyították némely régi Szent Doctorok a' Krisztus örök Istenségét; a' mint az első Könyv. első Rész. 13. Regul. fel-tettem, én sem akartam e' rendből ki-hadni; mert ámbár némelyeknek nem láttatnak-is olyan hathatósoknak lenni; mindazáltal más több világosb *locusokkal* egybe vetvén ezeket, leg alább hihedelmet szereznek az emberben. Lassad az említett 13. Regulát.

LIV. *Joann.* 20. §. 28. Meg-jelenvén másodszor Krisztus az ő egyben gyűlt Tanítványinak, a' mikor Tamás-is jelen volt, hogy ötet a' hitetlenségből ki-vegye (mert azt mondotta vala 25. §. *Hanem-ha látom az ő kezeiben az szegék liggatását, nem hiszem,* (tud. ill. hogy fel-támadott volna a' Krisztus) azt mondá Tamásnak : *Erezd ide béd az újodat, és lassad az én kezeimet, és hozd ide a' kezedet, és bocsásd az én oldalamba és ne légy hitlen, hanem hív.* Halván, és látván ezeket Szent Tamás, egyszer-smind lelkében-is meg-világosíttatván, felele és monda a' Krisztusnak : *En Uram, és én Istenem.* Mintha mondotta volna : Nem hittem eddig, hogy fel-támadtál halottaiddból, de immár hiszem, nem csak hogy fel-támadtál, hanem azt-is, hogy te vagy én Uram, és én Istenem.

Enyedi azt mondgya, hogy Szent Tamás nem a' Krisztusra szabta ez igéket : *én Uram, és én Istenem*; hanem csak, a' mint sok emberek szoktak véletlen dolgokat látni, és csudálatos-képpen fel-kiáltani : *Bóldog Isten!* vagy a' Pápások szerént *Jesus, Mária!* nem olyan véggel, mint-ha a' véletlen dolgot, mellyet láttak vagy hallottak, Isteneknek, vagy Jesus MARIának mondanák, hanem az ellen a' mit véletlenül láttak, elbámúlásokban fel-kiáltani : úgy Tamás-is véletlenül látván holtá után a' Krisztust, úgymint szokatlan, és hallatlan dolgot, bámúlásában fel-kiáltott : *En Uram, és én Istenem* mit látok! Nem a' Krisztusra igazítván mondását, hanem az Istenre, a' ki ilyen szokatlan dolgot adott néki látni.

Cathol. Felel. Elsőben : Ezek az igék : *Felele neki és monda : az az, a' Krisztusnak Tamás : nyilván jelentik, hogy Krisztusnak mondotta ezeket : En Uram, és én Istenem : nem fel-kiáltván bámúlásában, hanem vallást tévén látásában, hogy tud. ill. a' kit látott, hogy fel-tá-*
 Li 3 madott,

madott, nem csak ember volna, hanem az ő Ura, és Istene. Ezt az értelmet bizonyítja Enyedi ellen az egész Kereszténység, kivált az ötödik közönséges Keresztényi Concilium Cap. 12. Másodszor: Ezeket mondván Tamás a' Krisztusnak: *En Uram, és én Istenem*: Vallást tett a' Krisztus és az Apostolok előtt, hogy hiszi, hogy a' Krisztus fel-tamadott, és ugyan ő volna az ő Ura, és Istene; mert a' Krisztus arra való nézve mondotta néki: *Mivel-hogy láttál engem Tamás, hittél. &c.* Ha pedig csak el-bámúlásképpen fel-kiáltott volna szokás szerént Istenhez; úgy semmi külső vallást nem tört volna hogy hiszi a' Krisztusnak valóságos fel-tamadását, következendőképpen, hogy ő volna az az ő Ura, és Istene; vélhették volna inkább a' több jelen való Tanítványok, hogy a' Krisztust látván, meg-háborodott, és meg-rettent, a' mint ők-is Szent Lukácsnál Cap. 24. §. 37. vélvén hogy lelket látna, 's azért kiáltott volna fel, mondván: *En Uram, és én Istenem!* ne hadgy el! De úgy ísmég, hogy mondotta volna néki Jesus: *Mivel-hogy láttál engem Tamás, hittél, &c.* bizonyos tehát, hogy Urának, és Istenének vallotta a' Krisztust, mondván néki: *En Uram, és én Istenem!*

Azt mondgya Másodszor Enyedi; Hogy ez ígék: *Felele Tamás, és monda néki*: nem a' végre irattak az Evangelistától, hogy azzal akarná jelenteni, hogy Tamás a' Krisztus Istenségét vallaná, hanem csak a' végre, hogy lássék, mit felelt Tamás a' Krisztus szava után olyan véletlen látásában, és bámúlásában. Mert akkor Tamás semmit olyat nem látott a' Krisztusban, a' melyből Istennek ítélné lehetne volna lenni: sőt inkább látván hogy fel-tamadott, a' ki meg-hólt volt, és látván a' sebeinek helyeit, embernek, nem Istennek ítélné lehetne; mert ember hal-meg, és támad, az embernek vagyon húsa, és csontja, sebe, és nem Istennek.

Cathol. Felel. Maga sem hitte, a' mit mondott, vagy írt Enyedi, a' mikor azt írta, hogy Szent Tamás nem a' Krisztusra rendelte volna igye-nessen az ő feleletit. Azonban mű nem mondgyuk, hogy Szent Tamás csak akkori látásból a' Krisztust Istennek vallotta volna lenni; hanem magát *reflectálván*, 's észébe jutván Krisztusnak Isteni cselekedeti és szavai, és jövendőlési, hogy harmad nap után fel-tamad *Matth. 20. §. 19.* sőt magát fel-támasztva *Joan. 2. §. 19.* azokat egyben vetvén mostani látásával el-hitte, hogy a' miket a' Krisztus annak előtte mondott maga felől, igazak volnának, és hogy a' Krisztus nem csak ember, hanem az ő Ura 's Istene volna.

Harmad.

Harmadszor azt mondgya Enyedi : Ha ugyan meg-engednök-is, hogy ez igéket Tamás a' Krisztusról mondotta ; de azért, innét nem jó-ki, hogy a' Krisztus örök Isten : külömben mi örömezt engedgyük, hogy a' JESUS, Urunk-is, Istenünk-is ; de nem örök Isten. Szent Pál Apost. 1. Cor. 8. azt írja, hogy mind az égben, mind e' földön sok Istenek vannak, de abból nem jó-ki, hogy örök Istenek.

Cathol. Felel. Elsőben ámbár mondgya-is Szent Pál Apostol, hogy vannak sok Istenek az égben, 's e' földön, de sem Szent Pál, sem más valaki azokat nem mondgya maga Urának Istenének, az egy örök Istennel kivül : Szent Tamás pedig azt mondgya a' Krisztusnak : *En Uram, 's én Istenem* ; az az : hiszem hogy te az vagy.

Felel. Másodsz. Enyedi magyarázván ezeket : *Es az Ige Isten vala* : azt írja, hogy itt e' szón *Isten* : nem örök Istent kell érteni ; mert, úgy mond, a' Görögben ez ige előtt *Theos, Isten*, nincsen *Articulus*. De itt Sz. Tamás mondásában ez ige előtt : *Uram Istenem*, a' Görögben vagyon *Articulus* ; tehát az Enyedi tudománnya szerént-is itt örök Istent kell érteni, kivált hogy Szent Tamás, a' mint írák, maga Istenének mondgya.

Csak ezeket-is, mellyeket Szent János Evangélista írt, halván, vagy olvasván, akármely tudós, és eszes ember, nem mondom Keresztény, hanem Török vagy Pogány, egyebet nem ítélhet belőlek, hanem vagy ezt : hogy örök Isten a' Krisztus : vagy hogy a' Krisztus többet tulajdonított magának, mint-sem valósággal vőlt : A' Keresztény ember azt nem mondhattya, hogy magának többet tulajdonított volna, mint-sem vőlt valósággal : tehát azt kell hinni, hogy örök Isten a' Krisztus JESUS.

Negyedik Rész.

Az Apostolok Cselekedetiről írt Könyvből, és Szent Pál Apostol Leveliből-való Bizonyságok.

Apostolok Cselekedetinek Könyve.

LV. *Actuum* 20. v. 28. Szent Pál Apostol búcsúzván az *Ecclesia* Vénecitől, ezeket mondgya vala nékik : Vigyázzatok magatokra,

gatokra, és az egész Nyájra, mellyen titeket a' Szent Lélek Püspökökké tőtt, az Isten Anyaszentegyházát vezérteni, mellyet a' maga vérével keresett. tud. ill. az Isten.

Ist nyilván Szent Pál Istennek mondgya a' Krisztust, minthogy a' Krisztus, ember-is lévén vérével kereshette az Anyaszentegyházát; Az Atya pedig csak Isten, és tiszta Lélek lévén, vért nem onthatott.

Enyedi sokképpen ellenzi értelmünket. Elsőben mondgya azt, a' mit sokszor eddig-is mondott, tud. ill. hogy Krisztus Isten, de nem örök Isten. Másodszor azt mondgya, hogy maga Vérével annyit téssen, mint maga kedves magzattyának, 's Fiának, tulajdonának vérével; mert szokás az embereknel, hogy kedves magzattyákat véreknek, 's életeknek mondgyák; kedves édes vérem, 's életem. A' Poéták verseit-is citállyá segítségére. *Æneid. 6. Projice tela manu sanguis meus: Vesd-ki a' nyilat kezedből én Vérem:* az az, én fiam, 's gyermekem. Harmad-szor. A' Krisztus Vére, az Atya Isten Vére; mert Istennek áldozatul szenteltetett; a' régi áldozatok vérei-is Isten véreinek mondattak, mert Istennek áldoztattak.

Cathol. Felel. Az Elsőre sok helyeken meg-feleltem, a' többi között 35. Bizonyosságban, ez Igékre: *Es Isten vala az Ige.* A' többire azt mondom; hogy csak fogás: A' Görögben (mellyet inkább láttatik be-csúlni Enyedi, mint sem a' *Vulgátát*) így vannak az igék: *quam suo il-lo proprio sanguine acquisivit:* mellyet tulajdon ama' maga vérével kere-fett, Krisztus Vére, tulajdona a' Krisztusnak, nem az Atyának; Mert az Atya tiszta lélek, 's vére nincsen. Az emberekben csak az mondatik, valaki tulajdon vérenek, mely vagy az ember testében vagyon, 's ab-ból folyt, vagy abból természet szerént-való nemzés által származott; 's azért a' mostoha és fogadott fiakat, a' mostoha Atyák véreknek nem mondhatták; mert tollók vér-szerént nem származtak; a' Poéták-is, nem a' Mostohákról, és a' fogadott fiakról szólottak. A' Krisztus az Atyától vér szerént nem származott, hanem csak az Annyától; nem mondhatni tehát a' Krisztust az Atya Isten vérenek. Másodszor: Ha Krisztus, vagy a' Krisztus Vére azért mondatik Isten Vérenek, hogy Is-tennek kedvesse, és szerelmessé volt, úgy az Apostolok és Mátyrok vérét, az Isten Vérek mondhatnók. Harmad-szor: Azt a' *Phrasist Sz.* Írásban nem olvassuk, hogy az Aldozatok vére Isten vére lett volna, hanem Isten áldozattyára való vérnek. Negyed-szer: Ha Enyedinek sza-bad

bad ezeket : *Maga vérével* : így magyarázni : *Fia*nak avagy *szerelmese*-nek *vérével* ; miért nem léfzen valakinek másnak ezeket : *Apoc. 1. 5.* *A' ki meg-mosott minket a' mi bűneinkből az ő vérében* ; hasonlóképpen az Atyára magyarázni, vagy valakire másra, hogy tud. ill. nem a' maga testének vérével, hanem valamely kedvesének vérével mosott-meg minket a' Krisztus? voltak-is némely Eretnekek, a' kik azt vélték, hogy nem a' Krisztus holt-meg, hanem mást állított maga helyett. Mind ezek tehát igen helytelen fogási Enyedinek.

Még-is másra fog Enyedi 's azt mondgya : hogy a' *Vulgátában* nem jól vannak ez Igék : *Sanguine suo* . mert a' Görögben, *Sanguine sui* : vagyon ; mint-hogy különbben-is a' Görögöknél nincs *Ablativus*, hanem azt *Genitivussal* magyarázzák ; tudni illik : az *ővének*, avagy tulajdonának *vérével*.

Cathol. Felel. Ez okból tehát ez ígét-is, *sanguine*, in *Genitivo* kellene magyarázni, és a' Deáknak így kellett volna fordítani : *Quam acquisivit sanguinis sui* : mellyet kereset az *ővének* *vére*nek. Micsoda *Phrasis* ez? Így sem szó, sem értelem nem mondatott volna helyesen a' Sz. Lélektől.

Ísmég azt mondgya Enyedi, hogy ez igének, *sanguine* : *vére*vel, a' Deákban in *Ablativo* kell lenni, különbben *Selecismus* léfzen, az az, a' Deák szóban vétek léfzen ; 's azért így kell magyarázni : *Sanguine sui*, *id est Filii* ; mert nem csak a' Sidóknál, 's a' Görögöknél, de a' Deákoknál-is fokszor szokás valami ígét ki nem fejezni ; hanem azt csak más ígében kell meg-érteni. Mint péld. ok. *Luc. 3. 24.* és *Matth. 4. 21.* *Jacobum Zebedai* : Jakabot a' Zebedæusét, ez ígében *Zebedai* értetik ez az íge-is : *Filium*, az az *Jacobum Filium Zebedai*. Jakabot a' Zebedæus *Fiát*. Itt-is hasonlóképpen : *Quam acquisivit sanguine sui id est Filii* : *Mellyet kereset az ő Fiának* tud. ill. *vére*vel az *Atya*.

Cathol. Felel. Ollyan formán okoskodván mondhadnók azt-is, hogy ez az íge-is, *sanguine*, tétethetnék a' Deákban-is in *Genitivo* ; mert érthetnénk ez alatt-is más ollyan ígét, a' ki a' dolgot úgy ki-fejezné, hogy a' Deák szóban vétek nem esnék, tud. ill. *Quam acquisivit pretio sanguinis sui* ; mellyet keresett az ő *vére*nek árrával.

Ezek így lévén : nem látom, miért kellene inkább Enyedi értelmét követni, mint-sem a' közönséges keresztyénységet, mely eleitől-fogva ez ígéket a' *Vulgata Editio*ban úgy olvasta : *Sanguine suo*. Tremelliusnál-is úgy vagyon : *Suo illo proprio sanguine*. Helyben marad tehát

a' mi értelmünk, hogy midőn Szent Pál Apostol azt mondotta : hogy az Isten az ő Anyaszentegyházát maga vérével kereste; ez ígén, Isten : nem az Atyát, hanem a' Krisztust értette.

Sz. Pál Apostol Levele a' Romaiakhoz.

LVI. *Rom. 8. v. 32.* Szent Pál Apostol így ír : *Ki még az ő tulajdon Fiának sem kedvezett.* Minden eszes emberek az Atyának tulajdon Fián értik azt, a' kit természet szerint nemzett, és azzal különböztetik a' mostoha és fogadott fiaktól. De mivel erről bőven fogok írni Szent János Evang. 1. Level. 5. Rész. 20. Versére, itt többet nem írok.

LVII. *Rom. 9. v. 5.* irván Szent Pál Ap. a' Sidókról, maga test szerint való rokoniról, azt mondgya, hogy a' Krisztus test szerint Sidókból lévén, egyszerűmind *Mindenek fölött áldott Isten mind örökké, Amen.*

Mindenek felett áldott Isten, örök Isten : a' Krisztus mindenek felett áldott Isten; tehát örök Isten. Ez olyan világos, hogy senki más nem ellenzheti, hanem az, a' ki a' Krisztusnak ellensége. Ezzel torolták-meg régenten a' régi Arianusokat az akkor-béli Szent Atyák.

Enyedi nagyon ellenzi ezt az értelmet, és azt mondgya elsőben hogy ez ígék után : *Test szerint* : meg-választó jegyül *punctum* tétetik, és a' következő ígék, tud. ill. *Ki mindenek felett áldott Isten*, az elsőktől külön, úgy mint *Epiphonema*, az az, nagy indulattal olvastatnak; (arra *Erasmust* citállya, kinél jobb Görögöt, nem tart) azért, úgy mond az első ígék a' Krisztusról, tud. ill. *A' kiké az Atyák, és a' kikből való a' Krisztus test szerint*; a' többi pedig tud. ill. *Ki mindenek felett áldott Isten &c.* az Atyáról mondattnak. Ne-is látsék nehéznek, úgy mond, hogy *o' Relativum* : *A' ki*, eléb vagyon, hogy nem mint az *Antecedens*, Isten; mert szokása ez az Irásnak a' szólásnak ékecségéért, mint *Rom. 16. v. 25.* Azt mondgya *másodszor* : Hogy valahol a' szent Irásban, ezek az dicsiretre néző ígék : *Mindenek felett áldott*, vannak, az Atyának, 's nem a' Krisztusnak tulajdoníttatnak, 's azért, hogy a' szent Irás egygyező folyásában legyen, itt-is az Atyára kell magyarázni. *Harmadszor* azt mondgya, hogy, ha szintén a' Krisztusról mondotta volna-is Szent Pál, egyebet

bet nem kapunk, hanem hogy Krisztus *mindenek felett-való*; hogy *Isten*, hogy *áldott örökké*. Mellyet mi-is külön-külön vallunk: de ebből nem léfzen örök, és az Atyával egy állatú Isten. *Negyedszer* azt mondgya: *Erasmus annotatioiból* ki-teczik, hogy itt ez Ige *Isten*: kétséges; mert némely Doctoroknál, Cyprianusnál, Hilariusnál, és Chrysostomusnál nincsen: jele tehát, hogy ez ígét, *Isten*: olyan ember töldotta ide, a' ki a' Krisztus Istenségét felettéb vallotta, és az Ariánusok ellensége vólt; mellyet ha meg-engedünk, a' Krisztus Istenségéről semmit nem találunk.

Cathol. Felel. Elsőben: Szokása Enyedinek valamikor a' szent Írásból fel-vett ígére meg nem felelhet, akkor a' szent Írást kétségeisé tenni. *Másodszor*: Az *elsőre* azt mondom: Hogy az el-választó jegy és *punctum* ez ígék között: *Tést szerént és a' ki mindenek felett áldott &c.* sem Bibliákban, sem Doctorok Írásiban nincsen; a' régi Ariánusok észre vették volna, ha lett volna: de ha szintén volna-is, ugyan csak a' *Relativum Qui*, a' Krisztusra értetnék; mert semmi emlekezet nincsen e' *Relativum* előtt ebben a' Részben az Atyáról, hanem csak a' Krisztusról. A' *másodikra* azt mondom *elsőben*: Nem igaz, hogy ezek a' dicsüretre néző ígék a' sz. Írásban mindenkor csak az Atyának, és egyszer sem a' Krisztusnak adattatnak: De ámbár más helyeken az Atyának, itt nyilván a' Krisztusnak adattatnak. A' *harmadikra*: Azokat az ígéket Szent Pál külön-külön nem mondotta, sőt inkább egybe szerkesztette. A' *negyedikre*. Csak Erasmus kedvéért a' szent Írás szavait kétségeisé nem tehetni, és ez ígét, *Isten*, ki-hadni; kívált mivel a' régi Doctorok között senki azon nem kételkedett, és a' végre ki sem hatta. Kétség kívül voltak oly szemesek és tudósok mind Erasmus, ki azon kívül-is semmi hitű vólt, és minden hit dolgában-való írásiban csak haboz; és semmit nem mond végképpen mit hiszen, a' mint az egész Erdélyben és Lengyel Országban lévő Unitárius Prædikátorok-is az Iffú Zápolya Jánosnak, *dedicált könyben* írják: *Erasmus Roterodamus, nostra aetate primus movit hunc lapidem, & non obscure de uno Deo Patre docuit, carpens ceteros magis, quam aperte aliquid pronuncians.* Roterodamus Erasmus a' mi időkben *elsőben* mozdította ezt a' követ (tud. ill. a' Fjű és a' Sz. Lélek örök Istensége ellen) és nem homályosan írt az egy Atya Istenről, inkább másokat czáfolván, hogy sem mint valamit világosan ki-mondván. De a' régi Ariánusok-is el nem halgatták volna. Hilariusnál *Lib. 8. de Trinitate*;

nitate; Chysoftomusnál itt, Cyprianusnál-is meg-vagyon némely Könyvekben. De ha szintén nem volna-is ezeknél, meg-van a' többinél, meg-van a' Deák és Görög fordításokban. Végre ámbár nem volna-is ebben a' *textusban* ez íge: *Isten, fel-téve*, ugyan csak a' több ígéből, tud. ill. *A' ki mindenek felett áldott mind örökké, &c.* értetnék a' Krisztus örök Istensége, mert a' ki csak tisztán ember 's teremtetett állat, mindenek felett áldottnak nem mondatik: Maga-is Enyedi azért nem akarja meg-engedni ezen ígéket a' Krisztusnak; mert csak az örök Istent illetik.

Rom. 9. §. 33. A' mit ír az Apostol a' *meg-botlásnak követéről*, lássad a' 14. *Bizonyságot* *Isaia* 8. §. 13. *Ismég*

Rom. 14. §. 10. A' mit ír arról, hogy minnyájan a' Krisztus ítélő széke eleibe fogunk állani &c. lássad a' 20. *Bizonyságot* *Isaia* 45. §. 22.

Sz. Pál Ap. Első Levele a' Corinthiusfokhoz.

LVIII. 1. *Corinth.* 1. §. 2. Így köszönti Szent Pál Ap. a' Korintusban lévő Híveket: *Minnyájoknak, a' kik segítségül hívák, a' mi Urunk JEsus Krisztusnak nevét, &c. kegyelem és békeség.*

Minnyájan a' mostani új hit követők azt mondgyák, hogy csak az egy igaz Istent szabad segítségül híni; mint-hogy azért Szent Pál Ap. kegyelmet ír azoknak, a' kik a' JEsus nevét segítségül hívák, Krisztus JEsus igaz és örök Isten léfzen. Nem hittem volna, hogy az Unitáriusok a' JEsus nevének, és magának a' JEsusnak segítségül-való hívását kétségbe veszik, ha Enyedi Írásában nem olvastam volna. Azt írja azért Enyedi, Görög és Deák Bölcséket egyben hordván, hogy ezek az ígék *JEsus nevét segítségül híni*: annyit téfzen, mint JEsust, nevét JEsusnak, nevezni, mondani, híni, abban dicsekedni, arról hivattatni, vagy azt vallani; és nem az ő nevét, vagy magát a' Krisztust segítségre híni, és tölle segítséget kérni; mert ezekre az ígére (úgy mond) egy Háromságos Doctor, (Calvinust érti) az Isteni tiszteletnek fő bizonyágának mondgya, a' segítségül-való hívást: a' kivel a' többi majd mind eggyeznek. *Másodszor* írja: ha szintén meg-engedtetnék-is, hogy a' Krisztust segítségre kell híni, de nem mint örök Istent, hanem mint sejtunket, közben-járónkat. Ki-tetezik ezekből mennyire becsüllik az Uni-

Unitáriusok, az ő Krisztusokat, kit szóval igaz Istennek mondanak. Miért nem engedi tehát olyan formán a' több mennyei Szenteket-is segítségül hívni?

1. *Corinth. 1. ̄. 24. és 2. Rész. 7. és 8. ̄.* Szent Pál Ap. a' Krisztust Isten Bölcseségének és Isten Erejének írja; az Isten bölcsesége pedig és ereje öröktől fogva-való. Tehát a' Krisztus öröktől fogva-való.

Enyedi azt mondgya: hogy Krisztus nem tulajdonképpen, hanem csak példázatképpen Isten ereje és bölcsesége, úgy-mint a' ki által az Isten az ő bölcseségének titkát hivatallyal felől ki-jelentette a' Pogányoknak. Mint-hogy erről írtam a' 10. Bizonyosságban *Példa-beszédek Könyv. 8. Rész. 22. ̄.* itt nem szükség többet írnom.

LIX. 1. *Corinth. 8. ̄. 6.* így ír Szent Pál Ap. *De mi nekünk egy Istenünk vagyon az Atya, a' kitől mindenek, és mi ő benne: és egy Urunk vagyon a' JEsus Krisztus, ki által mindenek, és mi ő általa.* Ezekre nézve így szóllok. A' ki által mindenek lőttek az örök Isten; de a' Krisztus által mindenek lőttek: tehát a' Krisztus örök Isten.

Enyedi azt mondgya *elsőben*: hogy ez az íge *Mindenek*: sem az első, sem a' második *Propositióban* nem vétetik *universaliter*, az az közönségesen és általlýában, és az első teremtről, hanem csak a' Keresztények Gzülekezetinek meg-újításáról. *Másodszor*, ha szintén az első *Propositióban* vétetnék-is *universaliter* mindeneknek első teremtről, de nem a' másodikban. *Harmadszor* azt mondgya, hogy a' Szent Pál Ap. első *Propositioja* elég nyilván adgya előnkben, hogy nincs több Istenünk, az az, örök Istenünk, hanem csak az Atya, a' kitől, mind fő teremő oktől, vannak mindenek, akár az első teremésben, akár pedig az el-választottak meg-újításában; a' JEsus Krisztus pedig egy Urunk, a' ki által mindenek úgy-mint eszköz által, de nem *universaliter*, az az, nem mindeneknek első teremésében, hanem csak bizonyosoknak meg-újításában. Egy szóval: a' Krisztus-is ugyan Isten, de nem olyan módon, a' mint az Atya: és viszontag, az Atya-is Ur, de különben, hogy nem mint a' Krisztus. A' Krisztus Ur és Isten, csak úgy-mint eszköz, és Közben-járó, a' ki által mindenek: az Atya pedig Ur és Isten, úgy-mint mind neknek fő oka; mert különben, úgy mond, nem lenne itt semmi *Antithesis*, az az, ellenbe való vetés, a' melyet mindazáltal akar ez ígékben jelenteni az Apostol. Mert az Atyának

és a' Krisztusnak Istenségét és Uraságát azon egynek vélte volna lenni, egy Istent, és egy Urat külön nem vallott volna.

Cathol. Felek. Ezeket mondgya Enyedi, de semmi helyes okkal, sem *Authoritással* nem próbállya. *Elsőben*; hogy ez ígét *Mindenek*, nem *universaliter*, hanem csak *restricte*, az az, szoroson, kellenék itt venni, ok nélkül mondgya; mert semmi olyan *restringens* íge nincsen, ez *universalis* íge mellett *Mindenek*. *Másodszor*: Az Apostol szavaiban *Antithesis* sincsen; mert a' hol *Antithesis* vagyon, ott a' mi egyről mondatik, más abból leg-alább alattomban ki-rekesztetik; itt pedig sem a' Krisztus az Istenségből, sem az Atya az Uraságból ki-nem rekesztetik; mert a' mit mond még-is Enyedi, hogy annyiban a' Krisztus ki-rekesztetik az Istenségből, hogy nem örök Isten, mert nem fő oka a' teremtésnek, a' mint az Atya, mely jelentetik ez ígéből: *A' kitől*, és *a' ki által*: hanem csak Isten, más módon, úgy-mint eszköz, mely által az Atya meg-újította e' világot. Az Atya-is Ur, de nem olyan módon csak mint a' Krisztus, hanem főbb módon, úgy-mint mindeneknek fő oka és Teremtője: Ezt az Apostol szavai semminében nem jelentik, Enyedi-is nem próbállya. Külömben, nem volt czéllya az Apostolnak, hogy itt az Atyának és a' Krisztusnak Istenségeket és Uraságokat önön magok között meg-külömböztessé, hanem hogy a' Keresztényekkel meg-értessé, mikor és miképpen szabad nékiek azokat-is, mellyek a' bálványoknak áldoztattak a' Pogányoktól, meg-enniek; azt mondván azért az Apostol, hogy ha a' meg-évó, vagy más valaki a' meg-évóban meg nem botránkozik, szabad a' bálványoknak áldoztatottat meg-enni. Okát adgya a' 4. *Űben* Mert a' bálvány semmi a' világon, és nincs más Isten, hanem csak egy. Ezt ezzel erősíti 5. és 6. *Ű.* Mert neha vannak, a' kik akár az égen, akár a' földön Isteneknek mondatnak, (mivel-hogy sok Istenek és sok Urak vannak) a' kik tud. ill. sem az eget, sem a' földet nem teremtették, és általok e' világ nem lött, vagy ha lött-is valami, de nem mindenek. De mi nekünk, Egy Istenünk vagyon az Atya, a' kitől Mindenek; *&c.* és egy Urunk a' *Jesus Krisztus*, a' ki által mindenek. *Elsőben*, a' Krisztust, ama' sok Istenek között ki-vézi, *Másodszor*, az Atyával-való Istenségből ki nem rekeszti, külömben az Atyát-is az Uraságból ki-rekeszténé. Azért úgy kell értenünk az Apostol mondását, mintha így szóllott volna: Mint-hogy mindenek az Istentől és a' Krisztus által vannak, és nem a' bálványoktól, se nem azok által

által (mert azok semmiék) úgy a' mi a' bálványoknak áldoztatott-is, meg-ehetitek, csak botrányozás ne legyen benne. Továb ez a' szó-is *A' ki által*, nem azt jelenti, hogy a' Krisztus csak eszköz volna mindeknek meg-újításában; a' mint bőven meg-írtam az *Első Könyv*, 3. *Rész*-s. *Cikkelyében*, kivált a' 11. *Ellenvetésre-való Feleletben*.

LX. 1. Cor. 10. 4. így ír az Apostol: *Ivának pedig*, tudni ill. a' Sidók, az őket követo lelki kő-sziklából: a' kő-szikla pedig a' Krisztus vala. Azt írja azért itt az Apostol, hogy a' Sidók a' pusztaban, nem csak testi vizet ittak a' *materialis* kő-sziklából testi szomjúság ellen. *Exod.* 17. 6. hanem Lelki vizet-is a' Lelki kő-sziklából (mely Lelki kő-szikla Krisztus vala) a' Lelki szomjúság ellen. Vólt tehát akkor immár a' Krisztus, tud. ill. Istensége szerént, és ő vala, a' ki mondotta *Exod.* 17. 6. *Imé én ott előtted állok a' Horeb kő-szikláján*.

Enyedi azt mondgya *Elsőben*, hogy itt az Apostol csak azért írja Lelki kő-sziklának, hogy az Angyal, a' ki Lélek, meg-mutatta az a' kő-sziklát. Vagy azért hogy a' lelki vizet példázza vala, melyről ír Szent János *Cap.* 4. Azután így szól: Azt a' kő-sziklát, avagy kő-sziklából folyó vizet mondom Ielkinek, mert példázza vala a' Krisztust, melyről maga a' Krisztus *Joan.* 7. 37. így szól: *A' ki hiszen én bennem, a' mint az. Írás mondgya, élő víznek folyama foly annak a' hasából*. Azután így *concludál*: Immár pedig a' ki példáztatik valami által, nem szűkség, hogy akkor valóságoson ott jelen legyen; nem következik tehát, hogy a' Krisztus a' Sidókkal akkor valóságoson jelen vólt.

Cathol. Felel. Az Apostol nem mondgya, hogy a' Sidók *materialis* vizet ittak, abból a' *materialis* kő-sziklából, mely példázta a' Lelki kő-sziklát, tudni illik: a' Krisztust; hanem azt mondgya, hogy lelki kő-sziklából, mely őket követte a' pusztaban, és mellyet példázott a' *materialis* kő-szikla, tud. ill. a' Krisztusból ittak Lelki vizet: őket követő kő-sziklából, írja Szent Pál; az a' *materialis* kő-szikla nem követte a' Pusztaban a' Sidókat; jelen vala tehát az a' lelki kő-szikla akkor-is, tudni illik, Istensége szerént. Mellyet erősítünk a' következők-dőkből-is.

LXI. *1ma Corinth.* 10. 5. ítvén a' *Corinthiusokat* Sz. Pál, így ír: *Se ne kísértjük a' Krisztust: mint némelyek közülők kísértették*: tud. ill. a' Sidók között. Nyilván való, hogy a' Sidók *Numer.* 21. 5.

az örök

az örök Istent kísértették; az Apostol pedig azt írja, hogy a' Krisztust, a' Krisztus tehát az az örök Isten, a' kit a' Sidók a' pusztaban kísértettek.

Enyedi itt sokképp en okoskodik : *Elsőben* azt mondgya ; hogy akkor a' Sidók Mojsést-is kísértették , de azzal Mojses még nem örök Isten ; hasonlóképpen , ha szintén a' Krisztust-is kísértették volna , azzal örök Isten nem volna. *Cath. Felel.* Mű nem azért mondgyuk , hogy örök Isten a' Krisztus , hogy a' Sidók a' pusztaban kísértették ; hanem azért , hogy az Apostol írja , hogy Krisztus az az Isten , kit a' Sidók a' pusztaban kísértettek.

Másodszor azt mondgya Enyedi ; hogy az Apostol nem írja , hogy hogy a' Sidók a' Krisztust kísértették ; hanem , hogy mű ne kísértsek a' Krisztust , mint némely Sidók kísértettek nem *transitivè* , hanem *intransitivè* : az az , olyan értelemmel : *tentationem fecerunt* : kísértet cselekedtek : nem nevezvén , kit kísértettek , Istent-é. Krisztust-é , Mojsést-é. Az Apostol czéllya-is csak az volt , hogy a' *Corinthiusok* ne kővessék a' Sidókat , és ne legyenek olyan kísértők. Például vészi a' 10. verset : *Se ne zúgolódgyatok , a' mint némellyek azok közül zúgolódtak.* Itt , úgy mond Enyedi , az Apostol nem nevez senkit hogy ki ellen zúgolódtak a' Sidók , hanem , csak *intransitivè* , zúgolódtak , tehát a' 9. versben-is hasonlóképpen *intransitivè* kísértettek.

Cathol. Felel. Ambár úgy volna-is a' 10. versben , a' mint akarja Enyedi , de a' 9. versben nem lehet úgy érteni ez ígét , *tentaverunt* : kísértettek : Mert ez íge *Murmuraverunt* , *verbum neutrum* nem kívánja a' *Syntaxis* Regulája szerént ; hogy nyilván ki-tételessék véle , vagy alatta értessék az *Accusativus casus* , tud. ill. az , a' ki ellen zúgolódtak : De ez az íge *Tentaverunt* : Kísértettek : *Verbum activum* nyilván , vagy leg-alább alattomban kívánja az *Accusativus casus* maga mellé , azaz , azt a' kit kísértettek. Külömben-is valaki jól meg-visgállya mind a' két verset , könnyen észre veszi , kit kísértettek a' Sidók , azt-is ki ellen zúgolódtak , vagy ha szintén az Apostol írásából ez ígében : zúgolódtak ; nem értetnék-is ki ellen zúgolódtak , ugyan csak ez ígében kísértettek , meg-értetik , kit kísértettek ; mert a' 10. versben a' *Propositionnak* 1. Részében tud. ill. *Ne zúgolódgyatok* , nem írja , ki ellen ne zúgolódgyatok ; meg-lehetne tehát engedni , hogy a' *Propositionnak* második részében-is , tud. ill. a' mint némellyek zúgolódtak , nem értetik , hogy ez vagy amaz ellen ne zúgolódgyanak : de a' 9. versben nyilván fel-tésvi a' *Személyt* ,

mélyt, tud. ill. a' Krisztust, hogy őket ne kísértsek; alatta kell tehát érteni azon versnek második részében a' Krisztust, így tud. ill. a' mint némelyek kísértették őket a' Sidók közül a' pusztában.

Harmadszor azt mondgya Enyedi: Ha szintén ez ige alatt: kísértették, valakit kellene-is érteni, nem mást, hanem az Istent, ilyen formán. *Ne-is kísérték a' Krisztust, a' mint némelyek kísértették az Istent.* mert nyilván való, hogy a' pusztában a' Sidók az Istent kísértették. *Cathol. Felel.* A' Krisztus Isten, tehát a' Krisztust kísértették, a' kiől-is mint lelki kősziklából lelki vizet ittak, a' ki őket a' pusztában követelte, vezette &c.

Negyedszer: A' Krisztus nevezeti meg-kentet jegyez, a' kenet pedig a' testet 's emberséget illeti, az pedig akkor nem volt, tehát nem kísérthették.

Cathol. Felel. Azt a' Krisztust, a' ki annak utánna idő folytában az emberséget és testet fel-vette, akkor-is Isten lévén, úgy-mint Istent kísértették a' Sidók a' pusztában.

Ötödszer: A' Krisztusi nevezet, nem csak a' Jესusnak, hanem más Királyoknak-is, és Népek vezérinek-is, a' minémű volt Mojsés. tulajdonítatik, mondhatni tehát, hogy Mojsést kísértették. *Felel.* A' 4. versből ki-teszik, hogy nem Mojsést írja Szent Pál Apostol, hogy kísértetett.

Hatodszor azt mondgya, hogy a' Krisztust csak *in Figura* Példában, és nem valósággal kísértették a' Sidók; jelenti ezt Sz. Pál Ap. írván a' 6dik vben, hogy mind azok példában lőttek. *Cathol. Felel.* A' Sidók nem példában, hanem valósággal hamis Isteneket imádtak, valóban zúgolódtak, és paráználkodtak; a' Krisztust-is tehát valósággal kísértették. Hogy pedig az Apostol azt írja, hogy mind azok példában lőttek mi nekünk, arra érte, hogy a' Sidóknak az ő bűnökért-való büntetések példák mi nekünk, hogy tud. ill. mű-is úgy büntetődünk, ha a' Krisztust úgy, a' mint a' Sidók kísértjük. Ki-teszik ez a' 6dik, és 11 dik versekből.

Sz. Pál Ap. 2dik Lev. a' Korintus-béliekhez.

LXII. 2. *Corinth. 8. v. 9.* így ír: *Mert tudgyátok a' mi Urunk Jესus Krisztusnak malasztját, hogy ti érettek szegénnyé lőtt, holott*
 N n gazdag

gazdag volna. A' JEsus Krístus, úgy-mint ember, míg élt, világ szerént gazdag nem volt olyan értelemben, mely ellenkezik a' szegénységgel; nem lehetett tehát abban az értelemben úgy-mint ember gazdagból szegény; gazdagból szegénnyé lőtt tehát akkor, mikor Isten és mindeneknek Uralévén, emberré lőtt és szegény Szűztől születettet, tellyes életiben semmie nem volt, még csak a' *hová fejt hajtsa-is* Matth. 8. v. 20.

Enyedi azt írja arra : *Ki midőn Isteni formában volna Philipp. 2.* hogy Krístus szegénnyé lőtt, holott gazdag volna; az az, nem hogy valóban gazdag lőtt volna, hanem lehetett volna, ha akart volna, Sídóknak Királya lévén.

Cathol. Felel. Szent Pál Apost. nyilván írja *Cum esset dives, in praesenti* holott gazdag volna; nem *cum potuisset esse dives*, mikor gazdag lehetett volna *conditionatè*, ha tud. ill. akart volna. Azt kértem Enyeditől, az ő értelme szerént, mikor lőtt Krístus gazdagból szegény? akkor-é mikor született? Ezt nem mondhattya; mert, az ő értelme szerént, a' Krístus még Király nem volt, bölcsesége sem volt annyi akkor (Lásd az első Könyv. 5. Rész. 4. Cikkely.) nem választhatta tehát akkor inkább a' szegénységet, mint-sem a' gazdagságot. Ha mondgya, hogy annak utánna, hogy Királya lőtt és a'nyira való bölcsesége lőtt, hogy választást tehetett; arra azt mondom, hogy immár annak előtte szegény volt; vallyon választásból-é, vagy kételenségből? Az első nem mondhatod : ha pedig a' másikat mondod, úgy immár sem a' te értelmed, sem a' miénk bé nem telik.

Sz. Pál Ap. Levele az Ephesus-béliekhez.

LXIII. *E*phes. 4. v. 7. 8. 9. ezeket írja az Apostol : *Kinek-kinek pedig közüllünk* malaszt adatott, a' Krístus ajándékozásának mértéke szerént. Az okáért mondgya : *Fel-menvén a' magasságba*, fogva vitte a' fogságot : ajándékokat adott az embereknek. Hogy pedig fel-ment, micfoda, hanem hogy le-is szállott előbb a' földnek alsó részeire? A' ki le-szállott, ő a' ki fel-is ment minden egek fölibe, hogy mindeneket bé-sóltano.

Erről irtam rövideden a' 67. Sólt. 18. és 19. versb. a' 4. Bizonyosságban itt bővebben egy kevéssé. Közönségesen minnyájan a' Doctorok abban

ban meg-eggyeznek, hogy az Apostol ezeket a' Kríztusról mondotta, és a' mit a' Proféta a' Soltárban az Istennek, Szent Pál a' Krístusnak tulajdonította : Sz. Pál tehát a' Krístust örök Istennek ismérte.

Enyedi fokképpen ellenkedik ez értelem ellen. *Elsőben* azt mondgya, hogy az Apostol ez helyen a' Soltár szavait nem azért vette-fel, hogy a' Krístusnak tulajdonítaná ; hanem csak jelenti, hogy majd hasonló dolog történt a' Krístusban az ellenségeken-való győzedelemben, és a' magasságba-való fel-menetelben ; ezért-is az Apostol nem azon ígéket, nem-is azon formán vette-fel, a' mint a' Soltárban vannak. Támogattya ezt az értelmet Calvinus, Musculus, Bucerus, és ezekhez több hasonló új *Doctör*oknak *Commentariis*iből.

Másodszor azt mondgya, hogy az Apostol a' Tudósok sokáfa szerint, a' kik tud. ill. az Irásokban gyakorlatosok, e' szöllásnak formájával csak azt akarta meg-mutatni, hogy ő magát gyakorlotta az Irásban, és hogy annak az irásnak formája szerént, mely vagyon a' Soltárban, szólván ő-is, hathatóságot, becsületet és hihedelmet szerezzen maga Irásának, és általlyában nem azért, hogy a' Soltár szavait Krístusnak tulajdonítaná. Mint-hogy a' Proféta az Istenről, és az Atyáról, az Apostol a' Krístusról szól.

Harmadszor ismég ellenben azt mondgya ; hogy az Apostol-is általlyában az Atya Istenről, és nem a' Krístusról szól ; a' szöllásnak folyamja-is azt jelenti. Így magyarázza pedig az Apostol szavait : *Fel-ment* az Atya Isten, az az, diadalmat vett az ő ellenségén, és azzal dicsőséget nyert magának, holott annak előtte le-szállott volt, az az, gyalázatot, szidalmat szenvedett az ellenségitől. Ismég így-is magyarázza : *Fel-ment*, az az, el-rejtezett előttünk, mint-ha nem láttatnék reánk gondot viselni, és jó-voltát el-vonta tőlünk. *Le-szállott* az az, jó voltát nyújtotta hozzánk. Ha pedig, úgy mond, a' Krístusra akarod magyarázni, a' *le-szállást* és *fel-menetelt* ; ezt-is kétképpen magyarázhatni : börtü szerént, Krístus alá *szállott* a' földnek alsó részeire, midőn *koporsóba* tetetett, és fel-támadása után *fel-ment* a' valóságos egekbe. Lélek szerént alá *szállott*, az az, meg-alázta magát haláláig. *Fel-ment* : az az, meg-dicsőíttetett és méltóságot nyert magának. Mind ezeket pedig semmi helyes okkal vagy *Authoritással* nem állattya Enyedi, hanem csak maga teczését, igaságnak véli.

Cathol. Felel. Az elsőre, Minden, Krístus Istensége ellen nem pat-

varkodó elme, egyebet nem ítélhet, hanem hogy Szent Pál Ap. ezeket a' Krisztusról írta, és magyarázván a' Sóltár igéit, nem az Atyának, hanem a' Krisztusnak tulajdonította. Ez az egész Keresztény Doctöröknek meg-eggyezett értelmek, kiknek világ szerént-is többet kell hinni, mint sem Enyedinek, és Calvinus, vagy Luther Doctörinak. Es ámbár az Apostol börtünről börtünre nem írta-is a' Sóltár szavait, vigyázván inkább az értelemre, mint sem a' börtünkre, de nyilván ki-tetzi a' környűl álló dolgokból, hogy a' Sóltarra czélozott. *Felelet a' másodikra*: Ha olyan hívásot szerető, és szabad lelki isméréstű lett volna az Azoftol, mint Enyedi, talám igaz volna ez az értelem. *A' harmadik-is* nem igaz a' mit mond; mert az az Irás folyamja nem az ő értelmét jelenti. Magyarázattya pedig Enyedinek merő gyermekség: nem csak az Apostol, de a' Sóltár-is nem jelenti, hogy az Atyáról avagy az Atya Istenről szóltak volna ki-fejezve, hanem egyenesen Istenre; Isten pedig nem csak az Atya, hanem a' Krisztus-is. Egy szóval, a' józan elmének Sz. Pál Apostol Irása maga adgya-ki magát, hogy a' Krisztusról kell érteni.

Sz. Pál Ap. Levele a' Philippibéliekhez.

LXIV. *PHilip. 2. V. 5. &c.* Sz. Pál Apost. ezeket írja a' JEsus Krisztusról: *Mert azt éreztétek magatokban, a' mit a' Krisztus JEsusban-is: ki mikor az Isten formájában volna, nem alította ragadomány-nak magát az Istennel egyenlőnek lenni: hanem ő magát ki-üresítette szolgai formát vévén-fel, az emberekhez hasonlóná lőtt, és külső ábrázattjában úgy találtatott mint ember: meg-alázta önmön magát engedelmes lévén mind halál-ig, a' keresztnek halálá-ig pedig. Az okáért az Isten-is fel-magasztalta őtet, es Nevet ajándékozott neki, melly minden Név felett vagyon: hogy a' JESUS Nevére minden Mennyeieknék, földieknék, és föld-alatt-valóknak térdek meg-hajoljon.*

Ez igékben az Apostol alázatosságra és engedelmeségre intvén a' Philippibélieket, JEsust adgya például elejekbe; mert ő (úgy mond az Apostol) midőn Istennek formájában volna, az az, természetiben és állatjában, igaz és örök Isten volna, 's ezért nem állította ragadomány-nak, magát az örök Istennel, az az, az Atyával, egyenlőnek lenni (tud. illik úgy, a' mint cselekedett *Lucifer*) tudván valóban, hogy mindenek-ben az volna; még-is ilyen lévén, midőn az embert meg-akarná változni,

ni, abból az Isteni formából magát mint-egy ki-üresítette, nem olyan formán, mint-ha az Isteni természetit meg-változtatta, avagy le-tette volna, hanem, emberi formát, az az, emberi természetet vévén-fel úgy-mint szolgai formával bé-fűdözte, úgy hogy az őrdőgtől és a' világtól, nem Istennek, hanem csak embernek, a' kinek tud. ill. külső ábrázatya-is jelentette, lenni láttatnék.

Summa szerént e' versekben Krisztusnak négy rendbéli állapotát írja az Apostol. *Elsőt* ez ígékben : *Ki mikor az Isten formájában &c.* az ő örök Istenségét, és az Atyával természetiben-való egyenlőségét; mely-is nem ragadománnya, hanem úgy, mint az Atyának-is, tulajdona; sőt ha tulajdona nem volna, ragadománnya volna; mert a' mint Szent Agoston szól, a' kinek az Istenség nem tulajdona, még-is magának tulajdoníttya, *Raptor est Divinitatis*, Istenségnek mint egy el-ragadója. *Második* állapotát írja ezekben : *ő magát ki-üresítette szolgai formát vévén-fel &c.* tud. illik, hogy valóságos emberré lőtt. *Harmadikát*, hogy magát a' keresztnék halálá-ig meg-alázta. *Negyedikét* hogy az Atya Isten őtet az ő meg-alázásáért, engedelmeségéért és gyálázatos keresztné haláláért fel-támadása és Menybe menetele után tekéletesen emberi természetében fel-magasztalta dicsőséggel, méltósággal; és JESUS nével meg-ajándékozta : mert noha ez a' név JESUS, még fogantatásakor adatott néki; mindazáltal, a' mit a' JESUS név jelentett tud. ill. Idvezitőt, kiváltképpen halálakor bé-töltötte és véghez vitte.

Enyedi ellenben akarván maga vallását állítani, ezeket az ígéket éktelenül magyarázza, 's csigázza; és *elsőben* azt mondgya, hogy a' Szent Pál Ap. szavaiból Krisztusnak, más (nem a' mint mi álittyuk) három rendbéli állapotát kell fel-venni. *Elsőt* ezekben : *Ki mikor Isten formájában volna* az az; *Ki mikor Királyi méltóságban &c.* volna; (mert, úgy mond, az téfzi azt Isteni forma, mint-hogy a' Királyok Istenek) melly Királyi méltóságban volt a' Krisztus születésétől fogva, egész szenvedése-ig és halálá-ig, mert ámbár azt addig külsőképpen ki nem mütatta és nem élt véle egészen és tellyesen, és úgy, a' mint más Királyok, mindazáltal hatalma volt akkor-is, ha akarta volna, jussa-is volt hozzá, mert az Atya még ennek előtte adta volt néki, de nem akart élni véle olly tellyesen, hogy ne láttassék méltóság kívánságának lenni, és hogy meg-alázásával, és a' kívánságnak és a' méltóságra való vágyódásnak meg-zabolázásával az emberi nemzetnek több hasznót,

magának pedig nagyobb dicsőséget nyerjen. Azt mondgya tovább, hogy ugyan akkor volt Krisztus egyenlő az Istennel, az az, az ő nevére nézve, és nagyságos dolgoknak és csuda tetteleknek mivóltára nézve az emberi nemzet között méltóságosb és fellyebb való, mint egy földi Isten inkább az Istenhez, mint sem az emberekhez hasonlítván, mely méltóságot nem is álitott ragadományak lenni, mert nem méltóságnak rendetlen kívánásából, hanem az ő alázatosságáért, és engedelmeségéért az Atya adományából bírta azt.

Más rendbéli állapotát mondgya Enyedi, hogy akkor volt, a' mikor a' fellyeb meg-irt királyi méltóságát és a'hoz való jussát, szenvedéskor magát meg-alázván, és az Atyának engedelmes lévén, mint egy le-tette, és magát abból ki-üresítette, szegény, gyalázatos, és meg-vetett állapotot követett, és kínos meg-vetett halálra magát adta, hogy nagyobb méltóságban, és Istenségnek tekéletesb formájában és egyenlőségben lehessen, a' mint lőtt-is Menybe-menetele után, mert az Atya Isten néki adta az ő meg-alázásáért és engedelmeségéért, nem csak a' Sidóságon-való Királyságot, melyhez annak előtte-is jussa volt, de az egész világ birodalmát-is, és Menyben-is mindenek felett-való dicsőséget; mely-is volt Krisztusnak harmadik állapotja ez igék szerént: *Az okáért az Isten-is fel-magasztalta őtet, és nevet ajándékozott néki. &c.*

Catól. Felel. ezekre: Elsőben; A' mint ez igéket: Ki mikor Isten formájában volna, a' régi Szent Doktorok, kivált a' Görögök (kik-is a' Görög nyelvben tudóssabbak voltak mint sem Enyedi vagy Erasmus) magyarázták; nem csak méltóságot, Királyságot értettek ez igén, Forma Görögül Morphi, hanem valóságos Naturát, Substantiát, Essentiát, az az, természetet, és Krisztusnak valóságos és állat-szerént-való Istenségét; Itt Cornelius à Lapide.

Másodszor: Itt az Apostol az Isteni formát elleniben téfzi az emberi formának; de itt az emberi forma a' Krisztusban, nem csak külső qualitäts és affectiót, hanem valóságos emberséget, emberi természetet és állatot részen. Tehát az Isteni forma-is nem csak külső qualitäts, méltóságot, királyságot, mellyekben néműnéműképpen az Istenhez hasonlítana, hanem valóságos Isteni természetet, melyben egy és egyenlő az Atyával, valóságosan jelenti.

Harmadszor: Ha Krisztus csak a' külső qualitätsban, tud. ill. királyi méltóságra nézve lőtt volna Isten formájában, nem helyesen hozta volna be

na-bé az Apostol; hogy *nem ragadománynak álitotta magát egyenlőnek lenni az Istennel*, mert, ámbár akármi nagyobb állapotban légyen-is leg-nemesebb teremtetett állat, ugyan csak ragadója az Istenségnek, ha magát Istennel egyenlőnek lenni álittya. Példák *Lucifer*, 's *Adam*, 's *Eva*. &c. Mint-hogy azért írja az Apostol, hogy a' *Krisztus* nem ítélte ragadománynak magát egyenlőnek lenni az Istennel, valóságos és természetben-való egyenlőséget kel értenünk ez ígékben: *Istennek formájában*.

Negyedszor: éppen helytelenül írja *Enyedi*, hogy a' *Krisztus* csak annyiban volt Isten formájában, hogy azt szenvedése előtt-is külöképpen jelentette nagyságos cselekedetiben: Mert *elsőben* Isten formája, hatalom, méltóság, dicsőség, gazdagság, &c. *Krisztus* pedig tellyes életében szegény, alázatos, meg-vetett, és sok szenvedések alá vettetett Ember volt, mellyekért az emberektől nem hogy Istennek, de emberek gyalazattyának ítéltetett. *Másodszor*: Ha a' nagyságos dolgoknak mivelése csak magában Isteni formát jelentene, úgy az Apostolok-is &c. Isten formájában lettek volna és egyenlők az Istennel; de illyet sohol nem említ az Irás. sőt ellenben, mikor *Szent Pál* és *Szent Barnabást* *Act. 14. v. 10.* a' *Lisztiaiak* látván csuda téleket, Istenneknek vélték volna lenni, kiáltván: *Az Istennek hasonlókka' lévén az emberekhez le-szállottak hozzánk*, ezeket halván az Apostolok meg-szaggarták magok ruhájokat irtózásokban, kiáltván és mondván (mert áldozni akarnak vala nékik a' *Lisztiaiak*) *Férfiak miért cselekedésitek ezeket? Mű-is hozzátok hasonló halandó emberek vagyunk*. Im az Apostol, hogy Istennek lenni ne ítéltesék, miképpen *protestált*, mint-hogy nem az volt; hogy írta volna tehát a' *Krisztus* felől-is, általában mondván, hogy Isten formájában, én Istennel egyenlő volna, ha bizony Istenséget és az Atyával valóságos és egyenlő természetit nem tudta volna?

Ötödször: *Enyedi* azt-is álittya, hogy a' *Krisztus* az ő Isteni formáját és királyi méltóságát, mely a' nagyságos cselekedetekben jelentetett szenvedésé-ig, azt szenvedésekor le-törte, és akkor kezdett nem eléb, szolgai formában lenni, kinokat és gyalázatos halált szenvedvén: holott ha igazat akart volna látni az Evangéliomokban, a' *Jesús Krisztus* szenvedése és halála előtt-is, sőt tellyes életiben szegénységet, üldözést, gyalázatokat &c. szenvedett; ellenben halálakor-is nagyságos dolgokat cselekedett tud. ill. *Joan. 18. a'* meg-fogására rohanó vitézeket

egy szavával : *En vagyok* : úgy meg rémítette, hogy hátra menvén a' földre esnének ; Malkus fülét egy illetéssel meg-gyógyította *Luc. 22.* A' Fő-Pap előtt magát az Ur Krisztusának *Matth. 28.* Pilátus előtt Királynak lenni vallotta. *Joan. 18.* halálakor az egész földön seregség lőn, a' nap meg-homályosodott &c. Mellyeket látván a' Százados és a' kik véle valának igen meg-félemlének, és dicsóítván az Istent meg-ismérik hogy a' Krisztus *bizony Isten Fia volna.*

Végre így-is bölcseskedik Enyedi : Ha szintén így írt volna-is az Apostol : *Ki mikor Isten volna*, csak azt kellene érteni rajta, hogy méltósággal fellyúl haladván minden teremtettt hatalmasságokat, hasonlőbb és egyenlőbb az Istenhez, mint-sem az emberekhez, 's azért Istennek mondatik, és az Istenséget erre való nézve nem álitotta ragado-mánynak lenni ; mert az Atya Isten adta néki ; mellyet mindazáltal nem tekintvén, még-is annyira meg-alázta magát az Atyához való engedelmeiségből, és az emberi nemzethez való szeretetből, hogy emberré lenne, az az, alacson és mindenektől meg-vettetett emberhez hasonló kinos, és gyalázatos halált szenvedne ; hogy Menyben annál nagyobb méltóságra emeltetnék.

Cathol. Felel. Közönséges értelme ez Enyedinek mind azokról, a' hol az Irásban a' Krisztus Istennek mondatik, a' mikor ki-fogy egyéb okokból. Mindazáltal hogy itt sem igaz, és nem helyes az ő értelme, nyilván majd előnkbe adgya csak az Apostol Irásának módgya-is és formája, és az ígéknek tulajdonsága. *Elsőben* írja, hogy Isteni formában volt és egyenlő az Istennel ; azután abból ki-űresedvén, lőtt emberré és szolgai formát, az az, természetet vett-fel, azt pedig nem csak szenvedésekor és halálakor, hanem Szűz méheben vette-fel, és abban találtatott még születésekor-is, sőt tellyes életében ; annak előtte volt tehát immár Isteni formában, és egyenlő az Istennel. Vallyon mire nézve ? még akkor nagyságos cselekedeteket nem mivelt, még akkor nagyobb méltósága, királyi állapotja nem volt a' több Királyoknál, Enyediként akkor még csak valami jussá volt azokhoz, jussából pedig magát ki-nem űresítette ; micfoda Isteni formából űresítette tehát ki magát, mikor a' szolgai formát fel-vette ? De vélvén Enyedi, hogy ezekkel maga értelmét meg-erősítette, a' mi értelmünket még ellenvetésekkel ostromolgya.

1. ELLEN-VETÉS : Lehetetlen hogy az, a' ki időben embertől született,

letett, meg-hólt, meg-ajándékoztatott &c. Anyja léte előtt legyen, és az örök Istennel természetiben és állatýában egy és egyenlő örök Isten legyen.

Cathol. Felel. Ez eddig-is gyakran elé forgott; de meg-is felelek rövideden. A' Krisztus Isten és Ember: Isteni természete szerént Anyja léte előtt volt örökké, és az szerént az Atyával öröktől fogva egy és egyenlő: emberi természete szerént Anyja után lótt, meg-hólt, &c. Ez nem lehetetlen, sőt inkább ez értelem szerént igen helyesen eggyeztetik-meg az Apostol Irása.

2. ELLEN-VETÉS Azután hogy a' Krisztus magát az Isteni formából ki-űresítette, és a' szolgai formát fel-vette, vagy volt Isteni formában, vagy nem volt? ha nem volt; tehát úgy halandó életében Isten nem volt. Ha pedig Isteni formában volt, hogy űresítette-ki tehát magát abból, holott a' meg-űresítés, annyit tézzen, hogy le-tótte, és ki-vetkezett belőle. Másképpen-is az Isteni és a' szolgai forma egymással ellenkeznek, 's azért valamint-hogy a' Krisztus a' mig Isteni formában volt (minek előtte tud. ill. szolgai formát fel-vótt) szolgai formában nem volt: úgy minek utánna a' szolgai formát fel-vette Isteni formában nem lehetett, hanem azt le kellett tenni. Mert az Isteni forma méltóságot; dicsőséges állapotot. &c. a' szolgai forma pedig alacsony-ságot és gyalázatot tézzen: ha azért a' Krisztus egyfzersmind Isteni és szolgai formában lótt volna, egyfzersmind dicsőséges-is, gyalázatos-is lótt volna. Ez pedig lehetetlen.

Cathol. Felel. Elsőben Enyedi az Isteni formán és egyenlőségen Krisztusban érti a' Királyi méltóságot, vagy a' hoz-való just, vagy nagyságos dolgoknak mivelését, vagy a' több emberek-nél való felsőbséget. De Krisztusban mindezek meg-vóltak szenvedések-or-is: Tehát Enyedi értelme szerént a' Krisztus egyfzersmind Isteni és szolgai formában volt.

Második Felel. A' JEsus Krisztus azután-is, hogy a' szolgai formát fel-vette, 'semberré lótt, sőt végső szenvedések-or-is Isteni formában, és örök Isten volt; mert ez a' szó: ki-űresítette magát, azt tézsi, hogy meg-alázta magát, és az emberi és szolgai formával bé-fődözte e' világ előtt az Isteni formát.

Harmadik ELLEN-VETÉS: Nem lehet, nem-is illik az Istenről mondani, hogy meg-alázta magát, mert az változást jelent. *Cath. Felel.* A' Krisztus JEsus a' miben volt, és a' mi volt öröktől fogva, azt le nem

tette; hanem abban meg-maradván, azt a' mi nem volt, és a' mi benne nem volt, fel-vette, és az emberi formával és teremészettel meg-egyesült: azzal pedig nem változott magában az Istensége. Valamint ha valamely Király köldös leányt Feleségül el-venne, azt mondanók; hogy magát igen meg-alázta és ki-űresítette a' Király, nem azért, hogy azzal a' Királyi méltóságát le-tette volna, hanem azért, hogy a' Házasság által egy testé méltóztatott lenni a' köldös leánnyal. Ugya' Krisztus-is, hogy úgy-mint Isten a' meg-tesztelés által méltóztatott az emberi természetet fel-venni, magát ki-űresíteni, és meg-alázni mondatik, nem hogy az Isteni formát le-tette hanem hogy az Istenséghez az emberséget egyben kapcsolta.

Arra pedig, hogy az Isteni és emberi és szolgálai formák egymással ellenkeznek, azt mondom: a' Krisztus egy Isteni személyben Isten's ember; azért ő benne nem lehetetlen együtt Isteni formában dicsőségesnek; emberi és szolgálai formában pedig alázatosnak és meg-vettettnek lenni. Ennek nagyobb értelméért.

Vedd észre *Elsőben* Mint-hogy az Isten véghetetlen Felség, magát úgy meg-nem alázhattya, hogy belsőképpen változzék, hanem csak külsőképpen teremtett állattához mint-egy le-ereszkedik; mint péld. ok. a' mikor Mojszeshez és több Szentekhez le-ereszkedett, a' kikkel úgy, mint-egy barátival szóllott és nyájaskodott: melyre nézve a' Soltáros Proléta Pszalm. 8. v. 5. fel-kiáltott: *Micsoda az ember hogy meg-emlékezel róla? vagy az ember fia hogy meg-látogatod őtet?* Így azért a' Krisztus örök Isten lévén, meg-látogatván az embert és vele meg-eggyesülván, magát meg-alázta, Istenségének belső változása nélkül.

Másodszor: Ugyan a' Krisztus, a' ki magát meg-alázta külsőképpen úgy-mint Isten, emberi természettel meg-eggyesülván, ugyan magát fel-is magasztalta embersége szerént, és dicsőséggel fel-ruházta és meg-ajándékozta.

ELLEN-VETÉS ez ellen: Ha Krisztus magát fel-magasztalta, és Isteni dicsőséggel meg-ajándékozta volna, ennek leg-főbb oka az volna, hogy Isteni tisztelettel imádtassék, és ugyan azzal meg-ajándékoztaassék; de ezzel, hogy tud. ill. Isteni tisztelettel imádtassék, sem úgy mint Isten, sem úgy-mint ember meg-nem ajándékozta tathatott. Nem úgy-mint Isten; mert azt a' háromságosok szerént, mint szajtyát öröktől fogva birta. Nem-is úgy-mint ember;

ember; mert az immár néki ajándékoztatott-volt még meg-tesztelésékor az Istenséggel-való egyesülésre nézve.

Catholic. Felelet. Igen-is a' Krisztusnak úgy-mint embernek még meg-tesztelésékor ajándékoztatott az Isteni tisztelet, az Istenséggel-való egyesülés miatt. Menybe menetelekor pedig adatott jutalomúl szenvedéséért, azon Isteni tiszteletnek, minden teremtettt állatok előtt-való ki-nyilatkoztatása, mely annak előtte a' világ előtt el vala rejtve. Mert a' Szent Írás szokása szerént, némely dolgok akkor mondatnak lenni, adadni, a' mikor jelentetnek külsőképpen, holott annak előtte-is valóban voltak és meg-adattak: Így mondatik Joan. 7. 39. a' Bibliának némely Fordításiban: *Mert még nem vala a' Szent Lélek, mint-hogy a' JEsus még meg nem dicsőítettett.* Azaz, még nem vala adatva a' Szent Lélek. *A' vulgata Biblia* ezt nyilván jelenti, *Mert még nem adatott vala a' Lélek.* Így tehát a' Krisztusnak meg-tesztelésékor meg-volt adatva az Isteni tisztelet &c. de annak a' világ előtt-való ki-jelentése ajándékoztatott's adatott menybe menetele után.

Negyedik ELLEN-VETÉS: Ha Krisztus örök Isten volna, heában és ok nélkül intette volna az Apostol a' hiveket, a' Krisztus alázatosága követésére; mert az olyan Példáknak, melyeknek követésére intünk valakit, olyanoknak kell lenni, hogy azokat követhesse, és magát ne menthesse, hogy nem követheti; mert lehetetlen követni: A' Krisztust pedig, ha örök Isten volna, senki nem követhetné; mert kicsoda az, a' ki az Istent követhesse? Csak olyan az, mintha mondanád: *Légy gyors mint a' madár.* Mondhatná más; nem lehet, mert nincsenek szárnyain mint a' madárnak. Hasonlóképpen mondhatná a' Hivek: Nem követhetjük a' Krisztust az alázatoságban; mert ő Isten lévén, az ő alázatosága végetlen, mű pedig emberek lévén, hogy követhessük, mindennünk határozott lévén.

Cathol. Felel. Elsőben: Az Unitáriusok azt mondgyák, hogy a' Krisztus még éltében Király volt, és nagyságos cselekedetekre nézve inkább Istenhez mint sem emberekhez volt hasonló, hogy lehet tehát úgy-is őtet gyarló embereknek az alázatoságban követni? *Másodszor Felel.* Mikor a' Krisztus vagy a' Szent Tanítók intik az embereket, hogy az Istent, vagy a' Krisztust valamely cselekedetekben vagy jóságban kövessék, nem úgy értik mindenkor, hogy azon, vagy hasonló mértékben való cselekedeteket és jóságokat, és olyan tevékenységgel mivellyenek, a' miné-

műk, a' példákban fel-tétettenek, hanem hogy azoknak példájából, az ő nékiek adatott, kegyelem, erő és mérték szerént illendőket mivellyenek. Péld. Ok. Krisztus az ő Tanítványit inti az ő Szent Attyának példájával Luc. 6. 5. 36. *Legyetek irgalmasok, mint a' ti Atyátok-is irgalmas.* Matth. 5. v. 48. *Legyetek tekéletesek, mint a' ti mennyei Atyátok-is tekéletes.* sz. Pál-is így inti az ehezvsbélieket cap. 5. 5. 1. *Legyetek az Isten követői mint szerelmes fiak.*

Szent Pál Ap. Kolossebéliekhez.

LXV. **L** *Evel. 1. Rész. 15. 5. így ír a' Krisztus felől: Ki a' láthatatlan Istennek képe, minden teremtetett állatnak első szülöttje: mert ő általa teremtettek mindenek az egekben és a' földön, a' láthatók és a' láthatatlanok, akár Királyi székek, akár Uraságok, &c. Mindenek ő általa, és ő benne teremtettek; és ő mindenek előtt vagyok, és mindenek ő benne állanak. És ő az Anyaszentegyház testének feje, ki a' kezdet, az halottak közül első szülött: hogy ő légyen mindenek között első: mert tettzett hogy minden teljesség ő benne laknék.*

Világosok ezek a' Krisztus örök Istenségének bizonyítására; mindaz által czikkelenként rövideden ki-fejezem. Elsőben: *Ki a' láthatatlan Istennek képe: annak írja a' Corintusbéliekhez-is 2. Lev. 4. Rész. 4. 5. a' Sídókhoz írt Level 1. Rész. 3. 5. Isten állatnyának, ábrázatnyának.*

Minden ember Istennek képe ugyan, mindazáltal nem úgy mint a' Krisztus. Az embereket Istennek némely részében tud. ill. Isteni okosságnak valami hasonlatosságára nézve, teremtés által. A' Krisztus pedig Istennek tekéletes képe, minden Isteni tekéletességnek valóságos és tekéletes steliyes részesülése által, nem-is a' teremtés, hanem öröktől fogva való származás és az Atya Istentől-való szülötés által. Ezt nyilvánban jelentik a' következő czikkelek, melyekről majd alább; de még-is annál nyilvánban azon Sz. Pál Apostol Coloss. 2. 5. 5. *Eő benne (tud. ill. a' Krisztusban) lakik az Istenségnek minden teljes volta rest szerént.*

Enyedi ennek ellene mond Elsőben. A' kép alább-való annál, a' kinek képe; mert a' kép csak példája a' valóságnak; Tehát a' Krisztus-is alább-való léfzen az Atya Istennél. Másodszor. Az Apostol itt azt írja, hogy a' Krisztus Istennek olyan képe, a' kiben valóságunk vagy az ő Vére által. Istennek Vére nincsen.

Cathol.

Cathol. Felel. az elsőre. Krisztus nem olyan képe Istennek a' mint a' közönséges emberek, vagy akár-mi más példás képei, hanem a' valóság-nak eleven és tekéletes képe, magában foglalván, és ki-ábrázolván tekéletesé mindeneget, valamik az Atyáé; mert valóságosan és oly tekéletesen vagyon ő benne az Istenség, a' mint az Atyában, és ugyan azon egy Istensége az Atyával. Erre nézve azt mondom *Másodszor*, hogy nem igaz *universaliter*, az az, tellyesen, eza' *Propositio*: *A' kép alább-való annál a' kinek képe*: Még csak az emberekben-is hibáz: Az ember fia, képe az ő Attyának, még sem alább-való az ő Attyánál, sőt sokszor előb-való, noha nem azon egy *identitè*, hanem csak hasonló a' természetben az Atyával.

Másodszor írja az Apostol: *Minden teremtettt állatnak első szülötte*. Mert minek előtte azok teremtettek volna, a' Krisztus immár öröktől fogva születtetett.

Enyedi mondgya, hogy ez Ige, *első szülött*: nem mindenkor egy értelemben vétetik az Írásban; sokszor becsületesbet, jelesebbet, szerelmeft, az ő rendiben fellyeb valót, fejedelmet-is jelent: kétség lehet tehát mellyik értelemben vette ez igéket itt az Apostol.

Cathol. Felel. Ugy vagyon, hogy nem mindenkor egy értelemben vétetnek ez igék, *első szülött*: gyakrabban mindaz-által, *első szülött* *fiúért* vétetnek, azaz, a' ki természet szerént és valóságosan született elsőben az Atyáktól. Kérdés immár itt, mellyik értelemben vette itt Sz. Pál? Enyedi írja; hogy becsületesbnek, és szerelmesbnek, és előb valónak az ő rendiben a' több teremtettt állatoknál. Enyedi így vélezi; miért? azért hogy neki úgy teczik az ő vallásának erősgetésére. Mű Catholicusok pedig a't mondgyuk, hogy itt az Apostol a' Krisztust nem csak az ő rendiben becsületesbnek &c. hanem ugyan idővel-is előb-valónak írta a' Krisztust a' több teremtettt állatoknál: Okait-is adgyuk: *Elsőben* hogy mingyárt utánna írja az Apostol, hogy ő általa teremtettek mindenek; ha ő általa: tehát idővel előb kellett lennie azoknál. *Másodszor*. Semmi nem kényszerít, hogy azon igéket más értelemben kellene venni. abban kell tehát venni, mellyet elsőben és tulajdonképen szoktak jelenteni: úgy-is vélezi a' Régi szent *Catholicus Doctorok*.

ELLEN-VÉTÉS. A' háromságosok azt vélik, hogy a' Krisztus most-is születik; tehát még nem született; annál inkább nem született minde- nek előtt öröktől fogva. Olyan ez-is: A' mikora' Krisztus született az Atyá-
O o ;
tól,

tól, vagy volt akkor, vagy nem-volt: ha volt, miért született? ha nem volt; tehát öröktől fogva nem volt.

Cathol. Felel. Krisztus öröktől fogva mindenkor született; most-is születni mondatik annyiból, hogy születvén az örökké-valóságban, az az örökké-valóság, úgymint oszlohatatlan, és változhatatlan jelen vagyón, a' mi változó és részekre oszló időnek minden részeiben. *A' másodikra Felel.* Krisztus minék előtte az Atyától született Istensége szerént, nem volt; de volt mikor született: öröktől fogva született pedig: Tehát öröktől fogva volt.

Socínus ELLEN-VETÉSE. Az első szülőnek azok rendiből valónak kell lenni, a' kikhez képest első szülőnek mondatik; minthogy tehát a' Krisztus a' teremtetett állatoknak első szülőtye, azért nékie-is teremtetett állatnak kell lennie.

Cathol. Felel. Nem szükség hogy mindenkor az első szülőtt, azon képpen születtesse, vagy légyen, a' mint azok, a' kikhez képest első szülőtt. Adám első szülőnek mondatik, noha nem úgy született és lett, a' mint a' több emberek.

Harmadszor írja az Apostol: Mert ő általa teremtetek mindenek az egekben és a' földön etc. Előttök volt tehát; ha előttök, tehát öröktől fogva.

ELLEN-VETÉS. Ha szintén a' valóságos és első teremtről kellene is ezeket érteni, úgyis a' Krisztus nem volna teremtről Isten, hanem Istennek a' teremtésben csak eszköze, mint-hogy csak azt írja az Apostol ő általa. De vévén észre az ellenkezők, hogy úgy-is ugyan csak idővel előbb lőtt volna a' Krisztus a' több teremtetett állatoknál; *Másodszor* azt mondják: hogy itt az Apostol nem szól az első valóságos teremtről: mert ezt az Írás egyedül csak az Atya Istennek tulajdonítja, ki-rekeltvén az eszközöket-is, segítő társokat-is: 's Azért szól csak az újlelki teremtről, azaz, mindeneknek meg újításáról, melly lőtt a' Krisztus által, úgy-mint eszköz által: *Mindeneknek*; az embereknek tud. ill. mert az Írásban gyakran minden teremtetett állaton, és a' világon-is az ember érte-tik. *Joan. 1. Marc. 16. Az egekben és a' földön, láthatók és láthatatlanok*: azaz, az emberekre nézendők. *Királyi szék*: azaz, méltóságban lévő fejedelmi emberek. Ha pedig valaki az Angyalokat ezeken érteni akarja, mondhatni, hogy azok-is, meg újjíttattak, azaz jobb állapotban és karban állattattak, az emberekkel (a' kikre tud. ill. haragutak és viszsa voltak) meg-békéltetvén. A' gonosz Angyalokról-is érteni;

hetni; mert ők-is, úgy mond, üdvösséget nyerhetnek a' Krisztus által *Origenes* szerint, Remete Antalnak-is az ördög *Satyrus* Formában azt jelentette. Tovább így-is érthetni: Mert az ördögök-is alája vettettek a' Krisztusnak, erejek, 's hatalmok, fejedelemségek és *Politiájok* megkisebbsült és meg változott annyiban-is, hogy olyan Fejedelmek lótt és Urok, a' ki az előtt nem vólt, tud. ill. a' Krisztus, a' ki az *Politiájokat* tevése szerint változtattya.

Ha pedig kérdi valaki: Miért él az Írás ez ilyen szövegszerűségnek formájával? Felelhetni; hogy azzal a' beszédnek ékessége, izt és kedveséget szerezzen: mert ez ilyen nagyzó beszédek, mint-egy hitel feletvalók; a' minéműekkel szokott gyakran élni az Apostol. Péld. ok. *Rom. 8. v. 38. Ephes. 1. v. 21.* Ezek után Enyedi Uram az ő beszédét így fejezi-bé. A' mely értelmet én mind'a'hoz az Íráshoz, mind chez igen alkalmatosnak és illendőnek itélek lenni.

Eddig az Enyedi Magyarázása. Mellyre nem-is vólna méltó megfelelni fok okból; mindazáltal még-is felel a' Catholicus, *Elsőben* az Ariánusok argumentumára. Hogy az Enyedinek semmit nem használ; mert ugyan csak úgy a' Krisztus idővel eléb-való lett volna a' több teremtetett állatoknál. A' Másodikra: Ha a' Krisztus csak eszköz lótt volna az első teremtésben, úgy tehát a' Krisztus-is megint más eszköz által teremtetett vólna, az ísmég más által végnélkül; Ez pedig illetlen dolog a' Bölcsseknél. A' azonban (a' mint immár elégszer meg-irattatott, és ez után-is meg-irattatik) nem eszköznek, hanem teremtnőnek, és cselekedőnek mondatik nem csak az Atya hanem a' Krisztus-is; Nevezetesen *Joan. 5. v. 17. v. 19. Hebr. 1. v. 10.* Hogy pedig nem eszköz, *Első Könyv. 3. Kész. 5. Czikk. 11. Ellenü. Feleletiben*, más több helyeken-is meg irtam.

ELLEN-VETÉS. Krisztus az hatalmát az ő Atyától vette, tehát nem a' maga, hanem az Atya erejével és hatalmával munkálódott; eszköz tehát.

Cathol. Felel. Igen-is a' Krisztus mindeneket az Atyától vótt az örök-tölgöva-való nemzés által. De azzal nem következik, hogy csak eszköz vólna. Abel-is az ő létét Adámtól vette, mindazáltal az irant Adámnak nem eszköze vólt, hanem természetben és erőben hozzá hasonló vólt.

A' Második, az az, az új teremtséstről-való Enyedi értelme ellen, azt mondom *Elsőben*: Minthogy ezt a' magyarázatot az Unitáriusok csak magoktól

goktól koholták, és semmi helyes okokkal, sem a Régi Doktoroknak *Authoritásival* nem állatták, nem helyes. Többször-is hozza elé Enyedi ezeket; én-is annak rendi szerént meg-feleltem. Ha minden embernek szabad lészén az Írásokat maga te czése szerént magyarázni, egy keresztényén Hit ágazattya sem marad-meg éppen. *Másodszor.* A következendő szavai Szent Pálnak tud. ill: *Es ő az Anyaszentegyház Tisztének feje &c.* jelentik, hogy az első igéket értette az elsőteremtésről, mint-hogy ezek értetnek az Anyaszentegyháznak állapotjáról: külömben azon egy nyomban azon egy dologról, külömbet szóllott volna.

A' mit az Angyalokról és az Ördögökről mond Enyedi, merő hivatás: mert elsőben az Isten és a' jó Angyalok közt, nem volt semmi ellenkezés; az Angyaloknak-is nem volt semmi vízfzva-vonások az emberekkel; az Írás sohol arról nem emlékezik, hanem inkább, hogy örömeit szolgáltak az Isten híveinek; nem kellett tehát közöttök a' Krisztus által a' békéltetés. Ha mit olyat ír Origenes a' gonosz Angyalok üdvösségéről, abban nagyon hibázott, 's Enyedi-is utánna. Eddig meg-tapasztalta Enyedi, mi csoda képpen újította-meg Krisztus az ördögök *Politriáját*. A' meg-újítás jobb rendet és állapotot jegyez azokban, a' kik meg-újítatnak, az ördögöknek pedig nem hogy jobb állapotot szerzett volna a' Krisztus, sőt a' minémű volt, azt-is el-rontotta, őket hatalmokban meg-csonkította.

Hogy pedig Szent Pál Apostol ezekben inkább a' beszédnek ékességét nézte volna, hogy tud. ill. azzal ízt és kedveséget szerezzen; avagy hitel felett nagyozta volna beszédét szokása szerént; azt Enyedi szokott eretneki vakmerőséggel írja. Nem azt írja maga felől az Apostol 1. Cor. 1. 5. 17. és 1. Cor. 2. 5. 1. & 4.

LXVI. A Zon Koloss. írt *Levél* 2. Rész. 3. 5. így szól az Apostol: *Kiben,* (tud. ill. a' Krisztusban) *a' bölcseségnek és tudománynak minden kincsei el-rejtve vannak.* Ha az Apostol a' Krisztust örök Istennek nem hitte volna, ezeket általlyában róla nem mondhatta volna, mert csak az örök Istenben vannak a' bölcseségnek &c. minden kincsei el-rejtve; sőt ugyan az örök Isten bölcsesége nem más, hanem a' Krisztus, azon Apostolnak írása szerént. 1. Cor. 1. 5. 24. Ezt tudván Szent Péter Apostol-is, azért mondotta *Joan.* 21. 5. 17. a' Krisztusnak: *Uram te minde-
neket tudsz.*

Az Uniáriusok ezekre azt mondgyák ; hogy ilyen beszéd formájával az Apostolok csak azt jelentették ; hogy az Isten a' Krisztusban minden teremtetett állatok felett nagyobb mértékben-való bölcseséget öntött ; 's azért e'féle beszédek *Hyperbolék*, az az, nagyzó beszédnek formái, melyekkel az Apostolok is szoktak élni, Krisztust akarván felettéb *commendálni*. Abból is ki-teczik ez, hogy, noha Szent Péter azt mondgya Krisztusnak, hogy *mindeneket tudsz* ; maga még-is a' Krisztus önnön maga felől azt mondgya, hogy az ítélet napját nem tudgya *Marc. 13. v. 32.* Arról pedig a' napról vagy óráról, senki nem tud, sem az Angyalok mennyben, sem a' Fiú, hanem csak az Atya.

Cathol. Felel. Mint-hogy az Apostolok szavai : *Omnes, omnia, Mindenek, universales*, közönségesek, minden *exceptio* nélkül-valók, méltán és helyesen a' régi Sz. Doktoroktól magyaráztatnak a' Krisztus örök Istenségéről ; mert *omniscientia*, az az, mindeneknek tudása az örök Istennek tulajdona. Ismét : ha a' szent Irásnak minden *locus*it *Tropusok*-nak, *Hyperbolék*-nek mondgyuk csak a' mű te czésünk szerént, úgy az egész Keresztény Hitünket nyilván kétségséssé teszszük.

Arra pedig, hogy a' Krisztus az ítélet napját nem tudta volna, vagy on felelet a' 3. Könyv. 2. Rész. 3. S. 10. Numer.

LXVII. **M**ég-is azon *Levéln. 2. Rész. 9. v.* ezeket írja az Apostol : *Mert ő benne (az az, a' Krisztusban) lakik az Istenségnek minden tellyes volta test szerént : az az, maga a' tellyes és tekéletes Istenség meg-eggyezvén az Hypostatica és természet felett való Unio által az emberi természettel, az az, a' Lélekkel és a' testtel, mely által mondatik lakni test szerént a' Krisztusban : test szerént, az az, nem immár az árnnyékban vagy példában minémüképpen lakott a' Mojsés sátorában és Salamon templomában, vagy valami ábrázatnak jelenésében, vagy is külső történt cselekedetnek erejében, a' mint a' Profétákban és egyéb nagy és csuda dolgokat tévő Szentekben, hanem az ő Isteni állatyanak igaz és valóságos, és el-válthatatlan tellyes és tekéletes voltában ; a' minémüképpen lakik az emberi Lélek az emberi testben ; a' mint írják Sz. Agoston, *Epist. 57. ad Dardanum*, Aquinasbéli Szent Tamás &c. *Tyrinusnál ex helyben.* A' Krisztus tehát valaminig igaz és valóságos Ember, azért, hogy emberi természetből, az az, Lélekből és testből legyen, úgy igaz és örök Isten-is, azért, hogy Isteni természetből, az az, örök Istenségnek állatyanból és *Personalitásból* legyen.*

Enyedi ellenzván ezt az értelmet, azt mondgya *elsőben* ; hogy a' Krisztusban, az Istennek nagy ajándéki, és a' Szent Léleknek bővsége szállottak *rest szerént*, az az, láthatóképpen testi ábrázatban ; galamb képében, és benne lakott ; a' mely által is jeles dolgokat cselekedett ; azért, úgy mond, itt semmiképpen a' *Substantiát*, az az, Istenségnek állattját nem érthetni ezeken : *Istenségnek minden tellyes volta* : hanem csak *accidentális qualitást*, és néminémű nagy tekkéletességet, a' micsodást tudni illik több Szenteknek-is adott az Isten, de nem olyan tekkéletes mértékben. *Másodszor* azt mondgya : ha szintén *Substantiát* kellene-is itt értenünk, csak azt tevé, hogy, minthogy az Isten nem *materialis*, és oszlozható, hanem *Spiritualis simplicissima* és oszlozhatatlan *Substantia*, bizony valahol vagyon, tellyeséggel vagyon, de ilyenképpen nem csak a' Krisztusban, de mindenütt vagyon. Lelki értelem szerént pedig azért mondatik a' Krisztusban lakni az Istenségnek mindé tellyes volta, hogy sohol nyilvánban, bővebbé és nagyságosban, az Isten az ő erejét ki nem mutatta, mint a' Krisztusban : mert valami jót és ajándékot akart az ő hiveinek adni, azt mind a' Krisztus által adta, nem úgy-mint régenten a' Sidó Népeben a' Profétákban és Salamon Templomában árnyékozás, példázásképpen és rész szerént, és homályoson, hanem *rest szerént*, az az, ugyan valóságosképpen, meg-tapaszthatóképpen, bizonyoson, bővséggel mindenestől, tekkéletesen. Mert, úgy mond, a' *testnek* nevezeti Szent Pálnál sokszor világos és bizonyos dolgot jelent, és az árnyéknak ellenébe tétetik.

Cathol. Felel. Szent Pál Ap. nem ajándékoknak bővségét, hanem Istenségnek minden tellyes voltát mondgya lakni a' Krisztusban ; az Istenség pedig nem *accidens*, hanem Isteni *Substantia*, *Essentia*, *Quiditas*, az az, Istennek állattja és mi-volta. *Másodsz.* Ha az Istenségnek minden tellyes volta, csak az Isteni ajándékoknak bővségét jelentené itt, úgy az Apostol a' Krisztusnak, sok Szenteknél fellyeb-való méltóságot nem tulajdonítana ; mert sok más Szenteknek-is adatott ajándékoknak bővsége. Ha azt mondod pedig, hogy azoknál bővebben a' Krisztusnak ; *Felel.* az Apostol nem írja *comparativè*, bővebben, hanem : *minden tellyes volta*.

Ha mondod *Másodszor*, hogy sokakról mondgya az Irás, hogy az Istennel és Szent Lélekkel tellyesek voltak ; sőt az Apostol *ad Eph. 3. v. 19.* azon könyörög érettek az Istennek, hogy *bé-tellyesedgyenek az Isten-*

Istennek minden tellyes vóltával : még-is azért nem mondhatni, hogy az Apostol azt kérte volna, hogy az *Ephesurbéliek* örök Istenek legyenek.

Cathol. Felel. Elsőben : Mű Catholicusok nem csak ez egy *locus*-ból hiszszük hogy a' Krisztus örök Isten, hanem más sokakból-is, melyekre nézve Hitünket ebből a' *locusból*-is erősfittyük, helyesen ítélvén, hogy a' Krisztusban lakik *test szerént*, az az, valóságosan állattya szerént az Istenségnek minden tellyes vóltá, minthogy örök Isten. A' több Szentekről nincs más semmi olyas *locus* a' szent Írásban, melyből őket örök Isteneknek hihetnők ; 's azért-is az Istenségnek minden tellyes vóltát valóságosan ő benne lakni nem ítélhettyük. Másodszor Szent Pál *in presenti* írja a' Krisztusról, hogy benne lakik *test szerént* az Istenségnek minden tellyes vóltá : a' Hivékért pedig könyörög kívánván, hogy bé-telleyesedgyenek ; nem-is tészí-fel, hogy *test szerént*, 's állattya szerént az Istenségnek minden tellyes vóltával. Olyan formában-való könyörögés azért ez, mint a' Krisztusé *Matth. 5. v. 48. Legyetek tekéletesek, a' mint a' ti Mennyei Atyátok-is tekéletes.* Az az, igyekezzetek tekéletesek lenni, és a' Mennyei Atyátok tekéletességét követni : úgy az Apostol kívánsága-is annyit tészén, hogy telleyesedni igyekezzenek napontként az Istennek minden tellyes vóltával ; nem azért, hogy idővel valóságosan a' Mennyei Atyának tekéletességét (mely véghetetlen) elérnők, mert a' teremtett állatnak lehetetlen, nem-is *capax* : úgy telleyesedgyenek Istennek minden tellyes vóltával, a' mennyire tudni illik *capaxok*, teremtett állatok lévén, holott az Istennek tellyes vóltá véghetetlen. A' Krisztus pedig örök Isten lévén (a' mint más sok *locusokból* ki-tetzczik) *capax*, hogy benne lakják az Istenségnek tellyes vóltá véghetetlenül.

ELLEN-VETÉS. Ha Krisztusban az Istenségnek tellyes vóltá olyan formán vólna, a' mint a' Háromságosok vélik, úgy elsőben vagy az három személynek közönséges állattya ; vagy másodszor amaz ige, mellyet az Atyától mondnak öröktől fogva születni ; vagy harmadszor az Atyának, vagy a' Szent Léleknek külön-való állattya, vagy negyedszer ezeknek külön-való személye, költözött volna beléje : ezek pedig mind képtelen dolgok. Képtelen az első ; mert úgy a' tellyes Istenség és Háromság, az Atya, Fiú, és Szent Lélek mindeneftől fogva az ember-séggel személy szerént meg-eggyesült vólna ; mert a' Háromság állattya személyek nélkül nem érthetni, eggyek lévén.

Képtelen a' második-is : mert *elsőben* meg-kellene azt bizonyítani, hogy vagyon olyan ige, mely az Atyától öröktől fogva született, és az Isten volna. *Másodszor* az Apostolok, maga-is a' Krisztus azt mondgya, hogy az Atya Isten volt a' Krisztusban *Joan. 10. v. 38.* és nem a' Fiú. *Harmadszor* Ugy-is az Istenségnek tellyes állattya testesült volna-meg, mint-hogy egy egészszén az Igével.

Képtelen a' harmadik-is : mert így az Istenségben, nem egy, hanem több *essentia* volna : Eggyik közönséges a' három személynek ; a' többi pedig mindenik személynek külön és tulajdon *essentiája*.

Képtelen a' negyedik-is : mert *elsőben*, mint-hogy az Isten egygyű, 's oszthatatlan valóság, a' személyt az állattól el nem szakaszthatni. Ha pedig el-szakasztoz, úgy jmmár nem egy hanem több, 's legalább négy Isten léfzen ; mert ha a' személyek el-lehetnek állat nélkül, és magoknak elegendők ; úgy a' három személyek három Istennek léfznek ; az állat ismég magára negyedik.

Cathol. Fejcl. Mind ennyi okoskodására Enyedinek azt mondom ; hogy az Isteni három Személyek között, csak a' második Személy tudni illik az *Ige*, ki a' Fiú, testesült-meg, és eggyezett-meg az emberséggel *immediate*, az az, minden közben vetés nélkül ; mert csak e' felől mondgya az Irás *Joann. 1. v. 14.* *Es az Ige Testé lön*, 's több helyeken-is.

AZ ELLEN-VETÉS okaira azt mondom : az *elsőre* ; elégségesen meg-bizonyittatot eddig-is, hogy vagyon olyan ige. A' *másodikra* azt mondom ; hogy az Atya a' Krisztusban volt, és vagyon, de nem az emberséggel-való *uniera*, hanem az Isteni állatnak a' három személlyel-való *identitására* nézve : az Atya azért a' Krisztusban vagyon, nem azért hogy az Atya meg-testesült volna, hanem azért, hogy egy állattýában az Igével, mely meg-testesült. A' *másodikra* : Mint-hogy az Ige *secundum relationum esse immediate & formaliter*, az az, a' mennyiben Fiú, avagy a' Fiúságban közben-vetés nélkül eggyesült-meg az emberi természettel ; az állattýában pedig, és a' több állatszéri tulajdonságokban csak *mediate, identico, concomitanter*, közben vetés, avagy, következőkép-pen, (hogy tud. ill. a' természet és az állat egy a' Fiúval, a' ki *immediate* meg-eggyesült az emberrel) 's azért nem mondatik, hogy az Atya és a' Szent Lélek meg-testesült volna. Ennek nagyobb értelmének kedvéért

Példában és néminémű hasonlatosságban tanúld-meg e' titkot : Az emberben *intellectus & voluntas*, az az, értelé és az akarat egyek *realiter*, de emberi ítélet szerént néminéműképpen, az az *formaliter* egy-mástól különböznek : ehezképest szokták mondani : *Az értelem ért; az akarat nem ért; az akarat akar; az értelem nem akar* : noha *realiter*, valóságosan mind a' kettő ért-is, akar-is; mindazáltal ilyen külömb-séggel : az értelem ért, a' mennyiben értelem *immediatè & formaliter*, magára nézve, minden közben-vetés nélkül : *quia intellectus est* : azért hogy értelem; az akarat-is ért, de nem annyiban a' mennyiben akarat, nem-is magára nézve *immediatè & formaliter*, nem-is azért, hogy akarat hanem az akarattal meg-eggyesült értelem mint egy közben-vetett eszköz által. Hasonlóképpen az értelem-is akar, de nem azért hogy értelem, hanem azért, hogy egy az akarattal.

Illyen formán értsed (a' menyiben a' meg-foghatatlan tekéletességű Istenhez hasonlítottatik a' teremtetett állatnak mivólta) az Igének meg-tesztelését-is: az Atya, Fiú, és Sz. Lélek állatban egyek, de személyekben egy-mástól különböznek, *realiter inadaquatè* : valósággal, de nem tellyeségesen. Erre nézve, a' Fiú meg-tesztelűtnek mondatik, nem az Atya és a' Sz. Lélek; jöllehet mind az Atya mind a' Sz. Lélek meg-eggyesült az emberi természettel, de illyen külömb-séggel, hogy a' Fiú a' mennyiben Fiú *immediatè & formaliter* magára nézve minden közben-vetés nélkül, és azért hogy Fiú : az Atya pedig és a' Szent Lélek eggyesült-meg azon emberi természettel, nem azért, és nem annyiban a' mennyiben Atya és Szent Lélek, hanem csak annyiban, a' mennyiben az Atya és a' Sz. Lélek egy a' Fiúval állatnyában, *mediatè, identicè, concomitanter in verbo*, mint egy közben-vetettben, az az, Igében, és csak azért hogy egyek a' Fiúval az állatban. Erről irtam ezen Kőnv. 38. Bizonyosságban Joann. 1. 7. 14.

Sz. Pál Apost. Levelei Timoteushoz.

LXVIII. **E**lső Level. 3. Rész. 16. 7. ezeket írja Timotheusnak Szent Pál Ap. Es nyilván nagy az Isten kegyességének titka, mely ki-nyilatkoztatott a' testben, meg-igazítottatott a' Lélekben, meg-jelent az Angyaloknak, predikáltatott a' Pogányoknak, melyet el hisstek e' világon, mely

mely fel-vitettetett a' dicsőségbe. Ennél-is világosabban olvassuk ezeket a' Görög és Syriai fordításokban, és némely régi Sz. Atyáknál-is, *Chrysostomusnál, Theophilaktusnál, és Cyrillusnál, a' mint írja Cornelius à Lap. tud. ill. Az Isten jelent-meg a' testben.* Pediglen nem csak példában, vagy lelki-képpen, ajándékiban, erejében, hatalmában, jelekben, mint régenten, hanem valóságosképpen testet vévén-fel. &c.

Enyedi *elsőben* kétségesse akarja tenni a' Görög fordítást, mintha azt meg-vestegették volna, és ez igék helyett; *mely kinyilatkoztatott:* a' mostani új *Theologusok* ezeket tették volna; *Isten jelent-meg:* holott a' régieknél, a' kik kivált Ariussal tufakodtak, nem találhatnak. *Cathol. Felel.* Enyedi ezt mondgya ugyan, de semmivel nem bizonyítja: holott más helyeken okoskodván, az Görög fordítást eléb becsülli az *vulgatánál;* de abban sem állandó; a' mint ki-teczik Könyvének *paginaiból, 706. 711. 715.*

Azt mondgya *másodszor* Enyedi, hogy az Apostol czéllya nem volt itt a' meg-tesztelésről írni, az írása-is azt semmiképpen nem jelenti; hanem csak az Anyaszentegyházban lévő Tiszteknek köteletségéről, és az Anyaszentegyháznak méltóságáról inti Timoteust. *Cathol. Felel.* Igen-is az Apostolnak első és igyenes czéllya nem az volt; mindazáltal intvén Timoteust az Anyaszentegyházban lévő Tiszteknek &c. köteleiségekről, magának-is írja, mint viselje magát az Isten házában, melynek nagy a' méltósága, mint-hogy igazságnak oszlopa és erős támasza, melyben az Isten nagy kegyeliségeinek titka-is meg-jelent, nem csak homályban és példában a' mint a' *Synagogában,* hanem nyilván és valóságoson, a' mikor tudni ill. az Isten meg-jelent a' testben, &c. és végre fel-vitett a' dicsőségbe.

Harmadszor azt mondgya: Ha az Isten valóságoson meg-jelent volna testben, tehát vagy a' Háromság egézfűzen; vagy annak közönséges állattya; vagy az Atya, vagy a' Krisztus úgymint Ige jelent volna meg. De egyiket sem mondhatni. *Cath. Felel.* Ez előtt való 67. *Numerus* alatt való Bizonyosságban meg vagyon írva, mellyik Isteni Személy jelent-meg.

Negyedszer azt mondgya: Az Isten láthatatlan, helyt sem változtathat valóságoson; a' miről pedig itt ír az Apostol, meg-jelent, látható volt, helyt-is változtatott. Nem Istenről ír tehát itt az Apostol. *Cathol. Felel.* Miképpen lehet látni az Istent, és miképpen mondatik Iste

Isten jelenni, le-fzállani, fel-menni, és helyt változtatni, meg-irtam ez Könyv. 41. Numerusa alatt Joán. 3. 5. 13. más több helyekben-is.

Eörfőzőr azt mondgya : Ha itt testben meg-jelenni azt téfzi, hogy meg-testesülni, úgy a' Krisztus élete-is meg-testesült 2. Cor. 4. 10. a' hie-
vek testeiben, Szent Pál-is meg-jelent a' *Corinthusbéli*ekben. 2. Cor. 11, 6. Az Isten ő maga-is mely gyakorta jelent-meg eleitől fogva : A' Krisztus-is meg-jelentette dicsőségét az víznek borra való változtatásában : val-
lyon mind ezek, mind annyiszor meg-testesültek-é ? avagy, hogy úgy szölyak, a' Krisztus meg-vizesült-é, vagy meg-borosült-é ? *Cath. Fel.* Ha Enyedi józanon vette volna fel mind ezeket, és az *Arius* borától meg nem részegedett volna, így nem okoskodott volna. Mert mű nem mondgyuk, hogy a' Krisztus meg-testesült, csak azért, és abból, hogy meg-jelent együgyűképpen, hanem hogy meg-jelent a' testben olyan formán, hogy az emberi testet és természetet fel-vette, meg-egyesülvén vele ; de ezt-is nem csak ebből a' *locusból*, hanem többekből, azokkal egybe vetvén, tanúlyuk : tud. ill. *Az Ige testé lön* : &c. Ezekből-is : *Angyaloknak meg-jelentetett, Pogányoknak predikáltatott, és a' dicsőségbe fel-vitetett.* A' mit pedig Enyedi enyelget Sz. Pál Apostolról, Krisztus életiről, dicsőségéről, kivált a' víznek borra való változtatásában, úgy az Isteni régi jelenésekről nem józan és tudós emberhez való, ha azokat jól fel-vészí ; mert egyyikről sem szöl az Irás úgy, hogy olyan formán testben jelentek volna meg, kivált Szent Pál Apost. 2. Cor. 11, 6. nem azt írja hogy meg-jelent volna a' *Corinthusbéli*ekben : hanem hogy nyil-
ván valóva lött a' *Corinthusbéli*eknek mindenkben.

Sz. Pál Apostol Levele Titushoz.

LXIX. **M**Elynek 2. Réfz. 13. 5. ezeket írja : *Várván a' boldog reméniséget, és a' nagy Isten 's a' mi üdvözítő JESUS Krisztusunk dicsőségének el-jövetelét.* &c. Ezt a' *locust*, hogy az írásomat rend kívül ne szaporítsam, ki-akartam hadni. De, mint-hogy a' régi Szent Doctorok közönségesen úgy írják, hogy itt az Apostol a' Krisztust mondom : Ha a' Krisztus nagy Isten, örök Isten ; mert sohol nem olvassuk, hogy ez azige nagy Isten, másoknak adatott volna, hanem az örök Isten-
nek.

nek. *Másodszor* Szent Pál Ap. azt írta itt nagy Istennek, a' kinek eljövetelet az ítéletre várjuk, az ítéletre pedig nem az Atya jövetelet várjuk, hanem a' Krisztusét; tehát az Apostol itt a' Krisztust mondotta nagy Istennek. Hogy Krisztus jö-el az ítéletre, bizonyítja maga a' Krisztus *Matth. 16. v. 27.* mint-hogy néki adott az Atya minden ítéletet, *Joan. 5. v. 22.* Szent Péter Apostol-is *Aktor. 10. v. 42.* azt mondgya, hogy a' Krisztus *Istentől rendeltetett Birójává az eleveneknek és holtaknak.* Szent Pál Apostolis *ad Philip. 3. v. 20.* azt írja: hogy Menyből várjuk az üdvözítőt tud. ill. a' Krisztust. Tehát itt-is azon Apostol a' Krisztusnak jöveteletét értvén, őtet mondotta nagy Istennek. *Harmadszor* A' régi Szent Doctorok a' Görög fordításból-is bizonyítták, hogy itt az Apostol írja a' Krisztust nagy Istennek; mert tulajdonsága a' Görög nyelvnek, hogy mikor valamely *propositióban* a' két ige mellé csak egy *articulust* télsen, és azt a' két igt ezzel a' *conjunctióval* *Et, és,* egybe foglalja, akkor mind a' két ige azon egy személyt vagy dolgot jelent: Itt pedig e' két ígéhez: *Nagy Istennek,* és *üdvözítőnek* csak egy *articulus* tétetik, és egy *conjunctio* foglalja egybe: tehát mind a' két ige a' Krisztust jelenti.

Ellent mond Enyedi *elsőb.* Krisztus maga mondgya *Matth. 16. v. 17.* hogy ő az Atya dicsőségében jö-el. Itt-is tehát Sz. Pál Ap. az Atyának úgy-mint a' nagy Istennek dicsőségének eljöveteletéről szól. *Cathol. Felel. Matth. 25. v. 31.* A' Krisztus azt mondgya, hogy ő a' maga felségében és dicsőségében jö-el. Tehát Sz. Pál itt a' Krisztus dicsőségének eljöveteletéről szól. Az Atya és a' Krisztus dicsősége egy.

Ellent mond *másodszor*: Hogy a' Görög fordításból semmiképpen nem ruházhattuk a' Krisztusra ezeket az igéket: *Nagy Istennek*: mert a' Görögben sokszor találattik az-is, hogy azon egy *articulus* külön való dolgokat-is jegyez, ámbár *conjunctióval*, *Et, és,* egybe szerkesztettek-is.

Cathol. Felel. Ha szintén találattik-is az néha, ugyan csak közönségessebben, és a' mint a' Görög Bölcsék tartják, ékebb-is a' Görög írásban, hogy azon egy személyt, vagy dolgot jelentnek a' két ige, mikor a' *propositióban* egy *articulus* tétetik hozzájuk, és *conjunctióval* *Et* egybe szerkesztetnek. Ismég: nem csak ez okból, hanem másokból-is állítjuk mi a' Krisztust nagy Istennek lenni, a' mint eléb ki-teczik.

Második ok, melyre nézve jedzettem-tel ezt a' *locust*, ez, hogy ki-
tef-

telessék Enyedinek ez iránt-való helytelen és nevétséges értelme; mert azt mondgya, hogy ha szintén a' Krisztust mondaná-is itt Szent Pál, *nagy Istennek*, még sem következnek, hogy örök Isten: mert ugyan a' ki Isten, Erasmus-ként, nagynak-is kell annak lenni; de abból nem következik, hogy annál más nagyobb nincsen: 's azért nagy Isten ugyan a' Krisztus, de nagyobb Isten nálánál az Atya; és azért-is nem örök Isten a' Krisztus, hogy az Atya nagyobb Isten nálánál; mert az örök Istennél nagyobb nincsen.

Cathol. Felel. Nyilván való, hogy ez a' tudomány a' szent Irásokban nincsen: mert ámbár olvassuk-is, hogy emberck-is Isteneknek mondatlak, de nem olvassuk sohált, hogy nagy Isteneknek mondatlak volna: Tulsajdonia tehát az örök Istennek ez a' nevezet: *Nagy Isten.*

Azon Titushoz irt Level. 3. Rész. 4. §. még-is így szól az Apostol: *A' mi üdvözítő Istenünk kegyessége és embersége meg-jelent.* Eb-ből-is, többekkel egybe vetvén, lehet fel-venni, hogy Isten a' Krisztus; mert *elsőben* az új Testamentomban ez ígén *üdvözítő*: közönségesebben a' Krisztus értetik: *Másodszor*: nem az Atyának, hanem a' Krisztusnak embersége jelent-meg. Lévéen mindazáltal ezen kívül-is elég bizonyosságunk a' Krisztus örök Istenségéről, ez iránt többet nem szölk, hanem lépek

Sz. Pál Apost. Sidókhöz irt Levelére.

A Katván Szent Pál Apost. az új Testamentomot méltóságosbnak próbálni az önál, azé nevezetesen ebben a' levélben az új Testamentom *Authorának* és *Szerzőjének*, az az, Krisztusnak méltóságából próbállyá; holott-is a' Krisztust nem csak Mojsésnél és a' Profétáknál, úgy-mint az ó Testamentom szerzőinél avagy eszközinél, de az Angyaloknál-is (a' kik által lőtt az Isten beszédgye Mojséshez és a' Profétákhoz) méltóságosbnak nem csak együgyűképpen írja, de ugyan a' szent Irásoknak számos és hathatós bizonyossággal állattya, midőn mind azokban a' Krisztust, nem csak minden teremtettt állatok felett dicsőségesnek és fel-magasztaltatottnak, hanem Isten Fiának és örök Istennek lenni próbállyá, és ennek, az ó levelének első részében-is, leg-

aláb tiz bizonyosságát téfzi-fel. Mellyekről rend szerént én-is mentől róvidebben irok.

LXX. Első Bizonyossága kettős ezen level. 1. R. 1. és 2. Vben vagyon: *Sok féle rendben (úgy mond) és sok képpen szólván az Isten régenten az Atyáknak a' Proféták által : végezetre e' napokban szólna nekünk az ő Fia által, kit mindenk örökösévé rendelt; ki által e' világot-is teremtetete.*

Kettőt téfzen-fel azért itt az Apostol: *Elsőt*, hogy a' Krisztus, Fia az Istennek a' régi Patriárkákhoz és Profétákhoz képest; melyből azt hozzuk-ki, hogy a' Krisztus, nem csak kegyelem szerént fogadott Fia az Istennek, hanem természet szerént öröktől fogva született Fia. Való dolog, hogy a' régi Patriárkák és Proféták Istennek fogadott Fiai voltak, még-is az Apostol csak a' Krisztust írja Isten Fiának, jele tehát, hogy az Apostol a' Krisztust itt a' régi Profétákkal mint-egy ellenkező képpen egybe vetvén, őtet az Istennek természet szerént-való Fiának lenni jelentette.

Erősítettetik e' dolog Krisztusnak ama' példa-beszédéből: *Matth. 21. V. 33.* melyben a' cselédes ember mikor el-küldötte volna az ő első és más rendbéli szolgait a' szőlő-mivesekhez az ő szőlőjének gyümölcséért, és a' szőlő-mivesek meg-ölték volna az ő szolgait, utólszor az ő édes fiát el-küldötte hozzájok; mondván: *Meg-beccsüllik a' fiamat: azok pedig látván a' fiát, mondanak &c. ez az örökös, jertek, öljük-meg őtet &c. és meg-ölelék.* E' példa-beszéd szerént a' Proféták csak szolgái voltak az Istennek, a' Krisztus pedig örökös, és természet szerént-való Fia: Külömben-is e' példa-beszédben magát jelentette a' Krisztus, hogy meg-ölettenék a' Sidióktól, ámbár Isten Fia volna-is.

Második Bizonyossága a' Krisztus Istenségének vagyon ezekben: *Ki által e' világot-is teremtetete.* Ezt a' *materialis* látható világot tudni illik.

Erről irtam e' 2. Könyvben, az első, 36. 37. 44. 59. 65. Bizonysgokban; 's azért itt csak rövideden némely Ellen-vetésekre felelek.

I. ELLEN-V. Ámbár (úgy mond Enyedi) az első teremtsérről szólna-is itt az Apostol, csak azt mondhatnók, hogy éléb volt a' Krisztus e' látható világnál; de nem, hogy öröktől fogva való volna: mert az Angyalok-is éléb lettek e' világnál, még sem öröktől fogva valóok, nem-is örök Istenek.

Cathol. Felel. Az Angyalok e' világgal együtt teremtettek : Ez kö-zönséges Keresztényi tudomány : ezzel ellenkezőt Enyedi nem bizo-nyíthat. 2. A' Krisztus itt nem csak mondatik élébnék e' világnál; ha-nem hogy ő általa teremtetett e' világ, 's az Angyalok-is, sőt min-denek.

2. ELLEN-V. Itt a' Krisztus csak eszköznek és nem fő cselekedőnek iratik; általa írja, nem, ki teremtetette : Eszköz pedig örök Isten nem lehet; mert az eszköz aláb-való a' fő cselekedőnél : az Istenségben e' fé-le nincsen.

Cath. Fel. Erre több helyeken, e' Könyvben-is és az elsőben-is irtam.

3. ELLEN-V. Itt e' szó alatt : általa, csak azt kell érteni, hogy éret-te, és az ő kedvéért. *Cathol. Felel.* Ez ok nélkül való fogás : mert ez ige per : általa : a' tudófoknál *causam efficientem non finalem*, az az, cselekedő, és nem vég okot jegyez. *Másodsz.* Ugy-is fen maradna a' Krisztus örök Istensége felől-való bizonyság : mert a' ki kedvéért terem-tettek mindenek az örök Isten : *Proverb. 16. 7. 4. Mindeneket ő magá-ét teremtet az Úr.* 3. Az Apostol ugyan e' Levél. 2. Rész. 10. 7. nem csak írja per quem : ki által : hanem írja ezt-is : *propter quem* mondván : *Mert illett a'hoz (Krisztushoz) a' kiért mindenek, és a' ki ál-tal mindenek.*

4. ELLEN-V. Itt az Apostol a' jövendő új és nem a' régi világ te-remtéséről ír. Bizonyítja e' Levél. 2. Rész. 5. 7-ből, *Mert nem az An-gyalok alá vetette az Isten a' következendő földnek kerekességét, a' melyről szölkünk : jövendőről szól tehát itt az Apostol.* *Másodszor* Bizonyítja így-is : az Isten az által ter-mette a' világot, a' kit örökkőssé tett, és a' ki által szólt az utolsó időben, a' meg-tesztelt Igét tette pedig örökkőssé és az által szólt : tehát a' meg-tesztelt Ige által teremtetette a' vilá-got. Az az Ige pedig a' mikor meg-tesztelt, immár ez a' látható vi-lág régen volt annak előtte, nem teremthette tehát az Isten általa e' látható világot. *Harmadsz.* Az Apostol eléb írja ezeket : *szölla nekünk az ő Fia által : mintsem ezeket : ki által e' világot-is teremtetette.* Jele tehát, hogy az Apostol itt az új világ teremtéséről, az az, az ő világ-nak meg-újításáról írt : mert mikor az Isten nekünk a' Fia által szólt, immár az első világ meg-volt régen.

Cathol. Felel. Az elsőre : ott az Apostol nem szól sem az ő, sem az új világ teremtéséről, hanem az ő és új Testamentomról, intvén a' Si-dokat,

dókat, hogy szorgalmazottabbak legyenek az új Testamentomnak megtartásában, mintsem voltak az ónak megtartásában, hogy meg ne büntetődgyenek ők-is : mert ha, úgy mond, azok a' kik az ó Testamen-
tomot által hágták, meg-büntetődtek, holott az csak az Angyalok által szolgáltatott, mentől inkább meg-büntetődnek az újnak meg-szegői (mel-
lyet jövendőnek mond az el-múlthoz képest) mely nem immár az An-
gyalok alá, hanem a' Krisztus, az az, Isten Fia alá vettetett.

A' másodikra Fel. Minek előtte az Ige meg-tesztelűlt volna, és minek
előtte ez a' látható világ lett volna, azon Ige volt immár öröktől fogva
Isteni természete szerént, és az szerént teremthette az első világot. *A'*
harmadikra Felel. Az Apostol nem azt írja, hogy eléb szóllott volna
nékünk az ó Fia által, hogy-nem-mint a' világot teremtetten volna ál-
tala; hanem csak adgya előnkbe, hogy végezetre szóllott nékünk az ó
Fia által, a' ki által tud. ill. régen a' világot-is teremtetten.

De még-is, hogy az Apostol ez igékben : *ki által e' világot-is te-
remtetten, e' látható világ teremtesét értette, bizonyítom más okokból-is :*
Elsőben hogy itt *in praterito* meg-lőtt világról szól : *per quem fecit* : ki
által teremtetten, olyan ige által : *fecit*, *alkotta*, *teremtetten*, *csinálta* ;
mely valóságos, és semmiből való teremtetten és nem csak *accidentalist*,
az az, meg-újítást jelent : és ámbár néha meg-újítást jegyez-is, mind-
az által olyankor, vagy ez a' szó *novus*, új, hozzá tétetik, mint péld-
ok. *Isaie* 43. 5. 19. *2. Cor.* 5. 5. 17. *Apoc.* 21. 5. 5. *Imé mindeneket
újja részek.* Vagy mikor a' dolog a' melyre ez a' szó : *fecit* : *czéloz*,
accidens és nem *substantia*. Vagy mikor olyan *circumstantiák* és jelek
tapasztaltatnak, mellyek nem a' valóságos teremtetten, hanem csak újí-
tást jelentnek. Valamikor pedig ezek nincsenek ezen szókkal : *fecit*,
condidit, *creavit* : *mivelte*, *alkotta*, *teremtetten* : valóságos teremtetten je-
lentnek. Itt pedig az Apostol mondásában a' félék nincsenek ; valósá-
gos teremtettenről írta tehát azokat, és nem a' meg-újításról.

LXXI. 3. *Bizonyosága a' Krisztus örök Istenségének ez 1. Részben:* *Ki
mivelhogy az ó dicsőségének fényessége, és állattyanak áb-
rázattya* 5. 3. tud. ill. nem csak rész szerént és külsőképpen a' mint a'
több teremtetten állatok, hanem tellyesen, tekéletesen és valóságoson és
állattya szerént, mint-hogy benne lakik az Istenségnek minden tellyes völ-
ta 2. *Coloss.* 5. 9. Erről bővebben írtam a' 65. Bizonyosságban *Coloss.* 1.
5. 15.

Enye-

Enyedi azt mondgya, hogy ez igékben nincsen semmi emlékezet az Istenről, vagy az Atya Isten dicsőségéről; hanem csak mondatik Krisztus együgyűképpen Dicsőség fényének, és annak a' Fény állattyanak, ábrázattyanak, mely azt téfzi, hogy a' Krisztus dicsóséges fényesség; mint mikor mondatik igafság, 's dicsőség Királyának, annyit téfzen mint felette igaz és dicsóséges Király, minden nyelveknek, de kivált a' Sidónak szokása szerént, *Emphaseos causâ abstractum pro concreto*; mintegy nagyzásképpen; mint péld. ok. ha ki mondaná: Ez az ember mérő igafság, az az, igen igaz: azért, úgy mond Enyedi, az a' szó *ejus*, *ô*, vagy *annak*: nem az Istenre vagy az Atyára, hanem a' dicsőség fényességére czéloz, úgy hogy ez légyen igaz érteleme az Apostol mondasának: hogy a' Krisztus dicsőség fényességének, és fényesség állattyanak ábrázattya. Sőt ha szintén meg-engednők-is (úgy mond Enyedi) hogy a' Krisztus az Atya dicsőségének fényessége és állattyanak ábrázattya volna, azzal még sem volna örök Isten; mert úgy-is nem az Atyának, hanem csak az Atya dicsőségének és állattyanak fényessége és ábrázattya volna, az az, *accidens accidentis*: *accidens* pedig nem *substantia*, valamint a' láb nyoma nem láb.

Cathol. Felel. A' *contextus* maga világoson jelenti, hogy ez a' *Relativum*: *ejus ô*, vagy *annak*, nem mást hanem az Atya Istent jelenti, 's azért igen rendetlenül tekeri azt Enyedi más értelemre. Mondván pedig hogy nem az Atyának, hanem csak az Atya dicsőségének 's állattyanak ábrázattya volna a' Krisztus, az az, *accidens accidentis*: nagyon ki-mutatgya Enyedi vagy tudatlanságát vagy álnokságát, holott az Atya állattya és belső Isteni dicsősége, maga az Atya, úgy az igafsága, bölcsesége-is, sőt maga-is a' Krisztus; minthogy az Istenségnek tellyes és tekéletes formája, ábrázattya, Képe nem *accidens*, hanem *substantia*, és Istenségnek tellyes és tekéletes volta.

LXXII. 4. *Bizonyosság* ez igékből *Ű. 3.* *Es mindeneket visel az ô erejének igéjével; virtutis sua, az ô maga erejének.* Semmi tiszta teremtetett állatról ezt nem mondhatni; a' Krisztusról mondatik; tehát nem csak teremtetett állat, hanem örök Isten-is léfzen ilyen Isteni erejére nézve a' Krisztus JESUS, azzal mindeneket hordozván, tartván és viselvén.

Enyedi erre: maga, úgy mond, a' Krisztus *Matth. 28. Ű. 18.* és *Joan.*

Joan. 13. v. 3. azt vallyá : hogy minden hatalom Mennyen és földön az Atyától adatott néki ; örök Istennek pedig senki nem adhat : tehát minthogy a' Krisztusnak adatott, örök Isten nem lehet. *Másodsz.* Ez ige : *mindenek*, jelenti csak azokat, mellyeket meg-újított a' Krisztus, mellyekre adatott néki erő az Atyától.

Cathol. Felel. Miképpen és minémű erő és hatalom adatott a' Krisztusnak az Atyától, meg-irtam a' 44. Bizonys. *Joan. 5. v. 19.* Ismét 45. Bizonys. *Joan. 5. v. 26.* és 48. Bizonys. *Joan. 10. v. 18.* és ugyan a' 3. Könyv. 2. Rész. 3. §. a' 11. *punctum*ban való feleletben. Ismét 4. §. 6. *punctum*ra való feleletben.

A' *másodikra Felel.* Többször-is vitéttya ezt Enyedi, de egy csepnibe sem próbállyá, hogy itt és másutt ez ige *mindenek* : a' Krisztus cselekedeti iránt, csak az új világnak meg-újítása iránt kell érteni. Holott ez az ige, *mindenek* : olyan *universale*, közönséges, hogy, hanem-ha valami más ki-fogó ige, vagy *circumstantiák*, vagy a' beszédnek formája limitállyá, az az, meg-határozza, mindeneket magában foglal ; itt pediglen semmi olyas nincsen. Nem lehet tehát a' világnak új teremtsére érteni.

LXXIII. A Zon 3. vben, ez igékben : *Meg-tisztítván a' bűnökből* vagyon 5 *Bizonysága* a' Krisztus örök Istenségének ; mely igékhez a' Görög fordításban ez-is : *per semetipsum* : maga által, az az, erejével és hatalmával ; tételik. A'hoz képest mondom : csak az egy örök Istennek tulajdona, maga erejével az embert bűnökből meg-tisztítani : itt pedig a' Krisztusnak tulajdonítatik ; ki-teczik tehát ebből-is, hogy a' Krisztus örök Isten.

Erre azt vetik az Unitáriusok, hogy ez az ige ; *per semetipsum* : maga által : nem azt téfzi, hogy tulajdon maga, az az, magától való, és senkitől nem vett erővel tisztítaná a' bűnöket a' Krisztus ; mert minden erejét és hatalmát az Atyától vette : hanem csak azt téfzi, hogy ő maga meg-tisztította a' bűnöket az Atyától vett erővel. Ugy az ember-is mondatik valamit cselekedni maga erejével, nem olyan formán, hogy magától volna néki az az ereje ; mert Istentől vette, hanem olyan formán, hogy más külső segítő erő nélkül cselekedte.

Cathol. Felel. Való dolog hogy a' Krisztus, mindeneket az Atyától vett úgy-is mint Isten, úgy-is mint ember : de úgy mint Isten vette örök-

öröktől fogva állatszeri és természetfieri szülés által; mely által az Atya magát *necessariò, essentialiter*, szükségképpen, teljesen és véghetetlenül közli (ki-vévén az Atyaságot, mert ez, *Relativum quid*) és így a' Krisztus ereje, nem más hanem önnön maga az Atya ereje, mely által a' Krisztus-is úgy a' mint az Atya-is, úgy-mint első és fő ok mindeneket cselekeszik és bűnöket tisztít, ugyan Krisztusnak ama' mondása szerint *Joan. 5. 19. Mert valamiket az Atya cselekeszik, azokat a' Fiú-is hasonlóképpen cselekeksi.* Ismét *5. 26. Mert miképpen az Atyának élete vagyon ő magában &c.*

Hogy ugyan a' Krisztus úgy-mint fő ok és nem eszköz tisztítja a' bűnöket, próbáljuk az Apostol Leveléből *ad Rom. 5. 5. 7.* a' hol azon Apostol ellenébe veti a' Krisztust Ádámnak, állatván hogy a' Krisztus hatalmasb és hathatósb volt a' világnak igazíttatására, mint sem Ádám annak kárhoztatására; Ádám pedig nem csak eszköz, de fő ok volt e' világnak kárhoztatására, annál inkább tehát fő ok volt a' Krisztus azon világnak igazíttatására: különben ha Krisztus csak eszköz lett volna az igazíttatásban, Ádám pedig fő ok a' kárhoztatásban, nem mondhatta volna az Apostol a' Krisztust hatalmasbnak a' világ igazíttatására, mint-sem volt Ádám annak kárhoztatására; mint-hogy a' fő ok magában mindenkor hatalmasb az eszköznél, kivált olyan eszköznél, a' minéműnek hiszik az Unitáriusok a' Krisztust, hogy tud. ill. nem *causa efficiens & influens physicè & immediatè*, se nem *meritoria*: az az, se nem fő cselekedő, se nem érdemlő oka a' világ meg-igazíttatásának; hanem csak szavával és példájával intő eszköz, a' Hitre, jó életre és poenitentiára. Melyről-is bőven itam az 1. Könyv. 5. Részn. 6. Czikelyében. Ha tehát a' Krisztus csak intő eszköz lett volna a' világ igazíttatására, Ádám pedig fő ok *causa demeritoria* valóságos szerző és érdemlő ok annak kárhoztatására, nem mondhatta volna az Apostol, hogy hathatósb volt a' Krisztus igazulásunkra, mint-sem volt Ádám veszedelmünkre és kárhoztatásunkra.

LXXIV. *H*atodik Bizonyság vagyon ez igékben: *Mert kinek mondotta valaha (az Atya Isten tud. ill.) az Angyalok közzül: én Fiam vagy te; én ma szültelek téged 5. 5.* Ezekkel-is az Apostol jelenti a' Krisztus örök Istenségét, és az Atyától természet szerint való fiúságot: különben ha csak fogadott Fiúnak hitte volna az Apostol

stol a' Kríztust (mint-hogy az Angyalok-is Istennek fogadott Fiai, *Job. cap. 1. v. 6.*) igen kevésben, sőt semmiben méltóságosnak lenni az az Angyaloknál nem próbálta volna a' Kríztust.

Azt mondgyák az Unitáriusok : hogy úgy-is méltóságosb a' Kríztus az Angyaloknál; mert tekéletefőbb fogadott Fiú azoknál.

Cathol. Felel. Elsőben; az Irás sohól sem mondgya fogadott Fiúnak a' Kríztust : sőt ellenben mondgya igaz, tulajdon, egyetlen egy, első szülött Fiúnak, olyannak, a' ki által a' hivek minnyájan lettek Istennek fogadott fiai. *Joan. 1. v. 12. ad Galat. 4. v. 4.* Nem fogadott hanem természet szerint-való Fia tehát az Istennek a' Kríztus, és örök Isten.

Másodszor azt kérdem : Mire nézve tekéletefőbb fogadott Fiú volna a' Kríztus? nem a' fogadott fiúságra nézve; mert erre a' *formalitásra* nézve, az az, *quoad essentiale constitutum adoptivi*; egyik fogadott fiú nem tekéletefőbb a' másiknál; valamint a' természet szerint való fiú-is, *quoad esse intrinsecum & essentiale Filii naturalis*, a' menyiben természet szerint való fiú, egyik nem tekéletesb a' másiknál.

Ha mondod; hogy a' Kríztus annyiban tekéletesb fogadott Fiú az Angyaloknál, hogy több és nagyobb Isten ajándékokkal ajándékozott-meg.

Cathol. Felel. Azok nem a' fogadott fiúságnak állattayához valók : és történhetik, hogy az ember több ajándékokkal ajándékozza a' szolgáját, mint-sem a' fogadott fiát; még-is azzal a' szolga nem létszen fogadott fiú.

Másodszor : Nyilván ki-teczik; hogy az Apostol nem abból próbállyá a' Kríztust méltóságosnak lenni az Angyaloknál, hogy a' Kríztus tekéletefőbb Fiú azoknál, hanem abból, hogy a' Kríztus *Fiúnak mondatik*, az Angyalok pedig nem mondatnak olyan formán; sőt inkább szolgáknak mondatnak, a' mint itt 7. és 14 v. írja az Apostol, noha különben fogadott fiaknak mondhatni őket-is annyiból, hogy Isten kegyelme által vannak a' miben vannak.

LXXV. 7. *Bizonyság* vagyon ezekben. *Es ismég mikor bé-hozza az ő első szülöttét a' föld kerekiségére, azt mondgya : Es imádgýák őtet az Istennek minden Angyal. Mellyeket az Apostol vett-fel a' 96. Soltárn. 7. vból.* Ezzel-is próbállyá az Apostol a' Kríztusnak

nak természet szerént-való fiúságát az Istenhez képest, következőképpen örök Istenségét, hogy az Isten parancsolt az Angyaloknak, hogy imádják a' Krisztust, de sohó nem parancsolta, hogy valaki imádjya az Angyalokat, Isteni Imádással, mert az Angyalok teremtettt állatok, a' teremtettt állatot pedig nem illeti az Isteni imádás; mint-hogy azért az Isten még Angyalinak-is (a' kik noha az ő természetekre nézve leg-nemesebb teremtettt állatok) parancsolta, hogy a' Krisztust imádják; következők, hogy a' Krisztus Istennek első és egyetlen egy Szülöttje, örök Isten.

Enyedi azt mondgya: hogy itt ez a' szó: *imádják*: csak külső tiszteletet, és nem valóságos Isteni imádást jelent. Ebből azért örök Isten nem léfzen a' Krisztus. Az Angyalok pedig nem csak tisztelik az embereket, de ugyan szolgálnak-is nékik, mely nagyob a' tiszteletnél, vagy egyarányú; még-is azzal nem örök Istennek az emberek.

Cathol. Felel. Elsőben, hogy itt ez a' szó, *imádják*: valóságos Isteni imádást jelent, bizonyíttatik ilyen formán: Szent Pál Apostol e' szókat vette-fel a' 96. Soltárból, melyet a' Krisztusra magyaráz, és abból ötet Angyaloknál méltóságosbnaak próbálgya: de a' Soltárban ez a' szó: *imádják*: valóságos Isteni imádást téfzen; tehát itt-is: külsőben ha a' Soltárban valóságos imádást, itt pedig csak az együgyű külső tiszteletet tenné, ok nélkül vette volna fel az Apostol a' Krisztusnak az Angyaloknál nagyob méltóságának próbálására, holott az Angyalok-is, emberek-is tiszteltetnek külső tisztelettel.

Másodszor: Itt a' Krisztus Isten Fiának, világ teremttőjének, Isten állattya ábrázattyanak-is &c. mondatik: illeti tehát a' Krisztust valóságos Isteni imádás.

Harmadszor: Nyilván-való, hogy a' Proféta az Angyalokat az örök Isten imádására mint egy serkengeti: Az Apostol pedig azokat a' serkengető igéket Krisztusra alkalmaztattya: jele tehát, hogy Krisztus az az örök Isten, a' kinek imádására a' Proféta az Angyalokat serkengette.

Mondgya *másodszor* Enyedi, hogy meg-engedi hogy a' Proféta az örök Isten imádásáról fól: de Sz. Pál nem arról; mert Sz. Pál nem-is azon igéket, nem-is azon értelmet mondgya, melyet a' Proféta. A' Soltárban így olvassuk: *Imádjátok*: Szent Pál pedig, mind a' módgyát, mind a' személyét a' *Verbunak* meg-változtatván, írja: *Imádják*. Ismég
R r a' Sól-

a' Soltárban nincs ez az ige : és ; Szent Pálnál vagyon. A' Soltárban ez ige : *Elohim* ; Szent Pálnál az helyett ez : *Angyalok* , tétetik : *Elohim* pedig nem csak Angyalokat, hanem néha embereket-is jelent : Ismét : a' Soltárban *Relativum pronomem ejus* : az ő ; Angyali tud. ill. Szent Pálnál pedig *Istennek* , Angyali tud. illik. Az értelem sem egy : mert a' SoltárIstenről, nem első Szülőtől szól ; minthogy akkor nem-is volt : Sz. Pál pedig az első Szülőtől szól ; az első Szülőtől név pedig nem illet Örök Istent ; mert első Szülötnek eredete és kezdete vagyon , az Örök Istennek pedig se eredete se kezdete nem lehet. Tovább : Mind az előjáró, mind a' következő igék jelentik, hogy itt az Apostol nem börtűszerént, hanem csak példában oitállyá a' Soltár igéit : az Apostol tehát egyebet nem akart, hanem fel-vévén az igéket a' Soltárból, melyben a' Proféta intette az Angyalokat az Örök Isten imadására, a' győzedelemért, mely által Dávid Királynak birodalma alá vetette a' Pogányokat, ő-is, az Apostol tud. ill. hasonlatosképpen a' Kristust érdemesnek ítélte, hogy az Angyaloktól, az halálon és az ördögön-való győzedelemért, valami Isteni imadáshoz hasonló tisztelettel tiszteltessék.

Cathol. Felel. Csak abból hogy az Apostol a' Soltár szavait börtűről börtűre azonképpen nem citállyá, nem következik, hogy nem azon értelemmel szól a' Kristusnak Isteni imadásáról : mert sok példánk van, hogy az Evangelisták és az Apostolok, sőt maga a' Kristus-is inkább vigyáztak az értelemre, mint-sem a' börtűre. Noha itt az Apostol kevés szókat 's azoknak módgyát el-változtatta, az értelmet mindazáltal meg-tartotta. *Másodszor* : Hogy az Apostol nem börtűszerént, a' mint a' Soltárban vagyon, hanem csak hasonlatoson, a' győzedelmeknek hasonlatosságáért, vette-fel a' Soltár igéit, csak Enyedi gondolatlan találmánnya : mert Sz. Pál Apostolnak itt nem az volt a' ezéllya, hogy a' Kristust a' győzedelemért imádtassa az Angyalokkal, hanem hogy az Angyaloknál méltóságosbna próbállyá, azzal együtt az új Testamentomot-is az ónál. Ezeket pedig semminében nem próbálta volna, ha a' Kristusnak Isteni imádása helyett csak a' külső tiszteletet, mellyel más teremtetett állatok-is tiszteltetnek, értepte volna, annál inkább, ha az *Elohimon* nem Angyalokat, hanem csak hatalmas embereket kellene érteni. Mert úgy a' Sidók azt mondhatták volna Sz. Pálnak, hogy ok nélkül ruházza a' Kristusra a' Soltár igéit ; mert a' Soltár szól az Örök Isten imadásáról, mely a' Kristust nem illeti, mint-hogy nem Örök

örök Isten. Ha pedig csak a' külső tiszteletet érti a' szavaiban, azzal a' Krisztus nem léfzen méltóságosb az Angyaloknál; mert úgy mind Angyalok mind emberek imádatnak.

Arra pedig; hogy a' Soltár az örök Istenről, Szent Pál az első Szülöttéről szól; a' ki-is Isten nem lehet, *Felelek*: Mint-hogy a' Krisztus az Atya Istennek természet szerint Isteni állattyyából, 's öröktől fogva való Szülötttye, örök Isten a' Krisztus-is: mert Isteni természetire nézve a' Krisztusnak idő szerint való eredete és valóságos oka és kezdete nincsen. Első Szülöttnak pedig mondatik a' több teremtettt állatokhoz és fogadott fiakhoz képest. Melyről többször-is eddig elég világosan írtam.

LXXVI. Bizonyította 8szor Szent Pál a' Krisztusnak az Angyaloknál való f. lsőséget; következőképpen örök Isten-séget, ezen *Level. 1. Részéb.* a' 103. és 44. Soltárokból ezekkel: *Es az Angyaloknak azt mondgya úgyan; tud. ill. a' Proféta; ki (az Isten) az ő Angyalit lelkeké téjzi, és az ő szolgait a' tűznek langyává: a' Fiának pedig: tud. illik: az Isten Fiának; így szól a' Proféta: A' te Királyi széked Isten örökkön örökre: igazságnak palczája a' te országodnak palczája: szeretted az igazságot, és gyűlölted a' hamisságot; azért kent-meg téged a' te Istened a' vigasztalás olajával a' te közösid földet.* Így okoskodik azért az Apostol: az Angyalokat a' Proféta szolgáknak mondgya; a' Krisztust pedig Isten Fiának és Istennek; a' kinek Királyi széke örökkön örökké való: Méltóságosb tehát a' Krisztus az Angyaloknál, és az új Testamentom az ónál &c.

Enyedírázt mondgya elsőben, hogy ez ígék: *A' te Királyi széked Isten:* bötű szerint Salamonról irattak, a' Krisztusról pedig csak lelki értelemben, csak valami hasonlatosságért alkalmaztattak. Ebben, úgy mond, minden Bőlesek meg-eggyeznek; az ígék-is jelentik, hogy emberről, és nem örök Istentől irattak. Másodszor azt mondgya: Akár kiről vétessenek-is, bizony nem Istent, hanem embert jelentnek, mert a' ki meg-kénétett: a' kinek Istene vagyon: a' ki az országot társal bírja, nem örök Isten. Harmadszor, Ez az ígé, *Isten* itt nem *in Vocativo*; hanem *in Nominativo casu* vagyon: ilyen formán: *Deus est thronus tuus*: Isten a' te Királyi széked Salamon: az az; Isten a' te Királyi székednek erősítője mind örökké. Negyedszer, Hogy itt ez ígé *Isten*,
R r z
csak

csak nagy és feletteb-való méltóságban lévő embert jegyez, a' ki az Angyalokat meg-haladgya; és ez vólt az Apostol czélya.

Cathol. Felel. Az elsőre. Nem csak ez igék: *A' te Királyi széked Isten:* de az egész 44. Soltár Profetiái Lélekkel a' Kristusról és az ő jegyeséről, az az, Anyaszentegyházról irattatott; melyben oly dolgok vannak, hogy semmiképpen pusztá embernek 's teremtetett állatnak nem illenek: péld. ok. hogy a' Királyi széke uralkodása örökké-való; hogy Ura és Istene az ő jegyesének. Látsz erről a' 3. Bizonyosságban. a' 44. Soltárra.

A' Másodikra Felel: Kristus úgy-mint ember meg-kenettetett; úgy Istene-is vagyon, úgy a' Mennyei Szentek országló társai. De úgy-mint Isten, ebben az értelemben, meg nem kenettetett, úgy Istene nincsen &c.

A' Harmadikra: A' Régiek többire, és most-is közönségessebben és hitelesebben ez igéket: *A' te Királyi széked Isten:* ismég ezeket: *Azért kent-meg téged az Isten:* in *Vocativo casu* fordították; sőt némelyek ki-tévén a' bőrt-is, mely jedzi a' *Vocativus casust* tud. ill. a' te Királyi széked, *oh Isten:* és azért kent-meg téged, *oh Isten:* kivált az első igéket, ha nem in *Vocativo*, hanem in *Nominativo casu* értenők, azt tennék, hogy az Isten Salamonnak vagy Kristusnak Királyi széke vólt, mellyet nem mondhatni, azon formán-is mint Enyedi magyarázza, példa nélkül nem magyarázhatni. Egy szóval: ez igék: *a' te Királyi széked Isten:* a' Soltárban ezt téstik: *Isten, a' te Királyi széked örökké megmarad;* vagy; *örökké-való:* és valósággal in *Vocativo casu* vétetik az ige *Isten,* és örök Istennek tulajdonítatik; Szent Pál Apost. pedig Kristusnak tulajdonítja; tehát az Apostol a' Kristust örök Istennek lenni ismérte.

A' Negyedikre: Ha itt ez ige *Isten:* csak feletteb-való méltóságban lévő jelentene, azzal az Apostol a' Kristust az Angyaloknál méltóságosbna nem próbálta volna; mert az Angyalok az ő természetek szerint méltóságosbak az embernél a' 8. Soltárnak mondása szerént: 6. v. *Kisebbsé töltet őtet* (az embert tudni ill.) *egy kevesse az Angyaloknál.* Hogy azért az Apostol *argumentumának* ereje legyen, ez igen, *Isten,* örök Istent kell érteni; különben, ha az ember JESUS Kristust örök Istennek-is nem hiszszük, nem tudom, miben mondhatni méltóságosbna az Angyaloknál.

LXXVII. **B**izonyította 9 szer, és 10 szer. a' Krisztus örök Istenségét az Apostol a' 101. Sóltárn. 26. és utánna-való *Ívöl* : Es ugyan a' 109. Sóltárból, irván : és : az az, még-is mondotta a' Proféta az Isten Fiának a' Krisztusnak ; *Te kezdetben fundáltad Uram a' földet : és a' kezéid alkotmányi az eget. Azok el-vesznek, te pedig meg-maradsz ; és mint a' ruha minnyájan meg-avulnak &c. Te pedig azon vagy &c.* Ismég : Kinek mondotta pedig valaha az Angyalok között (tud. ill. az Isten) *Ílly az én jobbam felől ?*

Tagadhatatlan dolog, hogy a' Sóltárokból ezek, tud ill. a' föld, és az eget fundálása, alkotása &c. az örök Istentől mondattak ; még-is az Apostol világosan a' Krisztusra alkalmaztatta, és azokkal nevezetesen, a' Krisztusnak méltóságát és felsőbségét az Angyaloknál erősen vitatta ; melyet nem cselekedhetett volna, ha a' JESUS Krisztust örök Istennek nem hitte volna.

Mind ennyi Bizonyoságit, és a' Krisztus örök Istenségéért való írást az Apostolnak, látván Enyedi, elsőben azon fárasztotta elméjét, hogy ki legyen az, a' kit az Apostol bé-hoz, hogy mondotta : *En Fiam vagy te : én Atya léfzek : imádgják őtet Istennek minden Angyali &c.* Másodszor : Kíról mondattak mind azok, Salamonról-é ? Krisztusról-é ? az Atya Istentől-é ? A' többit meg-engedhetni, úgy mond, hogy a' Krisztusról mondattak leg-alább lelki értelemben, és hasonlatosság-képpen : de az utólsókat tud. ill. és : *te kezdetben fundáltad az eget &c.* hogy a' Krisztusról mondattak volna, azt meg nem engedheti, hanem inkább hogy mind a' Sóltárban, mind az Apostolnál az Atya Istentől tulajdonképpen mondattak, fok okokból próbálgatta.

Első ok, úgy mond, ez : mert ha az Apostol ezeket a' Krisztusnak tulajdonította volna, úgy maga magával ellenkezett volna, a' ki más helyeken fokszor írja, hogy az Atya Isten mindeneket a' Fiú által teremtet. *Második ok* : Az egész szent Írásban az Atyának, (és sohol nem a' Krisztusnak) tulajdonítatik a' teremtés. *Harmadik ok* : Az Apostol czéllya az volt, hogy a' Krisztust, mindeneken, még az Angyalokon-is fellyebb magasztallja, azért-is a' Krisztust az Angyalokkal nevezet szerint egybe vetette ; de ha a' Krisztus Teremtő volna, úgy a' Teremtőt vetette volna egybe a' teremtetett állatokkal : ez pedig *iben* képtelen dolog : 2 szer : Ok nélkül való ; mert ki kételkedett valaha, ha a' Teremtő fellyebb való volna-é a' teremtetett állatoknál ? *Harmadszor* :

szükség nélkül-való : mert, úgy mond, a' mi kevés által meg-lehet, vétek sokkal meg-lenni ; ha ugyan a' Krisztus Teremtő volna, nem elég bizonyosság lett volna-e ez, hogy felségesb az Angyaloknál ? minek tehát a' többi? *Negyedik oka* ez ; mint-hogy a' Háromságosok ezt az ígét *Er, és,* el-szakasztják a' következő igéktől, szükségképpen, úgy kel ki-teljesíteni, ennek az hibás *Eocliptica* beszédnek fogyatkozását az előbbeniekből : és : *te kezdetben fundáltad &c. és ;* az az : is-még mondotta az Atya a' Fiúnak : *te kezdetben fundáltad &c.* Ez pedig hallatlan-is, káromlás-is, hogy az Atya Isten Urának hiná a' Fiát, és néki tulajdonítaná a' világ teremtését. Magok-is a' Háromságosok azt mondják, hogy mikor a' Fiú az Atyát Urának hija, azt emberi természetire nézve cselekefzi, melyben kissébbnek hiszik az Atyánál.

Ezeket fel-tévé Enyedi a' mi értelmünk ellen, azután három-féléképpen magyarázza ez igéket : és : *te fundáltad &c. Első :* hogy ezek a' Soltárban-is, az Apostolnál-is az Atyának mondattak, s azért ezt a' csatló szót *és,* nem kell el-szakasztani a' következő igéktől, hogy a' beszéd hibás ne legyen : ki-teczik ez abból-is, hogy mikor az Apostol elé hozza bizonyágát, mellyekkel a' Krisztus felsőbségét vitattya, nem csak ezt a' szót : és : de ezeket-is : *és ismég : és viszontag : a' Fiúnak pedig,* teszi elől, itt pedig olyanokat nem tesz ; jele tehát, hogy ezeket : *és te fundáltad &c.* nem a' Krisztusnak mondotta, hanem az Atyára fordította mint-egy csudálkozva mondván : oh Isten 's Uram, ki a' kezdetben fundáltad a' földet, mely igen nagy méltóságra emelked, az Angyalok fel-tt-is a' te Szent Fiadat ez új világban.

Másodszor így glossálja : Hogy az Apostol ezeket : *és te fundáltad Uram &c.* nem azért vette-fei itt, hogy az ő czéllját segítenék, hanem csak ezeknek kedvéért, tud. ill. *Azok el-vesznek, te pedig meg-maradsz :* hogy ezek amazokkal öszve szerkesztetve valának : mert az Apostol csak azokra nézett itt, a' mellyek a' világnak Krisztus által való változását és meg-újulását jedzik vala, és hogy azokkal-is bizonyítsa Krisztusnak az Angyaloknál való felsőbségét ; mely a' meg-újítatott világban a' Krisztus Urá, az Angyalok pedig szolgáló lelkeké löttek, és a' Krisztusnak, nem az Angyaloknak vettetett alálok az új világ.

Harmadszor : Illendőbnek itéli ezt : hogy valamik a' Soltárookban és a' több szent Írásokban bötű szerént vagy az Istenről vagy Salamonról irattak, azokat az Apostol *allegorice,* lelki értelemben az új Testa-

mentomra, új világra, és annak meg-újítójára, Krisztusra alkalmaztat-
ta, a' mint ezeket is: *és te kezdetben fundáltad &c* az az, tanításfodnak
kezdetiben, el-rontván az őt, fundáltad ezt az új Testamentomot 's új
világot, mely meg-marad örökké.

Cathol. Felel. Elsőben Az ELLEN-v. tudni illik: Hogy meg-nem
engedheti, hogy ezeket: *Es; te kezdetben fundáltad a' földet &c.* Krisztus-
ról mondotta volna az Apostol. Ha ő meg-nem engedi, meg-engedik a'
Catholicus Doctorok minnyájan.

Az okokra pedig, melyekre nézve mondgya, hogy nem lehet a'
teremtést a' Krisztusnak tulajdonítani, az *elsőre* és a' *másodíkra* azt mon-
dom. Szent Pál nem csak az Atyának, hanem a' Fiúnak-is tulajdonít-
tya a' teremtést, nem csak úgy-mint eszköznek, hanem úgy-mint az
Atyával egyetemben Fő cselekedőnek. *Joan. 5. v. 17.* Nem-is írja
sehol, hogy *csak* az Atya Teremtő.

A' *harmadik* okra *Felel.* Mi czéllya légyen itt az Apostolnak meg-
írtam. Arra pedig: hogy a' Teremtőt teremtett állattyaival egybe vet-
ni nem illik: azt mondom: nem illik olyan formán, hogy a' teremtett
állathoz hasonlónak, annál inkább aláb valónak gondollyad, hanem in-
kább véghetetlenül méltóságosbnak. *Másodszor:* Elzes ember nem ké-
telkedik abban, hogy a' Teremtő eléb való az ő teremtett állattyanál;
nem-is ezt vitatta az Apostol; hanem hogy a' Krisztus méltóságosb az
Angyaloknál, és abból, hogy az új Testamentom méltóságosb az ónál;
mellyet végre abból-is próbált, hogy az Angyalok csak szolgáló lelkek,
a' Krisztus pedig Teremtő; és ez a' Bizonyosság mindeneknél szükségesebb,
hathatosb-is volt olyan hihetetleneknek, a' micsodások voltak a' Si-
dók, most-is az Unitáriusok a' Krisztus Örök Istensége iránt. Azon ki-
vül Szent Pál ezzel az bizonyossággal úgy-mint leg-erősből a' többit bé-
fejezte, a' mint az bölcsék szoktak, mint-egy mondván: egy szóval;
ez az, a' Kiról a' Proféta így szóllott a' Soltárban: *Te kezdetben fundál-
tad a' földet.*

A' *negyedik* okra *Felel:* Az Apostol, hol az Atyát, hol a' Profétát ír-
ja, hogy mondották a' Fiúnak; de mindeneiket a' Proféta által. Itt nyil-
ván-való hogy az Proféta mondotta ezeket: *Te fundáltad kezdetben a'
földet,* az Apostol is úgy írta; nincs tehát itt semmi káromlás.

Enyedi mindé értelme és magyarázatya ellen azt mondó: az *elsőre:*
Ki-teczik nyilván Sz. Pál írásából, és írásának módgyából és rendből,
hogy

hogy valamint az előbbenieket, úgy ezt az útolsót nem az Atyára, hanem a' Fiúra [cítalta; nem-is vólt szükség, mindenik citálásra, egészben ki-tenni ezeket: és ismég: és viszontag: a' Fiúnak pedig &c. mert ez az egy ige-is: és, ezt helyben hozta; mely csatló ige ugyan az előtteniekhez képest; mindazáltal ezektől: *Té kezdetben fundáltad*, elszakasztatik; és annyit téfszen, mint; és, ismég mondotta, tudni illik: a' Proféta az Isten Fiának; *Té fundáltad* &c. Hogy pedig ezeket az Apostol, mint-egy csudálkozva mondotta vólna, az Atyához fordítván beszédét, az ő Szent Fiának felmagasztalásaért; azt Enyedi vagy hozzá hasonló Mesteritől tanulta, vagy pedig csak magától gondolta.

Második és harmadik értelme-is Enyedinek hasonló, és példa, és ok nélkül-való fogás, melyet noha száma nélkül vitat, de semmi helyes okkal meg nem állíthat.

Ezek az e' Levélnek 1. Részéből fel-vett Krisztusnak örök Istenségét jelentő Bizonyságok: Vólnának többek-is a' következő Részekben, mellyekkel élnek némely Catholicus Doctörök; ezek tudni illik: 2. Rész. 14. §. *Mivelhogy azért a' gyermekek részesültek a' testben és a' vérben; ő-is (a' Krisztus tudni illik:) hasonlóképpen részesült azonokban.* Ismég 16. §. *Mert az Angyalokat sohol nem vette-fel, hanem Abrahám magvát vette-fel.* Másodszor: Ez Levél: 3. Rész. 3. 4. 5. és 6. §-ból: *Mert ez annyival bővösebb dicsőségre tartatott méltónak Moyses fölött, mennyivel bővösebb tisztessége vagyon a' háznál, annak a' ki azt építette. Mert minden ház valakitől építtetik: a' ki pedig mindeneket teremtet, Isten az. Es Moyses ugyan hív vólt az ő egész házában, mint szolga. A' Krisztus pedig mint Fiú a' maga házában.* Harmadszor: Ezen Levél 7. Rész. elején: *Mert e' Melkisedek, a' Sálem Királya, a' Felsőges Istennek Papja, ki először igazság Királyságát magyaráztatik ugyan: azután pedig Sálem Királyságát-is, az az, békeség Királyságát, Atya nélkül, Anya nélkül &c. hasonlítatván pedig az Isten Fiához örökké Pap marad.* Ezeket-is, ha ki akarja bővebben vizsgálni, meg-talállyá a' Catholicus Authoroknál; én pedig, hogy hosszúság ne legyen, elhagyom; és ezentúl az ötödik Részre által hágok.

Ötödik Rész.

Szent Péter, Szent János, és Szent Júdás Apostolok Leveleiből; és ugyan Szent János Evang. Felenése Könyvéből-való Bizonyosságok.

Szent Péter Apost. első Levele.

LXXVIII. **S**ZENT Péter Apost. 1. Level. 1. Rész. 10. és 11. v. ezeket írja: *Mely üdvösség felől kérdezkedtek &c. a' Proféták, a' kik a' ti következendő malasztokról profétáltak: tudakozván; micsoda, vagy minémű időt jelentene ő benne a' Krisztus Lelke: meg-jövedőlvén a' Krisztusnak szenvedésit és azután-való dicsőségit.* Adgyák előnkbe ezek az igék elsőben hogy a' Krisztus (kinek lelkétől kérdezősködtek a' régi Proféták) vólt valósággal a' Szűz Máriától-való születése előtt Istensége szerént; mert külömben senkinek valamijének lenni valóságoson nem mondatik, ha maga valóságoson nincsen: A' Proféták-is hogy kérdezősködtek volna annak lelkétől, a' kinek nem hogy lelke, de maga sem lett volna? *Másodszor:* Adgyák előnkben, hogy a' Krisztus örök Isten vólt, mint-hogy egyéb nem lehetett.

Hogy pedig a' Krisztus Lelkén itt a' Szent Lélek Ur Isten értetik, az-is bizonyos; mert az által szóllottak a' régi Proféták; és azért mondatik Krisztus Lelkének, hogy a' Krisztustól származik, valamint az Atya Lelkének-is, hogy az Atyától származik: a' mint e' Könyv. 53. Bizonyosságából, annál inkább a' hol tulajdonképpen a' Szent Lélekről, kietzik.

Enyedi azt mondgya *elsőben:* A' Krisztus Név Kentet téssen, mely csak emberséget illet, a' Krisztus embersége pedig nem vólt a' régi Proféták idejében, kent sem vólt tehát; ha kent nem vólt, Krisztus sem vólt.

Cathol. Felel. Hasonló *sophismára* vagyon felelet e' Könyv. 47. Bizony. az ellen-vetése való feleletben. Ez ige, *Krisztus*, ha csak úgy veszfűk mint puszta szót, igen-is kentet téssen. De ha úgy veszfűk mint JESUS Krisztust jedző nevet, egy személyben Istent és Embert téssen. Illyen formán kent, az az, Krisztus JESUS vólt a' régi Proféták ideiben-is Istensége szerént.

Azt mondgya *másodszor* Enyedi : Nem olvassuk az Írásban, hogy a' Krisztus a' Szent Lelket el-bocsátotta és ki-öntötte volna eléb, hanem fel-támadása és Menybe menetele után. Ismég Szent János *Evangel. Könyv. 7. Rész. 39. v.* azt írja, hogy Szent Lélek nem volt, minek-előtte szenvedett a' Krisztus.

Cathol. Felel. Olyan formán, a' mint Pünkösöd napján az Aposto-
lokra, nem olvassuk az Írásban, hogy többször annak előtte az Atya-is
küldötte volna a' Sz. Lelket, de ebből az nem jő-ki, hogy az előtt immár
nem lett volna Sz. Lélek, vagy hogy az Atyaé és a' Krisztusé nem volt
volna, az Evangelista-is nem írja, hogy akkor még Szent Lélek nem
volt volna, hanem hogy még nem adatott volt az Apostoloknak olyan
formán : A' *vulgataban* így vagyon a' *textus* : *Mert még nem adatott
vala a' Lélek, mert JEsus még meg nem dicsőítettett vala.* Más *edi-
titiókban* pedig, ha szintén nincs-is ez fel-téve bötű szerént ; *még nem
adatott &c.* de bennék értetik, száma nélkül bizonyíttya az Írás, hogy
a' régi Proféták a' Szent Lélek által szóllottak. *Másodszor* Nyilván ki-
tetzik hogy volt Szent Lélek : mert *Genes. 1. v. 1.* mondgya a' szent
Írás *Spiritus Dei ferebatur super aquas* : az Istennek Lelke vitérik,
vagy leveg vala a' vizek felett ; tehát volt a' Szent Lélek a' Krisztus
szenvedése előtt.

Harmadiz. azt mondgya Enyedi : Nem azért írja Sz. Péter a' Sz.
Lelket Krisztusénak lenni, hogy valóban akkor Krisztusé lett volna, hanem
azért, hogy az a' Lélek, a' kitől a' Proféták kérdeztek, és a' ki
által szóllottak, hasonló volt a' Krisztus Lelkéhez, és annak idejében lett
Krisztusé : mint mikor az Illyés lelke Elizeuson meg-nyúgodván *4. Reg. 2.
v. 15.* lett Elizeusé. Ismég *Luo. 1. v. 17.* mondatik lenni a' Baptistánál
az az, nem az Illyés valóságos lelke, hanem a'hoz hasonló. Vagy
másodszor hogy a' Krisztusra és az ő dolgaira nézett, ezélozott, és felőle
szóllott. Vagy *harmadiz* hogy azon Lélek adatott azután a' Kri-
stusnak, a' ki régenten a' Profétáknak. Nem következik tehát, hogy
a' Krisztus a' Proféták idejében volt volna, a' miképpen nem követke-
zik, hogy a' Baptista Illyés idejében volt, azért hogy a' Baptista lelke
Illyésben volt.

Cathol. Felel. Ezeket kétségesképpen mondgya Enyedi, hogy ne
áttassék semmit mondani. En pedig azt mondom, hogy az a' Szent Lé-
lek, mely által profétáltak a' régi Proféták a' Krisztus Híveinek követ-
kezen-

kezendő malasztiról, és kérdezősködtek tőle az üdvösségnek és a' Krisztus szenvedésének &c. idejéről, Istennek Szent Lelke volt : Ezt a' Sz. Lelket pedig mondgya nem csak Sz. Péter itt, de Szent Pál-is *Aktor. 16. v. 6, 7. Rom. 8. v. 9. Gal. 4. v. 6.* a' Krisztus tulajdon Lelkének, és nem mást hasonlót a' hoz; és ettől (mondgya) hogy kérdezősködtek a' Proféták, és ez elév meg-jelentette nékik a' Krisztus szenvedésének idejét &c. Mondgya pedig Krisztus Lelkének, nem azért, hogy úgy-mint embernek adattatott és bé-tölt vele; hanem azért, hogy úgymint Istentől öröktől fogva származott. *Joan. 15. 26. 16. v. 7. és 15.* A' mi azta' Sz. Lelket illeti mely volt Illyésben, azon Szent Lélek nyugodott-meg Elizeuson-is, és az által, profétáltak a' több Proféták-is, noha nem mindenekben egy mértékben jelentette-ki erejét. Elizeus-is midőn azon kérte Illyést, hogy az ő lelke kettős legyen ő benne *4. Reg. 2. v. 9.* nem azt értette, hogy állattyában két lélek legyen benne, hanem hogy kettős legyen buzgóságra és cselekedetekre nézve. Szent Pál Apostol-is elé számálván a' Krisztus és az Apostolok Tanítványinak adatott lelki ajándékokat, az írja *1. Cor. 12. v. 11.* hogy mind azokat azon egy Sz. Lélek munkálotta a' Tanítványokban.

Azon Szent Péter *1. Level. 2. Rész. 6. v.* ezeket írván : *Az okáért vagyon az Írásban : Imé Sionban, választott, drágalátos fő szeglet-követ részek, és a' ki hiszen abban meg-nem szégyenül. Néktek azért hívőknek tisztesség : a' nem hívőknek pedig, az a' kő, a' melyet az építők megvetettek, fő szeglet-kővé lőrt, és botlásnak kőve, és botránkozásnak kő-szállója; tulajdoníttya Krisztusnak.* Szent Pál Apostol-is *Rom. 9. v. 33.* Simeon-is *Luc. 2. v. 34.* Isaiás pedig *cap. 8. v. 14.* tulajdoníttya az Istennek a' Seregek Urának. Jele tehát, hogy a' Krisztus az a' Seregek Ura Istene. De erről nem többet.

Sz. János Ap. és Evang. első Levele.

LXXIX. **E**Lső Rész. 1. és 2. v. így ír : *A' mi eleitől fogva volt, a' mit hallottunk, a' mit láttunk az életnek Igéjéről &c. és hirdettük néktek az örök életet, mely az Atyánál vala, és meg-jelent nekünk.* Hogy itt az Evangelista a' Krisztusról szól, és hogy a' Krisztust mondgya örök életnek, mely tud. ill. öröktől fogva az Atyánál vala; ezen a' Sz. Atyák és Catholicus Doctörök minnyájan meg-eggyeznek.

Enyedi pedig az írja, hogy az Evangelista szól ugyan a' Kríztusról is, úgy-mint élet ígéréről, de főképpen szól azokról, mellyek az élet ígéréhez valók, és eleitől fogva, az az, a' Kríztus prédikállása kezdetől fogva láttattak és hallattak az Apostoloktól, és azokban vala az örök életnek ígéje meg-jelentve a' Kríztus által, mely örök élet volt annak előtte el-rejtve csak az Atyánál, nem a' Kríztusnál.

Cathol. Felel. Miről szóllott itt főképpen az Evangelista, előnkbe adgya maga-is a' Kríztus azon Evangelista által *Evang. Könyv. 17. Rész. 3. V. Ez pedig az örök élet; hogy meg-ismérjenek téged, Atya, egyedül igaz Istent, és a' kit küldöttél a' JESUS Kríztust.* A' természet világa-is azt dictálja, hogy arról ír, 's szól valaki főképpen, a' kinck kedvéért írja és mondgya a' többit, itt pedig azokat, a' mellyek az élet ígéréhez valók, tudni illik: a' Kríztusnak születése és tellyes életinek rendi, cselekedeti, prédikállása, szenvedése, fel-támadása, &c. nem maga kedvéért, hanem a' Kríztusért, a' ki-is örök élet, írta és mondotta az Evangelista, hogy tud. ill. azokból meg-ismértesék többektől-is az ő predikállások és hirdetések által; valamint meg-ismértetett az Apostoloktól, önnön maga a' Kríztus predikállása, csuda-tételeknek, és Isteni erőnek, mint-egy nem csak szemnek látása, és fülnek hallása által, de a' kezeknek tapasztalása által-is. Erről bővebben ezen Levél. 5. Rész. 20. vers.

LXXX. 1. *Joan. 3. V. 16.* Commendálván Szent János Istennek az emberekhez való szeretetét ezt írja: *Abból ismértük meg az Isten szeretetét, hogy az ő Lelkét adta mi érettünk.* Nyilván nem az Atya, hanem a' Fiu adta az ő Lelkét, az az, életét halálra az emberekért; A' Kríztust tehát mondgya itt Istennek Szent János, örök Istennek pedig, mert *absolutè sine restrictione*, az az, általlában és határozás nélkül.

Ez ellen mondgyák az Unitáriusok *elsőben*: hogy a' Kríztus Isten, de nem örök Isten. *Másodszor*: a' mit mondanak Szent Pál Ap. ama' mondására, *Att. 20. V. 28.* az 55. Bizonyosságban, hogy, tud. ill. az Isten az ő vérével kereste az ő Anyaszentegyházát. *Cathl. Felelet* vagy on az elsőre fok helyt; a' 2dikra azon 55. Bizonyosságban.

LXXXI. 1. *Joan. 5. V. 7.* Mert hárman vannak, a' kik biznyságot téstnek menyben: az Atya, az Ige, és a' Sz. Lélek

lek: és e' három egy. Az az: hárman vannak személyekben, Atya, Fiú, és Szent Lélek, és ez a' három személy, egy, állatnyában. Ezen Catholicus értelemnek bizonyítáfa vagy on *elsőben* e' Kőnyv. 33. és 49. Bizonyosságokban. *Másodszor*: az Unitárius vallás-tételre való Catholica válfaz tételnek 1. Rész. 1. és 2. §. Láffuk mindazáltal, mit mondanak még-is az Unitáriusok ezek ellen, és azokra való Feleletekkel-is bizonyítsuk Catholicus értelmünket.

Enyedi *elsőben* *excipíál* a' *Locus* és a' *vulgata editio* ellen, 's azt mondgya; hogy kétséges ez a' *locus*; mert sok Görög, Deák, Syriai, és Német Bibliákban nem találtnak ez igék: *Hárman vannak &c.*

Cathol. Felel. Azzal, hogy a' mostani némely új, és eretnekektől fordítottatott Bibliában nincsenek ez igék, ez a' *locus* kétséges nem lesz: mert vagy on a' régi Bibliákban, mellyekkel élt a' régi Anyaszentegyház, kivált mellyet *vulgatának* mondanak, és ezt Enyedi-is, a' mikor igazat akar mondani, egyéb *Editio*knál jobbnak, igazatnak és tisztábnak itéli, a' mint fel-jedzettem az első Kőnyv. a' 6. Regulában.

Másodszor azt mondgya Enyedi, hogy ha szintén kétséges nem volna-is ez a' *locus*, még sem mondhatni, hogy az Apostol úgy értette volna, a' mint mű Catholicusok értyük, hanem hogy ez a' három egy értelemben, vagy a' bizonyság-tételben. Mert *elsőben* az Apostol czéllya nem az vólt, hogy ezt a' hármát, állatnyában egy Istennek, hanem hogy ez háromnak eggyezett bizonyságokból, JEsust Isten Fiának, Krisztusnak, és Messiasznak próbállya. Ezt bizonyítták, úgy mond, némely Háromságos *Doctörök*-is, Erasmus, Calvinus, Beza, Hemigi-us, &c. mondván, hogy ezekben nem az állatnak egységét, hanem csak a' bizonyság-tételben való eggyező értelmet kell érteni. Külömben, ha ezekben az állatnak egy vólt értetnék, hogy a' következendőkben-is ugyan ott 8. §. *Es hárman vannak a' kik bizonyságot résznek a' földön, a' Lélek, a' Víz, és a' Vér: és e' három egy: az állatnak egy vólt értetnék: ezt nem mondhatni, tehát amazt sem.*

Cath. Fel. Minek előtte meg-mutassam, hogy nem helyes az Enyedi Unitárius értelme, ennek bizonyító okaira meg-felelek. *Elsőben*: Mi vólt az Apostol czéllya itt, arról most nem szöllok; mindazáltal, ha szintén az lett volna-is, hogy a' JEsust Isten Fiának, és Krisztusnak próbállya lenni, ezt leg-főképpen ez okkal próbálhatta, hogy a' három Menybéli Tanúk, az az, az Atya, Ige, és a' Szent Lélek, a' kik álla-

tyában egy vagy eggyek, bizonyították: Mert nyilván való, hogy a' bizonyosság-tétel annál hitelesebb, mennél eggyesebbek a' tanúk; hol lehetnek pedig eggyesebb tanúk, mint azok, a' kik nem csak értelemben, de állattokban-is, következendőképpen bölcseségben, igazságban-is eggyek? úgy hogy ezekre nézve, se magok meg ne csalatkozzanak, se másokat meg ne csallyanak a' bizonyosság-tételben. Innét vagyonsokszor az emberi bizonyosságban; hogy ha szintén eggyet értenek-is a' tanúk, még-is meg-csalatkoznak, meg-is csalnak, mint-hogy nem eggyek az igazságban és bölcseségben és a' természetnek tekéletességében. Ez így lévén, meg-nem romlott, hanem meg-erősítettett inkább innen a' mi értelmünk.

A' második okra azt mondom. Erasmusnak, és több a' féle, úgy-mint, az igaz Anyaszentegyházról el-pártolt, és minden Eretnekségre, nevezetesen Ariánuságra útát és kaput nyitó Doctöröknek nálunk semmi hitek nincsen.

A' harmadikra azt mondom: Sem Enyedi, sem más senki nem tagadhattya, hogy ezek az igék: *Es e' három egy*, csak magokra nézve *indifferensek*, és érthetni általok állattyaiban, és értelemben-való egységet-is. Ez immár a' kérdés közöttünk: Ezek az igék: *Es e' három egy*: itt, mellyik értelmet jedzik? Enyedi azt vitattya, hogy ezt: *egy értelemben és bizonyosság-tételben*; és semmiképpen nem a' másikat. Ezt a' többi között ezzel-is próbállyá; mert a' 8. *§ben*, *Es hárman vannak a' kik bizonyosságot résznek a' földön, a' Lélek, és a' Viz, és a' Vér*: és e' három egy: itt ez ige *Egy*: nem állatbéli egységet, hanem bizonyosságbélit jegyez, tehát a' 7. *§ben-is* azt. Vagy ellemben: ha az első az állatbéli egységet jedzik, a' más *§ben-is* azt fogják jedzeni; senki sem mondgya pedig, hogy a' Lélek, Viz, és Vér egy állatúak.

Erre nézve azt mondom immár, hogy ez igék: *Es e' három egy*: a' Görög *Textusban* külömben vannak az 8. *§ben*, mint sem a' 7dikben: mert a' 7ben így vannak: *Et hi tres unum sunt*: *Es e' három egy*. Az 8ban pedig: *Et hi tres in unum sunt*: az az: *Es e' három eggyé*, avagy eggyvé vannak. De ha szintén egyképpen vannak-is bötű szerént, a' mint a' *vulgáta Editióban*; még sem következik, a' mit mond Enyedi; mert nem minden (bötűben eggyező) *propositióknak* egy az értelmek mindenkor, hanem sokszor külömböz az értelmek; mely külömbözö értelmet lehet észre venni hol a' *circumstantiákból*, hol az Írók czéllya-

ból,

ból, hol a' *Sententiáknak coñexiojából*, és egyben való szerkesztetésekből, hol pedig a' dolgoknak (mellyeket az igék láttatnak külsőképpen jelenteni) egyiknek lehetőségéből, másiknak pedig lehetetlenségéből: mint péld. okáért

Ezekben *Joan. 17. §. 11. Szent Atyám tartsd-meg őket a' te nevedben, a' kiket nékem adtál, hogy eggyé legyenek, a' mint mű-is.* tud. ill. egy vagyunk. Itt e' két *propositioban*: Hogy eggyé legyenek: és, a' mint mű-is tud. ill. egy vagyunk: ámbár a' börtük majd eggyek, és külsőképpen azt láttatnak jelenteni, hogy úgy egy avagy eggyé legyenek egy-más között az ő Tanítványi, a' mint ő maga a' Krisztus egy az Atyával; mindazáltal nem lehet egy az értelmek a' két *propositiok*nak (nem mondom most, ez okból, hogy a' Krisztus állattyában egy az Atyával, a' miképpen egy nem lehetnek egy más közt a' Tanítványok, hogy az Unitariások ne *exciptállyanak*, hanem mondom csak Unitarius értelem szerént-is) mert állatlyában, sem akaratban, sem egységben, sem értelemben, sem szeretetben, nem lehetnek úgy eggyek a' Tanítványok egy-mással, a' mint egy a' Krisztus az Atyával mind azokban. Nem-is azért könyörgött a' Krisztus az Atyának, hogy éppen úgy, és azon tekéletességgel eggyek legyenek a' Tanítványok egy-mással, a' mind egy ő az Atyával.

Valamint mikor azt mondotta *Matth. 5. §. 48. Legyetek azért ti senkététesek, mint a' ti mennyei Atyátok-is tekéletes.* Es *Luc. 6. §. 36. Legyetek azért irgalmasok, mint a' ti Atyátok-is irgalmas,* és *Joan. 17. §. 18. és én a' dicsőséget, mellyet nékem attál* (szól Krisztus az Atyához) *nékik adtam* tud. ill. a' Tanítványoknak. Es *§. 23. én ő beñek és te én beñem, és szeretem őket, a' mint engem-is, szeretté.* &c. Mind ezekben nem úgy könyörgött a' Krisztus, hogy azon garádicsban való tekéletességgel, legyenek tekéletesek, irgalmasok, egy-más szeretők a' Tanítványok, a' mint tekéletes, irgalmas &c. az Atya, mert lehetetlen, hogy a' teremtet állat olyan tekéletes és irgalmas légyen, mint az Isten, és olly tekéletesen egy légyen egy-mással a' teremtet állat, és úgy szeresse egy-mást, &c. a' mint egy a' Krisztus az Atyával, és a' mint szereti az Atya a' Krisztust.

Azon könyörgött tehát a' Krisztus csak, hogy egy, tekéletesek, irgalmasok &c. legyenek a' Tanítványok bizonyos garádicsban, melyre tud. ill. Isten kegyelméből alkalmasok és *capaxok*. Vagyon emől a'
3. könyv.

3. könyv. 2-dik Rész. 5. §. 3-dik, 4. 5. 6. &c. Numerusok alatt-is?

Ezekhez képest azért itt-is a' 7. és 8. vers-béli *propositiók*-is ámbár bővű szerént eggyeznek-is de értelmek egézfűzen egy nem lehet. Mert csak az Unitárius értelem szerént-is, a' bizonyság tételben-is nem lehet úgy egy ez a' három, tud. ill. a' lélek, a' víz és a' vér tellyeségefen, a' minémüképpen egy ez a' három, tud. ill. az Atya, az Ige, és a' szent Lélek: annál inkább, a' mi Catholicus értelműnk szerént a' Lélek, a' víz, és a' vér nem lehet állattýában egy a' minémüképpé egy az Atya, az Ige és a' szent Lélek. Mert (a' mint az 1. Könyv. 3. Rész. 2. 3. 4. 5. cikk. bőven meg-írtam) sem lehetetlenséget, se képtelenséget &c. néfoglal magában három Isteni személynek állattýában egynek lenni, az szent Írás sem ellenzi, sőt jelenti: Ellenben pedig a' teremtettt állatoknak úgy egynek lenni, lehetetlen fok okokra nézve, a' mint ott meg-írtam.

Sőt tovább azt-is mondom. Ámbár meg-engednők-is az Unitáriusoknak, hogy az Atya, az Ige és a' szent Lélek egy a' bizonyság-tételben, még-is mindazáltal ebből az értelemből ki-jő, hogy az Atya, Ige, és a' szent Lélek egy állattýában. Mert bizonyos az, hogy ha a' tanúnk méltóságban és hiteleségben nem egyarányúk, ámbár azon egy dolgot bizonyítanak-is; de még-is egynek nem mondatnak. Péld. ok. Egy Fejedelmi embert, egy alávaló jobbágy és nem igen hiteles emberrel egynek lenni senki nem mondgya azzal, hogy azon egy dologról azont bizonyítanak. Mint hogy azért a' Szent Lélek és az Ige az Atyával egynek mondatik a' bizonyság-tételben, következik hogy az Igének és a' Sz. Léleknek egyarányú Méltóságok, hiteleségek &c. következendőképpen egyarányú, egyenlő és egy természetek és állattýok léfűzen. Mert ha az alávaló jobbágy ember, azért nem mondathatik egynek 's egy tanúnak a' Fejedelmi emberrel, ámbár egy dologról azont bizonyítanak-is, hogy a' Fejedelmi ember naggyal meg-haladgya méltósággal, hiteleséggel az jobbágy embert, mennél inkább (ha a' Krístus csak teremtettt állat volna) egynek nem mondathatnék az Atyával, ámbár egy dologról azont bizonyítánának-is, mint hogy úgy az Atya nem csak naggyal, de véghetetlenül meg-haladná méltóságban, hiteleségben, természetben, sőt mindenekben. De az Ige, és a' szent Lélek az bizonyság tételben egynek mondatnak az Atyával, jele tehát hogy eggyek Méltóságban-is, természetben-is, állatban-is.

Mint

Mind ezek felett még-is Catholicus értelmünket, mint egy bé-fejezve, ezek bizonyították: 1. Nem *Erasmus*, *Calvinus* &c. hanem a' régi Szent Atyáknak és Doctoroknak meg-eggyezett, és az egész közönséges Anyaszentegyházról bé-vőtt tudománya 's *Authoritása*. 2. Magoknak a' szent igéknek, erőszak nélkül való, rendes, és nem idegen avagy kétséges magyarázása. 3. Az Atya Istennek véghetetlen méltósága, a' kinek-is bizonyossága mellé tételik a' Krisztus és a' szent Lélek tanú bizonyossága-is. Kik-is (ha egyenlő Méltóságban nem volnának az Atyával) a' bizonyosság tételben az Atyának bizonyossága mellé úgy nem tételhetnének: mert, ha nem illik egy paraszt ember bizonyosságát Fejedelmi ember bizonyosságával egynek mondani, inkább nem illenék az Igét és a' szent Lelket (ha csak teremtetett állatok volnának) a' bizonyosság tételben az Atyával egynek mondani, és az Isten bizonyosságát (mintha csak magán héjános-vólna) a' teremtetett állatok bizonyosságával támogatni: mert úgy az Ige, és a' szent Lélek az Atya Istenhez képest véghetetlenül alábvaló volna, mint sem a' paraszt ember a' Fejedelmi emberhez képest. *Finis enim ad finitum est aliqua proportio, nulla autem ad Infinitum.* Az az: a' teremtetett állatnak vagyon valami *proportioja* a' teremtetett állathoz, de nincsen az Teremtőhöz; mert ez véghetetlen tekéletesség mindenkben, melytől véghetetlenül távozik az teremtetett állat.

Erősití még-is a' mű értelmünket a' Három Tanúknak hármosszáma-is: hogy tud. ill. nem több, hanem csak három, holott, ha a' menybéli tanúk közzé teremtetett tanúkat akart volna számlálni szent János, nem csak az Igét és a' szent Lelket, de Mojsét, Illyést, Gabrielt Arkangyalt, keresztelő szent Jánost, &c. azon úton számlálhatta volna. Külömben-is maga a' Krisztus mondgya maga felől *Joan. 5. v. 31. Ha én térfek bizonyosságot magam felől, az én bizonyosságom nem igaz: az az; ha én csak úgy mint ember bizonyosságot tennék magam felől, mondhatnátok talám, hogy az én bizonyosságom nem igaz; a' mint mondották-is azon Sidók Joan. 8. v. 13. De mint-hogy tudom, honnét jörcem 's hozzá megyek, és hogy Isten vagyok; ha én bizonyosságot térfek-is magam felől, igaz az én bizonyosságom.* Ismét 16. v. és ha én térfek az én térfekem igaz, mert egyedül nem vagyok, hanem, én, és a' ki engem küldött az Atya, a' kivel egy vagyok, *Joan. 10. v. 30.*

LXXXII: BE-fejezván ezen Levelét Szent János azon 5. Rész.
20. v. a' Krisztus örök Istenségéről jelesen emléke-
zik irván: *Tudgyuk hogy az Isten Fia el-jött, és értelmet adott nekünk,*
hogy meg-ismérjük az igaz Istent, és legyünk az ő Igaz Fiában. Ez az I-
GAZ Isten, és az örök élet. Hármot tézen-fel itt az Apostol, mellyek-
ből bizonyíttatik a' Krisztus Istensége. *Első: hogy Igaz Istennek Igaz Fia.*
2dik. Hogy Igaz Isten. 3dik. Hogy örök élet.

Szóllok az elsőről: Nyilván való, hogy itt ez az Apostol a' Kri-
stust az Igaz Isten Igaz Fiának, Szent Pál Ap. pedig Rom. 8. 32. Isten
Tulajdon Fiának írják. Ez-is tagadhatatlan, hogy mikor így szö-
llünk: Pál Péternek igaz és tulajdon fia, nem azt értyük rajta, hogy igaságos
hű, csendes, jámbor &c. (mert az alatt gonosz lehet) hanem ezt ér-
tyük, hogy Pál természet szerént született Fia Péternek. Ezeket-is te-
hát úgy kell érteni, hogy tud. ill. Krisztus Istennek természet szerént szü-
letett Fia, Istenségére nézve.

3dszor: Bizonyos ez-is: mikor így szö-llünk: Pál Péternek igaz és
tulajdon Fia, azért tesztjük oda ezeket; *Igaz és tulajdon:* hogy azok-
kal meg-külömböztessük a' nem tulajdon, az az, *mostoha* vagy fogadott
fiaktól, hogy ne *mostohának* vagy *fogadott*, hanem igaz tulajdon és tölle
test és természet szerént született fiának tudgyák.

4dszor. Nyilván következik ezekből, hogy az Apostolok-is azért
írták a' Kristust Isten Igaz és tulajdon Fiának, hogy különböztessék az Is-
tennek Fogadott Fiától; a' kik tud. ill. noha Istennek nem hamis és
gonosz fiai, hanem kedvesek, még-is mindazáltal, nem tulajdon és igaz,
az az, természet szerént született fiai.

5dször. Ez-is nyilván való; hogy egy eszes ember sem mondgya
a' fogadott Fiút annak, a' kinek csak fogadott vagy mostoha fia, tulaj-
don ez igaz fiának, mert úgy az egész Világnak szokása és értelme ellen
szö-llana. Mint hogy azért a' Krisztus az Apostoloktól Istennek Tulaj-
don és Igaz Fiának mondatik, természet szerént született Fia lézen, kö-
vetkezendőképpen az Atyához hasonló (és hogy több Istent ne láttassunk
vallani) az Atyával egyenlő és állattyában, egy, Igaz, örök Isten lé-
zen. Lásd erről e' könyv. 31. és 42. Bizonyosságban-is; ismét az Első
könyvn. 4. Rész. 3. 4. és 5. czikelyeiben-is.

Minek utánna szent János a' Kristust Igaz Istennek Igaz Fiának írta
vólna, leg ottan azt-is írja, hogy *Igaz Isten: és örök élet.* Nyilván, ha
Igaz

Igaz Isten a' Kríztus, örök Isten-is és örök élet. Mert valakinek oly dolgot, cselekedet, név, nevezet tulajdonítatik, melly csak az egy örök Istennek tulajdona, az örök Isten. A' Kríztusnak pedig itt Szent János olyan nevezetet és dolgot tulajdonít, mellyek csak az örök Istené, tud. ill. hogy *igaz Isten és örök élet.* Tehát a' Kríztus örök Isten.

Hogy ez a' nevezet, *Igaz Isten* tulajdona csak az örök Istennek, bizonyíttatik abból, hogy gyakrabban a' szent Írás, örök Istenről emlékeztvén, ezzel a' nevezettel, *Igaz* említette és hitta, és soha senkinek másnak, az örök Istenen kívül, nem tulajdonította. Péld. ok. 2. *Paral. 15. v. 3. Sok napok el-múlnak pedig Izraélben Igaz Isten nélkül. Jerem. 10. v. 16. Az Úr pedig Igaz Isten. Joán. 17. v. 3. 1. Thessal. 1. v. 9.*

De a' Sidóktól és Törököktől-is ha kérdgyűk, *Mi az Igaz Isten?* azt felelik; hogy az, a' ki az eget és a' Földet teremtette, a' mindenható és örök Isten. Ne volna csak ez a' *Locus* Szent Jánosnál, az Unitariások-is azonképpen felelnének. Keresd-meg Olvasó az első könyvben és az első Részben az 14. és 15. Regulákat.

Minthogy ez a' *Locus* nagyon szorongatta Enyedit, igen szabados, erőszakos, és helytelen ki-fogásokra és magyarázatokra fakadott. Iben azt mondgya; hogy itt ezek: *Ez az Igaz Isten:* az Atyáról mondatnak és nem a' Kríztusról. Mely vélekedését főképpen akarja próbálni.

Elsőben ezzel: Hogy ez a' *Locus* másképpen volna a' Görög bőrtűben, mellyet (úgy mond) hogy a' Deák bőrtű felett kel becsülni, egy Bölcs és észes ember sem kételkedik. Ismét így szól: Mindazáltal, hogy ne láttassunk magunknak rést keresni, legyen ambár Igaz a' régi Fordítás, a' Deák tud. ill. még sem a' Kríztus mondatik itt Igaz Istennek, hanem az Atya: mert az a' *Pronomen Hic, Ez;* nem a' Fiura, hanem az Atyára néz, minthogy a' régi Deák fordítás szerént, minden közbenvetés nélkül, közelebb vagyon ez a' szó. *Hic ez,* a' másikához, *ejus óvé* az az Atyáé, mint sem chez, *Filio* Fiában. De ha szintén közelebb: esnék-is ez a' szó: *Hic. ez.* a' Fiúhoz, mint sem az Atyához, a' mint a' Görögben és Magyarban vagyon, ez semmit nem tévesz: mert az hamis, hogy a' *Pronomen Hic, ez,* jedzi mindenkori azt, a' mi előtte legközelebb vagyon, sőt gyakorta arranz a' mi tovább vagyon. Erre citál *Locus*okat.

De ebben sem állapodik-meg Enyedi, hanem ismét így szól. Ezeket akartuk mondani, ha igaz volna a régi Deák fordítás, melyet egy Görög Biblia sem erősít: De ha követtyük a kétségnélkül való, és minden Bibliákkal meg-bizonyított Fordítást (a Görögöt érti) ez értelm világos lész: mely értelmét azután így adgya-ki. *Az Isten Fia el-jött, és nekünk értelmet adott, hogy meg-ésmérjük az Igaz Istent, (az Atyát) és abban az Igazban (az Atyában) legyünk az ő Fiában* az az, a Fia által) ez, (tud. ill. a' kinck Fia a' Jézus Kristus, az az, az Atya) az Igaz Isten örök élet. Ezt a' magyarázattya így bizonyította: Elsőben Mert a' *Prapositio IV*, ban felette igen gyakorta vették ezért: *Dia: per, általa*: 's arra példakor citála' szent Irásból, és Erasimussal, Calvinussal erősíti. Másodszor *Argumentum*okkal-is támogattya *iben*. Hogy csak az Atya Isten mondatik mindenütt Igaz Istennek. 2dszor. a' Görög *Articulatio*knak természetiből. 3dsz. Hogy ez az ige, *Isten*, ellenébe tétetik a' bálványoknak, de sohanem a' Kristust, hanem csak az Atyát szokta az szent Irás a' bálványoknak ellenébe tenni. Pél. ok. 1. *Thessal. 1. v. 9.* *Meg térjete az Istenhez a' bálványoktól, az élő és igaz Istennek szolgálni, és várni az ő Fiát mennyekből.*

Mondgya 2dszor Enyedi. Ha szintén Igaz Istennek mondatnék-is itt a' Kristus, de nem mingyarást következik hogy örök, és az Atyával egy állatu Isten légyen; mert bizonyos az, hogy az Igaz az az valóságos dolog, az hamissan gondoltak ellenében tétetik: azért a' Kristus Igaz Istennek mondatik (a' mint a' több Fejedelmi emberek-is) csak annyiban, a' mennyiben nem hamis gondolat szerént való, hanem valóságos-képpen Igaz Isten: de ezzel még nem örök Isten; a' mint a' Fejedelmi emberek-is nem örök Istenek. Azonképpen mondharta volna Enyedi; hogy a' Kristus Istennek Igaz Fia, csak annyiban a' mennyiben nem hamis gondolat szerént való, hanem valóságos Fia az Istennek.

Harmadik értelme és magyarázattya Enyedinek ez; Hogy itt Sz. János, mikor az üdvösségnek tudományát meg-magyarázván helybetette volna azt az Atya Istennek ismertetiben az ő Fia által, ezzen igé-
kel akarta be-fejezni beszédét: *Ez az Igaz Isten: és, ez az értelme az Igé-
nek: Ez, az az; ez a' dolog: és, ez a' vallás: és ezek az igék magyará-
zák meg: és, ezekben vagyon az Igaz Isten és örök élet.* mert így szok-
tak (úgy mond) gyakorta szólni az Irók: *Hic est: pro: In hoc consi-*
stis

fit: in hoc fitum est: positum est: ez az; az az: ebben áll: ebben helyhez-
tetett &c. Nem árt pedig semmit, hogy nem *in Neutro, tuto: hanem, in*
Masculino, huto, tétetett a' Görögben ez a' szó: quia sacri Scriptores e-
legantiam loquendi, & has exactas Grammaticorum Regulas nihil moran-
tur: mert azok a' szent Írók semmiben hajtották a' Grammatikák ré-
guláit.

Ezek ellen, és elsőben az első Unitárius értelem ellen azt mondom:
 Hogy a' régi Catholicus szent Doctörök, *Athanasius, Hieronymus, Am-*
brosius, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, Basilus, Nazianzenus, Hi-
larius, &c. apud Lorinum hie, ezeket az igéket: *Ez az Igaz Isten, egy*
 nyombá minyájá a' Krisztus magyarázták; kikkel is Enyedi mindé ő köve-
 tőivel és eretnek társaival semmiben fel nem tehet. 2dsz. Az első okra
 azt mondom elsőben: ámbár egynémely bötűben különböz-is ez a' *Lo-*
cus a' Görög fordításban, de az érteleme egészen az, m ly vagyon a' De-
ák Bibliában. 2dsz. De ha szintén kü ömbözne-is az értelemben, még-
is a' régi Deák fordításnak értelméhez kellene ragaszkodnunk Enyedi
Censurája szerént-is; mert ha el nem felejtette volna itt magát, mást mon-
dott ennél, a' régi vulgata Deák és a' Görög Fordítások felől, magyaráz-
ván 1. Tim. 3. V. 6. mondván: Ebben a' bizonyásban, a' Régiek, kik A-
rius ellen erőssen tusakodtanak, nem találtak semmi erősséget; e' mosta-
ní Theologusok's Írás magyarázóik pedig a' Kristus Istenségének kiválékép-
pen való erősségét helyzetették: Az mely abból láttatik hogy történet, hogy a-
mazok a' régi és Igaz Írást követték, az mely most-is a' régi Deák nyelvre
való fordításban vagyon; ezek pedig az Görög, és meg-változtatott igéket
kapták-fel. Feirt-is, feketét-is mond Enyedi, az pedig nem illik böles és
eszes emberhez. 3dsz. Tovább szabados elméjéhez bizván, midén azt
 mondgya, hogy akar mellyik fordításban-is ez igék *ez az Igaz Isten: nem*
 a' Krisztust, hanem az Atyát jedzik: En ellenben azt mondom, hogy nem
 az Atyát hanem a' Krisztust jedzik: Mert *iben ha a' Görög fordítást kö-*
veti (mellyet itt igazznak mond) a' Grammaticusok Regulája szerént, ez
a' pronomen: Hic, ez, a' közelebbikre, tud. ill. a' Fiúra nézvén, a' Fiút
 jedzi; és ámbár nem mindenkor-is de ugyan csak gyakrabban az köze-
 lebbikét szokta jedzeni, hanem ha vagy a' *Contextus*, vagy az Író cél-
 lya, vagy a' Magyarázó közönséges érteleme, vagy egyéb *circumstanti-*
akkülömbet javálnak, itt pedig egyik sem javallya, hogy a' távulabva-
lóra nézne ez a' Pronomen, Hic, ez. 2dsz. Ha pedig a' régi Deák Fordít-

tást követi, melyben ez a *Pronomen*, *Hic ez*: közelebb vagyon ehez *ejus* (mely az Atyát jedzi) és azért az Atyáról kellene mondani; ez sem szolgál néki. Mert *elsőben* két rendben kétségeső teszi a' régi fordítást. *2dsz.* maga-is mondgya itt, hogy hamis az, hogy a' *Pronomen*: *Hic ez*, mindenkor azt jedzi a' mi előtte közelebb vagyon. *3dsz.* a' mint fellyeb meg-írtam, minnyájan a' Régi szent Doctörök egy nyomban, nem nézvén azt mellyikhez vagyon közelebb ez az ige *Hic ez*: A' Fiúra magyarázták ezeket: *Ez az Igaz Isten.*

4dszer A' mint a' Görög Fordítás szerént való *textust* magyarázza Enyedi, meg nem áll: Mert ámbár ez a' *Propositio EN. IN. ban.* gyakran vétetik-is ezért, *dia, per, által*; de nem mindenkor; azt kellene tehát Enyedinek próbálni, hogy itt ez a' *Propositio EN. IN. ban.* Fiában azt teszi, *Fia által.* Az Evangelisták és az Apostolok nem csak írják, hogy a' Hívek az Atyában vadnak a' Krisztus által, hanem azt-is, hogy a' Krisztusban vadnak, azt-is, hogy az Istenben vadnak *Joan. 15. v. 4. 1. Joan. 2. v. 5. és v. 27. Ismét Cap. 4. v. 16.* Mert a' mint Enyedi is bizonyította *in Joan. C. 10. v. 38. Pag. 398.* Választás nélkül véli az Írás ezeket: *lenni és maradni*, és ugyan egygyertésznek, miért nem mondhatni tehát itt-is: *Legyünk az ő Fiában.*

Arra, hogy csak az Atya mondatnék Igaz Istennek az Írásban; azt sem bizonyítja-meg Enyedi helyesen: Nem olvassuk sehol sem Deák, sem Görög Bibliában, hogy ez a' szó csak tétetnék ilyen *firma Propositio*ban: *csak az Atya az Igaz Isten.* Azomban *Joan. 17. v. 3.* Nem csak az Atya, hanem a' Krisztus-is Igaz Istennek mondatik: *Ez pedig az örök élet, hogy meg-ismérjenek téged (az az, az Atyát) és a' kit küldöttél a' Krisztus Jéstust amaz egyedül Igaz Istennek lenni.* a' Görög Fordítás szerént, melyben ez a' szó, *solum, adjectivum*, nem a' *subjectum*, hanem a' *pradicatum* részéről lévén, nem csak az Atyát, hanem a' Krisztus-is az Atyával egyedül való Igaz Istennek jelenti lenni.

A' másik *textus*ban pedig tud. ill. *1. Thessal. 1. v. 9. 19. meg-tértetek az Istenhez a' bálványoktól az élő és Igaz Istennek szolgálni, és várni az ő Fiát mennyekből.* jelentetik ugyan az Atya de nem abból hogy abban valami ollyas szó, péld. ok. *csak, volna*, mely által ki-rekesztetnék az Igaz Istenségből a' Krisztus, hanem abból, hogy utánna veti, és várni az ő Fiát mennyekből. Sőt még úgy-is, ha szintén ott volna-is ez a' szó, csak illyen Formán: *Meg-tértetek az Istenhez a' bálványoktól, csak az élő*

és igaz Istennek szolgálni, nem azt jelentené, hogy a' Krisztuski-rekefztetésék az Igaz Istenségből, a' ki az Atyával azon egy Isten, hanem hogy a' hamis bálvány Istenek, a' kiknek addig szolgáltak, ki-rekefztessenek.

A' mi a' Görög *Articulus*nak természetit illeti, hogy mikor ez igék elejbe *Igaz Isten*, tétetik, a' Nagyságosképpen való Istent jelenti, és olyant a' ki az Istenséget senkitől mástól nem vette, a' minémű csak az Atya; erre azt mondom: *Elsőben*: hogy a' Krisztus szintén olyan Nagyságos-képpen való Isten, mint az Atya. *2d/2.* Hogy az Görög *Articulus Hic*, ez, itt 's mássutt-e' szók elejbe: *Igaz Isten*: tétetvén, csak olyan Istent jelentene, a' ki mindenképpen az Istenséget senkitől nem vőtte; ezt Enyedi, meg nem bizonyította. A' Krisztus való, hogy az Istenséget az Atyától vőtte öröktől fogva való születés által *necessario & essentialiter*, nem szabadoson, se nem kételenségből, hanem természet és állattya szerént, minden tellyes és tekéletes volta szerént, valamint vagyon az Atyában, mely szintén olyá magától-való a' Krisztusbá-is, a' mint az Atyában-is. Erről többet-is érthetű a' 45. Bizonyáságból és a' 3. Könyv. az Unitar. vallás-tételre való Cathol. válasz-tétel. 2. Rész. 4. §. 1. Num. alatt. és 1. Könyv. 4. Rész. 5. Czikk. 6. 8. 9. és 10. Ellen-vetéfre való feleletekben.

Enyedinek 2dik értelméte *Felelet*; *Elsőben*: E' mondásban itt: *hogy meg-ismérjük az Igaz Istent*; úgy ebben-is *Joan. 17. v. 3. E' pedig az örök élet, hogy meg-ismérjenek téged egyedül az Igaz Istent &c.* ez Igék *Igaz Istent*, nem csak olyan Istent jelentnek, a' ki valóságos csak annyiban, a' mennyiben az hamissan gondolt Istennek ellenébe tétetik, a' ki tulajdonképpen és természet szerént való örök és mindenható Isten. Tehát a' második mondásban-is tud. ill. *Ez az Igaz Isten*: nem csak olyan Istent jelentnek, a' ki valóságos ugyan csak annyiban, a' mennyiben a' hamissan gondolt Istennek ellenében tétetik, hanem a' ki tulajdonképpen és természet szerént örök Isten.

Az első *Propositiót* meg-engedi Enyedi, sőt *Pag. 706.* itt maga-is hofszán bizonyította. A' másik *Propositiót* pedig bizonyítom én elsőben azon *ratiókkal*, mellyekkel Enyedi más-úttal bizonyítani akarná, hogy ez igéket: *Ez az Igaz Isten*: itt nem a' Krisztusról, hanem az Atyáról mondotta volna az Apostol: tud. ill. *elsőben.* hogy mássutt-is mindenkör csak az Atya mondatik *Igaz Istennek.* *Joan. 17. v. 3. 1. Theff. 1. v. 9. 10. 2d/2or*; hogy valamikor Görög *Articulus*, ez Igék eleibe: *Igaz Isten*, tétetik, jelenti csak az örök Istent, a' minémű csak az Atya. mely *ratiókból* ezt az harmadik *propositiót* hozza ki: Hihető és képes

dolog tehát, hogy ez a' *Titulus*, ez a' nevezet: *Igaz Isten*: csak az Atya Istennek tulajdona és fájáttya.

Azt mondom azért én-is: mindhogy másutt-is mindenkor ezek az igék *Igaz Isten*: nem *tropicus*, az az, nem csak olyan Istent jelentnek, a' ki valóságos csak annyiban, a' mennyiben a' hamissan gondolt Istennek ellenébe tétetik, hanem a' tulajdonképpen való örök &c. Istent. Nem-is egyedül csak az Atyát mindenkor, a' mint Enyedi akarja, hanem közönségesen, avagy *simpliciter*, vagy *indifferenter*, együgyűképpen *Istent*: az az, sem Atyát sem Fiút nem említvén 1. *Thess.* 1. 5. 9. vagy Atyát-is Fiút-is említvén, úgy mint *Joan.* 17. 5. 3. Itt-is az Apostol második mondásában: *Ez az Igaz Isten*: nem *tropicus* &c. hanem tulajdonképpen örök Istent jelentnek. 2dszor. Minthogy valamikor ez a' Görög *Articulus*, *hic*, ez igék elejbe *Igaz Isten*: tétetik, jelentí az örök Istent, és a' második mondásban-is azon Görög *Articulus* tétetik ebben-is jelentí az örök Istent. 3dsz. Ambár magán ez Ige, *Isten*: Fejedelmi embereket; ezek pedig: *Igaz Isten*: az hamissan gondolt Isteneknek ellenébe tétetvén Királyi személyeket és Földnek Biráit jegyeznének-is, de még-is Enyedi azt meg nem mótathattya a' szent Írásból, hogy a' Fejedelmi, Királyi &c. emberek, ez igékkel: *Igaz Isten*: neveztetnének: mondotta ugyan az 81. Soltár 6. 5ben: *én mondek: Istenek vattok*. de sohol nem mondatik: *Igaz Istenek vattok*. 4dszer. Szent János ez 5. Részben tizenhét-szer említvén együgyűképpen ez igét, *Isten*: tizen-nyolcadik-szor pedig ez *Epithetommal*: *Igaz Isten*: mindenkor örök Istent ad előnkbe: ki hiszi-el immár, hogy tizenkilenczedik-szer azon nevet *Isten*: nem együgyűképpen, hanem ez *epithetommal* *Igaz* említvén, és levelét bé-fejezvén, nem örök Istent, hanem csak *equivocus*, *tropicus* Istent, az az Méltóságban helyezettett embert és teremttett állatot akart volna előnkbe adni, és elménket szántszándékkal kétségesé tenni: holott erre semmi okok, *circumstantiák*, sem az Apostolt, hogy úgy írja, sem az embereket, hogy úgy értsék, nem kényszerítik különben-is.

Mind ezekre 's többekre nézve mondom, hogy nem csak hihető és képes, de bizonyos, hogy ez a' *titulus*: *Igaz Isten*, csak az egy ő örök Istennek tulajdona. Ok nélkül tehát, és ereneki szabadsággal mondgya Enyedi, hogy itt ez igék: *Ez az Igaz Isten*: ámbár a' Krisztusról mondatnának-is, még sem következik, hogy ő örök Isten.

A' harmadik Unitárius értelem ellen azt mondom: Hogy ez a' többiél

binél vakmerőb és helytelenb értelem. Mert *elsőben*: Az Apostol nem azt írja: Ez a' dolog, vagy ez a' vallás &c. igaz Isten, vagy éppen ál, &c. hanem; Ez (a' kiről tud. ill. szólott eddig az Apostol) az Igaz Istennek Fia a' JESUS Kristus, és ez az Igaz Isten. Mert, ámbár ez a' vallás nem lőtt volna-is, ez a' dolog nem prédikáltatott volna-is, a' Kristus ugyan csak Igaz Isten volna. *Másodszor*: Ez értelem szerént az Apostol nem csak homályosan, kétségefen, de a' szöllásnak szokott *regulája* 's módgya ellen és igen vétkesen szólott volna. Mert a' mit Enyedi mond, szépiteni akarván a' dolgot, hogy a' szent Irók semmit nem néztek a' beszédnek éketségére és a' *Grammaticusok Reguláira*, másutt ennek ellene mond, magyarázván ezeket: *Minek előtte Abrahám lenne, én vagyok. Joán. 8. v. 58.* Így kel, úgy mond, ezeket magyarázni: *Minek előtte Abrahám léfzen, én vagyok.* Mert külömben, úgymond, a' szöllásban, *Solacismus* és *Barbarismus* léfzen. Bizony mikor a' *Barbarismust*, azaz, a' szöllásnak el-változtatását el-távoztathattuk, akkor azzal nem kel élnünk; mert a' Szent Lelek, a' féle illetlen szöllásban nem gyönyörködik. Ugyan Szent János 1. Level. 1. Rész. 1. versének magyarázattyát a' *Catholicusok* ellen vitatván Enyedi *Originalis Deák Könyvének* pag. 422. (merta' Magyar fordításában ki-hatta Thoroczkaí Máthé) ezeket írja: *Nam logos apud Gracos masculini generis est, neque illi articulus neutrius generis adjungi potest, quod omnino fieret, si Adversariorum opinio vera esset, &c. Barbarismus, & non tolerandus loquendi modus committeretur.* Még-is itt azt írja, hogy nem árt, hogy nem *in Neutro Tuto* hanem *in Masculino Hatos* tétetett a' Görögben ez ige *Hic. Ez.* Mert, úgy mond, a' szent Irók nem néztek a' beszéd éketségére és a' *Grammaticusok Reguláira*. Nyilván ezek ellenkeznek egy-mással.

Sz. Judás Thaddæus Ap. közönséges Lev.

SZorgalmatoskodván Szent Judás a' Kristus Hiveinek üdvösségekről mindön észre vette volna, hogy támadtak volna némely gonosz emberek, a' kik a' Kristusnak Istenségét tagadván csak puszta embernek lenni hirdetnék, hogy azoktól meg-ne csalatnának a' hivek, így ír nekik.

LXXXIII. V. 3. Szerelmesim, minden szorgalmatossággal akarván nektek írni, &c. hogy viaskodgyatok a' Szenteknek egyszer adarott bitért. Mert

alattomban bé-jöttek némely Istentelen emberek &c: a' mi Istenünk kegyelmét bujaságra fordítván, és az egyedül Uralkodót és a' mi Urunk JESUS Krisztust tagadván. Vagy, a' mint a' Görögben vagyon: és amaz egyedül Uralkodó Istent, tud. illik az Ur JESUS Krisztust, tagadván. Bizonyítatik ez értelem ebből: Azt írja Szent Judás, hogy a' Krisztus Hívei közzé alattomban bé-jöttek némely Istentelen emberek, nyilván nem pogányok, hanem gonosz keresztények hitegetvén őket, hogy a' Krisztus, Isten nem volna, és nem hogy az Atya, Isten nem volna; mert azt minden keresztények sőt még a' Sidók-is hitték, és hihető hogy azok Ebioniták, vagy Cerintus és azokhoz hasonló Eretnekek voltak. Pogányok pedig nem voltak, mert azok nem alattomban, hanem nyilván tagadták az Igaz Uralkodó Istent. Mindazáltal a' mi értelmünk nyilvánban ki-teczik még az Unitárius Ellen-vetésekre való Feleletekből.

1. Ellen-vetése Enyedi-nak: Bizonytalan, úgy mond, ez az Irás és kétséges a' különböző Fordítások miatt; és láttatik a' Deák *Vulgata Editio* a' többinél jobban hozzá szólni; mert a' Krisztust egyedül Uralkodónak, de nem egyedül uralkodó Istennek mondgya. *Cathol. Felel.* Nem régen a' Deák Fordításról azt írta, hogy aláb való a' Görög-nél, pag. 706. in 1. *Joan. c. 5. v. 2.* Ismét pag. 711. Ismét pag. 715. in 5. *Epist. Jude.* Erre az *argumentumra*, úgy mond így felelünk-meg, hogy a' régi Deák fordítást nem igaznak mondgyuk lenni, mert az kút-főben, az az, minden Görög Testamentomban nem JESUS, hanem *kyrios*, az az, Ur, vagyon, így keltehat a' régi Deák fordítást meg-corrigálni és meg-igazítani. Még-is itt, hogy néki inkább láttatik kedvezni a' Krisztus Istensége ellen a' régi Deák fordítás, ehhez ragaszkodik. Itt-is meg-tapasztalhattya a' keresztény Olvasó az első könyv. első Rész. fel-tölt 6. Regulának valóságát.

2. *Cathol. Felel.* A' Fordítások különbözősége, tud. ill. a' vulgataé és a' Görögé a' mi értelmünket kétségesé nem teszi; mert semmi derék dologban nem különböznek, hanem csak különböző bővűkkel azon dolgot jelentnek: mert ámbár a' *Vulgatában* nincs ez a' szó *Isten*, bővű szerint, de vagyon ez: *Egyedül Uralkodó*, mely egyedül Uralkodó igaz, és örök Istent jelent.

2. Ellen-vetése. Ha szintén azta' Fordítást követtyük-is, a' mely az *Isten* nevezetét ki-lejezi, még sem bizonyíthatni innét, hogy a' Krisztus örök Isten; mert az *Isten* és az *Ur* között való szó; *Et, és*, jelenti hogy

hogy itt kettőről szól az Apostol: tud. ill. az Atyáról, a' kit-is *Istennek*, és a' Fiúról, a' kit *Úrnak* mond.

Cathol. Felel. Más több helyeken, mellyekben az Unitáriusok ellen az Háromságbéli személyeknek többségét szoktuk bizonyítani úgy-mint *Rom. 11. v. 36. Mert ő tőle, és ő általa, és ő benne vannak mindenek.* Es *1. Thess. 3. v. 11. ő maga pedig az Isten és a' mi Atyánk és a' mi Úrnk JESUS Krisztus.* ámbár vettetnek-is az igék közzé ezek a' szók *Et, Es,* még sem engedik-meg az Unitáriusok, hogy azokban több személyekről szólna Sz. Pál Ap. Itt pedig ellenkezőképpen cselekedznek. Vallyon nem álnokság-é, avagy inkább nem álhatatlanság-é ez? *2sz. Felel.* Szokása az a' Görög nyelvnek, ámbár két vagy több igék között ez a' szó *Et, Es,* vettetik-is, de ha mind a' két, vagy több igéknek-is csak egy *Articulussa* vagyon azt jelenti, hogy mind a' két igét egyről kell érteni. Itt pedig a' Görög Fordítás szerént, mind a' két ige előtt csak egy *Articulus* vagyon: Tehát mind a' két igét egyről, tud. ill. a' Krisztusról kell érteni. Az első *Propositiót* Enyedi maga vitattya pag. 612. *1. ad Thessal. 3. v. 11. és 2. ad Thessal. 3. v. 5. glossálván: Az Isten pedig, és a' mi Atyánk, és a' mi Úrnk JESUS. Az Ur pedig hordozza a' ti szívetekeket az Isten szeretetiben &c.* azt mondgya azért, hogy itt. ez igék: *Az Isten pedig és a' mi Atyánk &c.* egyet jelentnek, tud. ill. az Atya Istent. Ugy ezek is: *Az Ur pedig -- az Isten szeretetiben:* az Atya Istent: okát adgya, miért; mert, úgy mond, a' két igének csak egy *Articulussa* vagyon elől a' Görögben; noha ennek ismég ellene mond ugyan itt, elsőben pag. 714. írván: hogy heába való dolog ezzel próbálni, hogy ezek mind a' Krisztusról mondatnának. tud. ill. hogy *Egyedül Uralkodó volna:* csak azért és ez okból, hogy egy *Articulus* vettettet elejében a' két igéknek a' Görögben: Sőt pag. 630. hamisnak mondgya, midőn mű Catholicusok ezekből *ad Titum 2. v. 13. Várván a' báldog reménységet, és az nagy Istennek és a' mi Idvezítőnknek a' JESUS Krisztusnak dicsőségének eljövetelet.* Azt akarjuk próbálni, hogy mind a' két ige a' Krisztust jelenti, azért hogy csak egy *Articulus* vagyon előttök. Ki-teczik ebből, ha ő maga inkább nem hamis-é?

A' Második Propositiót hogy tud. ill. ez igék előtt: *Az egyedül Uralkodó és a' JESUS Krisztus &c.* a' Görögben csak egy *Articulus* vagyon, bizonyittya *Cornelius a Lapide hic.* Es ha szintén találattik-is két *Articulus* némely nyomtatásokban, de igen kevesekben és vétkesekben; olyan lehet a' *Complutensis*, melyről emlékezik Enyedi hogy Béza két *Articulust*

olvasott volna benne: *Theos* előtt egyget, *kyrios* előtt-is egyget &c. Enyedi sem citál többet: bizonyos tehát, hogy mind a' két ígét a' Krisztusról kell érteni itt: *Az egyedül Uralkodót és a' JEsus &c.*

Harmadik ELLEN-V. Ambár az egy *Articulus*ra nézve ez az ige, *Uralkodó*: a' Krisztust jelentené-is még sem léfzen azért örök Isten. 1. Cor. 8. v. 6. Egyedül való Urnak írja Szent Pál a' Krisztust, de nem egyedül való Istennek. Egyedül való Urnak azért írja a' Krisztust, hogy az Atya mindeneknek Urává tőtte: mellyet minthogy akkorbéli eretnekek tagadtak, azért írt Sz. Judás Apostol ellenek; vagy lehet, hogy az Atya Istent tagadták azok az Istentelenek.

Cathol. Felel. Az első Ellen-vetésre való *második Catholic.* Feleletben meg-írtam, hogy ez a' *Titulus*: *Egyedül Uralkodó Isten*; az örök Istennek tulajdona. *Másodszor e' Könyv. 59.* Bizonyosságában Sz. Pál Apostolnak azon *Textus*ából meg-mutattam, hogy abban nem csak az Atya, hanem a' Krisztus-is egy Istennek mondatik. A' harmadikra azt mondom: Hogy azok az Istentelen emberek, kerefztény név alatt voltak, 's azért kétség kívül az Atya Istenségét nem tagadták, hanem csak a' Krisztusét, a' mint most-is az Unitáriusok.

Sz. János Apost. Jelenése Könyve.

LXXXIV. **M** Elynek első *Rész. 17. és 18. v.* Ismét 2. *Rész. 8. v.* és ugyan 22. *Rész. 13. v.* így ír a' Krisztusról, hogy szólott önnön maga Felől: *En vagyok az első és az utolsó, és az élő, és meg-hóltam volt &c.* Ezeket mondja az első és az utolsó, a' ki meg-hólt vala, és él. *En vagyok az Alpha és Omega, az első és utolsó, a' kezdet és a' vég.* Mind ezekből a' régi szent Atyák és a' mostáni Doctrok-is (*apud Cornelium hic*) a' Krisztus örök Istenségét bizonyították. Nem is ok nélkül: mert ez bizonyos, hogy hasonló igékkel mint-egy Igaz Isteni tulajdon *Titulus*okkal az örök Istenség jelentetik, a' mint ki-tetszik *Isaia 41. v. 4. és 44. v. 6. és 48. v. 12. Apoc. 1. v. 8.*

1. ELLEN-V. Az 22. *Rész. és 13. v.* való ígéket tud. ill. *En vagyok Alpha és Omega, az első és az utolsó, a' kezdet és a' vég*; Az Atya, és nem a' Krisztus mondotta. *Cathol. Felel.* Elsőben az 121. ódik vers itt, tud. ill. *Íme hamar el-jövök, és a' jutalmam velem vagyon meg-fizetni mindeneknek,* jelenti hogy az utánna való 13. versben-is, nem az Atya, hanem a' Krisztus

stus képében szól az Angyal: Mert nem az Atya, hanem a' Krisztus jő-el, *istelni & fizetni mindenknek, minthogy őtet rendelte az Atya Birojává az ele-
veneknek és hóltaknak. Aét. 10. v. 42. Es ehez képest az Atya nem ítél sen-
kit, hanem minden ítéletet a' Fiának adott. Joán. 5. 22. A' ki-is el-jő fely-
hőkkel és minden szem meg-látja őtet, azok-is, a' kik által verték őtet. Apoc.
1. v. 7. 'S ezért-is ugyan Apoc. 22. v. 16. nem az Atya, hanem a' Jēsus
mondatik, hogy el-küldötte az ő Angyalát bizonytságot tenni az Anyaszent-
egyházokban mind azokról mellyek meg-vannak írva a' Jelenés könyvben. Sőt
azt-is mondhatom, hogy ugyan e' Jelenés könyv. 1. Rész. 8. versében-is,
nem az Atya, hanem a' Krisztus képében mondattak ezek: *En vagyok az
Alpha és Omega, a' kezdet és a' vég, úgy mond az Ur Isten, a' ki vagyon, és a'
ki vala, és a' ki el-jövendő a' mindenható. Mert nem az Atya hanem a' Kri-
stus az el-jövendő.**

Második Cathol. Felel. Ambár nem a' Krisztusról mondatnék-is ez a'
13. vers, de ugyan csak az első Rész. 17. és 18. versei, és a' 2. Rész. 8.
verse a' Krisztusról mondatnak. 3. *Felel.* Másutt-is tud. ill. Joán. 8. v. 25.
maga mondotta Jēsus önnön maga felől: *En vagyok a' kezdet.*

2. ELLEN-V. A' Krisztus elsőnek és utolsónak mondatik nem által-
lyában, nem is állattýára és valóságára nézve; mert így csak az Atya első
és utolsó, hanem csak tífztire nézve, mivel hogy tud. ill. MESSIAS, és előtte
ollyan nem vólt, és utánna sem lézen. *Cathol. Felel.* Ez csak hely-
telen fogás, mellyet Enyedi semmiképpen meg nem bizonyíthat.

3. Azt mondgya Enyedi. Vannak helyes okok miért nem lehet eze-
ket Krisztusnak általlýában tulajdonítani. *Első ok:* Mert azt mondgya
maga felől, hogy *meg-hólt vólt*; az örök Isten pedig meg nem halhat. *Má-
sodik ok:* Hogy az Atya elsőb mindenképpen: *elsőb idővel; elsőb Méltó-
sággal. Joán. 14. v. 28. maga mondgya a' Krisztus: Az Atya nagyobb ná-
lomonál. Elsőb naturâ, Origine, természettel, eredettel; mert az Atya
eléb szokott lenni a' Fiúnál. Elsőb Causaliter, mert az Atya a' Fiúnak
oka, kezdete, Principiuma, &c.*

Cathol. Felel. Az első okra: Krisztus Isten's ember lévén, emberi ter-
mészetire nézve, meg-hólt, de nem az Istenire. A' 2dik okra. Az Atya
a' Krisztusnál, úgy-mint embernél, elsőb mindenképpen, de nem úgy mint
Istennél; Mert a' Krisztus úgy-mint Isten az Atyával mindenben egyenlő;
Nem-is oka tulajdonképpen az Atya Isten a' Fiának Krisztusnak úgy-mint
Istennek, a' minémüképpen oka a' teremtetett állatoknak, mellyek sem-

mindből teremtetvén időben fűgnek úgy az ő Teremtő *Causájoktól*, mint *contingens* és *defectilis*, az az, történhető és el-múlható, vagy semmivé lehető *Effectusok*. A' Krisztusnak azért úgy-mint Istennek, és Isteni természetire nézve való Fiának az Atya csak az eredet szerént való *Principiuma*, melytől tud. ill. vészí öröktől fogva való létit *necessariò* és *essentially*: azt sem az állattýára hanem *personalitására* nézve: mert az állattýa a Fiúnak szintén olyan magától való, mint az Atyának, minthogy ugyan azon egy mindenképpen. De erről eddig-is sokszor, ezután-is az harmadik könyben bőven szóllok.

LXXXV. Vannak még e' jelenés könyvében a' Krisztus örök Isten-ségéről ezek-is: C. 2. §. 23. *Es meg-tudgyák minden Anyaszentegyházok, hogy én vagyok a' veséknék, és a' szíveknek vizsgálója.* Es C. 17. §. 14. Ismét C. 19. §. 16. *Ezek a' Bárány ellen hadakoznak, és a' Bárány meg-győzi őket: mert Uraknak Ura és Királyoknak Királya.* Mellyekből ilyen bizonytságot formálok: A' veséknék és szíveknek vizsgálója, az Uraknak Ura és Királyoknak Királya, az örök Istennek tulajdon *titulusa*; De a' Krisztus-is veséknék és szíveknek vizsgálója, Uraknak Ura &c. Tehát a' Krisztus örök Isten; minthogy azon *Titulusa* &c. Hogy ezek az Istennek tulajdon *Titulusi* bizonyíttya sok helyen a' Sz. Írás. 1. *Paral.* 28. §. 9. *Psal.* 7. §. 10. *Jerem.* 17. 10. 1. *Tim.* 6. §. 15.

Enyedi ellent vét mondván; hogy a' Krisztus nem általlýában, nem-is magától szíveknek és veséknék vizsgálója, Királyok Királya, Uraknak Ura a' kicsodás az Atya, hanem csak meg-határozottatott értelemben, úgymint a' ki ezeket az Atyától vette, a' mint a' több Proféták-is, a' kik az Isten jelentéséből tudták a' szíveknek titkait. 4. *Reg.* 5. §. 26. 4. *Reg.* 6. §. 12. Némely Királyok-is mondattak Királyok Királyinak. *Esd.* 1. C. 7. §. 22. Ezek. 26. §. 7. *Daniel.* 2. §. 37. Hogy pedig ezeket, sőt mindene-
ket, az Atyától vőtte a' Krisztus, a' Szent Írás sok helyt bizonyíttya; a' többi között *Apocal.* 2. §. 28. és C. 5. §. 12. &c. A' ki pedig mindene-
ket mástól vészén, az nem örök Isten.

Cathol. Felel. Miképpen vett mindene-
ket az Atyától a' Krisztus, sok
ízen eddig is meg írtam, a' többi között első Könyv. 4. Részn. 4. és 5.
Czikelly. és 3. Könyvn. 2. Részn. 4. §. a' 6. *Punctum* alatt való Feleletben.
A' Proféták között nem mon latott egy-is szívek és vesék vizsgálójának;
ha mi titkot tudtak, azt nekik a' Szent Lélek jelentette; A' Krisztus pe-
dig

dig közönségesen mondatik vesék és szívek vizsgálójának, úgymint magától minden határozás nélkül: A' Királyok-is mondatnak Királyok Királyinak, bizonyos Királyokhoz képest, de nem általlýában, és közönségesen.

Hatodik Rész.

Következnek a' Szent Léleknek, az az, az Háromságbéli Harmadik Személynek örök Istenségeről, és egyéb Isteni Tulajdonságiról való, ó és Uj Testamentombéli Bizonyosságok.

LXXXVI. **K**IRÁLYOK 2. Könyv. 23. Rész. 2. és 3. ű. Dávid Király és Proféta így szól: Az Ur Lelke szállott én általam, és az ő beszéde a' nyelvem által: monda az Isráél Istene nékem; szálla az Isráél erőffe az embereken Uralkodó.

Szent Jób pedig 26. Rész. 13. ű. azt írja, hogy az Isten Lelke ékesítette az egeket. Eliu pedig Sz. Jób baráttya. C. 33. ű. 4. így szól: az Isten Lelke alkotott engem, és a' mindenható lehellese elevenített engem. Ismég. Psalm. 32. ű. 6.

Ezekből, hogy a' Szent Lélek örök Isten így próbálom. Az, a' ki Dávid által szállott, az embert alkotta, az egeket formálta, örök Isten. Az Isten Lelke szállott pedig Dávid által, és alkotta az embert &c. Az az Isten Lelke tehát örök Isten. De az az Isten Lelke a' Szent Lélek. Tehát a' Szent Lélek örök Isten.

Az Unitáriusok az ő értelmekben jóvá hadgyák ezt a' *discursus*, és azt mondgyák, hogy igen-is az Isten Lelke örök Isten; mert Lélek az Isten. Joán. 4. ű. 24. De hogy az az Isten Lelke az Atyától megkülönböztött személy volna, mely tulajdonképpen Szent Léleknek mondatnék, és az Háromságofok az Háromságban Harmadik személynek vallyák, azt tagadgyák. Némellyek azért azt hiszik, hogy az az Isten Lelke, az az Szent Lélek, önnön maga az Atya Isten. Némellyek ismég hogy *Accidens*, a' mint az első Könyv. Hatod. Rész. fel-jedzettem.

I. ELLEN-V. A' citált *Textus*okban nem úgy vagyon, hogy a' *Szent Lélek*, hanem az *Isten Lelke* szállott, alkotott &c. az *Isten Lelke*, maga az Atya Isten; a' Szent Lélek pedig Istennek csak valami belső vagy külső *Accidense*,

dense, mely által mintegy eszköz által szokott az Isten cselekedni és szólani az emberekkel &c.

Cathol. Felel. Hogy az az Isten Lelke nem más hanem a' Sz. Lélek, olyan világosan bizonyította a' Sz. Irás, hogy majd semmit sem világosan; i' még hogy a' Szent Lélek Isten; azt-is hasonlóképpen. *Isaia* 6. 8. v. 9. Az Ur Isten, és az Isten Lelke szólott; még-is Sz. Pál Apost. *Act.* 28. 9. 25. azt mondgya, hogy *Isaiás* által ott Szent Lélek szólott. *Jerem.* 31. 9. 33. Az Ur Isten szólott; még-is Sz. Pál *Hebr.* 10. 9. 15. azt írja hogy ott a' Szent Lélek szólott. *Zakariás* keresztelő Sz. János Attya; *Luc.* 1. 9. 68. mondgya, hogy az *Israélnek* Ura Istene szólott minden *Profétái* által; még-is Sz. Péter Apost. 2. *Level.* 1. *Rész.* 21. 9. azt írja, hogy a' *Proféták* a' Szent Lélektől ihleltetvén szólottak. Minthogy azért az *Unitáriusok* szerint az Isten Lelke maga az Isten, a' ki a' *Proféták* által szólott, és ezt az Istent az Apostolok Szent Léleknek mondgyák, jele hogy az Istennek Lelke és a' Szent Lélek egy, s azért nem *Accidens*, hanem *Substantia increata*, és Isten a' Szent Lélek-is.

De hogy az az Isten Lelke nem maga az Atya Isten, *Enyedi* szavai-ból-is ki-teszik, a' ki midőn a' citált *Textusokból* azt akarja próbálni, hogy nem Isten a' Szent Lélek, így ír: *Itt, úgy-mond, a' Jób Könyvében az a' Lélek nem Istennek mondatik hanem Istenének: mely szólásnak módgyával valamihez kapcsolts és neki tulajdonított dolgot szoktak jelenteni: ezen-képpen mikor azt mondgyuk; hogy Isten lelkével szólottak az Proféták, nem azt értjük rajta, hogy az Lélek Isten szólott, hanem hogy Istentől származott erő indította-fel az embereket.* Eddig *Enyedi*, az Istennek Lelkét nem Atyának, hanem *Accidensnek* vélvén: Mű pedig *Catholicusok*, mind azt a' Lelket, mind az Istennek Lelkét értelmes *Substantiának*, személy-nek, és Istennek, az Atyától és Fiútól származottnak öröktől fogva, azért személyében különnek, noha állattýában egynek vallyuk.

2. *ELNEN-V.* Szent *Jób* c. 10. 9. 8. így szól: *A' te kezeid csináltan-ak engemet.* Szent *Dávid* pedig *Psal.* 8. 9. 4. *Meg-látom az egeket a' te újaidnak munkáit.* Még sem mondhatni, hogy az Isten kezei s újai szemé-lyek, tehát az Isten Lelke semaz Atyától meg-különözött valami személy.

Cathol. Felel. Minthogy az Isten tiszta Lelki *Substantia*, kezei és újjai nincsenek s azért az Istenről mikor olyan formán szólunk, csak *Tropicè* és hasonlatosságképpen értjük azokat. Ellenben minthogy az

Írásban

Írásban a' Szent Léleknek nyilván személyi tulajdonságok és cselekedetek valósággal tulajdonítatnak, azokat valósággal vesszük, és a' Szent Lelet valóságos és tulajdonképpen való személynek valljuk.

3. ELLEN-V. Bizonyos hogy Eliú mondván: *Az Isten Lelke alkotott engem*: a' teremtés Historiájára nézett, a' mint ott a' 6. versből-is kitetzik, a' hol így szól még: *Azon sárból formáltattam én-is*: Mojses pedig *Gen. 2. 7.* azt írja, hogy az Isten, a' föld agyagából formált emberre az életnek lehelletit lehelt; de az az életnek lehelleti nem Isten volt. Tehát az Isten Lelke sem Isten.

Cathol. Felel. Ez iránt, Mojses mondásának nem egy az értelme az Eliúéval. Eliú az Isten Lelkét *Alkotójának mondgya*. Mojses pedig azt írja, hogy az Isten életnek lehelletit, azaz, okos lelket, melyet semmiből teremtett, lehelt az emberbe.

4. ELLEN-V: *Vatablus* Eliú mondasát fordítván nem teszen emlékeztet az Isten Lelkéről olyan formán, hogy az alkotta volna őtet, hanem hogy az Isten az ő Lelke által alkotta, tud. illik mint eszköz által.

Cathol. Felel. Válogat Enyedi a' Fordításokban rést keresvén; Mű a' *Vulgata Editió*tól el nem távoznak. De ámbár *Vatablus* fordítása helyes lézen-is, még sem azt téfzi, hogy az Isten Lelke csak eszköz: mert ez a' szó: *által*, nem mindenkor eszközt jelent. *Ad Rom. 11. 7. 36. 1. Cor. 1. 7:9.* olvassuk, hogy az Atya Isten *által* vannak mindenek, de még sem eszköz azért.

A' BÖLCSESÉG KÖNYV. 7. Rész; kivált a' 21. versből fogva olyan dolgokat tulajdonít az Isten Bölcsesége Lelkének, mellyek valósággal és tulajdonképpen nem tulajdoníthatnak *Accidens*nek, sem teremtett állatnak. A' Bölcseségen, itt a' régi és mostani *Doctores* értik a' Krisztust, a' Bölcsesség lelkén pedig a' Sz. Lelet, a' Sz. Háromságnak harmadik személyét. *Apud Tyrinum hic in 7. 22.* De minthogy ezt a' *Locust* inkább magyarázzák a' Krisztusról úgy-mint Istennek örökkévaló Bölcseségéről, erről többet itt nem szóllok. Lásd. a' 2dik Könyvb. a' 10. Bizonyságot.

LXXXVII. AZ APOSTOLOK CSELEKETEIRŐL Irt Könyv. 5. Rész. Ananiás el-adván mezejét, a'nak árrát csalárdul és feleszegen Sz. Péter lábaihoz le-tötte, mellyet Sz. Péter a' Sz. Lélek által meg-tudván, monda Ananiásnak: *Anania miért kísértette-meg a' Sátán a' te szívemet, hogy hazudnál a' Szent Léleknek? Nem embereknek hazudtál,*

hanem Istennek. Ezekből a' Szent Lélek Istenségét ilyen formán bizonyítom: Az a' kinek Ananiás hazudott nem ember vőlt, hanem Isten. De a' Szent Léleknek hazudott. Tehát a' Szent Lélek Isten.

Enyedinek nem teczik az a' *Syllogismus*, elsőben azért, úgy mond, mert Négy *Terminusú Sophisma*; minthogy a' *medius terminus*, tud. illik ez a' köz ige, Hazudott, más értelemben vagyon a' Majorban, másban a' Minorban. A' Majorban vagyon *mediate*, az az, közben-veréssel: a' Minorban *immediate*, közben verés nélkül. Mely annyit téfzen; mintha Ananiás a' Szent Léleknek, mely vőlt Szent Péterben, *immediate* hazudott volna; az Istennek pedig *mediate* minthogy, úgy mond, a' Szent Lélek ellen való hazugsággal az Istent-is meg-bántotta, a' ki a' Szent Lelket adta vőlt Szent Péternek. Holott azért hogy Ananiás a' Szent Léleknek *immediate*, Istennek *mediate* hazudott, nem következik, hogy a' Szent Lélek, és az Isten azon egy légyen: Isten ellen úgy-mint fő ok ellen, a' Szent Lélek ellen pedig úgy-mint eszköz ellen, melly által cselekedett az Isten. Ezen *Discursus*át Enyedi Szent Irásból való példákkal hasonló *syllogismus*ban formálván így erősegeti:

Az a' kit bé-fogada a' Bárlony-áros Lydia Pál Apostol vőlt: *Act. 17. v. 5.* De az a' kit bé-fogadott azon Lydia a' Krisztus vőlt: *Matth. 10. v. 40.* Tehát a' Krisztus léfzen Pál Apostol. Többet-is illyent hoz elé. Azután azt mondgya: ki nem fordíthatna nyakokban az ellenkezőknek ezer ilyen *sophismákat*? 's azért, a' mit felelnek erre az ellenkezők, azon léfzen mi tollunk-is a' felelet? Annak utánna meg-fejtj maga *sophisma* csmóját mondván: Nem jó *Argumentum*, mert *iben* Lydia Pált *immediate* maga személyében fogatta-bé, a' Krisztust pedig csak *mediate*, az az Pálban úgy-mint eszközben; 's azért nem következik, hogy a' Krisztus Pál léfzen, vagy ellenben.

Másodszor azt mondgya Enyedi: hogy a' Görög fordításban nem így vagyon; hazudni a' Szent Léleknek: *in Dativo*; hanem: hazudni a' Sz. Lelket: *in Accusativo*. Mintha Szent Péter így szőllott volna: Miért kisérrette a' sátn a' te szivedet, hogy tettednéd és hamissan mutadnád magadban a' Szent Lelket és a' keresztény vallást? mely értelem szerént (úgy mond) ki-teczik a' *syllogismus* hamissága: mert noha azon szó, hazudni vagyon a' majorban, mely a' minorban; de a' rendnek kölömbségéért az igének jedzése-is meg-változik, tud. ill. hazudni a' Sz. Lelket: és hazudni az Istennek, *sophisma* tehát a' *syllogismus*.

Cathol. Felel. az első Unitárius értelem ellen. Semmi helyes ok nincsen hogy azt mondgyuk, hogy Ananiás Sz. Léleknek *immediatè*, az Istennek pedig *mediatè* hazudott volna, sőt ha úgy kellene bölcseskedni, inkább mondhatnók, hogy Péternek hazudott *immediatè*, a' Szent Léleknek pedig úgy-mint Istennek *mediatè*.

Az szent Írásból fel-vőtt példa, és abból formált *sophisma* nem e'hez-váló: mert abban ki-teczik nyilván, hogy Sz. Pál Ap. nem Krisztus, 's azért-is könnyen észre veszszük a' *sophismát*, és nyilván értjük, hogy külömb értelemben fogadta-bé *Lydia* a' Krisztust, külömben az Apostolt; Krisztust *mediatè* Sz. Pál személyében, Sz. Pált pedig tulajdon maga személyében *immediatè*; mint-hogy sohol nem olvassuk, hogy *Lydia* a' Krisztust maga személyében bé-fogatta volna: ellenben sok helyben olvassuk, hogy Isten a' Szent Lélek, és sokkal világosabban 's bizonyosabban próbáljuk, hogy Igaz Isten a' Szent Lélek, mint sem az Unitáriusok, hogy nem Isten a' Szent Lélek.

Másodszor: Ambár Ananiás (a' mint Enyedinek te czik) az Istennek *mediatè*, Szent Léleknek pedig *immediatè* hazudott volna, Szent Péter Apostól méltán és helyesen Ananiást azért, hogy Szent Léleknek hazudott, nem dorgálhatta volna; mert senki helyesen valakit azért nem dorgál, hogy valami érzékenség és értelem nélkül való teremtet állatnak és *accidens*nek hazud, sőt valóságosan nem-is mondhatni, hogy olyannak hazudna valaki; méltábban dorgálhatta azért, hogy Sz. Péternek és utánna az Istennek hazudott; mert Péter értelmes és érzékenséges *substantia* és *persona*, a' Szent Lélek pedig, Unitáriusként, csak *accidens*. Minthogy azért Szent Péter Ananiást azért dorgálta, hogy a' Szent Léleknek hazudott, nagy jele, hogy a' Szent Lélek nem csak *accidens*, hanem valami értelmes *substantia* és személy, és minden embereknél te-kéletesb állat; nem ember, sem Angyal, tehát Isten; a' mint ezt világosan jelenti Szent Péter mondásának módgya-is; miért hazudtál a' Szent Léleknek? tudgyad, hogy nem embernek, hanem Istennek hazudtál: mint mikor valaki mondaná: Miért vétettél Austraí Carolusnak? tudd-meg, hogy nem egy paraszt embernek, hanem Császárnak vétettél.

Mondgyák némely Unitáriusok; hogy Isten ugyan a' Szent Lélek, de nem külön való, hanem azon egy személy az Atyával, és maga az

Atya. *Cathol. Felel.* Az 1. Könyv. 6. Rész: 3. Czikkkel: bőven megbizonyítottam, hogy a' Szent Lélek különvaló személy az Atyától.

Mondgyák *másodszor*: A' Szent Irás sohol sem mondgya Istennek a' Szent Lelket. *Cathol. Felel. Elsőben*: Az Irás azt sem mondgya, hogy nem Isten a' Szent Lélek. *Másodszor*: Azt sem mondgya, hogy *accidens*. *Harmadszor*: Jóllehet nyilván így és bötű szerént: *Isten a' Szent Lélek*, nem mondgya-is az Irás, de mond sokakat olyakat, melyekből bizonyoson adatik érteni, hogy Isten a' Szent Lélek. Olvasd az első Könyvben le-tézetett 9. Regulát, és ugyan ott a' Szent Lélekről-való 6. Rét; még az ide hátra irattandó Bizonyságokat-is.

A' második Unitárius értelem ellen *Cathol. Felel.* Heában válogat Enyedi a' Bibliákban. Ki-tetozik ezekről-való szép ítéleti a' 6. Regulából az 1. Könyvben. *Másodszor*: Ambára' Görögben *in Accusativo* volna-is e' szó: *Szent Lelket*; mindazonáltal nem azt tészi, hogy: *Hazudat*, tettetted magadban lenni a' Sz. Lelket; hanem: *Hazudat a' Sz. Léleknek*; a' mint ki-tetozik a' Görög szólásnak Regulából, melyek szerént azon egy értelemben a' Görög *Verbummal* nem csak *Dativus*, hanem *Accusativus*-is tétetik. Az a' Görög *Verbum* ezetiben ha tészen tette-ét, és hamis szín-mutatást: de azt sem a' Szent Irásban. *Harmadszor*: Ha szintén szóllana-is valaha úgy az Irás, hogy a' hazugságon tette-ét kellene érteni, ebben a' *Textusban* mindazáltal azt nem jelenti. Mert Sz. Péter nem azért dorgálta Ananiást, hogy magát Kereszténynek tette-ét volna, mintha ő benne-is Szent Lélek volna; hanem azért, hogy azt hazudta mondván, hogy annyin és nem többön adta-el mezejét, a' mennyit le-tött volt Szent Péter lábaihoz meg nem gondolván, hogy azzal nem csak Péternek, hanem inkább a' Szent Léleknek, a' ki Isten, hazudott.

LXXXVIII. AZON Apostolok Cselekedeti Könyv. 20. Rész. 28 v. búcsúzván Szent Pál Apost: az Hivektől, így intette azoknak véneit: *Vigyázzatok magatokra, és az egész nyájra, melyen riteket a' Szent Lélek Püspökökké tett az Isten Anyaszentegyházát vezérteni.* Ezekből elsőben ezt jedzem-fel: Az Apostol a' véneket ez okból inti a' többi között a' nyájnak vigyázására, hogy Szent Lélektől tétettek Püspökökké. *2dszor*: A' Szent Lélek értelmes és okos személy, 's azért nem valami értelem nélkül való *accidens*; minthogy nem lehet olyan *accidensnek* Püspököket tenni és az Anyaszentegyházát vezérteni; Mert az olly-

olyatén cselekedetek okos és értelmes állatnak és személynek tulajdon cselekedeti. 2dszor: Hogy a' Szent Lélek Isten. Ezt pedig így próbálom. A' ki az Isten Anyaszentegyházát vezérli és benne Püspököket téfszen, rendel, az vagy ember, vagy Angyal, vagy Isten: a' Sz. Lélek pedig az Isten Anyaszentegyházát vezérli, Püspököket téfszen &c. Tehát a' Szent Lélek, vagy ember, vagy Angyal, vagy Isten. De a' Szent Lélek nem ember, se nem Angyal; Tehát Isten. A' *major Propositio* tagadhatatlan; mert e' három nemű személyeken és állatokon kívül nem mondhat senkit mást, a' ki az Anyaszentegyházát vezérelné. A' *minor Propositio* az Apostolé. A' Harmadik *Propositio* jól következik. Az Negyedik *subsumpta Propositio*-is bizonyos, az Unitáriusok-is úgy hiszik hogy a' Szent Lélek nem ember, nem-is Angyal, hanem más valami, és az embernél 's Angyalnál tekéletesb állat. Tehát örök Isten. Mert más okos értelmes állat nincsen.

ELLEN-V. Az emberek-is vezérlik az Isten Anyaszentegyházát, és Püspököket téfszenek. *Act. 14. v. 23.* 'sitt is. De azzal még sem Istenek. Tehát a' Szent Lélek-is azzal Isten nem léfzen. *Cathol. Felel. Elsőben:* Mű nem csak abból állattyuk a' Szent Lélek Istenségét, hogy az Anyaszentegyházát vezérli, hanem azért, hogy vezérli-is, és nem ember, se nem Angyal; mert e' három nemű állatokon és személyeké kívül más nem vezérli. *Felel. 2dszor:* Az emberek ámbár vezérlik-is, nem Istenek ez okból, mert az emberek, nem tulajdon magok, hanem Istentől nékik szabadofon adatott meg-határozottatott erőből és hatalomból vezérlik; a' Szent Lélek pedig tulajdon maga Isteni erejével és hatalmával.

Második ELLEN-V. A' Szent Irás sohol nem mondgya, hogy Szent Lélek tulajdon maga erejéből vezérli az Anyaszentegyházát. *Cathol. Felel. Elsőben:* Azt sem mondgya, hogy nem maga erejéből. 2dszor: Ha nem mondgya-is az Irás nyilván bőttű szerént; de mondgya következőképpen, az az, mond olyanokat, mellyekből bizonyofon ki-hozzuk, hogy Isten a' Szent Lélek. Péld. ok. *elsőben. 1a Cor. 12. v. 11.* azt írja Sz. Pál Ap. hogy a' Szent Lélek osztogattya az Anyaszentegyházban a' hivatalokat és az ajándékokat *Mindeneknek a' mint akarja:* nem írja az Apostol, a' mint neki Isten parancsollya 's rendeli, hanem a' mint akarja; mely mondásnak formája jelenti, hogy a' Szent Lélek maga hatalmával (mely köz és egy az Atyával és a' Fiúval) vezérli az Anyaszentegyházát. *Másodszor* a' kik Istentől csak idő szerént szabadofon adatott hatalommal ve-

zérlik az Anyaszentegyházat; azok csak plántályaik 's öntözik, és nem Istenek: a' ki pedig nevededést ad, Isten az. 1. Cor. 3. 5. 7. a' Szent Lélek pedig nevededést ad az Anyaszegyháznak, a' mint írja Sz. Pál 1. Cor. 12. 5. 11. Jele tehát hogy a' Szent Lélek tulajdon maga, és öröktől fogva, az Atyától és a' Fiútól néki közöltetett hatalmával vezérli az Anyaszentegyházat. Harmadszor: ki-teszik az Apostolok Cselekedeti Könyv. 13. Rész. 2. 5. 11. a' hol a' Szent Lélek maga így szól: *Választatok el nekem Saulst és Barnabást a' munkára, a' melyre őket fel-vettem: ők pedig el-küldetvén a' Szent Lélektől &c.* Mely szóllásnak formája hasonlóképpen jelentí elsöben, hogy a' Szent Lélek okos és értelmes állat és személy. 2dszor hogy tulajdon maga hatalmával parancsolt, disponált, fel-vette, el-is küldötte az Apostolokat a' munkára.

LXXXIX. Ugyan azon Apost. Cselek. Könyv. 28. Rész. 2 5. 7. így szól Szent Pál Ap. a' Sidóknak: *Föl szóllott a' Szent Lélek Isaiás Proféta által a' mi Atyáinknak, mondván: menny e' néphez és mondgyad nekik: Füllet hallotok és nem értitek &c.* Ezekből is hogy Isten a' Szent Lélek így állatom: Azt mondgya itt az Apostol, hogy Isaiás Proféta által a' Szent Lélek szóllott a' Sidók Attyáinak. Isaiás pedig mondgya c. 6. 5. 9. hogy az Ur, a' seregek Ura, az Isten tud. ill. szóllott Isaiásnak, &c. jele tehát, hogy a' Szent Lélek, a' kit Szent Pál mond, hogy szóllott Isaiás által, az a' seregek Ura a' ki szóllott Isaiásnak; az pedig Isten: tehát a' Szent Lélek, Isten. 2dszor írván azon Apostol a' Sidóknak, Level. 9. Rész. 7. 5. tulajdonítja a' Szent Léleknek azokat a' dolgokat, mellyeket Mojsés 3. Könyv. 16. Rész. 2. 5. írja, hogy Isten Cselekedett. 3dszor azon Level. 10. Rész. 15. 5. tulajdonítja ísmég a' Szent Léleknek, a' mit Jeremiás Prof. Könyv. 31. Rész. 33. 5. mondott az Istenről. 4dszer Szent Péter Apostol is 2. Level. 1. Rész. 21. 5. így szól. *Mert soha emberi akarattól nem származott a' Profétálás, hanem a' Szent Lélekről ihletetvén szóllottak az Istennek szent emberi.* Holott a' Proféták így szóllottak: *Ezeket mondgya az Ur, a' seregek Ura, Isten.* Mind ezek, 's többek bizonyoson jelentik, hogy a' Szent Lélek az az Isten, a' ki a' Proféták által szóllott.

Enyedí ezt csalárd okoskodásnak mondgya: mert, úgy mond, így valaki azt állathatná hogy Isaiás is seregek Ura, és Isten; minthogy Szent Máthé Evang. c. 13. 5. 14. Ismég Szent János Evang. c. 12. 5. 39. azt írják

hogy Iſaiás mondotta azokat a' ſzókat. Innét Enyedi egynéhány *ſyllogiſm*-fokat hoz elé, mellyekből azt akarja mutatni, hogy valamint azok csalárdok, olyan csalárd a' mű okoskodásunk is.

Cathol. Felel. Többször-is feleltem ilyen rendű beſzédre; de még-is azt mondom; hogy mi nem csak ez okból állattyük, hogy Iſten a' Szent Lélek, hogy az Apoſtol a' Szent Léleknek tulajdonította a' fel-vett igéket, hanem főképpen ez okból, hogy a' Szent Lélek mint fő ok és *Author* ſzóltott Iſaiásnak, és Iſaiás által mint eſzköz által mondotta azokat a' Sidoknak; nem lehet tehát azt mondani okofon, hogy Iſaiás ſeregek Ura, és Iſten; mert Iſaiás ſzóltott csak úgymint Szent Léleknek eſzköze.

ELLEN-V. A' Szent Lélek-is az Atya Iſtennek úgymint Fő oknak csak eſzköze, mely által ſzóltott az Atya Iſaiásnak: 's ezért mondgya Iſaiás, hogy a' ſeregek Ura, mint fő ok ſzóltott: Szent Pál pedig mondgya, hogy ſzóltott a' Szent Lélek Iſaiás által, úgymint ſeregek Ura eſzköze: a' Szent Lélek tehát, nem aza' ſeregek Ura, a' kit mond Iſaiás, következendőképpen nem Iſten.

Cathol. Felel. Sem Iſaiás, ſem az Apoſtol nem jelentik az ő mondásokban, hogy a' ſeregek Ura valami eſzköz által ſzóltott volna Iſaiásnak; Azt ſem, hogy a' Szent Lélek eſzköz lőtt volna: Sőt ellenben Szent Pál ſzavai azt jelentik, hogy a' Szent Lélek úgy ſzóltott Iſaiás által, mint Fő Ok: mert Szent Pál nem mondgya; jól ſzóltott a' ſeregek Ura a' Szent Lélek által; hanem; jól ſzóltott a' Szent Lélek Iſaiás által; Iſaiás volt inkább eſzköze a' Szent Léleknek.

Máſodszor: Ha a' Szent Lélek eſzköz volna, vagy élő, okos, értelmes és állatſzeri eſzköz volna (a' minéműek az Angyalok-is, a' kik által az Iſten úgymint követi által ſokakat jelent az embereknek) vagy csak *accidentalis* eſzköz, az az, valami *motio*, jel, ſzózat, ſúgallás, melyben valóságos élet, értelem, és érzékenség nem volna (*Cauſa inſtrumentalis inanimata*) Ha az elſőt mondod; úgy a' Szent Lélek ſzemély, és Iſten léſzen (minthogy nem ember ſe nem Angyal) Ha Iſten léſzen; úgy iſmég vagy maga az Atya léſzen, vagy más, és az Atyától megkülönböztött Iſteni ſzemély: az Atya nem lehet; mert úgy az Atya maga magának eſzköze lenne; az nem lehet. Tehát a' Szent Lélek az Atyától megkülönböztött ſzemély léſzen. Ha pedig mondod, hogy a' Szent Lélek csak *accidentalis* eſzköz; az ſem lehet: mert úgy az Apoſtol hibáſon, és minden Bölcsék, sőt közönséges emberek ſzokása ellen ſzóltott

vólta; mert úgy értelem nélkül való eszköz, más értelmes eszköz által szóllott volna.

2. ELLEN-V. Szokása a' Szent Írásnak, hogy a' mit az Isten cselekezik, azt példázatképpen, mint egy Istennek valamely részének vagy tulajdonságának mondgya: péld. ok: *Az Ur szája szóllott: Isai. 1. v. 20.* Az Ur jobja erőt cselekedett: *Psal. 117. v. 16.* De ebből nem lehet itélni, hogy az Ur szája, vagy jobb keze Istentől valami megkülönböztött személy, vagy dolog volna; hanem csak azt téfzi ez: *Az Ur szája szóllott: az Isten szóllott.* Tehát hasonlóképpen ez: *a' Szent Lélek szóllott; azt téfzi: az Isten szóllott.* Mint-hogy azonkívül is a' Szent Lélek, *Isten erejének Luc. 24. v. 49. Isten Ujjának. Exod. 8. v. 19. Luc. 11. v. 20. Isten jobb Karjának. Aét. 2. v. 33.* mondatik. Nem kell tehát úgy itélni mintha a' Szent Lélek valami megkülönböztött személy volna Istenen kívül, és az szóllott volna.

Cathol. Felel. Nagy különbség vagyon az Ur szája, keze &c. és a' Szent Lélek között. Mert az Istenben valóságos száj, kéz, szem &c. nincsen (minthogy tiszta Lélek) azért az Istennek szája, kéz, új &c. csak hasonlatossággéppen alkalmaztatik, 's azért mikor az Isten szája szóllani, keze cselekedni mondatik, igen-is maga az Isten szóllani, cselekedni értetik. *2dszor* az Isten tulajdonsági, úgymint Igaság, Irgalmaság &c. maga az Isten 's ezért akkor-is mikor az Igaság, Irgalmaság valami cselekedni mondatik, annyit téfzen hogy az Igaz és Irgalmas Isten cselekezik. Ellenben pedig a' Szent Lélek olyan *Valóság*, melyet Atya Istennek nem mondhatni; mert a' Szent Írás úgy szól felőle, mint az Atyától különvaló személyről, a' mint-is ezt az első Könyv. 6. Rész. *3dik* Czikelyében meg-bizonyítottam. Ebből tehát: a' *Szent Lélek szóllott*: méltan és szükségképp azt kell itélnünk, hogy nem az Atya, hanem az Atyától külön személy szóllott, melyet nem egyébnek, hanem Istennek kell hinnünk a' fellyeb meg-irt okokra nézve.

XC. *I* Rja Szent Pál Apost. 1. Cor. 2. hogy az Isten az *8* *Lelke által*, a' *ki mindenekezt meg-visgál még az Istennek mélységes dolgait is*, fokot jelentett néki *v. 11.* Ezekből a' *Catholicus* Szent Atyák és Doctrok így okoskodnak: A' ki az Istennek minden mélységes dolgait megvisgállya, 's tudgya, az nem teremtett állat, hanem örök Isten. De a' Szent

Szent Lélek az Istennek mélységes dolgait meg-vizsgálja és tudgya. Tehát nem teremtett állat, hanem örök Isten.

ELLEN-V. Ha ez az okoskodás helyes volna, úgy minden igaz ember az örök Istent magában bé-rekesztve tartaná; (minthogy Sz. Pál azt is írja *1. 12.* hogy az Istentől való Lelket vették) ez pedig illetlen dolog, hogy az ember az Isten Lelkét, mely magában semély, és véghe-tetlen örök Isten, magában és az ő kicsiny tagjaiban bé-rekesztve tartaná. Hogy azért ez illetlenséget el-távoztassuk, azt kell hinnünk, hogy a' Szent Lélek nem személy, annál inkább nem Isten, hanem Isteni ihlés, malaszt, &c.

Cathol. Felel. Semmi illetlenség, Isteni személynek emberben lenni; mert azzal hogy Isten emberben vagyon, rekesztve nem tartatik; mert az Isten nem test, nem is valami véggel és határral-határozott; hanem végetlen, meg-mérhetetlen és határ nélkül való Lelki *substantia*, melyet nem csak ember, de az egész világ-is, főt a' mint Salamon mondgya *3. Reg. 8. 12.* az egeknek egei-is bé nem foghattyak. Az Isten nem csak mindenben, de mindeneknek minden részeiben egészen és tekéletesen vagyon önnön magára; de azzal még-is azokban rekesztve nem tartatik: Krisztus mondgya; *Joan. 14. 23.* *Ha ki engem szeret, az én besejédemet meg-tartja, és az Atyám is szereti őtet és hozzája megyünk és lakó helyt szerzünk nála.*

2. ELLEN-V. Az Isten Lelkétől meg-tanított ember-is meg-vizsgálhat minden még az Isten mélységes dolgait-is; de azzal még sem lé-szen Isten. Tehát a' Szent Lélek sem lé-szen Isten ez okból. A' Krisztus-is *Joan. 15. 15.* azt mondgya az ő Tanítványinak, hogy valamiket ő hallott az Atyától, mindeneket meg-jelentett nékik; de azzal még sem Istenek.

Cathol. Felel. Közölheti-e az Isten mindeneknek tudását a' terem-tett állattal, vagy nem, most erről nem szóllok. Hogy pedig most az embereknek minden mélységes titkait meg nem jelentette, ez bizonyos; még csak az íelet napját sem. *Marc. 13. 32.* Melyből ki-teczik, hogy a' Tanítványinak-is csak azokat jelentette-meg a' Krisztus, melyeket szükség volt nékik tudni az ő hivatalyokhoz képest, a' mint ki-teczik a' Krisztus szavaiból, *Act. 1. 6.* *Nem ti dolgotok tudni az időket &c.* Melyeket az Atya az önnön hatalmában helyhez-tetett. 2d-szor: Az Isten mélységes, szabados és természet felett való dolgait kétképpen tudhatni;

vagy természet szerént, vagy jelenés által. Jelenés által sok titkokat tudnak az emberek is: de természet szerént és jelenés nélkül egyedül csak az Isten tudja minden ő dolgait. Az ember (sőt az Angyal is) még csak a' más ember szíve titkait sem tudhattya, hogy tudná tehát az Isten dolgait, mellyek megfoghatatlanok. *Rom. 11. v. 33.* Minthogy azért a' Szent Lélek tudja Istennek minden mélységes dolgait, a' mint e' 2. Rész. 11. v. bizonyította, mondván még is: *Ki tudja az emberek között, a' mik az emberben vannak, hanem csak az ember lelke a' ki ő benne vagyon? Ugy a' mik az Istenben vannak is, senki nem tudja, hanem csak az Isten Lelke.* A' mik az emberben vannak, azokat az ember az ő lelke által tudja jelenés nélkül természet szerént. Ugy a' Szent Lélek is. a' mik az Istenben vannak, nem jelenés hanem természet szerént tudja; különben ha a' Szent Lélek nem természet szerént, hanem csak jelenés által tudná az Istennek természet felett való titkait, nem volna helyes az Apostol *Argumentuma* az ember lelke példájából.

3. ELLEN-V. A' *szillogismus*ban négy terminus vagyon, 'szert nem helyesen *concludál*. Mert a' *major Propositióban* e' szó, *Minden*, közönség is, mindeneket magában foglalván; a' *minor Propositióban* pedig csak azokat jelenti, a' mellyek néznek az üdvösség tudományára, a' mint *Calvinus* és *Beza* mondgya. *Cathol. Felel.* Enyedi ezt mondgya, de helyes okkal nem próbállyá: *A' Calvinus és Beza Authoritással* nálunk csak annyit ér, mennyit az Enyedié.

XCI. AZ több intéző okok között, mellyekkel intette Szent Pál Ap. a' *Corinthiosokat*, hogy szentül és tiszván éllyenek, ez is volt; mert Istennek és a' Szent Léleknek Templomi, és az Isten's a' Sz. Lélek úgymint tulajdon Templomában benne lakik, mondván az Apostol. *1. Cor. 3. v. 16.* *Nem tudgyátok-e, hogy az Isten Temploma vattok, és az Isten Lelke lakik bennetek?* Ísmég *1. Cor. 6. v. 19.* *Nem tudgyátok-e, hogy a' ti tagjaitok a' Szent Lélek Temploma a' ki bennetek vagyon?* És *2. Cor. 6. v. 16.* *Ti az élő Istennek Temploma vattok.* Ezekből a' régi és mostani *Catholicus Doctorokkal*, *Athanasius*sal *Dial. de Trinit.* *Basilius*sal *Libr. 4. in Eunom.* Szent Agostonnal *Epist. 66.* a' Szent Lélek Istenségét így állítom.

Elsőben. Az igaz Keresztények nem csak az Istennek, de, a' Szent Léleknek is Templomi. 2. Hogy azon Hívek nem mondatnak sohul, valami

valami teremtetett állatnak Templomának. 3. Hogy a' Szent Írásban csak azok a' helyek mondatnak Templomnak, melyekben az igaz vagy hamis Isten tiszteltetik és a' hely csak éppen arra a' végre közönségesen építetett. Ezek igyléven, így szóllok: *elsőben*: Az Istennek igaz Hívei, Istennek, és ugyan a' Szent Léleknek-is Templomi; tehát a' Szent Lélek, Isten. Mert a' Hívek semmi teremtetett állatnak nem Templomi; mint-hogy azért a' Szent Léleknek-is Templomi, jele, hogy a' Szent Lélek nem teremtetett állat, tehát Isten. *2dför* így: Aza' ki az igaz Hívekben úgy-mint tulajdon Lelki Templomában lakik csak az egy igaz és örök Isten: de a' Szent Lélek a' Hívekben, úgy-mint tulajdon Lelki Templomában lakik: tehát a' Szent Lélek örök Isten.

ELLEN-V. Enyedi mondgya: Hogy Templomnak lenni, és benne lakni egyet tészen: Ezt így próbállyá: mikor az Apostol. 2. Cor. 6. azt írja, hogy a' Hívek Isten Temploma; ezt adgya okúl, hogy az Isten mon-dotta: *Mert benne lakom*: Hasonlóképpen 1. Cor. 3. 5. 16. mikor ísmég azt írja az Apostol: *Nem tudjátok-e hogy Isten Temploma vattok?* ezt-is hozzá téfzi: *és az Istennek Lelke lakik bennetek*. Ezek, úgy mond Enyedi, így léven; én-is így argumentálok: Az Hívek Temploma a' Szent Léleknek: De az Hívek Krisztus Temploma; *Ephes.* 3. 5. 17. mert hit által szívekben lakik (mert Hívekben lakni, és Templomnak lenni, egyet tészen) tehát a' Krisztus Szent Lélek. *2dför*. Az Hívek Temploma a' Szent Léleknek; A' Hitnek-is 2. Tim. 1. 5. 5. Isten beszédének-is *Coloss.* 3. 5. 16. mert ezek-is benne lakni mondatnak: tehát a' Hit és a' Isten beszéde Szent Lélek. Ezek után azt mondgya, hogy az Isten mindeneket bé-töltvén *Esaia* 66. 5. 1. ötet semmi hely bé nem foghattya, 's azért tulajdon és valóságosképpen sohun nem lakik *Alt.* 17. 5. 24. hanem csak *figuratè* és példázatképpen mondatik lakni az emberben a' Szent Lélek által *mediate* úgy-mint eszköz által, a' Szent Lélek pedig *proprie*, *immediate*, valóságosképpen eszköz nélkül. Ez okáért a' *Catholicusok* *Argumentomában* négy terminus vagyon: Mert a' *major improprie* és *mediate* értetik, a' *minor proprie* és *immediate*; semmi sem következik tehát az *Argumentomokból*.

Cathol. Felel. A' mit Enyedi fel-vészén: hogy Templomnak lenni és benne lakni, egyet tésze; ezt csak így együgyűképpen véven, egyet né tészen: mert a' verebek-is, egerek-is Templomban laknak; de azért nem az ő Templomok; mert nem az ő tiszteletekre építetett, nem-is mon-dotta senki verebek és egerek Templomának, ha benne laknak-is. Ha-

sonlóképpen, ámbár mondásék az Hit és az Isten ígéje a' Hívekben lakni, de nem monda nek sohul Hitnek és Isten ígéjének Templomi, nem is arra a' végre készítettek a' Hívek szívei és lelkei, hogy a' Hit és Isten ígéje bennük tiszteltetésék és imádtasék, hanem hogy az Isten a' Hit és az Isten ígéje által bennük tiszteltetésék és imádtasék. Lakik azért a' Hit és Isten ígéje az Hívekben, nem úgymint magok Templomában; hanem úgymint Istennek Templomában: az Isten pedig és a' Szent Lélek mint tulajdon Templomában.

Abból pedig, hogy a' Hívek a' Krisztusnak-is, a' Szent Léleknek-is Templomi, nem következik, hogy a' Krisztus Szent Lélek, az az, egy a' Szent Lélekkel személyében, noha egy állatnyában, s azért igen-is nem csak az Atyának, hanem a' Krisztusnak-is, a' Szent Léleknek-is tulajdon valóságosképpen való Templomi a' Hívek, és az Atya-is, a' Krisztus-is, a' Szent Lélek-is valóságosképpen *immediatè* tulajdonképpen laknak bennük mint Templomokban. Azt pedig nem mondgya egy Tudós-is, hogy az Isten sohun nem laknék valóságosképpen, hanem csak *figuratè, mediatè*: Őt inkább mindenütt lakik valóságosképpen *per se & immediate, per sui intimam presentiam*, jelen lévén Isteni állatnyában.

XCII. A Zon Corinthusbéliekhez írt 1. Levélnek 12. Réf. 4. és a' következő *ŷben* ezeket mondgya Szent Pál Apost. Külömbiségek vannak az ajándékokban, de ugyan azon a' lélek (a' Sz. Lelket érti, a' mint ki-teczik ugyan ott a' 3. *ŷből*) és külömbiségek vannak a' szolgálatokban, de ugyan azon az Ur &c. Ismét a' 7dik *ŷben*: Mindennek haszonra adatik a' Léleknek meg-jelenése: Némelynek ugyan a' Lélek által adatik a' bölcseségnek beszéde, másnak pedig a' tudománynak beszéde azon Lélek által &c. Ezeket pedig mind azon egy lélek cselekezteti, osztogatván mindennek a' mint akarja.

Ezekből világosan ki-teczik *elsőben*; hogy a' Szent Lélek értelmes és okos *substantia*, és ugyan személy: Mert e' féle szabad akarat-szerént-való rendelések, ajándékoknak, hivataloknak osztogatása és cselekedeteknek mivelése, nem mást, hanem értelmes és okos és szabad akaratú *substantiát* és személyt illetnek, és jelentnek.

Másodszor: Hogy a' Szent Lélek Isten. Mert *elsőben* a' mennyei ajándékoknak, és az Anyaszentegyházban-való hivataloknak és szolgálatoknak rendelése és osztása felyül haladgya a' teremtetett állatnak hatalmát,

mát, és egyedül az Istent illeti. Erről világos példáink vannak a' Sz. Írásban: *Elsőben az Apostolok cselekedetiről írt Könyvn. 1. Rész. 24. v. Mikor az Apostolok az áruló Judás helyébe, mást akartak volna állítani, nem magoktól cselekedték azt, hanem az Istenhez folyamodván az Istent kérék mondván: Te Uram, ki mindeneknek szívét tudod, mutasd-meg, melyikét választottad e' kettő közül (tud. ill. Joseph és Mátyás közül, a' kiket elé állítottak vala) hogy el-vegye-e' szolgálatnak és Apostolságnak helyét, melyből vékéért ki-esett Judás; tudván és jelentvén ezzel, hogy egyedül az Isten tisztí és hivatallyá ez, minthogy egyedül az Isten tudja a' szívét az embereknek.*

Ugyan azon Könyv. 13. részében írja Sz. Lukács Evang. hogy mikor Antiochiában volnának Proféták, és Doctörök szolgálván az Urnak: *Es bőjölvé, monda nékik a' Szent Lélek: Válaszszátok el nekem Saulust és Barnabást, a' munkára a' melyre őket fel-vöttem &c. és el küldetének a' Sz. Léleki &c.* Ísmég azon Könyv. 20. Rész. 28. v. intvén Szent Pál Apostol az Anyaszentegyháznak véneit ezeket mondotta nékiek: *Vigyázzatok magatokra, és az egész nyájra, melyen titeket a' Sz. Lélek Püspökké tett, az Isten Anyaszentegyházát vezérteni, melyet a' maga vérével keresett.* De hogy többet elé ne hozzak, maga-is Enyedi ezeket írja: *Ez okért ebben az értelemben egyet tévesz ez: hogy Isten munkálódik, és a' Sz. Lélek munkálódik: a' miképpen az Apostol-is mind egyéb helyeken, mindezen az helyen választás nélkül mondgya: mindeneket; mert a' mit az Atya Istenről monda' 6dik versben: Isten az a' ki cselekszik mindent, azt a' 11dik vben a' Szent Lélekről mondgya: mint ezeket cselekedti azon egy lélek.*

Minthogy pedig Enyedi abban az értelemben vagyon, hogy a' Szent Lélek semmi sem egyéb, hanem maga az Atya Isten, ezért írja, itt, hogy a' mit az Atya Istenről mond az Apostol a' 6dik vben: azt a' 11dik vben a' Szent Lélekről mondgya: holott a' 6dik vben semmi emlékezet nincsen az Atyáról, hanem csak az Istenről; nem jól és nem hiven írja tehát. 2díz. Nem is helyesen supponálja: mert ámbár állattyában a' Szent Lélek egy az Atyával, de nem egy személyében, a' mint bőven meg-bizonyítottam az Első Könyvnek 6dik Rész. 3dik Cikkelyében.

Azt-is láttatik mondani Enyedi, hogy a' Sz. Lélek, leg-alább az emberi elméhez képest *Accidens*; mert (úgy mond) ajándék; azért valamint nem lehetetlen *Accidens*nek *accidenstől* származni, úgy nem illetlen nem-is lehetetlen a' Sz. Léleknek-is olyan cselekedeteket művelni, a' miné-műeket elé számlál az Apostol.

De én ezekre azt mondom elsőben; hogy a' Sz. Lélek ámbár ajándék-is, de semmiképpen nem *accidens*, minthogy nem *accidentalis*, hanem *substantialis* Ajándék 2dszor azt mondom, hogy lehet némely, de nem minden *Accidens*nek *Accidens*ből folyni és származni; mint péld. ok. olyan *Accidense*eknek, a' minéműket itt elé számlál az Apostol, lehetetlen *Accidenstől* származni, kivált olyan formán, a' mint az Apostol írja, hogy úgy osztogattya a' Sz. Lélek azokat az ajándékokat és hivatalokat a' mint akarja.

Ísmég midőn azt írja Enyedi; hogy annak-is a' mi nem személy, a' Sz. Irás cselekedetet tulajdonít gyakorta, melyre példákot-is hoz elé: tud. ill. *Job. c. 32. v. 6. Mert remélné vala, hogy az hosszú idő szőlana, és az esztendőnek sokasága tanítana bölcseségre*; és *Psal. 84. v. 11. Az irgalmaság és az igazság elől találják és megcsókollják egy-mást*: és, hogy az igazság le-tekin-tett az égből. Sz. Pál Apostol-is olyanokat tulajdonít a' szeretetnek, mint valami eleven értelmes és okos személynek. Ezekre azt mondom; hogy ezekben némellyek csak püszta *Tropicus* és *Figuratus* beszédek és mondások. Sz. Jobnál való igék ezé téstik: Mert remélnem vala, hogy az hosszú idős, és sok esztendő ember tanítana. A' második: hogy az irgalmaság és igazság cselekedeti léstnek az emberekben. A' harmadik: hogy az Igaz Isten le-tekin az égből. Aza' szeretet pedig, melynek sok cselekedeteket tulajdonít az Apostol, azt téstí; hogy az ember a' szeretet által, mely az Sz. Lélek által öntetetta' Hívek szíveiben *Rom. 5. v. 5.* mivel mindazokat.

Mind ezekben, sőt az egész Sz. Irásban senki nem találja-fel, hogy valamely *Accidens*nek valami olyan szabad akarat szerént-való cselekedet tulajdonítatnék, minéműket tulajdonít a' Sz. Léleknek. Minthogy pedig az első Könyvemnek hatodik Rézfében-is a' Sz. Lélekről bőven írtam, itt tovább nem terjesztem azenről írásmat; rövideden mindaz által emlékezet léstzen a' harmadik Könyvemnek harmadik Rézf. első Sban-is.

Vége a' Második Könyvnek.

HARMA-

HARMADIK KÖNYV.

Melyben az Unitária Vallás-tételre (melyről az elől járó beszédben emlékeztem) az első és Második Könyvekben, az Sz. Háromságról meg-írt Sz. Írásbéli Bizonyságokkal és más helyes Rátiokkal való Catholica Válasz tételik; és azon Unitária Vallás-tétel, nem igaz, és nem üdvességes Keresztényi Hitnek, hanem kárhozatos tévelygésnek lenni bizonyíttatik. Ellenben a' Catholicusok a' Sz. Háromságról, az az, az Atyának és Fiúnak, és Sz. Léleknek három személyekben egy igaz és örök Istenségektől való, igaz, tekéletes, és üdvességes Hitek erősítetik.

Minek előtte pedig ehhez fogjak, ezeket kell észre venni:

1. *Noha az Unitária Vallás-tétel az ő szerzőitől tizenegy Numerusokra osztatott, és az Xldik Numerus végében, mintegy Appendix formán egynébány Unitárius panaszok töldattattak; én mindazáltal alkalmazatosb rendnek, és értelemnek okáért azon Unitária Vallás-tételt, és arra-való Catholica Válasz-tételt-is négy részre osztottam, de ugyan csak az Unitária Vallás Numerusit meg-hadtam.*
2. *Hogy az Unitária Vallás-tételre, a' Catholica Válasz-tétel alkalmazatosban essék, előben az Unitária Vallás-tételnek részeit cikelyenként*

- ként azon rendben, a' mint az ő szerződől irattatott, az után azokra való Catholica Válasz-tétel azon rendben helybeztetik.
3. Melyek legyenek az Unitária Vallás-tétel Propositioni, két jelekből lehet meg-ismérni: elsőben eleiben tételnek e' három szók: Unitária Vallás-tétel. Másodszor rövidebb versekben's apróbb bötűkkel irattatnak.
4. Azokra való Catholica Válasz-tétel abból ismértetik, hogy előtte ezek a' három szók: Catholica Válasz-tétel: helybeztetnek.
5. Mint hogy a' Szent Írásbéli Textusokat már oda fel, kivált a' Második Könyvben ki-tettem, hogy az Írásom felette ne öregbüllyön, ebben az Harmadik Könyvben azokat csak citálván, a' Keresztény olvasót az Első és Második Könyvekre igazítom.

Első Rész.

AZ Atya Istenről-való Unitária Vallás-tételnek az első Numerus alatt-való Propositioni; és azokra-való Catholicus Válasz-tételek.

§. I.

Unitária Vallás-tétel.

Szent Pál Apostol Romabéliekhez küldött Levelének 10. Rész. 10. §. így szól: Szível hiszünk az igazságra, szájjal tészünk vallást az életösségre.

I.

Az Atya Istenről.

Hiszünk az Egy igaz Istent, ki az Atya, a' kiől mindenek vadnak. 1. Cor. 8. §. 6. Jan. 17. §. 3. és vallyuk ő Felségét örökké valónak, Mindenhatónak, Magától és mindenek felett-valónak, Menynek földnek Teremtőjének, és egyetlen egynek. Midőn pedig az Istent ő Felségét egynek mondgyuk, olyan egységet értünk, a' mellyben semmi némű többség, sokaság, s külömbség nincsen; főt még elméjével-is fenki nem gondolhar. A' mellyért-is a' Szent Írás sohol fenkit mást egy Istennek nem nevez az Atya Istent kivül; jöllehet a' Krisztus-is Isten, főt több Istenek-is vadnak, de sohol még-is fenki más egy Istennek az egész Sz. Írásban nem hívattatik, hanem az Atya.

Eddig az Unitária Vallás-tétel kezdete.

Catho-

Catholica Válasz-tétel ezekre.

Elsőben-is a' mi Sz. Pál Apost. Romába 10. Rész. 10. v. irt szavait illeti, hogy tud. ill. az Unitáriusok szível igazat hinnének és szájokkal vallást tennének az üdvösségre; ez hogy nem igaz, ki-tetjük az eddig-való írásimból, és ez Harmadik Könyv. 4dik Részében fel-jedzett 2dik Unitárius panaszra való Catholica Válasz-tételből.

2dszor. A' mely más két locusokat citált tud. ill. 1. Cor. 8. v. és 6. Joán. 17. v. 3. Ezekre azt mondom *iben* Hogy ezek a' mi Magyar nyelvűn-kön való igaz, az az, Deák *Vulgáta* Editioból fordittatott Bibliánkban így vadnak: *Ez az örök élet (a' Krisztus szól az Atyához) hogy meg-ismér-jenek téged, amaz egyedül igaz Istent. Joán. 17. v. 3. Es nekünk mind-azáltal egy Istenünk vagyon, az Atya, a' kitől mindenek, &c. 1. Cor. 8. v. 6.*

Ezekhez képest azt mondom immár 2dszor. Hogy mű Catholicusok ezeket igaz és józon értelemben hiszszük, és valljuk, és az Atyát *egy és egyedül való igaz Istennek* lenni ismértjük: ezzel mindazáltal ki nem re-kesztjük a' Krisztus JESUst és a' Szent Léket azon egy és egyedülvaló Istenségből, minthogy sem ezek a' *Textusok* sem más írások ki nem re-kesztik. Egy szóval valljuk: hogy valamint az Atya *egy és egyedül* igaz Isten, ugy a' Fiú-is, a' Szent Lélek-is *egy és egyedül igaz Isten.* Erről láts bőven az Első Könyv. 3. Rész. 2. 3. 4. és 5. czikkkel. Ismét 4. Rész. és a' 2dik Könyv. 59. és 82. *numerus* alatt való Bizonyosságokban.

3dszor. Mondom még-is: hogy mű Catholicusok, hiszszük és val-lyuk; hogy valamint az Atya *Egy, egyedül, igaz, örök, Mindenható, Min-denekfelett-való, Magától-való, és Teremtő Ur és Isten:* azonképpen a' Fiú-is, a' Szent Lélek-is. De ez a' három, tud. ill. az Atya, a' Fiú, és a' Sz. Lélek nem *három Isten*, hanem *három személyben egy Isten.* Nem-is *há-rom Ur*, hanem *három személyben egy Ur.* Mert ennek az *három egynek*, nem *három*, hanem *egy állattya, egy természete, egy élete, egy és egyedül-való's egyentő Urasága és Istensége* vagyon: a' mellyről tud. ill. ez a' három személy egy Istennek mondatik, noha három külön személyre nézve *Há-romnak-is*, az az, *Három személynek-is* neveztetik: olyan egységgel mondatik pedig *Egynek* ez a' *három egy*, hogy abban a' miben egy, az az *Állattyaiban*, semmi többség, sokság és külömbség nincse, hanem *tekéletes egy-*

ség, és egyenlőség: a' mi többség, sokaság, és külömbség vagyon pedig ez Három egyben, az vagyon csak a' személyekre nézve.

Ha mondd, hogy ez lehetetlen és meg-foghatatlan, sőt ugyan józon okosság és természet világa ellen való dolog, 's azért nem lehető.

Cathol. Felel. Hogy ez nem lehetetlen, se nem meg-foghatatlan, se nem józan okosság és természet világa ellen való dolog, meg-irtam az 1. Könyv. 3. és 4. Rész. és a' másod. Könyvb. sokszor: mindazáltal még-is azt mondom *iben* Haszintén e' Mélységes Titok emberi, és akár-mely teremtetten elmének meg-foghatatlan természet szerént szólván, de nem meg-foghatatlan a' természet felett-való igaz Hitnek, mertámbár fel nem érjük-is elménkel, de fel-érjük hitünkkel. Azt mondom 2dszor. Am-bár láttatik-is némely dolog természet szeréntvaló okosság felett lenni, mindazáltal az nem mind természet szeréntvaló okosság ellen vagyon. Így a' Szent Háromság Tícka természet szeréntvaló okosság felett vagyon, de nem természet szeréntvaló okosság ellen. Sőt nagy részre, a' Keresztény Hit Agazati úgy vannak.

Bizonyítom ezt az Unitáriusoknak önnön magok Apológiájokból-is; Első Rész. jeltől 33. 34. és 35. Numerusokból: a' hol elsőben az 33. Numerusban az ő Vallásoknak két fundamentomot vetnek, tud. ill. *Lumen natura: Lumen gratia:* az az: Természet világát: mely az józon okoskodás: és kegyelem világát, mely a' Bibliában foglaltatott Isteni jelentés; nem magánosan egy, hanem kettő egybe fogva. Ezután a' 34. Numerusban így ír: *Mikor azért az Írásban olyan dolgokat hallunk és olvasunk, melyek a' természettel ellenkezni láttatnának, azon igyekezünk, hogy a' józon okosság által meg-egyeztessünk, és meg-egyeztetvén el-is hiszszük. Mikor ismég olyat hallunk, a' melynek útját elménk fel nem éri, csak el-hiszszük minden tovább való vizsgálódás nélkül, mivel hogy az Isten beszéde mond-gya. Az elsőre példa ez: A' Természetnek rendiből, az okos értelem azt mutattya 's úgy itéli, hogy a' szűz nem szülhet férfin nélkül; az Isteni jelentés pedig azt mutattya, hogy szülhet az nélkül-is: e' két mondás teljeséggel ellenkezik egy-mással: de még-is nem bontya-el az utolsó az első, hanem az okos elme úgy egyezteteti-meg a' két dolgot, hogy nem lehetne ugyan a' természet szerént, és ereje által; de ha az Isteni erő a' ki Ura a' természetnek a' hoz járul, véghez viheti azt, hogy a' szűz szülhessen férfin nélkül-is: mert*
a' ki

a' ki semmiből lélelt adott e' világnak, inkább véghez viheti az ő ereje által azt, hogy a' szűznek méhében máig fogantassék.

A' 35dik Numerus alatt ísmég így ír: Az Másikra példa ez: Midőn azt hiszszük hogy az emberek fel-támadnak az utolsó napon, mely fel-támadásnak módgyát, miképpen lehessen, hogy vagy ezen testben támadhassunk-fel; holott gyakorta a' szél fujja azt el, vagy a' víz, tűz, vadak emészti-meg: vagy pedig hamás testünk adatik, ezen embereknek mondassunk; noha nehezen, vagy talám nem-is foghattuk-meg ezt elménkel, de minthogy az Isten bizonyoson meg-jelentette az ő beszédében, hogy fel-támadunk, csak el-hiszszük, és a' természeti dolgoknak ellenében nem téfiszszük.

Im látod Keresztény Olvasó, hogy noha az Unitária Apologia elsőben maga Hircinek két fundamendomot állít, nem magánoson vagy külön, hanem egybe foglalva, de szoros korlátba rekesztetvén, ugyan csak külön egyre szorúl, tud. ill. az Isteni jelentésre: azaz, azért hiszik a' fel-támadást, hogy az Isten mondgya ámbár elméjekkel fel nem érik-is, űt láttatik-is józan elme és a' természet világa ellen lenni. Így tehát mű-is Catholicusok hiszszük a' Szent Háromság Titkát, ámbár a' természet világa, és az okosság ellen láttatik-is lenni, azért hogy az Isten a' Szent Írásban előnkbe adta.

Mind ezek 's a' többi a' józon és engedelmes elmének győzedelmére elegek lehetnének, még-is mindazáltal két régi szent és tudos Atyáknak értelmeket e' nagy Titokról rövideden fel-tésem. Elsőben Nazianzumi Szent Gergely Püsp. in Tract. de Fide, a' halezekre: El-menvén megkereszteljetek minden nemzeteket Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek nevében &c. így szól: Hec est perfecta Trinitas in Unitate consistens, quam scilicet unius substantia prosumus, nec verbum sine re, velut sonum vocis accipimus, sed tria nomina & tres Personas unius esse essentia, unius Majestatis atque Potentie credimus; Et ideo unum DEUM confitemur, quia Unitas Majestatis, plurium vocabulò Deos prohibet appellari. Hoc ipse Dominus docuit, cum dicit: Ego & Pater unum sumus: Unum ad Unitatem Divinitatis, ut dixi refert; Sumus; autem Personis assignat. Az az: Ez a' tekéletes Háromság álván az egységben, mellyet egy állatúnak valunk; az ígét-is nem valóság nélkül, úgy a' mint csak szónak hangját, vészük, hanem az három neveket, és a' három személyeket egy állatú, egy felségű, és egy hatalmú Istennek hiszszük: és azért egy Ist nt vallunk, mert az Felségnek egysége többeknek nevezetivel Isteneket vallani nem

engedi. Erre önnön maga az Ur canított minket mondván: En, és az Atya egy vagyunk: ez ígét, egy, Istenség egységének: vagyunk: az személyeknek tulajdonítván.

Szent Fulgentius pedig *de Fide ad Petrum inter opera S. Aug. Tom. 3.* így ír: *Quia in illo UNO VERO DEO TRINITATE, non solum quod UNUS DEUS est, sed etiam quod TRINITAS est, naturaliter verum est; propterea ipse VERUS DEUS in Personis TRINITAS est, & in UNA NATURA UNUS est: per hanc UNITATEM naturalem totus Pater in Filio & Spiritu Sancto est; totus Filius in Patre & Spiritu Sancto est; totus quoque Spiritus Sanctus in Patre & Filio.* Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, quia nemo alium aut precedit aternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate; quia nec Filio, nec Spiritu Sancto, quantum ad Naturam Divinam Unitatem pertinet, aut anterior, aut major Pater est. Mivelhogy abban a Sz. Háromság egy Istenben, nem csak az hogy Egy az Isten, hanem az is hogy Háromság, való, igaz, 's azért, az az Isten három személyben *Háromság*, és Egy természetben Egy Isten. Ez által a' természet szerint való Egység által, az Atya a' Fiúban és a' Szent Lélekben; a' Fiú az Atyában és a' Szent Lélekben; a' Szent Lélek az Atyában és a' Fiúban egészen és tekéletesen vagyon: Egy is ezek közül egymáson kívül nincsen, mert egyik sem előzi meg a' másikat örökké valósággal, meg sem haladgya nagysággal vagy hatalommal: mert sem a' Fiúnál, sem a' Szent Léleknél (a' mi az Isteni természetnek Egységét nézi) nem nagyobb és nem előbbvaló az Atya.

Ezeknek és több ilyen régi Szent *Doctörök*nek egyező és a' Szent Iráson fundált értelmekre nézve, a' mostani Catholicus *Theologusok* így szólnak: *Natura seu Essentia Divina in se essentialiter UNA & indivisa est in Tribus Personis realiter à se invicem non adequatè, sed inadequatè tantum distinctis.* Pater enim, seu Persona Patris est realiter distincta à Filio seu Persona Filii tantum inadequatè, ideo; quia Pater seu Persona Patris est realiter identificata Essentie seu Naturae Divinae, quae tota est etiam in Filio à Patre realiter, inadequatè tamen distincto. Az Isteni Természet, mely magában természet szerint egy, és megoszthatatlan, vagyon Három egymástól valóságosan, de nem egészen és teljességesen (az az nem minden *Pradicatum* szerint) megkülönböztött személyekben. Péld. ok. Az Atya, vagy az Atya személye valóságosan különböz a' Fiútól, avagy a' Fiú személyétől, de nem teljességesen, hanem csak bizonyos *Pradicatum* szerint

szerént, 's azért, hogy az Atya, avagy az Atya személye valósággal egy az Isten természetel, mely egészen vagyon a' Fiúban-is, ki az Atyától valósággal, de csak *inadaquate*, azaz, a' Fiúi személyére nézve különbözik.

§. II.

Bizonyítatik a' Fiúnak és a' Szent Léleknek az Atyával-való Egy, Igaz, örök, Mindenható, Mindenek felett-való, Magától-való, Eggyetlenség, egy Teremtő Isteniségek, az Első, 'sbővebben a' Második KönyveIMBEN citált és megmagyaráztatott Sz. Írásbéli *Locus*okból.

I. **E**LSŐBEN ; hogy a' Fiú, a' Krisztus tud. ill. Egy az Atyával állatlyában, és egyenlő mindenkben, bizonyítatik a' Szent Írásnak következő *Locus*iból :

Matth. 28. *Ű.* 19.

Joan. 5. *Ű.* 18, 19. 26.

Joan. 10. *Ű.* 30.

Joan. 14. *Ű.* 1. 7. 9.

Joan. 16. *Ű.* 14. 15.

Joan. 17. *Ű.* 10.

Philipp. 2. *Ű.* 5.

1. *Joan.* 5. *Ű.* 7.

II. **M**ASODSZOR ; hogy a' Fiú IGAZ Isten, bizonyítatik *Elsőben* a' Szent János Apost. 1. *Level.* 5. *Rész.* 20. *Űből*, melyben nyilván Igaz Istennek írja a' Krisztust lenni. *Másodszor* mind azokból a' Szent Írásbéli *Locus*okból, melyekben az ó Testamentombéli *Proféták* szólottak az Igaz Istenről, az *Evangelisták* pedig és a' több *Apostolok* magyarázták azokat a' Krisztusról. Tudniillik :

Psal. 67. *Ű.* 18. - - *Sz. Pál Ap. ad Ephes.* 4. *Ű.* 8.

Isaia 6. *Ű.* 1. 2. - - *Joannis* - 12. *Ű.* 41.

Isaia 8. *Ű.* 13. - - *Luc.* 2. *Ű.* 34. *Rom.* 9. *Ű.* 33. 1. *Petr.* 2. *Ű.* 6. &c.

Isaia 35. *Ű.* 4. Item 61. *Ű.* 1. *Matth.* 11. *Ű.* 5. *Luc.* 4. *Ű.* 18. Item 7. *Ű.* 22.

Isaia 40. *Ű.* 3. - - *Matth.* 3. *Ű.* 3. *Marc.* 1. *Ű.* 2. *Luc.* 3. *Joan.* 1.

Isaia 45. *Ű.* 22. - - *Rom.* 14. *Ű.* 10. (*Hebr.* 1. *Ű.* 1.

Baruch. 3. *Ű.* 34. - - *Joan.* 1. *Ű.* 14. 1. *Tim.* 3. *Ű.* 16. *Tit.* 2. *Ű.* 11.

Zachar. 11. *Ű.* 12. - - *Matth.* 27. *Ű.* 9.

Zachar. 12. *Ű.* 10. - - *Joan.* 19. *Ű.* 36.

Malach. 3. *Ű.* 1. - - *Matth.* 11. *Ű.* 10. *Marc.* 2. *Luc.* 7. *Ű.* 24.

Harmadszor. Ad Rom. 9. v. 5. a' hol az Apostol a' Kristust Mindenek felett ALDOTT Istennek mondgya mind örökké; az pedig az Igaz Isten.

Negyedszer. Ad Coloss. 1. v. 15. és Cap. 2. v. 9. a' hol azon Apostol a' Kristusról azt írja, hogy benne vagyon az Istenségnek minden telyes volta. Igaz Isten tehát.

Ötödösör. A' ki úgy imádatik mint Igaz Isten, Isteni tisztelettel és imádással, az Igaz Isten; A' Kristus pedig úgy imádatott &c. Irják ezt Sz. Mathé c. 2. v. 11. Ismét c. 8. v. 2. Szent Pál Apost. Hebr. 1. v. 6.

Hatodszor. Az Unitária Vallás-tétel-is így szól 2. Rész. 2. §. 8. Numerus alatt: Az Ur JESUS Kristust Isteni tisztelettel tisztellyük, szentseges imádással imádjuk, 3. §. 4. Numerus alatt: A' láthatatlan Istennek képe, Istenhez hasonlónak, az Atyával egynek, ki Istennek formájában volt, ki által mindenek lőtenek, és Igaz Istennek lenni örömeft vallyuk.

III. HARMADSZOR; Hogy a' Fiú Örök Isten bizonyíttatik:

<i>Psal. 2. v. 7.</i>	<i>Joan. 1. v. 1. &c.</i>	<i>Joan. 17. v. 24.</i>
<i>Psal. 109. v. 3.</i>	<i>Joan. 1. v. 15.</i>	<i>Ad Coloss. 1. v. 15.</i>
<i>Proverb. 8. v. 22.</i>	<i>Joan. 8. v. 58.</i>	<i>Ad Hebr. 1.</i>
<i>Michae 5. v. 2.</i>	<i>Joan. 12. v. 41.</i>	<i>Apocal. 1. v. 17. 18.</i>
<i>Luce 10. v. 18.</i>	<i>Joan. 17. v. 5.</i>	<i>Apoc. 2. v. 8. Item 22. v. 13.</i>

Ismét az Első Könyvnek, 4dik Rész. 1. Cikk. 3dik §ban, és 3dik és 5dik Cikkelyekben; és ugyan az 5dik Részben gyakran.

Ide való ez is: A' mit a' Proféták az ő Testamentomban Örök Istenről szólottak, sokakat azok közzül az Evangelisták és az Apostolok a' Kristusnak tulajdonítottak, a' mint az előbbeni 2dik Numerus alatt-is feljedzettem.

Azonban észre kell venni; hogy noha ezekben a' Locusokban nincsen börtü szerént így fel-téve: A' Kristus örök Isten: vagy a' Kristus öröktől fogva való. Mindazáltal ki-teczik azoknak magyarázásából ez; hogy a' Kristus e' látható világnak Teremtője volt; előtte volt; vagy: Mi-nek előtte szűttől született néminémű valóságos módon volt, &c. Mellyekből következik, hogy öröktől fogva volt. Mert e' látható világ terem-

teremtése előtt, semmi teremtetett állat nem volt; ha mi volt azért, nem teremtetett, nem időbeli, hanem öröktől fogva való volt.

Ísmég: Ha minnek előtte szűztől születtetett a' Krisztus, immár néminémű valóságos módon volt, úgy-is szükségképpen következik, hogy néminémű valóságos módon öröktől fogva volt: Mert szűztől való születése előtt nem lehetett emberi természetben (minthogy lőtt volna, minnek előtte fogantatott és született volna tud. ill. az embeti természetben, az pedig nem lehet) kellett tehát lenni az Isteni természetben; Ez pedig öröktől fogva való. &c.

IV. **N**EGYEDSZER: Hogy a' Krisztus Mindenható, bizonyíttatik:

Joan. 5. v. 19. Joan. 16. v. 15. c. 17. v. 10. Ad Coloss. 1. v. 15. és 2. v. 9.

V. **Ö**TÖDSZÖR: Hogy Mindenekfelett való, bizonyíttatik:

Joann. c. 3. v. 31. és 32. Ad Rom. 9. v. 5.

VI. **H**ATODSZÖR: Hogy a' Krisztus Teremtő, bizonyíttatik.

Gen. 1. v. 26. c. 2. v. 18. Joan. 1. v. 3. 10. Joan. 5. v. 19. Ad Colossen. 1. v. 16. Ad Hebraeos 1. v. 3. 10.

VII. **H**ÉTEDSZER: Hogy a' Fiú Magától-való, és a' Szent Lélek-is, tud. ill. állattýára nézve, bizonyíttatik így:

A' Fiú, és a' Szent Lélek azon Isteni Természettel és állattýával eggyesülnek *necessariò & essentialiter*, mely nem mástól, hanem magától való. Tehát a' Fiú és a' Szent Lélek Isteni Természetekben és állattýokban nem mástól, hanem magoktól valók, ámbár személyekben mástól valók-is, tud. ill. a' Fiú az Atyától, a' Szent Lélek pedig az Atyától és Fiútól való. Vagyon erről írás az 1. Könyv. 3. Rész. 3. Cikk. az első és másod. Ellenvetésekre való feleletekben. Ísmég azon Könyv. 4. Rész. 5. Cikk. a' 8. 9. és 10. Ellenvetésekre való feleletekben.

VIII. **N**YOLCZADIKSZÖR: Hogy a' Sz. Lélek Igaz, és örök, &c. Isten, bizonyíttatik.

Elsőben. A' kiaz ó Testamentomban a' Proféták által szóllott, az Igaz és örök

örök Isten; de az ó Testamentomban a' Proféták általa' Szent Lélek szólott; tehát a' Szent Lélek Igaz, és örök Isten. Az első *Propositiót* bizonyította Szent Lukács Evangelioma 1. Rész. 70. §. *A' mint szólott* (tud. ill. az Isten) *az ő Szent Profétái szájok által, kik eleitől fogva voltak.* Es Szent Pál Apost. ad Hebr. 1. §. 1. *Sok rendben és sok-képpen szólván az Isten régenten az Atyáknak a' Proféták által.* Bizonyította 3dszor a' Proféták szavok járása: *Ezeket mondgya az Ur: a' seregek Ura Istene. &c.*

Hogy pedig a' Szent Lélek szólott a' Proféták által, bizonyítatik az első Könyv. 6. Rész. 4. Czikk. és a' 2. Könyv. 6. Rész. 89. Numerusában, kivált ez okból: Hogy a' mit az ó Testamentomban a' Proféták mondtak, hogy az Ur Isten, a' seregek Ura &c. szólott, azt az Apostolok mondták, hogy a' Szent Lélek mondtotta: Mellyből következik, hogy a' Szent Lélek az a' seregek Ura Istene, a' ki-is Igaz örök Isten.

Bizonyítatik egy szóval a' Szent Léleknek Igaz és örök Istensége mind azokból, mellyek vadnak meg-írva az első Könyv. 3. Részben közönségesen a' Szent HAROMSÁGRÓL. &c.

Mind ezekből ki-teczik, hogy hivságon írja az Unitária Vallás-tétel: hogy, *midőn az Istent Egynek mondgyuk, olyan Egységet értünk, a' melyben semminémű többség &c.* Mert ámbár az állatszert avagy állattýára nézvetőtség, sokaság, 's külömbség nincsen is az Istenségben, de vagy on a' személyekre nézve, avagy a' személyek között, mely meg-különbözött személyeknek egyenlőképpen tulajdona az az Isteni *Indivisibilis, simplex*, az az, magában meg-oszthatatlan, és együgyű, de az személyeknek *communicabilis*, az az közölhető és közöltetett *Natura, Substantia*, és *Essentia*, az az, Istenségnek Természete és Allattya. Következendőképpen, az-is hivságon írása az Unitár: Vallás-tételnek, hogy a' Szent Írás sohol senkit mást egy Istennek nem nevez az Atya Istenen kívül. Annál hivságosb e' *Conclusiója*-is, az az, bé-fejezése, tud. ill.

Az Unitária Vallás-tételnek első Conclusiója.

A' melyből ki-jő, hogy a' mindenek felett-való Isten minden módon csak Egy, az az, mind személyében, mind állattýában; Mert az Istenben a' személy és az állat semmit nem különböznek.

Az Uni-

Az Unitária Vallás-tétel Continuatioja.

1. Jól lehet pedig a' Szent Írásban fohol nincsenek ezek a' szók ; *személyében ; állattýában.* Sőt együgyű elme e' szókat nem is érti : 2. Mű Unitáriusok mindazonáltal az Istennek ő Felségének mind személyét, mind állattýát hiszszük (mivel a' józon okoskodas tanítýa) de úgy , hogy az Istenben ő Felségében mind a' kettőt egy meg nem különböztethető dolognak mondgyuk. 3. Ha kik pedig a' Keresztények között az Istenben az ő szent személyét, és állattýát egymástól meg-külömböztetett dolognak hiszik, és azért az Istent személyében Háromnak, állattýában Egynek vallyák, állyon szabadságokban. 4. Azt hidgye minden, a' miben Isten meg-világosította ; Mű fenkit nem kárhoztatunk, sőt minden Keresztény Atyánságit azon kérjük, hirtelen 's ok nélkül a' mi kárhoztásunkra-is ki ne fakadgyanak ; hanem, ha azt kívánnýák, hogy az egy igaz Istennek, és a' JESUS Krisztusnak ismételten és tiszteletben vélek egyet értsünk, Keresztényi szent szeretettel, mutogassák-meg minékünk a' Szent Írásnak világos szavaiból, vagy a' józon elmének okoskodásából.

Ezekre való Catholica Válasz-tétel.

AZ ELSŐRE : Ambár ezen szók : *Személyében ; 's állattýában :* nincsenek-is bőrtű szerént a' Szent Írásban, mindazáltal az Első Könyvben feljedzett 9dik Regula szerént, az az értelem, és azok a' dolgok, a' melyeket ezek a' szók jelentnek, meg-vannak a' Szent Írásban.

A' MÁSODIKRA ; A' mostani Ujítóknak közenséges Regulájok ; hogy nem kell semmit úgy hinni, mint Hit ágazattýát, ha a' Sz. Írásban nincsen valami módon fel-téve. 2dszor : Az Unitária Apologia szerént az Unitáriusok Hitinek más fundamentoma vagyon, melly nélkül tud. ill. semmit nem hihetni : *Első Lumen natura*, az az, a' Természet világa avagy józon okoskodás. *Második Lumen gratia*, az az, az Istennek Szent Bibliában ki-adatott jelentése, úgy hogy egyyk a' másik nélkül semmi, hanem egybe foglalva : Mű (úgy mond az Apologia Part. 1. Num. 33.) a' természetnek rendit (avagy, a' mint egy kevelsé fellyebb szól) emberi józon értelemnek és okoskodásnak világát nem tartgyuk Hítünk fundamentomának magánoson, hanem együtt a' Szent Írással, avagy az Isteni jelentésnek világával.

Ez így léven, mondom : Hogy hiszik tehát még-is az Istennek

személyét és állattját Isteni jelentés nélkül csak a' józon okoskodásból? De nem csuda ha az Unitária Vallás-tétel nem egyez az Apológiákkal, mert az Apologia-is nem egyez magával; a' mint ki-teczik az *első Könyv*. a' 3. Regulából.

A' *harmadikra* felelek: Miképpen, és mi okokból különböztet-tyük az Istennek személyét az ő Allattjától, meg-írtam az *Első Könyv*. 2. Rész. 5. Czikk. és 3dik Rész. 2. 3. 4. és 5. Czikkelyeiben-is.

A' *negyedik punctumra* felelek; az elsőre: Az Isten az egy igaságra világosította az embert, és nem egy-mással ellenkező vélekedésekre. A' mi a' kárhoztatást illeti; *elsőben*: hogy az igaz és hamis Vallás között *harmadik* köz nem adatik, az nyilván való. *Másodszor*: senki egyszersmind két ellenkező dolgot okoson jóvá nem hagyhat, hanem ha egyi-két jóvallya, másikat immár szűkségképpé kárhoztattya: ehez képest mint-hogy a' Catholica Vallás ellenkezik az Unitária Vallással, nem hihető, hogy az Unitáriusok, a' kik a' magok Vallásokat jóvá hadgyák, a' Catholica Vallást azzal ne kárhoztassák, ámbár nem mondgyák-is nyilván így: Hamis és kárhozatos a' Papiisták Vallása. Vólt olyan idő, hogy mondot-ták-is, írták-is olly kemény szollás módgyaival, melyeknél mérgelesebbeket ritkán olvas valaki még a' Pogányoknak a' Keresztényi Hit ellen való feddő Könyveiben-is. *Vide Opus Joannis Zápolya à Ministris Ecclesiarum consentientium Anno 1567. dedicatum.*

Mi azért Catholicusok, minthogy csak az egy Catholica Vallást jóvallyuk, azzal ellenben minden ellenkező Vallásokat a' *Tridentinum Concilium Professioja* szerént-is kárhoztatunk; de e' mellett igaz szeretettel mindeneknek lelki üdvösségeket kívánnjuk, közönségesen az egy igaz Catholica Hitre való meg-térésekért Istennek Könyörgünk, és az üdvösségnek útját élő szóval 's írással mutattjuk, és arra a' végre Hitünknek minden szűkséges Agazatit 's környül álló dolgait nem titkollyuk, hanem minden emberi tekintet és félelem nélkül világ eleibe terjesztjük, hogy az egy Istennek, ki az Atya, Fiú, és Sz. Lélek, igaz ismeretiben és tisztetiben minnyájan meg-egyezzünk.

Ennek okáért én-is kérek mindeneket, hogy le-tévén a' Catholica Hit ellen *praconcipiált* és meg-gyökerezett gyűlölséget, éppen csak az egy Igaságnak, egyeségnek, és üdvösségnek szeretettől vífeltetvén ne irtózzanak az Hit dolgairól írt Catholicus Könyveket józon és csendes elmével olvasni, értelmeket vizsgálni. Minden bizomnyal az Isten az elméjeket

méjeket az Igaságnak ismételre meg-fogja világosítani, és követésére hathatósan segíteni.

§. III.

Az Unitária Vallás-tételnek négy első Kérdési.

1. **M**iképpen lehessen az egy oszolhatatlan Isteni állatban, három egy mástól meg-külömböztetett Isteni személy? 2. Vagy-on-é? s ha vagyon; micsoda különbség vagyon az Istenben az ő Szent Személye és Allattya között. 3. Az Istennek egy oszolhatatlan állattya szülhet-é? Abban más személy születik-é? több személyekre szaporodhatik-é? 4. Vagy-on-é, vagy az Apostoli Credóban valahol világos emlékezet az örök időktől fogva született Fiú Istenről.

Ezekre Catholica Válasz-tétel és Feleletek.

AZ első kérdésre vagyon felelet az Első Könyv. 2. Rész. 5. Cikk. 12. még: 3. Rész. 2. 3. 4. és 5. Cikkelyekben.

A' második kérdésre-is azon helyekben.

A' harmadik kérdésre itt felelek röviden: Az Isten állattya senem szül, se nem születik, nem is szülhet, nem-is születhetik. Oka ennek a' többi között ez: Mert a' szülés és nemzés szükségképpen *Relatiót*, a' *Relatio* pedig *Distinctiót* jelent, azok között a' kik szülnek és születnek 's ezért minthogy az Isten állattya egy *Simplex*, *absoluta*, *indivisibilis*, az az, együgyű, tekéletes és meg-oszolhatatlan *Substantia* és *Essentia*, arra nézve semmi *Relatiót* és *Distinctiót* nem szenved. Lásd Eről az Első Könyv. 2. Rész. 2. Cikk. 13. *Numerus* alatt: Mía' *Relatio*? Ismét 4. Rész. 5. Cikk. 8. *Ellen-vetésre való feleletben*.

Arra pedig, tud. ill. szaporodhatik-é az egy oszolhatatlan Istenség több személyekre? azt mondom: józon és helyes értelemben vevén az igéket igen-is szaporodhatik. *Elsőben*, ha úgy érted, hogy az Istennek Allattya közli-é magát a' több személyeknek? azt mondom, hogy közli az szerént a' mint az 1. Könyv. 3. Rész. 3. Cikk. és 4. Cikk. 1. és 5. Cikk. 8. *Numerus* alatt *Ellen-vetésekre való-feleletben*: Ismét 4. Rész. 3. Cikk. Első *Ellen-v. Felelet*, és 5. Cikk. 8. és 9. *Ellen-vetésekre való feleletekben*. Még-is ugyan azokban a' helyekben, melyeket fel-jed-zettem az harmadik Unitária kérdésnek első részére.

2dszor. Ha pedig úgy érted: hogy az Isteni személyek lehetnek-e többen egynél? felelek, hogy lehetnek. *Mert hárman vannak a' kik bizonyosságot téstnek Menyben &c. 1. Joán. 5. v. 7.*

3dszor. Ha úgy érted; hogy az Isteni személyekben születhetik-e egygyik a' másiktól, vagy származhatik-e? mondom, hogy a' Fiú született és születik az Atyától; a' Szent Lélek pedig származik az Atyától és a' Fiútól öröktől fogva. *Lásd erről Első Könyv. 3. és 4. Rész. &c.*

Ezt a' születést és származást *necessariò* meg kell engednünk az Isteni személyekben. Mert elsőben az Atya Istennek személyére nézve ezt magával hozza az Atyának természeti, mivólta, és nevezeti: hogy ha tud. ill. valóságos, igaz, tulajdon és természet-szerént-való az Atya, valóságos, igaz, tulajdon, és természet-szerént-való Fiának kell lennie. Ha pedig mostoha, fogadott, vagy lelki az Atya, mostoha, fogadott, vagy lelki Fiának kell lennie: különben Fiú nélkül senki Atyának valóságoson nem mondathatik. Mivel-hogy azért az Atya Isten olyan Atya, a' kitől nem csak a' földön, hanem a' Menyben-is minden Atyaság neveztetik, ad *Ephes. 3. v. 15.* és nem csak fogadott, nem csak Teremtő és Lelki, hanem valóságos, tulajdon és természet-szerént szülő és nemző Atya, valóságos tulajdon és természet-szerént született Fiának kell lennie.

'S azért-is a' Kristus az Istennek *Igaz, Tulajdon, Egyetlen, egy szülött Fiának* mondatik. *1. Joán. 5. v. 20. ad Rom. 8. v. 32. Joán. 1. v. 14.* 'S azért az Atya szülni. *Psal. 2. v. 7. Psal. 109. v. 3. Joán. 1. v. 14.* 'S azért ugyan ott a' Fiú születni: *Quasi Unigeniti à Patre:* Mint az Atyának egyetlen egy szülöttinek &c. *Atyától jöni, származni, Joán. 16. v. 27.* A' Szent Lélek-is az Atyától és Fiútól küldetni és származni. *Luc. 24. v. 49. és én el-küldöm az Atyám igiretit (az az a' Szent Lelket) ti reátok. Es Joán. 15. v. 26. Mikor pedig el-jövend, a' vigasztaló a' kit én néktek küldök az Atyától, az Igasságnak lelkét, ki az Atyától származik. Es Joán. 16. v. 14. ő engem meg dicsőít (a' Sz. Lélek tud, ill.) mert az enyimből vészti, és meg-hirdeti néktek.*

Mind ezeket másképpen nem érthettyük igaz és józon értelem szerént, hanem ha meg-engedgyük, hogy az Atya valóban szül, a' Fiú születik, a' Szent Lélek származik. Mert a' születés, születes, származás szükségképpen az Bölcsék tanítása szerént magával hozzák egygyik személynek a' másik személytől-való eredetét: *Generatio & processio est progressus Unius*

ab alio. Minthogy senki önnön magát nem szülheti, senki magától nem születik, 's nem származik.

A' mia' 4dik kérdést illeti, kivált az első részét tud. ill. *Vagyon-e Apostoli Credóban*, &c. *Elsőben* mondom. Noha nyilván így bötű szerént nincsen, vagyon mindazáltal igaz, józon értelem, okoskodás és következés 's magyarázat szerént. Mely értelmet, hogy észre vehessünk, tudni kell *elsőben*; hogy ezek a' szóllásnak formái: *Credo in DEUM: Credo DEUM: Credo DEO* (*S. August. Tract. 20. in Joan. Tom. 9. Coll. 245. és Serm. 61. De Verb. Dñi. Tom. 10. Coll. 228.*) az az: Hiszek az Istenben: Hiszem az Istent: hiszek az Istennek; nem csak a' szóllásnak formájában, hanem az értelmekben-is valóságosan és nagyon egymástól különböznek. Az elsőnek, tud. ill. Hiszek az Istenben: ez az értelme: Hiszek tellyes hittel, reménséggel és szeretettel az én Teremtő, üdvözítő, és meg-szentelő Uramban, Istenemben, a' kitől várok minden jót, a' kiben vagyon minden reménségem; a' kit mindenek felett szeretek. A' másodiknak, tud. ill. Hiszem az Istent: ez az értelme: Hiszem, hogy vagyon Isten: A' harmadiknak ez: Hiszem, hogy Igaz az, a' mit az Isten mond.

A' két utolsó *Propositiót* el-mondhattya igazán akár mely bűnös ember akkor-is midőn bűnben vagyon, sőt az ördög-is: *Jacob. 2. v. 19.* De az első tud. ill. *Hiszek az Istenben*; sem az ördög, sem a' bűnös ember, a' mig bűnben vagyon, és meg-térő szándéka nincsen, igazán el nem mondhattyak; mert sem az ördögnek, sem a' bűnös embernek olyankor, reménsége, bizodalma nincsen az Istenben, nem-is szereti az Istent, nem vár tőlle jót; mert akkor azoknak vagy ellene mondott, vagy pedig azokról örökösön kétségben esett. Ehez képest, valamint-hogy el-mondhattya igazán az ördög: *Hiszem az Istent: Hiszek az Istennek*: szintén úgy el-mondhattya ezeket-is: *Hiszem a' Kristust*, és *Hiszem a' Szent Léleket*: Ismég: *Hiszek a' Kristusnak*, és a' *Szent Léleknek*: mert hiszi valósággal, hogy vagyon Kristus, és Szent Lélek; és, hogy igaz-mondó a' Kristus, és a' Szent Lélek. De ellenben valaminthogy az ördög, és bűnös ember ezeket, *Hiszek az Istenben*: szintén úgy nem mondhattyak igazán ezeket-is: *Hiszek a' Kristusban*, és a' *Szent Lélekben*: minthogy sem a' Kristusban, sem a' Szent Lélekben nincs reménségek, bizodalomok, és sem a' Kristustól, sem a' Szent Lélektől jót nem várnak, és nem szeretik őket.

2dszor. Erre nézve-is különböznek ezek a' *Propositiók*, hogy a' két Utólsónak a' formáját el-mondhatni a' teremtetett állatokról-is, de nem az első. Péld. ok. el-mondhatom: *Híszem Szent Pál Apostolt: Híszek Szent Pál Apostolnak.* De nem mondhatom ezt: *Híszek Szent Pál Apostolban:* mert híszem, hogy vagyon Szent Pál Apostol; híszem, hogy igazat mondott, tanított; de nincs Szent Pál Apostolban olyan reménségem, sem szeretetem olyan hozzája, a' micsodás az Istenben, Krisztusban és a' Szent Lélekben, nem-is várok Szent Pál Apostoltól olyan formán semmi-is, a' mint az Istentől és a' Krisztustól és a' Szent Lélektől.

'S Azért az Apostoli *Credóban*, mikor az Atyáról és a' Fiúról, és a' Szent Lélekről emlékezünk, így szóllunk: *Híszek az Istenben mindenható Atyában &c. és Jéhusban Krisztusban &c. és Híszek a' Szent Lélekben &c.* Minek utánna pedig a' teremtetett állatokra jutunk, nem mongyuk: *Híszek az Anyaszentegyházban: Szenteknek Egyeségeben &c.* hanem: *Híszem az Anyaszentegyházat: Szenteknek Egyeségét &c.* Mert nem várunk ezektől olyan formán semmit-is, úgymint Istentől; hanem csak híszszük, hogy vannak, vagy hogy meg-lélsznek; Noha ezek által-is úgymint eszközök által Istentől, de nem töllök, jókatvárhatunk, &c.

Minthogy azért szintén úgy el-mondhatni a' Krisztusról és a' Szent Lélekről az első *Propositiót*, valamint az Atyáról, és nem mondhatni semmi egyéb teremtetett állatról; bizonyos jele, hogy azon Isteni Pélségben, Allattyában, természetben, tekéletességben, &c. vannak a' Krisztus-is a' Szent Lélek-is, melyben vagyon az Atya Isten. Ez okra nézve mondotta a' Krisztus az ő Tanítványinak *Joan. 14. v. 1. Hísztek az Istenben, én bennem-is hidgyetek. Consequens est enim* (úgy mond Szent Agoston *Doctor Tract. 67. in Joan.*) *ut, si in DEUM creditis, & in me credere debeat: quod non esset consequens, si Christus non esset DEUS.* Szükségképpen következik (úgy mond) ha hísztek az Istenben, hogy én bennem-is hidgyetek; de nem következne ez, hogy hidgyetek benne, ha Krisztus Isten nem volna.

Nem másban azért, hanem csak egyedül az Igaz örök Istenben szokott akárki-is igazán hinni. Sokakat híszünk: Sokaknak híszünk; de nem sokban, hanem csak az egy Istenben híszünk: Mindazáltal nem csak az Atyában, hanem a' Fiúban-is, és a' Szent Lélekben-is úgy mint az

az egy állatú, egy Természetű és egy hatalmú és egy Istenben hiszünk.

Másodszor tudni kell hogy az Apostoli Credóban ezt mondgyuk: *Es JEsusban ő egy Fiában.* Az Istennek nem csak Egy Fia vagyon; mert valakik hisznek, az ő Szent Fiának nevében, hatalmat adott nékiek Isten Fiává lenni. Joán. 1. §. 12. Miért mondgyatehát még-is? egy Fiában. Azért, tud. ill. hogy noha az Istennek több Fiai-is vannak, de azok csak kegyelem által való fogadott fiak, és nem tulajdonok és természet szerént-valók, 's azokban nem hiszünk; A' Krisztus JESUS pedig Igaz, tulajdon, és természet-szerént-való egyedül és egy szülött Fia: azért, nem csak hiszünk néki, nem csak hiszszük, hogy vagyon, hanem hiszünk-is BENNE, mint mi Egy Urunkban 's Istenünkben.

Harmadszor. Ezt-is mondgyuk a' Credóban: *Mű egy Urunkban.* Szent Pál Apost. Ephes. 4. §. 5. azt írja, hogy csak egy az Ur, egy az Isten mindeneknek Atyja. Még-is a' JESUS Krisztus is Urunknak, és egy Urunknak hiszszük. 1. Cor. 8. §. 6. Hogy lehet ez, ha az Atya és a' Fiú állatýában nem eggyek? Lásd erről az Első Könyv. 3. Rész. 5. Cikk. 11. Ellen-v. feleletiben. Ilmég Joán. 10. §. 30. 49. Bizony? és 1. Joán. 5. §. 7. 81. Bizonyág a' 2. Könyvben. Vagyon tehát az Apostoli Credóban emlékezet az örök időktől fogva született Fiú Istenről az józon és igaz értelem magyarázás és következés szerént, ha szintén nincs-is nyilvánbóttú szerént: Nem-is szűkség, hogy az Keresztény Hitnek ágazati mind nyilván valók legyenek: mert úgy immár nem Hit volna, hanem tudomány, és nem az Isten ígéjén, hanem magunk elméjén építenők üdvességünket. Szent Gergely Pápával a' Bölcsék azt mondgyák: *Fides non habet meritum, ubi ratio exhibet experimentum.*

Tovább: Azt kérdem az Unitáriusoktól: Mi közök nékiek az Apostoli Credóhoz? Ez nincsen a' Bibliában; az sincsen, hogy ugyan Apostoli volna, az az, Apostolok szerzették volna. Mi okból hiszik tehát? Az Apologiájok szerént az ő hiteknek fundamentomi, egyik a' Természet világa, másik a' kegyelem világa, mely jelentetik a' Szent Bibliában: Ez a' kettő pedig nem magánoson, hanem egybe foglalva. Az Apostoli Credót egyik sem jelenti. Mű Traditióból hiszszük, hogy az Apostolok szerzették Symbolumnak, az az, Keresztény Hit jelenek, a' mely által meg-ismértesenek a' Keresztényének. Azonban; Ha azért né kellene híni, hogy

hogy a' Kristus örök Isten, hogy az Apostoli *Credó*ban nincsen nyilván semmi a' Kristus örök Istenségéről: Ellenben azt sem kell hinni, hogy nem örök Isten: mert ez sincsen nyilván a' *Credó*ban. Könnyű ilyen *argumentumokat* koholni, de lehet-e mindenkor vélek élni?

A' mi pedig a' 4dik kérdésnek második részét illeti, tud. ill. vagyon-e a' Szent Írásban emlékezet az örök időktől fogva született Fiúról? Erre vagyon felelet ezen Könyvn. 1. Rész. 2. Sban.

§. IV.

Az Unitaria Vallás-tételnek első Részének utolsó Conclufiója, bé-fejézése.

Mű Keresztény lélekkel és gyenge tudománnyal fel-ruházott emberek vagyunk; valamit mű nekünk a' Szent Írásnak világos szavaiból, vagy azzal Egygyező józon elmélkedésből, vagy Apostoli *Credó*ból a' Keresztény Atyafiak, helyesen 's világosan meg-bizonyíthatnak, el-hinni minnyájan készek vagyunk: De a' hoz tenni (az az, Szent Íráshoz, vagy a' *Credó*hoz) vagy abban el-venni, 's azt más szókkal 's más-keppen magyarázni mű nem bátorkodunk.

Ezekre való Catholica Válasz-tétel.

HA az Unitáriusok olly szorgalmasok volnának az Hitbéli Igaságnak fel-keresésében és követésében, a' mint ajánlyák magokat, eddig régen fel-nyomozták volna mind a' Szent Írásból, mind a' *Credó*ból 's mind pedig a' régi és mostani Szent Írás magyarázó bölcs és Szent *Dóktorok* írásiból; de minthogy meg-általkodván el-hitették magokkal, hogy csak ők egyedül értik a' Szent Írásokat, és többet hisznek az ő elméjeknek, mint sem az Isten jelentésének és e' közönséges Anyaszentegyház egygyező értelmének, 's ez okért vakmerő bátorsággal a' vastag, és az egész Keresztény világtól régen meg-vettetett és meg-átkoztatott tévelygésben szem-bé-hunyva készebbek botorkázni, mint-sem az egy igaz és üdvességes Hitet nyomozni.

Arra pedig: *De ahoz tenni &c.* azt mondom: Ambára a' Szent Írásból bótű szerént el nem vesznek se nem tesznek-is az Unitáriusok, (minthogy nem tudom magok Bibliájokat, hanem hol a' *Vulgátával*, hol más Bibliákkal élnek;) De hogy az értelemmel, és idegen magyarázással meg-vesztegetik,

getik, bőven ki-teczik az ő irásokból és Könyveikből ; és hogy sokakat elé ne hozzak , nyilván valók ezek az igék : *Kezdetben vala az Ige, Istennél vala, és Isten vala az Ige: ez vala kezdetben az Istennél. Mindenek ő általa lőttek, és nála nélkül semmi nem lőtt. Joán. 1. Ismét: Joán. 8. v. 58. Joán. 10. v. 30. és 1. Joán. 5. v. 20. és ad Coloss. 1. v. 15.* és többek-is hasonlók : mellyek majd szemlätomást bizonyították , hogy a' JESUS Krisztus Igaz örök Isten , a' ki által teremtettek minden láthatók és láthatatlanok , akár a' menyben , akár a' földön : még is az Unitáriusok (a' mint meg-láthatni a' többi között az Enyedi György Könyvében) úgy magyarázzák ; hogy mindenek teremtettek a' Krisztus által az új , az az , a' második teremtésben olyan formán , hogy az emberek a' kik az első teremtésben Istentől teremtettek vólt , és annak utánna a' bűn miatt meg- vesztek , a' Krisztus által meg-újítottak ; nem hiszik pedig semmiképpen , hogy e' látható világ , meny's föld és a' mik azonban vannak , a' Krisztus által teremtettek vólna az első valóságos , és semmiből való teremtésnek kezdetiben. Hasonlóképpen magyarázzák a' többit-is. Mind ezekből ki-teczik , mennyit tévznek a' Sz. Íráshoz és el-vesznek az Unitáriusok. Nem jól írja tehát azt-is , hogy a' Szent Írást más szókkal , s másképpen magyarázni nem bátorzkodnak.

Második Rész.

*M*Elyben a' Fiúról való Unitária Vallás-tételnek 2dik Numerus alatt való Propositioni, és azokra való Catholica Válasz-tételek ; és ugyan a' JESUS Krisztusnak igaz és örök Istenségéről való közzónságes Hit és Vallás le-irattatik.

§. I.

Unitária Vallás-tétel.

II.

A' Fiúról.

*H*iszfűk a' Bóldogságo; Szűz Máriától született V^r JESUS Krisztust az Atya Istennek egy szülött Fiának lenni , mű Meg-váltónknak , üdvözítőnknek , meg-hóltnak , igazulánkért fel-támadtnak lenni ; kit az Atya Isten , minek utánna az Evangelio-

mot e' földön hirdette, csuda tételekkel és Szent Vérével meg-erősítette volna, halottajból fel-támasztott, az egekben fel-vitt, jobjára ültetett, minden teremtetett állatokat lábai alá vetett, az ítéletet kezébe adta, hogy el-vegye ő tőlle kiki jutalmát annak, a' mint cselekedett a' testben, jót vagy gonoszt. *Eddig az Unitária Vallás-tétel.*

Erre rövid Catholica Válasz-tétel és Intés.

EZeket bötű szerént látván, Keresztény Olvasó, helyben hadnád; de ha a' következendőkbe azoknak magyarázattyát meg-tekinted, meg-capasztalod, minémű Krisztusban, és Istennek minémű Fiában hisznek az Unitáriusok. Az Szent Írás szavait citallják ugyan, minden Eretnekek szokása szerént, de azoknak értelmét és magyarázattyát nem az igaz régi Anyaszentegyháztól, hanem csak tulajdon magok teczélekből (a' mint a' több eretnekek-is) vészik.

Lássuk immár miképpen értik, magyarázzák, és világosíttják ezeket.

Az Unitária Vallás-tétel 2dik részének négy első világosító Punctumi.

Ezt bővebben így világosíttjuk.

1. **H**iszfűk és vallyuk a' Szent Lélektől fogantatott, szűztől *Luc. 1. 8.* születetett Ur JESUST Krisztust az Atya Istennek Fiának *32. 35.* lenni.
2. Hiszfűk és vallyuk, hogy jöllehet az Ur JESUS Krisztus, az Atya Istennek egy szűldött és tulajdon Fia: mindazonáltal olyan *Fia*, a' ki természetben ember, a' ki a' Szűz Mariától, és az ő magvából született, a' ki testében nevedett, lelkében erősödött, é- *Luc. 2. v. 40.* hezett, szomjúhozott, fáradott, lelkében szomorkodott, *Mat. 26. v. 38* az ő Atyjának sok szoros ügyeiben könyörgött, és sirva esdedezett, *Hebr. 5. v. 7.* meg-feszítettetett, és el-temettetett. De olyan *Ember*, a' ki Szent Lélektől fogantatott, bűnt soha nem cselekedett, az Atyától meg-szenteltetett, Szent Lélekkel minden közösi felett az ő Istenétől fel-kenettetett, Isté's emberek között közben járó- *Hebr. 1. v. 9.* vá tétetett, halottaiból az Atyától fel-támasztatott, az egekben fel-vitetett, az Istennek jobjára ültetett, minden Fejedelemségek, Méltóságok, Erősségek, Uralkodások feliben fel-magasztaltatott, és minden név felett, mely nevezetetik, nem csak ez életben, hanem a' következendőben-is, a' mint Sz. Pál *Ap. bizonyítja az Ephe. 1. 8. 20. 21.*

3. Hisz-

3. Hiszszük, hogy ezen Ember JESUS Krisztus volt az Istentől a' Szent Atyáknak régen ígértetett Messiás, az Afzszony állatnak *Gen. 3. v. 15.* magva, ki meg-törte a' Kigyónak fejét, ki a' Dávidnak ágyéká- *Aél. 2. v. 30.* ból származott, ki világ fundamentomnak fel-vetése előtt elé- vé tudatott, az utolsó időben ki-jelentetett, az időnek tellyes *Gal. 4. v. 4.* völtában e' világra az Istentől ki-küldetett, a' Törvénynek alája vettettetett, ki minket bűnös embereket a' Törvénynek átká- tól, és az ördögtől meg-szabadított, vérével bűneinkből meg- mosogatott, a' lelki Evangeliom világosságára hozott, az üd- vességnék útyában állatott, és ő lött Istentől minékünk szentség, igazság, és váltság.
4. Hiszszük és vallyuk, hogy jól lehet ezen Ember JESUS Krisztus szabad akarattya szerént életit minnyájunkért le-törte, azt min- dazáltal fel-is vette az Atyának parancsolattyaából : mert az *Jo. 10. v. 18.* Atya Isten ötet halottaiból fel-támasztotta, és mint Fiát meg- dicso-dította; a' mint meg-teczik *Galat. 1. v. 1. Eph. 1. v. 17. Coloss. 1. v. 20. Aél. 2. v. 32. Ismét 13. v. 15.* Hogy pedig a' Krisztus maga támasztotta volna fel magát, a' Szent Írás sohol nem tanítja; a' józon elmélkedéssel-is ellenkezik.

1. Cor. 1.
v. 30.

Eddig az Unitária Vallás-tétel 4. *punctumj.*

Azokra Catholica Válasz-tétel.

AZ első *Punctumra* (minthogy a' következendőkben jobban ki adgya magát) itt nem szólok.

Az másodikra mondom : Ha az Ur JESUS Krisztus Atya Istennek egy szüldött és tulajdon Fia ; tehát természetiben nem csak ember, hanem Isten-is léssen. Mert nyilván való ez ; hogy ha a' Krisztus Szűz Marától egyedül nem született volna, és tölle emberi természetet nem vött volna, hanem csak (a' mint némely eretnekek vélték) a' méhén által ment volna, és tölle a' Krisztuson kívűlt több Fiak születtek volna, akkor a' Krisztus Szűz Mariának egy szüldöttinek és tulajdon Fiának nem mondatott volna : Hasonlóképpen tehát ha a' Krisztus az Atyától természet-szerént egyedül nem születnék, és az Atyának természete benne nem volna, avagy az Atyától örök üdöktől fogva a' születés által Isteni természetet nem vött volna, az Atyának egy szüldöttinek és tulajdon Fiának nem mondatatthatnék. *Lásd erről bőven a' Második Könyv. Sz. 1. Fajos első Level. 5. Rész. 20. v. a' 82. Numerus alatt ; Bővebben pedig az el ő Könyv. 4. Rész. 3. Cikk. Ismét a' 4. és 5. Cikkelyekben-is.*

A' 3dik és 4dik Punctumokat mű-is józon értelemben hiszszük az Isten 's Ember JESUS Krístusról. Arra mindazáltal, miképpen tud. ill. vette fel minnyájunkért le-tett életét, azt mondom: hogy a' mint az Atya, úgy maga-is fel-támasztotta magát. Ezt világosan bizonyította maga üdvezítőnk *Joan. 2. v. 19.* Salomon Templomában dicsőséges dolgokat cselekeszik vala a' Krístus, melyeket látván a' Sidók kérdék tőlle mondván: *Micsoda jelt mutatsz nekünk, hogy ezeket cselekekszed? Felele JESUS, és monda nekik: Boncsátok-e' Templomot és harmad napra fel-állatom azt: a' Krístus pedig, a' maga Testének Templomáról mondgya vala. v. 21.* Az az: Ha el-bontjátok az én Testemnek Templomát az halál által, harmad napra fel-költöm és fel-támasztom azt. Nem mondgya; hogy az Atya támasztgya-fel, hanem magam; noha az Atya-is támasztotta; mert mind a' kettőnek egy az hatalma és Isteni ereje.

Ki-teczik ez zdszor ezekből-is, a' hol a' Krístus így-is szól: *Joan. 10. v. 18. Senki el nem vészti azt (azaz, az én lelkemet) tőlem, hanem én térszem-le azt magamtól, és hatalmam vagyon annak le-tételére, ismég hatalmam vagyon annak fel-vételére.* Tehát a' mint maga hatalmával önnön magától le-tehette, úgy maga hatalmával önnön magától fel-vehette. Mert úgymint Isten Isteni természetiben (melyben meg nem holt) magát úgymint embert emberi természetiben, (melyben meg-holt) fel-támasztotta, meg-elevenítette tud. ill. az ő testét, melyet maga hatalmából a' halál által el-választott volt a' lelkétől, meg-egyesítvén ujjonnan maga hatalmával azon lelkével. Erről látsz 2. Könyv. 48. Numerus alattvaló Irást in *Joan. c. 10. v. 18.* Nem jól írja tehát az Unitária Vallás-tétel, hogy józon elmékedéssel ellenkeznek, a' Krístusnak magát fel-támasztani.

§. II.

Az Unitária Vallás-tételnek 5dik, 6dik, 7dik, és 8dik Punctumokra való Catholica Válasz-tételek.

Az Unitária Vallás-tételnek 5dik Punctuma.

5dik **M**ivel pedig ezen Ember JESUS Krístus az ő szent Atyá-nak minden parancsolattját meg-cselekedte, kedvét bétöltötte, akarattját az Isten akarattjának alája vetette. *Matth. 26. v. 39.* mindenekben az ő szent Atyával egyet értett, és ugyan egy volt. *Joan. 10. v. 30.* Magát meg-alázta; mikor

2. Isten

2. Isten formájában volt, és Istenhez hasonló, magát meg-üre-
 3. sítette, szolgai formát vett-fel: engedelmes lőtt az Isten-
 nek. *Philip. 2. §. 6.* mind haláláig, sőt a' keresztnak haláláig.
Philip. 2. §. 9. 10.

Ezekre való Catholica Válasz-tételek.

Elsőben; azt kérdem: Mi végre tészed-fel ezeket: *Es ugyan egy volt,* tud. ill. a' Krisztus az Atyával? vallyon többet tésznek-é ezek azoknál tud. ill. az ő szent Atyával egyet értett: vagy nem? ha többet nem tésznek, mire való tehát az az *Emphasis:* és ugyan egy volt? A' jó Deákok így magyaráznák ezeket; az ő szent Atyával nem csak egyet értett de ugyanegy is volt véle: Miképpen volt egy? *akarataiban*, úgy mond, és értelemben. Ugy de ha ez nem többet jelent annál: *Egyet értett;* héában-való ez az *Emphasis:* és ugyan egy volt: holott mikor úgy szól valaki, többet akar jelenteni annál, a' mit addig mondott. Péld. ok. *hamondom: Jakab és János egyet értettek, és ugyan egyek voltak:* akár-mely okos ember ebből többet értene, mint, ha csak azt mondanám: *Jakab és János egyet értettek.* Ha pedig ezek: és ugyan egy volt: többet tésznek, mi az a' több? mond meg.

2dszor; kérdem: Mikor alázta meg-magát a' Krisztus? Mikor volt Isten formájában? Mikor volt Istenhez hasonló (noha az Irásban, nem *Hasonló*, hanem *egyenlő*, vagyon) Miképpen és miben volt Istenhez hasonló? Istennek minémű Formájában volt? Miből és mikor üresítette-meg magát? Mikor vette-fel a' szolgai formát? Mi volt? és miben állott az a' szolgai Forma? Mind ezekről világos és értelmes Vallás-tétel kellett volna: mert mindenikben vadnak titkos nehézségek. Miképpen értjük mi Catholicusok, meg-irtam a' Második Könyv. 64. *Numerus* alatt in C. 2. *ad Philippen.*

3dszor; Azt-is kérdem: Miért-hogy ez ige helyett: *Egyenlő;* ezt tész-fel, hasonló? holott a' *Vulgátában* így vagyon: *aqualem:* másokban, *Paremi:* a' Magyarban *egyenlő;* vagyon. Ugy teczik, hogy minden Bölcsék ítéleti szerént többet teszen, *egyenlő*, mint sem, *hasonló.* Miért kellett tehát meg-változtatni a' Szent Irás szavait?

Az Unitária Vallás tételnek 6dik Punctuma

6dik. **E**Zért az Isten-is őtet fel-magasztalta, ajándékozott néki
 1. oly nevet, mely mindenek felett vagyon, hogy a' JE-
 Bbb 3 susnak

2. fusnak nevére minden térdek meg-hajollyanak, a' Mennyeieknek földieknek, és a' föld alatt valóknak, és meg-vallya minden nyelv hogy Ur a' JESUS Kristus az Atya Istennek dicsőségére, a' mint Szent Pál bizonyította. *Philip. 2. §. 9.* Adott
4. az Isten néki mennyen földön tellyes hatalmat; adott *Matt. 28. v. 18.*
5. tudományt, bölcseséget: adott minden itéletet a' Fiúnak. *Joan. 7. v. 16.*
6. Magán kívül mindeneket lábai alá vetett *1. Cor. 15. §. 26. Joan. 5. v. 22.*
7. A' bűnnek bocsánattát, az üdvességnek felfarását az ő kezé. *Akt. 4. v. 12.* be bizta; úgy hogy senki külföldben az Atyához nem mehet, sen- *Matt. 9. v. 6.* ki örök életet, üdvességet külföldben nem nyerhet, hanem a' Kristus JESUS által. *Joan. 14. §. 6.*

Ezekre rövid Catholica Válasz-tételek.

AZ elsőre: Az Atya Isten a' Kristust, úgy mint embert, fel-magasztalta. Ugy mint Isten öröktől fogva az Atyával egyenlő méltóságban és felségben volt.

A' **másodikra:** Azt kérdelem: Hogy hajol az JESUS nevére minden térd, holott az Isten Isaiásnál c. 45. §. 22. ezeket mondgya: *én vagyok az Isten és nincs más; én magamra meg-esküdtem, mert nekem hajol-meg minden térd? Lásd erről a' 2. Könyv. 20. Numerus alatt, Isaia 45. §. 22.* Kérdelem **2d szor:** Mi dolog hogy az Unitáriusok, nem csak tér-deket, de fejeket-is meg nem hajtyák a' JESUS nevére? Talán nem az három rendbéliek közül valók?

A' **3dikra** mondom: hogy meg-változtatták az igéket: a' *Vulgá-tában* így vannak: *Mert az Ur JESUS Kristus az Atya Isten dicsőségé-ben vagyon.*

A' többire azt mondom: hogy azokat-is adta az Atya úgy mint em-bernek, úgy a' bűn-bocsánattát-is. *Matth. 9. §. 6.* Mint Istennek, örök-ké meg-voltak.

Az Unitária Vallás-tételnek 7. és 8. Punctumai.

7dik. **M**Ind ezek a' Mariától született, meg-feszített Názá-retbéli Ember JESUS Kristusnak tulajdonitának, sőt olyannak, a' ki személy, a' ki *capax subjectum* ezeknek, bé-vétetője volt; Ezt mű JESUSunknak, Kristusunknak, Isten Fiának, személynek, üdvözítőnknek lenni hiszszük vallyuk, tudoyuk; ez pedig nem örök Isten: mert az örök Isten senki-től fel nem magasztaltathatik: a' mindenek felett-való Istennek, senkitől semmi ajándékozathatik: Hatalom, tudomány nem adathatik: Mástól minden lábai alá nem vet-tehe-

tethetik. Mind ezeket a' Krisztusban láttuk ; Más Krisztust pedig ezen kívül nem tudunk , se soha a' Szent Írásban nem olvastunk.

1. d. I. Ily nagy és dicsőséges okokra nézve , azokért mű-is ezen fel-magasztaltattott Ember Ur JESUS Krisztust , a' kit az Atya meg-szentelt , meg-dicsőített , Isteni hatalommal , nével , méltósággal meg-ajándékozott ; kit az Istennek minden Angyali imádnak. *Hebr. 1.* Kinek nevére mennyekieknek , földieknek , föld-alatt-valóknak minden térdek meg-hajolnak ; Mű-is nem csak hiszszük 's vallyuk mű egy Urunknak , meg-váltónknak , közben-járónknak , üdveztőnknek , Isten Fiának , és Istennek lenni ; hanem ennek fellette *Isteni tiszteltetl. tisztellyük , szentséges imádással imádjuk* , nyomoruságinkban segítségül hívjuk ; bűneinket néki meg-vallyuk ; üdveségünket tőlle várjuk ; lelkeinket kezébe ajánlyuk ; úgy mindazáltal , hogy mind ezek az Atya Isten dicsőségére szolgállyanak. *Philip. 2. v. 11.*

Ezekre Catholica Válasz-tétel.

AZ hetedikre : Mű Catholicusok mind azokat hiszszük és vallyuk de különben mint-sem az Unitáriusok ; és azt mondgyuk , hogy mind azoknak *capax subiectuma* a' Krisztus , némellyeknek úgymint ember , némellyeknek úgymint Isten ; úgymint ember fel-magasztaltatik , úgymint örök Isten nem ; mert öröktől fogva véghetetlen minden tevéletességben.

Ha velünk együtt inkább hinnének az Írásoknak , és az Anya-szentegyháznak , (melynek-is , Istentől adatott tisztí és hatalma az Írásokat magyarázni , és azoknak értelmek felől ítéletet tenni) mint sem az ő (a' mint mondgyák józon ; mondom én , vakmerő) elméjeknek , mellyel az Istennek véghetetlen és meg-foghatatlan tickait mérsékelik , és meg-fogni igyekeznek , de ugyan csak fel nem érik : minden bizonnyal velünk együtt más Krisztust mind azokban , az ő és az Arius Krisztusán kívül , látnának , a' ki tud. ill. nem csak igaz ember , de igaz , örök Isten-is.

A' nyolczadik *Punctum*ra mondom : Mind eddig-való beszédit e' két *Propositio*ival : *Ennek felette Isteni tisztelettel tisztellyük , és szentséges imádással imádjuk* , akarná szépíteni , és az együgyűekkel el-híttetni , hogy az Unitáriusok valósággal a' Krisztust igaz Istennek hiszik. De minémű

minémű Isteni tisztelet és imádás legyen ez, nyilván ki-födőzi Enyedi György, magyarázván amaz Szent Pál Apost. Sidókn. irt Level. 1. Rész. 6. versét: *Es imádgják őtet* (a' Kristust tud. ill.) *az Istennek minden Angyali.* Itt az Apostol, úgy mond, nem valóságos Isteni imádaft, hanem csak tiszteltég-vagy tisztelet-adáft értett. *Lásf erről a' 2. Könyv. 75dik Numerus alatt.*

§. III.

Minthogy a' következendőkben az Unitária Vallás-tétel, hol mintegy Protestálni, hol magát menteni láttatik el őbben, annak utánna pedig a' Szent Írásnak balúl értett *Locus*inak citálásiival az Unitária Vallást nyilvánban és világosabban ki-adgya; én-is (noha eddig-is azokra egygűt-is másutt-is meg-felelni igyekeztem) ez helyben, hogy kinek-kinek inkább eszébe jussanak, azon rendszerént, a' mint az Unitária Vallás-tételfel-tétfzi, rövideden ezután-is meg-felelni igyekezem; A' hol pedig szűkségesb leszen, bővebb értelemre a' Keresztény Ovlasót, az első és második Könyvekre, vagy Authorokra igazítom.

Az Unitária Vallás-tételnek Propositioni.

- M**ind ezekből akár ki-is által-látháttya, hogy mű Unitáriusok Kristus-tagadók nem vagyunk, hanem inkább az
- Igaz Kristusnak vallói: Senki semmit a' Szent Írásból és az Apostoli Crédóból olyat elé nem hozhat, a' mit nem hiszünk;
- a' mint mind ezekből világoson ki tezik: Sőt ezek felett; Ezen Ember JESUS Kristust, a' láthatatlan Istennek képének, ISTENhez hasonlónak, az Atyával egynek, ki Istennek
- formájában vólt, ki által mindenek lőttének: és IGAZ ISTENNEK lenni örömeft vallyuk. De olyan Istennek,
- a' kinél az Atya nagyob. *Joan. 14. §. 28.* A' kinek maga
- felett más Istene vagyon. *Hebr. 1. §. 9. Joan. 20. §. 17.* A'
- kinek a' hatalom mennyen földön adatott. *Matth. 28. §. 18.*
- A' kit mind Urrá, mind Kristussá az Isten tött. *Aff. 2. §. 39.* A'
- ki magától semmit nem cselekedhetett. *Joann. 5. §. 30.*
- Az ítélet napját nem tudta. *Marc. 13. §. 31.* A' ki-
- nek mindeneket az Atya adott. *Matth. 11. §. 27.* A'
- kit az Isten emelt arra az Isteni méltóságra, melyben ma az egekben vagyon. *Ephes. 1. §. 20. 21.* Ki által
- az Isten az utolsó üdőben szóllott. *Hebr. 1. §. 1.* A'
- kinek az Isten vetett mindeneket lábai alá, 1. *Corinth. 15. §. 26.* De magán kívül. *Ibidem.* Sőt maga-is a'
- Fiú alája vetterik annak, a' ki néki alája vetett mindene-

ket. 1. *Cor. 15. §. 28.*

Ezekre

Ezekre Catholica Válasz-tétel.

AZ elsőre mondom: Ez nyilván való, hogy Tú annak a' Krisztusnak, a' kit az igaz és régi Kereszténység az Apostolok ideitől fogva vallott, most-is vall, tagadói vattok, és csak annak és olyan Krisztusnak vallói vattok, a' minéműt a' régi *Marcioniták*, *Ebioniták*, &c. vallottak; a' ki tud. ill. azoknak vélekedések szerént, magában és természetiben csak tiszta és puszta ember vólna, következendőképpen, nem az az igaz és valóssgos Krisztus, a' kiről a' Szent Írások szólnak; a' ki tud. ill. az Atya Istennek egyetlenegy szülött, tulajdon, igaz Fia, és az Atyával és a' Szent Lélekkel egy, igaz, és örök Isten.

A' 2dik *Punctum*ra felelek: Mind eddig bővségesen a' Szent Írásokból, a' *Credéből*-is fel-jedzettem; helyes *ratiókból*-is meg-mútattam, a' mit az Unitáriusok nem hisznek, nagyobbára csak azért, hogy a' gyalró elméjekkel fel nem érik, és hogy a' természettel ellenkezni láttatik.

A' harmadik iránt azt kérdem: Micsoda Isten képenek vallyák ők a' Krisztust, és miben's mi dologban? Talám csak olyan Isten képenek a' minéműek minnyájan az emberek? *Gen. 1.* Minémű képenek hiszszük mi Catholicusok, meg-irtam a' 2dik Könyv. 65. *Numerus* alatt. *Coloss. 1. 15.* 2dszor: Miben, és miképpen volt Krisztus hasonló az Istenhez? Mikor volt Isten formájában? 3dszor: Miképpen lóttének mindenek a' Krisztus által? Eziránt nem újság immár előttünk az ő Valások, tud. ill. meg-újultak a' második teremtés, az az, a' Krisztus szentvedése által: avagy; lóttének úgymint eszköz által. De erről az 2dik Könyv. 36. 37. 44. és 59. *Numerusok* alatt.

A' Negyedik iránt-is kérdem: Hogy lehet a' Krisztus Igaz Isten, ha nem örök, ha nem egyenlő Isten az Atyával? Mi az igaz Isten? Erről-is a' 2dik Könyv. 82. *Numerus* alatt való *Bizonyság*. 1. *Joann. 5. 20.*

Ísmég: Ha (a' mint az Unitáriusok vitattyák, Krisztus szavait: *Joan. 17. 3.* Ez pedig az örök élet hogy meg-ismérjenek téged egyedül igaz Isten: magyarázván) az Atya egyedül Igaz Isten; hogy lehet a' Krisztus-is Igaz Isten? Avagy; ha a' Krisztus-is Igaz Isten, és az Atyával állatványban és természetiben nem egy, következik, hogy természetekben két különböző Igaz Istenek lésznek; melyhez képest úgy az Unitáriusok *Duárisok* lésznek. *Mű Catholicusok* Három személyben egy állatú

's egy természetű, egy Igaz, és örök Istent hiszünk, még-is *Unitárius*, vagy-is *Duarius* Uraimék, *Háromságosoknak* neveznek minket: Mennél inkább nevezhettyük mi őket *Duariusoknak*, midőn nem csak személyekben, de állattokban-is két különböző Igaz Istent vallanak? Látsák mellyikét válasszák, a' *Duarius* nevezet-e, vagy a' *Socinusit*; de az *Unitárius* nevezet nem őket illeti.

Az ötödikre: Az Atya nagyobb a' Krisztusnál Emberi, de nem Isteni természetire nézve; mert Isteni természetben egyenlők.

Az hatodikra: A' Krisztusnak a' mennyiben ember, de nem a' mennyiben Isten, maga felett Istene vagyon; de nem más Istene. Mert mű *Catholicusok* az egy Igaz és örök Isteneen kívül (ki az Atya, Fiú, és Szent Lélek) más Igaz Istent nem tudunk. A' hol az ember *Mást*, mond, többséget jelent, mű pedig a' Krisztust az Atyához képest *Más* Istennek nem mondgyuk, a' mint mondgyák az *Unitárius Duariusok*. *Más* szemely a' Krisztus, *Más*, az Atya; de nem *Más* Isten a' Fiú, és *Más* Isten az Atya, hanem azon egy Isten a' Fiú és az Atya és a' Szent Lélek.

A' hetedikre és 8dikra: A' Krisztusnak hatalom, Uraság adatott mennyen és földön üdöben, a' mennyiben ember. A' mennyiben pedig Isten, Uraság és hatalom öröktől fogva való születés által az Atyától közöltetett nékie, és egyenlő, egy, az Atya hatalmával.

A' 9dikre: A' JESUS Krisztus csak magától semmit nem cselekedhetett, úgy-is mint Isten, úgy-is mint ember: mert minthogy mindenképpen öröktől fogva állattában egy az Atyával, egy az akarattok-is, 's azért az Atya akarattján kívül semmit nem cselekedhetik, különben maga akarattja ellen cselekednék? Ellenben az Atya-is, a' mennyiben Isten a' Krisztus, az öakarattján kívül hasonlóképpen semmit nem cselekedhetik; hanem valamit cselekefsznek, egy akaratból cselekefsznek mindenenket. Ezt nyilván bizonyította maga a' Krisztus *Joan. 5. v. 19.* Bizony bizony mondom néktek, a' Fiú semmit nem cselekedhetik magától, hanem a' mit lát, hogy cselekefszik az Atya; mert valamiket ő cselekefszik, azokat a' Fiú-is, hasonlóképpen cselekefszi. Lásd erről többet a' 2. Könyv. a' 44. és 45. Numerusok alatt-való Írásokat. Ismét *Joan. C. 8. a' 28.* és 29. Versüket.

A' tizedikre Felel. Elsőben A' Krisztus JESUS a' mennyiben Isten, az ítélet napját öröktől fogva szintén úgy tudta, a' mint az Atya. *Másodszor*

sodszor Tudta úgy-is mint ember, mihent emberré lőtt. Mert *elsőben* minthogy az Atya minden ítéletet a' Fiúra bízott, *Joan. 5. 22.* úgy-mint emberre; avagy, a' mint maga mondgya a' Krisztus *26.* azért, *mert embernek Fia*, illet és illik tudni néki az ítélet napját. Külömben-is olyan szorgalmatoson ki-fejezte az ő második el-jövetelének, és a' közönséges ítéletnek környül-álló dolgait, hogy abból-is bizonyoson mondhatni, hogy tudta, úgymint ember-is az ítélet napját. *Másodszor* ez okból-is: mert azt nékie a' véle meg-eggyesült Istenség meg-jelentette, és véle közlőtte.

Ha mondod: Miért mondgya tehát maga a' Krisztus *Marc. 13. 32.* Arról a' napról pedig, vagy az óráról, senki nem tud, sem az Angyalok az égben, sem a' Fiú, hanem az Atya. Felelek: A' régi Szent Atyák Hieronymus, Ambrosius, Chrysostomus, &c. a' mint Bellarminus, Tom. 1. Lib: 4. és Meldonatus in hunc locum írják, ezeket így magyarázzák: Nem tudta olyan formán, avagy arra a' végre, hogy a' Tanítványinak meg-jelentse; mert ezt, az Atya (a' mint a' Krisztus maga mondgya *Act. 1. 7.*) *őnnön maga hatalmában helybeztette: Nem ti dolgotok tudni az időket vagy az alkalmatosságokat, melyeket az Atya az őnnön maga hatalmában helybeztetett, a' Krisztusnak mindazáltal, úgymint az Atyával egynek, egyező akarattyaiból.*

Hasonló szóllásnak formájával szóllott *Matth. 20. 23.* mikor a' Zebedæus Fiainak Annyok arra kérte őket, hogy az ő két Fiai Jakab és János az ő országában eggyik jobb kéz, másik bal kéz felől üljenek: Mely kérésre így felelt nékiek: *Az én jobomra ülni, vagy balomra nem enyim, hogy néktek adgyam, hanem a' kiknek készítettett az én Atyámtól.* Azaz: Nem enyim, hogy néktek adgyam, a' kik majd csak vérségre nézve ezt rendetlenül kívánnjátok; noha, enyim-is úgy, hogy azoknak adgyam, a' kiknek készítettett az Atyámtól, és Atyámnak velem eggyütt meg-eggyezett akaratunkból.

Hogy pedig a' Krisztus hatalmában-is vagyon, azoknak adni az ő országában való dicsőséget, a' kiknek az Atya véle eggyütt az ő érdemek szerént készítette,

Bizonyítatik ez az értelem *elsőben* ebből, hogy az Atya és a' Krisztus között olyan eggyező értelem és akarat vagyon, hogy semmit eggyik a' másik nélkül nem cselekedhetik. Ez okból mondgya a' Krisztus *Joan. 5. 19.* *A' Fiú semmit nem cselekedhetik magától, hanem a' mit*

lat hogy cselekeszik az Atya ; mert valamiket ő cselekeszik , azokat a' Fiú-is hasonlóképpen cselekeksi. Minthogy tehát a' Fiú-is hasonlóképpen cselekeszik mindeneket a' mint az Atya , az Atya-is a' Fiú nélkül semmit nem cselekeszik.

2dszor Bizonyíttatik Szent Lukács Evang. Könyv: 22. Rész. 29. Vból a' hol ísmég így szól a' Krisztus : *En-is el-rendelem néktek , a' mint el-rendelte nékem az én Atyám az országot , hogy egyetek és igyatok asztalomon az én országomban.* Minthogy a' Krisztus mindenkben eggyet értett az Atyával , úgy el-rendelte az ő Tanítványinak az ő országát , a' mint az Atya eleiben adta és rendelte , hogy adgya az ő Tanítványinak. Hasonlóképpen azoknak adta a' jobbra és balra való üléseket-is , a' kiknek az Atya , a' Krisztusnak eggyező akarattýából (mert egy az akarattýok) készíttette. Ellenben minthogy az Atya , sőt a' tellyes Sz. Háromság 's egy Istenség a' Krisztusra nem bízta és el nem rendelte , hogy az ítélet napját a' Tanítványinak meg-mondgya , jól mondotta a' Krisztus : *Arról pedig a' napról, senki nem tud, hanem csak az Atya ;* mert ezt az Atya , a' Fiúnak és a' Sz. Léleknek köz végezéséből maga hatalmában és titkában mellyel egy a' Fiú és a' Sz. Lélek hatalma , helyhezette.

Illyen szóllásnak formája közönséges vólt minden időben az emberek között ; az kik mikor valami olly dologot tudnak , mellyet bizonyos okokból nem szabad ki-jelenteni , vagy-is nem tartoznak , úgymint nem *competens* , az az őket nem illető Biró előtt , ha kérdik őket , így szoktak felelni : *Nem tudom.* tud. ill. *Nem tudom* ollyan formán 's ollyan véggel , hogy néked meg-jelentsem : Melly szóllásforma nem hazugság , hanem *Figura* , mellyet a' Deákok *Amphibologiának* , vagy-is *Restriktio Mentalis*nek neveznek ; és szabad véle elni helyes , rendes , és szükséges okokból , valamint a' több *Tropus*okkal is ; csak arra kell vigyázni , hogy ollyan ne légyen , hogy ellenkező dologot ne értsen az halló az-zal , a' mit gondol a' felelő , vagy a' mi az elméjében vagyon annak , a' ki felel , kivált arra a' végre , hogy mást meg-csallyon vagy károsítson. *Joan. Sbogar Theol. Radicalis, Tract. 9. de Amphibol. cap. unico.*

Illyen formabefzéddel szóllott a' Krisztus-is ezeken a' helyeken : sőt *Joan. 7. V. 8.* mikor a' Krisztust az ő Attyafiai únszolták vólna , hogy menne fel Galilzáából Jerusalemba az Innep napra , így felelt nékik : *Ti mennyetek-fel az Innep napra , én pedig nem megyek-fel erre az Innep napra : Még-is a' miat írja Szent János a' 10. V. minek utánna fel-mentek vólna a' Kri-*

a' Krisztus Atyafiai, a' Krisztus-is fel-ment azon Innep napra, *de nem nyilván, hanem mintegy titkon*; nem-is akkor mingyárt, a' mikor az Atyafiak, hanem későbbben. Itt a' Krisztus így szólván, nem hazudott, sem fel-menésével, ezen szavainak: *En pedig nem megyek fel*, ellenne nem mondott: Mert ezen szavaival csak a' nyilván való, és akkori fel-menését tagadta; avagy jelentette, hogy nyilván és akkor, a' mikor az Atyafiai, fel nem megyen; noha annak utánna fel ment és mintegy csak titkon. Ehez így szól Sz. Agoston Doctör *Quest. 78. Quid videtur contrarium, quando tunc non ascendit, quando negavit, sed ascendit postea?* Nem lattatik, úgy mond, magának ellene mondani, mint-hogy nem akkor, nem-is nyilván ment-fel, hanem annak utánna és titkon.

A' 11dikre: Az Atya adott mindenecket a' Krisztusnak úgy-is mint Istennek, öröktől fogva magát természetiben és állattyában ő nékie véghetetlenül közölvén: úgy-is mint embernek adott mindenecket, melyek szükségesek az emberi Nemzet üdvössége sáfarlására: Sőt magát-is adta úgy-is mint embernek *per unionem hypostaticam* az örök Istenséget véle meg-eggyesítvén az Isteni személyben, azaz, a' Fiúnak személyében.

A' 12dikre, mondom *elsőben*: A' Krisztust az Atya emelte, úgy-mint Embert Isteni méltóságra akkor, a' mikor az emberi természetet a' Fiúnak Isteni személyében az Istenséggel meg-eggyesítette. Melly Isteni méltóságra való fel-emelését, annak utánna nagyságos cselekedetek, dicsőséges fel-támadása, és jobjára való ültetése által bővebben ki-jelentette, és külsőképpen nagyobra ki-terjesztette.

Másodszor: Arra az Isteni méltóságra, melyben vagyon a' Krisztus örök Istensége szerént, nem mondhatni tulajdonképen hogy emelte volna az Atya: mert úgy azt jelentené, hogy minek előtte arra az Isteni méltóságra emelte volna az Atya, nem lett volna Krisztusnak az az Isteni méltósága; azt pedig nem mondhatni, mert a' Krisztusnak úgymint Istennek meg-volt az ő Isteni méltósága öröktől fogva való születés által, &c.

A' 13dikra: Az Atya Isten utolsó időben szólott a' Krisztus által, úgy-mint Isten's ember által.

A' 14dikre: Az Atya a' Fiúnak mindenecket lábai alá vetett, úgy-mint Istennek öröktől fogva, közölvén véle tellyes Isteni hatalmát által

lattyá szerént. Ugymint embernek-is az Isteni természetnek az emberi természettel való egyesülésével.

A' 15dikre : *De magán kívül.* Sőt Sz. Léleken kívül-is ; mert az örök Istenség senkinek alája nem vettethetik ; mert ő-is örök Isten.

A' 16dikra : A' Krisztus-is a' mennyiben ember, avagy emberségére nézve alája vettetett az Atyának , de nem örök Istenségére nézve.

ELLEN-V. Az ember embernek , a' Fiú-is a' Fiúságra nézve az Atyának alája vettetik : tehát az Isten-is az Istennek , és a' Fiú Isten-is az Atya Istennek , ugymint Fiú az Atyának alája vettetett.

Cathol. Felel. Az emberségnek határozott állapottya 's természeti meg-engedi, hogy ember embernek, a' Fiú-is az Atyának alája vettetik, annyival való kissebségével : de az Istennek véghetetlen tevéletessége, és az Isteni személyeknek, mindenkben való tevéletes egyenlősége azt meg nem engedheti. Ha mondod: Az Apostol itt nem mondgya, hogy a' Fiú alája vettetett az Atyának, hanem vettetik jövőendőben, Tunc, AKKOR, a' mikor a' világot meg-ítélvén, az országot, az az, Anyaszentegyházat, melyet addig vezérlett, az Atyának által-adgya, maga-is akkor azon Atyának alája vettetik. *Felelek:* Ez az ige Tunc, AKKOR, nem azt jelenti, hogy csak ítélet-nap után vettetik a' Fiú alája az Atyának, mint ha addig-is (ugymint ember) nem lett volna alája vetett : vagy hogy akkor újlag és szoróbban vettetik alája olyan formán, hogy minden dicső-égéből és hatalmából meg-ürefednék, holottakkor még inkább meg-dicsőíttetik, és, a' mint magok-is az Unitáriusok vélik, akkor léfzen Isten tevéletessében. Hanem ez az ige Tunc, AKKOR, inkább azt téfzi hogy akkor meg-fzűnvén közben-járói hivatallyá, és a' vitezkedő Anyaszentegyháznak vezérlése, &c. nyilvánban ki-jelentetik az egész világ előtt, hogy ő, ugymint ember az egész Anyaszentegyházával együtt, melyet vérével keresett, és Feje, vezérlője vólt, az Atyának alája vettetett vólt, és Tunc AKKOR-is, és örökké alája vettetett léfzen. Ugymint Isten mindazáltal (a' mint az Ellen-vetésre-is meg-feleltem) az Atyának olyan módon, a' mint az Unitáriusok vélik, alája vettetett nem lehet. *Tyrinus, és Emanuel Sá in hunc locum.*

§. VI.

*Az Unitária Vallás-tétel Conclufiójára való Catholica
Válasz-tételek.*

Az Unitária Vallás-tétel *Conclufiója* ; az az : a' 2dik Részben eddig meg-irt dolgoknak 's Vallás-tételnek bé-fejezése.

Ezek a' dolgok világosan bizonyították , hogy ez az ember JESUS Krisztus , a' kinek ezek tulajdonítottatnak , 1. nem magától , 2. és mindenek felett való Isten : 3. Mert a' mindenek felett való Istennél más nagyobb nincsen : 4. Annak maga felett Istene , 5. és Atyja nincsen. 6. Annak senki semmit nem adhat , semmi nélkül nem szűkölködik , 7. senkitől nem függ , 8. senkinek nem esedezik . senkinek alája nem vette-
tik. Mind ezeket állattyük ; melyből ki-jő , hogy az Ur Krisztus olyan magától és mindenek felett való Isten , mint az Atyja , nincsen.

Ezekre való Catholica Válasz-tételek.

ELsőben : Jól concludállya az Unitária Vallás-tétel , hogy az az Ember JESUS Krisztus , a' kit ő le-ir és tisztán csak embernek mond , nem magától való se nem mindenek felett való Isten ; sőt semmiképpen nem Isten : De ilyen Krisztus sohol másutt nincsen ; hanem csak az Unitáriusok elméjében vagyon. Az az Ember JESUS Krisztus pedig , a' ki egyszer 's mind örök Isten-is , a' kit az egész Kereszténység hiszen (Unitáriusokon &c. kívül) az *Magától való* , a' menyiben Isten ; mert azon Istent természetel *essentialiter* eggyesül öröktől fogva ; mellyel eggyesül az Atyja , mely Istent természet állattya szerént nem mástól , hanem magától való. *Lásd erről e' Könyv. 1. Rész. 2. §. 7. Num.*

2dszor. Ez az Isten Ember JESUS Krisztus *Mindenk felett való-is* : mert azon Istensége 's állattya vagyon nékie-is , mely az Atyának. Ugyan ott meg-látod az *5dik Numerus* alatt. *3dszor.* Az Isten 's Ember JESUS Krisztusnál nagyobb Isten nincsen ; mert azon Istent állattya vagyon , a' mely az Atyaé is Istenségére nézve. *4dszor.* Istene sincsen maga felett , úgymint Istennek , de vagyon úgymint embernek. *5dszor.* A'
mi

mi Krisztusunknak úgymint Istennek, tulajdonképpen és természet-szerént való Attya az Atya Isten: 's azért is *elsőben általlýában* nem igaz, hogy a' magától és a' mindenek felett való Istennek (az az, annak a' ki Fiú Isten) Attya nem volna. *2dszor.* Nem-is illetlen, nem-is lehetetlen, nem-is józon okosság ellen való dolog ilyen értelemben, hogy Istennek Attya legyen.

ELLEN-VETÉS. Nagy *absurdum*, illetlen, lehetetlen, és józon okosság ellen való dolog ez, hogy valami *Mástól*-való legyen, *Magától*-való is legyen: úgy volna pedig a' Krisztus.

Cathol. Felel. Igen-is *absurdum*, lehetetlen &c. hogy valami, azon egy dolog, rész, *predicatum*, és *formálitásra* nézve, *Mástól*-való-is, *Magától*-való-is legyen. De nem *absurdum* nem lehetetlen &c. hogy azon egy dolog egy rész, *predicatum*, *formálitásra* nézve *Magától*, más rész, *predicatum* és *formálitásra* nézve *Mástól*-való legyen. A' mi Krisztusunk, úgymint örök Isten, *est ab alio*, *Mástól*-való, az az, Atyától *personaliter* avagy *quoad personalitatem*, az az, személyiségére nézve: *Est à se*, *essentialiter*, avagy *quoad essentiam*, az az, *Magától*-való állattya szerént. Ebben pedig nincsen semmi *absurdum* &c. A' mint meg-láthatod az Első Könyv. 2. Rész. 5. Cikk. és 3. Rész. 2. 3. 4. és 5. Cikkkel. Ismét: 4. Rész. 2. és 5. Cikk. kivált a' 8. 9. és 10. Ellen-vetésekre való feleletekben.

Hogy pedig a' Krisztusnak, a' menyiben örök Isten tulajdon és természet-szerént való Attya az Atya Isten, Bizonyítatik az első Könyv. 3. Rész. 3. 4. 5. Cikk. és 4. Rész. 3. 4. 5. Cikk. és 5. Rész. 3. Cikk. 1. 2. 3. *§ban.* Ismét. 2. Könyv. 2. 9. 31. 39. 43. 44. 45. 49. 52. 53. 56. 70. 74. 82. Ismét. 3. Könyv. 1. Rész. 5. *§ban.*

A' *hatodik Punctumra* mondom, hogy az Isten 's Ember JESUS Krisztusnak úgymint örök Istennek semmit nem adott az Atya Ugy, és azért, mintha a' Krisztus, a' menyiben örök Isten, a' nélkül valaha szűkölködött volna; hanem adott mindeneket, sőt magát is öröktől fogva való szűlés által, *necessario*, *essentialiter*, *ut Bonum infinite fecundum & infinite communicabile.* Az az, szükségképpen és természet szerént úgymint véghetetlen Jóság, és önnön magát véghetetlenül közölhető, véghetetlenül bővelkődő.

Mert ha igaz és helyes a' *Philosophusok* és *Theologusok* ama, mondása: *Omne bonum est communicativum sui*, az az; Minden Jónak az a' természet,

mészeti, hogy magát közli vagy közölheti másoknak, a' mint igaz-is, nyilvánvaló, hogy ha az olyan jó, mely nem véghetetlen, hanem határozott, közli magát másoknak meg-határozott mértékben: Következik, hogy az olyan Jó, mely véghetetlen tekéletesség, a' minémű az Isten, közli magát másoknak véghetetlen tekéletességgel.

Mínthogy pediglen *ad EXTRA*, az az teremtetett állatoknak az Isten magát olyan formán nem közölheti; mert azok természet szerint határozott mértékűek a' tekéletességben (külömben ha véghetetlen tekéletességgel közlené magát a' teremtetett állatoknak, azok-is mind örök Istenek volnának, mert úgy véghetetlen tekéletességgel bírnának; de ellenben, olyan *suppositi*óban Istenek sem lehetnének, mert teremtetett állatok volnának, mely lehetetlen.) Szükségképpen tehát kellett magát közleni az Istennek *ad INTRA* öröktől fogva véghetetlen tekéletességgel és természet szerint több Isteni teremtetlen, nem teremtetett személyeknek, nem is többnek, hanem csak Háromnak, tud. ill. az Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek. *Lásd erről az Első Könyvnek, 3. Résznek 2. 3. 4. és 5. Czikelyeiben.*

A' hetedik *Punctum*ra mondom: A' Kristus JESUS, úgymint Isten, senkitől nem függ, ámbár az Atyától születik-is, és a' mint a' *Theologusok* tanítták; *Sit Persona producta à Patre tamquam à Principio producente*; az az, olyan nemző személytől, melytől származnak és eredetet vésznek a' más két személyek tud. ill. a' Fiú és a' Szent Lélek; ő maga pedig az Atya senkitől nem; mínthogy (a' mint ezt-is tanítták a' *Theologusok*) *Pater est Principium sine Principio, & improprie fons Deitatis; quia producit alias Personas Divinas eisque naturam suam communicat necessario & infinite*; az az, az Atya kezdet nélkül való kezdet, és mint egy kútfeje az Istenségnek, mínthogy tőle származnak a' más két Isteni személyek, mellyeknek öröktől fogva, véghetetlenül és szükségképpen communicállyá az ő Istenségét. Nem függ mondám a' Kristus-is senkitől úgy, a' mint függni szoktak a' több közönséges és természet szerint való *effectusok* az *ocausá*joktól, az az, lőtt és származott, dolgok, az őket cselekedő, nemző és mivelő okoktól: mert (a' mint írják ezt-is a' *Theologusok*) *Filius DEI aternus, à DEO Patre non accipit esse contingens & defectibile (sicut reliqua creatura à quacunque causa) ut ab eo dependeat & sustentetur. Nam Filius à se, necessario & essentialiter existit procedendo, sicut Principium, idest Pater producendo; quia nempe sibi*

identificat naturam seu essentiam Divinam ab aeterno essentialiter presupponentem Esse à se & improductam, in qua non est Ab Alio, tamen à ab alio, id est à Patre sit personaliter. Az az: A' Fiú származván, és születvén az Atya Istentől, az ő létét nem vészi történet és el-fogyhatóképpen, úgy hogy az Atyától függön, a' mint szokták lételeket venni a' teremtettt állatok az ő *causájoktól*, azért is töllők függni; hanem vagyon a' Fiúnak az ő léte *necessariò & essentialiter* öröktől fogva szükségképpen szintén-úgy magától születés által; mint vagyon az Atyának szülés által; mint-hogy öröktől fogva szükségképpen *necessariò, essentialiter* eggyezik olyan Isteni természettel és állattal, mely nem *Mástól*, hanem *Magától való*, noha *Mástól*, az az, az Atyától való, *personaliter*, személységében.

Egy szóval a' Krisztus úgymint Isten, nem függ senkitől, nem esedezik, alája nem vettetik senkinek: mert szintén olyan Magától való örök Isten, mint az Atya, Isteni természetire nézve.

§. V.

Az Unitária Vallás-tételtől tött *Objectióra* és Feleletre, és ugyan némely *Propositióra* való Catholica Válaszok.

Unitária Vallás-tétel Objectiója.

Objectio: Azt mondanád: maga mondgya a' Krisztus: *En és az Atya egy vagyunk.* Joan. 10. v. 30. Felelet: Itt eggynek lenni annyit téfzen, mint eggyesnek lenni. Joan. 17. v. 11. a' hol üdvözítőnk azon Könyörög: *Szent Atyám, tartsd-meg azokat a' te nevedben, a' kiket nekem adtál, hogy legyenek eggyek, a' mint mű-is eggyek vagyunk.* Az az; olyan eggyesek, mint mű vagyunk: másként ha a' Fiú az Atyával állattýában volna egy, a' jöne=ki belőle, hogy a' Krisztus azon kérné az Atyát, hogy a' mint ők eggyek állattýokban, úgy a' tizenkét Tanítványok-is állattýokban legyenek eggyek; mert azt mondgya; úgy legyenek eggyek, mint mű vagyunk; mely lehetetlen. Sőt továbbá azoknak értelmek szerént-is, a' kik a' Fiút mindenekben egyenlőnek vallyák az Atyával, meg nem álhat, hogy a' Fiú mindenekben olyan légyen, mint az Atya. 1. Mert a' Fiú az Atyától való, és nem magától való; az Atya magától való. 2. A' Fiú az Atya állattýából születik; az Atya senki-

fenkitől nem születik. 3. A' Fiú meg-tesztelt, az Atya nem tesztelt. 4. A' Fiúnak mindeneket az Atya adott; az Atyának foha senki semmit nem adott. *Matth. 11. v. 27.* Nem egyenlők tehát.

Ezekre Catholica Válasz-tételek és Feleletek.

Elsőben : Ha a' Krisztus ez igéken : *En és az Atya egy vagyunk :* ezt a' karta volna jelenteni : *Egyesek vagyunk :* inkább mondotta volna : *Egyesek vagyunk :* mint-sém ; *Egy vagyunk :* hogy meg ne csalatkozzunk.

2dszor : Hogy ugyan ez igék : *Egy vagyunk :* nem azt jelentik : *Egyesek vagyunk* tud. ill. csak az *akaratham és értelemben*, Unitáriusként, hanem inkább : *Egy vagyunk természetben és állatban*, ki-teczik azon 10. Résznek 30. Vers után való Verseiből-is, melyeket rendre meg-írok.

3dszor : Ez a' *Textus* melyet citál az Unitária Vallás maga értelmének bizonyítására tud. ill. *Szent Atyám tartsd-meg azokat &c. hogy legyenek egyek :* a' mi Bibliánkban így vagyon : hogy *eggyé legyenek :* de ez legyen ámbár ; csak ehez szóllyunk, hogy az Unitáriusok láttatnak magoknak nagyot építeni, (a' mint ki-teczik magok *Objecciónjok*ra való feleletekből) mindazáltal, ha jól meg-rostálljuk ezen Versnek, és ugyan előtte 's utánna való Verseknél értelmeket, eggyikét a' másikkal egybe vetvén, semmi erejét nem tapasztalljuk az Unitáriusok *Objecciónjok*ra való Feleleteknek, sőt ellenben észre vesszük a' Krisztusnak az Atyával természetben és állatban való tekéletes egy-ségét.

Elsőben a' 3. Versből tud. ill. *Éz pedig az örök élet ; hogy meg-ismérjenek téged egyedül igaz Istent, és a' kit el-küldöttél a' JESUS Krisztus.* Melyek azt jelentik, hogy a' Fiú-is, a' JESUS Krisztus tud. ill. az Atyával egyedül igaz Isten. *Lásd erről az első Könyv. 3. Rész. 5. Cikk. 11. Ellen-vetésre-való Feleletben. Ísmég. 4. Rész. és 2. Könyv. 59. és 82. Numerus alattvaló Bizonyosságokban.*

Másodszor az 5. Versből : *Es most dicsőíts-meg engem te Atya tennem magadnál a' dicsőséggel, mely enyim volt minek előtte e' világ volna te nálad.* Mely igék azt jelentik, hogy a' Krisztus volt, minek előtte e' világ volt ; ha volt, Isten volt ; egyéb e' világ előtt nem volt. Ha Isten volt, az Atyával nem csak értelemben és akaratham, hanem természetiben és

állattyában egy volt ; mert különben két Isten lőtt volna. *Lásd erről-is a' 2. Könyv. 53. Numerus alatt.*

Harmadszor a' 10. Versből, tud. ill. Mind az enyimek tiéd, és a' tiéd enyimek, ha mindazok a' Krístusé, a' mellyek az Atyáé, tehát az Isten-ség-is. Lásd erről-is ugyan a' 2. Könyv. 53. Numerus alatt.

4dszor ezt a' *Textust* : *hogy eggyé légyenek a' mint mű-is.* Három értelem-ben is vehettyük. *Elsőben* ebben : *hogy úgy légyenek eggyé a' Tanítványok, a' mint ő-is, az az, a' Krístus egy az Atyával, úgy-mint ember, tud. ill. akaratan és szeretetben.* Mert úgymint ember, nem volt egy az Atyával természetiben és állattyában. *Másodszor* ez értelem-ben : *hogy úgy eggyé légyenek akaratan, értelem-ben, szeretetben a' Tanítványok, a' mint mű-is, egy, vagy eggyek vagyunk a' természetben és állatban.* 3dszor ebben : *hogy úgy eggyé légyenek értelem-ben, akaratan &c. a' mint mű-is eggyek vagyunk értelem-ben, akaratan és szeretetben, és nem csak az állatban.*

Azt mondom azért immár, hogy mind a' három értelmet terjeszthette Krístus az ő Tanítványira ; mindazáltal egyiket sem olyan szorosan, a' mint az Unitáriusok itt ellenünk fel-téven érteni akarják : Nem olyan szorosan mondom, azért ; mert a' Krístus Tanítványi eggyik értelem-ben sem lehettek egy-mással eggyek éppen olyan és abban a' mérték-bé éstekéleteféségben, melybé volt ő maga a' Krístus az ő Atyával, akár az állattyokra, akár az értelmekre 's akarattyokra, és szeretetre nézve ; Minthogy a' Krístusnak az Atyával való egysége véghetetlen tekéletes és határ nélkül való ; sőt úgymint Istennek, *essentialis, substantialis, naturalis*, az az, állatfizeri és természetben való ; mert az Istenben a' szeretet, értelem és akarat, önnön maga az Istenség ; a' teremtetett állatokban pedig és az emberekben az egymással való egység akár a' szeretetben, akár az értelem-ben, &c. csak *accidentalis, mutabilis, defetibilis, finita* ; az az határozott, el-fogyható, változandó, és vég-gel való.

Sőt 5dször azt mondom : Ambár a' Krístus az Atyával állattyában egy nem volna-is, hanem csak (a' mint az Unitáriusok vélik) értelem-ben és szeretetben, &c. Még-is az Unitáriusok szerént-is éppen olyan szoros értelem-ben nem voltak, nem-is lehettek eggyek a' Tanítványok, a' mint volt a' Krístus az ő Atyával, tud. ill. szeretetben, &c. Mert az Unitáriusok-is azt hiszik, a' mint ki-teszik Vallás-tetelekből-is,

Enyedi

Enyedi Górgy, 's több Unitárius Doctörök Írásából-is, hogy a' Krisztus tekéletesebb és éléb-való minden teremtet állatoknál, és ugyan Igaz, ha szintén nem örök Isten-is: Következik tehát, hogy a' Krisztus nem könyörgött az Atyának olyan formán, hogy a' Tanítványok éppen abban a' mértékben egymással eggyek légyenek, melyben volt a' Krisztus az Atyával.

Világosíttatik és erősíttetik ez ugyan azon Szent János Evang. 17. Részének és a' Krisztus könyörgésének több Verseiből-is. Elsőben a' 18. Versből, tud. ill. *A' mint te engem el-küldöttél e' világra, én is el-küldöttem őket e' világra.* Ezekből nem az értetik, hogy éppen azon formán, azon hatalommal, küldötte volna Krisztus az ő Tanítványit e' világra, mely formán, és hatalommal küldötte az Atya a' Krisztust, hanem inkább azon végre, az az, az *Evangelium*nak hirdetésére és a' világ meg-térítésére, sőt éppen arra a' végre sem egészen 's olyan módon; mert az Atya küldötte a' Krisztust e' világ meg-váltására; a' Krisztus pedig a' Tanítványokat a' Krisztus által való meg-váltásnak hirdetésére.

2dszor a' 22. Versből, tud. ill. *Es én a' dicsőséget, melyet nékem adtál, nékik adtam:* Nyilván, nem úgy értette a' Krisztus, hogy éppen azonképpen adta volna azt a' dicsőséget Tanítványinak, a' mint néki adta az Atya.

3dszor a' 23. Versből: *En ő-beunek, és te én bennem.* Ugy vélem az Unitáriusok sem úgy értik, hogy éppen úgy a' Krisztus a' Tanítványiban, a' mint az Atya a' Krisztusban.

4dszor azon 23. Versben, még így szóla' Krisztus: *Es szeretted őket, a' mint engem-is szeretted.* Ezekből sem az értetik, hogy éppen úgy szeretete volna az Atya a' Tanítványokat, a' mint szeretete a' Krisztust, tud. ill. igaz, tulajdon, és eggyetlenegyszülött Fiát.

Azt mondom azért 6dszor, hogy mind ezekből-is nem jö-ki az, a' mit az Unitária Vallás-tétel fel-tészen ellenünk, mondván: *Másként ha a' Fiú az állattában volna egy, az jö-ne-ki belőle, hogy a' Krisztus azon kérté az Atyát, hogy a' mint ők eggyek állattokban, úgy a' tizenkét Tanítványok-is állattokban légyenek eggyek: mert, azt mondgya: Ugy légyenek eggyek mint mi vagyunk.* Nem jö-ki mondom: mert nem mondgya a' Krisztus: *Ut sint sic unum: hoc est, in omni genera perfectione, sicut, & in quali perfectione nos unum sumus.* Az az: hogy éppen úgy és azon te-

kéletelességgel eggyek legyenek, a' mint, és a' minémű tekéletelességgel eggyek vagyunk mű-is. Innét az Unitáriusok-is önnön magok értelmekben nem úgy hiszik, hogy a' Krisztus úgy könyörgött volna a' Tanítványiért, hogy éppen azon tekéletelességgel eggyek legyenek egymással, a' minéművel egy a' Krisztus az Atyával, hanem csak bizonyos mértékben, garadicsban, melyre *capaxok* voltak, és a' mely illethette őket Isten kegyelméből: *In aliquo ordine Unitatis, non absoluta Unitatis perfectio-ne, aut eâ, quâ fuit Christus cum Patre*; és nem abban, melyben volt egy a' Krisztus az ő Szent Atyával.

De mind ezeken kívül maga-is az Unitáriusok egyik fő *Doctörök*-és Püspökjök Erdélyben, tud. ill. Enyedi György ezeket írja: hogy ezek az igék: *Sicut, ut, mint, miképpen* (magyarázván Krisztusnak ama' szavait *Joan. 5. v. 23. Hogy minden meg-tisztelje a' Fiút, a' mint meg-tisztelik az Atyát*) nem jegyeznek minden módon való egyenlőséget, hanem a-
kár minémű hasonlatosságot a' gradusoknak egyenletlenségével-is. Ha azért itt Enyedi értelmé szerint ez lge *sicut, mint*, nem egyenlőséget jegyez, hogy azzal a' Krisztus az Atyával egyenlőnek ne mondásék; inkább nem jegyez ezekben, hogy a' Tanítványok egyenlőknek ne mondassanak a' Krisztussal.

Sőt tovább még-is, mindezekre nézve-is a' mű *Catholicus* értelmünk meg-áll az Unitária Vallás-tétel *subsumptuma* ellen, az az, a' hol azt írja: hogy azoknak értelmek szerint-is, a' kik a' Fiút mindenekben egyenlőnek vallják az Atyával, meg nem álhat, hogy a' Fiú mindenekben olyan legyen mint az Atya. Meg-állmondom a' mi értelmünk, ez tud. ill. a' Fiú az Istenségnek, Isteni természetnek, 's állatnak véghetetlen tekéletességére nézve szintén olyan tekéletes, mint az Atya, (úgy a' Szent Lélek-is) és egyenlő az Atyával; és éppen csak a' *Personalitás*okra nézve (melyekben az egymástól való származásnak *Relatiója* miatt egy mástól distingválódnak) vagyon közöttök különbség. Mindazáltal ezek a' *Relatiók* tud. ill. Atyáság, Fiúság, &c. Semmiben nem öregbítik, se nem kissebbítik az Isteni semélyek tekéletességét; minthogy önnön magokban, az az, külön vevén az Istennek *essentiájától* és természetitől, ezek az Isteni *Relatiók* sem *perfectiót* sem *imperfectiót*, sok Tudosok tanítása szerint, az az, sem tekéletességet, sem fogyatkozást nem foglalnak, sőt inkább ők az Isteni természetnek és állatnak véghetetlen tekéletességéről, öröktől fogva véghetetlenül *perficiáltatnak*, azon Isteni

termé-

természetnek és állatnak véghetetlen tekéletefiségének minden kisebbítése és öregbülése nélkül : Minthogy az , a' mi véghetetlen tekéletefiségű, tekéletefeseb nem lehet, és fogyatkozást nem szenvedhet ; mert nem úgy közli és adgya magát , mint a' meg-határozott és fogyatkozott mértékű teremtetett állatok szokták magokat közleni másoknak, melyek rendszerént a' mennyiben másoknak közlik magokat, annyiban magok meg-fogyatkoznak, és magokat attól meg-fosztják, azok pedig, a' kiknek közlik magokat, annyiban épülnek.

Adgya azért magát az Isteni véghetetlen tekéletefiségű természet és *essentia* a' *Relatióknak* ; az az, *per Identitatem*, egység által közli az Atya Isten az ő Istenségét a' Fiúnak , ismég az Atya, és a' Fiú, a' Szent Léleknek, úgy hogy a' Fiú, és Sz. Lélek azzal egyenlő tekéletefiségűek az Atyával, az Atya mindazáltal semmiben meg nem fogyatkozik, nem-is *perficiálódik*.

Azt mondom még-is: Ha szintén a' *Relatiók* önmagokban *perfectiók* volnának-is, még-is azzalegyyik Isteni személy a' másiknál tekéletefeseb nem volna ; mert valami tekéletefesség volna péld. ok. az Atyában, tud.ill. az Atyaság, az volna a' Fiúban-is *equivalenter*, nem *formaliter*, az Isteni természettel és állattalvaló *Identitásra* és egységre nézve, mely Isteni természet és állat, magában *formaliter includal*, az az, foglal minden tekéletefiséget, és *exigállyá* a' *Relativa Perfectiókkal* való *Identitást* és egységet. Mind ezekre nézve tehát, nem mondhatni, hogy az egyyik Isteni személy a' másiknál tekéletesb volna, az Unitária Vallás-tételtől fel-tótt okokra nézve : Mellyekre még-is rövideden válaszolok.

Elsőben : A' Fiú (a' Szent Lélek-is) szintén olyan *Atyától-való* állattyára nézve, mint az Atya ; mert szintén úgy öröktől fogva egyyessel azon Isteni természettel és állattal, mely magától-való ; noha a' *Relatióra* nézve mástól, az az , Atyától-való : a' mint sok rendben immár meg-irtam.

A' 2dikrá mondom : A' Fiú, az Atya személyéből avagy személyétől, és nem állattyából vagy állattyától születik : Melyről irtam e' 3dik Könyv. 1. Részn. 3. §. 3. Unitária kérdésre való Feleletben : Mely-is többekre igazít.

A' 3dikra és 4dikre azt mondom : *Elsőben*, miképpen adott min-deneket

deneket az Atya a' Fiúnak, ezt-is félyebb a' 3. §. 11. *Numerusban* meg-
 irtam. *Másodsz.* Hogy a' Fiú az Atyátólvaló, tud. ill. személyére
 nézve és nem magátólvaló, az Atya pedig mindenképpen magátólvaló:
 Istmég: Hogy a' Fiú születik az Atyától, az Atya nem születik senkitől.
3dsz. Hogy a' Fiú meg-tesztelt, az Atya nem tesztelt. *4dsz.* Hogy
 az Atya mindeneket adott a' Fiúnak, az Atyának senki nem adott. Mind
 ezekre, és több ilyenforma *Propositiókra* nézve, nem következik, hogy a'
 Fiú nem egyenlő az Atyával Istenségére, természetire, és állattýára nézve,
 noha nem olyan a' *Relatiókra*, az az, Atyaságnak és Fiúságnak, szü-
 lésnek, születésnek és származásnak tulajdon természetire nézve: Mert
 természet szerént való tulajdonságok a' *Relatióknak*, hogy egymástól kü-
 lönözzenek, és abban 's annyiban eggyek nem lehetnek; az az, az A-
 tyá a' mennyiben Atya, Fiú nem lehet; a' Fiú-is, a' mennyiben Fiú,
 Atya, az az, Atyának Atya nem lehet. De ez ilyen és ilyen k-
 ben való nem ollyanságból az nem jó-ki, hogy az Isteni természetben és
 állatban, és abban, a' mi az Istenben *absolutè*, és *absoluta* (az az, nem
Relativa) *perfectio*, a' Fiú nem egyenlő volna az Atyával.

Ennek még-is nagyob világosítására néminémű hasonlatos példát
 vehetünk teremtet állatokban-is. Péld. ok. Azért hogy a' teremtet
 emberi Atya szüli és nemzi a' Fiat, a' Fiú pedig nem szüli és nem nem-
 zi az Atyát, hanem inkább ő születik az Atyától, csak erre való nézve
 nem következik, hogy emberi természetiben tekéletesebb volna az A-
 tyá a' Fiánál, ámbár egyebekben tud. ill. erőben, okosságban, bölcseség-
 ben, &c. különböznenek-is. Mennél inkább tehát nem követke-
 zik az Isteni személyekben csak arra való nézve, hogy az Atya, Atya,
 a' Fiú nem Atya, hogy az Atya szüli a' Fiút, a' Fiú nem szüli az Atyát
 &c. hogy Isteni természetben nem egyenlők volnának; holott nem
 csak hasonló mindenkben, hanem ugyan *per Identitatem realem* egy, az
Relativa Proprietásokon kívül, mellyek természet szerént -is eggyek
 nem lehetnek egy-mással, annál inkább hogy ha se tekéletességet se fo-
 gyatkozást önnön magokban nem foglalnak; vagy ha foglalnának-is,
 az szerént ezekre nézve-is a' mi eggyikben *formaliter* vagyon, a' másban
aquivalenter meg vagyon. Meg áll tehát, hogy a' Fiú egyenlő az Atyá-
 val Isteni állattýára nézve.

§. VI.

Az Unitária Vallás-tétel 2dik Részének utolsó *Propositioira* való Catholica Válasz-tételek.

Unitária Vallás-tétel 2dik Részének utolsó Propositioi

1. **H**ogyha pedig valaki azt mondaná: Más a' Mariától született Ur JESUS Krisztus; Más az Atyának állatnyából örök időktől fogva született Ur JESUS Krisztus: a' Mariától született Krisztus Ember, a' ki meg-feszítettetett, meg-holt, és el-temet-tetett. *Felelet:* Erre azt mondjuk: Mű más Krisztust az Ember JESUS Krisztuson kívül, a' ki meg-feszítettetett, soha nem hallottunk, se a' Szent Írásban nem olvastunk, se nem tudunk: Szent Pál Apost. a' harmadik égben tanult, még-is nem tudott más Krisztust, a' meg-feszítettetett Krisztuson kívül; maga bizonyítja 1. Cor. 2. §. 2. Nem itélem hogy valamit láttam volna ti köztetek, hanem a' JESUS Krisztust, a' kit meg-feszítetennek. Az egész Apostoli fereg más Krisztust nem predikáltott, hanem a' kit meg-feszítetennek a' mint 1. Cor. 1. §. 23. Mű pedig predikálljuk a' meg-feszítettetett Krisztust. Valaki azért ezen meg-feszítettetett Krisztuson kívül, más Krisztust tud, hiszen és vall, szabad légyen véle: Mű mást nem tudunk.

2. De itt a' Keresztények azt szokták mondani: Nincsen két Krisztus, hanem egy Krisztus vagyon; de az egy Krisztusnak két természete vagyon, Isteni és Emberi: Isteni természete szerint örök Isten; Emberi természete szerint valóságos Ember. Kihhez képest a' mellyek ide fellyebb a' Krisztusról írártattak, némel melyek Isteni természete szerint, némel melyek Emberi természete szerint tulajdoníttatnak ő Felségének. *Felelet:* 1. Akárnók látni, mellyik Evangelista, vagy Apostol tanított valaha két természetű Krisztust? Hol vagyon emlékezet vagy csak szó-is a' Szent Írásban, a' Krisztus két természete felől? 2d/2. Fontold-meg józon elmével, mit tépyen a' két természet? az emberi természet természet szerint-való valóságos embert téfzen, a' kitéstből, okoskodó lélekből áll, a' ki mind személy. Az Isteni természet, természet szerint-való örök Istent jegyez: és így két egymástól meg-külömböztetett Krisztus léfzen; mind a' kettő személy, eggyik örök Isten, másik valóságos ember.

3. Mű az Ember JESUS Krisztuson kívül más Krisztust nem tudunk: ezt tudjuk, hogy isten Fia: ezt tudjuk, hogy üdvezítőnk,

E e e

Meg-

NB.

Meg-váltónk, JESUSunk; ennek az Isten még születése előtt adta a' JESUSI nevezetet Sz. Angyala által. *Matth. 1. 21.*

NB. Szent János Evangelista az ő egész Evangeliumát azért írta, hogy elhídják, hogy a' JESUS Krisztus az Istennek Fia *Joan. 20. 31.* (nem azért hogy örök Istennek hídják) és hogy örök életet nyerjünk az ő nevében: melyet-is az Istentől erős hittel várjuk és óhajtunk.

Eddig az Unitária Vallás-tétel 2. Rész. Conclufiója.

Ezekre való Catholica Válasz-tétel.

AZ első *Punctum* elsőben: Lássa, a' ki azt mondgya: Hogy más a' Mariától született Krisztus &c. Az olyat mű eretneknek tartjuk. Magunk pedig azt hiszszük, hogy azon egy Krisztus az, a' ki a' Szűz Mariától, és a' ki az Atya Istentől született: Atya Istentől öröktől fogva Istensége szerint, Szűz Mariától időben embersége szerint: Azon egy Isten 's Ember az Ur JESUS Krisztus Isteni, nem emberi személyében; mert meg-tesztelvé Krisztus a' Szűz Mariától, nem személyét, hanem csak természetit vette fel, meg-eggyesítvén az emberi természetet az Isteni természettel nem emberi, hanem azon egy Isteni *Personalitás*ban, mely *Personalitással* egy öröktől fogva az Isteni természet-is. Ez, az Atya Istennek, és ugyan a' Szűz Mariának azon egy Fia a' JESUS Krisztus, Isten 's Ember, a' ki-is emberi természete szerint meg-feszítettet, és meg-hólt. Erről bővebben találj az Első Könyv. 3. 4. és 5. Részekben.

2dszor azt mondom: Ha az Unitáriusok az Ember JESUS Krisztuson kívül mást nem tudnak, miért írja tehát az Unitária Vallás ide eléb: *A' Krisztust Igaz Istennek lenni örömeft vallyuk?* Nyilván az olyan Krisztus, a' ki Igaz Isten-is, valóságos ember-is, más Krisztus, az Ember Krisztuson kívül; mert az, Isten-is 's Ember-is; igaz Isten pedig és igaz Ember.

Mű Catholicusok az egész Kereszténységgel (ki vévén az igen Kevés Unitáriusokat, új Keresztényeket, Szombatosokat, és a' régi Ariánusokat &c.) azt olvassuk a' Szent Írásban, és azért hittel-is vallyuk, vérünkkel és halálunkal erősíttyük, hogy tud. ill. az a' Krisztus, a' ki meg-feszítettet, nem csak igaz Ember, de igaz 's örök Isten-is azon egy Isteni személyben avagy *Personalitás*ban; a' ki-is úgymint ember meg-feszítettet, úgymint Isten halottaiból fel-támadott, és magát embersége szerint

szerént meg-elevenítette. Erről-is talál sz az Első Könyv. 3. 4. és 5. Rész.

3d/for : A' minémű meg-feszítettett Krisztust tudott, vallott, és predikállott Szent Pál-Apost. és az egész Apostoli sereg, olyant tudunk, vallunk, és predikállunk mű-is Catholicusok minnyaján. Ők tudtak, vallottak és predikállottak olyan meg-feszítettett Krisztust, a' ki nem csak igaz és való ember, hanem igaz, valóságos, és örök Isten-is, a' ki az Atya Istennel egy, egyenlő, nem csak értelemben, akaratban, hanem Isteni természetben és állatban, a' mint meg-láthattad kivált a' 2. Könyvben meg-irt Szent Irásbéli *Locus*okból, és azoknak igaz értelmekből. Mind azokból nyilván meg-tapasztalod, mellvik Evangelista, mellyik Apostol tanította a' két természetű Krisztust. Minden bizonynyal valamely Evangelista és Apostol azt írta, hogy a' Krisztus Igaz Isten, és igaz ember, az az Evangelista és Apostol azt tanította, hogy a' Krisztusnak két természete vagyon, tud. il. Isteni és Emberi; mert Igaz Isten nem lehet, ha Isteni természete és állattya nincsen: valamint Igaz Ember sem lehet, ha emberi természete nincsen. Azt pedig meg-irták az Evangelisták, és az Apostolok, hogy a' Krisztus Igaz Isten és Igaz Ember, bővű szerént-is Szent János Evang. 1. Lev. 5. R. 20. V. értelem szerént-is, olyan cselekedeteket és dolgokat tulajdonítván a' Krisztusnak, mellyek tulajdoni csak az egy Igaz és örök Istennek és Isteni természetnek, ellenben olyanokat-is, mellyek tulajdoni csak az emberi természetnek, tud. ill. szenvedés, éhezés, halál. &c.

Mit tégyen pedig az egy, vagy-is két természet? azt a' bölcs *Philosophusok és Theologusok* józon és helyes tudományokból tanullyuk, a' kik az Istenben-is, nem csak a' természetet magán, hanem a' *Subsistentiát* és *Personalitást*-is, (a' mely által tud. ill. a' természet *Subsistál*, és Személynek 's egynek mondatik, és más személytől különbözik) considerállják és tanítták. Mely közönséges és józon tudományhoz képest azt mondom: Hogy az Isteni természet csak magán, az az, a' *Subsistentiától és Personalitástól* elme szerént el-válva, nem örök Istent, hanem csak örök Istenséget jelent, együtt véve pedig a' természet és a' *Personalitás*, örök Istent, és örök Isteni személyt jelent: Azonképpen az emberi természet-is csak magán emberséget, *Personalitással* együtt pedig embert és személyt jelent. Következendőképpen tehát, minthogy a' Krisztusban csak egy *Personalitás és Subsistentia* (az Isteni tud. ill.) vagyon,

ambár két természet legyen-is benne, tud. ill. Isteni és Emberi; de az egy *Subsistentiára* és *Personalitásra* nézve csak ugyan egy személy, és egy Krisztus. Erről-is talál szaz Első Könyv. 2. Rész. 5. Cikkkel. Ismét 3. Rész. 2. 3. 4. és 5. Cikkelyekben.

A' harmadik *Punctumra* mondom: Ha az Unitáriusok az Ember JESUS Krisztuson kívül, a' kit csak az egy ember természetének hisznek, más Krisztust nem tudnak, hát az a' JESUS Krisztus, a' kiről Vallás-tételeknek 2. Rész. 3. §. *Numero 4.* így írnak: *Ezen Ember JESUS Krisztust Igaz Istennek lenni örömezt vallyuk; nem más Krisztus léssen-e? Ugy vélem, hogy az Unitáriusok a' Krisztust Igaz, az az, valóságos emberek hiszik: vallyon mire nézve? Nem az emberi természetre nézve-e? Tehát minthogy, Igaz Istennek-is vallyák (ha csak ebben az szóban: Igaz, nem jádzanak) mire nézve vallyák Igaz Istennek? Igaz valóságos ember az, a' kinek igaz és valóságos emberi természete vagyon; Tehát igaz és valóságos Isten az, a' kinek igaz, és valóságos Isteni természete vagyon. Ha azért az Unitáriusok a' Krisztust nem csak igaz embernek, hanem igaz Istennek-is vallyák, és az emberi természet, természet szerént-való, és valóságos embert téssen, a' ki testből és okoskodó lélekből áll, a' ki mind személy: az Isteni természet ismét, természet szerént-való, és valóságos örök Istent téssen, ki-is hasonlóképpen magában személy, úgy az Unitáriusok más Krisztust-is, következendőképpen két Krisztust hisznek; minthogy mind a' kettő külön személy. Mű Catholicusok pedig csak egy Krisztust hiszünk, minthogy ötet két természetben, csak egy személynek (tud. ill. az egy Isteni *Subsistentiáról* és *Personalitástól*) hiszszük.*

Végre a' NB. alatt az Unitária Vallás-tételnek 2dik Részét azzal fejezi-bé az Author, hogy Szent János Evang. az ő egész Evangeliumát azért írta, hogy el-biggyűk, hogy a' JESUS Krisztus az Istennek Fia. *Felelet.* Igen-is: de olyan Fia, a' ki kezdetben *Isten vala, a' ki által mindennek lőttek, és nála nélkül semmi nem lőtt: a' ki által e' világ lőtt; a' ki az Atyának egyetleneg szülőlye.* De olyan Fia, a' ki noha test szerént ke-rezfetlő Szent János után lőtt, de még-is Istensége szerént előtte vőlt. *Joan. 1.* A' ki menyből le-szállott, és minek utánna, menyből le-szállott, az után-is menyben vőlt, az Atya kebelében vőlt, még-is a' földön-is vőlt, emberekkel nyájaskodott. *De olyan Fia, a' ki valamelyeket az Atya cselekefzik, ő-is hasonlóképpen cselekefzi. Joan. 5. §. 19.* A' kié mindennek, valamik az Atyáé. *Joan. 16.* A' ki Abrahám előtt vőlt, *Joan. 8.* A' ki

A' ki az Atyával egy. *Joan.* 10. A' kinek dicsősége vőlt, minek előtte e' világ vőlt. *Joan.* 17. *De olyan Fia:* a' ki örök élet, mely az Atyánál vala, és meg-jelent nekünk 1. *Joan.* 1. A' kinek, úgymint Istennek szeretetit abból ismértük-meg, hogy a' lelkét adta mi érettünk 1. *Joan.* 3. A' ki az Atyának Igaz Fia, és Igaz Isten, és örök élet 1. *Joan.* 5. 20. Egy szóval, *Olyan Fia*, a' ki az Atyával és a' Sz. Lélekkel állatnyában egy, egyenlő, és örök Isten.

Ezért írta Szent János Evang. az ő Evangeliumát, hogy hidgyük a' JESUS Krisztust Igaz és örök Istennek igaz Fianak, igaz és örök Istennek lenni, &c. és, nem csak egyűgyűképpen, Isten Fiának; mert sokan vannak 's vőltak Isten Fiai, tud. ill. fogadott Fiai, *Joan.* 1. 12. Sokan vannak Istenek-is *Psal.* 81. 6. *Joan.* 10. 34. De egy az Igaz Istennek *Igaz, egyetlenegy szűlött és tulajdon Fia*, a' ki igaz, és a' ki mindenek felett *Aldott Isten mind örökké.* Amen.

Harmadik Rész.

Melynek első Sban a' Szent Lélekről, 2dikban az Ecclesiáról, és a' vízzel-való Keresztiségről, 3dikban Az Ur vacsorájáról; A' bűnnek bocsánattjáról; örök életéről; Fel-támadásról; Az Istennek elévé el-rendeléséről: A' Krisztus érdemiről és elég-tételiről; 4dikben pedig; Az Unitariusok Vallás-tételek végében le-tőtt Panaszokról, rend szerént csak rövideden.

§. I.

Unitária Vallás-tétel.

III.

A' Szent Lélekről.

*H*íszsűk a' Vigasztaló Szent Lelket az Atya Istennek olyan
Joan. 14. ajándékának, erejének, és újjának lenni, mely az Atyától
Luc. 1. származik, a' Krisztus nevében küldetik, a' Krisztusban hívőknek
Luc. 21. adarik, Isteni félelem által tartatik, hitetlenség által ki-ólatik.
Joan. 15. Mely a' Krisztus JESUSnak leg-bővebben adatott, az Apostolokra
 Ecc 3 a' Pán-

Pünkösdi napján ki-öntetett, mely tudatlanságokban tanítottotta, szomorúságokban vigasztalta, félelmekben bátorította, az Evangéliomnak predikálására alkalmatosfokká tette; mely által ma-is a' Hívek meg-szenteltetnek, és a' Válságnak napjára el-pecséltetnek.

Mind ezekből ki-teczik hogy mű-is Unitáriusok a' Szent Háromságot hiszszük és valljuk a' szerént, a' mint az Apostoli *Credó*, és a' Szent Írás előnkben adgya, és Háromnak nevében, Atyának, Fiúnak, Szent Léleknek nevében Keresztelkedünk: De ehhez többet tenni, vagy ebben el-venni nem merünk; melyre nézve a' Kereszttségben-is nem tévesszük azt hozzá: *Szent Lélek Istennek nevében*: mert az írásban e' képpen nincsen. Mű az Apostoloknak az Apostoli *Credóban* ki-adott magyarázatokkal, és a' Szent Írásnak világos szavaival meg-elégfszünk, azoknál a' dolgot mélyebben érteni, különben magyarázni, a' Sz. Írásban nem tálatott idegen szókkal élni nem merünk. Másoknak mi tezik, állyon szabadságokban.

Ezekre Catholica Válasz-tétel.

V Edd észre Keresztény Olvasó: Minthogy ez Unitária Vallás-tétel Szerzői a' Szent Lélekről elsőben világosan értelmeket ki nem adták volt, tud. ill. ha az Isteni erőt, újat, ajándékot &c. igaz és örök Istennek, az Atya Istennel egy, vagy külön személynek, vagy csak valami teremtetett *Substantiának*, vagy *Accidensnek* hiszik-e? Azért egy alkalmatossággal magam szemben lévén (más egy méltóságos Catholicus és buzgó Uri személy-is jelen lévén) egyikkkel, a' kiazon Unitária Vallás-tételnek fővebbik koholója volt, kinfzerítettük szép szóval, hogy nyilvánabban adnák ki a' Szent Lélekről való értelmeket; ki-is noha abban az időben (mitől viseltetvén) nem akart nyilvánabban a' dologhoz szólani; kevés napok múlva mindazáltal a' Szent Lélekről következő Írásban valamennyiben világosb értelmét adta, és kezemhez küldötte. Mely ez:

Unitáriusok világosb értelme a' Szent Lélekről.

J öllehet ez előtt ki-adott Vallás-tételünkben igen világosan, és Sz. Írásnak értelme szerént a' Szent Lélekről, együgyű értelmünk ki-tétel; de minthogy némelyek azt mondgyák, hogy abból nem értik a' Szent Lélekről való Vallás-tételünket: Mellyet, ha meg-elégednének a' Szent Írásnak egyenes és világos Tanú-bizonysággal, nyilvánossággal, femmiképpen nem mond-

mondhatnának. Most-is tovább a' Szent Írásnál nem akarunk menni, hanem világosabb értelemnek okaért a' Sz. Lélekről való Vallás-tételünket ez szerént adgyuk-ki.

Mű a' Szent Írásokkal azt vallyuk, hogy a' Szent Lélek, nem egyéb, hanem Isteni erő és hatalom, *mely nélkül az Isten soha nem volt, nem-is lehet.* Ezzel teremtetette e' nagy látható világot, ezzel bír, és igazgat mindeneket. Ez az erő pedig sok nevekkal neveztetik: úgymint: *Szent Léleknek*: Luc. 1. *Istennek erejének* Luc. 24. *Atyának Igéretinek*, és *Mennyei erőnek*. Act. 1. *Szent Léleknek és Hatalomnak*, melynek általa Isten vala a' Kristussal. Act. 10. §. 38. *Szentelő Léleknek*. Rom. 1. *Lelekierőnek és Istenierőnek*. 1. Cor. 2. §. 4. 5. *Istennek karjának és erejének*. Luc. 1. §. 51. *Istennek újjának* Exod. 8. Mely Istennek újjával üdvözítő Urunk Kristusunk üzte-ki az ördögöket az emberekből. Luc. 11. §. 20. *Istennek jobb karjának*. Act. 2. §. 33.

Ez az Lélek, erő és hatalom az Istenben, mint valami végtelen tengerben és mélységes örvényben van; melyre nézve az Isten mindenhatóan-is mondatik, ki mindeneknek ad abból az őrendi és állapattya szerént.

Hogy pedig a' Szent Lelket az Atyával egyenlő örök Istennek, e' világnak nagy részével együtt nem valhattuk, okai a' többi között ezek.

1. Mert sohol a' Szent Írásban Istennek nem neveztetik; mellyet lehetetlen dolog, hogy az Írás világoson, minden következés nélkül nem tanitana, hogyha a' Sz. Lélek Isten volna.
2. Sohol az Írásban sem emlékezet, sem példa nem találhatik arra, hogy a' Szent Léleknek Könyörgeni, avagy azt imádni kellene.
3. A' Szent Lélek igen gyakorta el-hagyatik az Írásban, mikor az Írás az Atyáról és Fiúról emlékezik: mely nem lehetne, hogy ha a' Szent Lélek külön Isteni személy volna: úgymint mikor az Írás azt mondgya; hogy csak az Atyának és a' JESUS Kristusnak ismertetiben áll az mi üdvességünk. Miért nem mondgya a' Szent Lélek ismertetiben-is? *Joan. 17. §. 3.*

Erre lásd többeket-is. 1. Cor. 8. §. 6. Act. 20. §. 21. 1. Thess. 1. §. 9. 10. 2. Thess. 3. §. 5. 1. Joan. 1. §. 3. Item c. 2. §. 24. Apoc. 5. §. 13. c. 3. §. 12. Ephes. 6. §. 13. 1. Thess. 3. §. 11. 2. Thess. 2. §. 16. 1. Tim. 1. §. 1. Tit. 2. §. 13.

Mely Szent Írásbéli helyekben, ha a' Szent Lélek az Atyával egyenlő Isten volna, semmiképpen el nem hagyattathatott volna. Ide adhattuk ezt-is: Hogy ha a' Szent Lélek az Atya Istentől különös személyű Isten volna, a' JESUS Kristus a' Szent Lélek Istennek volna inkább Fia, mint az Atyának, mivel a' Szent Léleknek

leknek ereje által fogantatott. De mind ezt, és sokakat egyebeket rövidségnek okáért el-halगतunk.

Catholica Válasz-tétel mind ezekre,

NOha ebben a' Második Írásban egy keveysé világosabban adták-ki az Unitáriusok a' Szent Lélekről való értelmeket nevezet szerént azokban a' Verseken, mellyeket folyó bötűkkel írtam; mellyekből úgy te-czik, hogy az Unitáriusok közönségeiben a' Szent Léket Istennek, de az Atyától nem külön, hanem egy személynek vélik. Mindaz-által ismét annakutánna kétségesétezik azon értelmeket; hanem ha úgy értik azokat; hogy a' Szent Írásban a' Sz. Lélek az Atyától külön Istennek nem nevezetik.

Arra pedig mikor azt mondgya, hogy ha a' Szent Lélek az Atyától külön személyű Isten volna, a' JESUS Krisztus inkább a' Szent Léleknek, mint sem az Atyának volna Fia; igen rövid a' felelet, tud. ill. Krisztus JESUS emberi természetnek nemzésére nézve, sem az Atya Istenné-k' Isem a' Szent Lélek Istennek nem természet szerént való Fia, hanem csak a' Boldogságos Szűz Mariának, az szerént a' mint az Első Könyv. 5. Rész. 3. Czikkel. három §ban meg-írtam.

Enyedi György pedig, az Unitáriusok Püspöke (kiről gyakran ez Írásomban) in Caput XII. §. 4. 1. ad Corinthios nálam Pagina 488. a' Sz. Lélekről így vélekedik:

HA ki kérdi: Micsoda az az Isten hatalma és ereje? *Acci-dens-é, valami történet-é?* An *Substantia* avagy állat. *seu quiddam essentiale?* Felelet: Hogy ha mind az közönsé-ges embereknek 's mind az Írás-tudóknak szokásokat, és a' Sz. Írásban való módgyokat követjük, hát mondhatni *Acciden-s*-nek: Mert Isten úgy teremtetten a' mi elménket, hogy Isten-ben-*is Acciden*-sreket gondoljon: mely ha úgy nem volna, sem-mit Isten felől nem erthetnénk; mert ezt kívánja az mű ér-telmünk módgya. De ha erről az *Erő*-ről: úgy gondolko-dunk, a' mint magában vagyon, és Istenre nézve ítélünk felőle, *Substantia* léfzen, és valami *Essentiale*: mert valami Istenben vagyon, az mind *Substantia*.

Innék ha az ellenkezők azt hoznák-ki: Ha az az *Erő* vala-mi *Essentiale*, hát a' Lélek nem léfzen *Ajándék*. Erre azt felel-lyük: Mikor mi meg-engedjük, hogy az az *Erő*, *Substan-tia*, nem gondoljuk az Isten külön az ő Erejétől, hanem azon egynek értjük lenni úgy hogy az *Isten* az az *Erő*; viszontag,
az az.

az az *Erő és Hatalom* az *Isten*. Az okaért ebben az értelemben egyet téfzen ez: Hogy Isten munkálódik, és a' Szent Lélek munkálódik: a' miképpen az Apostol-is mind egyéb helyeken, mind ezen a' helyen választás nélkül mondgya mindeniket. Mert a' mit az Atya Istenről mond *§. 6. Isten a' ki cselekedik mindent*; azt *§. 11. a' Szent Lélekről* mondgya: *Mind ezeket cselekedti azon egy Lélek*. Mert a' mit valaki hatalmával, erejével cselekezik, ő maga mondatik azt cselekedni. De hogy az Ellenkezők az Istentől el-választott állatos személynek mondgyák a' Szent Lelket, azt mi igen tagadgyuk.

Eddig Enyedi.

Catholica Válasz-tétel ezekre.

KI-teczik mind ezekből, hogy az Unitáriusok nagyobbára a' Szent Lelket az Atya Istentől el nem választják, hanem azon egy személynek vélik. Az Unitária *Apologia*-is azt tartja, hogy a' Szent Lélek nem Isten olyan formán, hogy az Atyától külön személy volna; mindazáltal, minthogy taláztatnak köztők olyanok-is a' kik a' Szent Lelket csak tiszta teremtet állatnak és *Accidens*nek vélik.

Mű Catholicusok mindenik értelem ellen azt hiszszük és vallyuk, hogy a' Szent Lélek nem *Egy Személy* az Atyával, noha *Egy, Allattában* az Atyával és a' Fiúval. Nem-is *Accidens*, vagy valami más teremtet állat; hanem az Atyával és a' Fiúval állattában és természetiben *Egy, Egyenlő*, örök Isten; ki-is az Atyától és a' Fiútól öröktől fogva származik; azért-is személyében az Atyától és Fiútól különös Harmadik Személy. Mely Hitünket noha mind az első, mind a' Második Könyveimnek Hatodik Részekben bővségesen bizonyítottam, itt-is mindazáltal rövideden.

Elsőben. Sz. Máthé Evang. Könyv. 28. Rész. 19. *§.* El-küldvén üdvezítőnk az ő Tanítványit e' világra, azt mondotta nékiek: *El-menvén azért tanítsatok minden nemzeteket meg-keresztelvének őket Atyának és Fiúnak, és Szent Léleknek nevében.* Itt üdvezítőnk azt parancsolja, hogy nem csak az Atyának és a' Fiúnak, hanem a' Szent Léleknek nevében-is kereszteljenek: jele tehát, hogy a' Szent Lélek különös személy az Atyától: különben ha a' Szent Lélek nem más személy volna az Atyától, mi szükség volna külön nevek alatt azon személyt, tud. ill. az Atyát, azon egy keresztségben kettőztetni. Másképpen pedig, ha

szintén úgy volna-is, hogy azon egy személy külön nevek és *respectusok* alatt vétetnék, a' JESUS Krisztus, nem *Nevében*, hanem, *Neveiben*, vagy, *Nevekben*, mondotta volna.

Bizonyíttatik 2dsz. *Joan. 15. v. 26.* a' hol így szól Urunk: *Mikor pedig el-jövend a' vigasztaló, kit én nektek küldök az Atyától &c. Ki az Atyától származik.* Miképpen származik a' Szent Lélek az Atyától ha nem külön személytől? vallyon származhatik-e valaki önnön magától? Ismét *Joan. 14. v. 26.* mondgya a' Krisztus, hogy a' Szent Lélek küldetik az Atyától. Ha Unitáriusként a' Szent Lélek nem más volna, hanem az Atya, miképpen küldené maga magát az Atya? Megint mondgya a' Krisztus: a' *kit én nektek küldök az Atyától*: Miképpen küldi a' Krisztus az Atyát az Atyától?

Bizonyíttat. 3dsz. *1. Joan. 5. v. 7.* Hárman vannak, a' kik bizony-ságot tesznek menyben, az Atya, az Ige, és a' Szent Lélek, és e' három egy. Ha három, vagy, ha hárman vannak, nem léfzen tehát a' Szent Lélek és az Atya egy személy; mert úgy csak ketten vólnának, tud. ill. az Atya és a' Fiú. Azon kívül az Unitária Vallás gyakran azt vitat-tya, hogy az Atya, Fiú, és a' Szent Lélek eggyek csak az értelem-ben, akaratban, az az, eggyesek, &c. nem lehetnek tehát eggyek személyekben.

Lásd erről, úgy arról-is, hogy a' Szent Lélek nem teremtett állat, akár *Substantia*, akár *Accidens*, hanem igaz valóságos egy bizony örök Isten, és állattyában az Atyával és az Fiúval egy és egyenlő; személyben pedig az Atyától és a' Fiútól meg-különözött Isteni személy, az Első és Második Könyvnek hatodik Részében.

A' mi az elsőben ki-adatott Unitária Vallás-tételnek a' Szent Lélekről való *Conclusióját* illeti: Hogy tud. ill. az Unitáriusok-is a' Szent Három-ságot az szerént a' mint a' *Credóban* és a' Szent Írásban vagyon, hiszik: azt csak szájjal mondgyák. Minémű Háromság az, melyben csak kettő a' személy és állat, ha a' Szent Lélek nem egyéb, hanem az Atya? 2dsz. Olyan Háromságot, melynek eggyik személyét örök Istennek, másikat te-remett Istennek, harmadikát az Atyával egy személynek vélték, sem a' *Credóban*, sem a' Szent Írásban, nem találtak.

Az Apostoli *Credo* és a' Szent Írás nem olyan Háromságot adnak előnk-be, hanem olyant, melynek Három személyben egy és egyenlő az Isten-sége; Mű Catholicusok ennek nevébe kerefsztelkedünk, né neveibe; és noha a' ke-

a^o keresztség Formájában ezt az Igét Istennek; börtű szerént oda nem térszük, de oda értyük: Mert olyan Háromság nevében kereszttelkedünk mely Háromság, egy bizony örök Isten.

Azon *Conclusio*nak több *Punctum*ira eddig fok rendben meg-feleltem.

§. II.

Az Ecclesiáról, és a' Vízben-való keresztségről.

VI.

Unitária Vallás-tétel az Ecclesiáról.

Hifszük a' közönséges Keresztény Szent Gyülekezetet a' JESUS Krisztushan igazán hívő Szent Törvény szerént élő
Matt. 3. 2. Híveknek Társaságát, mely az Istennek e' földön vitézkedő A-
1. Tim. 3. nyaszentegyháza, a' Mennyekeknek Országá, mely az *Ecclesia*, a'
Att. 20. JESUS Krisztusnak jegyese; mellyet Szent Verével meg-váltott:
Eph. 1. 2. 22. és szent teste, mellynek feje az Ur Krisztus: mely tisztán az
Hebr. 10. Apostolok Vallásán fundáltatott: Ezt az Istennek beszédgye iga-
Matth. 18. zította, a' Szent Lélek vezérli: melyben minden Kereszténynek
 magát bé-óltani, ezt gyakorolni kell.

Catholica Válasz-tétel.

MInt hogy az Ecclesiáról való *Controversia* és Vetekedés nem csak az Unitáriusokkal, hanem a' több Ellenkező Lutheránus, Calvinista &c. Atyafiakkal-is közönséges, és azért gyakor Irásokban tálatatik; arról nem szóllok hanem csak éppen arról, a' mi az Unitáriusok Vallását illeti tulajdonképpen.

Elsőben igen generice írja-le az Unitária Vallás-tétel az Ecclesiát, úgy hogy, ezt azonképpen a' mostani világban lévő, fok egymással ellenkező és Keresztény név alatt tévelygő Vallások-is magoknak tulajdoníthatják. Az Igaz *Philosophia* szerént akármí dolognak az az helyes *Definitio*ja és *Summa* szerént-való értelme, mely csak magának tulajdon, és a' mely által minden más dologtól meg-külömböztetik. Péld. ok. *homo est animal rationale.* Az ember okos lelkes állat. Ez által, mindentől a' mi nem ember, külömböztetik az ember. Illyen *Definitio*ja vagyon a' Catholica Anyaszentegyháznak: Ez a' Krisztus Hitt és tudományát valló

és szentségét gyakorló Keresztények Gyülekezete, mely e' földön a' Kristus után, láthatóképpen egy Főről, és egy Páfztortól vezéreltetik. Ez által a' *Definitio* által meg-ismérterik és meg-külömböztetik az igaz *Catholica Ecclesia*, minden más *Ecclesiáktól*, melyek nem Romai *Catholica Ecclesiák*.

2dszor: Azt írja: Híszszük a' közönséges Keresztényi Gyülekezetet &c. Ugy-de melyik az? hol vágyó? Micsoda Országokká? Micsoda tulajdon nevezet alatt? Micsoda jelei vannak, a' melyekről meg-ismértesék hogy a' Kristusnak igaz *Ecclesiája*, és a' melyek által meg-külömböztetésék a' több nem Kristus *Ecclesiáitól*. Az bizonyos, hogy nem az Unitáriusok Gyülekezete; Mert (hogy több jelekről ne szóljak) nem Közönséges, sem Időre, sem helyekre, sem személyekre nézve: nem Időre, mert Kristus Urunk születése után 1500. Esztendőök felett tovább és fellyebb nem mehet Régiségre nézve, hanem ha *Eunomius*sal *Marcion*nal, *Ebion*nal, *Arius*sal, és ezekhez hasonlókkal, és az igaz közönséges Romai Anyaszentegyháztól sok rendben, eleitől fogva ki-átkoztatott és kárkoztatott Eretnekekkel eggyesedik. 2dsz. Helyekre nézve sem közönséges: Mert nyilván való, hogy Erdélyen kívül nyilván (lehet tükön, lappangva, és más nevezetekalatt) sehol nincsen az Unitárius Gyülekezet. Ennek előtte két száz Esztendővel Erdélyben sem volt. Lengyel országból Iffiu János Zápolya nevű Király hozta-bé Erdélybe-is; Lengyel országból az után hamar ki-adtak rajtok; Erdélyben-is a' több Vallásokhoz képest kevesen vannak, naponként aprósodnak: Bizom Istenben nem sokára egélszen el-is fogynak. 3dszor Személyekre nézve sem közönséges; Mert a' Keresztény Világnak személyeihez képest csak úgy vannak, mint a' szamosa' Tengerhez képest.

3dszor azt írja, hogy abban az ő *Ecclesiájokban*, minden Kereszténynek magát bé-óltani kell. Itt azt kérdem: Kiket ért, a' Minden Keresztényeken? az igazakat-é? Ezek immár belé vannak óltva. Tehát a' nem Igazakat: Kicsodák azok? Kétség kívül, ha nem mondgyátok-is, de gondollyátok, hogy mind azok, a' kik az Unitária *Ecclesián* kívül vannak, tud. ill. a' Háromságosok; minthogy a' ti értelmetek szerént csak ti vattok a' Kristus *Ecclesiája*.

V.

Unitária Vallás-tétel a' vízzel-való Keresztiségről.

A' vízzel-való Keresztiséget hiszszük 's vallyuk, véghez-is víszszük, Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek nevében; a' mint üdvözítőnk parancsollya *Matth. 28. v. 19.* Ez külső jele, a' belső lelki keresztiségnak, mely víztől és Szent Lélektől való újjá születésben, és a' jó lelkeknek Istennel való kérdésében áll.

Catholica Válasz-tétel ezekre.

Mit hittek az Unitáriusok azelőtt, a' kisdedek keresztiségéről, azt világosan ki-írták a' Zápolya Jánosnak fel-ajánlott Könyvekben: (*In fine Libri de falsa & vera Unius DEI Patris, Filij, & Spiritus Sancti cognitione Anno 1567. editi.*) melyben a' Lengyel országi és Erdélyi *Prédikátorok*, hofzfas fok okokkal ügyekeznek próbálni annak hazfontalanságát; Most sem hiszik az üdvefségre szükségesnek lenni: Bizonyos az, hogy gyakrabban semmire való a' keresztiségek a' mint, hogy nincs a' *Prédikátoroknak* azon szentségnek hathatós ki szolgáltatására való elégséges *Intentiójok* és szándékok. Ugyan-is az olly *Prédikátor*, a' ki hittel hiszi *iben*, hogy semmi eredendő bűne nincsen e' világra született gyermeknek. 2. Hogy a' *Kristus* a' kisdedek számára nem szerzette a' keresztiséget az Apostolok-is ezt nem követték. 3. A' keresztiség nem használ a' gyermekek igazulására &c. miképpen tehet hát olly forma szándékot és *Intentiót* midőn Keresztel: *En ezt a' gyermeket meg-akarom Keresztelni a' Kristusnak, vagy az ő Ecclesiájának Intentiója és szándéka szerént?*

Az bizonyos és nyilvánvaló, hogy az Apostolok idejétől fogva a' Catholica Anyaszentegyházban a' kisdedek meg-kereszteltettek, a' mint most-is meg-kereszteltetnek. A' Sz. Írásban-is erről bizonyos példáink vannak. *Aktor. 16. v. 15. Lydia és az ő Háza meg-kereszteltetett.* Azon Résznek 33. v. *A' Tömlőcz-tartó meg-keresztelkedék, és az ő egész Háza.* Az az, az Házokban lévők. Szent Pál Apostol-is írja *1. Cor. 1. v. 16. Hogy a' Stephana Házát meg-keresztelte.* Kétség kívül azokban a' Házokban kisdedek-is voltak.

Ezekre való nézve a' Romai Catholica Anyaszentegyház a' kisdedek

kerefztelésének szokását, az Apostoloktól *Traditio* által vévén, régen immár némely tudos Catholicus és szent, de ez-iránt akkor kétségeskedő *Doctores* ellen áthatatosan és hathatósan állította és változhatatlannúl mindenkor gyakorolta, a' mint-is világos szókkal bizonyította akkor-béli Szent Atya Agoston Püspök és *Doctores Libr. 1. de Genesi. Consuetudo Matris Ecclesie in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, nec ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda nisi Apostolica esset traditio.* Az Anyaszentegyháznak, a' kisdedek kerefztelésében-való bé-vett szokása nem meg-vető, nem-is heába való, sőt hihető sem volna külömbben, ha Apostoli *Traditio* nem volna.

E' valóságról ha-ki bővebben akartudni, fel-találja az Anyaszentegyház-béli régi Historiákban és *Concilium*okban, kivált Kristus születése után harmadik *Saeculum*ban Szent Cyprianus Püspök idejében.

§. III.

Unitária Vallás-tétel.

VI.

Az Ur Vacsorájáról.

AZ üdvözítő Ur JESUS Kristustól szereztetett Uri Vacsorát nem csak hiszszük 's vallyuk, hanem azzal élünk-is a' szerént a' mód szerént, mely a' Szent Írásban előnkben adatott a' végre, hogy a' kenyérnek meg-szegése, és a' bornak ki-öntése által, az Isten kegyelmének meg-szegését, a' Kristus Szent Testének meg-tőrettetését, Szent Vérének ki-öntését külsőkép-is ki-ábrázoljuk, annak étele és itala által a' Kristus Szent halála által szereztetett lelki jókban való részesülésünket példázzuk, az Istennek Szent Fiában hozzánk mutatott nagy szeretetét, az Ur JESUSnak érettségünk való keserves szenvedését, halá-adással magasztaljuk, az igaz Hitben, szent szeretetben való egygyeségünket, egy kenyérből és egy borból való részesülésünk által, és a' Kristusban minnyájan egy testlévaló létünket, és ezek által jövendőben az Istennel, és az Kristussal való egygyesülésünket meg-bizonyítjuk.

Catekismusoknak 54dik kérdésében pedig így szólnak az Unitáriusok az Ur Vacsorája felől:

Az Ur Vacsorájával élni annyit térsen, mint az Ur JESUS-nak éretünk meg-tórtetett testét jedző kenyeret enni, és ugyan éretünk ki-ontatott vérét ábrázoló bort innya az ő emlékezetire.

Catholica Válasz-tétel ezekre.

MInt hogy az Unitáriusok az Ur Vacsorájáról egy értelemben láttatnak lenni a' Calvinistákkal; és erről való *Controversia* bőven meg-irattott Magyar nyelven-is többektől; én csak rövideden írok felőle.

Hogy az Ur JESUS Krisztus Vacsoráját igazán hinnék az Unitáriusok abban semmi sincsen. Mert az Ur JESUS Vacsoráját igazán az hiszi 's az vallya, és az él véle, a' ki hiszi és vallya, hogy a' Krisztus az utolsó Vacsorán, a' kenyér és bor színek alatt az ő Tanítványinak az ő tulajdon és valóságos testét és vérét adta, és a' Tanítványok azt vették, ették, itták, 's azon kívül maga-is azon hittel él-véle. De az Unitáriusok ezt nem hiszik 's nem vallyák, nem-is olyan hittel élnek véle; a' mint kitéczik Vallásokból. Nem hiszik tehát igazán a' Krisztus Vacsoráját, nem-is élnek véle.

Bizonyítom az első *Máior Proposition*ot üdvezitőnk szavaiból elsőbben *Matth. 26. v. 26.* a' ki-is ottazokat így adgya előnkbe: *ők pedig vacsorálván Vévé JESUS a' kenyeret és meg-áldá, és meg-szegé és adá a' Tanítványinak, és monda: Vegyétek és egyétek: Ez az én Testem: és vévén a' Pohárt hálákat ada, és nekik adá, mondván: igyatok ebből minnyájon, mert ez az én vérem az Új Testamentomé, mely sokakért ki-ontatik.* 2dsz. *Luc. 22. v. 19. Vévén (JESUS) a' kenyeret hálákat ada, és meg-szegé, és nekik adá mondván: Ez az én Testem mely érettetek adatik, &c. Ez a' Pohár &c. az én véremben, melyti érettetek ki-ontatik.* Sz. Pál Ap. 1. Cor. 11. v. 23. *En az Ur-tól vettem &c. hogy az Ur JESUS &c. Vévé a' kenyeret &c. Es monda: vegyétek és egyétek, Ez az én testem, melyti érettetek adatik.*

Mind ezekben azt mondgya Krisztus az ő Tanítványinak, hogy azt vegyék, egyék és igyák, a' mi érettek adandó és ki-ontandó vólt; de az a' mi érettek adandó és ki-ontandó vólt, nem kenyér, se nem bor vólt nem-is a' Krisztus testének és vérének jele, pecséttye, példája; avagy meg-tórtetett testét jedző kenyér és érettek ki-ontatott vérét ábrázoló bor; hanem az ő tulajdon és valóságos teste és vére. Teháta' Krisztus az utolsó Vacsorán az ő Tanítványinak az ő tulajdon és valóságos testét és vé

és vérét adta, és a' Tanítványok a' Krisztus kezeiből az ő valóságos testét vették, azt ették, és vérét itták, következendőképpen az hiszi és valya igazán, és az él az Úr vacsorájával, a' ki hiszi és valya, hogy a' Krisztus a' kenyér és a' bor színek alatt adta az ő Tanítványinak enniük, és inniük az ő valóságos testét és vérét.

Bizonnyitom 2dsz. Joán. 6. 51. így szól a' Krisztus: *En vagyok az élő kenyér, ki menyből szállottam alá; ha valaki e' kenyérből eszik, örökké él; és a' kenyér, melyet én adandó vagyok, az én testem e' világ életéért: Bizony, bizony mondom néktek, ha nem eszitek az ember Fiának testét, és nem iszjátok az ő vérét, nem lesz en élet ti bennetek; Mert az én Testem bizonnyal étel, és az én vérem bizonnyal ital.* Ezek után mondom: Elsőben az Unitáriusok nem hiszik, hogy az Úr utolsó Vacsoráján való kenyér (melyről most szó vagyon) Menyből szállott volna alá, hanem csak hogy annak jedző példája; annál inkább nem hiszik, hogy az legyen az-is, a' kivel ők élnek, nem élnek tehát örökké. 2dsz. Nem hiszik, hogy a' Krisztus Teste bizonnyal étel, és a' vére bizonnyal ital; és hogy a' Tanítványok-is a' Krisztus valóságos testét ették, és vérét itták volna, hanem csak a' valóságos kenyeret és bort, mellyek voltak a' Krisztus testének és vérenek jedző és ábrázoló példái; magok-is az Unitáriusok hasonlóképpen. Tehát ők nem hiszik igazán a' Krisztus Vacsoráját, nem-is élnek véle.

Bizonnyitom még-is 3dsz. Szent Pál Ap. 1. Cor. 10. 5. 16. irtszavaiból: *Az áldásnak pohára, a' melyet meg-áldunk, nem a' Krisztus vérében való részesülés-e? és a' kenyér, a' melyet meg-szegünk nem az Úr testiben való részesülés-e? Az Apostol nem mondgya: Nem a' Krisztus vére pecsettyének, jelében, példájában való részesülés-e? Nem-is mondgya: Nem a' Krisztusnak éretünk meg-tórtatott testét jedző kenyérben, és éretünk ki-ontatott vérét ábrázoló borban való részesülés-e? Az Unitáriusok pedig azt mondgyák, hogy csak a' Krisztus testit és vérét jedző, ábrázoló &c. példája volt, a' mit a' Krisztus az utolsó Vacsorán adott az ő Tanítványinak, hogy egyék és igyák, &c. nem hiszik tehát igazán a' Krisztus Vacsoráját, nem-is élnek véle. De én erről többet nem írok.*

V II.

A' bűnnek bocsánattjáról és örök életről, Unitária Vallás-tétel.

- Gal. 3. v. 22. **M**ivel minden emberek, valakik Adámtól származtak, az ő Törvényben az bűn alatt vóltanak, és a' vétke-
re igen hajlandók; úgy mű-is ma minnyájon igen vétke-
sek vagyunk, és az Istennek bűn-bocsátó irgalma nélkül
Rom. 3. v. 24. szűkölködünk; Meg-igazulunk pediglen a' Könyörülő
Gal. 2. v. 16. Istennek ingyen való kegyelméből az Ur JESUS Krisztusban
Jacob. 2. való igaz Hit által, mely jóságos cselekedetekkel ékesít-
tetett, a' mellyek nélkül a' hit meg-hólt, a' mely hit az Isten-
től mi nékünk tulajdoníttatik igazságul, hogy az által az I-
stennek kegyelméből az JESUS Krisztusban bűneinknek bocsá-
Rom. 2. v. 7. nattyát és örök életet nyerjünk. Hiszizük mindéneknek
bűnök bocsánattját és üdvétségét, valakik az Ur JESUS Kri-
stusban való igaz Hit által, szent és Istenes élet által, azt az
Rom. 9. v. 16. Istennek ingyen való kegyelméből várjuk és szüntelen való
könyörgésekkel ohajtyuk.

Catholica Válasz-tétel ezekre rövideden.

A' bűn bocsánatról és az örök életről való Unitária Vallás-tételt ezek-
ben a' *Terminusok*ban (ha másképpen nem értik) helyben hagyhat-
ni. Mindazáltal ezeknek alkalmatosságával ezekhez tartozandó dolgok-
ról sok szükséges kérdések lehetnek, mellyekben az Unitáriusok a' Ro-
mai Catholica Anyaszentegyházzal és a' több kereszténységgel ellenkeznek:
Elsőben, Micsoda a' bűn, és miképpen bocsáttatik-meg? 2dfz. Hány-
féle a' bűn? Vagy-on-é eredendő bűn, 's az mi által bocsáttatik-meg?
3dfz. a' meg igazulásnak módgya tulajdonképpen miből áll? 4dfz. Az ö-
rök élet miben áll, és mikor mégyen abban a' Krisztusban meg-hólt em-
ber? Mert némely Unitáriusok azt vélték ennek előtte, hogy ítélet napig
egy lélek sem megyen-bé Magyarországba, 's több a'féle: mellyek szük-
ségesek az üdvélségre, úgy hogy ha ki nem hiszi, nem üdvözülhet; bő-
vebben tehát és nyilvánban kellett volna ezek iránt-is értelmeket ki-adni
az Unitária Vallás-tétel kezdetin fel-tótt Szent Pál Apost. szavai szerént:
Rom. 10. v. 10. *Szível hiszünk az igazságra, szájjal téfszünk vallást az*
üdvélségre.

VIII.

A' Fel-támadásról, Unitária Vallás-tétel.

Aff. 24. v. 15. **H**íszfűk 's vallyuk minden embereknek az utolsó napon, mind jóknak, 's mind gonoszoknak fel-támadását, és *Rom.* 14. v. 11. az Itéletre való állíttatását, hogy el-vegye kiki jutalmát a' *2. Cor.* 5. v. 10. Krisztustól, annak a' mint cselekedett a' testben, jót vagy gonoszt.

IX.

Az Istennek elévé Rendeléséről, Unitária Vallás-tétel.

Epb. 2. v. 11. **H**íszfűk hogy a' Mindenható Ur Isten világ Fundamentomának fel-vetése előtt, az ő Szent Decretomában el-végezte, és az utolsó időben ki-jelentette, hogy minden emberek valakik a' Krisztusban igazán hinnének, az *Joan.* 3. v. 16. Atyának akarattját cselekednék, az Istennek Evangéliomában ki-adatott Szent Törvénye szerént élnének, mind *Aff.* 2. v. 38. azok üdvezüllyenek, és az Igasfágnak ismémentire jussanak. *1. Tim.* 2. v. 4. Valakik pedig a' Krisztusban nem hisznek 's bűnökben meg-általkodnak, az Istentől el-távoznak, el-kárhoznak.

De hogy a' Jó Isten minden népekből, Nemzetségekből, Vallásokból, nyelvekből, rendekből, bizonyos személyeket örök időknek előtte meg-változhatatlanul, azok akár jók akár gonoszok legyenek, az örök életre válasszott volna: ezen kívül mindeneket, sőt a' világnak nagyob részét (ha örökké könyörögnének-is, és soha semmi bűnt nem cselekednének-is) az örök kárhozatra vetette volna; mű az olyan rendelését az Istennek a' Szent Írásból nem tanultuk.

Catholica Válasz-tétel ezekre.

A' miket e' két *Numerusok* alatt irt az Unitária Vallás-tétel, józon értelemben helyben hagyhatni; nincsenek Ellenünk.

X.

A' JESUS Krisztusnak Erdemiről, Unitária Vallás-tétel.

Jóllehet az Ur JESUS Krisztusnak, halála, szent Vére, a' *1. Cor.* 6. v. 20. Jmü Válságunknak arra olly drága, méltóságos és megbecsül-

becsülhetetlen, melynél nekünk soha nagyobb és drágább kincs nem adattathatott volna; mert ez által lőtt váltásá-
 1. Pet. 1. v. 18. gunk, bűneink bocsánáttya, és idvefségünk: Mindazáltal
 Joá. 20. v. 31. a' Szent Irás ezt nem érdemnek hja, sőt az egész irásban so-
 hol csak emlékezet sincsen a' Krisztus érdemiről, hanem Vált-
 ságnak, szabadulásnak, bűnnek el-törlesztének. Mű inkább
 szerettyük a' Szent Irás szavaival élni.

XI.

A' Krisztusnak elég-tételéről, Unitária Vallás-tétel.

Bizonyos dolog, hogy az Ur JESUS az Istennek akarattya-
 nak mindeneben eleget tölt, és a' mi üdvességünknek
 munkáját elegendőképpen véghez vitte, úgy hogy mi töl-
 lünk, a'hoz egyéb nem kívántatik, hanem igaz hitünk és
 szent életünk; de ez a' szó-is: *Krisztusnak elég-tétele*: a' Sz.
 Irásban nem találhatik.

E' két Punctumokra való Catholica Válasz-tétel.

Nem tudván valaki másunnan az Unitáriusoknak, a' Krisztus érdemi-
 ről, és elég-tételéről való igen hibás és vétkes értelmeket, azt vél-
 né e' két *Punctumokból* álló Vallás-tételekből, hogy az Unitáriusok va-
 lósággal hiszik a' Krisztus érdemit, és elég-tételét, ámbár írja-is hogy e-
 zek az Igék: *Krisztus érdeme*: és *elég-tétele*; bőrtű szerént nincsenek a'
 Szent Irásban. De, ha azoknak az ő el-fordult értelmek szerént való
 magyarázattyát, más arról való Könyvekben, többi között Kolosvá-
 ratt 1701. Esztendőben nyomtattatott Apológiájoknak harmadik Részét
 meg-olvassa, nyilván ki-tanúllyá, mint 's hogy hiszik a' Krisztus érdemit
 és elég-tételét. Ott nyilván írják, hogy a' Krisztus se nem érdemlette
 valósággal bűnünk bocsánáttyát, se nem tett eleget azokért; azért-is
 nem tulajdonképpen meg-váltója, hanem csak néminémüképpen szaba-
 dítója e' világnak a' Krisztus.

Ha kérded: Miért írták tehát olyan formán e' két *Punctumokban*
 való Vallás-tételeket? *Felelet.* Azért, hogy (minden eretnekeknek
 szokott *Practicájok* szerént) meg-esallyák az együgyű, sőt még a' sze-
 mes Keresztényeket-is; De kivált arra a' végre (a' mint az Első Könyv.
 elől-járó Beszédében meg-írtam) hogy a' Magyar Országi Rendekek, a'
 kik között 1707. Esztendőben háboruságban bujdosnak, el-hitefsék,

hogy ők igazán hiszik, nem csak az Atyát, de a' Krisztust-is, a' Szent Lelket-is igaz Istennek lenni, és ugyan a' Szent Háromságot-is. Látad mindazáltal, Ker. Olv. Minémű Háromságot hisznek.

Minthogy pedig e' két *Punctum*okban való Vallás-tételekről, az az, a' Krisztus érdemiről, és elég-tételéről és ezek ellen viaskodó Unitáriusok Tudománnyáról írtam az 1. Könyv. 5. Rész. 6. Cikkelyben, itt semmit nem írok.

Negyedik Rész.

Az Unitáriusok Vallás-tételek végében le-törtt Panaszok; és azokra való Catholicus Feleletek.

§. I.

Unitáriusok Első Panaszszáa.

Jöllehet pedig mind ezeket szentül hiszfzük és vallyuk a' Sz. Írásnak lelkünkkel egyező folyása szerént; még-is sok Keresztény Atyáknkfiaitól sokakban vádoltatunk és méltatlan kárhoztatunk. Némellyek azt mondgyák, hogy átkozottak vagyunk, mert meg-feszítettett ember Krisztusban bízunk: bizonyítani akarják az Istennek ama, szavaival: *Atkozott a' ki emberben bízik.* Jerem. 17. v. 5. De méltatlan cselekefzik; mert ha szabad a' Fiúnak édes Attyában; a' Tanítványnak a' Tanítóknak: a' Vitéznek a' Hadnagyokban és Generalisokban Isten után bízni, mennyivel inkább az Ur JESUS Krisztusban. Atkozott a' ki a' búnos erőtlén emberben bízik, és testben veti reménségét, és az ő szíve el-távozik az Urtól, a' mint az Isten mondgya: de mű bűn nélkül való, erős, hatalmas Ur Krisztusban bízunk; és a' mi szívfunk azzal el nem távozik az Urtól, hanem közelebb járul.

Eddig az első Panasz.

Az első Panaszra való Catholica Válasz-tétel.

ITéllye-meg az egész Keresztény világ (noha ebben a' Törököket-is bizvást Biráknak bé-vehetnök, a' kik tud. ill. nem két természetekben egymástól különböző Isteneket, a' mint az Unitáriusok, hanem mind

mind személyében mind természetiben csak egy Igaz Istent vallanak) Itéllye-meg mondom , az egész Keresztény világ , ha szentül hisztek-é az Isten és a' JESUS Kristus felől , és a' több igaz Keresztény Hit ágazati felől ; és ha eggyez-é a' Vallástok a' Szent Írásnak tiszta folyásával ; és azért-is , ha nem méltán és érdemefen vádoltattok-é a' több Keresztényektől.

Nyilván Jeremiás Proféta igéjeszerént, átkozott ember az a' ki pusztá teremtett állatban (melynek semmi része nem Isteni természet 's állat) úgy bízik mindazáltal , mind igaz Igaz Istenben , és úgy tiszteli 's imádgya mint igaz Istent. Tű pedig Unitáriusok a' Kristust tiszta és pusztá teremtett állatnak hiszitek olyan formán , hogy befe semmi Isteni természetet rész szerént-is nem engedtek , még-is ő benne (a' mint magatok vallyátok) úgy-mint Igaz Istenben hisztek , bíztok , és úgymint *Igaz Istent Isteni tisztelettel tisztelitek és szentséges imádással imádgyátok* ; az Istentől Moyses által kiadatott *Deut. 6. 5. 13.* és a' Kristustól az őtet kísértő sátán ellen mint-egy fegyverül elé-vétetett *Matth. 4. 5. 10.* parancsolat ellen melly ez : *A' te Uradat Istenedet imádgyad , és csak neki szolgálly.* Az az , A' te egy Uradat Istenedet , nem többeket : az Atya Isten pedig és a' Kristus JESUS (a' Tű Vallástok szerént) nem egy Ur , nem-is egy Isten ; mert nem eggyek sem természetekben sem személyekben : két külön személyű és két külön természetű Istent imádtok tehát ; 's azért méltán átkozottak vagtok , a' kik olyan Kristusban , olyan emberben , a' kiben semmi tulajdon Isteni rész és természet nincsen , úgy , és hasonlóképpen , mint az Atya Istenben bíztok.

Ellen-vezés : Ugy a' Catholicusok-is átkozottak lesznek ; mert ők-is a' menybéli szenteket , kivált a' Szűz Mariát , a' Kristus Anyját , Isteni tisztelettel tisztelik és imádgyák , nekik könyörögnek , bennük bíznak. &c.

Cathol. Felel. Ezt annyiban , hogy Isteni tisztelettel tisztelnők és imádnók , és mint Istenben bíznánk az szentekben , általlyában tagadgyuk. Merc ámbár a' Szűz Mariát a' Kristus Szent Anyjának hiszszük-is emberi természetinek nemzésére nézve ; de soha Isteni tisztelettel nem tisztellyük , se nem imádgyuk , sem úgymint Istenben nem bízunk : hanem csak úgymint Isten 's Ember Jesus Kristus Anyját , természetben mindazáltal tiszta és pusztá embert , mindazáltal kiváltképpen való Isteni malasztokkal meg-ajándékoztatott személyt bizonyos rendű tisztelettel (mellyet a'

Catholica Anyaszentegyház *Cultus Hyperdulianek* nevez) az az, Isteni tiszteletnél, (mely *Cultus Latrienek* mondatik, és egyedül az Igaz örök Istent illeti) véghetetlenül kisebb, a' több mennyei szentek tiszteleténél mindazáltal (mely *Cultus Dulianek* mondatik) nagyobb tisztelettel tiszteljük, néki könyörgünk, ötet segítségül hívjuk, de nem úgy, hogy ő önnön magától való hatalommal, mint Isten, minket segítsen, hanem hogy esedezzék és könyörögjön érettünk az ő Szent Fiának és az Istennek, hogy az Isten és az ő Szent Fia irgalmazzon, könyörüljön rajtunk.

Ha mondod: Hogy taláztatnak a' Catholicusok Könyveiben olyan könyörgések, melyekben láttatnak a' Szűz Mariát, Isteni tisztelettel tisztelni, reménségeknél, életeknél mondani, és hogy irgalmazzon nékik, könyörögni.

Cathol. Felel. Láttatnak az éretnekeknek, a' kik tud. ill. *Lutherus, Calvinus, Arius, &c.* homályos szemekkel tekintik az Imadságos Könyveinket és Írásinkat, de ha az Catholica Anyaszentegyháznak oculáráival néznék, különben nem látnák, hanem a' mint az Unitárius Panaszban vagyon tud. ill. *Ha szabad a' Fiúnak édes Attyában, &c.* Isten után bízni, azoknak térdet fejet hajtani, őket tisztelni és imádni, &c. Mennyivel inkább a' Krisztus JESUS Annyában, Isten, és Krisztus JESUS után? Gyarló bűnös embereket is annak rendi szerént e' földön tisztelünk és imádkunk, reménségünknek, életünket meg-tartó *Pátronus*inknak tartjuk, nékik könyörgünk, hogy kegyelmezzenek és irgalmazzanak nekünk &c. de azzal átkozottak nem vagyunk; mert nekik nem úgy mint Igaz Istennek, Isteni, hanem csak mint embereknek *Politiai* tiszteletet adunk, és Isten után olyan dolgokban, melyeket velünk Istentől adatott hatalom által cselekedhetnek, benne bízunk. Szintén úgy, mint a' kik az Istenhez közelebb vannak, hogy Isten előtt érettünk bűnösökért, lelki és testi szükségünkben könyörögjenek, annyiban kegyelmezzenek, irgalmazzanak, könyörgésünket halgassák, bízunk; de Isteni tiszteletet semmiképpen nem adunk.

§. II.

Unitáriusok Második Panaszszá.

Némielyek azzal kárhoztatnak, hogy a' mit szánkal vallunk, szívünkben nem úgy hiszünk. Oh méltatlan vád! nem

vagyunk olyan lélek nélkül való emberek, hogy az Isten Szent színe előtt ő felségéről (zájjal mást mondgyunk, szível egyebet hidgyünk. Talám azok a' Keresztények, kik felőlünk azt mondgyák szíveknék vizsgálói? hogy tudgyák hogy szívünkbenkülömben hiszünk? Talám nem olvassák azok Szent Pál-Apostolnak ama' mondását: *Szível hiszünk az Igaságra, szájjal téjzünk vallást az üdvösségre.* Rom. 10. 10.

Erre Catholica Válasz-tétel.

SZíveknék és Veséknék Viszsgálói nem vagyunk, de könyvetekből és Vallás-tételetekből tapasztallyuk, hogy igen-is, a' mit szível hisztek, szájakokkal és Írástokkal nem azt vallyátok.

Bizonyítom ezt többi között *Apológiátok* mentségének kézfületiből kivált a' 3dik és 4dik *Numerusból*, a' hol azonpanaszolkodtok, hogy Erdélyben-is, Magyar országban-is *Ariánusi* és *Kristus-tagadói* nevezetre nézve nagy gyűlölségben vattok; melynek oka, úgy mond, nem egyéb, hanem az, hogy a' Hűtőtöket és Vallástokat, úgy, a' mint vagyon, nem tudták, ma sem tudgyák; mivel az Hűtőtöknék ágazatit ki-nyomtatni, és mindenütt való szabados hirdetés által ki-terjeszteni nem engedtetett. *Ad. 4. 16. 17.*

Ezekre nézve azt mondom: A' mikor a' tû Hűtőtöket és Vallástoknak ágazatit ki-nyomtatni és szabadoson hirdetni nem engedtetett, ha akkor valaki kérdezte tölletek vagy valóban, vagy probaképpen, vagy nyughatatlanságból, hogy mit hisztek 's miképpen? meg-mértétek-é igazán vallani, vagy nem mértétek, hanem inkább vagy általlyában tagadtátok, vagy himeztétek, hámoztátok, egy szóval, nem úgy a' mint hittetek vallottátok akár félelemből, akár emberi tekintetből, akár családságból &c. ? Ha mértétek meg-vallani; Miért írjátok tehát az *Apológiában*, hogy nem engedtetett hirdetni? Nem-de-nem a' mondásból, meg-vallásból áll-é a' hirdetés? De Könyvet-is nem eleget nyomtatatok-é mind Erdélyben, mind Lengyel, és más országokban-is nyilván, titkon? Mellyek közzül némellyeket magam-is olvastam, írtóztam-is, csudálkoztam-is, hogy férhetett Keresztény emberhez olyanokat a' *Kristus JESUS* felől mostanában hinni, írni, és nyomtatásban-is Világ elejbe ki-adni. Adta volna Isten hogy ne mértétek volna.

Ha pedig nem mértétek (a' mint az *Apologia* írja) igazán vallani, az az, úgy a' mint hittetek szívetekben, sem írásban ki-adni &c. Micsoda lelkű Apostolok voltak? és micsoda lélekkel és orczával meritek az *Apologiá*tokban citálni a' Krisztus Apostolinak dolgát? *Act.* 4. §. 16. 17. holott az Apostolok nem azt cselekedték, hanem bátran és álhatalatosan a' mit hittek, azt nyilván hirdették Sidóknak és Papi Fejedelmeknek erős és kemény Parancsolattal, fénygetőzések, főt az Apostoloknak gyalázatos meg-vefeszőztetések, és veretetések után-is: Elő híván (úgy mond az Írás) a' Papi Fejedelmek az Apostolokat meg-parancsolák, hogy tellyességgel ne szállanának, se ne tanítanának a' *JESUS* nevében: Péter pedig és Fános felelvén mondának nékik: Itéllyetek-meg, ha méltó-e az Istennek színe előtt titeket inkább halgatni, hogy sem mint az Istent; mert nem lehet, hogy a' miket láttunk és hallottunk, ne szölyünk. *Ismég Act.* 5. §. 28. Parancsolván meg-Parancsoltuk néktek, hogy ne tanítanátok e' névben, és imé bé-töltettétek *Ferusálemet* a' Tű Tudományokkal. Felelvén pedig Péter és az Apostolok mondának: Az Istennek inkább kel engedni, hogy sem az embereknek. *Ismég §. 40.* Elő híván az Apostolokat, midőn meg-verették volna őket, meg-hagyák (a' Sidók) hogy tellyességgel ne szállanának a' *JESUS* nevében, és el-bocsáták őket. Es azok ugyan örülvén mennek vala el a' Gyülekezet elől, mivelhogy méltókká lőttek a' *JESUS* nevéért gyalázatot szenvedni. Egy nap sem szűnnek vala pedig meg a' Templomban, és házonként tanítani és hirdetni a' Krisztus *JESUST*. Ezt kellett volna néktek-is cselekednetek, akkor kivált mikor az új és hallatlan tudományt akartátok az emberek szíveiben bé-plántálni, és nem el-titkolnotok némasággal, a' mit szível hittetek néma Apostolok.

Írja ugyan az *Apologia* mentsége kézfűlete, *Numero 4.* hogy mostan az az, 1701. Észrendő tájban (mert akkor nyomtattatott az *Apologia Fratrum Unitariorum*) Isten segedelmeiből Írásunk által nap fényre hozzuk, és ki-terjesztjük világosan miben álljon a' mi hitünk és vallásunk. De ez csak szó; mert ezekben-is nem adták-ki nyilván, mit hisznek, a' mint ki-teczik annak előtte Lengyel országban nyomtattatott Socinus és az ő Tanítványinak Könyvekből? Lehet ugyan, hogy némely *Punctumok*ban reformálták magokat a' mostani Unitáriusok.

§. III.

Unitáriusok Harmadik Panaszza.

Némellyek azt mondgyák: azok mind jók a' miket hiszünk, de többet kellene hinnünk; mert kevésfel hiszünk többet a' Pogányoknál. Keresztény ember, gondold-meg jó Lélekkel, hogy-hogy hiszünk többet az üdvesség dolgában annál a' miket az Apostoli Credo, és a' Szent Írás előnkbe ad? Hőlt a' Szent Írás, valamellyek a' mi üdvességünkre szükségsek, elég bőven, tisztán, világosan előnkbe adta; Valamellyek pedig a' Szent Írásban meg-irattak, azokat eleitől fogva végig mind hiszszük, úgy a' mint ott vagyon. Ha mi egy helyt nem világos, a' Szent Írást Szent Írással világositjuk a' tisztá józon elmének munkálkodása által; de a' mi ott nincsen, hogy azt hihefsük, vagy a' mi ott vagyon, azt idegen szókkal Szent Írás ellen-való dolgokra magyarázzuk, vagy ez vagy amaz értelemlere tekerjük, mellyet az Istennek lelke ki-nem adott, mű semmiképpen nem merjük.

Azonban valaki e' fellyebb irt Vallás-tételünket megolvassa, által-láttya, hogy e' Világon való minden Pogányoknál sokkal többet hiszünk. Ki hitte s ki hiszi e' máj napon a' Pogányok közül az új Testamentomot; a' melyhez mű ragaszkodunk? Ki hiszen élő Istennek egy szülött Fiában a' megfeszítettett Krisztusban? bolondság volt ez a' Pogányoknak, botránkozás a' Sidoknak, mint Szent Pál bizonyította 1. Cor. V. 23. (E' máj nap-is azért botránkozik-meg a' világ bennünk, hogy megfeszítettett Krisztust hiszünk) Ki várja a' Krisztustól bűne bocsánatját és üdvességét? Ki kerestelkedik Atyának, Fiának, és Szent Léleknek nevében közüllők? Ki hiszi e' máj napon-is, hogy az Isten az egész világnak birodalmát, igazgatását a' Názareti JESUSra bizta? mellyik Pogány vallyá ezt? Ki tartya a' Pogányok közül a' Krisztust? Ki imádkozott valaha néki? mellyik Pogány hiszi, hogy az Isten az Ítélet napján mind őket, mind a' Keresztényeket ez által a' Férfi által az Ember JESUS Krisztus által ítéli-meg? A' ki ezeket megfontolva méltán bennünket nem kárhoztathat.

Ezekre Catholica Válasz-tétel.

AZ Elsőre: Lehet hogy némellyek, a' kik jól nem tudták Vallástokat, mondhatták, hogy azok mind jók, a' miket hisztek, de az

H h h

a' ti

a' ki tudja csak valamennyiben-is, azt nem mondhattya, sőt inkább azt mondgya, hogy igen kevés vagyon abban jó. A' többi között azt hiszitek, hogy a' Krisztus nem örök Isten; ez pedig igen nagy nem jó, sőt leg-nagyobroszfa a' Keresztényben: mert a' Keresztény Hitnek és minden ágazatinak fundamentoma a' Krisztus örök Istensége, és valaki ezen nem épít, mind nem jó, sőt roszsz az épülete, az az, a' ki a' Krisztus örök Istenségét nem hiszi, hszontalan a' többi, valamiket láttatik hinni. Erre való nézve, ha valaki csak egy Keresztény Hit ágazatot-is tudva nem hiszen 's ellene mond vakmerőképpen, immár eretnek és hitetlen, annál inkább a' ki a' *Fundamentalis* hit ágazatot nem hiszi.

2dszor. Hogy pedig a' Krisztus felől többet hisztek a' Pogányoknál, még abból nem jó ki, hogy igazán hisztek; mert a' régi Eretnekek-is *Cerdo, Ebion, Marcion, Ennomius, Arius &c.* leg közelebb az új Keresztények, és ugyan a' Szombatosok-is többet hisznek a' Krisztus felől a' Pogányoknál, de még-is *talám* meg nem engeditek, hogy ezek a' Krisztus felől és egyéb Keresztény Hit ágazati felől igazán hittek volna, 's hinnének. Az új Keresztények és szombatosok felől azt íram; *talám*: mert úgy értettem, hogy ők-is Hítek cselédgye alattomban, úgy, hogy ha Tanítójokban meg-fogyatkoznak, magatok közül küldőtök Tanítót nékitek,

Harmadszor: Ha azokat mind hinnétek, a' miket az Apostoli *Credo* és a' Szent Írás előtökben ad, józon és igaz értelem szerént, és az igaz közönséges Keresztény Anyaszentegyháznak magyarázása szerént (kinéki is, egyedül tisztí a' Szent Lélek vezérlése által a' Szent Írásokat magyarázni, és a' magyarázásáról igaz ítéletet tenni) úgy üdvösségre eleget hinnétek; azt ti pedig nem hiszitek olyan formán, hanem magatok tulajdon tczés-teket követitek.

Negyedszor. Az pedig; hogy valamik üdvösségre szükségesek, azokat a' Szent Írás mind világosan előnkbe adta volna, hogy nem igaz; ki-teczik az Első Könyv. Első Rész. fel-jedzett Első, Második, Harmadik, és Negyedik Regulákból.

§. IV.

Unitáriusok. Negyedik Paraszta.

Az mondgyák Felőlünk, hogy csak egy kevesen vagyunk, azok-is szegények, nemtelenek, tudatlanok; nincsen semmi Uri

mi Uri Fő Rend közöttünk. Igazán mondgyák; mert nem fo-
kan vagyunk, és test szerént szegények vagyunk, nemtelenek,
a' világ előtt meg-útáltattak vagyunk: de ebből nem jő-ki,
hogy azért Szent Hítünk 's Vallásunk igaz nem volna; mert
a' Krisztus nyája-is kicsin volt, *Luc. 12. v. 23.* Szegények, e-
rőtlenek, nemtelenek voltak test szerént a' mint 1. *Cr. 1.*
v. 26. Szent Pál bizonyította, de ugyan csak ő nálok volt az
Igafság.

Erre Catholica Válasz-tétel,

IGazán mondgyák igen-is felöletek, hogy kevesen &c. vattok: Mind-
azáltal tő ezzel, a' Krisztusnak régi és első sengéjében való Anyaszent-
egyházat helytelenül és ok nélkül például mentségre vészitek elé. Nin-
csen semmi *Paritás*, és Hasonlítás a' ti mostani gyülekezetetek között, és
a' Krisztusnak régi, és első sengéjében lévő *Ecclesiája* között. Mert való
dolog, hogy a' Krisztus *Ecclesiája* első sengéjében és kezdetiben kicsin volt
és nemtelen, de Istennek ereje, és az Apostoloknak 's azoknak köve-
tőinek Predikállása által naponként szaporodott és gyarapodott, a' mint
ki-teczik az Apostolok cselekedetiről irt Könyvből-is, és más sok *Eccle-
siai* és világi Historiákból; sok Városok, Tartományok, Országok, Fe-
jedelmi, Királyi, Császári, Tudós, bölcs emberek beléje óltattak és sere-
keztek.

Tő pedig (ha *Arius* maradéki és követői nem akartok lenni) csak
minapibá, úgy szólván, kezdődtek; immár-is tapasztalóképpen és C. em-
lätomást fogytok mind Fő, mind közr. rendekben, jele tehát, hogy né Iste-től,
hanem csak embertől vagyon Tanácsotok és Gyülekezetetek ama' Ga-
malielnek mondása szerént. *At. 5. v. 38.* Külömben-is nem hihető
dolog, hogy a' Krisztus *Ecclesiája*, mellyet az Apostolok az egész világon
Predikálásokkal fundáltak és plántáltak, csak annyira szaporodott, vagy-
is annyira oly hamar el-fogyott volna, a' mennyin vadtok Tő Unitá-
riusok. Nyilván az Apostolok szava nem haszontalanul hatott-ki az egész
világra ama' 18. *Sólt. 5. Verse* szerént: *Minden földre ki-ment az ő zengé-
sek, és a' föld kereksege határirá az ő igéjek;* hogy éppen csak az Erdé-
lyi Havasok között meg-rokedett volna. Az-is nyilván való, hogy a' Tí-
szók Lengyel Országnál és Erdélynél nyilván tovább nem hatott: Bar-
csak *Ariánusok* maradékinak ismértétek magatokat, még-is dicseked-
hetnétek Szent Hieronimus *Doctornak* ama' mondásának alkalmatofsá-

gával; *Ingenuit Orbisterrarum se esse Arianum*. El-rémüle a' föld kerek-sége látván magát *Arianus*nak lenni; mert azokban még-is voltak Fejedelmek, Királyok, Császárok, Országok, sok Esztendők-ig; Közöletek pedig csak az egy Iffibbik Zápolya János eszett és szabados Iffiságában Blandrata György Orvos *Doctortól* való *Arianusi* mérges tudományától meg-részegítettven igen rövid Erdélyi Fejedelemséggel, és Magyar Országi Királyi Töröktől adatott hívságos *Titulus*sal (abból-is ki-teczik ki volt Pátronustok) dicsekedett, és vele együtt minden Unitáriusi Félség, dicsőség, és Hatalom el-temetődött.

De még-is tovább azt mondom. Ki hiszi, hogy az a' Krisztus *Ecclesiája*, mely Catholicának, az az Közönségesnek 's egész világra minden időben ki-terjedtnek mondatott 's mondatik; az az *Ecclesia*, melyről Krisztus maga mondotta, hogy *Kősziklán építi, és a' Pokol kapui erőt nem vesznek rajta*; *Matth. 16. v. 18.* az az *Ecclesia*, melyről azt írja Szent Pál Apost. 1. *Timoth. 1. v. 3.* hogy *oszlopa és erőssége az Igaságnak*; az az *Ecclesia*, melynek a' Krisztus azt ígérte *Matth. 28. v. 20.* hogy *véle léfzen minden napokban világ végezetig*; az az *Ecclesia*, melyről azt jelentette még-is a' Krisztus *Matth. 5. v. 14.* hogy *a' hegyen tétetett város, és a' gyertya tartóra ki-tétetett gyertya, hogy mindeneknek világoskodgyék*; Az az *Ecclesia*, mondom, csak annyira gyarapodott, vagy-is annyira el-fogyott és el-rejtetett volna, vagy a' pokol kapui annyira erőt vettek volna ellene, hogy éppen csak immár Erdélyben egy Kolosvár Városának, egy, két mező Városoknak 's egynéhány Faluknak gyarló kőfalai és kertei közé szorúlt és el-rejtezett volna 's ott lappangana? Annak-is nem lévén semmi bizonyosága, hire, helye sem Historiákban sem egyéb *Monumentum*okban, hogy valaha valahol Erdélyen és Lengyel Országokon kívül, nyilván, szabadoson, álhataroson 's egy értelem-ben csak 60. Esztendeig-is hirdettetett volna, (sőt Erdélyben-is ennek előtte kétféle Esztendővel) hanem ha (a' mint fellyeb-is irám) egynek vallyák lenni *Ecclesiájokat* az *Arius Ecclesiájával* a' jó Unitárius Atyafiak. Ismét. Ha csak az Unitária *Ecclesia* igaz volna; igen kevés embereknek használna úgy a' Krisztus halála, igen kevesen üdvözülnek, és az Angyali karok, melyekből ki-estek a' vétkes Angyalok, úgy meg nem telnének.

§. V.

Eötödik Panaszza az Unitáriusoknak.

Némellyek csúfkeppen Ariánusoknak hínak ; de nem igazán : mert más az Unitária , más az Ariána Vallás.

Ezekre Catholica Válasz-tétel.

AZ egész igaz Keresztény világ meg-tudgya ítélni , hogy nem csúfkeppen , hanem méltán és valóban Ariánusoknak hínak annyiban üteket , a' mennyiben a' JESUS Krisztus személye iránt , tagadván örök Istenségét (mely vólt fővebbik Eretneki vétke Ariusnak) Ariussal egyget hisztek.

Ariusnak Krisztus iránt ezek vóltak a' Propositiói : *Erat aliquando, quando non erat ; ex non exstantibus factus est , non de Patris substantia genitus ; in tempore non ab aeterno : nequaquam DEUS VERUS de DEO VERO, sed ex Nihilo creatus ; Minor Patre, voluntate naturaque mutabilis.*

Az az : Vólt (úgy mond Arius) olly idő , melyben nem vólt ; a' Krisztus tud. ill. Nem az Atya állattýából nem-is öröktől fogva , hanem időben lett ; Nem-is úgy született , mint Igaz Isten Igaz Istentől , hanem csak semmiből teremtetett , az Atyánál kisebb , és természetiben 's akarattýában változandó. Ez vólt az Arius fő vétkes és eretneki tudománnya a' Krisztus felől. Nem de nem ez-é az Unitáriusok tudománnya-is ? Nemez-é a' hitek a' Krisztus iránt ?

Azt mondgyák talám erre az Unitáriusok , hogy nem : mert mű , úgy mond , a' Krisztust Igaz Istennek , Igaz Istentől születettnek hiszszük , és Isteni tisztelettel tisztellyük , és szentséges imádással imádgjuk : Arius pedig nem hitte a' Krisztust Igaz Istennek , és Igaz Istentől születettnek : mert azt vallotta ő : *Nequaquam DEUS VERUS de DEO VERO* : Nem Igaz Istentől született Igaz Isten . Nem azt hiszszük tehát a' mit Arius hitt és vallott.

Cathol. Felel. Arius mondván Ezeket : *Nequaquam DEUS VERUS de DEO VERO* : Elsőben az egész világ Bölcsseivel egyget értett abban , hogy valamint az az Igaz ember , az az , valóságos , tulajdonképpen-való , és természet-szerént-való ember , a' kinek igaz , az az , valóságos , és tulajdonképpen való emberi természete, teste, és okos lelke vagyon. 2dsz.

Hhh ;

Ebben

Ebben, hogy az-is igazember, az az, valóságos, tulajdonképpen és természet szerént való ember, a' ki igaz, az az, valóságos tulajdonképpen és természet szerént való embertől, természet szerént nemzettetvén és születetvén, igaz, az az, valóságos tulajdonképpen való emberi természetet vészén tőlle, a' természet szerént való nemzés által. 3d/z. Ugy az az Igaz, az az, valóságos, tulajdonképpen való és természet szerént való örök mindenható Isten, a' kinek igaz, az az, valóságos, tulajdonképpen való Isteni mindenható örök, véghetetlen &c. természete vagyon. 4d/z. Következendőképpen az-is Igaz, az az, valóságos és tulajdonképpen örök, mindenható és természet szerént való Isten, a' ki igaz, az az, valóságos, tulajdonképpen való, örök, mindenható Istentől természet szerént születvén, igaz, az az, valóságos, és tulajdonképpen való örök mindenható Isteni természetet vészén tőlle a' természet szerént való nemzés által.

Ezeket így értvén *Arius* minden bölcsekkel; nem hitté hogy a' Krisztus olyan formán és olyan értelemben való Igaz Isten volna, és hogy olyan formán öröktől fogva, az igaz örök mindenható Atya Istentől és az ő állattýából természet szerént született volna; hanem mondotta, hogy csak időben semmiből teremtetett, és természetiben tiszta és puszta csak emberi állat volt. Illyen formán pedig egészen pontig vélekednek az Unitáriusok-is a' Krisztus felől; mert ők-is nem hiszik, hogy a' Krisztus az Igaz és örök Istentől igaz, az az, valóságos és tulajdonképpen való Isteni természetet öröktől fogva vőtt volna a' valóságos és természet szerént való születés és nemzés által: hanem csak azért mondgyák igaz Istennek, hogy nem hamis, nem olyan a' minéműek a' bálvány és Pogányok Isteni, a' kik az ördögöktől, vagy az hívságos tudatlan emberekől Isteneknek neveztettenek; hanem igaz annyiból, hogy maga az örök Isten emelte Istenségre, az az, minden teremtetett állatok felett való Méltóságra, dicsőségre, és uraságra. &c.

Mínthogy pedig ugyan az Unitáriusok sokkal több Keresztényi Hit ágazatokat tettek kétségefökké, mint sem *Arius*, abból-is ki teczik, hogy sokkal alábbvalóképpen vélekednek a' Keresztény Hitról, mint sem *Arius* vélekedett, 's azért hogy a' Krisztusról *Ariussal* egyaránt vélekednek, Ariánusoknak, 's azért pedig, hogy több Keresztény Hit ágazatiról még alábbvalóképpen, mint sem *Arius* (mert ő az Isten Fiáról-is azt tartotta, hogy

hogy volt még világ kezdete előtt, sőt hogy az Atya parantsolattyából a' világot-is valóságos, és tulajdonképpen való teremféssel alkotta; melyet tagadnak ezek a' szomszédok) *Arius*nál aláb valóknak, nem csúf-képpen, hanem méltán neveztetnek.

Hatodik Pannaszsa a' Unitáriusoknak.

Némellyek azt mondgyák: Már régen mind el-kárhoztunk. Uram bocsás-meg nekik, nem tudgyák mit cselekefznek. Ha az ember kegyelemből üdvözül, avagy a' Jó Isten ingyen való kegyelmét mi velünk-is úgy, mint másokkal nem közölheti-ét? Istenen áll az, nem emboren: Ne itély, 'nem itél-tétel.

Catholica Válasz-tétel erre-is.

Hogy minnyájan immár el-kárhoztatok volna olyan formán, mint ha immár-is pokolban volnátok, a' kik még éltek, okos ember ugyan nem mondhattya; mert a' ki úgy kárhozott, a'hoz nincs több reménség, hogy üdvözülh-essen: Vagyon pedig reménség, hogy még sokan megtérvén az igaz Catholica Hitre üdvözültök, abban, jó cselekedetekben magatokat gyakorolván, és azokban végig meg-maradván. Mindazáltal valakik meg nem tértek, és végképpen a' Kristust igaz es örök Istennek, és az Atyával természetben és állatban egynek nem hi'zitek, kárhozatra immár-is az Istentől íteltetettek, Kristusnak ama' mondása szerént *Joan. 3. v. 18. Qui credit in eum non judicatur: qui autem non credit, iam judicatus est; quia non credit in nomine Unigeniti Filij DEI.* A' ki hiszen ő benne (a' Kristusban) nem íteltetik; a' ki pedig nem hiszen, immár meg-íteltetett; mert nem hiszen az Istennek egyetlenegy szülött Fiának nevében. Tű pedig Unitáriusok nem hisztek abban: mert a' kiből tű hinni láttatok, az nem egyetlenegy Fia az Atya Istennek, minthogy a' ti Vallástok szerént azon emberi természetben több olyan, az az, fogadott fia-i-s vannak az Istennek, a' minéműnek hiszitek ti a' Kristust, ámbár méltóságban nagyobnak mondgyátok-is a' több fogadott Fiaknál. Mert péld. ok. ha valamely emberi Apának egy Afzszony állattól két Fia születik, egyik sem mondatik azok közzül egyetlenegy szülötnek, ámbár az egyiket sokkal nagyobb ajándékokkal, és méltó-

méltóságokkal ruházza-is fel: szintén úgy az Unitáriusok Krisztusa-is nem lehet egyetlenegy szülöttje az Atya Istennek, minthogy azonképpen, a' mint az Unitáriusok vélik, több fiai-is születtek; az az, *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex DEO nati sunt. Joan. 1.* Kik nem a' vérekből, sem a' testnek akarattyából, sem a' Férfiúnak akarattyából, hanem az Istentől születtettek, tud. ill. a' Szent Lélek kegyelme által. Ambár tehát a' Krisztust az Atya Isten nagyobb ajándékokkal ruházta-is fel mint-sem a' több fiait, de, minthogy a' több fiai-is azon természetűek, és *in substantia*, az az, valósággal azonképpen születtek Szent Lélek kegyelme által ahozképest a' Krisztus nem lehetne egyetlenegy szülöttje az Istennek: és így következik, hogy az Unitáriusok nem hiven abban az Istennek egyetlenegy szülött Fiában, már meg-íteltettek, azok tud. ill. a' kik végig abban az hitetlenségben meg-maradni az Istentől elévő által láttattanak.

§. VI.

Utolsó csoportos Pannaszfai az Unitária Vallás-tételnek.

Ezek felett sok méltatlan kárhoztatásokkal és csúfos nevezetekkel illetetünk gyakorta, sőt némelyek ugyan ítóznak tőlünk.

Catholica Válasz-tétel.

Hogy ítóznak tölletek, az nem csuda: mert a' természet óltotta az emberbe, hogy a' mit ritkán, annál inkább soha nem látott's nem hallott, kívált, ha az ő jó erkölcsivel vagy természetivel ellenkezik, attól irtózzon; soha pedig a' Magyar Nemzet (hogy többekről ne szóljak) mi-olta a' *Scythiai* Pogányságból ki-térven az Igaz Keresztény Hitet be-vette, a' Krisztus Igaz és örök Istensége ellenvaló és a' Krisztus örök Istenségét tagadó és ostromló Vallást Magyar Nemzetben ezer, öt száz, harmincz Esztendő tájáig nem látott, nem hallott, se nem olvasott, azokon kívül, a' kik vagy Törökké vagy Tatárá lóttek néha vagy rabságokban, vagy boszjújokban; sőt Isten kegyelméből most sem lát Magyar Országban tudva; nem-is tudta meg-gondolni senki-is, miféle állat legyenek, kívált hogy Magyar Nemzetből valók legyenek, miglen tud. ill. az el-múlt hábo-
ruság-

ruságban való bujdosásokban, némelyeket közölletek álmélkodva és ítőzve nem szelméltek, az én jelenlétemben-is.

Az Unitária Panasz Continuatiója.

Sokszor ugyan fenekednek reánk: még azt-is el-mondgya né-mely; olyá tartaná, ha valakit közüllünk meg-ölhetne, mintha áldozatot tenne Isten előtt. De mind ezeket cseleked-ték a' Kristussal és az ő Tanítványival: Edes üdvözítők magá meg-mondta ezt *Joan. 16. §. 2.* Mű ezeket Istenre bizzuk, fenkit érte nem Kárhoztatunk.

Catholica Válasz-tétel.

LEhet, hogy valami ollyas ember mondotta az ollyan szókat nem buz-góságtól vífeltetvén, hanem talám inkább titeket boszontván, mind-azáltal nem vélem, hogy valaki ok nélkül bántott volna benneteket ab-ban az időben-is: Azonkívül-is vagyunk ollyan reménségben, hogy az Isten nem sokára ki-fogyat másképpen-is közüllünk.

A' miért üldözték a' Sidók a' Kristust és az ő Tanítványit, nem tite-ket illet. Mert a' Kristust azért üldözték, hogy magát Isten Fiának, nem együgyűképpen és fogadott Fiának, hanem hogy valóságos és természet szerént való Fiának, az Atyával egynek, és természetiben, hatalmában, állattában egyenlőnek mondotta lenni, a' mint ki-teczik *Joan. 10.* és más több Sz. Írásbéli *Locusokból*, melyeket rendre citáltam; Mert ha csak ma-gát fogadott Isten Fiának, vagy a' mint az Unitáriusok hiszik, mondotta vol-na lenni, azért nem üldözték volna, tudván a' Sidók-is, hogy valakik az igaz Istenben hisznek, és néki szentül szolgálnak, mind fogadott Fiai Istennek, és a' Sz. Írás szerént *Psal. 81. §. 6.* földi Istenek. Azért üldözték tehát a' Sidók a' Kristust, hogy magát Istennek tulajdon Fiának és örök Istennek lenni mondotta; a' mint a' Kristusnak sok rendbéli szavai-ból nem ok nélkül észre vették. Lásd erről a' *Második Könyv. 3. Rész. Joan. 5. §. 18. a' 43. Numerus alatt, és Joã. 10. §. 30. a' 49. Numerus alatt.*

Az Unitária Vallás Panaszának bé-fejezése.

SEnkinek gonoszt nem kívánunk, sőt inkább tiszta lélekkel kívánnjuk, hogy az Isten mindeneknek irgalmazzon, az ő Sz. ísméretiben, jó lelke által világosítsa, az egyességnek és Sz. Szeretetnek lelkével meg-áldgjon, hogy mind e' világ-

ban egymással, mint a' Tanítványok egyesek lehessünk, be-
kecségekben élhessünk; mind a' következő életben fejenként
a' mi Fejünkkel az Ur Kristussal egyesülhessünk. Amen.

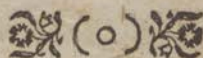
Vége az Unitária Vallás Pannaszának.

Erre-is rövid Catholica Válasz-tétel.

Nem hihető, hogy bizonyos értelemben gonoszt nekünk nem kíván-
nátok. Mert ha azt kívánnátok, hogy mű-is Unitáriusokká le-
gyünk, és veletek együtt egyet higgyünk, igen nagy gonoszt kívántok:
mert ezzel azt kívánnátok, hogy a' JESUS Kristus felől való igaz Hitün-
ket el-hagyván, veletek kárhozzunk. Ha pedig azt kívánnátok,
hogy Unitáriusokká ne legyünk, úgy üdvességünket iréglyeni láttattok,
(minthogy talám olyan hiszemből vattok, hogy csak az egy Unitária Val-
lás üdvességes) tehát úgy-is gonoszt kívántok. Akár pedig tiszta és
igyes szívvel és Lélekkel jót kívántok nekünk, akár nem; mű mind-
azáltal tő néktek igaz és tekéletes szívvel minden lelki testi jókat kívá-
nunk; de kíváltképpen, hogy egymással a' Telyes Szent Háromság
egy Istenségnek, egy, igaz, és egyedül üdvezülendő Hitiben
és szeretetiben e' földön-is míg élünk, Menyben-is
az örökké való boldogságában egye-
sülhessünk.

A M E N.

MUTATO TABLA.

ELSŐ KÖNYV.

Közönségesen az Isteni Szent Háromságról: a' második személynek meg testesüléséről; testben-való cselekedetiről; a' három meg különbözőtt személyeknek egy Istenségéről: és ehez tartozandó tanuságokról

Pag. 1.

ELSŐ RESZ. A' Sz. Háromságról-való controversiáknak értelmére Generális Regulák, és tanuságok

Ibidem

MASODIK RESZ. Tudományokban bé vőtt ígéknek, és terminusoknak magyarázattyok

15

Első Czikkely. A' hit ágazatit bizonyos ígékkel kel magyarázni

16

Második Czikkely. Némely ígéknek, és szóllások modgyának eredetiről, osztályáról, és magyarázattyáról

17

3. Czikkely. Némely Distinctióknak magyarázása nemei

20

4. Czikkely. Bizonyos szolás-modgyainak magyarázattya

25

5. Czikkely. Hogy a' Personalitas a' természetől minden személyekben distingválódik

26

HARMADIK RESZ. Az Isteni Sz. Háromságról közönségesen; és az Atyáról tulajdon-képpen

29

Első Czikkely. Az igaz Isten Egységéről

Ibidem.

2. Czikkely. Mit hiszünk az Isteni személyeknek többségéről

30

3. Czikkely. Hogy e' titkot a' Szent Doctöröknek, és a' Szent íráson fundált tanításokból hiszük, a' természet szerént-való okokból-is erősíttyük

32

4. Czikkely. Közönségesen a' Sz. Háromság-ellen-való ellen-vetések meg fejtetnek

35

5. Czikkely. Még-is Unitárius ellen-vetéseknek meg-fejtési

40

6. Czikkely. Az Atya Isten személyéről rövideden

47

K k k

NEGYE-

M U T A T O

NEGYEDIK RESZ. A' Szent Háromságnak 2dik személyéről	48
Első Czikkely. Mi az ige közönségesen, és hány féle? és tulajdonképpen mi az Isten Igéje, és ez-is hány féle? §. I.	49
§. II. Vagyon olyan természet szerént-való Isteni Ige, mellyel az Isten mindenekeket cselekeszik	50
§. III. Az Istennek belső Igéje öröktől-fogva-való	52
§. IV. Az Isteni belső Ige SUBSTANTIA, nem ACCIDENS	54
2. Czikkely. Az Istennek belső Igéje igaz, és tulajdonképpen való személy-é? 2. Az Atya Istentől különöz-é? 3. Miképpen különöz?	56
§. I. Az Isteni belső Ige igaz, és tulajdonképpen való személy	Ibidem.
§. II. Az Isteni belső Ige az Atyától valósággal különöz	58
§. III. Az Isteni Ige nem <i>adequate</i> , hanem csak <i>inadequate</i> különöz az Atya Istentől	61
3. Czikkely. Az Isteni belső Ige igaz, természet szerént-való Fia az Atyának	62
4. Czikkely. Micsoda potentiák által származnak az Ige az Atyától, és a' Sz. Lélek az Atyától, és Fiától	70
5. Czikkely. Nem fogad-é magában lehetetlenséget, és illetlenséget az Isteni szülés és nemzés?	72
6. Czikkely. Hogy az az Isteni belső Ige, a' JESUS Krisztus legyen bizonyittatik	83
ÖTÖDIK RESZ. A' Szent Háromság második személyének Megtestesüléséről, és annak Tiszteiről, cselekedetiről, és végre örök Istenségéről	91
Első Czikkely. Nem lehetetlenség az örök Istennek valósággal felvenni az emberi természetet §. I.	92
§. II. Az ellen-vetések meg-fejtetnek	95
§. III. Az Isteni belső Ige az emberi természettel meg-egyesülvén valóságos emberré lőtt	98
Második Czikkely. A' meg testesült Ige még a' szűz méhében, sőt öröktől fogva igaz, és örök Isten volt §. I.	102
§. II. Az Isteni Ige meg-testesüléséről-való világosb tudomány, és egynéhány szükséges dolgok jegyeztenek	108
§. III. Egynéhány ellen-vetések-re-való Feleletek	112

T A B L A.

3. Cikkely.	Minémű értelemben természet szerént-való Fia az Atya Istennek a' Krisztus JESUS magyaráztatik §. I.	117
§. II.	A' Krisztus micsoda okból mondathatik tulajdonképpen Istennek természet szerént-való Fiának	122
§. III.	A' Krisztus nem fogadott, hanem igaz, természet szerént-való Fia az Istennek, az Isteni nemzésre nézve	125
4. Cikkely.	Minémű értelemben, és mikor vólt Doctör és Proféta ; Ur és Király ; az Anyaszentegyháznak Feje a' Krisztus JESUS.	128
§. I.	Minémű értelemben, és mikor vólt Doctör és Proféta	Ibidem.
§. II.	Ellen-vetésekre-való Feleletek	131
§. III.	Miképpen, és mikor vólt Király a' Krisztus JESUS	135
§. IV.	Ellen-vetések meg fejtetnek	138
§. V.	Minémű értelemben, és mikor vólt Krisztus az Anyaszentegyháznak Feje ; és az csuda tételekre hatalma	143
5. Cikkely.	Az Ur JESUS Krisztus Papságáról	145
§. I.	Az Aldozatnak, és a' Papságnak tulajdonságáról	146
§. II.	Valóságos Pap vólt a' Krisztus JESUS, míg halandó vólt-is	148
§. III.	Az ellen-vetések meg-fejtetnek	153
6. Cikkely.	A' Krisztus érdemiről, és elég-tételéről	155
§. I.	Krisztus az ő halálával érdemlette az egész világ bűne bocsánat-tyát, igazulását, és váltságát	156
§. II.	A' Krisztus JESUS leg-főképpen azért holt-meg, hogy a' világ bűneiért eleget tégyen az Istennek, és minket véle meg-békéltessen ; mely meg-islött.	158
§. III.	A' mi értelmünk a' Krisztus elég-tételéről bizonyittatik	163
§. IV.	A' Krisztus nem csak némelyekért, hanem az egész emberi nemzetért, és az egész világért holt-meg	166
§. V.	A' Krisztus elég-tétele ellen-való Unitáriusok ellen-vetési, meg-fejtetnek	168
HATODIK RESZ.	A' Sz. Léleknek Alattyáról, személyéről, Isten-ségéről, és némely Isteni Tulajdonságiról	177
Első Cikkely.	Az az Isteni Sz. Lélek, nem accidens §. I.	178
§. II.	Az ellenkezők Fogási meg-rontatnak	180

M U T A T O

2. Czikkely. A' Sz. Lélek tellyes, és tekéletes substantia, és személy 184
3. Czikkely. Az a' Vigasztaló Szent Lélek az Atyától, és a' Fiútól származott, kiktől valósággal, de csak *inadequatè* distingvulodik 187
4. Czikkely. A' Vigasztaló Sz. Lélek igaz, és örök Isten §. I. 189
- §. II. Az ellen-vetések meg-fejtetnek 192

M A S O D I K K Ö N Y V.

MElyben foglaltatnak azok a' Szent Irás-béli Lokusok, mellyek az Doctörök szokták a' Szent Háromság Misteriumát bizonyítani; és azon Locusoknak igaz magyarázattok, az ellenkezők értelmének meg-fejtésével 196

ELSŐ RESZ. Kiben magyaráztatnak az 6 Testamentom-béli Lokusok, Moyses 1. Könyvétől fogva, Isaiás Proféta Könyvéig; a' mellyek a' Sz. Háromság mélységestitkát, vagy világosabban, vagy homályosabban jelentik 196

Moyses első Könyve Ibidem.

Sóltárok Könyve 199

Pélida-beszédek Könyve 207

JESUS Sirák Fia Könyve 209

MASODIK RESZ. Isaiás Proféta Könyvétől fogva, Sz. Máté Evang. Könyvé-ig a' Sz. Háromságot bizonyító Locusok 210

Isaiás Proféta Könyve Ibidem.

Jeremiás Proféta Könyve 218

Baruk Proféta, avagy Jeremiás 12 Deákja Ibidem.

Mikéas Proféta 219

Zakariás Proféta Könyve 220

Malakiás Proféta Könyve 221

HARMADIK RESZ. Magyaráztatnak az új Testamentom béli Locusok, Sz. Máté Evang. Könyvétől fogva az Apost. Cselek. irt Könyv-ig 222

Szent Máté Evangelista Ibidem.

Szent Lukács Evangelista 235

Szent

T A B L A

Szent János Evangélista	236
NEGVEDIK RESZ. Az Apostolok Cselekedetéről irt Könyvből,	
és Sz. Pál Apostol Leveleiből-való bizonyságok	271
Apostolok Cselekedetinek Könyve.	Ibidem.
Szent Pál Apostol Levele a' Rómaiakhoz	274
Szent Pál Apostol első Levele a' Corinthiusokhoz	276
Szent Pál Apostol 2dik Levele a' Corinthiusokhoz	281
Szent Pál Apost. Levele az Ephesus-béliekhez	282
Szent Pál Apost. Levele a' Philippi-béliekhez	284
Szent Pál Apost. Levele Kolosse-béliekhez	292
Szent Pál Apost. Levelei Timoteushoz	301
Szent Pál Apost. Levele Titushoz	303
Szent Pál Apost. Sidokhoz irt leveléből bizonyságok	305
ÖTÖDÖK RESZ. Szent Péter, Szent János, és Szent Judás Aposto-	
lok leveleiből, és ugyan Sz. János Evang. Jelenése Könyvéből-való	
bizonyságok	321
Szent Péter Apostol első Levele	Ibidem.
Szent János Apost. és Evang. első Levele	323
Szent Judás Thadæus Apost. Közönséges Levele	337
Szent János Apost. és Evang. Jelenése Könyve	340
HATODIK RESZ. Következnek a' Sz. Léleknek örök Istenségé-	
ről, és egyéb Tulajdonságiról való ó, és uj Testamentom béli bi-	
zonyságok	343
Királyok Második Könyve	Ibidem.
Az Apostolok Cselekedetéről irt Könyv	345
Szent Pál Apostol első Levele a' Corinthiusokhoz	352

H A R M A D I K K Ö N Y V.

M elyben az Unitária vallás-tételre Catholica válasz tételtek, és	
azon Unitária vallás- tétel kárhozatos tévelygésnek lenni bi-	
zonyittatik. Ellenben az Catholicusok a' Sz. Háromságáról údvöl-	
seges hitek erősítetik	371
ELSŐ RESZ. Az Attya Istenről-való Unitária vallás-tételnek az	
első numerus alatt-való propositiói, és azokra-való Cathol. válasz-	

M U T A T O

tételek	372
§. I. Unitária vallás-tétel, Numerus I. Az Atya Istenről	Ibidem.
Catholica válaszf-tétel, azokra	373
§. II. Bizonyittatik a' Fiúnak, és a' Sz. Léleknek az Atyával-való egy igaz, örök Istenségek az meg magyaráztatott Sz. Írásbéli Locusokból	377
Elsőben. Hogy a' Fiú egy az Atyával alattyában, és egyenlő mindekben	Ibidem.
Másodszor. Hogy a' Fiú igaz Isten bizonyittatik	Ibidem.
Hármadszor. Hogy a' Fiú örök Isten	378
4szer. Hogy a' Krisztus Mindenható. 5szor. Hogy mindenek felett való; 6szor. Hogy a' Krisztus Teremtő. 7szer. Hogy a' Fiú magától-való, és a' Sz. Lélek is alattyára nézve. 8szor. Hogy a' Sz. Lélek igaz, és örök Isten	379
Az Unitária vallás-tételnek első Conclufiója	380
Ugyan annak Continuatioja. Es ezekre való Catholica válaszf-tétel	381
§. III. Az Unitária vallásnak 4. első kérdési. Es ezekre Cath. feleletek	383
§. IV. Az Unitária vallás-tételnek első részének utolsó Conclufiója, és ezekre Catholica válaszf-tétel	388
MÁSODIK RESZ. A' Fiúról való Unitária vallás-tételnek 2dik Num. alatt-való Propofitioji. Es azokra Catholica válaszf-tételek &c.	389
§. I. Unitária vallás tétel. Num. II. a' Fiúról	Ibidem.
Erre rövid Catholica válaszf-tétel és intés	390
Az Unitária vallás-tétel 2dik részének négy első Punctumi	Ibidem.
Azokra Catholica válaszf-tétel	391
§. II. Az Unitária vallás-tételnek 5dik, 6dik, 7dik, és 8dik Punctumokra való Catholica válaszf-tételek	392
Az Unitária vallás-tételnek ötödik Punctuma	Ibidem.
Es erre való Catholica válaszf-tételek	393
Az Unitária vallás-tételnek hatodik Punctuma	Ibidem.
Ezekre rövid Catholica válaszf-tételek	394
Az Unitária vallás-tételnek 7. és 8dik Punctumi	Ibidem.
Ezekre Catholica válaszf-tétel	395
§. III. Az Unitária vallás-tételnek Propofitioji	396

Ezekre

T A B L A.

Ezekre Catholica válasz-tétel	397
§. IV. Az Unitária vallás-tétel Conclufiójára való Catholica válasz-tételek. Ugyanazon vallás-tétel Conclufiója, és ezekre Catholica feleletek	403
§. V. Az Unitária vallás-tételtől tött objectióra, és Feleletre Cath. válaszok	406
Unitária vallás-tétel objectiója	Ibidem.
Ezekre Catholica válasz tételek, és Feleletek	407
§. VI. Az Unitária vallás-tétel 2dik Részének utolsó propositioira való Catholica válasz-tételek	413
Unitária vallás-tétel 2dik Részének utolsó propositioi	Ibidem.
Ezekre Catholica válasz-tétel	414
HARMADIK RESZ. A' Sz. Lélekről, az Ecclesiáról, az Úr vacsorájáról, és egyéből való Unitária vallás-tétel, és ezekre Cathol. válasz-tétel	417
§. I. Unitária vallás-tétel. Num. III. A' Sz. Lélekről	Ibidem.
Ezekre Catholica válasz-tétel	418
Unitáriusok világosb értelme a' Sz. Lélekről	Ibidem.
Catholica válasz-tétel mind ezekre	420
Enyedí Györgynek vélekedése a' Sz. Lélekről	Ibidem.
Catholica válasz-tétel ezekre	421
§. II. Az Ecclesiáról, és a' vízben való keresztiségről. Num. IV. Unitária vallás-tétel az Ecclesiáról. Es arra Cathol. válasz-tétel	423
N. V. Unitária vallás-tétel a' vízben való keresztiségről. és ezekre Catholica válasz-tétel	425
§. III. Unitária vallás-tétel. N. VI. Az Úr vacsorájáról	426
Catholica válasz-tétel ezekre	427
N. VII. A' bűnnek bocsánattjáról, és örök életéről Unitária vallás-tétel, Ezezekre Catholica válasz-tétel	429
N. VIII. A' Fel-támadásról. IX. Az Istennek elévé Rendeléséről Unitária vallás-tétel, és ezekre Catholica válasz-tétel	430
X. A' Krisztusnak érdeméről Unitária vallás-tétel	Ibidem.
XI. A' Krisztusnak elég-tételéről. Ezezekre-is Cath. válasz-tétel	431
NEGYPEDIK RESZ. Az Unitária vallás-tételek végében le-tött válaszok, és azokra-való Catholicus Feleletek	432

MUTATO TABLA.

§. I. Unitáriusok első panaszszá. Es arra való Cath. válasz-tétel	432.
§. II. Unitáriusok második panaszszá	434
Erre Cath. válasz-tétel	435
§. III. Unitáriusok 3dik panaszszá. Ezekre Cath. válasz-tétel	437
§. IV. Unitáriusok 4dik panaszszá	438
Erre Cath. válasz-tétel	439
§. V. ötödik panaszszá az Unita. Ezekre Cath. válasz-tétel	441
6dik panaszszá az Unit. Cath. válasz-tétel erre-is	443
§. VI. Utolsó panaszszái az Unitária vallás-tételnek	444
Catholica válasz-tétel	Ibidem.
Az Unitária panasz Continuációja. Es Cath. válasz-tétel	445
Az Unitária vallás panaszinak be-jezése	Ibidem.
Erre-is Catholica válasz-tétel	446

V é g e.

